Rbl. 2.40

Charlotte Brontë

JANE EYRE

Charlotte Brontë

JANE EYRE

CHARLOTTE BRONTË

JANE EYRE

ROMAAN

Tõlkinud Elvi Kippasto

TALLINN · KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» · 1961

T (Inglise)
B 82

Originaali tiitel:
JANE EYRE
by
Charlotte Brontë

Teine trükk

Värsid tõlkinud *E. Valdna*
Kujundanud *Ü. Emmus*

4703000000

B 70304—210 / M 901(16)—81 TL—11—9—80

© Tõlge eesti keelde.
Kirjastus «Eesti Raamat», 1981

Pühendatud
W. M. Thackerayle.
Sügava lugupidamisega.
Autor.

1. PEATÜKK

Tol päeval ei olnud võimalik jalutama minna. Tõsi küll, hommikul juba uitasime terve tunni aias raagus põõsaste vahel, kuid pärast lõunat (kui polnud külalisi, sõi missis Reed varakult) tõi vinge talvetuul kaasa nii süngeid pilvi ja valas nii tihedat vihma, et hilisem jalutuskäik ei tulnud enam kõne allagi.

Mina rõõmustasin, kuna ma üldse ei armastanud pikki jalutuskäike, eriti veel kõledal õhtupoolikul, mil tagasitulek rõskes hämarikus oli hirmus: sõrmed ja varbad külmast kipitamas, meel hoidja Bessie sõitlemisest nukker ning südames alandav tunne, et Eliza, John ja Georgiana Reed on jõu poolest minust üle.

Mainitud Eliza, John ja Georgiana olid nüüd võõrastetoas kobaras oma mamma ümber, kes pead tahapoole nõjatades rahulolevana ja õnnelikuna oma lapsukeste keskel kamina ees sohval lebas (tol momendil need ei tülitsenud ega virisenud).

Mind oli missis Reed vabastanud kohustusest viibida nende seltsis, öeldes, et kuigi tal on kahju, on ta siiski paratamatult sunnitud mind oma lastest lahutama, ja seda niikauaks, kuni ta Bessie'lt kuuleb ning ta enda tähelepanekud seda kinnitavad, et mul on tõsine tahe muutuda seltsivamaks ning sõbralikumaks. Senikaua aga, kui mu käitumises pole märgata hellust ega reipust, kuni selles ikka veel puuduvad kuulekus, avameelsus ja loomulikkus, peab ta mind tõepoolest ilma jätma kõigist eelistest, mis on mõeldud ainult väikestele, headele ning viisakatele lastele.

«Aga mida siis Bessie ütles? Mis ma olen teinud?» küsisin ma.

«Jane, ma ei salli norijaid ega vasturääkijaid, pealegi on lastel keelatud vanemate inimestega sellisel toonil kõnelda. Istu kuhugi ja ole vakka, kuni õpid viisakalt väljenduma.»

Võõrastetoa kõrval oli väike tuba, kus tavaliselt hommikust söödi. Ma lipsasin sinna. Toas seisis raamatukapp. Valisin endale ühe raamatu, kuid enne vaatasin hoolega järele, kas

seal on ka palju pilte. Ronisin siis aknaorvas asetsevale istmele ja seadsin end ristijalu istuma nagu türklane. Tõmmanud punased damastkardinad enda taga kokku, oli mul tunne, nagu viibiksin ma kõige kindlamas varjupaigas — ümbritsevast maailmast kahekordselt eraldatud.

Sarlakpunase drapeeringu voldid katsid mu väljavaate paremale: vasakul olid selged aknaruudud, mis küll kaitsesid mind halva ilma eest, kuid ei varjanud nukrat novembrikuu maastikku. Raamatulehti pöörates vaatasin ma aeg-ajalt aknast välja talvisesse hämarusse. Taamal laius udust ja pilvedest hallina näiv tühjus; ees, veidi ligemal, avanes vaade vettinud murule ja tormi sasitud põõsaile, ning kogu selle paratamatu närbumise kohal ladises lakkamatu vihm . . .

Pöörasin pilgu tagasi raamatule — see oli Bewicki «Briti lindude elust». Tekst huvitas mind üldiselt vähe. Ent kuigi olin alles laps, köitsid mind siiski mõned leheküljed raamatu algusest. Need jutustasid merelindude asupaikadest, üksildastest kaljudest ja rahnudest, kus teisi linde ei elutse, Norramaa rannikust, mis oma lõunapoolseimast tipust, Lendesnäsi heemest, kuni Nordkapini saari täis oli tipitud.

> Seal kus Jäämere võimsad, vägevad vood
> kauge Thule troostitult lagedaid saari
> vahus pärgavad, aga Atlandi voog
> Hebriidide kaljude vahel teeb kaari.*

Samuti ei jäänud mul märkamata kirjeldus Lapimaa, Siberi, Teravmägede, Novaja Zemlja, Islandi ega Gröönimaa karmidest randadest, «nende polaarmaade määratust ulatusest ja elutust, süngest avarusest — pakase ja lume tagamaast, kus igijääväljad on igaveses talves üksteisele kihistudes Alpide-kõrguste mägedeni kerkinud. Ümbritsedes poolust, nad nagu koondaksid endasse karmi külma ning paukuva pakase».

Sellest surnud, igivalgest maast tekkis mul oma kujutlus. Tõsi küll, esialgu veel ähmane, kuid kummaliselt erutav, nagu seda on kõik ebaselged, lapse ajus juhuslikult tekkivad oletused maailmast. Esimeste lehekülgede sisu aitas mul järgnevaid vinjette veelgi paremini mõista: keset vahutavat merd seisab üksik kalju; inimtühjale kaldale on randunud purunenud paat; pilve tagant vaatab hukkuvat laeva külm ning tontlik kuu.

---

* Võetud šoti poeedi Thomsoni (1700—1748) luuletusest «Sügis». *Tlk.*

Ma ei suuda sõnades väljendada tunnet, mille minusse jättis üksildane surnuaed: raidkirjadega hauakivid, kalmistu värav, kaks puud, madal silmapiir, mida osaliselt varjas lagunev müür, ja äsja taevasse kerkinud kuusirp, mis kuulutas õhtutundi . . .

Kaks laeva tuuletul, loiult õõtsuval merel tundusid mulle meretontidena.

Lehekülje, kus kurat näppab vargalt pambu röövitud varaga, pöörasin ma kiiresti edasi — see oli hirmus.

Samuti oli õudne vaadata musta sarvedega olendit, kes istub kalju otsas ja vaatleb eemal võlla ümber tunglevat rahvahulka.

Iga pilt oli otsekui jutustus, kohati küll salapärane ning minu kujunemata mõistusele ja ebaküpsetele tunnetele raskesti arusaadav, kuid lõpmata huvitav. Niisama huvitav nagu muinasjutudki, mida Bessie vahel talveõhtuti jutustas, kui ta heas tujus juhtus olema. Toonud oma triikimislaua lastetuppa kamina ette, lubas ta meid selle ümber istuda. Samal ajal, kui ta missis Reedi kleitide pitsist rüüse triikis ning öötanu ääri krookis, kustutas ta meie kuulamisjanu jutustustega armastusest ja seiklustest, mis olid võetud vanadest muinasjuttudest ning ballaadidest või (nagu ma aastaid hiljem avastasin) «Palmelast»* ja «Henryst, Morelandi hertsogist»**.

Nõnda ma siis istusin, raamat põlvedel, ja olin õnnelik, õnnelik omamoodi. Ma ei kartnud midagi rohkem, kui et mind segatakse. Ja minu kurvastuseks juhtuski see õige peatselt.

Väikese söögitoa uks avanes.

«Hei! Madam Mossitaja!» kostis John Reedi hääl. Vaikus. Tuba näis tühi olevat.

«Kus pagan ta on?»

«Lizzy! Georgy!» kutsus ta oma õdesid. «Jane'i siin ei ole. Öelge mammale, et ta, kuriloom, jooksis välja vihma kätte!»

«Kui hea, et ma eesriide ette tõmbasin,» mõtlesin ma ja soovisin kõigest hingest, et ta mu peidupaika ei avastaks. John Reed ei olekski seda ise märganud, sest ta oli tähelepanematu ja aeglase taibuga, aga Eliza, vaadanud korraks üle ukse, hõikas kohe:

«John, ta on kindlasti aknaorvas.»

Tulin jalamaid oma peidupaigast välja, sest värisesin juba palja mõtte juures, et John mind muidu sealt välja lohistab.

«Mis sa tahad?» küsisin ma kohmetunult ning arglikult.

---

* inglise kirjaniku Samuel Richardsoni (1689—1761) romaan. *Tlk.*

** seni tundmata, kuid tollal arvatavasti laialdaselt levinud raamatu kangelane. *Tlk.*

«Sa pead ütlema: «Mida te soovite, mister Reed?»» oli vastus. «Ma tahan, et sa siia tuleksid.» Ja istunud tugitooli, andis John käeviipega mõista, et ma lähemale tuleksin ja ta ette seisma jääksin.

John Reed oli neljateistkümneaastane koolipoiss, neli aastat minust vanem, sest mina olin alles kümnene. Oma vanuse kohta oli ta ebatavaliselt suur ja paks, jämedate näojoontega, nahk oli tal koltunud ning jume haiglane, käed-jalad suured ja kohmakad. Lauas pugis John kõhu tavaliselt viimase võimaluseni täis. Seetõttu oli ta sapihaige, ta pilk tuhm ja põsed lotendavad.

Õigupoolest oleks John pidanud hoopis koolis olema, aga mamma oli pojukese ta «õrna tervise pärast» kuuks-paariks koju toonud. Õpetaja mister Miles kinnitas, et poisil poleks viga midagi, kui talle kodunt ainult vähem kooke ja maiustusi saadetaks. Aga õrn emasüda ei nõustunud nii karmi seisukohaga, vaid kaldus uskuma palju õilsamat: Johni kahvatus tuleb ülepingutusest koolis või koguni koduigatsusest.

John ei olnud oma emasse ega õdedesse eriti kiindunud, kuid mind ta lausa vihkas. Ta türanniseeris ja peksis mind — mitte ainult kaks või kolm korda nädalas ega ka üks või kaks korda päevas, vaid ühtepuhku. Iga närv minus kartis teda ja ma hakkasin kõigest kehast värisema, kui ta mulle ligines. Oli silmapilke, mil ma olin hirmust lausa meeletu, aga mul polnud ta ähvarduste ega peksu vastu kelleltki abi loota. Teenijad minu kaitseks välja ei astunud, et oma noorhärrat mitte vihastada. Missis Reed aga oli sellistel juhtudel pime ja kurt: ta ei märganud kunagi, et John mind lõi või sõimas, ehkki viimane tegi seda vahetevahel isegi ema juuresolekul, sagedamini muidugi tema seljataga.

Harjunud Johnile kuulekas olema, läksin kohe ta tooli juurde; minutit kolm veetis ta keelt näidates, püüdes seda võimalikult pikalt välja sirutada. Ma teadsin, et ta võib mind iga hetk lüüa, ja seda hirmuga oodates mõtlesin, kui vastik ja inetu ta on. Ei tea, kas ta luges seda mu näost, sest äkki, sõnagi lausumata, lõi ta mind tugevasti ning valusasti. Ma vaarusin, aga saavutanud uuesti tasakaalu, taganesin ta toolist paar sammu kaugemale.

«See on sulle selle eest, et sa me mammale häbematult vastasid,» ütles ta, «ja selle eest, et sa salaja eesriide taha hiilisid, ja selle eest, kuidas sa mind äsja vahtisid, sa rott!»

John Reedi mõnitustega juba harjunud, ei tulnud mul mõttessegi talle vastata. Mu peamine mure oli, kuidas taluda uut lööki, mis eelmisele kindlasti pidi järgnema.

«Mis sa eesriide taga tegid?» küsis ta.

«Lugesin.»

«Näita, mis raamatut!»

Võtsin aknalt raamatu ja andsin tema kätte.

«Kuidas sa julged meie raamatuid võtta! Mamma ütleb, et sa elad meie armust. Sa oled ju vaene, sest sinu isa ei jätnud sulle surres midagi. Kerjama peaksid sa minema, aga mitte elama koos meiesuguste härraslastega — ei sööma meiega ühes lauas ega kandma riideid, mille eest maksab meie mamma. Ma sind veel õpetan mu raamaturiiulites tuhnima! Raamatud on minu omad! Kogu see maja kuulub mulle! Kui mitte praegu, siis mõne aasta pärast olen mina siin peremees! Kasi ukse juurde, aga peeglist ja akendest kaugemale!»

Täitsin Johni käsu ega mõistnud algul, mida ta kavatseb. Kui ma aga nägin, et ta püsti tõusis ja raamatut viibutas, karjatasin ning põikasin instinktiivselt kõrvale, kuid oli juba hilja: raske raamat tabas mind lennul ning ma kukkusin vastu ust, lüües pea katki. Haavast tuli verd, valu oli äge. Silmapilkselt oli mu hirm kadunud, andes maad hoopis teistele tunnetele.

«Sa vastik ja õel poiss!» kisendasin ma. «Sa mõrtsukas, orjakubjas, sa Rooma imperaator!»

Olin lugenud Goldsmithi* «Rooma ajalugu» ja mul oli tekkinud oma ettekujutus Nerost, Caligulast ning teistest türannidest. Salaja olin ma ammu tõmmanud paralleele nende ja Johni vahele, kuid polnud kavatsenud seda kunagi teiste kuuldes välja ütelda.

«Mis!» karjus ta. «Mis! Kellele sa seda ütled? Kas te kuulsite, Eliza ja Georgiana? Silmapilk kaeban mammale! Aga enne . . .»

John sööstis mulle kallale, haartes mind juustest ja õlast. Kuid seekord seisis ta ees äärmise meeleheiteni aetud olend, kes nägi temas vaid türanni ja mõrtsukat. Mu peast nirises verd ja üksikud tilgad langesid kaelale, tundsin torkivat valu. Need tunded olid seekord hirmust tugevamad ja ma hakkasin nagu pöörane Johnile vastu.

Ma ei mäleta päris selgesti, mida mu käed tegid, kuid kuulsin teda mulle karjuvat: «Rott! Rott!» ja äkki valjusti röögatavat. Abi oligi lähedal: Eliza ja Georgiana olid juba jooksnud ülemisele korrusele ema kutsuma. Missis Reed tõttaski kohale, tema kannul Bessie ja toatüdruk Abbot. Meid lahutati.

«Helde taevas! Küll on metsaline! Tormab noorhärra Johnile kallale!»

---

* Oliver Goldsmith (1728—1774) — inglise kirjanik ja esseist. *Tlk.*

«Kes niisugust raevuhoogu enne on näinud!» kostsid hüüded läbisegi.

Siis lausus missis Reed: «Viige tüdruk punasesse tuppa ja pange ta luku taha!»

Otsekohe haaras minust neli kätt kinni ja mind tassiti trepist üles.

2. PEATÜKK

Tõrkusin ja rabelesin kogu tee; see uus joon mu käitumisviisis ainult süvendas Bessie ja miss Abboti niigi juba halba arvamist minust. Tõsi küll, ma ei olnud enam mina ise, vaid täiesti vaost väljas, nagu prantslased ütlevad. Ma teadsin, et juba mu esimene vastuhakk oli mulle kaela toonud uskumatult raske karistuse, seepärast olin ma nagu iga mässav ori meeleheites valmis mitte millegi ees enam tagasi kohkuma.

«Hoidke tal käed kinni, miss Abbot, ta on ju püstihull!»

«Häbi! Häbi!» hüüdis toatüdruk. «Kui sündsusetult te käitusite, miss Eyre! Kas tohib oma heategija poega, noort džentelmeni, lüüa?! Oma noort isandat!»

«Isand? Mis isand ta mulle on? Kas mina olen mõni teenija?»

«Ei, te olete veelgi alam kui teenija, sest teie ei tee oma kõhutäie eest tööd. Noh, istuge nüüd siin ja mõelge oma tegude üle järele!»

Vahepeal olid nad mu missis Reedi määratud tuppa toonud ja sohvale istuma tõuganud. Nägu vedru hüppasin ma üles, kuid silmapilkselt surus kaks paari käsi mind uuesti istuma.

«Me seome teid kinni, kui te rahulikult ei istu,» ütles Bessie. «Miss Abbot, andke mulle oma sukapaelad, sest minu omad rebib ta otsekohe puruks.»

Miss Abbot kummardus ja hakkas oma jämeda sääre ümbert nõutavat köidikut lahti päästma. Niihästi minu aheldamise ettevalmistus kui ka juba paljas mõte järgnevast häbistavast seisukorrast jahutasid veidi mu tulisust.

«Pole vaja,» hüüdsin ma, «ma ei liigu paigast.» Ja selle tõenduseks klammerdusin kätega istme külge.

«Vaadake, et te vaikselt istute,» ütles Bessie.

Veendunud, et ma tõepoolest hakkan juba rahunema, lasi ta minust lahti. Käed rinnal vaheliti, seisid nad siis mõlemad tusastena mu ees ning põrnitsesid mulle umbusklikult otsa, nagu kahtleksid mu terves mõistuses.

«Varem pole ta kunagi säärane olnud,» lausus viimaks Bessie ninaka toatüdruku otsa vaadates.

«Aga see oli temas varjul,» lisas miss Abbot. «Olen sageli missis Reedile selle lapse kohta oma arvamist avaldanud ja proua on minuga alati ühel nõul olnud. Jane on teeskleja. Ma pole veel näinud, et temavanuses tütarlapses nii palju salakavalust oleks.»

Bessie ei lausunud selle peale sõnagi, kuid mõne aja pärast ütles ta minu poole pöördudes:

«Te peaksite sellest aru saama, preili, et olete missis Reedile tänu võlgu, kuna tema teid ju toidab ja katab; kui ta aga teid majast välja ajab, ei jää teil muud üle kui vaestemaja.»

Nende sõnade peale ei olnud mul midagi vastata; neis ei olnud mulle ka midagi uut. Taolisi vihjeid liitus juba mu olemasolu kõige varajasemate mälestustega. Etteheide, et ma olen armuleivasööja, oli minu kõrvus ebamääraseks leierduseks muutunud. Kuigi ma selle sõna mõtet ainult pooleldi taipasin, oli see mulle väga alandav ning rusuv.

Miss Abbot tõttas täiendama:

«Ärge mõelge, et te sellepärast preilide ja noorhärraga üheväärne olete, kui missis Reed armulikult teid koos oma lastega üles laseb kasvatada. Viimased pärivad kord palju raha, teie aga mitte pennigi. Sellepärast on teie kohus olla alandlik ja püüda neile igati meele järgi olla.»

«Seda kõike räägime teie enda huvides,» lisas Bessie juba pehmemal toonil. «Te peaksite olema teenistusvalmis ja meelepärane, siis võib-olla saab sellest majast ka teie kodu, aga kui te olete äge ja ebaviisakas, siis kihutab proua teid kindlasti minema.»

«Pealegi võib Jumal ise teid karistada,» ütles miss Abbot. «Ta võib teid keset niisugust vihahoogu surmaga rabada, ja mis siis . . .? Tulge, Bessie, lähme ära. Mul on tõesti hea meel, et minul nii kalk süda ei ole nagu sellel lapsel. Kui te üksinda jääte, miss Eyre, siis palvetage, sest kui te oma süüd ei kahetse, tuleb vanakuri korstnast sisse ja viib teid kaasa.»

Nad läksid ära, lukustades endi järel ukse.

Punane tuba oli seisnud kasutamata. Seal magati noil äärmiselt harvadel juhtudel, kui Gateshead-halli nii rohkesti külalisi kokku voolas, et kõik majas olevad toad ära tuli kasutada. Ometi oli see üks ruumikamaid ja ka luksuslikumaid tube terves majas. Toa keskel seisis mahagonist, massiivsete sammaste ja sügavpunaste damasteesriietega voodi nagu tabernaakel; kaks kõrget akent, mille rulood alaliselt alla olid lastud, olid poolenisti kaetud sama värvi eesriiete rikkaliku drapeeringu ja festoonidega; vaip oli punane; lauda, mis asus voodi jalutsis, kattis karmiinpunane laudlina; seinad olid

kollakaspruuni värvi, mille mahe põhitoon segunes kahvatupunase mustriga; riidekapp, tualettlaud ja toolid olid tumedast, poleeritud mahagonist. Säravalt valgena hakkas toa tumedate värvide sügavuses silma sulgpatjade kuhi, samuti lumivalge pikee-päevatekk, mis kõrgeks kohendatud voodit kattis. Peaaegu niisama järsult kontrasteeris ümbrusega voodi peatsi kõrval seisev lai, valges kattes tugitool, mille ees oli jalapink; minu meelest nägi see tugitool välja nagu salapärane valge troon.

Tuba oli külm, kuna teda köeti harva; seal oli vaikne, sest ta asus lastetoast ja köögist eemal; selles oli kuidagi pühalikpidulik, kuna oli teada, et siin käiakse harva. Ainult toatüdruk tuli siia laupäeviti peeglitelt ja mööblilt tolmu pühkima, mida siia nädala jooksul vaevalt koguneda oli jõudnud. Ka missis Reed käis punases toas ainult selleks, et heita pilku riidekapi salalaekasse, kus ta hoidis tähtsaid perekonnadokumente, ehtekastikest ja miniatuurset pilti oma surnud abikaasast. Nendes viimastes sõnades peitubki punase toa saladus: hoolimata toa toredusest hoiti sellest eemale, kuna arvati, et seal kummitab.

Mister Reed suri üheksa aasta eest. Nimelt selles toas heitis ta hinge; siin lamas ta laudisel päevani, mil surnukandjad ta kirstu välja kandsid, ja tollest päevast peale justkui tõrjus mingi sünge hardustunne igaühe toast eemale.

Madal sohva, kuhu Bessie ja tige miss Abbot mind istuma olid pannud, seisis marmorkamina ligidal; voodi kõrgus otse mu ees; paremal asus suur tume riidekapp, mille poleeritud ustel ähmaselt väreles kahvatu valgushelk; minust vasakule jäid kinnikaetud aknad. Suur peegel nende vahel kahekordistas voodi ja toa kõledat majesteetlikkust. Ma ei olnud päris kindel, kas nad lukustasid ukse või mitte, seepärast tõusin ja läksin ukse juurde, niipea kui ennast juba liigutada julgesin. Oh häda! Olin luku taga nagu vang. Tagasi tulles pidin ma peeglist mööduma ja tahtmatult puuris mu pilk selle sügavusse. Kõik paistis viirastuslikus tühjuses külmemana ning süngemana kui tegelikkuses, ja võõras väike olend, kelle kahvatu nägu ja käed pimeduses valendasid ning kes mulle peeglist vastu vaatas hirmust läikivate silmadega, kus ainsana elu näis tuksuvat toas, mis oli otsekui surnud, meenutas viirastust. See oli midagi tillukese haldja ja väikese kuradikese taolist, kes Bessie jutustuste järgi tulid välja üksildastest, soodetagustest ning sõnajalgu täis kasvanud metsatukkadest, et ootamatult hilise teekäija ette ilmuda.

Läksin oma kohale tagasi. Olin juba peaaegu ebausu võimuses, kuigi see polnud veel jõudnud mind täielikult võita.

Mu veri kees veel, vastuhakanud orja raev hoidis mind veel tugevasti oma kütkes. Enne kui võisin tajuda olevikku, hirmuvärin südames, pidin vabanema piinavaist mõtteist äsja läbielatule.

John Reedi türanniseeriv kohtlemine, ta õdede uhke üksköiksus, nende ema vaenulikkus mu vastu, teenijate osavõtmatus — see kõik tõusis korraga mu erutatud meeltesse, nii nagu kaevu segamisel pinnale kerkib sogane sete. Miks pidin ma alati kannatama, miks kõik minuga tõrelesid, mind alati süüdistasid ja hukka mõistsid? Miks keegi mind ei armastanud? Miks mu püüded teiste poolehoidu võita asjatud olid? Elizat, kes oli kangekaelne ja isekas, austati. Ärahellitatud, salakavalale, riiakale ning ülbele Georgianale oli kõik lubatud. Ta ilu, ta punased põsed ja kuldsed kiharad näisid võluvat igaüht, kes talle otsa vaatas, seepärast andestati talle ka kõik üleannetused. Johnile ei keelatud samuti midagi, karistamisest rääkimata, ehkki ta tuvisid piinas, väikesi paabulinnupoegi tappis, koeri lammaste kallale ässitas, kasvuhoones viinamarjaväätidelt tooreid marjakobaraid rebis ja kõige haruldasematelt lilledelt õiepungi kiskus. Oma ema kutsus ta vanaeideks, pilgates teda näojume pärast, mis oli koltunud nagu tal endalgi; jämedalt eiras poiss ema soove ja rebis ning rikkus sageli ta siidkleiti. Kõigest hoolimata jäi ta ikkagi ema «kullakeseks». Mina ei julgenud endale ühtki eksimust lubada. Agaralt püüdsin kõiki oma kohuseid täita, ometi sain hommikust õhtuni kuulda, et olen sõnakuulmatu ja jonnakas, tusane ning tüütu.

Saadud hoobist ja kukkumisest valutas mu pea ikka veel, haavast immitses verd. Keegi ei tõrelnud Johniga selle pärast, et tema mind, asja ees, teist taga, lõi, mind aga, kes ma temale enesekaitseks vastu hakkasin, võisid kõik sõimata ja häbistada.

«Ülekohus! Ülekohus!» kinnitas mu mõistus, mida piinavad läbielamused varakúpseks olid teinud, ja ärkav otsustavus ühutas mind talumatuks muutunud olukorrast pääseteed leidma — kas joosta kodunt ära või, kui see ei õnnestu, siis söögist-joogist loobudes ennast surnuks näljutada.

Kui kibestunud oli mu hing tol kurval õhtul! Kuidas kihutasid mõtted mu peas ja mässas süda! Ja siiski, missuguses pimeduses, missuguses äärmises teadmatuses see sisemine võitlus toimus! Tookord ei osanud ma vastata minus üha uuesti üleskerkivale küsimusele: miks pidin ma nõnda kannatama? Nüüd aga, kus sellest on möödunud nii palju aastaid, mõistan ma kõike.

Mina ei sobinud Gateshead-halli, olin seal nagu võõrkeha.

Missis Reedi, ta laste ega ka teenijaskonnaga polnud minul midagi ühist. Kui nemad mind ei armastanud, siis niisama vähe armastasin mina neid. Miks pidigi neile meeldima olend, kellele ükski neist endist sümpaatne ei olnud, olend, kes täiesti erines nendest nii oma temperamendi, võimete kui ka huvide poolest ja kellest neile kasu ega rõõmu ei olnud, vaid kes südames viha kandis halva kohtlemise pärast ja põlastust nende tõekspidamiste vastu. Ma tean: kui ma olnuksin elurõõmus, sädelev, kuigi hooletu ja isekas laps, ent ometi ilus ja vallatu, olgugi orb ning ülalpeetav, oleks missis Reed mind oma perekonnas paremini sallinud, lapsed oleksid suhtunud minusse sõbralikumalt, ja ka teenijad poleks siis püüdnud mind igakord lastetoa patuoinaks tembeldada.

Punases toas hakkas hämarduma. Kell oli juba neli läbi ja sombune päev kaldus süngesse õhtusse. Vihma peksis ühtesoodu vastu koridori akent ning maja taga metsasalus vingus tuul. Pikapeale kangestusin külmast ja mu vahvus kadus. Mu harjumuslik alandatusetunne, usu puudumine endasse ja masendav meeleheide langesid rõske uduna mu vaibuvale vihatulukesele. Kõik ütlesid, et ma olen halb, võibolla oligi see nii. Eks kavatsenud ma ju äsja ennast surnuks näljutada! See oli kindlasti patt. Aga kas ma olin valmis surema? Kas Gatesheadi kiriku hauakamber oligi nii ahvatlev paik? Olin kuulnud räägitavat, et sinna on mister Reed maetud. Nüüd võtsid mu mõtted uue suuna ja ma hakkasin üha kasvava hirmuga surnu peale mõtlema. Ma ei mäletanud mister Reedi, kuid teadsin, et ta oli mu onu, ema vend, ja kui ma vaesekslapseks jäin, tõi ta mu oma majja. Enne surma oli onu oma naiselt tõotuse võtnud hoida ja kasvatada mind nagu oma last. Tõenäoliselt missis Reed uskuski, et ta oma lubaduse täidab, sest ta pidas oma sõna niivõrd, kuivõrd seda lubas ta iseloom. Kuidas võiski ta tõeliselt armastada mind, võõrast sissetungijat, kes polnud tema suguvõsast ja kellega teda pärast mehe surma enam miski ei sidunud? Missis Reedile pidi küll äärmiselt koormav olema vastu tahtmist antud lubadust pidada — olla emaks võõrale lapsele, keda ta ei suutnud armastada, ja taluda alaliselt oma perekonnas võõrast, kes oli talle vastumeelne.

Mulle turgatas äkki pähe mõte: kui mister Reed oleks elanud, oleks ta mind hästi kohelnud, selles olen ma kindel. Mu rahutu pilk eksles valgelt voodilt hämarusse uppuvaile seintele ja sealt uuesti tuhmilt läikivale peeglile, ning ma hakkasin meenutama kõike, mida olin kuulnud surnute kohta, kes hauas rahu ei saa, kui nende viimne soov täitmata on, ja kes siis sõnamurdjaid karistama ning rõhutuid lohutama

tulevad. Mu peas vilksatas mõte: mis siis, kui mister Reedi vaim, vaevatuna ülekohtust, millega ta õetütart koheldakse, oma rahupaigast lahkub, olgu see siis hauakamber või tundmatu surnute maailm, ning sellesse tuppa mu ette ilmub? Kuivatasin pisarad ja surusin maha nuuksed, kartes, et pisimgi märk mu sügavast kurbusest võiks välja kutsuda ebatavalise hääle teisest maailmast, või ilmub pimedusest ta aupaistest valgustatud pale, mis ebamaise leebusega minu kohale kummardub. Mõte sellest oli küll lohutav, kuid ühtlasi tundsin, et vaimu ilmumine mind hirmsasti kohutaks. Püüdsin kõigest jõust seda mõtet endast eemale tõrjuda ning rahuneda. Lükanud juuksed silmilt ära, heitsin pea selga ja sundisin end pimedas toas julgelt ringi vaatama. Sel silmapilgul tekkis seinale nõrk valgusriba. «On see kuukiir, mis läbi kardinapilu tungib?» küsisin endalt. Ei, kuuvalgus seisaks väikselt paigal, see aga liikus. Sellal kui ma kiirt pärani silmi jälgisin, libises see mööda lage ja jäi võbisedes mu pea kohale püsima. Nüüd oskaksin ma hõlpsasti ära arvata, et valgusjuga tuli tõenäoliselt laternast, millega keegi üle majaesise muruplatsi kõndis. Ent tookord, kui mu vaim oli ette valmistatud kõige kohutavamaks ja närvid äsja läbielatust vapustatud, mõtlesin, et hüplev valgus on teisest ilmast peatselt ilmuva nägemuse teatajaks. Mu süda peksles ägedasti, pea huugas; kõrvus kajas mingi hääl, mida pidasin tiibade kohinaks; tundsin kellegi lähedust, miski rõhus mind, lämmatas . . . Kaotasin igasuguse enesevalitsemise, sööstsin ukse juurde ning hakkasin seda meeleheitlikult raputama. Koridoris lähenes keegi jooksusammul, võtit keerati lukus ringi ja Bessie koos Abbotiga astusid tuppa.

«Miss Eyre, kas te olete haige?» küsis Bessie.

«Mis hirmus müra! Otse luust ja lihast käis läbi!» hüüdis Abbot.

«Laske mind välja! Laske mind lastetuppa!» kisendasin ma.

«Milleks? Kas saite ennist viga? Või nägite viirastust?» nõudis Bessie uuesti.

«Oo . . .! Nägin valgust ja mõtlesin, et vaim tuleb!» Klammerdusin Bessie käe külge ja ta ei tõmmanud seda enam tagasi.

«Ta tõstis meelega kisa,» kuulutas Abbot põlglikult. «Missugune kära! Kui ta oleks valu pärast karjunud, võiks talle andeks anda, aga tema ainult tahtis meid kõiki siia petta. Tunnen juba ta riukaid.»

«Mis see siis tähendab?» küsis kellegi käskiv hääl; tanupaelte lehvides ning kleidi kurjaennustavalt kahisedes lähenes piki koridori missis Reed. «Abbot! Bessie! Ma teatavasti

andsin käsu jätta Jane Eyre punasesse tuppa niikauaks, kuni ma ta sealt ise vabastan!»

«Miss Jane kisendas nii valjusti, proua,» ütles Bessie vabandades.

«Jätke ta,» oli ainuke vastus. «Lase Bessie käest lahti, Jane! Selliste vahenditega sa siit küll välja ei saa, selles võid kindel olla. Ma ei salli kavaldamist, eriti laste juures. Minu kohus on sulle näidata, et sa taoliste trikkidega midagi ei saavuta. Nüüd jääd siia tund aega kauemaks, ja ainult sel tingimusel pääsed siit välja, kui oled täiesti sõnakuulelik ning rahulik.»

«Oo, tädi, halastage! Andke mulle andeks! Ma ei suuda seda välja kannatada — karistage mind teisiti! Ma suren, kui...»

«Vait! Su ägedus on lihtsalt vastik.»

Kahtlemata tundis ta vastumeelsust. Tema silmis olin ma vilunud näitleja. Ta nägi minus tõesti olendit, kelles vaenulik kirglikkus on ühinenud madala hinge kui ka ohtliku kahekeelsusega.

Bessie ja Abbot olid läinud. Missis Reed, kaotanud mu meeletu ahastamise ning ägeda nuuksumise tõttu kannatuse, tõukas mu järsult punasesse tuppa tagasi ja keeras ilma pikema jututa ukse lukku. Kuulsin veel, kuidas ta kleidi kahisedes eemaldus. Varsti pärast seda tabas mind arvatavasti mingi äkiline haigushoog, sest selle stseeni lõpetas teadvuse kaotus.

3. PEATÜKK

Esimene asi, mida ma meelemärkusele tulekul mäletan, oli tunne nagu pärast vaevavat luupainajat. Silme ees hõõgus mul kohutav punane kiirgus, millest jämedad mustad vöödid risti üle käisid. Kuulsin ka summutatud hääli, mis justkui läbi tuule või veekohina minuni kandusid. Ärevus, teadmatus ning kõikemattev hirmutunne ajasid mu meeled uuesti segi.

Veidikese aja pärast tundsin, et keegi mind puudutab, üles tõstab ning istuvasse asendisse seab — ja seda kõike nii tasa nagu ei kunagi varem. Toetasin oma pea padjale või kellegi õlale ning mul hakkas parem.

Möödusid veel viis minutit ja teadmatuseudu hajus lõplikult: tajusin juba päris selgesti, et olin lastetoas oma voodis ja et punane kuma mu silme ees oli kaminatuli. Oli öö, laual põles küünal. Bessie seisis voodijalutsis, kauss käes, ja voodi peatsi juures tugitoolis istus keegi dzentelmen, kes minu kohale kummardus.

Nähes taas võõrast, kes Gatesheadi elanike ega ka missis Reedi sugulaste hulka ei kuulunud, tundsin ma kirjeldamatut kergendust; mind valdas lohutav kaitse- ja kindlustunne. Pööranud pilgu Bessie'lt (ehkki ma tema juuresolekut talusin palju vähema vastumeelsusega kui näiteks miss Abboti oma), uudistasin tolle džentelmeni nägu. Ma tundsin teda, see oli mister Lloyd, apteeker, keda missis Reed lasi kutsuda siis, kui keegi teenijaist haigestus; iseenda ja oma laste jaoks nõudis ta alati arsti.

«Noh, kes ma olen?» küsis mister Lloyd.

Nimetasin teda nimepidi, sirutades talle samal ajal käe; naeratades võttis ta sellest kinni ja ütles:

«Nii — varsti saame jälle päris terveks.»

Siis pani ta mu uuesti pikali ning tegi Bessiele ülesandeks hoolt kanda, et mind öösel keegi ei segaks. Andnud veel mõned korraldused ning vihjanud, et ta tuleb mind järgmisel päeval uuesti vaatama, lahkus ta minu suureks kurvastuseks. Ma tundsin end nii kaitstuna ja sõbralikult kohelduna, kui ta mu voodi kõrval tugitoolis istus, aga kui uks tema järel sulgus, muutus kogu tuba süngemaks, mu julgus kadus ja südamesse asus jälle sõnulseletamatu kurbus.

«Kuidas tunnete, ehk saaksite nüüd magama jääda, preili?» küsis Bessie peaaegu õrnalt.

Jõandasin vaevalt vastata, kartes, et ta järgmised sõnad võiksid karmid olla:

«Püüan.»

«Kas tahaksite juua või katsuksite midagi süüa?»

«Ei, Bessie, tänan.»

«Siis ma arvan, et lähen sängi, sest kell on juba kaksteist läbi, aga hüüdke mind, kui te öösel midagi tahate.»

Milline imestusväärne lahkus! See julgustas mind küsima:

«Bessie, mis mul viga on? Olen ma haige?»

«Arvan, et jäite punases toas nutmisest haigeks, aga kindlasti saate varsti jälle terveks.»

Bessie läks teenijatetuppa, mis asus seal lähedal. Kuulsin, kuidas ta ütles:

«Sarah, tulge minu juurde lastetuppa magama. Täna ööseks ei tahaks ma mingi hinna eest vaese lapsega üksinda jääda, ta võib ära surra. On see küll üks imelik asi, et talle niisugune haigushoog peale tuli... Ei tea, võib-olla ehk kohutas teda miski? Proua oli seekord ikkagi liiga karm.»

Nad tulid kahekesi tagasi ja heitsid voodisse, kuid sosistasid omavahel veel tervelt pool tundi, enne kui uinusid. Kuigi mu kõrv sellest kõnelusest ainult katkendeid kinni püüdis, võisin nende põhjal liigagi selgesti aimata, millest juttu oli.

«Mingi kogu, üleni valges, läinud mööda ja kadunud... Tema kannul aga suur must koer... Kolm kõva koputust toaukse pihta... Surnuaias olnud valgus just tema haua kohal...» — ja nii edasi, ja nii edasi.

Lõpuks jäid nad mõlemad magama, kaminatuli ja küünal kustusid. Mina aga veetsin tolle lõputu öö piinavas unetuses. Hirm hoidis mu meeled pinevil — säärane hirm, millist ainult lapsed tunnevad.

Ehkki juhtum punases toas ei kutsunud minus esile mingit rasket ega pikaajalist haigust, vapustas see siiski mu närve sel määral, et tunnen selle tagajärgi veel nüüdki. Jah, missis Reed, teile võlgnen ma tänu oma kohutavate meeleheitehoogude eest! Aga minu kohus on teile andestada, sest teie ei teadnud, mis te teete: samal ajal, kui teie omateada ainult mu halbu omadusi välja juurisite, rebisite te puruks mu südamekeeled, hävitasite minus sügavamad tunded.

Järgmisel päeval olin ma lõuna paiku juba jalul ja riides ning istusin suurde salli mähitult kamina ees. Tundsin end füüsiliselt nõrgana ja murtuna, ent veelgi piinavam oli kirjeldamatu kurbus hinges — haledustunne, mis pani vaikselt pisarad mu silmist voolama: veel enne kui jõudsin ühe soolase piisa põselt ära pühkida, järgnes juba teine. Ometi olen sin ma pidanud õnnelik olema, sest kedagi Reedidest ei olnud kodus: kõik olid koos mammaga tõllas väljasõidule läinud. Abbotit polnud samuti näha — tema õmbles kusagil teises toas, ainult Bessie liikus lastetoas sinna-tänna, korjas mänguasju kokku ning tegi sahtleid korda, kõnetades aeg-ajalt mind ebatavaliselt lahkesti. Kuna olin harjunud alalise sõitlemise ja sundimisega, oleks taoline olukord pidanud mulle tunduma tõelise rahu paradiisina. Paraku olid aga mu ülespiitsutatud närvid nüüd niisuguses seisundis, et neid ei suutnud rahustada ei vaikus ega rõõmustavalt ergutada heameel.

Bessie oli vahepeal kööki läinud ja tõi mulle kaasa koogi hiina portselanist taldrikul, millele oli säravaimates värvides maalitud paradiisilind meelespealilledest ning roosipungadest punutud vaniku keskel. Iga kord oli see minus vaimustatud imetluse esile kutsunud, ja sageli palusin luba taldrikut enda kätte võtta, et seda ligemalt vaadata, kuid senini polnud mind selle au väärilisek peetud. Nüüd asetati see kallihinnaline ese mulle põlvedele ja südamlike sõnadega keelitati mind sellelt maiuspala sööma. Asjatu! Liiga hilja tuli see õrnuseavaldus, nagu saabuvad enamasti kõik kauaigatsetud lembused. Ma ei suutnud kooki süüa; ka linnu kirevad suled ning lillede värvid olid mu silmis oma sära kaotanud; panin taldriku koogiga kõrvale. Bessie küsis, kas ma soovin mõnda

raamatut. Sõna «raamat» elustas mind veidi ja ma palusin endale raamatukogutoast tuua «Gulliveri reisid». Seda raamatut olin ma ikka ja jälle heameelega lugenud. Minu arvates jutustati selles tõelistest sündmustest, ja need äratasid minus sügavamat huvi kui muinasjutud. Otsinud asjatult haldjaid sõrmkübaralehtede, kellukate ja seenekübarate alt ning sefeust varjatud vana müüri lõhedest, olin ma viimaks kurvale järeldusele jõudnud, et nad on kõik Inglismaalt välja rännanud kusagile metsikule maale, kus on paksud põlismetsad ning õige vähe inimesi. Liliputid ja hiiglased aga olid minu kujutluste järgi kindlasti olemas, ja ma ei kahelnud põrmugi, et ühel heal päeval pikale reisile asudes näen oma silmaga niihästi põlalpoistemaa pisikesi põlde, puid ja maju, imetillukesi inimesi, lehmi, lambaid ning linde kui ka fantastilise hiiglasteriigi metsakõrgusi viljapõlde, hiiglasuuri dogisid ja koletislikke kasse, tornipikkusi mehi ning naisi. Ent nüüd, kui ma oma kalliks peetud raamatut käes hoidsin ja lehti pöörates ta imetlusväärseist piltidest seda veetlust otsisin, mida ma varem alati olin leidnud, näis kõik imelik ja õudne: hiiglased paistsid olevat kõhetud koletised, liliputid arad, pahatahtlikud kuradikesed, Gulliver ise aga tühipaljas veidrik, kes eksleb koledais ja ohtlikes paikades. Sulgesin raamatu, mida ma enam edasi vaadata ei söandanud, ja panin ta lauale puutumatult seisva koogi kõrvale.

Bessie oli toakraamimise ja tolmupühkimise lõpetanud. Pesnud käed puhtaks, avas ta väikese kummutisahtli, mis oli täis ilusaid siid- ja atlasslappe, ning hakkas Georgiana nukule uut kübarat õmblema. Sealjuures laulis ta:

«Noil päevil, kui rännul
me kunagi ammu...»

Olin seda laulu varem sageli kuulnud ja iga kord sellest siirast rõõmu tundnud, sest Bessie'l oli väga meeldiv hääl — nii vähemalt tundus minule. Kuid nüüd tegi see meloodia mind ütlemata kurvaks, ehkki tema hääl endiselt kaunis oli. Mõnikord, ise täielikult oma töösse süvenenud, laulis ta refrääni väga tasa ja venitamisi, nii et sõnad «kunagi ammu» kõlasid nagu matuselaulu kadents. Siis läks ta üle teisele, seekord tõeliselt liigutav-haledale ballaadile:

«Jalad hellad, ju väsimus võtab võimust,
orvu tee üle kõnnumaa kõrge viib;
peagi hämarus nukker kuutühjalt põimub
ümber ränduri raja, kaob silmapiir.

Miks küll üksi nad mind nii kaugele saatsid?
Ainult raba siin laiub mäeharja ees.
Kui südamed kivist, eks käidavat maad siis
valva vaeslapsel inglidki silmavees.

Karge õhtutuul hilju veel näkku puhub,
vaatab pilvitust taevast õrn tähesilm,
Looja arm mind lohutab, juhatab, kuhu
võib orb minna pelgu, kui kuri on ilm.

Kui ka väärataks jalg mul murdunud purdel
või ma eksleksin virvatulede soos,
taevataat ei unustaks orbu, meel kurb kel,
oma rüppe mind võttes õndsust mull' tooks.

Ainsast mõttest veel püsin rõõmus ja reibas,
kuigi kodust ja omakseist ilma ma, —
taevas paiga ma pärin, kus rahu leian,
Jumal orbude sõber ja kaitseja.»

«Nonoh, miss Jane, ärge nutke,» ütles Bessie pärast laulu lõpetamist. Niisamahästi oleks ta võinud ka tuld keelata: «Ära põle!» Ja kuidas osanukski ta ära arvata, milliste haiglaste kujutelmade ohvriks ma olin langenud!

Hommikupoolikul tuli mister Lloyd uuesti.

«Juba üleval!» imestas ta lastetuppa astudes. «Noh, Bessie, kuidas ta end tunneb?»

Bessie vastas, et väga hästi.

«Siis peaks ta palju rõõmsam välja nägema. Tulge siia, miss Jane. Teie nimi on ju Jane, eks ole?»

«Jah, sir, Jane Eyre.»

«Te olete täna nutnud, miss Jane Eyre; kas te ei ütleks mulle, mispärast? Kas kuskilt valutab?»

«Ei, sir.»

«Küllap ta nuttis sellepärast, et ei saanud missis Reediga sõitma minna,» katkestas Bessie.

«Oh, ei! Ta on juba liiga suur niisuguseks lapsikuseks.»

Sedasama mõtlesin ka mina. Ja kuna vale süüdistus mu eneseuhkust solvas, vastasin kähku:

«Ma pole eluilmaski säärase asja pärast nutnud — ma vihkan tõllaga sõitmist. Nutan sellepärast, et olen õnnetu.»

«Vuih häbi, preili!» hüüatas Bessie.

Heasüdamlik apteeker oli ilmselt veidi segaduses. Ma seisin tema ees. Ta vaatas mulle oma väikeste hallide silmadega teraselt otsa, silmadega, mis polnud eriti säravad, aga nagu ma nüüd mõistan — läbitungivad. Tal oli karmide joontega, kuid lahkeloomuline nägu. Silmitsenud mind tükk aega, sõnas ta:

«Millest te eile haigeks jäite?»

«Ta kukkus,» segas Bessie end uuesti vahele.

«Kukkusi Noh, juba jälle, nagu pisikene! Kas siis temavanune ei oska veel kõndida? Tal peaks olema aastaid kaheksa või üheksa.»

«Mind löödi pikali,» paiskas mu korduvalt solvatud uhkus järsu ning otsekohese vastuse välja, «aga ega ma sellepärast haigeks ei jäänud.»

Mister Lloyd võttis näputäie nuusktubakat. Kui ta toosi vestitaskusse tagasi pani, kostis hele kellahelin, mis kutsus teenijaid lõunasöögile. Apteeker teadis helina tähendust.

«See on teile, hoidja,» ütles ta, «võite alla minna. Mina pean miss Jane'ile väikese epistli, kuni te tagasi tulete.»

Bessie oleks meelsamini paigale jäänud, kuid tal tuli minna, sest Gateshead-hallis nõuti teenijailt rangelt täpset sõõmalauda ilmumist.

«Tähendab, kukkumisest te haigeks ei jäänud, aga millest siis?» jätkas mister Lloyd, kui Bessie oli läinud.

«Mind pandi luku taha tuppa, kus on vaim, ja seal oli nii pime.»

Mister Lloyd naeratas ning kortsutas kulmu:

«Vaim! Sa oled siiski veel päris beebi! Sa kardad siis vaime?»

«Mister Reedi vaimu kardan ma küll; ta suri tolles toas ja lamas seal kirstus. Ei Bessie ega keegi teine lähe öösi sinna ruumi, kui nad just ei pea sinna minema; sellepärast oli see nendest julm jätta mind tollesse tuppa üksinda, pimedasse, ilma küünlata — nii julm, et ma seda eluilmaski ei unusta.»

«Itumalus! Ja sellepärast oledki sa nii õnnetu? Kardad sa siis ka nüüd — päise päeva ajal?»

«Ei, aga varsti tuleb jälle öö. Ja peale selle — olen õnnetu, väga õnnetu veel teistelgi põhjustel.»

«Missugustel siis? Kas sa võid mulle neist mõndagi nimetada?»

Kui väga oleksin tahtnud öelda talle kõik, mis mul südamel oli! Kui raske oli aga vastuseks sõnu leida! Lapsed võivad küll tunda, kuid nad ei suuda oma tundeid analüüsida. Ja kuigi neil on mingi analüüs osaliseltki mõttes olemas, ei oska nad seda sõnades väljendada.

Siiski, kartes, et kaotan selle esimese ja ainukese võimaluse oma murekoormat kergendada, jagades seda teise inimesega, andsin pärast kohmetut vaikimist lühida, ehkki teatud piirides tõepärase vastuse:

«Esiteks — mul ei ole ei isa ega ema, ei vendi ega õdesid.»

«Aga sul on hea tädi ja onupoeg ning onutütred.»

Jälle vaikus. Siis pahvatasin korraga:

«Aga John Reed peksis mind ja tädi pani mind punasesse tuppa luku taha.»

Mister Lloyd võttis teistkordselt nuusktubakatoosi välja.

«Kas sinu meelest ei ole Gateshead-hallis ilus? Kas sa pole südamest tänulik, et nii peenes majas elada võid?»

«See pole minu kodu, sir. Abbot ütleb, et mul on siin elamiseks vähem õigust kui neil, teenijatel.»

«Eeh! Sa ei ole nii rumal, et tahaksid seesugusest toredast kodust lahkuda.»

«Kui mul oleks, kuhu minna, läheksin rõõmuga ära. Aga ma ei saa Gateshead-hallist enne kuidagi minema, kui ma juba suur olen.»

«Võib-olla et saad — kes teab? Kas sul teisi sugulasi peale missis Reedi on?»

«Vist mitte, sir.»

«Isa poolt?»

«Ei tea. Ükskord ma küsisin tädi Reedilt, ja ta ütles, et võib-olla on mul mõned vaesed, alamast soost Eyre'i-nimelised sugulased, kuid tema ei tea neist midagi.»

«Aga kui sul säärased oleksid, kas sa siis tahaksid nende juurde elama minna?»

Jäin mõttesse. Vaesus kohutab täiskasvanuidki, ammu siis veel lapsi, sest nad ei oska töökate, püüdlikkude, ausate inimeste vaesust kujutleda: neile tähendab see sõna räbaldunud rõivaid, viletsat toitu, kustunud kollet, toorusi ning madalaid kirgi; vaesus oli minu arvates sama mis alanduski.

«Ei, ma ei tahaks vaeste juures elada,» oli mu vastus.

«Isegi siis mitte, kui nad sinu vastu head on?»

Raputasin pead. Ma ei suutnud mõista, kust vaesed headuse võtaksid. Ja pealegi — omandada nende žargoon ning kombed, jääda harimatuks, saada üheks niisuguseks nagu need vaesed naised, keda olin külas oma hurtsikute ees lapsi imetamas või pesu pesemas näinud — ei, minus polnud küllalt kangelast lunastama endale vabadust nii kalli hinna eest!

«Kas su sugulased ongi väga vaesed? Võib-olla et on töölised?»

«Seda ma ei tea. Tädi Reed räägib, et kui mul nad on, siis tõenäoliselt mingisugused kerjused. Aga santima ei tahaks ma minna.»

«Kas sa kooli minna tahaksid?»

Jäin jälle mõttesse. Vaevalt oli mul selget ettekujutust sellest, mida kool tähendab. Bessie oli vahel jutustanud, et see on koht, kus noored preilid peavad reas istuma, lauatükid selga seotud, et nad end sirgelt hoiaksid, ja et neilt täpsust

ning peeneid kombeid nõutakse. John Reed vihkas kooli ja mõnitas õpetajat, kuid John Reedi maitse ei olnud mõõdupuuks minule. Olgugi et Bessie kirjeldus koolidistsipliinist oli mõnevõrra hirmutav (tema arvamus pärines preilidelt, kes kuulusid perekonda, kus ta enne Gatesheadi tulekut oli teeninud), veetlesid mind nii mõnedki oskused, mida need noored daamid koolis olid omandanud. Bessie kiitis seda, kui ilusaid maastikupilte ja lilli nad olid maalinud, kuidas laulnud ja klaverit mänginud, milliseid kauneid rahakotikesi heegeldanud ning kui soravalt prantsuskeelseid raamatuid lugenud, ja minus tärkas soov nendetaoliseks saada. Peale selle tooks kooliastumine põhjaliku muudatuse kaasa — lahkuksin jäädavalt Gatesheadist, ees ootaks pikk reis ning uus elu.

«Ma tõesti tahaksin kooli minna,» oli mu kaalutluste kuuldav kokkuvõte.

«Nii-nii. Kes teab mis kõik võib juhtuda,» ütles mister Lloyd püsti tõustes. «Laps vajab teist õhku ja ümbrust,» lisas ta endamisi, «närvidega on lugu paha.»

Bessie tuli tagasi. Samal ajal kuuldus kruusasel sõiduteel tõlla liginemist.

«Proua vist saabus?» küsis mister Lloyd. «Ma tahaksin temaga enne äraminekut kõnelda.»

Bessie juhatas ta väikesesse söögituppa. Hilisemate sündmuste põhjal tegin järelduse, et apteeker julges missis Reedile soovitada mind kooli panna, missugust nõuannet kahtlemata meeleldi kuulda võeti, sest ühel õhtul, kui ma juba voodis olin ja Bessie ning Abbot lastetoas õmblesid ning omavahel minust rääkisid, uskudes mind magavat, ütles Abbot:

«Proua on kindlasti rõõmus, et ta sellest tüütust ja pahast lapsest lahti saab. Plikal on alati niisugune nägu peas, nagu luuraks ta igaühe järele ja hauduks kogu aeg salajas midagi.»

Nähtavasti pidas Abbot mind mõneks väikeseks Guy Fawkesiks*.

Samal õhtul sain Abboti käest esmakordselt teada, et mu isa oli olnud vaene vaimulik. Hoolimata oma sugulaste vastuseisust, oli mu ema temaga siiski abiellunud. Mu vanaisa Reed oli tütre sõnakuulmatuse pärast, kuna see abielu ei olnud seisusekohane, nii vihastanud, et oli ta päranduses ilma jätnud. Pärast üheaastast abielu oli mu isa, külastades vaeseid suures tööstuslinnas, kus ta pastoraat asus, haigestunud

* Guy Fawkes oli ohvitser, kes võttis osa nn. Püssirohu-vandenõust. Selle roomakatoliku liiga organiseeritud vandenõu eesmärgiks oli õhku lasta Inglise parlamendihoone, et hukata sel teel vastaspartei liidrid. Vandenõu paljastati 5. nov. 1605. a. *Tlk.*

ümbruskonnas puhkenud tüüfusesse; ema omakorda oli saanud nakkuse isalt, ja kuu aja pärast olid nad mõlemad surnud.

Jutustuse lõpuni kuulanud, ohkas Bessie ning ütles:

«Vaene miss Jane, temast on päris kahju.»

«Jah,» vastas Abbot, «oleks ta armas, ilus laps, tunneksin minagi temale kaasa. Aga kuidas saab haletseda säärast väikest kärnkonna!»

«Tõsi küll,» nõustus Bessie. «Miss Georgiana taoline iludus ärataks tema olukorras igal juhul palju suuremat kaastunnet.»

«Oo jaa, ma lihtsalt jumaldan miss Georgianat!» hüüdis Abbot vaimustusega. «Mu väike kullake! Millised pikad kiharad, sinised silmad, ja põsed — otsekui maalitud! Bessie, õhtusöögiks sööksin ma heameelega röstitud saia juustuga.»

«Mina kah — ja veel praetud sibulaga. Tulge, läki alla!» Nad läksid.

4. PEATÜKK

Kõnelusest mister Lloydiga ja äsja pealtkuuldud vestlusest Abboti ning Bessie vahel ammutasin ma uut jõudu ja lootust, sest muudatus mu elus ei paistnud enam kaugel olevat — igatsesin seda ja ootasin vaikides. Paraku asi venis: möödus päevi ja nädalaid. Olin jälle terve, kuid ma ei kuulnud ühtegi vihjet teemal, mille kallal ma pead murdsin. Missis Reed kõnetas mind harva, ainult silmitses mind vahetevahel karmilt. Mu haiguseajast peale tõmbas ta veelgi rangema piiri minu ja oma laste vahele: nüüd pidin ma ühes väikeses kambris täiesti üksinda sööma ja magama, kogu päeva tuli mul ilma seltsita lastetoas veeta, kuna onutütred ja John alaliselt võõrastetoas viibisid. Missis Reed ei andnud mitte millegagi mõista, et ta mu kooli paneb, ometi tundsin ma instinktiivselt, et ta mind enam kaua endaga ühe katuse all ei talu, sest ta pilk väljendas minule sattudes nüüd veel suuremat põlgust kui kunagi varem.

Eliza ja Georgiana, kes ilmselt ema käsu järgi toimisid, kõnelesid minuga nii vähe kui võimalik. Iga kord, kui John mind märkas, näitas ta keelt ja tegi ühel päeval isegi katset mulle kätte maksta. Aga kuna mina otsekohe vastu hakkasin, õhutatud tollestsamast sügavast vastikustundest ning meeletust vihast, mida ta kord varem juba tunda oli saanud, pidas ta paremaks loobuda ja minema joosta, vandudes, et mina olin tal nina veriseks löönud. Virutasin Johnile tõepoolest kõigest jõust rusikaga vastu vahtimist. Ja kui ma nägin, et

hoop või mu raevunud pilk teda kohutas, oli mul kange tahtmine oma võitu täielikult ära kasutada, aga juba oli pojuke mamma tiiva all. Kuulsin, kuidas ta tönnides jutustama hakkas, et vastik Jane Eyre olevat nagu hull kass talle kallale karanud. Ema katkestas ta jutu järsult:

«Ma ei taha temast midagi kuulda, John, sest ma keelasin sul temaga tegelemise. Ära tee Jane'ist väljagi. Ma ei luba, et sina või su õed selle plikaga kõneleksid.»

Seda kuuldes kummardusin üle trepikäsipuu ja hõikasin eneselegi ootamatult:

«Mul ei kõlbagi nendega rääkida!»

Missis Reed oli üsna tüse naine, ent saanud mu julge väljakutse, jooksis ta kärmesti trepist üles, pühkis mu nagu marutuul lastetuppa, tõukas voodinurka kägarasse ja ähvardaval toonil keelas mul kogu päeva jooksul üles tõusmast või suud paotamast.

«Mis onu Reed ütleks, kui ta veel elaks?» tuli mul tahtmatult üle huulte. Ma ütlen «tahtmatult» sellepärast, kuna mulle tundus, nagu tulnuksid need sõnad iseenesest. Minus kõneles miski, mille üle mul võimu polnud.

«Mi-is?» kähistas missis Reed hingeldades, ja ta tavaliselt külmadesse, rahulikesse, hallidesse silmadesse sugenes hirm.

Ta lasi mu käsivarre lahti ja jäi mulle üksisilmi otsa vahtima, nagu ei usuks ta, et olen vaid laps, aga mitte saatan. Nüüd mõistsin ma, et mul pole enam midagi head loota.

«Onu Reed on taevas, ta näeb kõike ja teab, mida te mõtlete ning teete. Ja papa ja mamma ka — nad teavad, kuidas te mind terve päeva luku taga hoiate ja ootate, et ma sureksin.»

Missis Reed sai enesevalitsemise kiiresti tagasi: ta tuuseldas mind õige põhjalikult, andis lõpuks veel paar kõrvakiilu ja lahkus toast sõnagi lausumata. Selle puudujäägi täitis Bessie, pidades mulle valju noomitusjutluse, milles ta mind terve tunni vältel veenda püüdis, ma olevat väljaspool igasugust kahtlust kõige õelam ja tänamatum laps, kes kunagi ühes majas üles on kasvatatud. Hakkasin teda peaaegu uskuma, sest ma tundsin tõepoolest, et mu südames mässavad üksnes kurjad tunded.

Möödus november, detsember ja pool jaanuarigi. Gateshead pühitseti jõuluid kui ka uusaastat traditsioonilise rõõmsa pidulikkusega: kõikidele jagati kinke, missis Reed andis lõunasööke ning korraldas piduõhtuid. Mind muidugi jäeti kõigest ilma; minu osavõtt nendest piirdus ainult sellega, et ma iga päev võisin pealtvaatajaks olla, kui Elizat ja Georgianat peenetesse musliinkleitidesse riietati ning nad hele-

punaste särpide ja kaunilt kähardatud juuste lehvides võõrastetuppa tõttasid. Seejärel kuulasin klaverimängu ning harfihelisid, mis alt kostsid, kellermeistri ja suupisteid ringikandvate teenijate siia-sinna ruttavaid samme, kristalli ja portselani kilinat ning katkendlikku jutukõminat, kui ustest käidi. Sellest tegevusest tüdinenud, lahkusin trepipealselt, tõmbudes vaiksesse ning üksildasse lastetuppa. Seal oli küll mõnevõrra nukram, kuid ma ei tundnud end õnnetuna.

Tõtt-öelda polnud mul vähimatki tahtmist külaliste hulka minna, sest harilikult ei teinud nad minust nagunii välja. Selle asemel et viibida tigeda missis Reedi silma all toas, mis oli täis tundmatuid leedisid ja džentelmene, oleksin heameelega kõik õhtud vaikselt Bessie'ga veetnud, kui ta ainult oleks lahkem ja seltsivam olnud. Aga Bessie, lõpetanud preilide riietamise, kadus harilikult maja elavamasse ossa — kööki või majapidaja tuppa, võttes enamasti küünlagi kaasa. Seetõttu istusin ma siis poolpimedas, nukk süles, aeg-ajalt hirmunult toas ringi vaadates, kuni tuleleegid kaminas järjest madalamaks ning madalamaks jäid, ja kui järele olid jäänud ainult tuhmilt hõõguvad söed, hakkasin põllepaelu rutuga katki rebides lahti riietuma, et voodis nii külma kui ka pimeduse eest varju leida. Sinna võtsin ma alati nuku kaasa: iga inimene tahab, et tal oleks keegi, keda armastada, ja kuna mul puudus väärilisem olend, kellesse kiinduda, hoidsin ning hellitasin oma odavat nukku, mis nägi välja nii armetu nagu hernehirmutis. Praegu on mulle lihtsalt mõistmatu too mõttetu õrnus, mida ma oma puust mängukanni vastu tundsin, teda peaaegu elavaks pidades.

Ma ei saanud uinuda, ilma et ma poleks teda oma öösärgi siilu sisse mässinud, ja kui nukk mu kaenlas soojas lebas, olin suhteliselt õnnelik, uskudes, et ka tema on õnnelik.

Lõputult pikkadena tundusid mulle tunnid, mil ootasin seltskonna lahkumist ja Bessie samme koridoris.

Õhtu jooksul tuli ta vahel korraks lastetuppa — kas sõrmkübarat või kääre võtma või mulle midagi õhtueineks tooma, ja sellal kui ma saia või juustukooki sõin, istus ta mu voodi äärel. Olin ma söömise lõpetanud, kattis ta mind teki servi madratsi alla toppides hoolikalt kinni, suudles isegi kahel korral ja ütles: «Head ööd, miss Jane!» Noil õhtuil, mil Bessie mind nõnda hellalt kohtles, oli ta mu meelest parim, ilusaim ning armsaim inimene maailmas, ja ma soovisin kõigest südamest, et ta alati nii sõbralikuks jääks, ei tõreleks, mükskiks ega noomiks mind ilmaaegu, nagu see tal pahatihti harjumuseks oli. Bessie Lee oli minu arust mitmekülgsete sünnipäraste annetega neiu: tal olid kärmed ning osavad käed ja

imetlusväärne oskus muinasjutte vesta, nagu ma lastetoas saadud muljete põhjal järeldan. Ka välimuselt oli ta ilus — kui mind mälestused temast ei peta. Mu vaimusilma ette kerkib noor, värske jumega, tumedasilmne ja mustajuukseline sirgepihtne naine. Viga seisis aga selles, et tal oli tujukas, äkiline iseloom ning puudulik arusaamine tõest ja õiglusest. Sellest hoolimata eelistasin ma teda igale teisele Gateshead-hallis.

See juhtus viieteistkümnendal jaanuaril kella üheksa paiku hommikul. Bessie oli alla einetama läinud, missis Reed aga polnud veel lapsi enda juurde kutsuda lasknud. Eliza pani parajasti mütsi pähe ja sooja mantlit selga, et minna kanu söötma, — tegevus, mis talle suurt rõõmu valmistas. Mitte sugugi vähema rõõmuga müüs ta munad majapidajale, kogudes nende eest saadud raha suure hoolega. Eliza oli ihnuskoi ja sündinud ärinaine. See ei avaldunud üksnes munade ning kanapoegade müümises, vaid ka selles, kuidas ta aednikuga iga lilleseemne ja -sibula ning pistiku pärast tingis, sest missis Reed oli aednikule korralduse andnud noorelt leedilt ära osta kõik aiasaadused, mida too oma peenrail kasvatas ja ära müüa soovis. Eliza oleks valmis olnud kas või oma juuksedki peast maha müüma, kui see talle ainult kenakese summa sisse oleks toonud. Mis puutus rahasse, siis peitis ta seda hoolikalt riidekappi või vanasse lokipaberisse mähitult kõikvõimalikesse nurkadesse; kui aga toatüdruk mõne aardepaiga juhuslikult avastas, nõustus Eliza nagu ehtne liiakasuvõtja raha viiekümne või kuuekümne protsendiga ema kätte hoiule andma, kartes, et ta muidu ühel heal päeval kogu oma varanduse kaotab. Intressid nõudis ta iga kolme kuu tagant sisse, kandes nad piinliku täpsusega eri raamatukesse.

Georgiana istus peegli ees kõrgel toolil ja kammis juukseid, põimides oma kiharaisse kunstlilli ning vanu sulgi, mida ta pööningult terve sahtlitäie oli leidnud.

Mina olin oma voodi ülestegemisega ametis, sest Bessie oli mulle range korralduse jätnud sellega valmis jõuda enne, kui ta tagasi tuleb (Bessie käsutas nüüd mind tihti nagu oma käealust: pidin tuba korrastama, toolidelt tolmu pühkima ja muidki taolisi töid tegema). Laotanud vaiba voodile ja pannud öösärgi kokku, läksin aknaorvas asuva pingi juurde seal vedelevaid pildiraamatuid ja nukumööblit kokku korjama, kui mu toimingud katkestas Georgiana järsk käsk ta mänguasjad rahule jätta (tillukesed toolid ja peeglid, imekaunid taldrikud ning tassid kuulusid tõepoolest temale). Ent siis hakkasin muu tegevuse puududes aknaruudult hingeõhuga jäälilli sulatama, ning saanud niiviisi läbipaistva vaateava, silmitse-

sin lumist aeda, kus käredas pakases kõik püsis liikumatult ja tardunult.

Aknast oli näha väravavahimajake ja lai sissesõidutee. Parajasti siis, kui ma aknaklaasi hõbevalgesse jääkirmesse küllalt suure vaateava olin jõudnud õhatada, nägin, kuidas väravapooled lahti paisati ning õue veeres tõld. Ükskõikselt jälgisin selle liginemist: Gatesheadi saabus sageli sõidukeid, kuid ükski neist polnud kaasa toonud külalisi, kelle vastu huvi oleksin tundnud. Tõld peatus maja ees, uksekell helises valjusti, külaline lasti sisse. See kõik ei puutunud minusse, sest minu tähelepanu köitis peagi uus objekt — väike näljane lepalind, kes sirtsudes hüples maja seinale naalduva raagus kirsipuu okstel, mis peaaegu aknani ulatusid. Ülejäägid mu saiast ja piimast koosnevast hommikueinest seisid laual. Poetanud prantssaia raasukesteks, sikutasin parajasti õhuakent lahti, et neid aknasimsile poetada, kui Bessie joostes lastetuppa tuli:

«Miss Jane, ruttu põll eest ära! Mis te seal teete? Kas käed ja silmad on täna pestud?» Enne kui vastata jõudsin, tõmbasin veel korraks akent, sest ma ei tahtnud, et lind oma osast ilma jääks. Raam andis järele, aken avanes ja ma puistasin toiduraasud välja — muist langesid kivist aknakarniisile, muist puuokstele. Sulgenud seejärel akna, vastasin:

«Ei, Bessie, ma alles lõpetasin tolmupühkimise.»

«No küll on lohakas ja tüütu laps! Mis te nüüd jälle tegite? Näost punane nagu pahateolt tabatud! Milleks teil akent vaja oli lahti teha?»

Bessie ise säästis mind vastamisvaevast, sest tal näis liiga kiire olevat mu seletusi ära kuulamaks. Tirinud mu pesukausi juurde, nühkis ta halastamatult, kuid õnneks lühikest aega, mul nägu ja käsi seebi ja veega ning hõõrus kareda käterätikuga kuivaks. Tõmmanud mu juuksed kõva harjaga siledaks, kiskus ta mul põlle eest ning viis mu kiirustades trepini, kust käskis otsekohe alla minna, kuna mind söögitoas oodatavat.

Ma oleksin Bessie'lt küsida tahtnud, kes mind ootab, ja kas missis Reed ka seal viibib, aga juba oli Bessie kadunud ning lastetoa uks sulgunud. Hakkasin pikkamisi trepist alla minema. Ligi kolme kuu jooksul polnud missis Reed mind kordagi enda juurde kutsunud, kogu selle aja olin ma pidanud lastetoas elama, mistõttu mulle nüüd söögituba, saal ja võõrastetuba niivõrd aukartustäratavaina tundusid, et nendesse sisenemine mind lausa kohutas.

Heitununa ning värisevana jõudsin ma viimaks tühja halli. Jäin väikese söögitoa ukse taha seisma. Milliseks abituks pelguriks tegi mind noil päevil hirm, mida oli esile kutsunud

ülekohtune karistus! Ma kartsin võõrastetuppa minna, ent lastetuppa tagasi pöörduda ma ka ei julgenud. Minutit kümme seisin ma erutatult, kõheldes. Äge kellahelin, mis kostis söögitoast, sundis mind otsustama.

«Kes seal küll võiks olla?» mõtlesin endamisi, vajutades mõlema käega kanget uksekäepidet, mis mu pingutusest hoolimata esimese paari sekundi vältel järele ei andnud. «Keda ma seal peale tädi Reedi näen — meest või naist?» Käepide pöördus, uks avanes. Astunud sisse ning kummardanud sügavalt, tõstsin silmad ja nägin — musta posti! Vähemalt säärase mulje jättis mulle esimesel hetkel musta rõivastunud kõhn kuju, kes kaminaesisel vaibal seisis sirgelt nagu tulp. Ta karm nägu sarnanes kivist raiutud maskiga, mis tavaliselt kroonib sambaid kapiteelina.

Missis Reed istus oma harilikul kohal kamina juures. Ta andis mulle käega märku liginemiseks. Täitsin käsu ja tädi esitles mind jälgale võõrale, sõnades:

«See ongi tütarlaps, kelle pärast ma teie poole pöördusin.»

Tundmatu — see oli mees — pööras oma pea pikkamisi minu poole. Ta hallid silmad, mis puhmjate kulmude all pilkusid, vaatasid mind uurivalt ja sügav bassihääl lausus pühalikult:

«Kasvult on ta väike. Aga kui vana?»

«Kümne aastane.»

«Tõesti?» kostis ta kahtlevalt. Ja silmitsenud mind mõne minuti veelgi terasemalt, küsis ta:

«Kuidas su nimi on, väike tüdruk?»

«Jane Eyre, sir.»

Lausunud need sõnad, vaatasin talle otsa: ta tundus mulle väga pikana, aga küllap ma ise olin tollal alles päris väike. Mehe näojooned olid jämedad ja kogu ta välimus reetis valjust ning ülbust.

«Noh, Jane Eyre, kas sa oled ka hea laps?»

Võimatu oli anda jaatavat vastust, sest kõik inimesed mu väikeses maailmas olid vastupidisel arvamisel. Vaikisin. Missis Reed vastas minu asemel väljendusrikka pearaputusega, lisades:

«Mister Brocklehurst, võib-olla on parem, mida vähem me sel teemal räägime.»

«Kahju, — tõepoolest kahju! Siis pean ma temaga veidi vestlema.» Järskude, nurgeliste liigutustega istus ta tugitooli missis Reedi vastas.

«Tule siia,» ütles mister Brocklehurst.

Sammusin üle vaiba. Ta seadis mu otse enda ette seisma. Uuh, milline nägu tal oli! Nüüd, kus see minu omaga

asetses peaaegu ühel kõrgusel, nägin teda hästi. Missugune tohutu nina! Ja suu! Ja millised pikad, etteulatuvad hambad!

«Ei ole kurvemat nähtust kui sõnakuulmatu laps, eriti veel siis, kui ta on väike tüdruk. Kas sa ka tead, kuhu pahad lapsed pärast surma lähevad?»

«Nad lähevad põrgu,» oli mu kiire, ammu pähetuubitud vastus.

«Aga mis on põrgu? Kas sa oskad mulle seda seletada?»

«See on auk, kus lõõmab tuli.»

«Ja kas sa tõesti tahaksid säärasesse auku sattuda ja selles igavesti põleda?»

«Ei, sir.»

«Aga mis sa sellest pääsemiseks siis tegema pead?»

Kaalutlesin hetke. Ja kui ma vastuse leidsin, ei olnud see küsitlejale just eriti meelepärane:

«Püüan terveks jääda ja surmasuust pääseda.»

«Kuidas sina surmasuust pääsed, kui sinust nooremaidki iga päev ära sureb?! Alles hiljuti matsin väikese viieaastase lapse, hea lapse. Tema hing on nüüd taevas. Kardan, et seda ei saa sinu kohta mitte öelda, kui sind kord siit ilmast ära kutsutakse.»

Võimetu seda arvamist muutma, langetasin oma pilgu ta suurtele saabastele ja ohkasin — kuidas küll soovisin siit hoopis kaugel olla!

«Loodan, et see ohe tuli südamest ja sa kahetsed, et oled oma kallile heategijale nii palju meelehärmi valmistanud.»

«Heategija! Heategija!» kordasin sisimas. «Kõik nimetavad missis Reedi mu heategijaks. Kui nii — siis tähendab see sõna küll midagi äärmiselt ebameeldivat.»

«Kas sa igal õhtul ja hommikul palvetad?» jätkas mu piinaja.

«Jah, sir.»

«Kas sa piiblit loed?»

«Vahetevahel.»

«Heameelega? Kas sa piiblit armastad?»

«Mulle meeldivad Johannese ilmutamisraamat ja Prohvet Taanieli raamat. Maailma loomine ja Saamueli raamatud, Teine Moosese raamat, mõned kohad Kuningate ja Kroonikute raamatust ja Hiiobist ja Joonast . . .»

«Aga psalmid? Ma loodan, et need sulle meeldivad.»

«Ei, sir.»

«Ei?! Ennekuulmatu! Minu väike poeg, kes on sinust noorem, oskab kuut psalmi peast. Ja kui temalt küsida, kumba ta eelistab, kas magusat prääniku või ühe värsi psalmist pähe-

õppimist, vastab ta: «Oo, kindlasti värssi psalmist! Sest psalme laulavad inglid, ja mina tahan juba siin maa peal väike ingel olla.» Ja iga kord saab ta oma lapseliku vagaduse eest kaks prääniku.»

«Aga psalmid ei ole ju huvitavad,» tähendasin ma.

«See näitab, et sul on kuri süda, ja sa pead jumalat paluma, et ta sulle uue, puhta südame annaks. Kõigevägevam võtab sult kivise ära ja annab elava südame asemele.»

Tahtsin parajasti esitada küsimuse, mil moel mu südame vahetamise protseduur toimub, kui missis Reed käskis mind vaikida ning istuda. Nüüd jätkas ta ise vestlust:

«Oma kirjas, mille ma teile kolme nädala eest saatsin, mister Brocklehurst, andsin ma vist küllalt selgesti mõista, et sellel tütarlapsel ei ole säärast iseloomu ega kalduvusi, nagu mina lapses näha sooviksin. Ja kui teie ta Lowoodi kooli vastu võtate, oleksin tänulik, kui direktor ja õpetajad teda rangelt silmas peaksid ning kõige esmalt ta põhiliste iseloomuvigade — kavaluse ja valelikkuse vastu võitleksid. Ma kõnelen sellest meelega sinu kuuldes, Jane, et sa katset ei teeks mister Brocklehursti petta.»

Polnud ime, et ma missis Reedi kartsin, kuid ühteaegu ka vihkasin: julmus oli tal otsekui veres. Iialgi polnud ma tema juuresolekul õnnelik: kui sõnakuulelikult ma ta käske ka ei täitnud, kuidas ka ei pingutanud, et tädi meele järgi olla, jäid mu püüded ikka ja jälle tagajärjetuks, ning tasuks oma hea tahte eest sain ma alatihti haavavaid sõnu kuulda. Kuid nüüd, kus mind ülekohtuselt süüdistati võõra kuuldes, lõikas solvang mulle otse südamesse. Aimasin, et ta tahtis hävitada mu lootused uuele, paremale elule, kuhu pidin astuma tema ettemääramisel. Tundsin, ehkki ma poleks seda tunnet sõnadesse osanud vormida, et ta sihilikult külvab vaenu ja usaldamatust mu tulevasele eluteele. Nägin, kuidas ma mister Brocklehursti silmis kavalaks ning vastikuks lapseks muutusin. Aga mida suutsin mina taolise ülekohtu vastu parata?!

«Mitte midagi,» mõtlesin ma, püüdes nuuksatust alla suruda ja kiiresti ära pühkida pisaraid, oma ahastuse abituid tunnistajaid.

«Kavalus on lapsel tõepoolest tõsine viga,» ütles mister Brocklehurst, «see on sugulane valelikkusele, aga kõik valelikud saavad ükskord oma palga — nad heidetakse järve, millest põleb põrgutuli ja väävel. Igatahes tuleb tema järele valvata, missis Reed. Ma räägin sellest miss Temple'ile ja teistele õpetajatele.»

«Minu soov oleks, et tüdrukut kasvatataks vastavalt ta tulevasele kohale elus,» jätkas mu heategija, «las õpib olema

alandlik ja töökas. Mis puutub koolivaheaegadesse, siis teie loaga veedab ta need alati Lowoodis, mister Brocklehurst.»

«Teie seisukohad, madam, on ülimalt mõistlikud,» nõustus mister Brocklehurst. «Alandlikkus on kristlik voorus ja Lowoodi kasvandikele eriti sünnis. Sellepärast nõuan ma, et selle vooruse kultiveerimisele vaestekoolis erilist tähelepanu pühendataks. Olen uurinud küsimust, kuidas kasvandikes ilmalikku uhkustunnet kõige edukamalt suretada, ja alles mõni päev tagasi sain ma oma töö tulemustele rõõmustava kinnituse. Mu noorem tütar Augusta külastas koos emaga kooli, ja koju saabunud, hüüdis ta: «Oo, kallis papa, kui vagurad ja lihtsad on kõik tüdrukud Lowoodis! Juuksed kõrvataha kammitud, pikad põlled ees, ja igaühel linane kotike vööl — just nagu kerjuslapsed! Ja kuidas nad minu ja mamma rõivaid vahtisid, otsekui poleks nad siidkleiti eluilmaski näinud.»

«Sellist olukorda pean ma kiiduväärseks,» vastas missis Reed. «Kui ma ka kogu Inglismaa läbi oleksin käinud, poleks ma säärasele lapsele, nagu Jane Eyre, kohasemat kasvatussüsteemi leidnud. Rangust, kulla mister Brocklehurst, igas asjas pooldan ma rangust!»

«Järjekindel rangus, missis Reed, on kristlase peamisi kohuseid, ja Lowoodi koolis on seda põhimõtet igati silmas peetud: lihtne toit, tagasihoidlik riietus, range päevakord, mis karastab iseloomu ja teeb töökaks — niisugune on kasvandike elulaad selles majas.»

«Väga õige, sir. Ma võin siis kindel olla, et see tütarlaps Lowoodi kooli vastu võetakse, ja ta saab seal kasvatuse, mis on kohane ta seisusele ning tulevikuväljavaadetele?»

«Täiesti, madam. Me võtame selle lapse valitud hingede taimelavasse, ja ma loodan, et ta näitab üles tänulikkust hindamatu privileegi eest olla üks väljavalituid.»

«Siis saadan ta kooli niipea kui võimalik, sest kinnitan teile, mister Brocklehurst, et ma ei jõua ära oodata, mil vabanen vastutusest, mis on mulle juba liigagi koormavaks muutunud.»

«Kahtlemata, madam, kahtlemata. Nüüd aga jätan teiega jumalaga. Tagasi Brocklehurst-halli lähen ma alles nädala või paari pärast — ülemdiakon, mu hea sõber, ei lase mind kindlasti enda juurest varem tulema. Saadan miss Temple'ile teate, et tal on uut kasvandikku oodata, siis ei teki tütarlapse vastuvõtmisel mingit takistust. Jumalaga!»

«Jumalaga, mister Brocklehurst. Palun tervitage missis ja miss Brocklehursti, samuti ka Augustat ja Theodore'i ning noorhärra Broughton Brocklehursti.»

«Heameelega, madam! Jane, siin on sulle väike raamat «Lapse teenäitaja». Loe see palvetades läbi, eriti aga peatükk «Jutustus ootamatust ning kohutavast surmast», mille osaliseks sai sõnakuulmatu laps Martha G., kes oli andunud vale- ja pettusepahele.»

Nende sõnadega pistis mister Brocklehurst mulle pihku õhukese, kaante vahele õmmeldud brošüüri, ning helistanud, et tõld ette antaks, lahkus ta.

Jäime missis Reediga kahekesi. Mõni minut möödus vaikuses; tema tikkis, mina jälgisin teda. Tollal võis missis Reed umbes kolmekümne kuue aastane olla — tugeva kehaehitusega, lalaõlgne ja suurte kätega naine, keskmist kasvu, täidlane, kuid mitte rasvunud; tal oli suur nägu, madal laup, tugeva tahtejõuga inimese etteulatuv lõug, suu ja nina üsna korrapärased; heledate kulmude all vilkusid silmad, mis ei tundnud halastust; nahk oli tal tõmmu ja tuhm, juuksed peaaegu linakarva; ta tervis oli suurepärane — ta ei teadnud, mis on põdemine. Täpse ning osava perenaisena pidas missis Reed kogu majapidamist ja rentnikke range kontrolli all. Ainult ta enda lapsed ei alistunud vahel ema autoriteedile, vaid naersid seda põlastavalt. Ta riietus hästi ja oskas oma toredaid rõivaid väärikalt kanda.

Istudes madalal pingil, tugitoolist mõne jardi kaugusel, uurisin ma tähelepanelikult ta kuju kui ka nägu. Käes hoidsin ma raamatukest valeliku ootamatust surmast — jutustus, mis mulle hoiatuseks pidi olema. Kõik see, mis siin äsja oli toimunud, kogu kõnelus missis Reedi ja mister Brocklehursti vahel, seisis mul veel värskelt, selgesti ning solvavana meeles. Mälestasin iga sõna samasuguse valuga, nagu ma neid olin kuulanud, ja minus tekkis kirglik tahe kätte maksta.

Missis Reed tõstis silmad käsitöölt. Ta pilk kohtus minu omaga, ja samal hetkel lakkasid ta sõrmed nobedasti liikumast.

«Mine toast välja,» käsutas missis Reed, «ja jalamaid lastetuppa tagasi! Nähtavasti vihastas teda mu pilk või miski muu minus, sest ta hääles oli äärmist, kuigi allasurutud pahameelt tunda. Tõusin üles ja läksin ukse juurde, kuid pöörasin ringi ning sammusin akna alla; tulnud uuesti üle toa, jäin ma missis Reedi ette seisma.

Ma pidin kõnelema: kogu aja oli mind halastamatult jalge alla tallatud ja ma pidin vastu hakkama. Aga kuidas? Millega sain ma oma vaenlasele kätte maksta? Võtsin kogu oma energia kokku ning paiskasin talle näkku:

«Mina ei ole valelik! Kui ma seda oleksin, siis ütleksin ma, et ma teid armastan. Kuid ma tunnistan, et ma ei armasta

teid, ma vihkan teid rohkem kui kedagi teist maailmas, isegi rohkem kui John Reedi. Ja selle raamatu valelikust lapsest võite oma tütrele Georgianale anda, sest tema on see, kes alati valetab, aga mitte mina.»

Missis Reedi käed lebasid ikka veel liikumatult oma tööl, ta jäine pilk pani mind külmetama.

«On sul veel midagi lisada?» küsis ta toonil, millega pöördutakse täiskasvanud vastase poole, kuid mida tavaliselt ei kasutata lapsega kõneldes.

Tädi ilme ja hääl äratasid minus kogu antipaatia, mida ma tema vastu tundsin. Üleni värisedes ja suutmata alla suruda ärritust, jätkasin ma:

«Ma olen rõõmus, et teie mu sugulane ei ole. Ma ei kutsu teid enam ilmaski tädiks, niikaua kuni ma elan. Kui ma suureks saan, ei tule ma teid iialgi vaatama, ja kui keegi minult küsib, kas ma teid armastan ja kuidas te mind kohtlesite, vastan ma, et juba paljas mõte teist tekitab minus vastikustunde ja et te kohtlesite mind väga julmalt.»

«Kuidas sa julged seda ütelda, Jane Eyre?»

«Kuidas ma julgen, missis Reed? Kuidas julgen? Sellepärast, et see on t õ s i! Teie arvate, et minul ei olegi tundeid ja et minule pole põrmugi armastust või sõbralikkust vaja. Aga mina ei suuda nõnda elada, ja teil ei ole kaastunnet. Ma ei saa seda eluilmaski unustada, kuidas te mind tõukasite — karmilt ja jõhkralt punasesse tuppa tagasi tõukasite ja ukse lukku keerasite, surmatunnini pean seda meeles! Ma olin hirmu pärast suremas, ja ahastusest lämbudes palusin ma: «Halastage! Halastage, tädi Reed!» Ja teie karistasite mind ainult sellepärast, et teie vastik poeg mind mitte millegi eest peksis ja pikali maha tõukas. Igaühele, kes minult küsib, tahan selle loo täpselt ära rääkida. Inimesed arvavad, et teie olete hea, aga te olete õel, kalgi südamega. T e i e olete valelik!»

Veel enne, kui ma olin lõpetanud, paisutas mu südant imelik senitundmatu vabadustunne ja mu hing juubeldas võidujoovastuses. Näis, nagu oleksid nähtamatud ahelad purunenud ja igatsetud vabadus lõpuks ometi kätte võidetud. See tunne ei tekkinud ilma põhjuseta: missis Reed oli lausa kohkunud; näputöö oli tal sülest maha libisenud; abitult liigutas ta käsi ja niheles toolil; isegi nägu oli tal virildunud, nagu hakkaks ta nutma.

«Jane, sa eksid! Mis sul viga on? Miks sa nii hirmsasti värised? Kas sa ei tahaks natuke vett juua?»

«Ei, missis Reed.»

«Aga võib-olla tahad midagi muud, Jane? Usu mind, ma tahan su sõber olla.»

«Teie?! — Ei. Te ütlesite mister Brocklehurstile, et ma olen paha laps ja valelik, aga mina räägin Lowoodis igaühele, missugune te tõeliselt olete ja mis te minuga tegite.»

«Jane, sa ei saa aru. Lapsi tuleb eksimuste eest karistada.»

«Ma ei ole valelik!» kisendasin ma metsiku, kriiskava häälega.

«Aga sa oled taltsutamatu, Jane, seda pead sa isegi tunnistama. Ja mine nüüd lastetuppa tagasi — ole nii pai laps ja heida vähekeseks pikali.»

«Mina pole teie pai laps. Ma ei taha pikali heita. Saatke mind ruttu kooli, missis Reed, sest ma ei suuda siin enam minutitki elada.»

«Tõepoolest, katsun ta niipea kui võimalik kooli saata,» pomises missis Reed *sotto voce**, ja oma käsitöö kokku korjanud, lahkus ta kiiresti toast.

Võitlusväljale olin jäänud ainult mina — võitjana. See oli mu elu esimene lahing ja esimene võit.

Viivu seisin ma keset vaipa, kohal, kus oli seisnud mister Brocklehurst, ja nautisin võitja meelerahu. Esialgu naeratasin ma endamisi ja olin ülevas meeleolus, kuid see kirglik rõõm vaibus niisama kiiresti, nagu rahunes mu erutatud pulss. Laps ei saa minu kombel täiskasvanutega tülitseda ega oma vihapuhangule vaba voli anda, ilma et ta seejärel südametunnistusplina või kahetsuse jäist külmust üle ei elaks. Nõmm, mille kanarbikus süttinud tuli kõikehävitavalt leegitseb, oleks võinud mu hingele olla vastavaks sümboliks siis, kui ma missis Reedi süüdistasin ning ähvardasin; seesama nõmm, nüüd aga must ja tuhaks põlenud, andnuks kõige iseloomustavama pildi mu hingelisest seisundist pärast seda, kui ma pooletunnise järelemõtlemise vaikuses mõistma hakkasin, kuivõrd meeletult ma olin käitunud ja kui masendav oli vihata ning vihatud olla.

Esmakordselt olin maitsnud kättemaksu magusust; juues tundus ta soojendavana ning kosutavana otsekui aromaatne vein, ent pärastine vänge, metalline järelmaik tekitas tunde, nagu oleksin ma mürki joonud. Kui meeleldi oleksin ma missis Reedilt andeks läinud paluma, kuid ma teadsin — osalt kogemuste põhjal, osalt instinktiivselt —, et ta mu kahekordse põlgusega tagasi lükkaks ja mässulised impulsid mu südames uuesti üles ärataks.

---

* tasase häälega (it. k.). *Tlk.*

Ma tahtsin aga millelegi õilsamale anduda kui ägedale kõnelusele, hinges vähem saatanlikke tundeid virgutada kui sünget nördimust. Võtsin kätte raamatu — see oli araabia muinasjuttude valimik —, istusin ning püüdsin lugeda. Kuid ma ei suutnud loetut mõista, sest mu mõtted olid hajali, ja leheküljed, mis mind tavaliselt nii väga olid paelunud, ei köitnud mu tähelepanu. Avasin siis söögitoa klaasukse; põõsad seisid täiesti liikumatult, aias valitses lumetu kahu — ei päikesekiirt ega tuuleiili. Katnud pea ja õlad kleidisiiluga, astusin välja, et üksildases pargis veidi jalutada, ent ma ei tundnud rõõmu ei vaiksetest puudest, ei teele kukkuvaist kuusekäbidest ega sügismälestusest — rusketest lehtedest, mida tuul kohati kokku oli kuhjanud. Najatusin väravale ja vaatasin tühja aasa, kus nüüd enam lambaid ei karjatatud ja külmunud rohtu kattis hõre härmatis. Päev oli üpris hall, kõige üle laotus rasketest lumepilvedest läbipaistmatu taevavõlv; külmunud teerajale ja hallile nurmele langes harvu kuivi lumehelbeid. Seal ma, õnnetu laps, siis seisin, korrates üha uuesti ja uuesti: «Mis ma pean tegema? Mis ma pean tegema?»

Korraga kuulsin ma heledat häält:

«Miss Jane! Kus te olete? Tulge sööma!»

Teadsin väga hästi, et see oli Bessie, kuid ma ei liikunud paigast. Ta kerged sammud liginesid teerajal.

«Sõnakuulmatu laps!» ütles ta. «Miks te ei tule, kui teid hüütakse?»

Võrreldes kurbade mõtetega, mida ma haudusin, tundus Bessie ligidus mulle isegi rõõmustavana, kuigi ta oli pahur nagu alati.

Pärast sõnavahetust missis Reediga ja võitu tema üle ei puudutanud meie hoidja mööduv pahameel mind põrmugi ja ma igatsesin, et ta nooruslik elurõõm mind soojendaks. Võtsin tal kahe käega ümbert kinni ja ütlesin:

«Bessie, ärge tõrelge minuga!»

Ma polnud endale kunagi varem nii otsekohest ja julget käitumist lubanud. Bessie oli teatud määral liigutatud.

«Küll te olete imelik laps, miss Jane,» ütles ta mulle otsa vaadates. «Te, väike, omapead uitav plika! Kas see on tõsi, et teid kooli pannakse?»

Noogutasin.

«Ja teil polegi kahju vaesest Bessie'st lahkuda?»

«Mis hoolib Bessie minust? Ta aina pahandab minuga.»

«Sellepärast, et te nii iseäralik ja pelglik laps õlete. Peaksite julgem olema.»

«Milleks? Et veel rohkem hoope saada?»

«Rumalus! Aga see on tõesti tõsi, et teid siin just ei hellitata. Mu ema ütles, kui ta mind möödunud nädalal vaatamas käis, et tema küll ei tahaks, et keegi tema lastest teie olukorda satuks. Nüüd aga tulge tuppa, mul on teile häid uudiseid.»

«Ei usu, et on, Bessie.»

«Laps! Kui murelikud on jälle su silmad, mis mulle otsa vaatavad! Hea küll, kuulake siis: proua, preilid ja noorhärra sõidavad pärast lõunat külla, meie aga joome teed kahekesi. Ma ütlen köögitüdrukule, et ta teie jaoks väikese koogi küpsetaks, ja hiljem aitate mul oma asjad üle vaadata, sest mul tuleb varsti teie sumadan valmis seada. Proua kavatseb teid paari päeva pärast Gatesheadist ära saata, ja te võite ise endale välja valida mänguasjad, mida te kaasa tahate võtta.»

«Bessie, lubage mulle, et te minuga enne ärasõitu enam ei tõrele.»

«Noh, hästi, luban. Aga teie olge hea laps ja ärge mind kartke. Ja ärge võpatage, kui ma juhtun vahel midagi teravalt ütlema, see on nii väljakutsuv.»

«Ei, Bessie, ma ei karda teid, sest teiega olen ma harjunud. Varsti tuleb mul hoopis teistsuguseid inimesi karta.»

«Kui teie neid kardate, siis hakkavad nad teid põlgama.»

«Nagu teiegi, Bessie?»

«Mina ei põlga teid, Jane. Armastan teid vist rohkem kui teisi lapsi.»

«Pole märgata.»

«Oh, te väike naaskel! Olete hoopis teistmoodi rääkima hakanud. Kust te järsku selle julguse ja jonni olete võtnud?»

«Noh — varsti sõidan ma siit ära ja peale selle . . .» pidin peaaegu jutustama hakkama sellest, mis minu ja missis Reedi vahel juhtus, kuid mõelnud viivu, otsustasin, et on parem, kui ma sellest vaikin.

«Ja teil on hea meel, et minu juurest ära sõidate?»

«Mitte sugugi, Bessie. Praegu on mul pigem kahju.»

«Praegu» ja «pigem»! Kui külmalt mu väike leedi kõneleb! Kardan, et kui ma teid nüüd suudelda tahaksin, vastaksite teie: «Pigem mitte».»

«Suudlen teid südamest heameelega, Bessie, laske oma pea natuke allapoole!»

Bessie kummardus; me sülelesime teineteist, ja lohutatuna läksin ma koos temaga majja. Selle päeva teine pool möödus rahus ja üksmeeles, aga õhtul jutustas Bessie mulle oma kõige ilusamad muinasjutud ja laulis kõige südamlikumad laulud. Ka minu elus oli vahel päikesepaistet.

5. PEATÜKK

Üheksateistkümnenda jaanuari hommikul oli kell vaevalt viis löönud, kui Bessie küünlaga mu kambrisse astus; ta leidis mu juba jalul ja peaaegu riides olevat. Pool tundi enne ta tulekut olin ma voodist tõusnud, silmad puhtaks pesnud ja loojeneva kuu valgusel, mille kiired läbi kitsa akna tuppa tungisid, riietuma hakanud. Pidin Gatesheadist lahkuma postitõllaga, mis meilt kell 6 hommikul mööda sõitis. Bessie oli ainukesena majas liikvel; ta oli juba tule lastetoa kaminas süüdanud ja valmistas nüüd mulle pruukosti. Enamik lapsi erutatud eelseisva reisi pärast, ei taha süüa — nii ka mina. Tagajärjetult keelitas Bessie mind mõned lusikatäiedki kuuma piima võtma ja tükikest leiba sööma. Siis pakkis ta veidi küpsiseid paberisse ning pistis need mu reisikotti. Aidanud mulle mantli selga ja talimütsi pähe, võttis ta endale salli ümber, ja me väljusime kahekesi lastetoast. Jõudnud missis Reedi magamistoa ukseni, küsis ta:

«Kas lähete sisse ja jätate prouaga jumalaga?»

«Ei, Bessie. Eile õhtul, kui te olite alla läinud õhtust sööma, tuli ta minu voodi juurde ja ütles, et mul pole vaja ei teda ega ta lapsi hommikul tülitada. Veel käskis ta meeles pidada, et tema on minule alati parimaks sõbraks olnud, sellepärast pean ma temast ainult head rääkima ning teda tänumeeles mäletama.»

«Ja mis teie vastasite, preili?»

«Mitte midagi. Tõmbasin teki üle pea ja pöörasin talle selja.»

«See ei olnud ilus, miss Jane.»

«Oli küll, Bessie. Missis Reed pole kunagi mu sõber olnud, ta on mu vaenlane.»

«Oo, miss Jane! Ärge nii rääkige!»

«Jumalaga, Gateshead!» hüüdsin ma läbi halli minnes, ja me astusime eesuksest välja.

Kuu oli loojunud, valitses pilkane pimedus. Bessie kandis käe otsas laternat, mille valgus märgadele trepiastmetele ja äsjasest kastest pehmele kruusateele langes. Talvehommik oli rõske ja külm; kui me teed mööda alla ruttasime, plagisesid mul hambad suus. Väravavahimajakeses vilkus tuli. Meie sisse astudes pani naine parajasti kaminat küdema. Nööridega kinniseotud sumadan, mis juba eelmisel õhtul siia oli toodud, seisis ukse all. Puudus veel mõni minut kuuest, aga varsti pärast seda, kui kell oli löönud, teatas kaugelt kostev rataste mürin postitõlla saabumisest. Läksin ukse juurde ja vaatasin, kuidas ta laternad udus kiiresti liginesid.

«Kas ta täiesti üksinda sõidab?» küsis väravavahi naine.

«Jah.»

«Kaugele?»

«Viiskümmend miili.»

«Oi, kui pikk tee! Ja proua ei karda teda üksinda nii kaugele saata?»

Postitõld jõudis kohale; neli hobust ees ja reisijaid täis kiilutud, peatus sõiduk väravas. Kutsar hakkas meid valjusti hõigates kiirustama. Mu sumadan vinnati üles, mind lahutati Bessie'st, kelle kaelas ma kallistades rippusin.

«Vaadake, et te tema eest hästi hoolitsete,» hüüdis ta kondukt̃orile, kes mind postitõlda sisse tõstis.

«Jaah, jaahh!» tuli vastus. Uks löödi paukudes kinni, kellegi pääl hüüdis: «Korras!», ja tõld hakkas liikuma. Nii ma siis lahkusin Bessie'st ning Gatesheadist, ja mind sõidutati ära tundmatule ja minu arust kaugele ning salapärasele maale.

Teekonnast mäletan ma üsna vähe. Tean ainult niipalju, et päev tundus ebaloomulikult pikana; näis, nagu oleksime juba sada miili maha sõitnud. Möödusime mitmest linnast ja ühes väga suures tõld peatus; hobused rakendati lahti ja reisijad läksid lõunatama. Kutsar viis mind võõrastemajja, kus ta mul veidi keha kinnitada soovitas. Aga kuna mul isu ei olnud, lahkus ta, jättes mind tohutu suurde tuppa üksinda istuma; kummaski toa otsas küdes kamin, laes rippus kroonlühter ja kõrgel ühes seinas oli väike punane galerii, millel mitmesugused muusikariistad reas hiilgasid. Kaua kõndisin ma toas ringi, vallatud kummalisest tundest: surmahirmuga ootasin ma, et keegi tuleb tuppa mind ära röövima, — uskusin kindlasti lasteröövlite olemasolusse, sest nende hirmutegudest olin ma Bessie kaminaäärsetes lugudes sageli kuulnud. Viimaks tuli kutsar tagasi; mind pandi jälle tõlda, mu kaitseingel ronis üles pukki, puhus oma õõnsakõlalist sarve, ja postitõld veeres kolinal mööda L. linna kivisillutist edasi.

Vihmane ja udune pärastlõuna jõudis õhtusse. Kui saabus videvik, tuli tunne, et oleme Gatesheadist juba tõesti väga kaugel. Lakkasime läbimast linnu, maastik muutus, silmapiiril paistsid kõrged, hallid mäekingud. Tihenevas videvikus laskus tõld metsasesse orgu, ja kui kogu ümbrus oli mattunud ööpimedusse, kuulsin veel kaua, kuidas tuul puude vahel kohises.

Sellest kohinast äiutatud, jäin lõpuks tukkuma. Ma ei olnud kuigi kaua suikunud, kui sõiduki äkiline peatumine mind üles äratas. Uks oli lahti ja selle juures seisis naine, nähtavasti teenija. Laternate valgusel nägin ta nägu ja kleiti.

«Kas siin on väike tüdruk, kelle nimi on Jane Eyre?» küsis

ta. Ma vastasin: «Jah,» mind tõsteti välja, mu sumadan pandi maha ja postitõld veeres jälle edasi.

Jalad olid mul kauasest istumisest kangeks jäänud, pea ühetoonilisest sõidumürast ning tõlla rappumisest uimane. End kogudes vaatasin ma ringi: vihm, tuul, pimedus. Kuidagi ähmaselt seletas mu silm ees müüri ja avatud jalgväravat. Sellest väravast läksin oma uue saatjaga sisse, ta pani selle enda järel kinni ning keeras lukku. Nüüd oli näha maja või mitu maja, sest hoone osutus õige pikaks; aknaid oli palju ja mõnest paistis valgust. Vihm ladises vastu laia, munakividega sillutatud teed, mis ukseni viis. Mu saatja juhtis mind läbi koridori ühte tuppa ning lahkus.

Seisin kamina ees, soojendades oma kohmetanud käsi heledasti leegitseva tule paistel, ja vaatasin toas ringi. Küünalt ei olnud, kuid kaminatule vabiseva leegi valgusel nägin tapeediga kaetud seinu, vaipa, aknaeesriideid ja poleeritud mahagonist mööblit. See oli külalistetuba; kuigi see polnud nii ruumikas ja tore nagu võõrastetuba Gatesheadis, oli ta külmaltki mugav. Parajasti silmitsesin ma seinal rippuvat maali, kui uks avanes ja keegi naine, küünal käes, sisse astus; temale järgnes kohe teine.

Esimene tulija oli tumedajuukseline, sale daam, tumedate silmade ja kõrge, valge laubaga. Ta kuju varjas ümbervõetud sall, kuid ta rüht oli sirge ja nägu tõsine.

«Laps on selleks liiga väike, et teda üksinda nii pikale teekonnale läkitada,» ütles ta, asetades küünla lauale. Ta vaatas mind minutit paar õige tähelepanelikult ning lisas:

«Ta tuleks võimalikult kiiresti voodisse saata, sest ilmselt on ta väsinud. Oled sa väsinud?» küsis ta, pannes mulle käe õlale.

«Veidi olen, auväärt daam.»

«Ja kahtlemata on sul ka kõht tühi. Miss Miller, las ta sööb õhtust, enne kui magama heidab. Sina, lapsuke, lahkusid vist esimest korda oma vanemate juurest, selleks et kooli tulla?»

Seletasin talle, et mul pole enam vanemaid. Siis küsis ta, kas nad on juba ammu surnud, kui vana ma olen, mis mu nimi on ja kas ma lugeda, kirjutada ning veidi õmmelda oskan. Nimetissõrmega õrnalt mu põski silitades avaldas ta siis lootust, et olen hea laps, ning saatis meid ära.

Daam, kelle juurest ma äsja olin lahkunud, võis olla umbes kahekümne üheksa aastane. See aga, kes minuga kaasa tuli, näis mõne aasta võrra noorem olevat. Esimese hääl, pilk ja välimus jätsid mulle sügava mulje. Miss Miller oli tavalisem — murelik, kurnatud ilme punakas näos, käbedus kõnnakus ja liigutustes nagu tavaliselt inimesel, kellel on alati

hulk mitmesuguseid ülesandeid korraga kaelas. Pidasin teda abiõpetajaks, kelleks ta hiljem ka osutus.

Miss Miller viis mind mööda suurt ja ebasümmeetrilist hoonet ühest ruumist teise, koridorist koridori. Lõpuks jõudsime välja sellest majaosast, kus valitses täielik ja kuidagi sünge vaikus, ning sisenesime avarasse pikka tuppa, kust kostis paljuhäälelist pominat. Suurtel männipuust laudadel — kummaski toaotsas kaks — põlesid mõned küünlad, ja ümberringi pinkidel istus palju tütarlapsi mitmesuguses vanuses, üheksast kuni kahekümne aastani. Rasvaküünalde ähmases valguses tundus, et tüdrukuid on väga palju, ehkki nende arv tegelikult ei ületanud kaheksatkümmend. Nad kõik kandsid vanamoodsi pruune villaseid vormikleite ja pikki linaseid potti. Oli parajasti õppimisaeg: kasvandikud tuupisid järgmiseks päevaks õppetükke pähe, ja häälte sumin, mida ma enne siia kuulnud, oli nende sosinal õppimise kuuldav tulemus.

Miss Miller andis mulle märku, et ma ukse juurde pingile istuksin, ja läinud toa teise otsa, hüüdis:

«Klassivanemad, korjake õpikud kokku ja pange oma kohale!»

Neli suurt tüdrukut tõusid igaüks oma laua äärest, korjasid raamatud kokku ja viisid need ära. Miss Millerilt järgnes uus käsk:

«Klassivanemad, tooge õhtusöök sisse!»

Needsamad neli tüdrukut läksid välja ja tulid kohe tagasi. Igaühel oli käes kandik mingite toiduportsjonitega, iga kandiku keskel seisis suur kann veega ja kruus. Portsjonid jagati kätte; see, kes juua tahtis, valas endale vett kruusi, mis oli kõikidele ühine. Kui järjekord minuni jõudis, jõin, sest tundsin janu, kuid toitu ma ei puudutanud — erutuse ja väsimuse tõttu oli mu söögiisu täiesti kadunud. Siiski märkasin, et toiduks oli õhuke, lahtilõigatud kaerajahukakk. Õhtueine söödud, lõpetas miss Miller palve, ja õpilased läksid kahekaupa reas trepist üles. Väsimus võttis minus võimust, nii et ma vaevalt märkasin, missugune oli magamistuba. Nägin ainult seda, et see nagu klasski oli väga pikk. Sel ööl pidin ma miss Milleriga ühes voodis magama; ta aitas mul lahti riietuda. Lamades vaatasin pikkades ridades seisvaid voodeid, millesse igaühesse kiiresti kaks tüdrukut puges. Kümne minuti pärast kustutati ainuke küünal, ja keset täielikku vaikust ning pimedust uinusin ma otsekohe.

Öö möödus kiiresti. Olin nii väsinud, et ma isegi und ei näinud. Ainult korraks ärkasin; kuulsin, kuidas väljas tuulehood raevukalt vihisesid ja undasid ning vihma ojadena alla kallas, ja tundsin, et miss Miller mu kõrvale oli heitnud. Kui

ma silmad uuesti avasin, kostis vali kellahelin; tüdrukud olid juba üles tõusnud ja riietusid. Ei koitnud veel ja toas põles paar küünalt. Vastumeelselt tõusin ma voodist; oli kohutavalt külm; kõigest kehast värisedes riietusin ma nii kiiresti kui suutsin ning pesin silmi, niipea kui pesukauss vabanes, — seda ei juhtunud aga kuigi ruttu, kuna kuue tüdruku kohta oli ainult üks nõu. Pesukausid seisid alustel keset tuba. Uuesti kõlas kell; kahekaupa rivistunult mindi trepist alla ja sealt külma, nõrgalt valgustatud klassituppa. Miss Miller luges palve.

«Klasside kaupa seista!» hüüdis ta.

Järgnes mõneminutiline sagimine ja tõuklemine, mille sekka kostis miss Milleri hääl: «Tasa! Palun rahu!» Kui segadus oli vaibunud, nägin, et tüdrukud seisid, raamatud käes, neljas poolringis laudade ees ja iga tühja tooli ees laual lebas suur raamat nagu piibel. Tekkis paus, mil mõne sekundi vältel oli kuulda paljude häälte allasurutud sosistamist. Miss Miller kõndis ühe klassi juurest teise juurde ja manitses vaikusele.

Kaugelt kostis jälle kellahelin; samal hetkel astus sisse kolm daami. Igaüks asus oma laua ette, miss Miller aga istus neljandale tühjale toolile, mis seisis peaaegu ukse all ja mille ümber olid kogunenud kõige väiksemad tüdrukud. Sellesse noorimasse klassi kutsuti ka mind ja pandi kõige tagumisse pinki istuma. Nüüd asi algas: peeti päevapalvus, siis loeti teatud kindlad pühakirjalood ja sellele järgnes pikaleveniv piibli peatükkide lugemine, mis ühtekokku vältas terve tunni. Selleks ajaks koitis hele päev. Väsimatu kell helises nüüd juba neljandat korda; tüdrukud rivistusid ja me marssisime teise tuppa hommikueinele. Kuidas ma rõõmustasin, et varsti avaneb võimalus midagi süüa! Tundsin, et olen näljast lausa haige, kuna ma eelmisel päeval polnud peaaegu midagi söönud.

Söögisaal oli suur, madal, sünge ruum. Kahel pikal laual aurasid kausid mingisuguse toiduga, mis minu pettumuseks kaugeltki mitte isuäratavat lõhna ei levitanud. Märkasin üldist rahulolematust, kui see hais tüdrukute ninasõõrmeteni jõudis, kellele eine oli määratud. Esimestest ridadest, kus istusid vanema klassi tüdrukud, kuuldus sosinat:

«Kui vastik! Puder on jälle põhja kõrbenud!»

«Vait!» kamandas kellegi hääl. See ei olnud miss Miller, vaid üks vanemate klasside õpetajanna — väike, brünett, hästi riietatud, kuid tusase ilmega; pidulikult võttis ta ühe laua otsas istet, sellal kui keegi tüsedam daam teise lauda aukohale asus.

Asjatult otsisin pilkudega daami, keda ma eelmisel õhtul

kõige esimesena olin näinud: teda ei olnud. Miss Miller istus selle laua alumisse otsa, mille taga minugi koht oli, aga vanem, võõramaalase välimusega daam, prantsuse keele õpetaja — nagu ma hiljem teada sain —, istus teise lauda. Loeti pikk palve ja lauldi koraali. Siis tõi teenija õpetajatele teed ja söömaaeg algas. Näljast nõrkemas, kugistasin paar lusikatäit putru alla, ilma et ma maitsele mingit tähelepanu oleksin pööranud. Ent vaevalt olin ma esimese nälja kustutanud, kui märkasin, et söön vastikut jäledust: põhja kõrbenud pudrul oli mädanenud kartuli maitse. Näljal endalgi läinuks süda sellest pahaks. Lusikad liikusid aeglaselt. Nägin, kuidas tüdrukud toitu maitsesid ja seda süüa püüdsid, kuid enamal juhul sellest kateest varsti loobusid. Einetamine lõppes, ilma et ükski söömuks oleks saanud. Lugesime tänupalve selle eest, mida me polnud saanud; laulsime uuesti koraali ja söögisaal tühjenes. Ma olin üks viimaseid, kes väljus, ja lauast mööbudes nägin, kuidas üks õpetaja pudrukausi võttis ning selle sisu maitses. Siis vaatas ta teistele otsa — kõikide nägudel väljendus pahameel, ja tüse daam sosistas:

«Jälk! Missugune häbematus!»

Õppetöö algas uuesti alles veerand tunni pärast. Klassiruumis valitses kõrvulukustav kära, sest sel ajavahemikul oli valjuirääkimine nähtavasti lubatud ja tüdrukud tundsid ennast vabamalt ning kasutasid seda õigust täielikult. Kogu kõnelus keerles hommikusöögi ümber, mida kõik nagu ühest suust sõimasid. Vaesekesed! See oli nende ainuke lohutus. Õpetajaist oli ainult miss Miller klassis. Tema ümber seisis rühm täiskasvanud nägudega suuremaid tüdrukud, kes jonnakalt žestikuleerides midagi omavahel kõnelesid. Kuulsin, kuidas keegi mister Brocklehursti nime mainis. Seepeale raputas miss Miller küll laitvalt pead, kuid erilisi pingutusi üldise nördimuse vaigistamiseks ei teinud — nähtavasti jagas ta nende pahameelt.

Kell löi klassituas üheksa. Miss Miller eemaldus tüdrukute juurest, ja jäänud keset ruumi seisma, hüüdis:

«Rahu! Kohtadele!»

Harjumus distsiplliinile alluda võttis võimust: viie minuti pärast valitses jälle kord ja paabeli segadust meenutava karjasemise järel saabus vaikus. Minutipealt astusid sisse vanemate klasside õpetajad ja asusid igaüks oma kohale, ometi näis, nagu oodataks veel kedagi. Pinkidel, mis reastusid toa kummaski seinas, istus kaheksakümmend tüdrukut sirgelt ning liikumatult. See oli omapärane vaatepilt — kõik siledate, üle pea kammitud juustega, kõigil seljas pruun kleit, mille kõrge kaelus oli ääristatud kitsa rüüsiga, ja igaühel külje

peal väike linane kott (mis meenutas šoti mägilase rippuvat rahataskut) — see oli ette nähtud käsitöökotiks. Jalas kandsid nad villaseid sukki ja vaskpannaldega kohmakaid kingi. Rohkem kui kakskümmend sellisesse vormi riietatud kasvandikku olid täisealised tüdrukud, pigem juba noored neiud. Säärane riietus ei sobinud neile põrmugi ja andis kõige ilusamalegi veidra välimuse.

Silmitsesin oma kaasõpilasi edasi, libistades aeg-ajalt pilgu ka õpetajaile, — mulle ei meeldinud neist ükski: paks oli kuidagi jämedakoeline, tumedajuukseline tundus tigedana, välismaalanna — terav ning kentsakas, ja miss Miller, vaeseke, oma punakaslillade põskedega näis ületöötanud ning elust vintsutatud. Ent äkki, sellal kui mu pilk näolt näole rändas, tõusid kõik tüdrukud nagu vedrust visatud ühekorraga püsti.

Mis siis juhtus? Mina polnud mingit korraldust kuulnud ning olin hämmeldunud. Enne kui ma taipama hakkasin, istusid õpilased jällegi oma kohale. Ja kuna kõikide pilgud nüüd ühte punkti olid pöördunud, vaatasin ma samas suunas ja tundsin ära inimese, kes mind eelmisel õhtul vastu oli võtnud. Ta seisis kamina ees — mõlemas kaminas põles juba tuli — ning silmitses rahulikult ja tõsiselt kasvandikke, kes kahes reas istusid. Miss Miller astus ta juurde ja küsis midagi. Saanud vastuse, läks ta oma kohale tagasi ning ütles valjusti:

«Esimese klassi vanem, tooge gloobused!»

Sellal kui korraldust täideti, sammus mainitud daam aeglaselt klassi ette. Ma arvan, et mul on märkimisväärselt tugevasti arenenud austamismeel, sest kuni tänapäevani mäletan ma imetlust ja lugupidamist, millega ma igat ta sammu jälgisin. Nüüd, heledas päevavalguses, nägin, et ta oli pikakasvuline, sihvakas ja ilus: pruunid, pikkade, kaarjate ripsmetega silmad, mis vaatasid avalalt ja heasoovlikult, toonitasid kõrge lauba säravat puhtust; tollal polnud siledalt ümber pea seotud juukselindid ega pikad rippuvad rull-lokid moes ja ta tumepruunid juuksed langesid kiharates meelekohtadele; tumelillast kalevist kleiti kaunistasid vastavalt tolleaegsele moele mustast sametist hispaania ornamendid; vöökohal rippus tal kuldkell. (Kellad ei olnud siis nii igapäevaseks nähtuseks nagu praegu.)

Lugeja lisagu sellele kirjeldusele veel peened näojooned, kahvatu, aga puhas jume, suursugune kuju ning esinemine, ja ta saab, nii hästi kui mu sõnad seda edasi suudavad anda, täpse portree miss Temple'ist — Maria Temple'ist, nagu lugesin hiljem ta palveraamatult, mida mul kord võimalus oli kirikusse minekul kanda.

Võtnud istet laua otsas, millel seisis kaks gloobust, kogus Lowoodi kooli direktriss (äsja kirjeldatud daam) vanima klassi enda ümber ja alustas geograafiatundi. Nooremad klassid kogunesid teiste õpetajate juurde. Töö jätkus: õpiti ajalugu, grammatikat ja teisi aineid. Järgnes kirjatehnika ja aritmeetika ning isegi muusika, mida miss Temple mõnele vanemale tüdrukule õpetas. Iga tunni lõppu kuulutas kell, ja kui see viimaks kaksteist lõi, tõusis miss Temple püsti:

«Mul on õpilastele paar sõna ütelda,» teatas ta.

Ilmin, mis õppetöö lõppu kuulutavate kellalöökide järel oli tõusnud, valbus otsekohe. Ta jätkas:

«Täna hommikul oli teil toit, mida oli võimatu süüa. Külap te kõhud on tühjad, sellepärast andsin korralduse, et teile moteks leiba ja juustu antaks.»

Õpetajad vaatasid talle imestunult otsa.

«See sünnib minu vastutusel,» lisas ta kolleegidele selgituseks ning lahkus klassist kiiresti.

Hetk hiljem toodigi leib ja juust sisse ning jagati kasvandikespere suureks rõõmuks ja kosutuseks kätte. Seejärel kostis käsklus: «Aeda!» Iga õpilane sidus värvilisest kalingurist paeltega jämedakoelise õlgkübara pähe ja pani hallist friisi riidest mantli selga. Minule anti samasugune varustus, ja ühinenud üldise vooluga, läksin värske õhu kätte.

Aed oli nii kõrge müüriga piiratud, et väljapoole mingit vaadet ei avanenud. Maja ühest küljest ulatus aeda kinnine veranda. Aia keskosa, mis paljudeks väikesteks peenardeks oli jaotatud, ümbritses lai tee. Peenrad olid kasvandike vahel nii ära jaotatud, et igal tüdrukul ühe peenra eest hoolt tuli kanda. Kevadel, kui seal lilled õitsesid, nägid peenrad kindlasti kenad välja, aga nüüd, jaanuari lõpul, oli aed sügisese kulu ja mustunud lillevarte tõttu maha jäetud ning nukker. Külmast tõdisedes seisin ma paigal ja vaatasin ringi. Ilm ei olnud jalutamiseks kohane: kuigi vihma parajasti ei sadanud, laitis õhku tihe, kollakas udu. Maapind oli veel eilsest rasksest sajust läbi ligunenud. Tervema välimusega tüdrukud hakkasid jooksma ja mängima, ent enamik kahvatuid ning kõhnasid lapsi kogunes ühtekokku, otsides külma eest kaitset verandal. Ja kui rõske udu neil läbi riiete tungis, kostis mitmelt poolt õõnsakõlalist köhimist.

Kuna ma veel kellegagi polnud kõnelnud, ei pööranud keegi ka minule tähelepanu. Seisin üksinda eemal, kuid üksindustunne ei rõhunud mind eriti, kuna olin sellega harjunud. Toetusin veranda ühe posti vastu, tõmbasin oma halli mantli tihedasti enda ümber ning püüdsin unustada nii külma kui ka närivat nälga, andudes ümbruse vaatlemisele ja

mõtisklustele. Mu mõtted olid ebamäärased ning katkendlikud. Ma ei teadnudki õieti, kus ma viibisin. Gateshead ja mu möödunud elu näisid olevat mõõtmatusse kaugusesse jäänud, olevik oli ebamäärane ja võõras, tulevikku aga ei osanud ma endale üldse ette kujutada. Mu pilk uitas kloosterlikust aiast edasi majale, millest üks pool oli hall ja vana, teine aga täiesti uus. Uuel majaosal, kus asusid klassi- ja magamisruum, olid võretatud aknad nagu kirikul. Kivitahvel ukse kohal kandis raidkirja: «Lowoodi varjupaik. Selle majaosa on restaureerinud Naomi Brocklehurst Brocklehurst-hallist, *... krahvkonnast. Anno Domini...*» — «Nõnda paistku teie valgus inimeste ees, et nemad näeksid teie häid tegusid ja austaksid teie Isa, kes on taevas (Matt. 5, 16.).»

Lugesin neid sõnu ikka uuesti ja uuesti, kuid ei suutnud nende tähendust täielikult mõista. Murdsin pead sõna «varjupaik» üle, püüdes leida sisulist seost esimeste sõnade ja pühakirjasalmi vahel, kui kellegi köhimine otse minu selja taga mind pead sundis pöörama. Ligidal kivipingil istus raamatu kohale kummardunud tütarlaps, näides lugemisse täielikult süvenenud olevat. Sealt, kus ma seisin, veerisin raamatu pealkirja «Rasselas»*, mis tundus üllatavalt võõrapärasena ning seetõttu veelgi huvitavamana. Lehte pöörates vaatas tüdruk juhuslikult üles ja ma küsisin otsekohe:

«Kas see raamat on põnev?»

Olin juba otsusele jõudnud, et ma selle tema käest ühel heal päeval lugeda küsin.

«Mulle meeldib,» vastas ta, silmitsenud mind viivu tähelepanelikult.

«Mis raamat see on?» pärisin ma edasi.

Ma ei tea isegi, kust ma säärase julguse võtsin, et võõraga juttu alustasin, sest see samm ei olnud mulle loomukohane ega ka harjumuspärane. Arvatavasti äratas tema kiindumus raamatusse minus sümpaatia esimesest pilgust, sest ka mina armastasin lugeda. Tõsi küll. ma tundsin ainult lihtsaid ja lapselikke lugusid, kuna ma tõsistest ja keerukatest veel aru ei saanud ega midagi meelde jätta ei osanud.

«Kui tahad, vaata,» vastas tütarlaps mulle raamatut ulatades.

Nii ma ka tegin. Pealiskaudse lehitsemise põhjal veendusin, et sisu oli vähem huvitav kui pealkiri. Raamat näis mu lapselikule maitsele igavana — selles ei olnud midagi haldjatest ega vaimudest, ja ka tihedasti täistrükitud lehekülgede

* «Rasselas, Abessiinia prints» — inglise luuletaja, proosakirjaniku ja sõnastiku koostaja Samuel Johnsoni (1709—1784) teos. *Tlk.*

ühetoonilisus ei meelitanud mind lugema. Andsin talle raamatu tagasi. Ta võttis selle sõnagi lausumata vastu ning kavatses jälle lugemisele anduda, kui ma teda uuesti segasin:

«Kas sa oskad mulle seletada, mida see kiri ukse kohal tähendab? Mis see «Lowoodi varjupaik» on?»

«See on seesama kool, kus sa nüüd õppima hakkad.»

«Ja miks seda varjupaigaks kutsutakse? Kas ta on teistsugune kui teised koolid?»

«See on vaestekool: sina ja mina, samuti kõik teised lapsed, elame siin võõraste inimeste armust. Arvatavasti oled sinagi vaenelaps. Su isa ja ema on surnud?»

«Mõlemad surid ammu.»

«Nii on siin iga tüdruk kas ühe vanematest või isegi mõlemad kaotanud ja seda kooli kutsutakse vaestelaste varjupaigaks, sest siin elavad ja õpivad orvud.»

«Kas meie raha ei maksagi? Kas meid siin päris jumalamuidu ülal pestakse?»

«Meie omaksed või sõbrad maksavad viisteist naela aastas.»

«Aga kuidas me siis «armust» elame?»

«Sellepärast, et ülalpidamise ja õpetamise eest jääb viisteist naela liiga väheks. Puuduv osa saadakse toetussummadest.»

«Kes siis toetavad?»

«Helded leedid ja džentelmenid — siit, meie ümbruskonnast, kui ka Londonist.»

«Kas see Naomi Brocklehurst oli?»

«See oli leedi, kes maja uue osa lasi ehitada, nagu sellel tahvlikesel on kirjutatud, ja kelle poeg praegu siin kõike juhib.»

«Miks?»

«Sellepärast, et ta on laekahoidja ja juhataja.»

«Siis see maja ei kuulugi tollele pikale daamile kellaga, kes meile leiba ja juustu käskis anda?»

«Miss Temple'ile? Oh ei! Kui see ainult nii oleks! Aga ta peab mister Brocklehurstile aru andma kõigest, mis ta teeb. Mister Brocklehurst ostab meile ise toidu ja rõivad.»

«Kas tema kah siin elab?»

«Ei — siit kahe miili kaugusel, suures majas.»

«Kas ta on hea inimene?»

«Ta on hingekarjane ja tegevat kuuldavasti palju head.»

«Too pikk daam on miss Temple?»

«Jah.»

«Ja kuidas teiste õpetajate nimed on?»

«Siin punaste põskedega on miss Smith. Tema õpetab meile käsitööd ja lõikab tüdrukutele rõivaid juurde, sest meie õmb-

leme endile kõik ise — seelikud, mantlid ja muud asjad. Väike brünett on miss Scatcherd, tema annab ajalugu ja grammatikat ja on teise klassi repetiitor. Aga see, kes õlgadel salli ja puusal kollase lindi otsa seotud ninarätikut kannab, on madam Pierrot: ta on pärit Lisle'ist Prantsusmaal ja õpetab meile prantsuse keelt.»

«Kas sulle need õpetajad meeldivad?»

«Pole viga.»

«Aga see väike brünett ja madam . . .? Ma ei oska ta nime nii hääldada nagu sina.»

«Miss Scatcherd on äkiline — sa pead ettevaatlik olema, et sa teda ei vihasta. Madam Pierrot aga ei ole üldiselt paha inimene.»

«Aga miss Temple on kõikidest parem — eks ole?»

«Miss Temple on väga hea ja väga tark. Ta on peajao teistest kõrgemal, sellepärast et tal on palju suuremad teadmised kui nendel.»

«Kas sa siin ammu oled?»

«Kaks aastat.»

«Kah vaenelaps?»

«Mul ei ole ema.»

«Ja sul on siin hea olla?»

«Sa pärid liiga palju. Tänaseks olen sulle küllalt vastanud. Nüüd aga tahan ma lugeda.»

Kuid sel hetkel helistati lõunale ja kõik läksid majja. Lõhn, mis söögisaali täitis, tundus vaevu isuäratavamana sellest, mis meie ninasõõrmeid hommikul oli kostitanud. Lõunasöök serveeriti kahes hiiglasuures plekk-katlas, millest tõusev vänge aur räästunud rasva järele lõhnas. See roog koosnes läägemaitselistest kartulitest ja riknenud liharaasudest. Igale kasvandikule tõsteti sellest taldrikule küllaltki suur portsjon. Sõin niipalju kui suutsin ja küsisin endamisi: kas meile tõesti antakse iga päev niisugust toitu nagu täna?

Pärast lõunat läksime otsekohe klassi. Tunnid jätkusid ja kestsid kuni kella viieni.

Ainuke märkimisväärne juhtum tol õhtupoolikul oli see, et miss Scatcherd saatis tütarlapse, kellega ma päeval verandal olin vestelnud, ajalootunnist minema ja pani ta keset suurt klassituba seisma. Karistus tundus mulle ülimal määral häbistavana, eriti nii suure tütarlapse kohta — ta paistis vähemalt kolmteist aastat vana olevat. Kartsin, et ta hakkab kibedaid ahastuse- või häbipisaraid valama, ent minu üllatuseks ei puhkenud ta nutma ega punastanudki. Rahulikult ning tõsiselt seisis ta kõikide pilkude tulipunktis. «Kuidas ta seda nii rahumeeli, nii enesekindlalt suudab taluda?» küsisin

ma endalt. «Kui mina tema asemel oleksin, sooviksin ma pigem, et maa mu jalge all avaneks ja mind ära neelaks. Temal aga on ilme, nagu mõtleks ta sootuks millelegi muule kui oma karistusele — millelegi, mis on kaugemal ja kõrgemal sellest, mis on ta ümber ja tema ees. Olen kuulnud avasilmi unenägemisest — võib-olla näebki ta praegu und? Silmad vaatavad küll ainiti enda ette, aga ma olen kindel, et ta midagi ei näe, — see pilk näib pöördunud olevat enesesse, oma hinge sügavusse. Ta nagu viibiks oma mälestustes ega märkakski, mis tegelikult ta ümber sünnib. Ei tea — kas ta on hea või halb tüdruk?»

Varsti pärast kella viit järgnes õhtuoode, mis koosnes väikesest kruusitäiest kohvist ja poolest leivaviilust. Aplalt neelasin ma oma leivatüki ja kohvi, ent see ei kustutanud mu nälga. Oleksin veel niisama palju juurde tahtnud. Järgnes pooletunnine puhkus, siis õppimine. Seejärel anti meile klaas vett ja tükk kaerajahukakku, loeti palve ja siis läksime magama. Nii möödus mu esimene päev Lowoodis.

6. PEATÜKK

Järgmine päev algas nagu eelminegi: tõusime üles ja riietusime küünlavalgel. Paraku tuli meil sel hommikul läbi ajada ilma pesemistseremooniata — vesi toas oli külmunud. Ilmamuutuse tõttu eelmisel õhtul puhus kogu öö aknapilude vahelt magamistuppa sisse vinge kirdetuul, pannes meid voodis lõdisema ja vee kannudes jäätuma.

Enne kui pikk, pooleteisetunnine palvuste ja piibli lugemine lõppes, olin külmast lausa kangestunud. Viimaks saabus hommikueineaeg, ja seekord oli kaeratangupuder kõrbemata, kvaliteedilt söödav, kvantiteedilt aga kasin. Kui väike näis mulle mu portsjon! Oleksin veel teist niipalju tahtnud.

Sel päeval kanti mind neljanda klassi õpilaste nimestikku ja siitpeale pidin ma rangele koolikorrale alluma. Senini olin Lowoodis ainult sündmuste pealtvaatajaks olnud, nüüd tuli mul aga aktiivseks liikmeks hakata. Kuna ma polnud harjunud pähe õppima, tundusid tunnid mulle algul pikkadena ning rasketena. Ka viis mind erinevate õppeainete vaheldus segadusse, ja ma olin rõõmus, kui miss Smith mind kella kolme paiku vaiksesse nurka saatis, nõela, sõrmkübara ja kahe jardi pikkuse musliinitüki kätte andis ning seda palistada käskis. Selle tunni ajal tegeles õmblemisega õpilaste enamik, ainult üks klass seisis veel miss Scatcherdi ümber. Õpilased lugesid, ja toas valitses vaikus. Selgesti oli kuulda nii

loetav tekst, õpilaste vastused kui ka miss Scatcherdi laitus või kiitus. Oli inglise ajaloo tund. Teiste hulgas märkasin ma oma verandatuttavat. Tunni algul oli ta koht klassi esireas, kuid mõne hääldamisvea ja tähelepanematuse tõttu saadeti ta äkki kõige taha.

Isegi selles ta tähtsuseta positsioonis tegi miss Scatcherd teda alalise tähelepanu objektiks: vahetpidamata pöördus ta märkustega tütarlapse poole:

«Burns (nähtavasti oli see mu tuttava perekonnanimi; siin kutsuti kõiki tüdrukuid perekonnanime järgi, nagu on tavaks ainult poistekoolis), Burns, juba jälle seisad sa, varbad sissepoole, otsekohe pööra kinganinad väljapoole!» — «Burns, jälle ajad sa lõua ebameeldivalt ette!» — «Burns, ma nõuan, et sa pea püsti hoiaksid, — kuidas sa julged minu ees niimoodi seista!» Ja nõnda edasi, ja nõnda edasi.

Kui peatükk kaks korda läbi oli loetud, pandi raamatud kinni ja algas õpilaste küsitlemine. Käsitleti Charles I valitsusaega: õpetaja esitas üksikasjalisi küsimusi sõjalaevastiku tonnaaži, tollimaksu ning flotilli ülalpidamiseks võetava maksu, nn. laevapanise kohta, kuid enamik tüdrukuid jäi vastuse võlgu. Ent kui järg Burnsi kätte jõudis, ei paistnud need andmed temale mingeid raskusi tekitavat — tema mälu oli nähtavasti kerge vaevaga kogu peatüki sisu omandanud ja ta andis igale küsimusele vastuse. Mina ootasin kogu aja, millal miss Scatcherd teda tähelepanelikkuse eest kiidab, kuid selle asemel hüüatas õpetajanna äkki:

«Lohakas, kasimatu tüdruk! Isegi küünealused on sul täna hommikul puhastamata.»

Minu imestuseks ei vastanud Burns midagi.

«Miks ta ei seleta, et täna ei saanud keegi meist ei silmi pesta ega küünealuseid puhastada, kuna vesi oli külmunud?» mõtlesin ma.

Siis aga viis miss Smith, kes oma lõngavihti palus hoida, mu tähelepanu kõrvale. Lõnga kerides küsitles ta mind aegajalt, kas ma ka varem koolis olen käinud, kas ma pesu märkida, välja õmmelda ja kududa oskan, ja nii edasi. Senikaua, kui ta mind enda juures hoidis, ei saanud ma miss Scatcherdit jälgida. Oma kohale tagasi tulles nägin, kuidas too daam parajasti mingi korralduse andis, millest ma kohe aru ei saanud. Burns lahkus otsekohe klassist, ja läinud väikesesse kõrvaltuppa, kus hoiti raamatuid, pöördus poole minuti pärast tagasi, hoides peos vitsakimpu. Selle pahaendelise karistusvahendi ulatas ta aupakliku niksuga miss Scatcherdile, võttis siis vaikselt, käsku ära ootamata, põlle eest, ja õpetaja lõi talle vitsakimbuga tosin valusat hoopi kaela pihta. Ainustki

pisarat ei tulnud Burnsile silma, ja kui minul selle vaatepildi paljast nägemisest käed abituse ja viha pärast nõnda värisema hakkasid, et ma õmblustöö käest ära pidin panema, säilitas tema nägu oma tavalise rahuliku ilme.

«Kangekaelne tüdruk!» hüüdis miss Scatcherd. «Miski ei paranda su lohakaid kombeid! Vii vitsad ära!»

Burns täitis käsu. Kui ta uuesti klassi astus, silmitsesin teda tähelepanelikult: ta pani parajasti ninarätikut taskusse tagasi, ja ta kõhnal põsel hiilgas pisar.

Kõige meeldivam osa päevast Lowoodis oli õhtune mänguaeg. Tükk leiba ja paar sõõmu kohvi, mille me kella viie ajal tahkalt alla kugistasime, ei kustutanud küll nälga, kuid elustas meid siiski. Pika koolipäeva pinge lõdvenes. Klassiruum oli soojem kui hommikul — kaminatesse oli tehtud hele tuli, ei seostada mõningal määral küünlaid, mida veel ei süüdatud, punakas hämarus, ohjeldamatu käratsemine ning paljude häälte segu tekitasid minus ihaldatud vabadustunde.

Sama päeva õhtul, kui miss Scatcherd õpilast Burnsi oli nuhelnud, lonkisin ma koolipinkide, laudade ning rühmiti seisvate, naervate tüdrukute vahel nagu tavaliselt ilma sõbrataritta, ilma et ma üksildust oleksin tundnud. Möödudes akendest, kergitasin vahetevahel eesriiet ja vaatasin välja: sadas tihedat lund, nii et alumiste aknaruutude vastu juba hang oli kuhjunud. Surunud kõrva akna ligi, kuulsin läbi toas valitseva lusitaka lärmi tuule haledat vingumist. Olnuksin ma äsja lahkunud hubasest kodust ja armastavate vanemate juurest, oleksin ma sel tunnil vist väga kibedasti oma eemalolekut kahetsenud. Tuule ägamine oleks siis mu südant kurvastanud ning kära ja segadus mu hingerahu häirinud. Nüüd aga valdas mind kummaline erutus, soovisin otse palavikuliselt, et tuul vinguks üha metsikumalt, videvik muutuks pilkaseks pimeduseks ning ümbritsev segadus tõuseks ülemeelikuks karatsemiseks!

Pipikitsi üle hüpates ja laudade alt läbi ronides jõudsin ma kamina juurde, põlvili kõrge kaminavõre kõrval, luges Burns seal rahulikult raamatut, viibides oma mõtetes eemal kõigest, mis ta ümber toimus.

«Kas see on ikka «Rasselas»?» küsin ma tema selja taha seisma jäädes.

«Jah,» ütles ta, «ma kohe lõpetan.»

Minuti viie pärast sulges ta raamatu. Mul oli hea meel.

«Nüüd hakkab ta võib-olla minuga juttu ajama,» mõtlesin ma ja istusin ta kõrvale põrandale.

«Mis su eesnimi on?»

«Helen.»

«Kas sa siia kaugelt tulid?»

«Tulin põhjast, minu kodu asub üsna Šotimaa piiril.»

«Ja sa lähed sinna kunagi tagasi?»

«Loodan, kuid keegi ei tea oma tulevikku ette.»

«Sina vist tahaksid siit küll ära minna?»

«Ei! Miks siis? Mind saadeti Lowoodi haridust saama. Mi mõtet on ära sõita enne, kui ma selle eesmärgi saavutanu olen!»

«Aga too õpetaja, miss Scatcherd, on nii õel sinu vastu.»

«Õel? Mitte sugugi! Ta on ainult range, sest ta ei salli m vigu.»

«Aga mina sinu asemel ei salliks teda. Mina ei alistuks; ku miss Scatcherd mind peksaks, kisuksin ma vitsakimbu ta käes ära ja murraksin selle ta nina all puruks.»

«Arvatavasti ei teeks sa midagi niisugust, aga kui sa tõest nõnda toimiksid, heidaks mister Brocklehurst su koolis välja, ja see oleks sinu omastele suureks kurvastuseks. Palj parem on kannatlikult taluda solvangut, mille all ei kannat keegi peale sinu enda, kui tegutseda äkilises meeles, mill halvad tagajärjed puudutaksid sinu lähedasi. Pealegi käsi piibel meid kurja heaga tasuda.»

«Kas see pole sulle siis häbistav, et sind peksetakse j keset tuba kõikide ette seisma saadetakse? Sa oled juba suu tüdruk! Ma olen sinust palju noorem, aga mina küll ei suu daks seda välja kannatada.»

«Ometi on meie kohus kõike taluda, kui see möödapääs matu on. Ainult nõrgad ja rumalad ütlevad, et nad ei jõu oma risti kanda, mis neile saatusest on määratud.»

Kuulasin teda imetlusega. Mina ei suutnud tema õpetus kannatustest mõista. Veel vähem mõistsin või pidasin õigek kannatlikkust, mida ta oma piinaja suhtes ilmutas. Hele Burns nägi asju sootuks teises valguses kui mina. Kuigi m enam päris kindel polnud, et minul õigus on ja temal mitt ei hakanud ma selle küsimuse kallal sügavamalt juurdlem vaid lükkasin asja edasi soodsamale ajale.

«Sa ütled, et sul on vigu, Helen. Missuguseid siis? Min arvates oled sa väga hea tüdruk.»

«Siis olgu mina sulle õpetuseks, et iialgi ei tule otsustad esimese mulje järgi. Ma olen tõepoolest lohakas, nagu mis Scatcherd ütleb. Ilmaski ei pea ma oma asju korras, ole hooletu, ei täida kooli eeskirju, loen sel ajal juturaamatuid kui peaksin tundideks õppima, mul puudub püsivus, ja mõni kord ütlen nagu sinagi, et ma ei suuda rangetele korraldus tele alluda. See kõik ärritab miss Scatcherdit, kes loomult o korraarmastaja, täpne ning nõudlik.»

«Ja tige ning toores,» lisasin ma. Kuid Helen Burns ei nõustunud minuga. Ta vaikis.

«Kas miss Temple on sinu vastu niisama karm nagu miss Scatcherd?»

Miss Temple'i nime puhul libises mahe naeratus üle ta tõsise näo.

«Miss Temple on headus ise. Temal on isegi kooli kõige halvema tüdruku vastu raske karm olla. Ta näeb mu puudusi ja juhib mu tähelepanu nendele leebelt. Aga kui ma midagi hästi teen, siis jagab ta mulle heldelt kiitust. Kas pole seegi jälle mu äärmiselt halva iseloomu tõenduseks, et isegi miss Temple'i noomitused, mis on nii heatahtlikud ja mõistlikud, mind parandada pole suutnud? Ja isegi ta kiitus, mida ma väga kõrgelt hindan, ei suuda mind ergutada korralik ning tähelepanelik olema.»

«Kui imelik,» ütlesin ma. «Ja ometi on nii kerge hoolas olla!»

«Sinul küll, selles ma ei kahtle. Täna hommikul jälgisin sind klassis ja nägin, kui tähelepanelik sa olid. Näib, et su mõtted püsivad kogu aja miss Milleri seletuste juures. Minu mõtted aga uitavad vahetpidamata ringi. Selle asemel et miss Scatcherdi tundi jälgida ning hoolega kõike kuuldust meeles pidada, vajun ma unistustesse ega kuule vahel ta häältki. Mõnikord kujutlen, et olen Northumberlandis ja et hääl, mida ma enda ümber kuulen, on oja vulin, sellesama ojakese oma, mis voolab meie kodu lähedal Deepdenis. Ja siis, kui vastamise kord minu kätte jõuab, virgun ma unistustest, ning kuulanud ojavulinat, mitte aga seda, mida tunnis loeti, ei oska ma ühelegi küsimusele vastata.»

«Aga ometi vastasid sa täna nii hästi!»

«See oli lihtsalt juhus: aine, millest me lugesime, huvitas mind. Selle asemel et Deepdenist mõelda, murdsin ma pead selle kallal, kuidas inimene, kes tahtis õiglane olla, võis nii ülekohtuselt ning mõtlematult toimida, nagu tegi seda Charles I. Kui kahju, et tema, aus ning hea, ei osanud oma kuningliku võimu õigustest kaugemale ette näha! Kui ta ometi ettenägelikum oleks olnud ja asjade käiku aimanud! Kõigest hoolimata on Charles mulle sümpaatne, ma austan teda ja mul on temast kahju. Vaene hukatud kuningas! Jah, ta vaenlased olid veelgi halvemad: nad valasid verd, milleks neil polnud õigust. Kuidas nad julgesid kuningat tappa!»

Seda rääkis Helen rohkem enesele. Ta unustas, et mina ta jutust aru ei saa, ei teadnud ma ju peaaegu midagi ainest, millest ta arutles. Juhtisin ta endise teema juurde tagasi.

«Aga kui tundi annab miss Temple, kas su mõtted siis ka ringi rändavad?»

«Muidugi mitte, tõesti väga harva. Miss Temple'il on alat öelda midagi uut, mis on huvitavam kui minu enda mõtted. Teda on erakordselt meeldiv kuulata, ja sageli jutustab t just sellest, mida ma ammu olen tahtnud teada saada.»

«Noh, ja miss Temple'i tundides käitud sa nagu kord j kohus?»

«See tuleb iseenesest: ma ei tee selleks mingeid jõupingutusi, lasen ennast ainult juhtida. Niisugune korralikkus ei ol minu teene.»

«Omajagu on: sina oled hea nendele, kes on head sinu vastu. Minu arvates on see õige. Aga kui inimesed oleksid julmade ja ülekohtuste vastu head, talitaksid õelad alati oma tahtmist mööda: nad ei kardaks kedagi ja läheksid järjest halvemaks ning halvemaks. Kui meid põhjusetult pekstakse, peame kõigest jõust vastu lööma, et keegi meid enam iialg peksta ei julgeks.»

«Loodan, et sa oma arvamist muudad, kui vanemaks saad, sest praegu oled sa alles väike harimatu tüdruk.»

«Aga nõnda ma tõesti tunnen, Helen: ma lausa vihkan neid kes, sellest hoolimata, et mina neile meele järgi püüan olla mind vihkavad. Ma pean vastu hakkama neile, kes mind ülekohtuselt karistavad. See on ju loomulik. Ja ma armastan neid, kes minu vastu head on, ning alistun karistustele, kui selle ära olen teeninud.»

«Seda õpetust tunnustavad paganad ja metsikud suguharud, kuid kristlased ja tsiviliseeritud rahvad on sellest lahti õelnud.»

«Kuidas? Ma ei saa aru.»

«Vägivallaga ei võideta vihkamist ja kättemaksuga ei kaotata ülekohut.»

«Millega siis?»

«Loe Uut Testamenti. Pane tähele, mis Kristus ütleb ja kuidas tema käitub.»

«Mis ta siis ütleb?»

«Armastage oma vaenlasi, õnnistage neid, kes teid neavad, ja tehke head neile, kes teid vihkavad.»

«Siis peaksin ma missis Reedi armastama — seda ma ei suuda! Ma peaksin ta poega Johni tänama — see on võimatu!»

Nüüd palus Helen Burns mind omakorda endast jutustada, ja minule omase ägedusega valasin välja kõik oma kannatused ning alandused. Ma kõnelesin nii, nagu tundsin, mitte midagi varjamata, mitte midagi pehmendamata, kõnelesin kibedusega, tuliselt.

Helen kuulas mind kannatlikult lõpuni. Ootasin temalt mingit märkust, kuid ta vaikis.

«Noh,» küsisin ma kannatamatult, «kas missis Reed pole kalgi südamega ja halb inimene?»

«Ta oli sinu vastu halb, see on tõsi, aga temale nähtavasti ei meeldinud sinu iseloom, niisamuti nagu miss Scatcherdile ei meeldi minu oma. Ma imestan, kui peensusteni sa ta sõnu ja tegusid mäletad! Kui erakordselt sügavad jäljed ta ülekohus su südamesse on jätnud! Ükski solvang ei põleta minu tundeid sel kombel. Püüa unustada ta karmus kui ka oma meeleheide, milleni ta sind viis, ja sa oled õnnelikum!

Elu on minu meelest liiga lühike, et pillata seda vaenu õhutamiseks või eksimuste loetlemiseks. Sessinatses maailmas oleme kõik pahedega koormatud, aga mina usun, et pea tuleb sea, mil me oma surelikust ihust vabanedes ka nendest lahti saame, mil kuss maise kestaga põrmu variseb ka alandamine ning patt, jääb ainult vaimuvalgus — elu ja mõttemaailma tabamatu ürgtõde, puhas, nagu oleks selle saatnud elusolevust hingestama Looja ise, ja see läheb tagasi sinna, kust on tulnud. Võib-olla ühineb ta mõne kõrgema olendiga kui on inimene, võib-olla läbib kõik hingeülendusjärgud inimese mõõtmetusest seeravi hiilguseni. Või vastuoksa — on siis kannatused selleks, et manduksime inimesest saatanaks? Ei, ma ei saa seda uskuda, mul on teised tõekspidamised, mida keegi mulle pole õpetanud ja millele ma harva olen vihjanud, aga mis mulle ometi rõõmu valmistavad. Nendest pean ma kinni, kuna need sisendavad kõigisse lootust, kinnitavad usku igavikku kui jäädavasse kodusse ega kujuta seda põrgupiinade paigana. Peale selle võin nende tõekspidamiste põhjal nii selgesti mõista kurjategijat ja ta süütegu: võin puhtsüdamlikult andestada esimesele, kuigi ma teist jälestan. Ka ei lase need tõekspidamised eales kättemaksul mu südamerahu rikkuda, standusel liiga sügavasti mind solvata, ülekohtul lõpuks mind liiga maha rusuda — meelerahus käin ma oma elurada läpini.»

Helen norus pea vajus veelgi madalamale. Ma nägin ta näost, et ta minuga enam kõnelda ei taha, vaid oma mõtetega üksi soovib jääda. Ent talle ei antud mahti mõtiskeluks: lähines klassivanem, suur tahumatu tüdruk, ning hüüdis oma tugeva Cumberlandi aktsendiga:

«Helen Burns, kui sa silmapilk oma sahtlit korda ei tee ja käsitööd kokku ei pane, kutsun miss Scatcherdi!»

Helen ärkas unelusest; ohates tõusis ta üles ja läks viivitamata ning kuulekalt klassivanema käsku täitma.

7. PEATÜKK

Esimene veerandaasta Lowoodis oli pikk nagu ajastu, kuid hoopiski mitte kuldne. Suurivaevu harjusin ma uute kohustuste ja ebameeldivate ülesannetega. Äpardumishirm piinas mind rohkem kui kõik füüsilised raskused, kuigi needki polnud tühised.

Jaanuari kui ka veebruari kõrged lumehanged ning märtsi suured sulad muutsid teed läbipääsmatuks ja meie jalutuskäigud piirdusid ainult kirikuskäimisega. Et värsket õhku saada, pidime iga päev ühe tunni aias veetma. Vilets riietus ei suutnud meid käreda külma eest kaitsta: meil puudusid saapad, lumi tungis kingadesse ja sulas ära; paljad käed olid alati külmast kanged ja kaetud külmamuhkudega nagu jaladki. Mäletan, kui talumatult õhtuti mu paistetanud jalad pakitsesid ja milliseid piinu tundes ma neid tuimi ja veriseks hõõrdunud ihuliikmeid igal hommikul jälle kingadesse toppisin. Toidu äärmine nappus ajas meid lausa meeleheitele. Meil oli kasvavate laste hea isu, kuid süüa saime kesiselt niipalju, et elu sees hoida lamaval haigel. Säärane toidupuudus tekitas kuritarvituse, mille all kõige rohkem kannatasid noorimad õpilased. Suured tüdrukud kasutasid nälja tõttu igat võimalust meelituste ja isegi ähvardustega väiksematelt nende portsjoni äravõtmiseks. Kui palju kordi pidin ma oma musta leivaviilu, mis meile kella viie ajal tee juurde anti, jagama kahe pretendendiga! Ja sageli, pärast seda kui ma poole oma kohvist veel kolmandalegi olin loovutanud, kugistasin ülejäänu alla koos salajaste pisaratega, mida esile kutsus piinav nälg.

Talvel olid eriti nukrad just pühapäevad. Jumalateenistusel käia tuli meil kahe miili kaugusel asuvas Brocklebridge'i kirikus, kus meie patroon jutlust pidas. Juba kodunt väljudes lõdisesime külmast, kirikusse jõudsime poolkülmunutena ja jumalateenistuse ajal istusime justkui halvatud — niivõrd kanged olime külmast. Kuna koju lõunale minekuks maa liiga pikk oli, jagati meile kahe jumalateenistuse vahe-ajal siinsamas kasinad portsjonid liha ja leiba kätte.

Viimane jumalateenistus lõppenud, hakkasime koju minema mööda lagedat künklikku teed, kus lumiste mäekinkude poolt puhuv lõikav põhjatuul otsekui nülgis nahka me nägudelt.

Mäletan, kuidas miss Temple oma šotiruudulist mantlit, mille hõlmu jäine tuul rebis, tihedasti koomale tõmbas, kergelt ning kiiresti meie ees nukral koduteel astus, julgustades meid nii sõnade kui ka eeskujuga norutamine jätta ja «uljaste sõdurite kombel» vapralt edasi marssida. Teised õpetajad,

vaesekesed, olid õpilaste ergutamiseks tavaliselt ise liiga rõhutud meeleolus.

Kuidas me küll leegitseva kaminatule õhkuvat soojust ja valgust igatsesime! Paraku pidid väiksemad kasvandikud sellest siiski ilma jääma: kummagi kamina ümber kogunes suuri tüdrukuid otsekohe nii tihedais ridades, et pisemad tule lähedalegi ei pääsenud, vaid oma külmetavaid käsi põlle sisse mähkides kobaras teiste taga kükitasid.

Väikeseks lohutuseks osutus teeajal antav kahekordne leivaportsjon — terve viil poole asemel, lisandiks vaimustav võiraasuke! Suure igatsusega ootasime seda naudingut pühapäevast pühapäeva. Harilikult õnnestus mul pool sellest rikkalikust söömaajast endale jätta, kuid teise osa olin alati sunnitud ära andma.

Pühapäeva õhtupoolikul lugesime peast katekismust ning Matteuse viiendat, kuuendat ja seitsmendat peatükki; kuulasime pikka palvust, mida miss Miller väsimusest haigutades meile otsa lugeb. Selle talituse sagedaseks vahepalaks oli nähtus, et uni väiksemate tüdrukute üle võimust võttis ja nad pinkidelt maha kukkusid, kust nad väsimusest poolteadvuseta üles tõsteti. Siis lükati nad klassitoa keskele kokku ning kästi neid palvuse lõpuni püsti seista. Mõnikord ei kuulanud nende jalad sõna ja nad kukkusid kobaras põrandale; seejärel asetati neile ümberringi tugedeks kõrge korjuga toolid.

Senini pole ma veel kordagi mister Brocklehursti visiitidele vihjanud. Suurema osa mu Lowoodis viibimise ajast oli tan džentelmen kodunt eemal veetnud — võib-olla pikendas ta oma külaskäiku ülemdiakonist sõbra juures. Igal juhul oli ta äraolek mulle suureks kergenduseks. Ma ei tarvitse vist üteldagi, miks ma teda nii väga kartsin. Kuid lõpuks tuli ta siiski.

Ühel pärastlõunal (olin siis juba üle kolme nädala Lowoodis olnud) istusin ma klassis, väike kirjutustahvel süles, ja nuudisin pead raske arvutusülesande kallal, kui äkitselt, tõstnud silmad hajameelselt oma töölt, märkasin kedagi aknast möödumas. Peaaegu instinktiivselt tundsin ma selle kõhetu silueti ära. Ja kui kahe minuti pärast kogu kool, õpetajad kaasa arvatud, tõusis *en masse**, ei tarvitsenud ma üles vaadatagi veendumaks, kelle sisseastumist nad tervitasid. Keegi jäka suurte sammudega läbi klassi, ja miss Temple'i kõrvale, kes samuti püsti oli tõusnud, kerkis seesama must post, kes tänaseks kaminaesisel vaibal seistes mind nii kurjakuulutavalt oli silmitsenud. Aralt piilusin ma tema poole. Jah, ma

* hulganisti (pr. k.). *Tlk.*

polnud eksinud: see oli mister Brocklehurst, kes kurguni kinninööbitud mustas ülekuues paistis veelgi pikemana, kõhnemana ja jäigemana kui varem.

Minul olid omad põhjused ta tulekust kohkuda: liiga selgesti mäletasin ma missis Reedi võltse vihjeid mu iseloomu kohta ja mister Brocklehursti lubadust need miss Temple'ile ja teistele õpetajatele teatavaks teha. Päevast päeva olin selle lubaduse täitmist kartnud ja hirmuga oodanud inimest, kes mind igavesti halvaks lapseks tembeldab. Nüüd siis oli ta tulnud.

Ta jäi miss Temple'i kõrvale seisma ning sosistas talle midagi kõrva. Ma ei kahelnud põrmugi, et ta mu iseloomu paljastab, ja piinarikka ängistusega jälgisin miss Temple'i ilmet, oodates iga minut, et ta tumedad silmad heidavad mulle pilgu täis vastikust ja põlgust. Kuulasin nende juttu pealt, ja kuna ma päris nende ligidal istusin, püüdis mu kõrv kinni peaaegu kõik, millest nad kõnelesid. See, mida ma kuulsin, vabastas mind mõneks minutiks hirmust.

«Ma arvan, miss Temple, et niit, mille ma Lowtonist ostsin, on oma kvaliteedilt kalingursärkidele sobiv. Ühtlasi valisin ka vastavad nõelad. Öelge miss Smithile, et ma unustasin sukanõelad nimekirja üles märkimata, aga ta saab need koos teiste paberitega järgmisel nädalal. Mingil juhul ei tohi ta õpilastele välja anda üle ühe nõela korraga: kui neile mitu kätte anda, lähevad nad hooletuks ja kaotavad kõik ära. Ah jaa, preili, ma tahan, et villaste sukkade eest paremini hoolitsetaks. Kui ma siin viimati viibisin, läksin õue ja uurisin pesu, mis nööril kuivas. Seal oli hulk halvasti nõelutud sukki. Aukude suuruse järgi otsustades nõelutakse neid harva ja liiga hilja.»

Ta peatus.

«Teie korraldused täidetakse, sir,» vastas miss Temple.

«Siis veel,» jätkas mister Brocklehurst, «pesunaine kandis mulle ette, et te annate mõnele kasvandikule nädalas kaks puhast kraed — see on liig: kodukord näeb ette ainult ühe.»

«Selle kohta võin ma seletuse anda, sir. Agnes ja Catherine Johnstone olid möödunud neljapäeval oma sõprade juurde külla kutsutud. Selleks puhuks lubasin neil kraesid vahetada.»

Mister Brocklehurst noogutas.

«Hea küll, seda võib ju juhtuda, aga palun jälgida, et see mitte liiga sageli ei korduks. Ja veel üks asi üllatas mind: perenäise arvete järgi ma avastasin, et möödunud kahe nädala jooksul on tüdrukutele kahel korral antud lisaeinet, mis koosnes leivast ja juustust. Kuidas see võimalik on? Ma vaatasin veel kord eeskirjad läbi, aga ei leidnud, et seal oleks sellist einet mainitud. Kes säärase uuenduse sisse tõi? Ja kelle loal?»

«Selle korralduse andsin mina, sir,» vastas miss Temple, «hommikusöök oli nii halvasti valmistatud, et kasvandikud seda süüa ei suutnud, ja ma ei söandanud neid lõunani nälgida lasta.»

«Lubage mul, preili, teie tähelepanu järgmisele asjaolule juhtida,» katkestas teda mister Brocklehurst. «Te olete teadlik sellest, et minu eesmärk tüdrukute kasvatamisel ei ole neid hellitada ega luksusega harjutada, vaid vastuoksa — muuta nad vastupidavaks, kannatlikuks ja vähenõudlikuks. Kui juhtub, et neil tuleb väike pettumus üle elada kõrbenud toidu pärast, või kui söök on üle soolatud või hoopis soolata jäänud, ei tohi niisugust katsumust pehmendada halva toidu asendamise teel hoopis paremaga — nõnda kannate küll hoolt nende ihu eest, kuid talitate selle õppeasutuse eesmärkide vastu. Igat niisugust juhtumit tuleb kasutada kasvandike hinge karastamiseks, õpetades neid mööduvas viletsuses nurisemata puudust kannatama. Lühike kõne niisugusel korral peaks sugugi ülearune, kõne, milles teadlik kasvataja kasutaks võimalust osutada tähelepanu esimeste kristlaste kannatustele, märtrite piinadele ning Jeesus Kristuse manitsustele, kes jüngreid üles kutsus oma risti kandma ja temale järgnema, või meie Õnnistegija hoiatustele, et inimene ei pea elama ükspäinis leivast, vaid igast sõnast, mis tuleb Jumala suust, ta jumalikele lohutussõnadele: «Õndsad on need, kes kannatavad nälga ja janu minu pärast.» Oo, preili, kui te nende laste suid täidate leiva ja juustuga, selle asemel et neile kõrbenud putru anda, siis te tõepoolest toidate nende patust ihu, kuid ei mõtle seejuures, et lasete nälgida nende surematuid hingi!»

Mister Brocklehurst tegi uuesti pausi, ilmselt kaasa kistud oma ihukõnest. Kui hingekarjane kõnelema oli hakanud, kuulas miss Temple teda, silmad maas. Nüüd aga seisis ta püstipäi ja ta kahvatu nägu oli muutunud külmaks ning kalgiks nagu marmor; ta huuled olid nii tugevasti kokku surutud, et tundus, nagu suudaks neid avada ainult skulptori peitel.

Samal ajal uuris mister Brocklehurst, seistes kamina ees, käed seljal, oma kasvandikke majesteetliku tõsidusega.

Äkki pilgutas ta silmi, nagu oleks sinna puru sattunud või miski teda pimestanud. Ta pöördus ümber ning ütles järsult muutunud toonil:

«Miss Temple! Kes on see lokitud peaga tüdruk, miss Temple? Punaste juustega, preili, ja lokkis — üleni lokitud!»

Ning värisevi käsi osutas ta ühele õpilasele, kes teda nõnda oli kohutanud.

«See on Julia Severn,» sõnas miss Temple üsna tasa.

«Julia Severn või mitte Julia Severn, preili, aga miks tal juuksed lokitud on? Kuidas ta nii avalikult selle maja printsiipe ja eeskirju julgeb rikkuda — see on ju kristlik heategevusasutus!»

«Julia juukseid on kähardanud loodus,» vastas miss Temple üha tasemini.

«Loodus! Aga meie ei pea loodusele alistuma — minu soov on, et need tüdrukud saaksid jumalalasteks! Ja milleks neil juuksepalmikud on? Olen ikka ja jälle kinnitanud, et juuksed peavad olema kammitud tagasihoidlikult, lihtsalt ja siledalt. Miss Temple, selle tütarlapse pea tuleb paljaks ajada! Hommepäev saadan siia juuksuri. Ma märkan, et teistel tüdrukutel on juuksed pikemad kui lubatud — näete seal, käskige seda pikka tüdrukut selg pöörata. Üldse käskige kogu vanemat klassi tõusta ja näoga seina poole pöörduda.»

Miss Temple libistas ninarätikuga üle huulte, nagu kavatseks ta tahtmatut naeratust ära pühkida. Siiski andis ta korralduse, ja kui tüdrukud lõpuks taipasid, mida neilt nõuti, täitsid nad kuulekalt käsu. Kallutusin pingil veidi tahapoole ja nägin pilke ning grimasse, millega nad seda manöövrit saatsid. Kahju ainult, et mister Brocklehurst seda ise ei näinud: võib-olla oleks talle selgeks saanud, et kuidas ta iganes nende välise kesta kallal vaeva ka ei näeks, jääb kasvandike sisemaailm tema õpetussõnadele lõpmata kaugeks.

Umbes viis minutit uuris ta nende elavate medalite tagakülgi, siis langes otsus. Otsekui viimse kohtupäeva kellalöögid kõlasid ta sõnad:

«Kõik juuksepalmikud maha lõigata!»

Miss Temple tegi katset vastu vaielda.

«Armuline preili,» jätkas mister Brocklehurst, «mina teenin Issandat, kelle kuningriik ei ole mitte siit maailmast. Minu missioon on suretada nendes tüdrukutes lihalikud rõõmud, õpetada neid riietuma häbelikult ja tagasihoidlikult, aga mitte oma juukseid palmima ega uhketest rõivastest rõõmu tundma, ja ometi kannab siin iga noor inimene otse meie silma all juukseid palmikutes, mida edevus ise on põiminud! Ma kordan veel: kõik need tuleb maha lõigata. Mõelge vaid sellele, kui palju kallist aega te nende peale raiskate . . .»

Mister Brocklehursti kõne katkestati: tuppa astusid külalised — need olid kolm daami. Nad oleksid pidanud veidi varem tulema, et kuulda mister Brocklehursti loengut riietumisest, sest neil olid seljas silmatorkavalt uhked rõivad sametist, siidist ja karusnahkadest. Kahel nooremal (kenadel kuueteist- või seitsmeteistkümneaastastel neidudel) ilutses peas jaanalinnusulgedega kaunistatud hall kastorkübar, nagu tookord moes oli, ja selle kauni peakatte alt langesid suure hoolega kähardatud pikad tihedad kiharad kuni õlgadeni; vanem daam kandis õlgadel kallihinnalist sametist stoolat, mis oli ääristatud hermeliiniga, otsmikul aga — võltslokke. Nähtavasti olid nad saabunud koos kõrgeaulise mister Brocklehurstiga, ja sellal kui viimane perenaisega majapidamisküsimusi arutas, pesunaist küsitles ning direktrissile õpetuslikku loengut pidas, kontrollisid nimetatud daamid väga põhjalikult teise korruse tube. Nüüd külvasid nad miss Smithi, kelle ülesandeks oli pesu eest hoolitsemine ja magamistubade järelevaatus, üle kõikvõimalike märkuste ja etteheidetega. Ent minul polnud mahti kuulata, mida nad rääkisid: mu tähelepanu vallutas täielikult uus juhtum.

Mister Brocklehursti ja miss Temple'i vahelist kõnelust jälgides polnud ma hetkekski unustanud ettevaatusabinõusid oma isiku julgeoleku kindlustamiseks. Otsustanud, et kõige parem on märkamatuks jääda, teesklesin, nagu oleksin ma ülesandesse süvenenud, ning hoidsin tahvlit nii, et see mu nägu varjas. Võib-olla polekski mind märgatud, aga äkki libises reeturlik tahvel mul käest, kostis vali praksatus ja kõikide pilgud pöördusid korraga minu poole; teadsin, et olen kadunud. Sellal kui ma küürutades tahvli tükke maast üles korjasin, valmistusin kõige halvema vastu. See tuligi.

«Kui ettevaatamatu tüdruk!» ütles mister Brocklehurst ja lisas otsekohe: «See on ju uus õpilane, nagu ma märkan.»

Veel enne, kui ma hingatagi jõudsin, jätkas ta: «Ma pean tema kohta mõne sõna ütlema.» Seejärel häält kõvendades (kui valjusti see mulle tundus!): «Tulgu tüdruk, kes tahvli ära lõhkus, siia ette.»

Omal jõul poleks ma tõusta suutnud, mu liikmed olid otsekui halvatud. Kuid kaks suurt tüdrukut, kes mu kõrval istusid, tõstsid mind jalule ja tõukasid hirmsa kohtuniku poole. Sealt juhtis miss Temple mind õrnalt otse ta ette ning sosistas julgustavalt:

«Ära karda, Jane, ma nägin, et see juhtus kogemata. Sa ei saa karistada.»

Need sõbralikud sõnad puurisid nagu nuga mulle südamesse.

«Veel üks hetk ja ta hakkab mind, silmakirjatsejat, põlgama,» mõtlesin ma, ning tundsin uut vihasööstu missis Reedi, mister Brocklehursti ja kompanii vastu — mina ei olnud ju Helen Burns.

«Tooge see tool siia,» ütles mister Brocklehurst, osutades üpris kõrgele toolile, millelt klassivanem äsja oli tõusnud; käsk täideti.

«Pange tüdruk toolile seisma!»

Kes mind sinna tõstis, ma ei mäleta: ep olnud ma enam võimeline üksikasju tähele panema. Nägin ainult, et seisin ühekõrgusel mister Brocklehursti ninaga, mis oli minust ainult jardi kaugusel, minust allpool aga sillerdas ta daamide oranž ja lilla siid ning lainetas terve pilv hõbedasi sulgi.

Mister Brocklehurst köhatas.

«Mu daamid,» ütles ta oma perekonna poole pöördudes, «miss Temple, õpetajad ja lapsed! Teie kõik näete seda tüdrukut?»

Muidugi nägid nad mind. Tundsin, kuidas kõikide pilgud minule olid suunatud ja mu nahka tule kõrvetavusega põletasid.

«Vaadake, ta on veel noor ja päris hariliku lapse sarnane. Kõigevägevam on oma helduses temale andnud samasuguse maise kesta nagu meile kõigile; mingi ihuviga ei märgi teda teistest ära. Kes võiks küll arvata, et vanakuri ise temas endale juba sulase ning abilise on leidnud! Oma kurvastuseks pean ma aga ütlema, et see nõnda on.»

Paus. Mu närvid hakkasid veidi rahunema. Tundsin, et Rubico on ületatud, ja et katsumust, mida ei saa enam vältida, tuleb taluda meelekindlusega.

«Armsad lapsed,» jätkas jutlustaja paatosega, «see on väga tõsine ja kurb juhtum. Minu kohus on teid hoiatada, sest see tüdruk, kes võiks olla üks Jumala enda talledest, ei ole seda teps mitte; ta on karja hulgast välja tõugatud, sest ta on ilmselt võõras, on vaenlane. Olge tema suhtes valvsad, hoiduge ta eeskujule järgnemast; kui tarvis, keelduge ta seltsist, lülitage ta oma mängudest välja, lakake temaga kõnelemast. Aga teie, õpetajad, peate teda silmas pidama: jälgige iga ta liigutust, kaaluge iga ta sõna ja sammu, nuhelge ta ihu selleks, et päästa ta hinge, — kui päästmine üldse enam võimalik on, sest see tüdruk — mu keel tõrgub kõnelemast —, see kristlikul maal sündinud laps, on hullem kui ükskõik missugune väike pagan, kes Brahmale palveid loeb ja Juggernauti ees põlvitab, see tüdruk on — valelik!»

Järgnes mõneminutiline paus, mille kestel ma, saanud endast juba jagu, tähele panin, kuidas Brocklehursti naispere taskurätikud välja võttis ja nendega oma silmad kattis. Vanim daamidest vangutas pead ja kaks nooremat sosistasid: «Kui kohutav!»

Mister Brocklehurst jätkas:

«Seda kuulsin ma ta heategijalt, vagalt ning suuremeelselt leedilt, kes, adopteerinud orvu, teda nagu oma last kasvatas, aga kelle lahkust ning heldust see armetu tüdruk säärase tänamatuse kui ka alatusega tasus, et ta õilis hooldaja sunnitud oli teda oma lastest eraldama, kartes, et paheline eeskuju muidu nende puhtuse rüvetab. Nii nagu vanasti juudid oma haigeid Petesda tiiki* saatsid, et need seal terveks saaksid, nõnda saadeti see tüdruk siia, et ta siin terveks ravitaks. Teid, õpetajad ja direktriss, palun ma: valvake, et vesi ta ümber ei roiskuks!»

Pärast seda ülevat lõppu nööpis mister Brocklehurst oma ülekuue kurguni kinni ning pomises midagi oma perekonnale. Daamid tõusid, ja kummardanud miss Temple'ile, purjetasid need tähtsad inimesed toast välja. Pöördudes lävel ringi, lausus mu kohtumõistja:

«Las ta seisab veel pool tundi toolil, ja ärge lubage kellelgi teda terve tänase päeva kõnetada.»

Seal ma siis seisin kõikide silma all; mina, kes ma olin kinnitanud, et ma ei suuda häbi taluda ega kõikide pilkude märklauana keset tuba seista, olin nüüd üldiseks vaatamiseks hoopis häbipjedestaalile tõstetud. Ükski keel pole võimeline mu tundeid kirjeldama. Kuid parajasti siis, kui minus tõusnud viha mul kõri kinni nöörida ning hingamist lämmatada ähvardas, läks minust mööda üks tütarlaps, ja tõstnud silmad, vaatas mulle otsa. Milline imeline valgus neist hoovas! Millise erakordse tunde see pilk minus äratas! Nagu oleks märter või kangelane, möödudes orjast või ohvrist, osa oma jõust temale andnud. Sain hüsteeriahoost võitu, heitsin pea selga ning võtsin kindla hoiaku. Helen Burns esitas miss Smithile paar tähtsusetut küsimust oma töö kohta, sai tühise pärimise pärast tõrelda, pöördus oma kohale tagasi ja minust uuesti möödudes naeratas mulle. Milline naeratus! Ma mäletan seda veel praegugi. Selles oli peent intellekti ja tõelist mehisust. Naeratus kaunistas ta kitsa näo teravaid jooni ning halle aukus silmi ingelliku headuse säraga. Ja ometi kandis Helen Burns samal ajal oma käsivarre ümber «korratu õpilase» märki, ning vaevalt tund aega tagasi olin kuulnud, kuidas miss Scatcherd ta vee ja leiva peale mõistis selle eest, et Helen oli harjutust ümber kirjutades tindipleki teinud. Kui ebatäiuslik on inimese loomus! Plekid on ju isegi päikesekettal. Miss Scatcherdi taoliste silmad näevad ainult neid väikesi defekte, kuid planeedi taevaliku sära suhtes on nad pimedad.

* tiik Jeruusalemma ligidal, mille veel arvati olevat raviv toime. *Tlk.*

8. PEATÜKK

Enne kui pool tundi möödas oli, lõi kell viis. Tunnid lõppesid ja kõik läksid söögisaali teed jooma. Alles nüüd söandasin ma toolilt maha tulla. Toas oli pime. Pugesin nurka ja istusin põrandale. Võlujõud, mis mind senini püsti oli hoidnud, hakkas vähehaaval kaduma, saabus reaktsioon. Kurbus, mis mind nüüd valdas, oli nii võitmatu, et silmili maha langesin ja nutma puhkesin. Helen Burnsi polnud enam ligidal, miski ei hoidnud mind nüüd tagasi. Üksi jäänud, andsin pisarailе vaba voli, ja ohtralt voolasid nad põrandale. Kui väga olin ma hea tahtnud olla ning Lowoodis palju saavutada — leida sõpru, teenida tähelepanu ning võita armastust! Juba olingi mõningaid edusamme teinud — just täna hommikul olin ma klassi esimeste õpilaste hulka jõudnud. Miss Miller kiitis mind soojalt, miss Temple naeratas heakskiitvalt ja lubas mulle joonistamist õpetada ning õiguse anda prantsuse keele õppimiseks, kui ma järgmise kahe kuu jooksul õpinguis niisama edukas olen; kõik kaasõpilased suhtusid minusse hästi, mind võeti kui omasugust ja keegi ei kiusanud mind. Ja nüüd lamasin siin häbistatuna ning lööduna! Kas õnnestub mul veel kunagi tõusta?

«Mitte iialgi,» mõtlesin ma ja soovisin kõigest südamest, et ma sureksin. Sel ajal, kui ma ahastavalt nuuksudes surma ootasin, ligines mulle keegi. Tõstsin pea — jälle oli Helen Burns minu juures. Kustuv kaminatuli valgustas mu sõbratari habrast kuju, kes ligines mööda pikka kõledat tuba; ta tõi mulle kohvi ja leiba.

«Söö natuke,» ütles ta, kuid ma lükkasin nii kohvi kui ka leiva tagasi. Tundsin, et ainuski suutäis võiks mind praegu lämmatada. Helen arvatavasti vaatles mind imestusega; kuigi ma kõigest hingest püüdsin, ei suutnud ma oma erutusest jagu saada ning nutsin valjusti edasi. Istunud mu kõrvale põrandale, võttis Helen kätega põlvede ümbert kinni ning toetas pea nendele; kaua istus ta nõnda nagu vaikiv indiaanlane. Mina hakkasin esimesena kõnelema:

«Helen, miks sa tulid tüdruku juurde, keda kõik valelikuks peavad?»

«Kõik? Ei, Jane. Ainult kaheksakümmend inimest kuulsid, et sind nii nimetati, aga maailmas on inimesi sadu miljoneid.»

«Mis on mul miljonitega tegemist? Need kaheksakümmend, keda mina tunnen, ju põlgavad mind.»

«Sa eksid, Jane. Tõenäoliselt ei põlga ega vihka sind meie koolis keegi. Ja ma olen päris kindel, et paljud sulle isegi väga kaasa tunnevad.»

«Kuidas saavad nad minule kaasa tunda pärast seda, mis mister Brocklehurst ütles?»

«Mister Brocklehurst ei ole jumal. Ta pole isegi silmapaistev ega lugupeetud inimene. Teda peaaegu et ei sallita siin. Ta pole kunagi midagi teinud, mille pärast teda armastada võiks. Oleks ta kohelnud sind kui oma lemmikut, oleks su ümber nii avalikke kui ka salajasi vaenlasi siginenud. Nüüd aga avaldaks sulle suurem osa meie õpilastest kaastunnet, kui nad ainult julgeksid. Võib-olla suhtuvad õpetajad ning tüdrukud sinusse päeva või paari jahedamalt, aga südames on nad su sõbrad. Ja kui sa ka edaspidi hea oled, ilmnevad nende sõbralikud tunded seda tugevamini, mida kauem need alla olid surutud. Peale selle, Jane,» — ta peatus.

«Mida, Helen?» küsisin ma, pistes oma käe talle pihku; ta hakkas hellalt mu sõrmi hõõruma, et neid soojendada, ning jätkas:

«Kui sind ka kogu maailm vihkaks ning halvaks peaks, aga su oma südametunnistus puhas on, ei jääks sa sõpradeta.»

«Ma tean, et ma süüdi ei ole, aga sellest teadmisest on mulle vähe. Kui mind keegi ei armasta, tahaksin ma pigem surra. Helen, ma ei suuda taluda üksildust ega vihkamist! Heameelega laseksin endal käeluu katki murda või ennast pullil puksida, et võita sinu, miss Temple'i või veel kellegi teise sõprust, keda ma tõeliselt armastan. Ma seisaksin lõhkuva hobuse taga ja laseksin endale kapjadega vastu rinda peksta . . .»

«Rahune, Jane! Sa oled liiga äge, liiga tormakas. Liiga kõrgeks pead sa ligimeste armastust. Taevaisa, kes sinu on loonud, määras sulle palju tugevama toe elus kui su enda nõrk mina või sinutaolised nõrgad olendid. Peale meie maailma, peale inimsoo, on veel nähtamatu maailm, vaimuderiik. See maailm on kõikjal me ümber ja vaimud jälgivad meid, sest nad on kutsutud meid kaitsma. Ja kuigi me oleksime hingevalust ning häbist suremas, kuigi meile saaks osaks põlgus ning vihkamine, näevad inglid me piinu ja mõistavad, et me oleme süütud — kui see tõesti nii on, aga ma tean, et sa süüst puhas oled, et mister Brocklehursti alatu süüdistus on pärit missis Reedilt, sest su põlevaist silmadest ja puhtalt laubalt lugesin ma, et sa oled siiras. Ja Jumal ootab ainult meie hinge lahkumist maisest kestast, et kroonida meie kannatusi taevaliku tasuga. Miks peaksime me siis meeleheitesse uppuma, kuna elu pole kauaks ja surm on pääs õnnele — valgusesse?»

Vaikisin. Helen oli mind rahustanud, kuid selles rahus oli sõnulseletamatut kurbust. Kui ta kõneles, õhkus ta sõnadest

erilist nukrust, kuid ma ei mõistnud, kust see tuli. Aga kui ta oli lõpetanud, muutus ta hingamine äkki raskeks ja ta keha raputas kuiv köha. Haaratud ärevusest ta tervise pärast, unustasin ma silmapilk oma mure.

Pannud pea Heleni õlale, põimisin ma käed ta ümber. Ta surus mind enda ligi ja me jäime vaikides istuma. Veidi aja pärast astus keegi tuppa. Tõusnud tuul oli rasked pilved laiali ajanud ja kuuvalgus, mis ligidalolevast aknast sisse tulvas, valgustas meid ning liginevat kuju, kelles me otsekohe miss Temple'i ära tundsime.

«Tulin sind otsima, Jane Eyre,» ütles ta, «ma tahan, et sa minu tuppa tuleksid. Aga kuna te kahekesi olete, võib ka Helen Burns kaasa tulla.»

Läksime. Järgnedes direktrissile, läbisime mitu keerulist koridori ning astusime trepist üles, enne kui tema tuppa jõudsime. Kaminas põles hele tuli ja toas oli hubane. Miss Temple pani Helen Burnsi madalasse tugitooli kamina ette istuma, ja istunud ise teise, kutsus mind enda juurde.

«Kas on juba üle läinud?» küsis ta mulle näkku vaadates. «Nutsid oma südame kergeks?»

«Ma ei saa enam iialgi rõõmus olla.»

«Miks?»

«Sellepärast, et mind süüdistati ülekohtuselt ja et teie, miss Temple, ja kõik teised hakkategi mind halvaks pidama.»

«Me peame sind selleks, mu laps, kellena sa ennast näitad. Käitu ka edaspidi hästi, ja me oleme sinuga rahul.»

«Kas tõesti, miss Temple?»

«Aga muidugi,» ütles ta mul ümbert kinni võttes. «Ja nüüd jutusta mulle, kes see daam on, keda mister Brocklehurst sinu heategijaks nimetas.»

«Missis Reed on minu onunaine. Surres jättis onu mind tema hooleks.»

«Kas ta sind siis omal soovil ei adopteerinud?»

«Ei, miss Temple, ta ei sallinud mind sugugi. Kuid mu onu, nagu ma teenijaid sageli kõnelevat kuulsin, oli talt enne surma sõna võtnud, et ta minu eest tulevikus hoolitseb.»

«Hea küll, Jane. Sa tead seda juba varem või kuuled minult esmakordselt, et kaebealusel on kohtus alati õigus midagi enda kaitseks ütelda. Sind süüdistati valetamises: kaitse ennast minu ees nii hästi kui suudad. Jutusta kõigest, mida mäletad. Aga ära liialda ega omast peast midagi juurde pane!»

Südamepõhjas otsustasin ma, et räägin nii, nagu tegelikult oli. Vaikinud mõne minuti mõtteid kogumaks, jutustasin miss Temple'ile oma kurva lapsepõlveloo. Kurnatud üleelatust, väljendusin tavalisest pehmemini, ja mäletades Heleni manitsust vihapidamise pärast, valasin oma jutustusesse seekord palju vähem viha ja kibedust kui varem. Ilma kire ning paatoseta kõlaski mu lugu usutavamana. Mida kaugemale ma jõudsin, seda kindlamini veendusin, et miss Temple mind täiesti usub.

Mõnel korral mainisin mister Lloydi, kes mind haiguse ajal oli külastanud. Iialgi ei unusta ma kohutavat juhtumit punases toas. Selle episoodi kirjeldamisel ei saanud ma päris rahulikuks jääda, sest miski ei suuda minus leevendada mälestust surmahirmust, mis mu südant ängistas, kui missis Reed mu härda andekspalumise põlastavalt tagasi lükkas ning mu teistkordselt pimedasse tuppa lukutas.

Lõpetasin. Mõne viivu vaatles miss Temple mind vaikides, siis lausus ta:

«Ma tunnen mister Lloydi ja kirjutan talle. Kui ta vastus su jutustust kinnitab, kuulutame sind kõikide juuresolekul õigeks. Mis puutub minusse, Jane, siis minu silmis oled sa juba praegu puhas.»

Suudelnud mind, ei lasknud ta mind enda kõrvalt ära (kus ma muide meelsasti seisin, sest vaadeldes ta nägu, kleiti, tagasihoidlikke ehteid, valget otsaesist, lopsakaid, siidiseid kiharaid ning säravaid sõstrasilmi, tundsin lapselikku rõõmu), vaid jätkas Helen Burnsi kõnetades:

«Kuidas su tervis täna on, Helen? Kas sa tihti köhisid?»

«Mitte just väga, miss Temple.»

«Aga pisted rinnus?»

«Pistab veidi vähem.»

Miss Temple tõusis, võttis Heleni käe ja katsus pulssi. Kui ta tugitooli tagasi istus, kuulsin teda vaikselt ohkavat. Hetkeks mõttesse vajunud, virgus ta uuesti ning lausus rõõmsalt:

«Täna olete minu külalised ja ma tahan teid kostitada.»

Ta helistas.

«Barbara,» ütles ta sisseastuvale teenijale, «ma pole veel teed joonud. Tooge kandik ja lisage tassid nende kahe noore neiu jaoks.»

Varsti toodi kandik. Kui kaunid olid hiina tassid ja läikiv teekann väikesel ümmargusel laual kamina ees! Kui meeldivalt lõhnas aurav tee ja röstitud leib! Kuid ma märkasin kohkudes (sest hakkasin juba nälga tundma), et portsjon on väga väike. Miss Temple pani seda samuti tähele.

«Barbara,» küsis ta, «kas te ei võiks veidi rohkem leiba ja võid tuua? Sellest ei jätku kolmele.»

Barbara väljus, kuid tuli peagi tagasi.

«Armuline preili, missis Harden ütleb, et ta saatis üles hariliku koguse.»

Olgu tähendatud, et missis Harden oli perenaine miste Brocklehursti meele järgi — kõva südame ja kõigutamat iseloomuga inimene.

«Noh, hästi!» vastas miss Temple. «Küllap saame hakkama. Ja kui teenija oli eemaldunud, lisas ta naeratades: «Õnnek on mul võimalik puuduvat osa selleks korraks hankida.»

Palunud Helenit ja mind lauale ligemale istuda ning aseta nud kummagi ette tassi teed ja vaimustava, kuigi õhukes röstitud leivaviilu, avas ta sahtli ning võttis sealt välja pabe risse mähitud paki, millest suur moonikook välja koorus.

«Kavatsesin selle teile kaasa anda,» ütles ta, «aga kun leiba on nii vähe, saate selle nüüd kohe kätte,» ja ta hakka kooki heldekäeliselt tükkideks lõikama.

Tol õhtul kostitati meid otsekui nektari ja ambroosiaga Kuid mitte vähem rõõmu ei valmistanud meile miss Temple' hell naeratus, millega me piduperenaine meid jälgis, kui m isukalt ning mõnuledes võõrustoitu sõime. Tee joodud ja tee laud koristatud, kutsus ta meid kamina juurde tagasi. Istu sime üks ühele, teine teisele poole. Seejärel algas miss Temp le'i ja Heleni vahel vestlus, mille kuulamine mulle tõepooles erakordseks naudinguks osutus.

Miss Temple'i isikust õhkus sisemist rahu ning peenetun delisust. Ta kõneles valitult, kiirustamata, ilma et oleks äges tunud või tulisusele kaldunud. Temas peitus midagi, mi äratas kärsket rõõmu nendes, kes teda vaatasid, ning harras aukartust nendes, kes teda kuulasid. Mis puutub aga Hele Burnsi, siis olin ma imestusest otse rabatud.

Võib-olla et kosutav toit, hele kaminatuli, armastatud kas vataja leebus ja ligidus või ka tema enda ainulaadses vaimu peituv miski olid temas uusi jõude äratanud ja sütitanud Heleni kahvatud põsed kattusid õhetava punaga, silmadesse tekkis niiske sära, andes neile ebatavalise ilu, mis oli veelg haruldasem kui miss Temple'i silmade oma — mind ei küt kestanud niivõrd nende kaunis värv, pikad ripsmed ega kaar jad kulmud kui silmade ilmekus, elavus ja sädelus. Ja Helen hoogu sattudes hakkasid ta sõnad voolama minule tundma tust allikast. Kas võib neljateistkümneaastase tütarlapse hing olla nii sügav ning jõuline, et temas peitub veatu, täiuslik ning sütitava kõneosavuse külluslik läte? Kuid säärane ol Heleni vestlemine tol mälestusrikkal õhtul. Ta hing näis otse tõttavat, et mõne tunni jooksul läbi elada niisama palju kul teised kogu eluaja.

Nad vestlesid asjadest, millest ma kunagi polnud kuul nud, — ammumöödunud aegadest, kaugetest maadest ja rah vastest, juba avastatud või alles mõistmata loodusesaladus-

test; nad kõnelesid raamatuist — ja kui palju nad lugenud olid! Millised tohutud teadmiste-varaaidad olid nende valduses! Kui hästi näisid nad tundvat Prantsusmaad ja prantsuse kirjanikke! Ent kui miss Temple Helenilt küsis, kas ta vahetevahel ka ladina keelega tegeleb, mida isa talle oli õpetanud, tõusis mu imetlus lausa haripunktile. Ning võtnud riiulilt raamatu, palus miss Temple tal lehekülje Vergiliusest ette lugeda ja tõlkida. Helen kuuletus ning minu austus tema vastu kasvas iga reaga. Vaevalt oli ta lõpetanud, kui kõlas kell, mis magamaminekuaega kuulutas. Viivitamine oli võimatu. Miss Temple süleles meid, ja surunud meid oma südame ligi, ütles:

«Jumal õnnistagu teid, mu lapsed!»

Helenit hoidis ta oma süleluses veidi kauem, nagu oleks tal kahju olnud teda ära lasta. Saatnud teda pilguga ukseni, ohkas miss Temple kurvalt, ja ta põsel hiilgas pisar.

Jõudnud magamistoani, kuulsime miss Scatcherdi häält: ta vaatas sahtleid üle. Parajasti oligi välja tõmmatud Helen Burnsi oma, ja kui me tuppa astusime, võttis Helenit vastu vali noomimine. Miss Scatcherd ähvardas talle järgmisel päeval selga riputada pool tosinat asja, mis Helenil sahtlis korratult üksteise otsa olid pandud.

«Mu asjad olid tõepoolest hirmus segamini,» sosistas Helen mulle, «ma kavatsesin nad korda seada, aga unustasin ära.»

Järgmisel hommikul kirjutas miss Scatcherd papitükile silmatorkavalt suurte tähtedega sõna «lohakas» ja kinnitas selle nagu amuleti tasakaaluka ning targa Heleni kõrgele laubale. Tütarlaps käis sellega õhtuni, kannatlikult, haavumata, võttes seda ärateenitud karistusena. Samal silmapilgul, kui miss Scatcherd pärastlõunased tunnid oli lõpetanud ja lahkunud, jooksin ma Heleni juurde, rebisin papitüki ta otsaesiselt ära ja viskasin tulle. Meeletu raev, milleks Helen kunagi võimeline poleks olnud, oli terve päeva mu hinge kõrvetanud ning palavad pisarad mu põski niisutanud, kuna sõbratari nukker-alistunud pilk mu südames talumatuid piinu sünnitas.

Umbes nädal pärast kirjeldatud sündmusi sai miss Temple oma kirjale vastuse mister Lloydilt, kes ilmselt mu sõnu kinnitas. Kogu kooli kokku kutsunud, teatas direktriss, et Jane Eyre'i süüdistamise asjus on tehtud järelepärimine ning et ta on südamest rõõmus kõikide ees Jane Eyre'i igasugusest süüst vabaks kuulutama. Siis surusid kõik õpetajad mul kätt ja suudlesid mind, ning koolikaaslaste ridu läbis heameeleümin.

Vabanenud murekoormast, asusin õhinal õppima, otsustades kõik raskused võita. Töötasin pingsalt ning mu püüd-

likkust kroonis edu: mälu, mis polnud sünnipäraselt hea, muutus paremaks, harjutamine teritas mu vaimu ning arendas võimeid. Mõni nädal hiljem viidi mind üle järgmisse klassi, ja veel enne kahe kuu möödumist lubati mul õpinguid alustada prantsuse keeles ja joonistamises. Mäletan, et õppisin ühe päevaga ära kaks esimest aega tegusõnast *être** ning joonistasin oma esimese maja (mille seinte kallak muide Pisa torni** üle trumpas). Tol õhtul magama heites unustasin endale kujutluses isegi barmakiidi õhtueine*** valmistamata, õhtueine, mis koosnes kuumadest praekartulitest, võisaiast ja rõõsast piimast ja millega ma harilikult oma alatist näljatunnet leevendada püüdsin. Selle asemel kujutlesin pimeduses imeilusaid maale, kõik minu oma kätetöö: majad ja puud, maalilised kaljud ja varemed, Cuypi**** maalile sarnanev mäletsev kari karjamaal, puhkevate rooside kohal hõljuvad liblikad, küpseid kirsse nokkivad linnud ning helmesuuruste munadega täidetud käblikupesa õitsvate eefeuokste vahel. Siis arutlesin mõttes, kui ruttu ma juba väikest prantsuskeelset juturaamatut tõlkima hakkan, mida madam Pierrot mulle päeval oli näidanud, ja jõudmata seda probleemi lõpuni lahendada, jäin magusasti magama.

Targasti on Salomon öelnud: «Parem kausitäis salatit, mida pakub armastus, kui nuumhärg vihkamiselt.»

Nüüd ei oleks ma elu Lowoodis enam kogu Gatesheadi ega ta luksuse vastu vahetanud.

9. PEATÜKK

Puudused, õigemini küll eluraskused Lowoodis muutusid talutavamaks. Lähenes kevad. Ta saabus märkamatult: talvekülmad andsid järele, lumehanged sulasid ja kõledad tuuled soojenesid. Mu vaesed jalad, mis jaanuarikuu paukuvast pakasest kanged ning paistes olid, hakkasid aprillikuu pehmete ilmadega paranema. Öösel ega hommikul polnud enam seda eht kanadalikku temperatuuri, mis meil vere soontes

---

* olema (pr. k.). *Tlk.*

** Pisa torn — samanimelise Itaalia linna kirikutorn, mille kõrgus on 179 jalga ja mis on silmanähtava kallakuga (16,5 jalga perpendikulaarist). *Tlk.*

*** barmakiidi õhtueine — petlik, illusoorne söömaaeg. Kogumikus «Tuhat üks ööd» lasi prints Barmakiid katta laua tühjade nõude ning peekritega, kutsudes seejärel ühe näljase kerjuse endaga koos sööma. *Tlk.*

**** Aelbert Cuyp (1620—1691) — hollandi maalikunstnik. *Tlk.*

tarretama pani. Nüüd veetsime mängutunni heameelega aias. Päikesepaistelisel päeval oli väljas isegi meeldiv ning lõbus. Mustendavail peenardel tärkas õrn rohelus ja muutus iga päevaga tihedamaks, otsekui oleks kevad ise siin öösiti viibinud, jättes endast hommikuks iga kord üha selgema jälje. Lehtede vahelt piilusid välja lilled: lumekellukesed, krookused, purpursed karukõrvad ning kuldkollaste südametega võõrasemad. Neljapäeviti, kui õppetöö lõppes varem, tegime pikki jalutuskäike ja leidsime veelgi kaunimaid lilli tee äärest ning heki alt.

Avastasin, et suurt rõõmu pakub mulle ka ümbruse vaatlemine. Üle meie aeda piirava kõrge ja pikki raudnaelu tihedasti täis löödud plangu avanes suurepärane vaade kuni silmapiirini: uhked mäed palistasid sügavat orgu, mis oli täis lopsakat rohelust ja tihedaid varje; kaugel sinetas mäestikuoja, voolates veekeeriste kilgendades tumedate kivide vahel. Kui erinev oli sama maastikuvaade talvise tinahalli taeva all, pakasest jäigastunud ja paksu lumevaipa mähkunud nagu surilinasse! Violetsete mäetippude vahel liikusid siis udupilved, kandudes idatuulte ajal alla aasale, kus nad ojast õhkuva külma veeauruga ühte sulasid. Ja mäestikuoja ise oli siis käredavooluliseks ning ohjeldamatuks jõeks paisunud: müriseva ulgumise saatel, millesse sageli segunes vihmavalingu ladinat või lobjaka vihinat, sööstis ta läbi mäenõlvadel kasvava metsa, oja kaldal aga seisid elutuina raagus puud.

Aprillist sai mai — see oli särav, pilvitu mai. Taevavõlv sinas iga päev, päike paistis soojalt ja mahedad tuuled puhusid läänest või lõunast. Loodus tärkas Lowoodis jõuliselt, ta otsekui raputas valla oma lopsakad kiharad, hakkas haljendama ja puhkes õitsele. Eakad jalakad, saared ja tammed lehtisid oma majesteetlikus ilus; põõsad kattusid pillavalt külluslikku leherüüga; lugematu hulk samblaliike kattis igat lohku, ja nurmenukkude kuldkollased õied helendasid nagu päikesekiired maapinnalt vastu, puistates varjurikastes paikades ümbruse üle oma kahvatukuldse säraga otsekui valgusega. Kõike seda nautisin ma sageli, täie rinnaga, vabalt ning järelevalveta ja enamasti üksinda — sel ootamatult saabunud vabadusel oli ka oma põhjus, millest jutustada on nüüd mu ülesandeks.

Eks ole minu kirjeldatud maakoht mägede ja metsade põues kärestikulise oja kaldail elamiseks meeldiv paik? Jah, siin oli väga ilus, aga kas ka tervislik, see on juba teine küsimus.

Metsastunud org, kus Lowood asus, oli salalike udude kui

ka ududest soositud haiguste hälliks. Mida lähemale kevad jõudis, seda laialdasemalt hakkas levima tüüfuseepideemia. Haigus hiilis peagi sisse laste varjupaika ja mürgitas oma hingusega täiskiilutud klasse ning magamisruume; veel enne kui saabus mai, oli koolist saanud haigla.

Poolnäljas olemine ja väljaravimata külmetushaigused olid kasvandikud nakkusele vastuvõtlikuks teinud: kaheksakümnest tüdrukust haigestusid ühteaegu nelikümmend viis. Õppetöö katkes, range sisekord lõdvenes. Neile vähestele, kes veel haigestumata olid, jäeti peaaegu piiramata vabadus. Arst nõudis kindlalt, et nad tervise huvides võimalikult palju värskes õhus viibiksid, kuid niikuinii poleks kellelgi aega olnud meie järele valvata ega meid toas hoida. Miss Temple'i kogu tähelepanu oli pühendatud haigetele: ta veetis kõik päevad haigetoas ja eemaldus sealt ainult öösiti, et paar tundi magada. Kõik teised õpetajad olid seotud pakkimise ning muude vajalike ettevalmistustega nende kasvandike ärasõiduks, kellel oli õnneks sõpru või sugulasi, kes neid nõustusid enda juurde võtma, et lapsi nakkusepesast päästa. Aga paljud olidki juba nakatunud ning jõudsid koju ainult surema. Mõned surid juba koolis ja need maeti vaikselt ning viivitamata, kuna tüüfuse levimise oht nõudis kiirustamist.

Samal ajal, kui haigus oli saanud Lowoodi päriselanikuks ja surm ta sagedaseks külaliseks, kui Lowoodi seinte vahel valitses hirm ja süngus, kui toad ja koridorid olid täidetud haiglalõhnadega, milles ravimid kui ka desinfitseerimiseks põletatud magusalõhnaline pasta asjatult surma hingust püüdis summutada, säras väljas uhkete mägede ning kauni metsamaastiku kohal hele maipäike. Aed otse ergas mitmevärvilistest lilledest: tokkroosid olid sirgunud puukõrguseks, liiliad olid puhkemas, tulbid ning roosid täies õides; väikeste lillepeenarde ääres kasvasid rõõmsavärvilised roosad merikannid ja karmiinpunased kirikakrad; hommikuti ja õhtuti lõhnasid magusasti kibuvitsad, levitades vürtsi- ja õunalõhna. Aga kõigist neist hurmavaist looduseaardeist jäi enamik Lowoodi haigeist kasvandikest ilma, välja arvatud need, kellele asetati puusärki peotäis lilli.

Kuid mina ja teised terveks jäänud lapsed nautisime looduse ilu ja kevadet jäägitult. Hommikust õhtuni uitasime metsas nagu mustlased. Tegime, mida süda lustis, ja läksime, kuhu jalad kandsid. Ka elutingimused paranesid. Mister Brocklehurst ega ta perekonnaliikmed ei julgenud nüüd Lowoodi ligidalegi tulla. Keegi ei kontrollinud majapidamist; tigeda perenaise oli hirm tüüfuse ees minema kihutanud. Tema asemik — endine Lowtoni laatsareti pereemand, kes

polnud veel uue koha nõuetega kodunenud, oli suhteliselt heldem. Peale selle tuli nüüd palju vähem lapsi toita, sest haiged ei söönud peaaegu midagi. Hommikueine ajal olid meie kausid ääreni täidetud. Ja kui perenaisel polnud aega sooja lõunat valmistada, mida üsna sageli juhtus, jagas ta igaühele meist kätte suure tüki külma pirukat või kamaka leiba ning juustu, mille me metsa kaasa võtsime, ja kus igaüks, valinud endale meeldiva koha, suurepärase isuga einetas.

Minu lemmikpaigaks oli sile lai kivi. Puhtana ja kuivana seisis ta keset käredavoolulist oja. Kivile ronimiseks tuli mul veest läbi sumada — selle vägitüki sooritasin ma paljajalu. Kivi oli parajasti nii lai, et seal piisas ruumi kahele — mu uuele sõbratarile Mary Ann Wilsonile ja minule. Mary Ann oli nutikas ja terane tüdruk, kellega ma meelsasti seltsisin, osalt sellepärast, et ta oli teravmeelne ja originaalne, kuid osalt ka sellepärast, et tema ligiduses tundsin ma end muretuna ja vabana. Sõbratar oli minust mõne aasta vanem, tundis rohkem elu ning jutustas mulle huvitavaid asju. Minu puudustesse suhtus ta küllaldase heatahtlikkusega ega püüdnud mind mõjutada või manitseda. Mary Annil oli kalduvus jutustada, minul analüüsida; tema armastas vastata, mina küsida. Sellepärast sobisime üsna kenasti, ja kuigi me suhtlemine meile kummalegi erilist kasu ei toonud, oli see mõlemale suureks meelelahutuseks.

Aga kus oli Helen Burns? Miks ei veetnud ma neid ihaldatud vabaduspäevi koos temaga? Kas olin ta unustanud? Või olin ma nii tühine, et ta õilsast sõprusest tüdinesin? Muidugi polnud Mary Ann Wilson võrreldav mu esimese sõbratariga: tema jutustas lõbusaid lugusid ja vadistas minuga meelsasti igasugusest tühjast-tähjast, sellal kui Helen oskas äratada nendes, kellel oli õnn tema seltsis viibida, huvi palju kõrgema vastu.

Tõsi küll, lugeja, ma teadsin seda ise väga hästi. Kuigi ma olen paljude puudustega ning kaugeltki mitte täiuslik olevus, ei tüdinud ma Helenist kunagi. Oma südames pidasin ma kiindumust temasse alati kalliks, kiindumust, mis oli tugev, õrn ja harras ning millist ma hiljem harva olen tundnud. Kuidas oleksk see teisiti võinud olla, kuna Helen alati ja igas olukorras osutas mulle tagasihoidlikku, kuid ustavat sõprust, mida ei kibestanud tusatuju ega kõigutanud pahameel. Aga Helen oli haige; juba mitu nädalat polnud ma teda näinud ega teadnudki, missuguses toas ta teisel korrusel lamab. Nagu ma kuulsin, ei paigutatud teda sellesse majaossa, kus lamasid tüüfusehaiged, sest Helenil oli tiisikus, mitte tüüfus. Kopsuhaigust kujutlesin ma oma teadmatuses süütu haigu-

sena, mille aeg ja hoolitsus kindlasti välja ravivad. Minu oletust kinnitas veel seegi, et teda paaril eriti soojal päikesepaistelisel pärastlõunal miss Temple'i saatel aeda toodi, kuid tema juurde minna ja temaga kõnelda mind ei lubatud. Nägin teda ainult klassitoa aknast ja pealegi mitte kuigi selgesti, sest ta istus teki sisse mähituna eemal verandal.

Kord, juunikuu algul, jäin ma Mary Anniga hilja õhtul metsa. Nagu harilikult, läksime teistest lahku, ja kõndinud nii kaugele, et me metsa ära eksisime, olime sunnitud teed küsima üksildasest majakesest, kus elasid mees ja naine, kes hoidsid metsas poolmetsikute sigade karja. Kui me koju tagasi jõudsime, oli kuu juba tõusnud. Värava ees seisis poni, kes meie teada kuulus arstile. Mary Ann arvas, et keegi on suremas, kuna nii hilja õhtul doktor Batesi järele saadeti. Kui sõbratar majja oli läinud, jäin veel viivuks aeda, et metsast kaasatoodud taimed maha istutada, kuna kartsin neid hommikuks närbuvat. Istutamise lõpetanud, ei raatsinud ma veelgi sisse minna, sest lilled lõhnasid nii hurmavalt, kui kaste maha langes. Õhtu oli imeilus, vaikne ja soe. Hõõguv ehapuna tõotas järgmiseks päevaks ilusat ilma. Majesteetlikuna tõusis tumenevast idakaarest kuu. Nautisin seda kõike nagu laps kunagi. Korraga vilksatas mu peas erakordse selgusega mõte:

«Kui kurb on nüüd haigevoodis lamada ning surma oodata! Maailm on nii ilus — raske oleks siit lahkuda ja minna ei tea kuhu!»

Ja esmakordselt püüdsin ma mõistuse abil ära arvata, mis on taevas ja mis põrgu, kuid samas põrkasin mõistatuse ees tagasi. Esmakordselt, vaadanud eilsesse ja homsesse, tajusin ümberringi mõõtmatut põhjatust. Selge oli ainult üks pidepunkt — olevik; kõik muu oli vormitu pilv ning lage tühjus. Mõtte juures, et ka mina kord selles kaoses hävin, käisid mul hirmujudinad üle keha. Süvenenud mõtisklusse uue probleemi üle, kuulsin ma eesust avanevat. Doktor Bates väljus koos põetajaga. Arst istus hobuse selga ja ratsutas minema, põetaja hakkas ust lukustama. Ma jooksin ta juurde.

«Kuidas Helen Burnsi tervis on?»

«Väga halb,» oli vastus.

«Kas doktor Bates käiski teda vaatamas?»

«Jah.»

«Ja mis ta ütles?»

«Ütles, et teda ei ole meil enam kauaks.»

Kui ma seda lauset eelmisel päeval oleksin kuulnud, oleksin mõelnud, et Helen hakkab oma koju, Northumberlandi, minema. Ma poleks tulnud mõttele, et ta on suremas, kuid

nüüd mõistsin seda otsekohe. Oli selge, et Helen Burnsi elupäevad selles maailmas on loetud ning et ta varsti lahkub vaimuderiiki — kui säärane riik ikka olemas on. Mind valdas õudus, seejärel äge südamevalu, siis soov, otse vajadus teda näha, ja ma küsisin, kus ta lamab.

«Ta on miss Temple'i toas,» vastas põetaja.

«Kas ma võin üles minna ja temaga rääkida?»

«Oh ei, laps! Vaevalt, et seda lubatakse. Ja sinulgi on aeg sisse tulla: muidu jääd palavikku, kui kastega väljas oled.»

Põetaja sulges eesukse. Ma läksin majja külgmisest sissekäigust, mis klassiruumi viis. Jõudsin just õigeaegselt: kell löi üheksa, ja miss Miller käsutas kasvandikke magama.

Umbes kaks tundi hiljem, kell võis üheteistkümne ringis olla, kui mina, suutmata uinuda ning magamisruumis valitseva täieliku vaikuse põhjal järeldades, et mu kaaslased on sügavasse unehõlma vajunud, tasahilju voodist üles tõusin, kleidi öösärgi peale tõmbasin ja paljajalu toast välja hiilisin, suundudes sinnapoole, kus oli miss Temple'i tuba. Viimane asus üsna maja teises tiivas, kuid ma teadsin teed, mida valgustas pilvitus suvetaevas särav kuu, mis koridori aknaist sisse vaatas. Kampri ja äädika lõhn hoiatasid mind juba eemalt, et olen tüüfusehaigete toa ligidal. Kiiresti möödusin uksest, ise hirmul, et öövalves põetaja mind võib kuulda. Kõige rohkem kartsin ma, et mind märgatakse ja tagasi saadetakse, ometi pidin ma Helenit nägema! Ma pidin teda sülelema, veel enne kui ta sureb, viimast korda suudlema ja kas või üheainsa sõna ütlema!

Jõudnud trepist alla ja läbinud pika koridori, õnnestus mul käratult avada mõlemad uksed ja need uuesti enda järel sulgeda. Seisingi trepil, mis mind otse miss Temple'i toa juurde viis. Võtmeaugust ja ukse alt paistis nõrka valgust. Ümberringi valitses sügav vaikus. Astunud ligemale, leidsin ukse poikvel — jäetud tõenäoliselt selleks, et umbsesse haigetuppa värsket õhku lasta. Täis kannatamatust ja kärsitust, süda värisemas valust ja hirmust, lükkasin ukse pärani. Mu silmad igatsesid Helenit, kuid kartsid näha surma.

Miss Temple'i sängi kõrval, pooleldi valge eesriidega kaetud, seisis väike lapsevoodi. Lina alt paistsid Heleni keha piirjooned, kuid ta nägu oli varjatud. Põetaja, kellega ma alas kõnelesin, tukkus tugitoolis. Laual põles küünal võbiseva leegiga. Miss Temple'it polnud näha. Hiljem kuulsin ma, et ta oli kutsutud tüüfusehaigete tuppa soniva tütarlapse juurde. Astusin edasi, siis peatusin voodi kõrval. Mu käsi juba puudutaski eesriiet, kuid otsustasin siiski kõnelda, enne

kui selle eemaldan. Mind valdas ikka veel hirm, et näen surnukeha.

«Helen,» sosistasin tasa, «kas sa magad?»

Ta liigutas ennast, lükkas siis eesriide kõrvale, ja ma nägin ta kahvatut, kurnatud, kuid väga rahulikku nägu. Ta näis nii vähe muutunud olevat, et mu kartused silmapilkselt hajusid.

«Kas see oled tõesti sina, Jane?» küsis ta oma tavalise maheda häälega.

«Oh ei,» mõtlesin ma, «ta ei sure, nad eksivad! Ta ei kõneleks enam ega oleks nii rahulik, kui ta sureks.»

Ma istusin ta voodile ja suudlesin teda; ta laup ja põsed olid külmad, nägu, käed ning isegi käerandmed kõhnunud, ent naeratus — see oli endine.

«Miks sa siia tulid, Jane? Kell on juba üksteist läbi. Ma kuulsin, kui ta mõne minuti eest lõi.»

«Tulin sind vaatama, Helen. Kuulsin, et sa oled väga haige, ja ma ei saanud uinuda, enne kui olen sinuga rääkinud.»

«Siis tulid sa minuga jumalaga jätma ja arvatavasti õigel ajal.»

«Kas sa lähed kuhugi, Helen? Koju?»

«Jah, pikale teekonnale — oma igavesse koju.»

«Ei, Helen, ei!» Ma peatusin ahastuses ja neelatasin pisaraid.

Helenit haaras köhahoog; põetajat see õnneks ei äratanud. Uuesti rahunenud, lamas ta mõne minuti kurnatuna ning sosistas siis:

«Jane, su väikesed jalad on paljad, heida minu kõrvale ja kata end vaibaga kinni.»

Nõnda ma tegingi. Ta pani oma käsivarre mulle ümber ja ma liibusin tema ligi. Pärast pikka vaikust jätkas ta ikka veel sosinal:

«Ma olen väga õnnelik, Jane. Ja kui sa kuuled, et ma surnud olen, ole rahulik ja ära kurvasta — kurvastamiseks ei ole põhjust. Meie kõik peame kord surema ja minu haigus ei ole valurikas. Ta on talutav ja viib mind vähehaaval surmale vastu. Mu süda on rahulik. Mind ei jää keegi leinama: mul on ainult isa, aga ta abiellus hiljuti ega tunne minust eriti puudust. Noorena surres pääsen ma rasketest kannatustest. Minul puuduvad võimed kui ka anded elus hästi edasijõudmiseks. Ma oleksin alatasa kimbatuses.»

«Aga kuhu sa lähed, Helen? Kas sa tõesti näed või tead seda ette?»

«Ma usun ja loodan: ma lähen Jumala juurde.»

«Kus jumal on? Mis on jumal?»

«Meie Looja. Iialgi ei hävita ta seda, mis ta on loonud. Ma usun ta kõikvõimsusesse ja loodan ta headusele. Loen tunde, millal see ülev silmapilk saabub, et ma Tema juurde pääsen.»

«Oled sa kindel, Helen, et niisugune koht, nagu taevas, on olemas, ja et meie hinged lähevad sinna, kui me sureme?»

«Olen kindel, et hauatagune elu on olemas, ja usun, et Jumal on hea. Kartmatult võin ma talle oma hinge usaldada, sest Jumal on mu taevane Isa, mu sõber. Ma armastan teda ja usun, et ka tema mind armastab.»

«Ja ma näen sind, kui ma suren?»

«Ka sina tuled samasse õnneriiki ja Kõigevägevam, igavene Isa, võtab sind vastu. Ära selles kahtle, kallis Jane!»

Pärisin ikka veel edasi, kuid nüüd juba ainult mõttes: «Kus siis säärane riik asub? Kas ta tõesti eksisteerib?» Ning ma põimisin oma käed tugevamini Heleni ümber: ta oli mulle kallim kui kunagi varem. Tundsin, et miski ei suudaks mind temast lahutada, ja ma surusin oma näo tugevasti ta kaela vastu. Samas lausus ta kirjeldamatu õrnusega:

«Kui hea mul on! Viimane köhahoog väsitas mind veidi, nüüd aga tunnen ma, et võin magama jääda. Aga ära mine mu juurest ära, Jane. Ma tahan, et sa mu ligidal oleksid.»

«Kallis, kallis Helen, ma jään sinu juurde, ja keegi ei suuda meid lahutada.»

«Kas sul on soe, kullake?»

«Jah.»

«Head ööd, Jane!»

«Head ööd, Helen!»

Me suudlesime teineteist ja suikusime peagi.

Kui ma ärkasin, oli päev. Mind äratas tunne, et ma liigun. Avasin silmad ja nägin, et keegi kannab mind kätel: see oli põetaja, kes mind mööda koridori tagasi magamisruumi viis. Ma ei saanudki selle pärast riielda, et olin öösel toast loata lahkunud, sest kõikide mõtted näisid praegu mujal viibivat. Keegi ei vastanud mu korduvatele küsimustele. Alles päev või paar hiljem sain ma teada, et miss Temple, tulnud koidiku eel oma tuppa tagasi, oli mind Heleni voodist leidnud. Mu pea puhkas sõbratari õlal, käed põimitud ta kaela ümber. Mina magasin, aga Helen oli — surnud.

Ta haud on Brocklebridge'i kalmistul. Viieteistkümne aasta jooksul oli see ainult rohtunud kalmuküngas. Nüüd aga seisab seal hallist marmorist mälestustahvel, millele on graveeritud ta nimi ja sõna «Resurgam»*.

---

* Tõusen taas üles (lad. k.). *Tlk.*

10. PEATÜKK

Senini olen sündmusi oma tähtsusetu olemasolu ajast kirjeldanud üksikasjaliselt: esimesele kümnele eluaastale olen peaaegu vastava arvu peatükke pühendanud. Kuid oma jutustust ei ole ma täpse autobiograafiana kavatsenud. Edaspidi tahan mälestusi elustada ainult sel juhul, kui tean, et nad midagi huvitavat võivad pakkuda. Seepärast möödun oma elu järgnevast kaheksast aastast peaaegu vaikides, sest mu jutustust ühendavaks lüliks jätkub paarist reast.

Tüüfus, täitnud Lowoodis oma laastamismissiooni, hakkas pikapeale raugema. Ent mitte varem, kui epideemia ohvrite arv me koolile avalikkuse tähelepanu oli tõmmanud. Põhjuste selgitamiseks korraldati uurimine, ning ilmsiks tulnud faktid piitsutasid ühiskondliku pahameele ülimalt kõrgele. Vaestekooli ebatervislik asukoht, vilets ja kesine toit, seisev, roiskunud vesi, armetu riietus ning külmad eluruumid — kõikide nende asjaolude päevavalgele tulek ei teinud küll au mister Brocklehurstile, kuid tuli kasuks koolile.

Mitmed rikkad ja helded isikud, kes selles krahvkonnas elasid, annetasid suuri summasid parema koolihoone ehitamiseks tervislikumasse maakohta. Kehtestati uued eeskirjad, paranes toit ja riietus. Kooli põhifond anti usaldatavaist inimestest koosneva komitee käsutusse. Mister Brocklehurst, keda ta rikkuse kui ka sidemete tõttu eirata ei võidud, jäi edasi laekahoidjaks, kuid otseselt kooliga seotud ülesandeid täitsid džentelmenid, kes olid palju avarama mõistuse ja osavõtlikuma südamega. Samuti tuli mister Brocklehurstil inspektorikohustusi jagada nendega, kes suhtusid nõudlikkusse arusaamisega ja valjusesse kaastundega ning kokku hoides silmas pidasid ühtlasi laste heaolu.

Seetõttu muutus kool, kui kõik need uuendused teoks olid tehtud, tõeliselt kasulikuks ning lugupeetud õppeasutuseks. Pärast ta ümberkujundamist veetsin ma seal veel kaheksa aastat: kuus õpilasena ja kaks õpetajana. Ja mõlemapoolsete kogemuste põhjal võin ma kooli kasulikkust ning väärtust täielikult kinnitada.

Nende kaheksa aasta jooksul kulges mu elu küll üksluiselt, kuid ma polnud õnnetu, sest see oli tegevusrohke ajajärk. Suurepärase hariduse saamiseks olid mulle antud kõik võimalused. Sügav huvi oma lemmikainete vastu, tahe silma paista kõikides õppeainetes ning suur rõõm kasvatajate rahulolust minuga, eriti nende omast, keda ma hindasin, ergutasid mind järjest paremini õppima. Viimases klassis sai minust esimene õpilane. Pärast kooli lõpetamist usaldati mulle õpetajaamet, mille kohuseid ma suure innuga kahe aasta vältel täitsin. Ent siis toimus minus muutus.

Miss Temple, hoolimata põhjalikest ümberkorraldustest koolis, oli endiselt direktrissiks jäänud. Temale võlgnen ma tänu sügavate teadmiste eest. Tema sõprusest ja seltsist leidsin ma alati nii rõõmu kui ka lohutust: ta oli mulle emaks, kasvatajaks ning hiljem sõbratariks. Kuid siis miss Temple abiellus ja läks oma mehega (vaimuliku ning suurepärase inimesega, kes säärast naist täiesti vääris) kaugesse krahvkonda, ning oli minule niisamahästi kui kadunud.

Sellest päevast peale, kui ta ära sõitis, muutusin ka mina: koos temaga olin ma kaotanud igasuguse ühtekuuluvustunde ja kiindumuse, mis Lowoodist mu teise kodu olid teinud. Senini olin nii mõndagi miss Temple'i iseloomust ja harjumustest üle võtnud — rahulikkuse mõtlemises ning mis veelgi tähtsam — tasakaalukuse tunnetes. Allusin korrale ja täitsin kohusetruult oma ülesandeid. Olin tasane, uskudes, et olen oma eluga rahul. Teiste, kuid sageli ka enda silmis paistsin ma olevat distsiplineeritud ning harmooniline isiksus.

Paraku tuli aga saatus kõrgeaulise mister Nasmythi näol minu ning miss Temple'i vahele. Varsti pärast laulatustseremooniat istusid nad postitõlda. Jälgisin silmadega sõidukit, kuni see mäkke tõusis ja seejärel mu silmist kadus. Siis läksin oma tuppa ja veetsin üksinduses peaaegu terve vaba päeva, kuna miss Temple'i auks oli osa tunde ära jäetud.

Kaua kõndisin oma kambris edasi-tagasi. Ma uskusin, et leinan oma kaotust ja püüan midagi leida, kuidas sellest üle saada. Ent kui ma oma mõtted lõpuni olin mõelnud ja märkasin, et päev on möödas ning õhtu juba käes, tundsin, et minus on toimumas ümberkujunemisprotsess: mu mõistus oli kõrvale heitnud kõik, mis ta miss Temple'ilt oli laenanud, — või õigemini, miss Temple oli kaasa viinud tolle muretuse ja rahu õhkkonna, milles ma tema siin olles elasin, ja nüüd, üksinda jäänud, tundsin, et muutun jälle selleks, kes ma tegelikult olin, mu hinges ärkasid endised erutavad tunded. Mitte sellepärast, et minult tugi ära oleks võetud, vaid pigem sellepärast, et mul puudus ajend. Ma polnud kaotanud võimet rahulik olla, kuid mul puudus põhjus rahuloluks. Paljude aastate kestel oli Lowood olnud kogu mu maailm, mu elukogemused piirdusid ainult sealse elu tundmisega. Nüüd meenus mulle, et maailm on tegelikult suur ja lai ning et neid, kellel on julgust ta avarustesse minna keset ohte tõelisi elukogemusi otsima, ootab ees mitmekesine elu, täis lootusi kui ka pettumusi, täis rõõmu ning muret.

Astusin akna alla, avasin selle ja vaatasin välja. Seal nad

olid — mulle nii tuttava maja kaks tiibehitust, aed, Lowood ümbrus ja mäed taamal. Mu pilk libises kõigest kiiresti üle kuid peatus kõige kaugemal, sinistel mäetippudel, mu igatsu aga ulatus sellest veelgi kaugemale. Kõik, mis asus siinpoo mäekinke ja metsapiiri, tundus mulle otsekui vanglana, maa paona. Jälgisin valendavat teed, mis mäejalami ümber look les, kadudes sealt kahe nõlva vahelisse kurusse. Kuidas m küll igatsesin seda teed mööda ära kaugele minna! Meenu päev, mil ma sedasama teed postitõllaga sõites videviku mäest alla orgu laskusin. Sajandipikkusena tundus mulle aeg mis oli möödunud päevast, kui ma esmakordselt Lowood saabusin. Ning sestsaadik polnud ma siit kordagi lahkunud Suvevaheaja veetsin ma alati koolis, sest missis Reed ei kut sunud mind kunagi Gatesheadi. Ei isiklikult tema ega üksk ta perekonnaliikmeist polnud mind kordagi vaatamas käinud Ei ühtki kirja ega teadet välismaailmast; koolikord, kooli kohustused, kooliharjumused ja -arusaamad, ikka ühed ja needsamad hääled ja näod, fraasid ja rõivastus, sümpaatiad ja antipaatiad — see oli kõik, mida ma elust teadsin. Ent nüüd tundsin ma, et sellest on mulle vähe. Ühe õhtupoolikuga jõudsin selgusele, et olin kaheksa aastat kestnud rutiinist tüdinenud. Ma ihkasin vabadust, ma otse janunesin seda. Ja ma hakkasin palvetama, et mulle vabadus antaks, kuid kerge tuuleõhk hajutas mu sõnad. Seejärel sosistasin tagasihoid likuma soovi: «Vaheldust, erutavaid sündmusi!» Seegi palve näis hämarasse ilmaruumi kaduvat. Siis hüüdsin ma peaaegu meeleheitel: «Saaksin ma vähemalt uue töökohagi!»

Sel hetkel kutsus kellahelin õhtust sööma ja ma läksin alla.

Sama mõtet jätkata polnud mul mahti enne, kui saabus magamaminekuaeg. Isegi siis viis õpetajanna, kellega ma tuba jagasin, oma vadistamisega mu mõtted kogu aja eemale tee malt, mille juurde ma uuesti tagasi tahtsin tulla. Kuidas ma küll soovisin, et miss Gryce kiiremini uinuks! Mulle tundus, et niipea kui ma tagasi jõuan oma viimase mõtte juurde, mis mulle akna all seistes pähe turgatas, leian vabastava lahenduse.

Viimaks ometi hakkas miss Gryce norskama. Õpetajanna oli tüse uelsitar ja ta harjumuslik ninamuusika oli mulle alati nuhtluseks. Sel õhtul aga tervitasin ta esimesi sügavaid toone rahuldustundega. Nüüd olin igasugusest vahelesegamisest vaba ja otsekohe elustus minus poolelijäänud mõte.

«Uus töökoht. See oleks väljapääs,» kõnelesin ma (muidugi ainult endamisi). «Seda on ta tõepoolest, kuna ei kõla liiga ahvatlevalt. See on sootuks midagi muud kui meelitavad sõnad «vabadus», «vaimustus», «rõõm», millel on minu silmis

paljas tühine kõla, isegi nii tühine, et neid kuulata on ainult ajaraiskamine. Kuid töö! See on midagi reaalset. Töötada võib igaüks. Siin olen ma kaheksa aastat töötanud, ja kõik, mida ma soovin, on leida teenistust kusagil mujal. Kas ma tõesti ei suuda oma tahtmist saavutada? Ons see nii kättesaamatu? Ei, ei — lõppude-lõpuks polegi see nii raske. Tuleb ainult veidi pead murda, et leida tee selle teostamiseks.»

Tõusin voodis istukile ning mõtlesin. Öö oli külm. Katsin õlad salliga ja süvenesin uuesti pingsasse mõtiskellu.

«Mida ma tahan? Tahan uut kohta, elada teises majas, uute inimeste keskel, uutes oludes. Tahan seda sellepärast, et millegi parema soovimisest poleks mul vähimatki kasu. Mida teevad inimesed uue koha leidmiseks? Arvatavasti pöörduvad nad sõprade poole, aga minul pole kedagi. Peale minu on ju veel palju neid, kellel sõbrad puuduvad ja kes kõik ise peavad tegema ning ennast ise aitama. Aga kuidas nemad hakkama saavad?»

Ma ei teadnud, miski ei andnud mulle vastust. Tulemusteta pingutasin lahenduse kiiremini leidmiseks oma aju. Tundsin, kuidas veri mu meelekohtadel tuikas. Ligi tund aega ekslesid mu mõtted kaoses, kuid tulemuseta. Asjatust vaevast erutatud, tõusin voodist ja hakkasin mööda tuba käima. Tõmmanud aknakardina kõrvale, vaatasin üksikuid tähti taevas. Mul hakkas külm, üleni värisedes pugesin ma voodisse tagasi.

Nähtavasti oli hea haldjas mulle vahepeal vastuse padja alla libistanud, sest niipea kui ma pikali olin heitnud, tuli mul rahulikult ja iseenesest järgmine mõte: «Kes teenistust otsivad, kuulutavad ajalehes. Ka minul tuleb kuulutus «. . . shire'i Heraldisse» panna.»

Aga kuidas? Ma ei teadnud, kuidas kuulutust lehte pannakse.

Nüüd järgnes vastus juba kiiresti ja ladusalt:

«Koos kuulutuse tekstiga tuleb raha ümbrikku panna ja kiri «Heraldi» toimetajale adresseerida. Esimesel võimalusel viin kirja posti. Vastuse jaoks annan aadressi: Lowtoni postkontor, J. E. Umbes nädal hiljem võin postkontorisse minna järele pärima. Ja saanud vastuse, tegutsen juba vastavalt edasi.»

Seda plaani kaalusin ma korda kaks, siis kolmandagi, alles seejärel võtsin ta omaks, sest otsus oli selge ja konkreetne. Nüüd olin ma rahul ja jäin magama.

Ärkasin õige vara. Ja veel enne kui hommikueine äratuskell helises, oli mul kuulutus koostatud, ümbrik pitseeritud ning aadress peal. Kiri kõlas järgmiselt:

«Noor neiu, kellel on kogemusi õpetajaametis (eks olnud

ma juba kaks aastat õpetaja), soovib kohta perekonda alla neljateistkümneaastaste laste juurde.» (Arvasin, et kuna ma ise olin vaevalt kaheksateistkümnene, ei sobiks mul peaaegu omavanuste kasvatajaks olla.) «Peale nende õppeainete, mida näeb ette hea inglise haridus, on ta kodus veel prantsuse keeles, joonistamises ja klaverimängus.» (Tänapäeval, lugeja, paistaks nende oskuste loetelu lühikesena, kuid tolle aja kohta oli see kahtlemata küllaltki ulatuslik.)

«Aadress: *... shire'i* krahvkond, Lowtoni postkontor, nõudmiseni. J. E.»

Kiri jäi kogu päevaks laekasse luku taha. Pärast teejoomist palusin ma uuelt direktrissilt luba Lowtonisse minekuks endale ja mõnele kolleegile paari väikest sisseostu tegema. Luba anti lahkesti ning ma asusin teele. Lowtonini oli kaks miili maad. Ilm oli küll vihmane, kuid pimenemiseni oli veel aega. Käinud mõnes poes, panin kirja postkasti ja jõudsin koju tihedas vihmasajus — kuigi läbimärjana, siiski kergendatud südamega.

Järgmine nädal tundus mulle otsatu pikana. Viimaks ometi möödus ta nagu kõik siin päikese all. Ja ühe selge sügispäeva õhtusel tunnil leidsin end uuesti astumas teel, mis Lowtonisse viis. Muide, rada oli väga maaliline: ta kulges piki orupõhjas lookleva mäestikuoja kallast. Ent tol päeval mõtlesin ma rohkem kirjadele, mis mind võib-olla ees ootavad, kui metsade ja vete ilule.

Seekord oli mu linnamineku ettekäändeks uute kingade tellimine. Selle toimingu sooritasin kõigepealt. Mõõt antud, astusin kingsepa juurest välja vaiksele, puhtale tänavale, mis postkontorini viis. Postkontorit pidas vanaldane naine, kes kandis ninal sarvraamidega prille ja käes musti labakindaid.

«Kas J. E. nimele kirju on?» küsisin ma.

Ta silmitses mind teraselt üle prillide, avas siis laeka ja kohmitses selle sisu kallal kaua, nii kaua, et mul juba lootus kaduma kippus. Lõpuks, kui ta üht ümbrikku peaaegu viis minutit läbi prillide oli uurinud, ulatas ta selle üle laua siiski minule, heites mulle veel kord küsiva kui ka umbuskliku pilgu. Kirjal olid tõepoolest initsiaalid J. E.

«Ainult üks?» pärisin ma.

«Rohkem ei ole,» vastas ta.

Pistsin kirja taskusse ja asusin koduteele. Ma ei saanud ümbrikku kohe avada, sest kooli kodukord kohustas mind kella kaheksaks tagasi olema, ja kell oli juba pool kaheksa.

* sufiksit ...shire (...maa, maakond) on kasutatud paljude Inglismaa krahvkondade nimelõpuna (Yorkshire, Lancashire); ilmselt pole autor tahtnud siin maakoha täpset nimetust ära tuua. *Tlk.*

Kodus ootasid mind ees mitmesugused kohustused: pidin istuma õpilaste juures, sellal kui nad õppisid; siis oli minu kord lugeda õhtupalve ning hiljem viibida magamisruumis, kuni kõik kasvandikud magama olid heitnud; seejärel läksin koos teiste õpetajatega õhtust sööma. Isegi siis, kui kõik oma tubadesse olid läinud, jäi miss Gryce mu paratamatuks vestluskaaslaseks. Küünlajalas seisis üksainus lühike küünal, ja ma kartsin, et ta ajab juttu niikaua, kuni see täiesti lõpuni on põlenud. Õnneks avaldas rikkalik õhtusöök, mida ta endale hea maitsta oli lasknud, siiski uinutavat mõju: ma polnud jõudnud veel lahtigi riietuda, kui ta juba norskas. Küünlast oli veel tollipikkune jupp järel. Nüüd lõpuks võtsin ma kirja välja. Pitseril oli nimetäht F. Rebisin ümbriku lahti, sisu oli lühike:

«Kui J. E-l, kelle kuulutus ilmus möödunudneljapäevases «*... shire'i Heraldis», on nimetatud teadmised ning oskused ja peale selle veel rahuldavad soovituskirjad, võib ta guvernandina leida koha majas, kus on ainult üks õpilane, väike tütarlaps, kelle vanus on alla kümne aasta. Palk on 30 naela aastas. J. E-d palutakse saata soovituskirjad kui ka täielik nimi, aadress ja muud lähemad andmed järgmisel aadressil: Mrs. Fairfax, Thornfield, Millcote'is *... shire'i krahvkonnas.»

Uurisin kirja kaua. Käekiri oli vanamoeline ja üsna ebakindel nagu vanema daami oma kunagi. See asjaolu rahustas mind: kogu aja olin salajas kartnud, et ma nõnda omapead toimides võin ebameeldivustesse sattuda. Ent üle kõige soovisin ma, et mu otsingute tulemus oleks teenistuskoht lugupeetud inimeste juures, sünnis, *en règle**. Jah, vanema daami juures teenida poleks sugugi halb.

Missis Fairfax! Kujutlesin teda mustas kleidis ja lesetanuga, võib-olla kõrk, kuid viisakas, — vanaaegse inglise auväärsuse kehastus. Thornfield! Kahtlemata oli see ta valduse nimi. Arvatavasti kena, korras mõis, kuid edasi ei õnnestunud mul midagi lähemalt kujutleda. Millcote, «... shire'i krahvkonnas». Tuletasin Inglismaa maakaarti meelde. Jah, seal nad on — nii krahvkond kui ka linn, seitsmekümne miili võrra ligemal Londonile kui meie kauge maakond, kus ma parajasti elasin. See tuli nagu soovitud! Igatsesin pääseda sinna, kus on elu ja liikumist. Millcote oli suur tööstuslinn A. jõe kaldal. Kahtlemata on seal kärarikas, aga seda parem. Vähemalt täielik vaheldus praegusele. Mitte et mind oleksid

* soliidne (pr. k.). *Tlk.*

veedelnud kõrged vabrikukorstnad ja suitsupilved, aga m
oletasin, et Thornfield asub tükk maad linnast eemal.

Küünal oli lõpuni põlenud, leek kustus.

Järgmisel päeval pidin ma uusi samme astuma, sest kauem ei saanud ma oma kavatsusi endale pidada. Nende teostamiseks tuli mul neist teatada.

Pääsenud ühel keskpäevasel õppetöö vaheajal direktriss jutule, rääkisin talle, et mul on väljavaateid uuele kohale, ku palk on kahekordselt kõrgem (sest Lowoodis sain ma ainul 15 naela aastas). Ühtlasi palusin asjaloost teatada miste Brocklehurstile või kellelegi komitee liikmetest, et mull soovituskiri kaasa antaks. Direktriss nõustus lahkesti vahendajaks olema. Järgmisel päeval teatas ta mu palvest miste Brocklehurstile, kes arvas, et sellest oleks tarvis kirjutada missis Reedile, kuna viimane oli minu ametlik hooldaja. Tolle leedile saadetigi vastavasisuline kiri, millele viiman vastas, et mina võin toimida nii, nagu mulle meeldib, kuna tema on juba ammu loobunud minu asjadesse kuidagi sekkumast. Kiri käis kõikide komiteeliikmete käest läbi, mis mull tundus ülearuse ajaraiskamisena, kuni viimaks saabus ametlik luba koha vahetamiseks parema vastu, kui selleks võimalusi avaneb. Juurde oli veel lisatud, et kuna ma Lowoodis nii õpetajana kui ka õpilasena alati hästi olen käitunud, antakse mulle välja vastavasisuline iseloomustus ja tunnistus, mis on varustatud meie õppeasutuse inspektorite allkirjadega.

Selle atestaadi sain ma kätte nädala pärast. Saatnud ärakirja missis Fairfaxile, sain ma tollelt daamilt vastuse, et ta on saadetud soovitustega rahul ja teeb ettepaneku tulla tänakahe nädala pärast tema majja guvernandiks.

Hakkasin ettevalmistusi tegema ja kaks nädalat möödusid kiiresti. Mu garderoob polnud eriti suur, kuid ta vastas mu nõuetele. Ühe päevaga oli mu sumadan pakitud — seesama, mille ma kaheksa aasta eest Gatesheadist kaasa olin toonud.

Reisikohver seoti nööriga kinni ja nimesedel naelutati külge. Poole tunni pärast pidi pakikandja tulema seda Lowtonisse viima. Minul endal aga tuli järgmisel hommikul vara linna minna ja seal postitõlda istuda. Olin juba oma mustad reisirõivad üle harjanud, kübara, kindad ja muhvi valmis pannud ning veel kord kõik sahtlid üle vaadanud, et kontrollida, ega ma midagi maha pole unustanud. Ja siis, kui kõik oli tehtud, võtsin istet, et veidi hinge tõmmata. Paraku ei püsinud ma paigal, kuigi olin kogu päeva jalul olnud. Ma ei läbenud silmapilkugi puhata, sest olin liiga erutatud. Pidi ju lõppema üks periood mu elus ja järgmisest päevast algama

teine. Võimatu olnuks sel ööl magada. Otsustasin ärkvel olla ja palavikuliselt jälgida, kuidas uus ajajärk saabub.

«Preili,» ütles teenija, kohates mind vestibüülis, kus ma nagu rahutu vaim ringi rändasin, «keegi soovib teiega kokku saada.»

«Pakikandja muidugi,» mõtlesin ma ja juba tõttasingi trepist alla. Möödusin parajasti väikesest võõrastetoast ehk õpetajatetoast, mille uks poolenisti lahti seisis, kui keegi sealt välja ruttas.

«See on tema mis tema! Ma oleksin ta igal pool ära tundnud!» hüüatas tulija teele ette jäädes ja mul käest kinni haarates.

Vaatasin talle otsa. Minu ees seisis naine, kes sarnanes jõuka pere hästiriietatud teenijale: täidlane, aga ikka veel noor ning nägus, tumedate juuste ja silmade ning värske jumega.

«Noh, arvake ära, kes ma olen?» küsis ta, kusjuures ta hääl ja naeratus mulle kuidagi tuttavad olid. «Ega te mind veel päriselt unustanud pole, miss Jane?»

Järgmisel silmapilgul kaelustasin ja suudlesin teda üliõnnelikuna.

«Bessie! Bessie! Bessie!» oli kõik, mis ma suutsin lausuda. Ta nuttis ja naeris korraga, ja me läksime võõrastetuppa. Kamina ees seisis kolmeaastane väikemees šoti rahvarõivais.

«See on mu väike poeg,» seletas Bessie kohe.

«Te olete siis abielus, Bessie?»

«Jah, sellest on juba viis aastat, kui ma meie kutsari Robert Leaveniga abiellusin. Mul on peale Bobby veel väike tüdruk, kelle ma ristisin Jane'iks.»

«Ja teie siis enam Gatesheadis ei ela?»

«Elame nüüd väravavahimajas. Vana läks ära.»

«Nii, ja kuidas teised elavad? Jutustage mulle kõigest, Bessie! Aga kõigepealt istuge ja sina, Bobby, tule mulle sülle, kas tahad?» Kuid Bobby eelistas ema vastu nõjatuda.

«Ei saa just ütelda, et eriti suureks oleksite kasvanud ja priskeks läinud,» jätkas missis Leaven. «Nad pole siin teile vist kuigi hästi süüa andnud: vanemale miss Reedile olete ainult õlani, aga miss Georgianast* võiks kaks teiesugust saada.»

«Georgiana on arvatavasti väga ilus, Bessie?»

«Väga. Möödunud talvel sõitsid nad mammaga Londoni ja seal olid teda kõik imetlenud, üks noor lord koguni armunud

* Inglise perekonnas kutsutakse vanemat tütart perekonnanime järgi (miss Reed), nooremaid aga eesnime või mõlema nime järgi (miss Georgiana või miss Georgiana Reed). *Tlk.*

temasse ning tahtnud abielluda, aga poisi sugulased olnud vastu, ja mõtelge! — tema ja Georgiana otsustasid ära põgeneda! Aga nad saadi kätte. Vanem miss Reed otsis nad üles. Küllap ta oli lihtsalt kade. Nüüd elavad õed nagu kass ja koer, ilmast ilma tülitsevad.»

«Aga John Reed?»

«Temal ei lähe nii hästi, nagu proua seda heameelega näeks. Noorhärra astus kolledžisse, aga visati sealt välja — nii vist öeldakse. Siis tahtis onu, et temast saaks advokaat ja et ta õigusteadust hakkaks õppima. Aga ta on suur priiskaja ja minu arvates temast küll midagi head ei tule.»

«Kuidas ta välja näeb?»

«Noorhärra on üsna pikk, mõned peavad teda kenaks meesterahvaks, aga tal on hirmus paksud huuled.»

«Ja missis Reed?»

«Proua on tüse, kuid näost pole vigagi, aga süda tal seest muretseb: mister Johni eluviisid teevad talle meelehärmi — see prassib palju raha maha.»

«Kas missis Reed saatis teid siia?»

«Oh ei! Tahtsin teid juba ammugi näha. Kui ma siis kuulsin, et teilt oli kiri tulnud ja et te kavatsete ära sõita — hoopis teise kanti, otsustasin, et tulen teid vaatama, enne kui te kaugele lähete.»

«Kardan, et te pettusite minus.» Ütlesin seda naerdes, sest märkasin, et Bessie pilk, kuigi aupaklik, ei väljendanud vähimatki vaimustust.

«Ei, miss Jane, seda just mitte. Te olete väga peen, nagu päris daam, ja rohkemat ma ei oodanudki: juba lapsena polnud te ilus.»

Naeratasin Bessie avameelsuse peale. Teadsin, et tal oli õigus, kuid pean tunnistama, et ma polnud selle teate suhtes täiesti ükskõikne; kaheksateistkümne-aastaselt tahab iga tütarlaps ilus olla, ja kinnitus, et tal ihaldatud välimus puudub, on kõike muud kui rõõmustav.

«Aga arvatavasti olete väga tark,» jätkas Bessie lohutuseks. «Mida kõike te nüüd mõistate? Kas te klaverit oskate mängida?»

«Pisut.»

Toas seisis klaver. Bessie avas selle ning palus mind talle midagi mängida. Esitasin paar valssi ja tema oli vaimustatud.

«Meie preilid ei oska nii hästi mängida!» võidurõõmutses ta. «Ütlesin alati, et ükskord te nendest õppimises veel ette lähete! Aga joonistada oskate?»

«Seal kamina kohal ripub üks mu maale.» See oli maastikuvaade akvarellitehnikas. Olin maali kinkinud uuele direktrissile — tänutäheks vastutuleliku vahetalituse eest. Pilt oli raamitud ja klaasi all.

«Oi, miss Jane, see on ilus! Paremini ei oskaks isegi miss Reedi joonistusõpetaja joonistada, rääkimata meie preilidest, kes ei saa sinnapoolegi. Ja prantsuse keelt olete kah õppinud?»

«Jah, Bessie, oskan prantsuse keelt niihästi lugeda kui ka kõnelda.»

«Ja te oskate ka õmmelda ja tikkida?»

«Oskan.»

«Oo, siis on teist tõeline leedi saanud! Uskusin alati, et see nii läheb. Te lööte ise elus läbi, ükskõik kas sugulased teist välja teevad või ei. Vaat mis ma teilt veel küsida tahtsin: kas olete kunagi oma isa sugulastest Eyre'idest midagi kuulnud?»

«Mitte iialgi.»

«Noh, teate, proua rääkis alati, nad olevat vaesed ja päris lihtsad inimesed. Võib-olla on nad vaesed, aga minu arust on nad samuti peenem rahvas nagu Reedidki. Sest ühel heal päeval, umbes seitse aastat tagasi, sõitis Gatesheadi keegi mister Eyre ja tahtis teid näha. Proua ütles, et te olete koolis, kuhu meilt on viiskümmend miili. Mister Eyre näis väga pettunud olevat, kuid ei saanud kauemaks jääda. Tal oli ees merereis kuhugi võõrale maale ja ta laev pidi Londonist päeva-kahe pärast välja sõitma. Pealtnäha oli ta tõeline džentelmen ja vist teie isa vend.»

«Kuhu ta sõitis?»

«Ühele saarele tuhandete miilide taha, kus veine tehakse, — ülemteener rääkis . . .»

«Madeira?» tähendasin ma.

«Jah, see ta oli — just seesama nimi.»

«Niisiis — ta sõitis ära?»

«Jah, ta jäi meile ainult mõneks minutiks. Proua suhtus temasse väga üleolevalt. Pärast nimetas ta mister Eyre'i «näruseks kaupmeheks». Meie Robert arvab, et ta oli veinikaupmees.»

«Väga võimalik,» vastasin ma, «võib-olla ka mõne veinifirma agent või ametnik.»

Veel terve tunni vestlesime Bessie'ga endistest aegadest, siis pidi ta lahkuma. Järgmisel hommikul nägime teineteist lühikest aega Lowtonis, kus ma postitõlda ootasin. Lõplikult jätsime jumalaga võõrastemaja «Brocklehurstide vapp»* ukse

* Võõrastemajadele anti sageli selle maaomaniku nimi, kelle maale hoone oli ehitatud. Samuti on teose lõpul antud võõrastemajale nimetus «Rochesteride vapp». *Tlk.*

ees, kust kumbki läks erinevas suunas: tema hakkas mööda teed künka poole minema, et seal sõidukit oodata, mis teda Gatesheadi tagasi pidi viima, mina aga astusin postitõlda, et sõita tundmatusse Millcote'i, kus mind ees ootasid uued kohustused ja uus elu.

11. PEATÜKK

Uus peatükk romaanis on nagu uus vaatus näidendis. Ja kui ma seekord su ees eesriide avan, lugeja, siis kujutle, et näed tuba Millcote'i võõrastemajas «George»: seinad on kaetud suuremustrilise tapeediga nagu ikka võõrastemajades, põrandal vaip, sisustus on tüüpiline, kaminasimsil ornamendid, seintel trükipildid, mille hulgas on kindlasti George III ja Walesi printsi portree kui ka pilt, mis kujutab kindral Wolfe'i* surma. Kõike seda valgustab laes rippuv petroleumilamp ja hele tuli kaminas, mille juures ma istun, mantel seljas ja kübar peas. Muhv ja vihmavari lamavad laual ja mina ise püüan vabaneda rõske oktoobri ebameeldivast külmatundest ning sirutan kuueteistkümnetunnisest teelolekust kangestunud liikmeid. Lowtonist sõitsime välja kell neli pärast lõunat ja Millcote'is lööb kell nüüd kaheksandat tundi.

Kuigi mul siin üsna mugav on, lugeja, vaevab südant rahutus. Arvasin, et mu kohale jõudes mulle keegi vastu on tulnud. Astunud postitõllast väikest puutreppi mööda alla, mille võõrastemaja teener ukse ette oli asetanud, lootsin kuulda oma nime hõigatavat ja näha ees ootavat sõidukit, mis mind Thornfieldi viiks. Midagi taolist aga ei juhtunud. Ja kui ma teenrilt pärisin, kas keegi pole miss Eyre'i küsinud, sain eitava vastuse. Sestap ei jäänudki mul muud üle kui paluda ennast oma tuppa juhatada. Siin ma nüüd ootasin, ja mu rahu häirisid kõiksugused kahtlused ning kartused.

See on hoopis isesugune tunne, mis valdab noort, kogemusteta inimest siis, kui ta end maailmas täiesti üksi tunneb olevat ning saatuse hooleks jäetud, teadmata, kas ta jõuab sadamasse, millesse ta on kohustatud minema, või ei jõua, kusjuures tagasipöördumine sinna, kust ta lahkus, mitmesuguste asjaolude tõttu võimatu on. Seda ebaharilikku tunnet leevendab küll seikluse võlu ja soojendab uhkus, kuid häirib hirmutunne südames, ja kui ma poole tunni möödudes

* Wolfe (1727—1759) — inglise kindral, kes langes Quebec'i lahingus Kanadas. *Tlk.*

ikka veel üksi olin, võttiski minus võimust kartus. Otsustasin helistada.

«Kas siin läheduses on Thornfieldi-nimeline mõis?» küsisin ma teenrilt, kes mu kutse peale ilmus.

«Thornfield? Ma ei tea, armuline preili. Küsin kohe einelauast järele.» Ta kadus, kuid oli silmapilgu pärast tagasi:

«Teie nimi on Eyre, preili?»

«Jah.»

«Keegi ootab teid.»

Kargasin püsti, võtsin muhvi ja vihmavarju ning ruttasin koridori. Avatud ukse all seisis mees ja tänavalaternast ähmaselt valgustatud sõiduteel paistis ühehobusetõld.

«See siin on vist teie oma?» küsis mees peaaegu järsult, osutades mu reisikohvrile, mis koridoris seisis.

«Jah.»

Ta upitas mu sumadani väikese tõllataolise sõiduki katusele, ja mina istusin tõlda. Enne ukse sulgemist küsisin ma kutsarilt, kui palju maad Thornfieldini on.

«Oma kuus miili saab.»

«Ja kui kaua me seda maad sõidame?»

«Ligemale poolteist tundi.»

Sulgenud tõlla ukse, ronis ta pukki ja me asusime teele. Edasiliikumine läks aeglaselt ja mulle jäi mõtisklusteks küllaldaselt aega. Lõpuks ometi oli mu teekonna lõpp lähenemas. Rahulolevana najatusin mugavas, ehkki mitte just elegantses sõidukis istme seljatoele ning andsin oma mõtetele vaba voli.

«Kutsari ja tõlla lihtsuse järgi otsustades pole missis Fairfax nähtavasti just eriti toredust tagaajav inimene,» mõtlesin ma. «Seda parem. Kord juba elasin peenete inimeste hulgas ja olin väga õnnetu. Ei tea, kas ta elab selle väikese tüdrukuga üksinda? Kui nii ja kui ta vähegi armastusväärseks osutub, olen kindel, et me temaga läbi saame. Mina igatahes teen kõik, mis suudan. Kahju ainult, et taolised püüdlused alati vastukaja ei leia. Lowoodis andsin endale samasuguse lubaduse, pidasin seda ja sain kõikidega hästi läbi. Kuid selgesti on meeles ka see, et missis Reed lükkas mu head kavatsused põlastusega tagasi. Annaks jumal, et missis Fairfax teiseks missis Reediks ei osutuks! Aga kui ta seda tõepoolest on, pole ma kohustatud tema juurde jääma. Tulgu mis tuleb, kuulutuse kaudu võin ma ju jälle uue koha otsida. Ei tea, kui kaugel me nüüd juba olla võiksime?»

Lasin akna alla ja vaatasin välja: Millcote oli selja taha jäänud. Tulede rohkuse järgi otsustades oli see märkimisväärse suurusega linn, palju suurem kui Lowton. Niipalju

kui ma näha võisin, sõitsime nüüd mööda tühjalt seisvast maa-alast, kuid kogu ümbruses oli siin-seal üksikuid maju. See maanurk paistis hoopis teistsugune olevat kui Lowood — palju rahvarikkam, kuid vähem maaliline, palju elavam, ent vähem romantiline.

Tee oli porine, öö udune. Kutsar lasi hobust peaaegu kogu tee sammu käia, ning poolteisest tunnist oli minu arvates juba kaks saanud. Lõpuks pööras kutsar ennast pukis ringi ja ütles:

«Noh, nüüd ei ole Thornfield enam kaugel.»

Vaatasin uuesti välja. Sõitsime mööda ühest kirikust. Taeva taustal nägin ta madalat, tõntsakat torni, kus kell parajasti veerandtundi kuulutas. Eemal mäeveerul vilkus kitsas tuledeviirg, mis tähistas küla või asulat. Umbes kümme minutit hiljem ronis kutsar pukist maha ja avas kahepoolega värava; sõitsime sealt läbi ning see langes ise meie järel kinni. Aeglaselt tõusime mööda alleed ülespoole ja jõudsime maja ette. Ühest aknast paistis läbi kardinate küünlavalgus, kõik teised olid pimedad. Tõld peatus paraadtrepi ees. Teenija avas ukse ning ma astusin majja.

«Palun mulle järgneda, armuline preili,» ütles ta.

Läbi paljude kõrgete ustega suure halli juhtis ta mind tuppa, kus kaminatule ja küünalde ere valgus mind algul täielikult pimestas, — nii heledana tundus see pärast pimedust, millega mu silmad kahel viimasel tunnil harjunud olid. Kui ma juba veidi nägema hakkasin, avanes mulle hubane ning meeldiv pilt.

Mugav väike tuba, küdeva kamina ees ümmargune laud; vanamoelises, kõrge seljatoega tugitoolis istus piinlikult puhas ja korralik väikesekasvuline vana daam, peas lesetanu, seljas must siidkleit ja ees lumivalge musliinpõll, — täpselt seesugune naine, nagu ma missis Fairfaxi olin kujutlenud, ainult vähem väärikas ning mahedailmelisem. Ta kudus. Jalge ees lamas kerratõmbunult suur kass. Ühesõnaga, see oli koduse hubasuse täiuslik ideaal. Vaevalt võis kujutleda noorele guvernandile rahusisendavamat vastuvõttu — ei mingit kohmetuks tegevat suursugust ega hämmeldavat toredust. Minu sisse astudes tõusis vana daam otsekohe püsti ja tuli mulle lahkesti vastu:

«Tere, kullake! Kardan, et reis oli väga väsitav. John sõidab alati nii aeglaselt ja teil hakkas kindlasti külm. Tulge tule paistele!»

«Kas missis Fairfax?» küsisin ma.

«Jah, seda küll. Palun istuge ometi!»

Ta juhtis mind oma tooli juurde ning hakkas seejärel minult salli peast võtma ja kübarapaelu lahti päästma. Palusin teda endale vähem tüli teha.

«Oh, mis tüli see on! Küllap te omad käed on külmast päris kohmetanud. Leah, valmistage hõõgveini ja võileibu! Siin on teile sahvri võtmed.»

Ja võtnud taskust suure, eht perenaiseliku võtmekimbu, andis ta selle toatüdrukule.

«Niisiis... tulge aga tulele lähemale,» jätkas ta. «Oma pakid tõite ka kaasa, eks ole, kullake?»

«Jah, madam.»

«Ma lasen need kohe teie tuppa viia,» lausus ta ning tõttas toast välja.

«Ta kohtleb mind nagu külalist,» mõtlesin ma. «Säärast vastuvõttu ma küll ei oodanud! Kartsin kohata külmust ja üleolekut! See oli hoopis midagi muud, võrreldes sellega, mida mina suhtumisest koduõpetajannadesse olen kuulnud. Siiski — rõõmustada on veel vara.»

Missis Fairfax tuli tagasi, koristas ise laualt oma kudumistöö ja mõned raamatud, et ruumi teha kandikule, mille Leah tõi, ning hakkas mind kostitama. Olin lausa hämmeldunud, sest mulle osutati suuremat tähelepanu kui kunagi varem, ja seda tegi inimene, kelle juurde tulin teenima. Aga kuna ta ise seda nähtavasti kohatuks ei lugenud, pidasin paremaks ta armastusväärsused vaikides vastu võtta.

«Kas ma juba täna õhtul miss Fairfaxi näha saan?» küsisin ma, kui söömise olin lõpetanud.

«Mis te ütlesite, kullake? Ma ei kuule päris hästi,» vastas lahke daam, lähendades oma kõrva mu suu poole.

Kordasin oma küsimust selgemini.

«Miss Fairfax? Oo, te mõtlete miss Varensit! Teie tulevase õpilase nimi on Varens.»

«Ah nii! Ta siis polegi teie tütar?»

«Ei, mul ei ole perekonda.»

Ma oleksin veel edasi pärinud, kuidas ta miss Varensile sugulane on, ent mulle meenus, et pole viisakas nii palju küsimusi esitada. Pealegi olin ma kindel, et saan teada kõik omal ajal.

«Olen nii rõõmus, et te tulite,» jätkas ta minu vastas istet võttes ja kassi põlvedele tõstes. «Nüüd, kus mul on seltsiline, on siin päris meeldiv elada. Muidugi, siinsel elul pole õieti kunagi viga olnud, sest Thornfield on suurepärane vana mõis, ja kuigi viimastel aastatel üsna hooletusse jäetud, on ta ikkagi lugupeetud koht. Aga teate, talvel on kõige toredamaski majas kuidagi nukker üksi olla. Ma ütlen üksi selle-

pärast, et Leah on küll hea tüdruk ja John ning ta naine väga korralikud inimesed, aga teate, nad on ikkagi ainult käsualused ja nendega ei tohi läbi käia nagu omasugustega — tuleb hoida distantsi või muidu võib autoriteedi kaotada. Läinud talvel (mäletatavasti oli seekord väga karm talv — kui ei sadanud lund, siis oli vihmane ja tuuline) ei tulnud siia novembrist kuni veebruarini peale lihuniku ja kirjakandja kedagi. Istudes õhtu õhtu järel üksipäini oma toas, jäin päris kurvameelseks. Leah luges mulle vahel midagi ette, aga vaevalt see ülesanne vaesele tüdrukule eriti meeldis — piiras see ju ta vabadust! Kevaditi ning suviti on muidugi parem. Päikesepaistelised ja pikad päevad tähendavad nii palju. Ja sügise algul sõitis siia väike Adèle Varens oma hoidjaga. Laps toob korrapealt elevust majja, ja nüüd, kus teiegi siin olete, on mul ütlemata hea meel.»

Mu südamel hakkas auväärse daami sõnadest üpris soe. Nihutasin oma tooli talle veidi lähemale ja avaldasin siiralt soovi, et mu seltskond talle tõepoolest nii meeldivaks osutuks, nagu ta seda oli lootnud.

«Aga nüüd ei taha ma teid nii hilja õhtul enam üleval hoida,» ütles missis Fairfax, «kell on juba kaksteist ja teie olete terve päeva teel olnud ning kindlasti väga väsinud. Kui te jalad sooja on saanud, saadan teid magamistuppa. Käskisin teile toa minu oma kõrval igati mugavaks teha. See on küll väike, aga küllap teile meeldib seal rohkem kui mõnes suures, esinduslikus ruumis. Tõsi küll, viimastes on sisustus uhkem, kuid nad on sünged ja kuidagi kõledad, nii et ma isenendes ilmaski ei maga.»

Tänasin teda hoolitsuse eest, ja kuna ma end tõepoolest pikast teekonnast vintsutatuna tundsin, avaldasin valmisolekut omaette jääda. Ta võttis küünla ning mina järgnesin talle. Kõigepealt vaatas ta järele, kas halli välisuks on suletud, ning võtnud võtme lukuaugust, hakkas trepist üles minema. Astmed ja käsipuu olid tammepuust, aken trepi kohal kõrge ning võretatud. Mõlemad, nii aken kui ka pikk koridor, kuhu magamistubade uksed avanesid, meenutasid pigem kirikut kui elumaja. Õhk oli külm nagu harilikult võlvialustes ning sisendas nukrat tühjus- ja üksildustunnet. Seepärast olingi ma nii rõõmus, kui ma lõpuks oma tuppa jõudes leidsin, et see oli väike ja sisustatud mugavalt, moodsas stiilis.

Missis Fairfax soovis mulle lahkesti head ööd. Ma lukustasin ukse ja vaatasin aeglaselt ringi. Väikese toa sõbralik ilme hajutas kõleda mulje, mille mulle suur hall, kõrge valgustamata trepp ning pikk külm koridor olid jätnud, ja ma tundsin, et pärast terve päeva kestnud füüsilist väsimust ning hingelist erutust olin lõpuks ometi kindlasse sadamasse jõudnud. Mu süda täitus tänutundest, põlvitasin voodi ette maha ja sosistasin palavaid tänusõnu Temale, kellele ma seda võlgnesin, ega unustanud enne püstitõusmist abi palumast oma edasiselgi eluteel, samuti mitte jõudu olla headuse vääriline, mida mulle nii siiralt osutati, veel enne kui ma seda ära olin teeninud. Sel ööl polnud okkaid mu asemes ega hirmu mu üksildases toas. Väsinud ning rahul, uinusin ma kohe ja sügavasti. Kui ma ärkasin, oli väljas juba suur valge.

Päike paistis helesiniste kalingurkardinate vahelt sisse, ja mu kamber oma tapetseeritud seinte ja põrandavaibaga näis rõõmsana ning sõbralikuna. Kõik siin sarnanes nii vähe Lowoodi laiguliste krohvseinte ja paljaste puupõrandatega, et mu meeleolu tõusis. Ümbrus avaldab noortele tavaliselt sügavat mõju. Tundsin, et mu elus on nüüd alanud uus ajajärk, ja kuigi selles ei puudunud oma raskused ega ebameeldivused, tõotas ta mulle kindlasti rahuldust ning rõõmu pakkuda. Asukoha vahetus ja head lootused otsekui elustasid mu tahet ja jõudu. Ma ei oska täpselt ütelda, mida ma ootasin, mitte just päeva ega ka kuu aja pärast, vaid kunagi tulevikus, aga see oli igatahes midagi meeldivat.

Tõusin ja riietusin hoolikalt. Hoolimata vajalikust tagasihoidlikkusest — kõik mu rõivad olid tegumoelt äärmiselt lihtsad — oli mul tahtmist siiski maitsekas olla. Loomupärase harjumusega hoolitsesin oma välimuse eest, sest ma polnud ükskõikne mulje vastu, mille ma endast jätan. Vastupidi, püüdsin alati võimalikult parem välja näha kui seda mu kasin ilu võimaldas. Mõnikord kahetsesin, et ma polnud küllalt nägus; soovisin, et mul oleksid roosad põsed, sirge nina ja pisike kirsspunane suu; tahtsin olla pikk, suursugune ja ilusa kehaga. Mulle tundus suure õnnetusena, et olin nii väike, kahvatu ja et mu näojooned olid korrapäratud ning teravad. Ent milleks säärased soovid ja kahetsused? Raske ütelda, ma ei teadnud seda tol ajal isegi. Ometi on selleks igal naisel loogiline ja loomulik põhjus. Harjanud oma juuksed hästi siledaks ja pannud selga musta kleidi — ehkki see oli kveekerlikult* lihtne, istus ta suurepäraselt — ning kinnitanud kleidile valge pitskaeluse, leidsin, et mul on küllaltki siivus välimus missis Fairfaxi ja oma uue õpilase ette ilmumiseks. Avanud akna ja veel kord vaadanud, kas kõik asjad on tualettlaual oma kohal, väljusin toast.

---

* k v e e k e r — teatava usulahu liige. *Tlk.*

Läbisin pika, punutud vaibaga kaetud koridori, läksin siledate tammepuust astmetega trepist alla ning jõudsin halli. Seisatasin viivuks ja vaatasin maale seinal (üks neist kujutas valju ilmega meest ratsaväelasemundris, teine — puuderdatud juustega ja pärlikeega daami), edasi silmitsesin laes rippuvat pronkslampi ja suurt kella, mille haruldaste nikerdustega kaunistatud vutlar aja jooksul nii tumedaks oli tõmbunud nagu eebenipuu. Kõik näis mulle väga esindusliku ja imposantsena — olin ju toredusega veel vähe harjunud. Hallivälisuks, mis oli poolest saadik klaasist, seisis lahti. Astusin välja. Oli kirgas sügishommik. Mahe päike paistis üle roostjaks värvunud metsasalude ja ikka veel haljendavate põldude. Astunud välja murule, vaatlesin maja fassaadi. Hoone oli kolmekorruseline, mitte liiga suur, kuid küllaltki avar, mitte aadliloss, vaid džentelmeni mõisamaja. Sakmeline katusevall andis majale maalilise välimuse. Hallist kivist fassaad hakkas pargi tumedal taustal meeldivalt silma. Puude otsas mustendasid künnivareste pesad, mille elanikud kraaksudes ringi lendlesid; nad tiirlesid muru kohal ja maja ümber, laskudes lagedale niidule, mida pargist eraldas länguvajunud tara. Seal ligidal kasvas rida igipõliseid puid — tugevaid, pahklikke ning majesteetlikke nagu tammed, need olid okasviirpuud*, mille järgi Thornfieldi mõis oma nimegi oli saanud. Taamal paistsid mäekingud, mis polnud küll kõrged ega järsud nagu Lowoodis ega tundunud ka muud maailma eraldava barjäärina, kuid vaiksetena ja asustamatuina ümbritsesid nad Thornfieldi kaitsvalt, kujundades selle sääraseks üksildaseks paigaks, millist ma kärarikka Millcote'i naabruses leidagi ei lootnud. Ühel mäeveerul suurte puude varjus oli hajuvil asetsevate majakestega väike küla. Kirik seisis Thornfieldile ligemal — vana kellatorn kõrgus otse maja ja väravate vahelise väikese künka tagant.

Nautisin rahulikku vaatepilti ning hommikvärsket õhku, kuulasin mõnuga vareste kraaksumist ja imetlesin maja laia ning halli fassaadi, mõeldes parajasti sellest, kuidas üksildane vana daam, nagu missis Fairfax, end siin tunda võiks, kui ta ise lävele ilmus.

«Mis? Juba üleval?» ütles ta. «Olete teie aga varajane tõusja!»

Läksin tema juurde. Ta andis mulle sõbralikult kätt ning suudles mind põsele.

«Kuidas teile Thornfield meeldib?» küsis ta.

Vastasin, et väga.

---

* thorn (ingl. k.) — okas, astel. *Tlk.*

«Jaa,» jätkas ta, «see on ilus koht, aga karta on, et enne kui mister Rochester nõuks võtab siia alatiseks elama asuda või vähemalt oma mõisat sagedamini külastada, läheb siin kõik korrast ära — säärased uhked majad ja pargid nõuavad peremehe kohalolekut.»

«Mister Rochester!» hüüatasin. «Kes ta on?»

«Thornfieldi omanik,» vastas ta vaikselt. «Kas te ei teadnud, et ta nimi on Rochester?»

Muidugi mitte, sest ma polnud temast kunagi varem kuulnud. Kuid vana daam pidas seda nähtavasti enesestmõistetavaks faktiks, mis on kõigile teada.

«Ja mina arvasin, et Thornfield kuulub teile.»

«Minule? Helde taevas! Kust te selle võtate, kulla laps? Minule! Mina olen ainult majapidaja — perenaine. Tõsi küll, ma olen Rochesteridele ema poolt kaugelt sugulane, või õigemini, nad olid mu mehe sugulased. Ta oli vaimulik, Hay küla kirikuõpetaja — tollesama küla, mis asetseb taamal mäenõlval —, ja pidas jumalateenistusi kirikus, mis asub seal värava lähedal. Praeguse mister Rochesteri ema, mu mehe nõbu, oli sündinud Fairfax. Aga ma pole oma sugulusvahekorda kunagi toonitanud — õigupoolest ei ole sellel minu silmis ka mingit tähtsust. Ma pean ennast harilikuks majapidajaks. Mu leivaisa on minu vastu alati väga viisakas, ja midagi muud ma ei soovigi.»

«Aga väike tütarlaps — mu õpilane?»

«On mister Rochesteri hoolealune. Minu ülesandeks oli temale guvernant leida. Mister Rochester kavatseb teda siin vist üles kasvatada. Sealt tulebki Adèle oma «bonne'iga», nagu ta hoidjat hüüab.»

Nüüd oli mõistatus lahendatud: see sõbralik, hea lesknaine polnudki suursugune daam, vaid alluv nagu minagi. Ta ei meeldinud mulle seetõttu vähem. Vastuoksa, olin südamest rõõmus. Üheväärsus meie vahel oli nüüd tõeline, mitte aga teatava armulikkuse osutamine tema poolt. Seda parem — ma tundsin end palju vabamini.

Samal ajal, kui ma selle avastuse üle järele mõtlesin, tuli väike tütarlaps hoidja saatel joostes üle muru. Vaatasin oma õpilast, kes esimesel hetkel ei näinud mind märkavatki. Ta oli alles päris laps, võib-olla seitsme või kaheksa aastane, haprake, kahvatu, pisikese näo ja väga paksude juustega, mis lopsakate kiharatena kuni vööni ulatusid.

«Tere hommikust, miss Adèle!» ütles missis Fairfax. «Tulge siia, ma tutvustan teid miss Eyre'ile, kes teid õpetama hakkab, nii et teist saab ühel heal päeval tark noor neiu.»

Tütarlaps lähenes.

*«C'est là ma gouvernante?»** küsis ta minule osutades. Hoidja vastas:

*«Mais oui, certainement.»***

«Kas nad on välismaalased?» küsisin ma imestunult, kuuldes prantsuse keelt.

«Hoidja on prantslanna. Adèle sündis Prantsusmaal, ja nii palju kui mina tean, jõudis ta siia alles pool aastat tagasi. Esialgu ei osanud ta ühtki sõna inglise keelt, aga nüüd tuleb ta juba väikese jutuga kuidagiviisi toime. Mina küll tema kõnest aru ei saa, sest ta räägib mõlemaid keeli segamini. Aga küllap teie teda mõistate.»

Õnneks oli mul võimalus olnud õppida prantsuse keelt ehtsalt prantslannalt. Ja kuna ma igat soodsat silmapilku madam Pierrot'ga vestlemiseks olin kasutanud ning viimase seitsme aasta jooksul iga päev hulga prantsuskeelseid sõnu pähe õppinud — nähes vaeva oma aktsendi kallal, et võimalikult täpselt õpetajanna hääldamist imiteerida —, olin prantsuse keeles ladusa ning laitmatu kõneoskuse omandanud. Seepärast ei kartnud ma ka väikese miss Adèle'iga vesteldes kimbatusse sattuda.

Kuuldes, et olen ta õpetajanna, tuli tütarlaps minu juurde ja andis kätt. Hommikueinele minnes kõnetasin Adèle'i mõne fraasiga ta emakeeles. Algul vastas ta lühidalt, aga kui me juba lauda olime istunud ja tema mind minutit kümme oma suurte pähkelpruunide silmadega tähelepanelikult uurinud, kukkus ta korraga elavalt vadistama.

«Ah,» hüüatas ta prantsuse keeles, «te räägite mu emakeelt niisama hästi nagu mister Rochester! Nüüd saan ma teiega kõnelda samuti nagu tema ja Sophie'ga. Kuidas Sophie küll rõõmustab! Keegi ei saa siin temast aru, missis Fairfax oskab ainult oma inglise keelt. Sophie on mu hoidja. Me sõitsime suure laevaga üle mere — oi, kuidas laevakorsten suitses! Ja ma olin merehaige, ja Sophie ja mina olime väikestes voodites ühes kajutis. Ma oleksin peaaegu enda omast välja kuknud: see oli justkui riiul. *Mademoiselle* . . . aga kuidas teie nimi on?

«Eyre — Jane Eyre.»

«Eyre? Ah! Mina seda hääldada ei oska. Noh, ja siis ühel hommikul — oli veel päris pime — peatus meie laev suures linnas, Hiiglasuures linnas! Majad olid mustad ja igal pool oli suitsu; see oli hoopis teistsugune kui too väike puhas linn, kust mina tulin. Mister Rochester kandis mind süles mööda

* Kas see on minu guvernant? (pr. k.) *Tlk.*
** Jah, muidugi! (pr. k.) *Tlk.*

laevatreppi kaldale, Sophie tuli meie järel, ja me kõik istusime tõlda, mis tõi meid ilusa suure maja ette, mida kutsuti hotelliks ja mis oli palju suurem ja palju toredam kui see siin. Sinna jäime ligi nädalaks. Jalutasime Sophiega iga päev suures rohelises aias, kus oli palju puid — seda kutsuti pargiks —, ja seal oli veel palju teisi lapsi, ja tiik, kus ujusid ilusad linnud, keda me leivaraasukestega söötsime.»

«Kas te tõesti saate temast aru, kui ta niimoodi vadistab?» küsis missis Fairfax.

Sain Adèle'ist väga hästi aru, kuna ma olin madam Pierrot' kõne viisiga harjunud.

«Ma tahaksin, et te talle paar küsimust vanemate kohta esitaksite,» jätkas vana daam. «Huvitav, kas ta neid mäletab?»

«Adèle,» pärisin ma, «kellega sa elasid tolles ilusas puhtas linnas, millest sa praegu kõnelesid?»

«Õige ammu elasin ma seal mammaga, aga tema läks ära Neitsi Maarja juurde. Mamma õpetas mind tantsima ja laulma ja luuletusi deklameerima. Mammal käis külalisi, hulk dzentelmene ja leedisid, ja siis ma tantsisin neile või istusin neil süles ja laulsin. Mulle meeldis see väga. Tahate, ma laulan teile?»

Kuna Adèle oli söömise lõpetanud, lubasin tal oma oskusi näidata. Libistunud toolilt maha, tuli ta minu juurde ja istus mulle sülle. Seejärel pani ta käed hardalt kokku, ja heitnud kiharad selja taha, tõstis silmad lae poole ning hakkas laulma aariat mingisugusest ooperist. See pajatas hüljatud daamist, kes pärast seda, kui ta juba küllalt oma armsama truudusetuse pärast on ahastanud, uhkuse appi võtab: ta laseb end toaneitsil kõige toredamasse tualetti riietada ning kõige säravamate juveelidega ehtida, et minna ballile ja seal kellegi teisega ülemeelikult lõbutsedes näidata, kui vähe ta noormehe truudusetusest hoolib.

Võõrastav oli kuulda sellise sisuga laulu lapse suust. Arvatavasti peituski ettekande mõte selles, et kuulda armastusest ja armukadedusest lapsesuu kaudu. Kuid minu arvates oli see ilmselt labase maitse tunnus.

Adèle pidas viisi ning esitas aaria ta vanusele omase naiivsusega. Laulu lõpetanud, hüppas ta mu sülest maha ja ütles:

«Aga nüüd, *mademoiselle,* kannan ma teile ühe luuletuse ette.»

Võtnud vastava poosi, luges ta La Fontaine'i valmi «Rottide liit». Väikese loo deklameeris ta ilmekalt, õigete pauside ning sobivate žestidega, mis temavanuse lapse kohta tõepoo-

lest väga ebatavaline oli. Nähtavasti oli teda hoolikalt treenitud.

«Kas mamma sind ka deklameerima õpetas?» küsisin ma.

«Jah, ta kõneles harilikult nii: *«Qu'avez vous donc?» lui dit un de ces rats, «parlez!»** Ja käskis mul käe üles tõsta — nii, et ma ei ünustaks küsimuse puhul tooni kõrgendamast. Aga nüüd ma tantsin teile, eks ju?»

«Ei, sellest piisab. Aga kui su mamma Neitsi Maarja juurde läks, nagu sa ütlesid, kelle juures sa siis elasid?»

«Madam Frédéric'i ja ta mehe juures. Tema hoolitses mu eest, aga ta polnud mulle sugulane. Küllap ta oli vaene, sest temal ei olnud nii ilusat maja kui mammal. Seal ei elanud ma kaua. Mister Rochester küsis, kas ma tahaksin temaga Inglismaale sõita ja seal elada, ja ma ütlesin jah, sest ma tundsin mister Rochesteri varem kui madam Frédéric'i, ja ta oli alati minu vastu nii hea ja kinkis mulle ilusaid kleite ja mänguasju. Aga näete — ta ei pidanud sõna: minu tõi ta Inglismaale, aga ise sõitis ära, ja ma ei näe teda enam iialgi.»

Pärast hommikueinet läksin ma koos Adèle'iga raamatukokku, mille mister Rochester meile õpperuumiks oli määranud. Suurem osa raamatuid seisis lukutatud klaasustega kappides. Lahti oli jäetud ainult üks raamatukapp, mis sisaldas kõike vajalikku algõpetuseks ja ka hulga ilukirjanduslikke teoseid — luuletuskogusid, biograafiaid, reisikirjeldusi, mõned romaanid jne. Nähtavasti arvas mister Rochester, et nendest guvernandile isiklikuks lugemiseks jätkub. Ning tõepoolest, esialgu oli neid piisavalt. Võrreldes selle väikese valikuga, mida mul vahetevahel võimalik oli olnud Lowoodis lugeda, pakkusid need raamatud mulle rikkalikku materjali. Toas oli veel täiesti uus, suurepärase kõlaga kabinetklaver, peale selle molbert ja paar gloobust.

Mu õpilane osutus küllaltki taiplikuks, ent püsimatuks tütarlapseks. Ta polnud mingisuguse regulaarse tegevusega harjunud. Mõistsin, et kohe esimestel tundidel teda sundima hakata poleks õige. Seepärast, jutustanud talle paljudest asjadest ja pannud ta pisut õppima — hommikust oli vahepeal keskpäev saanud —, lubasin tal hoidja juurde tagasi minna. Mina ise otsustasin ennelõunast aega kasutada visandite tegemiseks — rakendamaks neid hiljem õpetamisel.

Olin parajasti trepist üles minemas, et joonistusmappi ja pliiatseid tuua, kui missis Fairfax mind hüüdis.

«Teie hommikused tunnid on arvatavasti nüüd lõppenud?»

---

* «Mis teiega on?» küsis üks rotte. «Kõnelge!» (pr. k.) *Tlk.*

Ta viibis toas, mille tiibuksed olid pärani. Kuuldes ta häält, läksin sisse.

See oli suur, luksuslik tuba purpurpunaste kardinate ja tugitoolide, türgi vaiba, pähklipuust paneelidega kaetud seinte, määratu suure värvilisest klaasist akna ja kõrge, nikerdustega ilustatud laega. Missis Fairfax pühkis tolmu kaunitelt, purpursest kivist vaasidelt, mis puhvetkapil seisid.

«Kui ilus tuba!» hüüatasin ma, lastes pilgul ringi käia, sest ma polnud varem midagi pooltki nii imposantset näinud.

«Jah, see on söögituba. Tegin akna lahti, et värsket õhku ja päikest sisse lasta. Kõik läheb nii rõskeks ruumis, milles harva elatakse, — kõrval, võõrastetoas, on otsekui keldris.»

Ta osutas laiale, aknaga samas stiilis võlvkaarele, millelt rippus alla türkiissinine idamaine eesriie. Astunud kaks laia trepiastet üles, vaatasin võõrastetuppa, ja mulle tundus, et olen sattunud muinasjutumaale, — nõnda säravalt ilusana näis siin kõik mu kogenematule silmale. Tegelikult oli see vaid võõrastetuba koos buduaariga: põrandaid katsid valged vaibad, millele oli otsekui kirevaid lillevanikuid puistatud; lumivalge lagi viinamarjakobaraid kujutavate nikerdustega sõras rikkalikus kontrastis karmiinpunaste diivanite ja otomanidega; kahvatust parose marmorist kaminal seisid kristallvaasid, kiirates rubiinpunaselt. Ja kõik see pimestav lume ning leekide segunemine helkis vastu kõrgetes peeglites akende vahel.

«Missuguses eeskujulikus korras te need toad hoiate!» imestasin ma. «Ei tolmu ega mööblikatteid. Kui ainult õhk poleks külm-rõske, võiks arvata, et neis alaliselt elatakse.»

«Kuidas siis, miss Eyre! Ehkki mister Rochesteri külaskäigud on õige harvad, on nad see-eest alati ootamatud. Ja kuna ma tähele panin, et see teda pahandas, kui kõik kinni oli kaetud ja tema saabudes korrastamine ning askeldamine algas, otsustasin, et on parem, kui hoian toad alaliselt vastuvõtuvalmis.»

«Kas mister Rochester on väga täpne ja nõudlik inimene?»

«Seda just mitte, aga tal on härrasmehe maitse ja harjumused, ja ta nõuab, et majas oleks kõik tema tahtmist mööda.»

«Aga kas ta teile meeldib? Peetakse temast ümbruskonnas ka lugu?»

«Oo jaa, see perekond on siin alati väga lugupeetud olnud. Juba mäletamata ajast saadik on kogu ümbruskonna maa, nõlkaugele kui silm ulatub, Rochesteridele kuulunud.»

«Hea küll, aga kui me rikkuse mängust välja jätame, kas ta inimesena on sümpaatne?»

«Mul pole mingit põhjust temasse teisiti suhtuda kui sümpaatiaga, ja eks pea kohalikud elanikudki teda õiglaseks ja heldeks peremeheks, ehkki ta siin kunagi kaua pole elanud.»

«Kas tal on iseärasusi? Missugune, lühidalt, on ta iseloom?»

«Oo, iseloom on tal laitmatu. Tõsi küll, ta on veidi omapärane. Ta on palju reisinud ja palju maailma näinud. Külalap ta on tarkki, aga ma pole temaga palju vestelnud.»

«Mille poolest ta omapärane on?»

«Ma ei tea — seda on raske seletada, mitte midagi silmatorkavat, aga seda on siiski tunda, kui temaga kõnelda: ilmaski ei või kindel olla, teeb ta nalja või on tõsine, on ta rahul või pahane, temast ei saa lihtsalt aru — või vähemalt mina teda küll ei mõista. Muidugi ei ole sellel kõigel mingit tähtsust, sest ta on väga hea peremees.»

See oli kõik, mis mul missis Fairfaxilt meie peremehe kohta teada saada õnnestus. On inimesi, kellel puudub võime karakterite väljajoonistamiseks kui ka kõige silmatorkavama esiletoomiseks nähtuste kirjeldamisel. Ilmselt kuulus mu lahke vestluskaaslane sellesse liiki ja küsimused viisid ta segadusse, kuid ei pannud teda arutlema. Mister Rochester oli tema silmis — mister Rochester, aristokraat, suurte valduste omanik, ja see oli kõik. Ta ei küsinud ega uurinud midagi rohkem ja võib-olla isegi imestas mu soovi üle saada peremehe isikust täpsemat ettekujutust.

Kui me söögitoast lahkusime, tegi missis Fairfax mulle ettepaneku maja teisi tube vaadata, ja ma järgnesin talle treppidest üles-alla, imetledes kogu aja, kui hästi ja maitsekalt kõik oli sisustatud. Avarad esinduslikud saalid olid mu meelest eriti suurejoonelised, seevastu mõned kolmanda korruse toad aga väga huvitavad; olgugi et pimedad ja madalad, oli neis antiikaja hõngu. Mööbel, seisnud varem alumise korruse tubades, oli sedamööda, kuidas moed muutusid, aja jooksul ülespoole rännanud. Läbi kitsaste akende langevas nõrgas valguses nägin seal voodeid, mille vanus oli vähemalt sada aastat, tamme- või pähklipuust kirste, mis oma palmiokstest ja keerubitest kaunistustega kummaliste nikerdustega heebrea seadustelaekaid* meenutasid; vanaaegsete, kitsa, kõrge korjuga toolide kõrval seisis veelgi antiiksemaid tugitoole, mille polstripatjadel olid veel nähtavad kohati-kulunud tikandi jäljed, mäherdust tikandit väljaõmmelnud käed juba

* piiblis: puust kirstudes, säilitatavad kiviplaadid, millele oli graveeritud kümme käsku. *Tlk.*

kaks inimpõlve tagasi põrmuks olid muutunud. Kõik need antiiksed esemed andsid Thornfieldi härrastemaja kolmandale korrusele ilme, nagu oleks see tükike minevikku, mälestuste säilitamise paik. Päeva ajal meeldis mulle siinne vaikus, poolhämarus ning nende tubade omapärane miljöö, kuid öösel poleks ma mingi hinna eest nõustunud ühes säärases lalas ning massiivses voodis magama. Mõnel toal olid tammepuust uksed, teistel rippusid uste ees rasked inglise gobeläänid, millel kujutatud imelikud lilled, iseäralikud linnud ja kõige kummalisemad inimolendid kahvatu kuupaiste valgusel veelgi fantastilisemad oleksid paistnud.

«Kas teenijad magavad nendes tubades?» küsisin ma.

«Ei, nemad elavad väiksemates ruumides maja teises tiivas, siin ei maga keegi. Kui Thornfieldis kummitaks, siis võiks öelda, et just siin on vaimude asupaik.»

«Sedasama mõtlesin minagi. Siis teil ei olegi vaime?»

«Niipalju kui mina olen kuulnud — mitte ühtegi,» vastas missis Fairfax naeratades.

«Ei ühtki pärimust kummitamise kohta? Ei legendi ega vaimujuttu?»

«Vist mitte. Ja ometi räägitakse, et Rochesteride sugu-võsas on pigem ägedaloomulisi kui tasakaalukaid inimesi olnud. Võib-olla sellepärast puhkavadki nad nüüd hauas rahus.»

«Jah — «pärast tuikavat elutuld nad magavad õiglase und»*,» pomisesin mina. «Aga kuhu te nüüd minna kavatsete, missis Fairfax?» küsisin ma, nähes teda väljumas.

«Üles. Kas tahaksite katuselt ümbruskonda näha?»

Järgnesin talle kitsast treppi mööda pööningule, sealt redeli ja luugi kaudu maja katusele. Nüüd asusin varesteko-looniaga ühel kõrgusel ja võisin nende pesi päris ligidalt näha. Nõjatudes katusevallile, sain vaadata kaugele üle ees laiuva maastiku nagu üle suure maakaardi: maja ümbritses sametine muru, avaral väljal kasvas põliseid puid nii tihedais ridades nagu pargis, metsa aga, tumedat ning kolletavat, läbis rohtunud jalgrada, millel sammal oli rohelisem kui puude lehed. Väravate läheduses nägin ma kirikut, selle taga maanteed ja sügispäikeses tukkuvaid mäekinke; silmapiiri kohal kõrgus asuurne, pärlvalgetest pilvedest marmorimustriline taevavõlv. Kogu maastikupildis polnud midagi harukordset, kuid kõik oli meeldiv. Kui ma tagasi pöördudes luugist alla

* Vihje Shakespeare'i draamale «Macbeth». Macbeth ütleb Duncani kohta, kelle ta on tapnud: «Pärast tuikavat elutuld ta magab õiglase und.» (III v., II pilt.) *Tlk.*

laskusin, suutsin enda ees vaevu teed näha. Päras helesinist taevast, millesse ma üksisilmi olin vahtinud, ning päikesepaistelist metsasalu, niitusid ja rohelisi kinkusid, mida ma siit ülalt meelsasti olin vaadelnud, tundus pööningul pime nagu keldris.

Missis Fairfax jäi luuki sulgema, mina aga, leidnud kobamisi pööningult tagasitee, hakkasin pikkamööda trepist alla tulema. Viivitasin koridoris, mis eraldas kolmanda korruse fassaaditube nendest ruumidest, mille aknad jäid maja tagaküljele. Koridor, mille lõpus paistis üksainus väike aken, oli kitsas, madal ja hämar ning meenutas oma kahe väikeste, mustade, suletud uste reaga Sinihabeme lossi sisemust.

Kui ma aeglaselt edasi kõndisin, kostis mulle äkki kõrvu hääl, millist ma siinses vaikuses kõige vähem ootasin: see oli naer, imelik naer — kime, kähe ja rõõmutu. Seisatasin. Naer lakkas, ent ainult silmapilguks. Siis kõlas ta uuesti, valjemini ja läks üle lärmakaks naerulaginaks, mis näis igas üksikus tühjas kambris vastukaja äratavat. Ometi kostis naer ainult ühest toast ja ma oleksin võinud täpselt ära öelda, missuguse ukse tagant.

«Missis Fairfax!» hüüdsin ma, kuuldes teda trepist alla tulevat. «Kas te kuulsite seda kriiskavat naeru? Kes see on?»

«Väga tõenäoline, et keegi teenijaist,» vastas ta. «Arvatavasti Grace Poole.»

«Te ikka kuulsite?» küsisin ma uuesti.

«Jah, selgesti. Ma kuulen teda sageli naervat. Ta õmbleb kusagil üleval. Mõnikord, kui Leah ka tema juures istub, on nad üheskoos õige lärmakad.»

Naer kordus tasa, katkendlikult, vaibudes veidrasse pominasse.

«Grace!» hüüdis missis Fairfax.

Tegelikult ei lootnudki ma, et Grace vastab, — naer oli säärane traagiline ning ebaloomulik, mäherdust ma veel kunagi polnud kuulnud. Aga kuna oli südapäev ja hüsteerilise naeruga midagi viirastuslikku ei kaasnenud, ei tekitanud ei aeg ega koht minus ebausklikku hirmu.

Ja nagu järgnevast selgus, polnud üllatumiseks isegi põhjust: otse minu kõrval avanes uks, mille lävel seisis teenija — kolme-neljakümneaastane naine. Ta oli kohmakas, nurgeline, punasejuukseline, jämeda ja lihtlabase näoga. Vaevalt võib endale vähem romantilist ja vähem viirastusele sarnanevat olevust ette kujutada.

«Liiga palju kära, Grace,» ütles missis Fairfax. «Ärge unustage korraldust.» Grace tegi vaikides niksu ja läks tuppa tagasi.

«Ta õmbleb meil ja aitab Leah'd majapidamises,» jätkas lesk. «Nii mõneski suhtes ei sallita teda, aga oma tööd teeb ta hästi. Muide, kuidas teil hommikul uue õpilasega läks?»

Vestlus kandus üle Adèle'ile ja jätkus seni, kui olime alumise korruse valgetesse, rõõmsatesse ruumidesse tagasi jõudnud. Hallis tuli Adèle meile joostes vastu.

«*Mesdames, vous êtes servies!*» hüüdis ta ja lisas: «*J'ai bien faim, moi!*»*

Lõuna oli valmis ja ootas meid missis Fairfaxi toas.

12. PEATÜKK

Lootus rahulikule elule, mida mu esimene kohtumine Thornfieldiga tõotas, ei petnud mind ka hiljem selle koha ja inimestega lähemal tutvumisel. Missis Fairfax osutus selleks, kes ta esimese mulje järgi oli, — tasakaalukaks heasüdamlikuks naiseks, hea kasvatuse ja keskpärase intelligentsiga. Mu õpilane oli elav laps, isekas ja ära hellitatud, mistõttu ta nii mõnigi kord jonnida armastas. Aga kuna ta täiesti minu hoole alla usaldati ja mitte keegi oma mõistmatu vahelesegamisega minu kasvatusmeetodeile vastu ei astunud, unustas ta peagi oma väikesed kapriisid ning muutus sõnakuulelikuks ja distsiplineerituks. Tal ei olnud silmapaistvaid andeid ega märkimisväärseid iseloomuomadusi, ei eriti arenenud mõistust ega maitset, mille tõttu ta kas või tolli võrra omaealistest lastest kõrgemal oleks seisnud; samuti polnud tal ka puudusi ega pahesid, mis teda allapoole tavalist taset oleksid jätnud. Ta tegi mõõdukalt edusamme, tundis minu vastu elavat huvi, kuigi võib-olla mitte just sügavat kiindumust, aga ta lihtsameelsus, lõbus vadistamine ning tahe meeldida äratas minus poolehoiu, mis oli küllaldane tegemaks teineteise seltsis viibimise meile mõlemale meeldivaks.

Muide, nii mõnigi lugeja, kes armastab jutustada laste ingellikust loomusest ja peab kasvataja pühaks kohuseks nende vastu ebajumaldavat kiindumust tunda, loeb seda külmuseks. Ent ma ei kirjuta selleks, et meelitada vanemate egoismi, teeselda vaga või õhutada pettust, ei — ma kõnelen ainult tõtt. Kohusetruult hoolitsesin ma Adèle'i arenemise ja edusammude eest ning tundsin ta väikese isiksuse vastu tagasihoidlikku sümpaatiat. Niisamuti suhtusin ma austusega

* Lõuna on laual... Mis minusse puutub, siis mina olen hirmus näljane! (pr. k.) *Tlk.*

ka missis Fairfaxi, olles tänulik ta südamlikkuse eest ja tundes headmeelt ta mõõdutundest, seltskonnast kui ka vaiksest lugupidamisest, mida vana daam mulle osutas.

Laitku mind, kes tahab, kui ma veel lisan, et üksipäini pargis jalutades kõndisin ma sageli kuni väravani ja vaatasin igatsevalt kaugele. Või kui Adèle hoidjaga mängis ja missis Fairfax toidutagavarade hoiuruumis keedisepurke täitis, läksin jälle kolmandale korrusele, avasin pööninguluugi, ja jõudnud katusele, vaatlesin kaugeid põlde, mägesid ning ähmast silmapiiri; siis soovisin omada sellist nägemisvõimet, mis ületaks kõik senised piirid ja ulatuks askeldavasse maailma, et võiksin näha linnu ning maid, täis pulbitsevat elu, millest ma küll olin kuulnud, kuid mida ma kunagi polnud näinud. Siis tundsin igatsust suuremate elukogemuste ning laialdasema suhtlemisringi järele, et tundma õppida väga mitmesuguseid inimesi ja iseloome.

Ma hindasin missis Fairfaxi ja Adèle'i häid omadusi, kuid uskusin, et on olemas veel sügavamaid, palju erutavamaid tundeid, seda aga, millesse ma uskusin, soovisin ma läbi elada.

Kes mulle sellepärast etteheiteid teeks? Kahtlemata paljud. Mind peetaks rahulolematuks, kui mitte tänamatukski. Ma ei saa sinna midagi parata — rahutus on mu loomuses ja mulle nii mõnigi kord piina valmistanud. Sellal oli mu ainukeseks lohutuseks edasi-tagasi jalutamine piki kolmanda korruse koridori, et vaikuses ja üksinduses unistustele anduda, manades vaimusilma ette kõiksuguseid erutavaid kujusid, tunnetada rinnas juubeldust, mis mu südant nii rahutuses kui ka õndsuses paisutas. Ent kõige meeldivam oli kuulata lõputuid jutustusi, mida lõi mu fantaasia ja mis olid täis sündmusi, elu, tuld ja tundmusi — kõike, mida ma igatsesin ja millest ma tegelikus elus ilma pidin olema.

Asjatu on kinnitada, et inimene peab rahulduma vaikse olelemisega. Iga inimene vajab tegevusrohket elu, ja kui talle saatusest seda pole antud, siis otsib ta seda ise. Miljonitele inimestele on määratud veelgi üksluisem elu kui minu oma, ja miljonid inimesed on oma saatusega vaikses vastuolus. Keegi ei tea, kui palju apoliitilisi mässajaid igapäevane elu ise sünnitab. Naisi peetakse üldiselt väga tasasteks olenditeks, kuid naistel on samasugused tunded nagu meestelgi, nad tunnevad tarvidust oma võimeid avaldada ja endale tegevusvälja leida nagu mehedki. Sunnitud elama liiga rangetes, vabadustkitsendavais piirides, liiga konservatiivses miljöös, kannatavad nad täpipealt niisamuti, nagu kannatakssid mehed nende olukorras. Ja kui privilegeeritud meessugu

väidab, et naiste tegevus peaks piirduma ainuüksi pudingite valmistamise ja sukakudumisega, klaverimängimise ja taskukeste tikkimisega, siis on see üpris kitsarinnaline seisukoht. Pole mingit põhjust naisi hukka mõista ega naerda, kui nad tahavad teha ja õppida rohkem kui tavade kohaselt nende soole vajalikuks on peetud.

Noil üksildastel jalutuskäikudel mööda koridori kuulsin ma sageli Grace Poole'i naeru — sedasama valju ja kimedat naerulaginat, mis mind nõnda ehmatas, kui ma seda esmakordselt kuulsin. Vahel kostis iseäralikku pominat, mis naerust veelgi kummalisem tundus. Oli päevi, mil oli päris vaikne, kuid oli ka päevi, mil need hääled minus lausa hämmeldust esile kutsusid. Mõnikord nägin teda — ta läks oma toast pesukausi, taldriku või kandikuga kööki ja tuli sealt õige varsti tagasi kruusi porteriga (oo, romantiline lugeja, andesta, et karmi tõtt kõnelen!). Grace'i nägemine mõjus igakord summutavalt mu uudishimule, mida ta kummaline naer oli tekitanud, — karmiilmeline ja rahulik, ei äratanud ta mingit huvi. Mitmel korral püüdsin temaga vestlust alustada, kuid ta näis erakordselt sõnaaher inimene olevat — kõik mu katsed põrkasid enamasti ühesilbilisele vastusele.

Teised selle maja elanikud — John ja ta naine, toatüdruk Leah ning prantslannast hoidja Sophie — olid viisakad, kuid mitte eriti tähelepanuväärsed inimesed, Sophie'ga kõnelesin ma prantsuse keeles ja vahetevahel palusin teda oma kodumaast jutustada; paraku polnud tal ei kirjeldamis- ega jutustamisoskust, ja ta tuimad ning ebamäärased vastused pigem pidurdasid kui õhutasid vestluse jätkamist.

Nõnda möödusid oktoober, november ja detsember. Ühel jaanuarikuu pärastlõunal palus missis Fairfax, et ma tol päeval viimased õppetunnid ära jätaksin, sest Adèle oli veidi külmetunud. Kuna ka Adèle ise seda palvet innukalt toetas, meenus mulle, kui suurt rõõmu olid ootamatud pühad mu enda lapsepõlves valmistanud, ja otsustades selles küsimuses paindlikkust ilmutada, ma nõustusin. Oli selge ja vaikne, kuid väga külm ilm. Kuna ma hommikusest raamatukogus istumisest tüdinud olin ja missis Fairfaxi äsja lõpetatud kiri postiviimist ootas, panin kübara pähe ja mantli selga ning pakkusin ennast Haysse kirja viima. Talvisel pärastlõunal oli kahe miili pikkune tee meeldivaks jalutuskäiguks. Pannud Adèle'i missis Fairfaxi toas kamina lähedusse ta enda väikesesse tugitooli mugavasti istuma ja andnud talle mängimiseks kõige ilusama vahanuku (mida ma harilikult hoidsin sahtlis hõbepaberisse mähitult) kui ka pildiraamatu vaatamiseks, suudlesin Adèle'i vastuseks ta hüvastijätule «*Revenez bien-*

*tôt, ma bonne amie, ma chère Mademoiselle Jeanette,»** ja asusin teele.

Maa oli külmunud, ilm tuuletu, mu tee üksildane. Soojasaamiseks kõndisin kiiresti, seejärel aga aeglustasin sammu, nautides rõõmutunnet, mida talvepäev ja loodus minus tekitasid. Kui ma kellatornist möödusin, kuulutas kirikukell mahe-kumedalt kolmandat pärastlõunatundi. Saabuv hämarus ja kahvatuid kiiri saatev loojenev päike andsid sellele tunnile erilise veetluse. Olin Thornfieldist juba miili kaugusel kitsal, hekkidevahelisel teel, mis suvel oli hästi tuntud kibuvitsade, sügisel pähklite ja murakate poolest. Nüüdki veel punetas okste vahel üksikuid kibuvitsamarju ja viirpuuvilju. Ent selle koha peamine võlu talvel seisnes just täielikus üksinduses ja hääletus vaikuses. Kui tuuleiil siia ulatuski, ei tekitanud see mingit sahinat, kuna siin ei kasvanud ei astelpõõsaid ega igihaljaid puid, ja raagus viirpuu- ning pähklipõõsad olid niisama liikumatud kui valged, ärakulunud kividki, mis tee keskosa katsid. Kummalgi pool hekki laiusid ümberringi üksnes põllud ja niidud, kus polnud ênam kariloomi söömas. Ainult väikesed pruunikad linnukesed vilksatasid siin-seal hekipõõsastes, sarnanedes kuivanud lehtedega, mis olid unustanud varisemast.

Tee Haysse viis kogu aja ülesmäge. Jõudnud poolele teele, istusin heki ülekäiguastmele, kust rada põllule läks. Tõmmanud mantli tihedasti enda ümber ja pistnud käed muhvi, oli mul soe, kuigi külm üha käredamaks läks, nagu tõendas õhuke jääkirme teel, mida sulailm alles mõne päeva eest veega üle oli ujutanud. Siit oli kogu Thornfield selgesti näha: oru põhjas kõrgus sakmelise katusevalliga maja helehall massiiv, paeluvalt tumedate varesepesadega tipitud saludes läänetaeva taustal. Istusin senikaua, kui päike karmiinpunasena ja selgena puude taha oli loojunud. Siis keerasin itta.

Kingu kohal tõusis kuu: algul pärlmutrine nagu pilv, muutus ta järjest kumavamaks ja vaatas peagi üle puudest varjatud Hay asula, mille kohalt siniseid suitsujugasid taeva poole kerkis. Asulani jäi veel terve miil maad, kuid täielikus vaikuses oli kaugeid külaeluhääli selgesti kuulda. Mu kõrv püüdis kinni isegi ojavulina. Kus see täpselt asus, ei võinud ma ütelda, sest teisel pool Hayd oli palju kõrgendikke, kus kahtlemata ka rohkesti käredavoolulisi ojakesi voolas. Õhturahus kostis niihästi kõige ligemate veenirede villerdavat vula kui ka kõige kaugemate kärestike vete kohinat.

---

* Tulge ruttu tagasi, mu hea sõber, mu kallis *mademoiselle* Jeanette! (pr. k.) *Tlk.*

Äkki katkestas vaikust eemalt liginev kõma. Selgesti kostis sammude müdinat ja mingit metalset klirinat, mis mahedad loodusehääled enda alla mattis. Eks ole see nii ka pildil, kus tumedais värvides esiplaanile maalitud massiivne vägev kaljurünk või võimsate harudega vana tamm kõike muud õhulises kauguses varjutab — asuurset mäge, päikeseküllast silmapiiri ja rikkalikes värvivarjundeis helkivaid pärlikarva pilvi.

Müdin kostis teelt; tõenäoliselt ligines hobune. Veel varjas teda teekäänak, kuid kõma läks järjest valjemaks. Tahtsin just üles tõusta, aga kuna rada oli kitsas, jäin istuma, kuni hobune on möödunud. Tol ajal olin ma noor ja mu meeli erutasid igasugused kaunid kui ka sünged fantastilised kujud; kõiksuguse tühja-tähja hulgas oli säilinud ka lapsepõlves kuuldud muinasjutte. Nende uuesti meenudes lisas täiskasvanu fantaasia neile sellist elujõudu ja eredust, mida lapsepõlv ei tunne. Sellal kui ma ootasin, et hobune, kelle kappamine järjest ligines, hämarikus nähtavale ilmuks, meenusid mulle mõned Bessie jutustatud muinaslood, milles esines vaim, kelle nimeks Põhja-Inglismaal oli Gytrash: tollel oli hobuse, muula või suure koera kuju, ja ta kollitas üksildastel teedel, sattudes tihtilugu ootamatult hilistele ränduritele, — just nagu see kabjakandja, kes nüüd minu poole tormas.

Hobune oli juba üsna ligidal, kuid ikka veel polnud teda näha. Korraga kuulsin ma peale müdina heki all mingit sahinat, ja põõsaste vahelt vilksatas mööda suur musta-valgekirju koer, kes pimeduses selgesti silma hakkas. Ta oli täpselt Bessie Gytrash — tohutu pea ja lõvilakaga elukas. Minust möödus ta siiski küllaltki vaikselt, ilma et oleks jooksul peatunud või mind oma salapäraste ülikoeralike silmadega vaadanud, nagu ma juba pooleldi pelgasin. Järgnes hobune — tugev ratsu, kelle seljas istus mees. Inimolendi, ratsaniku nägemine hajutas ühtäkki lummuse. Gytrashi seljas ei ratsutanud kunagi keegi. Too ilmus alati üksinda, ehkki paharetid, nii palju kui mina mäletan, küll tumma looma kuju võisid võtta, ent vaevalt himustasid nad esineda tavalise inimese kestas. See polnud mingi Gytrash, vaid lihtsalt ratsanik, kes tõttas Millcote'i, kasutades lühimat teed. Ta möödus minust ja mina läksin edasi. Astunud mõne sammu, pöördusin ma ümber: kuulsin, kuidas hobune kabjaraudade klirinal jäätunud jalgrajal libises ja koos ratsanikuga ülepeakaela maha prantsatas. «Mis pagan nüüd teha?» kostis kirumine. Koer jooksis kareldes mehe juurde ja nähes, et peremees ja hobune on abitus olukorras, hakkas nii valjusti haukuma, et kaja õhtuvaikuses kinkudelt vastu kostis. Koer

nuuskis maaslamava ratsaniku ja hobuse ümber ja jooksis seejärel minu juurde. See oli kõik, mis ta teha võis, kuna läheduses polnud kedagi teist, keda appi kutsuda. Võtsin ta sõnatut palvet kuulda ja läksin ratsaniku juurde, kes oma jalgu sadulajaluseist vabastada püüdis. Mehe jõuliste liigutuste järgi otsustades ei paistnud ta raskesti kukkunud olevat. Esitasin talle siiski küsimuse:

«Kas saite viga, sir?»

Arvan, et kuulsin vandumist, kuid ma polnud selles päris kindel. Igal juhul pomises ta endamisi midagi, mille tõttu ta mulle ei vastanudki.

«Kas ma saan teid kuidagi aidata?» küsisin uuesti.

«Astuge kõrvale,» vastas ta algul põlvedele ja seejärel püsti tõustes. Siis kostis koera karglemise ja klähvimise saatel hobuse lõõtsutamist, kabjaraudade libisemist ja trampimist jääl, mis kõik mind mõne jardi kaugusele eemale hirmutas. Siiski ei tahtnud ma lahkuda, enne kui olin näinud, millega asi lõpeb. Viimaks seisis hobune jälle jalul ja koer rahunes pärast peremehe käskivat: «Vait, Pilot!» Kummargile laskudes hakkas ratsanik oma põlve ja jalga kompama, et selgusele jõuda, kas nad on terved. Nähtavasti tegi miski talle haiget, sest ta toetus ülekäiguastmele, kust ma äsja olin tõusnud, ja istus sellele maha.

Mul oli kange tahtmine kuidagi kasulik olla või vähemalt teenistusvalmilt oma abi pakkuda, ning ma astusin ligemale.

«Kui te vigastatud olete, sir, ja abi vajate, võin ma Thornfield-halli või Haysse minna ja sealt kedagi appi kutsuda.»

«Tänan, tulen ilmagi toime, kondid on mul terved — ainult nihestus.» Ja uuesti üles tõusnud, püüdis ta jalale toetuda, kuid see katse lõppes tahtmatu oigega.

Ehavalgus kippus küll juba kustuma, kuid kuu muutus järjest heledamaks, seetõttu nägin ma võõrast selgesti. Tal oli seljas karusnahkse kraega ratsamantel. Kuigi ta keha piirjooned vaevalt nähtavad olid, paistis ta keskmist kasvu ning laiaõlgne olevat. Mehe jume oli tõmmu, näojooned karmid ja laup massiivne, silmad välkusid kipras kulmude alt raevukalt. Ta polnud enam nooruk, ent ka mitte keskealine, umbes aastat kolmkümmend viis vana. Ma ei tundnud tema ees ei hirmu ega erilist häbelikkust. Kui ta oleks olnud ilus, noor ning romantiline kangelane, poleks ma julgenud teda oma küsimustega tüüdata ega palumata abi pakkuda. Vaevalt olin ma kunagi oma elus ilusat noormeest näinud, kuid kõnelnud polnud ma ühegagi. Salamisi tundsin küll harrast imetlust ilu, elegantsi, galantsuse ja sarmi vastu, ent kohates meest, kelles kõik need omadused olnuksid kehastunud, oleksin ma

instinktiivselt tundnud, et niisugune inimene ei tunneks ega saakski minu vastu sümpaatiat tunda, ja ma oleksin temast eemale hoidnud nagu tulest, välgust või millestki muust, mis oma säraga küll meelitab, kuid ühtlasi ka eemale peletab.

Kui seegi tundmatu mulle naeratades ja lahkesti oleks vastanud ning mu abipakkumise sõbralikkude tänusõnadega tagasi lükanud, oleksin oma teed läinud ega mingit kutsumust tundnud oma küsimusi korrata. Ent võõra vihane pilk ning järsk toon peletasid minust ebamugavustunde. Ja kui ta mulle käeviipega märku andis, et ma ära läheksin, jäin ma kohale ja teatasin:

«Mul ei tule mõttessegi, sir, teid nii hilisel tunnil siia üksi teele jätta — vähemalt senikaua, kui te jälle hobuse selga võite istuda.»

Sellal kui ma seda ütlesin, vaatas ta mulle otsa; seni oli ta oma pead vaevalt minu poole pööranud.

«Arvan, et teil endalgi oleks aeg kodus olla,» lausus ta, «kui te sellest ümbruskonnast olete. Kustpoolt te tulete?»

«Siitsamast orust. Ma ei karda üldse hilja väljas olla, kui on kuuvalge. Uskuge mind, heameelega ruttan ma Haysse, kui te seda soovite, sest ma parajasti lähengi sinna kirja posti viima.»

«Te elate seal all — kas te mõtlete seda sakmelise katusevalliga maja?» küsis ta Thornfield-hallile osutades, mis maheda ist kuukiirtest valgustatuna selgesti ära paistis metsa taustal, mille tume riba heledale õhtutaevale kena kontrasti joonistas.

«Jah, sir.»

«Kellele see maja kuulub?»

«Mister Rochesterile.»

«Kas te mister Rochesteri tunnete?»

«Ei, ma pole teda kunagi näinud.»

«Te ei ela siis alaliselt siin?»

«Ei.»

«Kas te teate mulle ütelda, kus ta praegu on?»

«Ei tea.»

«Mõistagi ei kuulu te maja teenijaskonda. Te olete . . .» Ta peatus, libistades pilgu üle mu riietuse, mis, nagu tavaliselt, oli väga lihtne: must meriinovillane mantel ja sama värvi kastorkübar poleks isegi leedi toaneitsi kohta küllalt peen olnud. Mehel oli raske otsustada, kes ma olen. Tulin talle appi:

«Olen guvernant.»

«Ah guvernant!» kordas ta. «Pagan võtaks, selle olin hoopis unustanud! Guvernant!» Ja uuesti võeti mu riietus uuri-

mise alla. Minuti-paari pärast tõusis ta astmelt üles. Kui ta aga astuda proovis, väljendas ta nägu valu.

«Ma ei või teid abi järele saata,» sõnas ta, «aga te saate mind ise veidi aidata, kui te nii lahke olete.»

«Jah, sir.»

«Ega teil pole vihmavarju, mida saaksin kepi asemel kasutada?»

«Ei, sir.»

«Katsuge siis mu hobune ratsuteidpidi kätte saada ja tooge ta minu juurde. Ega te ei karda?»

Ise ma küll poleks hobust puudutada julgenud, ent nüüd, kus mul seda teha kästi, tuli mul kuuletuda. Pannud muhvi käest, liginesin ma suurele hobusele ning püüdsin ratsuteist kinni haarata; paraku aga oli hobune peru ega lasknud mind oma pea ligigi. Katsetasin ikka uuesti ja uuesti, kuid tagajärjetult; ta trampivad jalad ajasid mulle surmahirmu peale. Ratsanik ootas, ja jälginud mind mõnda aega, puhkes viimaks naerma.

«Ma näen, et mägi jääb küll Muhamedi juurde tulemata!» ütles ta. «Niisiis kõik, mida te teha võite, on aidata Muhamed mäe juurde. Ma pean teid paluma siia tulla.»

Läksin.

«Vabandage mind,» jätkas ta, «paratamatus sunnib mind teie abi kasutama.»

Ta käsi toetus raskelt mu õlale, ning tervenisti minule najatudes lonkas ta hobuse juurde. Niipea kui tal ratsutid peos olid, valitses mees hobust jalamaid, ning valuline grimass näol, sest iga liigutus osatas ta nihestunud jalga, hüppas ta sadulasse.

«Nüüd andke mulle veel piits,» ütles ta, lakanud valu pärast huulde hammustamast. «Seal heki all see ongi.»

Otsisin piitsa üles.

«Tänan. Nüüd rutake oma kirjaga Haysse ja tulge tagasi nii kiiresti kui jõuate.»

Kannuste puudutusel hobune võpatas, ajas end tagumistele jalgadele püsti ning tormas kapates minema. Koer sööstis neile järele ja kõik kolm kadusid silmist

kui üksildasest nõmmemaast
tuul üle tuhisev».

Võtsin oma muhvi ja sammusin edasi. Vahejuhtum oli lõppenud; selles polnud midagi tähelepanuväärset, ei romantikat ega põnevust teatavas mõttes; ometi oli see üheainsa tunni vältel mu üksluisesse ellu vaheldust toonud. Minult vajati abi

ja ma andsin seda. Mul oli hea meel, et olin midagi teha saanud, sest ma olin ühetoonilisest oleskelust tüdinenud. Ehkki see teene oli tühine ning juhuslik, oli ta andnud mulle võimaluse tegutsemiseks. Ühtlasi oli uus nägu uueks pildiks mu muljete galeriis; ta oli nii erinev kõikidest nendest, mis seal juba ees olid: esiteks oli ta mees, teiseks oli ta tõmmu, tugev ja käskiv. Ta püsis veelgi mul silma ees, kui ma Haysse olin jõudnud ja kirja postkasti lasknud. Ja kogu tee nägin ta nägu enda ees, kui ma mäest alla kodu poole tõttasin. Jõudnud hekini, jäin seisma, vaatasin ringi ja kuulatasin, lootes uuesti kuulda hobusekapjade müdinat ja kohata laia ratsamantliga ratsanikku ning Gytrashile sarnanevat njuufaundlerit. Nägin vaid hekki ja põetud paju, mis kuukiirtes oma sirget ja liikumatut latva sirutas. Kuulsin üksnes nõrka tuulesahinat, mis terve miili tagant Thornfieldi ümbritsevast pargist siia kandus. Ja kui ma kodu poole vaatasin, sinna, kustpoolt tuulepuhang vastu hoovas, märkasin maja esiküljel valgustatud akent. See meenutas mulle, et on juba hilja, ning ma kiirendasin sammu.

Siiski ei tahtnud ma veel Thornfieldi tagasi jõuda. Astuda üle ta läve tähendas uuesti igapäevasesse tardunud elulaadi sukelduda — kõndida läbi vaikse halli, minna hämaralt valgustatud treppi mööda üles, viibida oma üksildases väikeses toas, hiljem vestelda tasase missis Fairfaxiga ja veeta pikk talveõhtu koos temaga, ainuüksi tema seltsis —, kõik see oleks minus lämmatanud jalutuskäigul virgunud kerge elevuse ja sidunud mind uuesti ühetoonilise ning liiga vaikse elu ahelatega, mille seni ihaldatud eeliseid — muretust ja rahu — ma enam hinnata ei osanud. Kui õpetlik olnuks mulle tollal rahutute elutormide vintsutus, et karmide ning kibedate kogemuste varal ihaldama õppida rahu, mille pärast ma nüüd nurisesin! Jah, tookord oli mulle vaheldus niisama vajalik nagu pikk jalutuskäik inimesele, kes liiga mugavas tugitoolis istumisest tüdinenud on. Minu olukorras oli mu igatsus niisama loomulik nagu tolle inimesegi oma.

Viivitasin värava juures ja viivitasin üle muru minnes. Jalutasin majaesisel kõnniteel edasi-tagasi. Klaasukse luugid olid juba suletud ja ma ei saanud enam sisse vaadata. Mu pilk ja mõtted kandusid sellest rohkete pimedate tubadega süngest majast — sellisena tundus mulle maja tol momendil — üles sinava merega sarnaneva taeva poole, mis mu pea kohal laotus ja mida ainuski pilv ei varjutanud. Kuu tõusis pühalik-pidulikuna — otsekui ülespoole vaadates kerkis ta mäekinkude kohal, mille tagant ta nähtavale oli ilmunud, jättes need aina kaugemale ja kaugemale ning tõtates seniiti

kesköise hämaruse läbipaistmatus põhjatuses ja ääretus kauguses. Temale järgnesid vilkuvad tähed. Kui neid vaatasin, hakkas mu süda värisema ja veri soontes tuikama. Paraku jätkub tühistest pisiasjadest meid tagasi maa peale toomaks — hallis lõi kell, sellest piisas. Pöörasin pilgu kuult ja tähtedelt, avasin kõrvalukse ning astusin majja.

Kuigi hallis polnud veel kõiki tulesid läidetud, oli seal küllaltki valge. Kõrgel lae all põles pronkslamp, tammepuust trepi alumiste astmete kohalt valgus sooja, punakat kuma, mis suure söögitoa avatud tiibukse kaudu halli langes. Ilmselt leegitses seal kaminas hele tuli, heites marmorist koldele ja vasest kaminavõrele, purpursetele aknaeesriietele ja poleeritud mööblile kiirgavat sära; ta valgustas ka kamina ees istuvaid inimesi. Ent vaevalt olin neid silmanud, vaevalt olin kuulnud rõõmsat häältesuminat, mille sekka kostis Adèle'i naerukilkeid, kui uks sulgus.

Tõttasin missis Fairfaxi tuppa; ka seal leegitses kaminas tuli, kuid küünlad olid süütamata ja perenaine ise puudus. See-eest istus aga kamina ees vaibal suur musta-valgekirju pika karvaga koer, vahtides teraselt tulle. Ta oli nii sarnane äsja teel nähtud Gytrashiga, et ma tahtmatult hüüatasin: «Pilot!», ja koer tõusiski üles, tuli minu juurde ning nuusutas mind. Ma silitasin teda, ja ta liputas oma suurt saba. Loom tundus mulle ikka veel kummalise olevusena, sest ma ei teadnud, kust ta siia oli saanud. Helistasin, et paluda endale küünalt tuua ja selle külalise kohta seletust saada. Ilmus Leah.

«Kelle koer see on?»

«Ta tuli koos härraga.»

«Kellega?»

«Härraga — mister Rochesteriga. Nad jõudsid just praegu pärale.»

«Kas tõesti! Ja missis Fairfax on tema juures?»

«Jah, ja miss Adèle. Nad on söögitoas ja John saadeti arsti järele, sest härraga oli õnnetus juhtunud — hobune oli maha kukkunud, tema aga jala välja väänanud.»

«Kas see juhtus teel Haysse?»

«Jah, siis, kui ta mäenõlvakult alla oli ratsutanud. Hobune oli jäätunud teel libisenud.»

«Oo — tooge mulle, palun, küünal, Leah!»

Leah tuli küünlaga. Tema järel astus tuppa missis Fairfax, kes mulle sama uudist kordas, lisades, et arst, mister Carter, on juba saabunud ja viibib parajasti mister Rochesteri juures. Seejärel ruttas ta teelaua suhtes korraldusi tegema, ja mina läksin oma tuppa.

13. PEATÜKK

Arsti korraldusel heitis mister Rochester tol õhtul varakult voodisse ega tõusnud niipea ka järgmisel hommikul. Tulnud alla, hakkas ta kohe mõisaasjadega tegelema: valitseja kui ka mõned rentnikud olid kohale sõitnud ja ootasid jutulevõtmist.

Minul Adèle'iga tuli nüüd raamatukogu vabastada — sellest sai jutulesoovijate vastuvõtutuba. Ühes ülemise korruse toas köeti kaminat ning ma viisin me raamatud sinna ja korraldasin selle ümber õpperuumiks. Juba hommikupooliku jooksul märkasin ma, et Thornfield-hall oli hoopis teiseks muutunud. Majas polnud enam vaikne nagu kirikus: iga tunni või paari järel kajas koputus välisuksele või kostis kellahelinat, hallis oli kuulda samme ja võõraid hääli — osake välismaailma voolas nüüd meiegi majja, sest majas oli peremees. Mis puutub minusse, siis mulle meeldis nõnda rohkem.

Tol päeval ei olnud Adèle'i kerge õpetada. Ta ei suutnud keskenduda, vaid jooksis alatasa toast välja, kummardus üle trepikäsipuu ja vaatas otsivalt ringi, et mister Rochesterile kas või ainustki pilku heita. Siis leiutas ta allaminekuks kõiksuguseid ettekäändeid, ainult et lipsata raamatukokku, nagu mina teda läbinägevalt kahtlustasin, seal aga polnud teda sugugi vaja. Ent kui ma lõpuks kurjaks sain ja teda paigal käskisin istuda, vadistas ta lakkamatult oma sõbrast, *monsieur* Edouard Fairfax de Rochesterist, nagu Adèle teda kutsus (mina polnud senini peremehe eesnime kuulnudki), tehes seejuures igasuguseid oletusi kaasatoodud kingituste kohta. Ilmselt oli mister Rochester eelmisel õhtul mõista andnud, et pagasi saabudes Millcote'ist jõuab kohale ka väike kast, mille sisu vastu tüdrukuke kindlasti huvi tunneb.

«*Et cela doit signifier,*» ütles Adèle, «*qu'il y aura là-dedans un cadeau pour moi, et peut-être pour vous aussi, Mademoiselle. Monsieur a parlé de vous: il m'a demandé le nom de ma gouvernante, et si elle n'était pas une petite personne, assez mince et un peu pâle. J'ai dit que oui: car c'est vrai, n'est-ce pas, Mademoiselle?*»*

Nagu tavaliselt, sõin ma oma õpilasega lõunat missis Fairfaxi toas. Õhtupoolikul hakkas tihedat lund sadama ja me jäime õpperuumi. Videvikus lubasin ma Adèle'il raamatud

---

* Ja see tähendab, et kastis on kingitus minule ja võib-olla ka teile *mademoiselle*. Mister Rochester rääkis teist: ta küsis, mis su guvernandi nimi on, ja kas te olete väike, üsna habras ja kahvatu. Mina ütlesin: jah, on küll, sest see on ju tõsi, eks ole? (pr. k.) *Tlk.*

kõrvale panna ja alla lipata. Seal valitseva suhtelise vaikuse kui ka selle järgi, et uksekell enam ei helisenud, oletasin ma, et mister Rochester on nüüd vaba. Jäänud üksinda, astusin ma akna alla, kuid sealt polnud enam midagi näha. Tihedast lumesajust oli õhk õhtuhämaruses nii läbipaistmatu, et isegi murul kasvavad põõsad otsekui ära olid peidetud. Lasin kardina alla ja läksin kamina juurde tagasi.

Heledasti hõõguvaid süsi vaadeldes kujutlesin maastikku, mis meenutas kunagi nähtud maali Heidelbergi lossis Reini ääres, kui missis Fairfax ootamatult sisse astus. Vana daami tulek hajutas küll mu kildhaaval kokkuseatud mosaiikpildi tules, ent ühtlasi ka mu tahtmatult rusuvad mõtted, mis mind üksijäämisel varitsesid.

«Mister Rochesteril oleks hea meel, kui te oma õpilasega täna õhtul võõrastetuppa teed jooma tuleksite,» lausus ta, «ta oli terve päeva nii kinni, et ei saanud teid varem enda juurde kutsuda.»

«Millal ta teed joob?» küsisin ma.

«Oo, juba kell kuus. Maal tõuseb ta vara üles ja heidab ka vara magama. Oleks parem, kui te kohe ümber riietuksite. Ma tulen ja aitan teid. Siin on küünal.»

«Kas on tingimata vaja kleiti vahetada?»

«Jah, oleks küll parem. Mina riietun alati õhtuks ümber, kui mister Rochester siin on.»

Ehkki see tseremoonia mulle mõnevõrra liigse pidulikkusena tundus, läksime minu tuppa, kus ma igapäevase musta villase kleidi asemel selga panin musta siidkleidi. See oli mu ainuke parem tualett peale helehalli, mida ma Lowoodis omandatud maitse kohaselt liiga peeneks pidasin ja üksnes eriti pidulikel juhtudel kanda otsustasin.

«Siia oleks teil prossi vaja,» ütles missis Fairfax.

Mul oli üksainus ehe, väike pärliga rinnanõel, mille miss Temple mulle lahkumisel mälestuseks oli kinkinud. Kinnitanud prossi kleidile, läksime alla. Võõrastega vähe harjunud, oli mulle selline ametlik mister Rochesteri seltskonda minek otsekui raskeks katsumuseks. Lasin missis Fairfaxi enda ees söögituppa astuda ja hoidusin toast läbi minnes tema varju. Möödunud võlvkaarelt allalangevast draperiist, sisenesime elegantsesse ruumi.

Kaks põlevat vahaküünalt seisid laual ja kaks kaminasimsil. Kaminast õhkuva tule paistel lamas Pilot, Adèle põlvitas ta kõrval. Kušetil, kergelt tahapoole najatudes, istus mister Rochester, jalg padjal; ta vaatas Adèle'i ja koera. Tulekuma langes ta näole. Tundsin temas ära oma tundmatu ratsaniku: laiad pigimustad kulmud, nurgeline laup, mida tumedate

juuste sirge piire veelgi järsumana lasi paista. Tundsin ära ta sirge nina, väga karakteerse, kuid mitte ilusa, ja laiad ninasõõrmed, mis reedavad koleerilist iseloomu, kibestunult kokkusurutud huuled kui ka iseka lõuajoone — jah, eksimatult võis öelda, et kõik ta näos väljendas valjust. Ta keha — nüüd oli ta ilma mantlita — paistis järsujoonelise näoga kooskõlas olevat. Kuigi ta polnud ei pikakasvuline ega nõtke, oli ta atleetlik, laiaõlgne ja sale.

Mister Rochester kindlasti märkas meid sisse tulemas, kuid näis, et tal puudus tuju meile tähelepanu osutada, sest ta ei tõstnud isegi pead, kui me talle liginesime.

«Siin on miss Eyre, sir,» ütles missis Fairfax temale omasel tasasel moel.

Mister Rochester kummardas, koeralt ja lapselt pilku pööramata.

«Las miss Eyre võtab istet,» ütles ta, ning selles jäigas kummarduses ja kannatamatus, kuid viisakas kõnetoonis oli midagi, mis tundus ütlevat: «Mis, pagana pihta, minul sellega tegemist on, kas miss Eyre on siin või ei! Praegusel silmapilgul pole mul tahtmist teiega tegelda.»

Istusin ja tundsin end ebamugavustundest täielikult vabanenuna. Laitmatult viisakas vastuvõtt oleks mind arvatavasti segadusse viinud. Mina omalt poolt poleks osanud sellele kohase armastusväärsuse ja elegantsiga vastata. Aga järsk tujukus vabastas mind igasugusest kohustusest. Otse vastupidi, mu siivus rahulikkus andis mulle isegi teatava üleolekutunde. Muide, tema ekstsentrilises käitumises oli midagi pikantset. Olin huvitatud, mis edasi saab.

Edasi käitus mister Rochester, nagu oleks ta raidkuju, see tähendab, ta istus liikumatult, ei lausunud musta ega valget. Missis Fairfax aga nähtavasti leidis, et keegi peab seltskondlik olema, ja hakkas ise kõnelema — leebelt ning veidi tüütavalt nagu tavaliselt. Ta tundis kaasa, et mister Rochesteril kogu päeva nii palju tegemist oli olnud ja et ta valutav jalg kindlasti väga tülikas on, ning soovitas tal kannatlik ja ettevaatlik olla, et kiiremini paraneda.

«Ma sooviksin tass teed, madam,» oli ainus vastus. Missis Fairfax ruttas helistama, ja kui kandik sisse toodi, hakkas ta kärmesti ning hoolikalt teelauda katma. Adèle ja mina istusime laua juurde, kuid mister Rochester jäi kušetile pikali.

«Kas te ei tahaks mister Rochesterile teetassi viia?» pöördus vana daam minu poole. «Adèle võib selle käest maha pillata.»

Tegin, nagu mind paluti. Parajasti siis, kui ma tassi üle

andsin, arvas Adèle soodsa momendi olevat mind peremehele meelde tuletada:

*«N'est-ce pas, Monsieur, qu'il y a un cadeau pour Mademoiselle Eyre, dans votre petit coffre?»**

«Mis kingitusest sa räägid?» küsis mister Rochester pahuralt. «Kas te ootasite kingitust, miss Eyre? Armastate kinke?» ja ta tumedad kurjad silmad püüdsid mu näost vastust välja lugeda.

«Ma tõepoolest ei tea, sir. Mul on kingituste suhtes vähe kogemusi. Kuid üldiselt peetakse kingituste saamist väga meeldivaks.»

«Üldiselt? Aga mis teie arvate?»

«Ma pean järele mõtlema, enne kui teile rahuldava vastuse võin anda. Kingitusi on ju mitut liiki, eks ole? Seepärast tuleb kaaluda, enne kui oma arvamust avaldada.»

«Teie, miss Eyre, olete kavalam kui Adèle, kes, niipea kui mind näeb, avalikult kingitust nõuab. Teie aga käite nagu kass ümber palava pudru.»

«Minul on oma õigustesse vähem usku. Adèle võib pretendeerida niihästi ammusele tutvusele kui ka teatavale harjumusest tekkinud õigusele, sest ta kinnitab, et te olete talle iga kord mänguasju kaasa toonud. Kui mina kingituse saaksin, oleksin ma üllatunud, kuna olen võõras ega ole tunnustuse pälvimiseks midagi teinud.»

«Oo, ärge nii ülikombekaks minge. Ma juba eksamineerisin Adèle'i ja leian, et olete temaga tublisti tööd teinud. Tüdruk ei ole ei tark ega andekas, ja ometi on ta lühikese ajaga suuri edusamme teinud.»

«See on minu kingitus, sir. Olen teile väga tänulik. Kiitus oma õpilase edasijõudmise pärast on õpetajale ihaldatavaim tasu.»

«Mh!» ühmas mister Rochester, hakates vaikides teed jooma.

«Istuge tule juurde,» ütles ta, kui teelaud oli koristatud ja missis Fairfax oma kudumistööga ühes nurgas istet võtnud. Adèle aga tiris mind kättpidi toas ringi, osutades luksuslikus köites raamatuile kappides ja kaunitele iluasjadele konsoolidel ning kummutitel. Me kuuletusime, nagu me kohus oli. Adèle tahtis mulle sülle tulla, kuid teda kästi Pilotiga mängida.

«Te olete mu majas kolm kuud olnud?»

«Jah, sir.»

«Ja te tulite . . .»

* Eks ole tõsi, väikeses kohvris on kingitus ka *mademoiselle* Eyre'ile? (pr. k.) *Tlk.*

«Lowoodi koolist *. . . shire'i krahvkonnast.»

«Ah heategevuslikust ettevõttest! Kui kaua te seal olite?»

«Kaheksa aastat.»

«Kaheksa aastat! Olete teie aga visa hingega! Minu arvates jätkuks poole lühemast ajast, et hävitada tugevaimgi tervis. Pole siis ka ime, et sarnanete rohkem olendiga teisest ilmast. Imestasin, miks teil niisugune nägu on. Kui ma teid eile õhtul teel Haysse kohtasin, meenutasite mulle seletamatul kombel muinasjutuhaldjat, ja ma pidin peaaegu küsima, kas see oletegi teie, kes mu hobuse ära nõidus. Ma pole selles veel praegugi päris kindel. Kes te vanemad on?»

«Mul pole vanemaid.»

«Ja pole kunagi olnudki? Kas te neid mäletate?»

«Ei.»

«Seda ma arvasin. Ja nii te siis istusite heki ääres ja ootasite teisi?»

«Keda, sir?»

«Haldjaid. Oli just sobiv kuuvalge õhtu. Kas ma teid parajasti ringtantsul segasin, et te tolle neetud teeraja jääga üle valasite?»

Raputasin pead.

«Haldjad hülgasid Inglismaa juba saja aasta eest,» ütlesin ma, kõneldes niisama tõsiselt nagu temagi. «Ja isegi Hay teedel ega nurmedel pole neist enam jälgegi. Vist ühelgi suvel, sügisel ega talvel ei paista enam kuu nende pillerkaaritamise kohal.»

Missis Fairfax oli oma kudumistöö sülle lasknud langeda ja imestusest kulme kergitades kuulas meie iseäralikku vestlust.

«Niisiis,» tegi mister Rochester kokkuvõtte, «kui te vanemad surnud on, peab teil ometi mõningaid sugulasi olema — onusid või tädisid?»

«Ei, vähemalt pole ma neist ühtegi näinud.»

«Ja teie kodu?»

«Mul ei ole kodu.»

«Kus te vennad ja õed elavad?»

«Mul ei ole kedagi.»

«Kes teil siia soovitas sõita?»

«Kuulutasin ajalehes ja missis Fairfax vastas mu kuulutusele.»

«Jah,» sõnas hea vana daam, kes nüüd mõistis, millest me kõneleme, «ma tänan iga päev jumalat selle eest, et ta mind õige valiku tegemisel juhtis. Miss Eyre on mulle olnud hindamatuks seltsiliseks ja Adèle'ile heaks ning hoolitsevaks õpetajaks.»

«Ärge ennast ta iseloomustamisega vaevake,» vastas mister Rochester, «kiitused mind ei mõjuta, tema üle otsustan ma ise. Ta alustas sellega, et pani mu hobuse komistama.»

«Sir!» üllatus missis Fairfax.

«Jalavigastuse eest võlgnen ma tänu ainuüksi temale.»

Lesknaine oli segaduses.

«Miss Eyre, kas te olete kunagi linnas elanud?»

«Ei, sir.»

«Seltskonnas palju liikunud?»

«Ei. Lowoodis elasin õpilaste ja õpetajate hulgas. Nüüd siin — Thornfieldi elanike keskel.»

«Olete palju lugenud?»

«Ainult niisuguseid raamatuid, mis mulle kätte sattusid. Neidki pole palju olnud, veel vähem aga teaduslikke.»

«Te olete nunna elu elanud ja usukommetes kahtlemata kõva drilli saanud. Brocklehurst, Lowoodi vaestekooli juhataja, on minu teada ametilt pastor. Eks ole?»

«Jah, sir.»

«Ja teie, tüdrukud, arvatavasti jumaldasite teda, nagu nunnad kloostris oma abtissi jumaldavad.»

«Oh ei!»

«Ei! Kui külmalt te seda ütlete! Uskumatu! Noviits ei jumalda oma preestrit! See kõlab peaaegu jumalateotusena.»

«Ma vihkasin mister Brocklehursti ja mina polnud ainuke. Ta on toores inimene, ülbe ning väiklane. Ta lasi meil juuksed maha lõigata ja ostis kokkuhoiu pärast nii räbalat niiti ja armetuid nõelu, et nendega lausa võimatu oli õmmelda.»

«See kokkuhoid polnud küll õige,» tähendas missis Fairfax, kes nüüd jälle meie kõneluse sisu mõistis.

«Oli see ta suurim süü?»* nõudles mister Rochester.

«Kõik need aastad, enne seda kui komitee moodustati, näljutas ta meid, kuna toitlustamise juhtimine oli tema enda käes. Peale selle piinas ta meid iga nädal pikkade manitsuskõnede ja enda kirjutatud raamatutega, milles hirmutati ootamatu surma ja kohtumõistmisega, õhtuste ettelugemistega, mille tõttu me enam ei julgenud magamagi jääda.»

«Kui vana te olite, kui te Lowoodi läksite?»

«Umbes kümne aastane.»

---

* Mister Rochester kasutab Othello sõnu, mida too ütleb hertsogile ning Veneetsia senaatoritele:

«Jah, tõsi, naisin ta:
on see mu suurim süü,
muud pattu pole hingel.»
(«Othello», III v., III pilt.) *Tlk.*

«Ja te jäite sinna kaheksaks aastaks. Siis nüüd olete kaheksateist?»

Jaatasin.

«Nagu näete, on aritmeetika kasulik asi. Ilma selleta oleksin küll vaevalt osanud teie vanust ära arvata. Eriti raske on see säärasel juhul, kui lapselikud näojooned ja tõsine ilme on nii vastuolus nagu teil. Ja mida te Lowoodis õppisite? Kas te klaverit mängite?»

«Pisut.»

«Muidugi, see on harilik vastus. Minge raamatukokku — ma tahtsin öelda: kui ma tohin paluda. Vabandage mu käskivat tooni — olen harjunud ütlema: «Tehke!», ja mu käsk täidetakse. Ma ei saa oma harjumuslikke tavasid oma majas ühe uue elaniku pärast muuta. Niisiis, minge raamatukokku, jätke uks lahti, istuge klaveri ette ja mängige midagi.»

Väljusin toast ja täitsin ta korralduse.

«Küllalt!» hüüdis ta mõne minuti pärast. «Ma näen, et te tõepoolest mängite «pisut» nagu iga teine inglise koolitüdruk. Võib-olla et veidi paremini, kuid mitte hästi.»

Sulgesin klaveri ja tulin tagasi. Mister Rochester jätkas: «Adèle näitas mulle täna hommikul mõningaid visandeid, mis olevat teie omad. Ma ei tea, kas nad on täiesti teie enda joonistatud. Tõenäoliselt abistas teid õpetaja?»

«Ei, tõepoolest mitte!» hüüatasin ma.

«Oo! Puudutasin eneseuhkust? Heakene küll, tooge oma joonistusmapp, kui te vastutada võite, et tolle sisu on originaalne. Aga ärge andke oma sõna, enne kui te ise päris kindel pole. Järeletehtud asja tunnen ma kohe ära.»

«Siis ei ütle ma midagi ja jätan teie enda otsustada, sir.»

Tõin raamatukogust mapi.

«Lükake laud ligemale,» sõnas ta. Sõidutasin väikese ratastel laua kušeti juurde. Adèle ja missis Fairfax tulid samuti ligemale pilte vaatama.

«Hoidke eemale,» ütles mister Rochester, «joonistused saate mu käest tagasi pärast seda, kui ma need üle olen vaadanud. Ärge oma pead ette pange.»

Mõtlikult ja arvustavalt vaatles ta igat visandit ning maali. Kolm nendest pani ta kõrvale, teised aga lükkas endast eemale.

«Viige need teisele lauale, missis Fairfax,» ütles ta, «ja vaadake neid koos Adèle'iga. Teie (minule vaadates) võtke uuesti istet ja vastake mu küsimustele. Näen, et neid pilte on maalinud üks ja seesama käsi. Teie oma?»

«Jah.»

«Millal teil selleks aega jätkus? Selleks on vaja palju aega ja mõtlemist.»

«Tegin need oma viimase kahe suvepuhkuse ajal Lowoodis. Mul ei olnud tookord mingit muud tegevust.»

«Kust te süžee võtsite?»

«Omast peast.»

«Sellestsamast peast, mida ma praegu te õlgadel näen?»

«Jah, sir.»

«Kas seal sääraseid ideesid veel on?»

«Peaks nagu olema; igatahes ma loodan, et on.»

Ta laotas pildid enda ette ja silmitses neid vaheldumisi. Sellal, kui mister Rochester piltide vaatlemisega tegevuses on, jutustan sulle, lugeja, mida need kujutavad. Sissejuhatuseks pean kohe ütlema, et need polnud kuigi imetlusväärsed. Ideed olid tõepoolest mu oma peas tekkinud, ja senikaua kui ma neid vaimusilma ees nägin, ja ka siis veel, kui ma ideesid paberile hakkasin panema, erutasid nad mind oma elavusega. Ent mu käsi ei suutnud fantaasiat edasi anda, ja iga kord tuli välja kahvatu koopia sellest, mida ma sisimas kujutlesin.

Kõik kolm pilti olid akvarellid. Esimesel — madalad tinakarva pilved rullumas mässava mere kohal; kogu meri, isegi kõige ligemad lained olid tumedad nagu varjutuse ajal, sest maad polnud näha. Langev valguskiir tõstis reljeefselt esile hukkuva laeva masti, mille otsas istus suur tume lind kormoran, vahupritsmed tiibadel. Nokas hoidis ta käevõru kalliskividega, millele ma olin kandnud kõige säravamad värvid, mida mu palett suutis anda, ja kõige peenema väljatöötluse, milleks mu pliiats võimeline oli. Mastist ja linnust allpool, läbi roheka vee, valendas uppunu surnukeha. Selgesti oli näha kaunis käsivars, millelt käevõru oli kas lainetest uhutud või ära kistud.

Teisel pildil kerkis esiplaanile hämar mäetipp, kus õrn tuuleõhk üksikuid kuivanud lehti liigutas. Maa kohal ja selle taga laius avar taevavõlv, sügavsinine nagu ehavalguses. Heledale taustale maalisin ma naisekujutise nii tumedais ja pehmeis värvides kui vähegi oskasin. Ta tuhmil otsaesisel säras täht. Nägu oli otsekui udulooriga kaetud, ent ta tumedad ja metsikud silmad hiilgasid ning juuksed lehvisid nagu tormist või välgust rebitud must pilv. Ta kaelale langes kahvatu kuuvalgus. Nõrk kuma valgustas ka õrnu pilvi, mille keskelt tõusis see nägemus Ehatähest.

Kolmandal pildil kõrgus ujuva jäämäe teravik otse talvisesse polaartaevasse; tihedais ridades piki horisonti helkisid virmaliste tuhmid kiired. Jättes nad kaugele tahaplaanile,

kerkis selle ees nähtavale hiiglaslik pea, mis nagu puhates jäämäe vastu toetus. Kaks kõhna kätt olid näo ees ristamisi pandud ning katsid selle alumist osa musta loorina. Nähtav oli ainult veretu laup, valge nagu luu, samuti aukuvajunud, klaasistunud pilguga mõttetühi silm, millesse oli tardunud kogu meeleheide. Pilvetaoliselt ebamäärase, läbipaistva musta turbani voltide vahel kumas valge leegi ring, milles kalliskividena vilkusid tontlikud sädemed. See pärg oli midagi «kuningliku krooni taolist», ja olend, keda ta ehtis, oli «kuju, kellel polnudki kuju»*.

«Kas te tundsite end õnnelikuna, kui te neid maalisite?» küsis mister Rochester äkki.

«Olin sukeldunud oma töösse, sir. Jah, ma olin õnnelik. Lühidalt, nende joonistamine valmistas mulle suurimat rõõmu, mida ma eales olen tundnud.»

«See ei ütle veel midagi. Teie elus on teie oma kinnituse järgi üldse vähe rõõmu olnud, aga küllap viibisite sellal, kui te neid kummalisi värvitoone kokku valisite ja ühte sulama sobitasite, mingil unelmatemaal nagu tõeline kunstnik. Kas te nende kallal iga päev kaua töötasite?»

«Mul ei olnud puhkuse ajal midagi muud teha ja ma töötasin nende kallal hommikust õhtuni. Pikad suvepäevad soodustasid mu harrastuse lõpuleviimist.»

«Ja te jäite oma loomingulises põlemises valminud töö tulemustega rahule?»

«Kaugel sellest. Mind piinas vahe idee ja maalide vahel. Iga kord olid mu kujutelmad säärased, et ma võimeline polnud neid teostama.»

«Mitte päris. Oma mõtete varju olete suutnud edasi anda, kuigi mitte midagi rohkemat. Selle kõige täiuslikult kujutamiseks on kunstniku kätt kui ka teadmisi vaja. Siiski on need joonistused äsja kooli lõpetanud tütarlapse kohta omapärased. Mis puutub ideesse, siis on nad fantastilised. Ehatähe silmi olete te vist küll kunagi unes näinud. Kuidas oskasite maalida neid nii selgetena, ent sealjuures ilma särata, sest täht tõepoolest ju tumestab silmade kiirgust. Mis nende pühalikus sügavuses peituda võib? Ja kes teid õpetas tuult kujutama? On tunne, nagu oleks taeva all lausa torm. Kus te Latmost** olete näinud? Sest see on ju Latmos! Võtke — pange oma joonistused ära!»

Vaevalt jõudsin ma mapi kinni siduda, kui ta kella vaatas ja järsult ütles:

* Tsiteeritud inglise kirjaniku John Miltoni (1608—1674) teost «Kaotatud paradiis». *Tlk.*

** mägi Väike-Aasias, Egeuse mere ligidal. *Tlk.*

«Kell on juba üheksa. Mis te õige mõtlete, miss Eyre, et Adèle'i nii kaua üleval lubate olla? Pange ta magama!»

Enne toast lahkumist läks Adèle mister Rochesteri juurde ja suudles teda. Kallistust taluti säärase ükskõiksusega, et isegi Pilot sellest kindlasti suuremat rõõmu oleks tundnud.

«Soovin teile kõigile head ööd,» ütles ta, osutades käega ukse suunas, mis tähendas, et ta on seltskonnast tüdinud ja soovib meist vabaneda. Missis Fairfax pani kudumistöö kokku, mina võtsin oma mapi, tegime reveransi, meile vastati jaheda peanoogutusega, ja me lahkusime toast.

«Missis Fairfax, te ütlesite, et mister Rochesteris ei ole midagi silmatorkavalt iseäralikku,» tähendasin ma tema tuppa astudes, pärast seda kui olin Adèle'i magama pannud.

«Ja kas siis on?»

«Minu arvates on ta väga tujukas ja järsk.»

«Tõsi küll. Ta võib säärasena näida võõrale, kuid mina olen tema käitumisviisiga nõnda harjunud, et ma seda ei märkagi. Ja kui ta vahel ongi äkiline, tuleb temast aru saada.»

«Miks?»

«Osalt sellepärast, et tal on seesugune iseloom — see pole meie enda teha. Ja osalt ka sellepärast, et piinavad mõtted teevad inimese tasakaalutuks.»

«Piinavad mõtted — missugused?»

«Perekonnamured, ühelt poolt.»

«Kuid temal ei ole ju perekonda.»

«Nüüd mitte, aga varem oli — või vähemalt sugulased. Alles mõni aasta tagasi kaotas ta oma vanema venna.»

«Vanema venna?»

«Jah. Praegune mister Rochester ei ole just väga ammu selle varanduse omanik, alles üheksa aastat.»

«Üheksa aastat on küllaltki pikk aeg. Kas ta nii väga oma venda armastas, et ta ikka veel tema kaotust leinab?»

«Oh ei — seda võib-olla mitte. Minu teada oli neil omavahel arusaamatusi. Mister Rowland Rochester ei olnud meie mister Edwardi vastu päris õiglane, võib-olla et ta oma isa tema vastu isegi üles ässitas. Vanahärra, kes väga raha armastas, püüdis igati perekonna omandit säilitada. Ta ei tahtnud varandust poegade vahel poolitada, aga ihkas ka mister Edwardit rikkaks teha, et nimi oleks väärikas. Varsti pärast seda, kui poeg täisealiseks oli saanud, võttis isa ette samme, mis polnud päris ausad ja palju pahandust põhjustasid. Vanahärra ja mister Rowlandi kombinatsioonide tagajärjel rikkuse hankimisel sattus mister Edward raskesse olukorda. Milles selle olukorra raskused seisid, ei tea ma õieti praegugi, kuid ta ei suutnud taluda ülekohut, mida talle oli

tehtud. Mister Rochester ei andesta nii kergesti. Katkestanud sidemed oma perekonnaga, elas ta aastaid välismaal rahutut elu. Ta pole Thornfieldis vist kordagi üle kahe nädala veetnud, pärast seda kui vend testamenti tegemata suri ja mister Edward kogu varanduse omanikuks sai. Pole tõesti ime, et ta oma vanast kodust eemale hoiab.»

«Aga miks peaks mister Rochester kodust eemale hoidma?»

«Võib-olla tundub see maja talle süngena.»

Vastus oli põiklev — ma oleksin tahtnud rohkem teada saada; missis Fairfax aga kas ei tahtnud või ei tohtinud mind mister Rochesteri murede olemusse ja põhjustesse pühendada. Ta kinnitas, et need on temale endalegi saladuseks, ja kõik, mis ta teab, on tehtud peamiselt oletuste põhjal. Oli ilmne, et ta soovis kõneainet muuta, mida ma ka vastavalt tegin.

14. PEATÜKK

Järgnevail päevadel nägin ma mister Rochesteri harva. Hommikuti oli ta igasuguse asjaajamisega kinni, hiljem aga sõitis Millcote'ist või naabermõisatest külla džentelmene, kes sageli ka lõunale jäid. Kui peremehe jalg niivõrd paranenud oli, et ta hobuse selga võis istuda, ratsutas ta palju — arvatavasti tegi ta vastuvisiite, kuna tuli tagasi alles hilja õhtul.

Noil päevil lasi ta isegi Adèle'i haruharva enda juurde kutsuda, ja mina nägin teda ainult juhuslikult hallis, trepil või koridoris. Mõnikord möödus ta minust kõrgilt ja külmalt, vaevu noogutades või ainult ükskõikset pilku heites, teinekord jälle tervitas ta mind džentelmenliku kummarduse ja sõbraliku naeratusega. Ta tujukus ei solvanud mind põrmugi, sest ma mõistsin, et see pole kuidagi seoses minu isikuga. Tõus ja mõõn ta meelelaadis sõltusid sootuks teistest põhjustest.

Kord, kui tal lõunalauas külalised olid, saatis ta mu joonistuste järele, arvatavasti selleks, et neid teistele näidata. Džentelmenid lahkusid varakult, ja nagu missis Fairfax ütelda teadis, sõitsid nad Millcote'i osa võtma mingist rahvakoosolekust. Kuna ilm aga sajune oli, ei sõitnud mister Rochester nendega kaasa. Varsti pärast seda, kui külalised ära olid läinud, helistas mister Rochester — minul ja Adèle'il tuli alla minna. Harjasin Adèle'i juukseid ja seadsin ta korda, ning veendunud, et ka minu enda kveekerlikus välimuses, kaasa arvatud sile soeng, midagi korrastada ei olnud — kõik oli ülimalt lihtne ja range —, läksime alumisele korrusele.

Adèle püüdis kangesti ära arvata, kas tema *petit coffre**, mille kohalejõudmine senini mingisuguse eksituse tõttu oli viibinud, lõpuks ometi kord saabunud on. Seekord võis ta rõõmustada: kui me söögituppa sisenesime, seisis laual väike kartongkohver. Otsekui instinktiivselt tundis Adèle selle ära.

«*Ma boîte! ma boîte!*»** kilkas ta laua juurde joostes.

«Jah, siin on lõpuks sinu *boîte*! Istu temaga kuhugi nurka, sa ehtne Pariisi tütar, ja naudi avamise rõõmu,» kostis kamina poolt tohutu suure tugitooli sügavusest mister Rochesteri madal, sarkastiline hääl. «Aga pea meeles,» jätkas ta, «ära tüüta mind lahkamisprotseduuri üksikasjadega ega mingite märkustega kohvri sisu kohta. Toimugu see operatsioon täielikus vaikuses — *tiens-toi tranquille, enfant! Comprends-tu?*»***

Adèle nähtavasti ei vajanudki hoiatust. Juba oli ta oma aardega sohvanurka tõmbunud ja kiskus paki ümbert nööri ära. Avanud kartongi ja tõstnud hõbedaläikelise siidpaberist katte, hüüatas ta ainult:

«*Oh, Ciel! Que c'est beau!*»**** ning andus vaimustunult kinkide vaatlemisele.

«Kas miss Eyre on siin?» küsis mister Rochester tugitoolist pooleldi tõustes ja ukse poole vaadates, kus ma ikka veel seisin.

«Ah, seal te oletegi. Tulge siia, istuge!» Ta nihutas ühe tooli oma tugitoolile ligemale. «Ma ei armasta kuulata laste vadistamist,» jätkas ta, «sest vanapoisil, nagu mina, ei ole mälestusi laste armsast lalinast. Ma ei taluks terve õhtu mõne põngerjaga *tête-a-tête* olla. Ärge tõmmake oma tooli eemale, miss Eyre! Istuge just sinna, kuhu ma selle panin, — palun ... Pagan võtaks kõiki neid viisakusreegleid! Ma unustan need alatasa. Samuti ei tunne ma erilist sümpaatiat lihtsameelsete vanade daamide vastu. Muide, oma sugulaste suhtes tuleb erand teha. Mul ei sobiks kuidagi missis Fairfaxi vastu tähelepanematu olla, ta on ikkagi sugulane või vähemalt oli ühe mu sugulasega abielus, ja nagu öeldakse — veri on paksem kui vesi.»

Ta helistas ning palus kutsuda missis Fairfaxi, kes ilmus õige pea, käes käsitöökorvike kudumistööga.

«Tere õhtust, madam. Ma saatsin teile järele, et te mulle ühe teene osutaksite: keelasin Adèle'il minuga kingitustest

---

* väike käsikohver (pr. k.). *Tlk.*
** Minu kast (pr. k.). *Tlk.*
*** Ole tasa, laps! Kas saad aru? (pr. k.) *Tlk.*
**** Taevas, kui ilus! (pr. k.) *Tlk.*

kõnelda, aga ta on muljetest lausa lõhkemas. Olge nii lahke ja võtke endale nii kuulaja kui ka vestluskaaslase osa. Sellega teeksite mulle suurima heateo.»

Ja tõesti — niipea kui Adèle missis Fairfaxi nägi, pani ta viimase sohvale istuma, ladus talle sedamaid kõik oma portselanist, elevandiluust ja vahast asjakesed sülle, mida ta *boîte* sisaldas, külvates seejuures missis Fairfaxi üle vaimustushüüatuste ning seletustega säärases vigases inglise keeles, mille peale ainult tema meister oli.

«Nüüd, kus ma oma kohustused hea piduperemehena olen täitnud,» jätkas mister Rochester, «ja oma külalised ise üksteist lõbustama pannud, peaks mul olema vabadus hoolitseda ka oma meelelahutuste eest. Nihutage oma tool veelgi ettepoole, miss Eyre, sest te istute ikka veel liiga minu selja taga. Ma ei näe teid ilma oma asendit mugavas tugitoolis muutmata. Seda aga ma teha ei kavatse.»

Tegin, nagu kästud, kuigi ma meelsamini veidi varju oleksin jäänud. Mister Rochesteril oli aga selline korralduste andmise viis, et kuuletumine tundus enesestmõistetavana.

Istusime söögitoas, nagu ma juba mainisin. Lõunasöögi ajaks süüdatud kroonlühter täitis tuba piduliku valgusega. Kaminas leegitses hele tuli, raskelt ja rikkalikus drapeeringus langesid purpursed eesriided kõrge akna ja veelgi kõrgema võlvkaare ees. Kõik oli vaikne, oli kuulda ainult Adèle'i tasast vadistamist (tütarlaps ei tihanud valjusti kõnelda) ja pauside ajal talvevihma rabinat vastu aknaklaasi.

Mister Rochester, istudes damastiga kaetud tugitoolis, paistis hoopis teistsugusena kui ma teda varem olin näinud — ta polnud enam pooltki nii karm ja sünge. Ta huuled naeratasid ja silmad särasid. Tuli see siis joodud veinist või ei, selles pole ma kindel, kuid mu oletus tundus väga tõenäolisena. Ühesõnaga, ta oli oma pärastlõunases meeleolus — palju seltsivam ja sõbralikum, ning hommikune jäikus oli kadunud. Siiski säilitas ta nägu kibestunud ilme, kui ta massiivne pea tugitooli pehmel korjul puhkas. Kaminatuli valgustas ta otsekui graniiti tahutud näojooni ning suuri tumedaid silmi — tal olid nimelt suured tumedad ja väga ilusad silmad, mille sügavust aeg-ajalt varjutas mingi pehmus või vähemalt midagi sellele tundele lähedast.

Minutit kaks oli ta üksisilmi tulle vaadanud ja mina samal ajal teda silmitsenud, kui ta äkki mulle otsa vaatas, ning tabanud mu pilgu, küsis:

«Te vaatate mind, miss Eyre. Kas ma olen teie arvates ilus?»

Veidi järele mõeldes oleksin sellele küsimusele kombe-

kohaselt mittemidagiütleva viisaka vastuse andnud, kuid enne kui ma isegi aru sain, lipsas mul vastus iseenesest keelelt:

«Ei, sir.»

«Oo! Te olete ainulaadne! Ausõna. Välimuselt sarnanete nunnaga, kui te nõnda istute, käed koos, vaikne, väärikas, tõsine ja lihtne, silmad maas, välja arvatud sel ajal, muide, kui te läbitungiv pilk minule on suunatud, nagu näiteks praegu. Aga kui teile esitada küsimus või teha mõni vihje, millele te olete kohustatud vastama, pahvatate välja lause, mis rabab kui just mitte teravusega, siis vähemalt oma ootamatusega. Mida te sellega mõtlete?»

«Palun vabandust, sir, ma olin liiga avameelne. Oleksin pidanud ütlema, et välimuse üle on ühe hetke jooksul raske otsustada, et maitsed on erinevad ja et ilul pole tähtsust, või midagi selletaolist.»

«Ei. Te poleks pidanud mitte midagi niisugust vastama. Ilu pole tähtis, kas tõesti? Selle asemel et oma eelmist solvangut pehmendada, mind meelituste ja mahedate sõnadega rahustada, ütlete mulle üha uusi teravusi! Jätkake! Milliseid puudusi te minus leiate, palun? Minu arvates on mu ihuliikmed ja nägu nagu igal teiselgi inimesel.»

«Lubage, et ma oma sõnad tagasi võtan, mister Rochester. Ma ei kavatsenud sugugi teravmeelitseda, see oli lihtsalt rumal eksitus.»

«Just nimelt, seda arvan minagi. Aga te peate oma sõnade eest vastutama. Kritiseerige mu välimust. Kas mu laup teile ei meeldi?»

Ta lükkas otsmikule langenud mustad kiharad tagasi, ja nähtavale tuli kõrge, avara mõistusega inimese laup, kuid see ei lisanud ta näole ei headust ega leebust.

«Noh, mu preili, kas ma olen rumal?»

«Kaugel sellest, sir. Te peate mind võib-olla ebaviisakaks, kui ma teile vastan küsimusega: kas te olete filantroop?»

«Juba jälle! Uus torge, selle asemel et pärikarva silitada. Ja kõik selle eest, et julgesin öelda, et mulle ei meeldi laste ega vanade naiste seltskond, — ütlen seda üsna tasa! Ei, mu noor daam, ma pole filantroop üldises mõttes, aga südametunnistus mul on,» — ta osutas otsaesise kühmudele, mille kohta öeldakse, need andvat tunnistust südametunnistuse olemasolust, ja mis tal õnneks küllaltki selgesti nähtavad olid ning ta näo ülemisele osale erilise ilmekuse andsid. «Peale selle,» jätkas ta, «oli ka minul kord hea süda. Teievanuselt olin ma küllaltki kaastundlik inimene, osavõtlik kogenematute, mahajäetute ning õnnetute vastu. Kuid sel-

lest ajast peale on elu mind karmilt kohelnud, mind otsekui rusikatega tümitanud, ja nüüd võin ma uhkustada, et olen tugev ja sitke nagu kummipall, ehkki selle kestas on mõned praod, millest selle sisemusse võib vaadata, ja tundlik koht, mis on varjul südames. Kas mul on veel lootust?»

«Lootust — mille peale, sir?»

«Et kummipallist taas elav inimene võiks saada?»

«Kahtlemata on ta liiga palju veini joonud,» mõtlesin ma, teadmata, mida nii kummalisele küsimusele vastata. Kust võisin mina teada, kas ta on võimeline ennast muutma või ei?

«Te olete üpris hämmeldunud, miss Eyre. Ja kuigi teid ei saa just kaunitariks pidada, niisama nagu mind ilusaks meheks mitte, sobib hämmeldus teile ometi. Pealegi juhib see teie läbitungiva pilgu, mis praegu ametis on vaibamustri silmitsemisega, minu näolt kõrvale, nii et olge aga edasi hämmeldunud. Täna õhtul kavatsen ma seltskondlik ja jutukas olla, mu noor daam.»

Seda öelnud, tõusis ta tugitoolist ja jäi seisma, käed toetumas marmorist kaminasimsile. Selles poosis oli ta keha niisama selgesti nähtav kui nägugi. Ta õlgade tavatu laius oli ta kasvuga peaaegu ebaproportsionaalne. Olen kindel, et paljude silmis oli ta inetu mees, ent ta käitumises oli nii palju ebateadlikku uhkust, nii palju sundimatust, täielikku ükskõiksust oma välimuse vastu, isegi kõrki veendumust oma teiste omaduste üleolekus, mis tühise kehalise ilu puudumise lunastavad, et teda vaadates tahtmatult nii ta ükskõiksust kui ka pimedat iseteadlikkust jagasid.

«Täna õhtul tahan ma seltskondlik ja jutukas olla,» kordas ta. «Seepärast ma teile järele saatsingi. Ei kaminast, ei pidulikust valgustusest ega Pilotist pole mulle õiget seltsilist, sest ükski nendest ei oska kõnelda. Adèle on mõnel määral parem, kuid ikkagi kaugel sellest, mida ma tahan. Niisamasugune on ka missis Fairfax. Teie aga — olen selles veendunud — sobite mulle vestluskaaslaseks, kui te ise tahate. Juba esimesel õhtul üllatasite mind nii mitmeski suhtes. Hiljem ma peaaegu unustasin te olemasolu, sest teised mõtted tõrjusid teid mu peast välja. Kuid tänase õhtu otsustasin ma veeta muretult, heita kõrvale kõik, mis on tüütav, ja mõelda ainult meeldivaist asjust. Ma tahaksin, et te mulle täna südant puistaksite, ja seda selleks, et teid paremini tundma õppida, — niisiis, kõnelge!»

Selle asemel et kõnelda, ma naeratasin. Kuid mu naeratus polnud kuigi mahe ega alandlik.

«Kõnelge,» sundis ta.

«Millest, sir?»

«Millest iganes soovite. Teema ja käsitlusviisi jätan ma täielikult teie enda valida.»

Istusin ning vaikisin. «Kui ta loodab, et ma ainult rääkimise pärast kõnelema hakkan, siis on ta vale isiku poole pöördunud,» mõtlesin ma endamisi.

«Kas olete tumm, miss Eyre?»

Vaikisin edasi. Kallutades pead veidi minu poole, heitis ta mulle kiire, läbitungiva pilgu.

«Kangekaelne,» ütles ta, «ja pahane? Ah, see on ju arusaadav. Esitasin oma nõudmise absurdses, peaaegu häbematus vormis. Palun vabandust, miss Eyre. Fakt on lõppudelõpuks see, et ma ei taha teid kohelda kui alluvat,» — lisas ta end parandades — «vaid ma pretendeerin oma ainsale eelisele teie suhtes, üleolekutundele, mille annab kahekümneaastane vanusevahe ja terve sajandi võrra suurem elukogemuste hulk. See on ka õigustatud — *et j'y tiens**, nagu ütleks Adèle. Ja ainuüksi sellise üleoleku tõttu soovin ma, et te oleksite nii hea ja vestleksite minuga veidi, et peletada mult eemale mõtteid, mis mind ühtelugu piinavad ning hävitavad nagu rooste rauda.»

Ta oli suvatsenud seletust anda, peaaegu vabandust palunud. Ma ei suutnud ta enesealandamise suhtes ükskõikseks jääda ega ka seda varjata.

«Olen nõus teid lõbustama, sir, kui ma seda suudan, hea meelega, aga kõneainet ei oska ma valida, sest kuidas võin mina teada, mis teid huvitab. Esitage mulle küsimusi ja ma vastan teile nii hästi kui suudan.»

«Siis öelge mulle kõigepealt, kas te nõustute sellega, et mul on õigus olla veidi käskiv, järsk ja mõnikord ka nõudlik, ning kõike seda põhjusel, mida ma juba mainisin, nimelt: ma olen küllalt vana teile isaks olema, ja puutunud kokku paljude inimestega väga mitmesugusest rahvusest, läbi teinud suure elukooli ning läbi rännanud pool maailma, teie seevastu aga olete elanud vaikselt ühes koolis ühtede ja nendesamade inimeste keskel.»

«Tehke nii, nagu teile meeldib, sir.»

«See ei ole mingi vastus, või õigemini, see on üsna ärritav vastus, sest ta on põiklev. Vastake selgemini.»

«Ma arvan, sir, et teil ei ole õigust käsutada mind üksnes sellepärast, et olete minust vanem, või sellepärast, et olete rohkem maailma näinud kui mina, — teie õigus üleolekule oleneb sellest, mis kasu te nende aastate ja kogemustega saanud olete.»

---

* ja ma jään endale truuks (pr. k.). *Tlk.*

«Hmh! Hästi öeldud. Kuid nõustuda sellega ma siiski ei saa, kuna kasu neist eelistest on olnud üsna tähtsusetu, — pigem on nad mulle kahju toonud. Jättes kõrvale küsimuse üleolekust, tuleb teil siiski leppida sellega, et te aeg-ajalt peate mu korraldustele alluma, ilma et te mu käskiva tooni pärast vihastaksite või solvuksite. Nõus?»

Naeratasin. Mister Rochester oli tõepoolest omapärane inimene — ta nähtavasti unustas, et ta mulle aastas kolmkümmend naela maksab selle eest, ta ma ta käske täidaksin.

«Naeratus sobib teile,» ütles ta, tabanud mu näoilme muutuse silmapilkselt, «kuid ütelge kah midagi.»

«Mõtlesin selle peale, sir, et väga vähe peremehi võtab vaevaks oma alluvatelt, kellele ta palka maksab, küsida, kas ta käsud neid vihastavad või solvavad.»

«Alluvatelt, kellele ta palka maksab! Kas teie siis olete minu alluv? Ah jaa, ma unustasin palga! Niisiis, ainult raha pärast olete nõus enda peale veidi kärkida laskma?»

«Ei, sir. Vaid sellepärast, et te selle asjaolu ära unustasite, kui ka sellepärast, et te selle vastu huvi tunnete, kuidas teile alluvad end teie palgalistena ka tunnevad, ja ma nõustun hea meelega.»

«Ja te olete nõus läbi ajama liigsete konventsionaalsete fraasideta ning viisakusformaalsusteta, sealjuures mõtlemata, et see tuleb ülbusest?»

«Olen kindel, sir, et ma formaalsuste puudumist kunagi eksikombel häbematuseks ei pea. Esimene isegi meeldib mulle, teist aga ei taluks ükski vabana sündinu — ka raha eest mitte.»

«Tühi jutt! Enamik vabana sündinuid on nõus raha eest kõike tegema. Seepärast rääkige ainult endast ja ärge riskeerige üldistuste tegemisega nähtuste kohta, milles te veel täiesti võhik olete. Siiski, vaimus surun ma teil kätt vastuse sisu eest, ehkki see vähe usutav on, samuti väljendusviisi eest: te kõnelesite siiralt ning puhtsüdamlikult — seda ei tule just sageli ette. Ei, otse vastuoksa, avameelsust tasutakse harilikult teeseldud armastusväärsuse, külmuse või totra vääritimõistmisega. Kolmest tuhandest noorest guvernandist poleks leidunud kolmegi, kes oleksid mulle vastanud nii nagu teie. Aga ma ei kavatse teid meelitada: kui te olete teisest materjalist kui on suurem enamik, siis pole see teie teene. Selliseks on kujundanud teid loodus. Ja üldse, ma kiirustan otsuste tegemisega liigselt, sest teie ei pruugi teistest sugugi parem olla, mõne hea omaduse taga peituvad võib-olla talumatud iseloomuvead.»

«Niisamuti nagu teil,» oletasin ma. Sellal kui see mõte mul

peast läbi vilksatas, juhtusid me pilgud kohtuma. Nähtavasti luges ta mu mõtteid, sest ta vastas, otsekui oleks ta neid kuulnud:

«Jajah, teil on õigus. Minul endal on samuti palju vigu. Tunnistan seda ja kinnitan teile, et ma ei kavatse ennast õigustada. Jumal ise teab, et mul pole vähimatki põhjust teie suhtes range olla. Mul on oma minevik, terve hulk mõtlematuid samme ja tegusid, mille tõttu mu hukkamõistvad märkused ligimeste kohta kõigepealt minu enda pihta võiksid käia. Kui ma kahekümne ühe aastane olin, tegin ma või õigemini olin sunnitud tegema ühe ebaõige sammu, mis mind väärale teele viis, — nagu kõik patused, püüan ma poole oma süüst raske saatuse ja ebaõnne arvele panna. Ja sestsaadik pole ma suutnud elus õiget rada leida. Ometi oleksin ma võinud hoopis teistsugune olla — teietaoline, kuigi elukogenum, ent peaaegu niisama rikkumata psüühikaga. Ma kadestan teid te hingerahu, puhta südametunnistuse ja rüvetamata mälestuste pärast. Mälestused, mu väike neiu, puhtad mälestused on hindamatu varandus — ta on igavene elujõuallikas. Eks ole?»

«Aga missugused olid teie mälestused siis, kui olite kaheksateistkümne aastane, sir?»

«Siis oli kõik teisiti! Mälestused olid puhtad ja terved, ei muda ega kõnts polnud neid veel määrida jõudnud. Kaheksateistkümneselt olin ma teiesarnane — täiesti nagu teie praegu. Loodus kavatses minust teha hea inimese, miss Eyre, aga näete, mis minust on saanud! Te tahate ütelda, et te ei märka midagi, vähemalt võin ma sellega uhkustada, et võin seda te silmist lugeda, — muide, olge valvel: keelt, mida te pilgud kõnelevad, oskan ma hästi! Minu sõna selle peale — ma pole kaabakas, ärge seda minust arvake ega mulle säärast halba kuulsust omistage. Aga tänu, tõsi küll, rohkem olukorrale kui mu loomupärasele kalduvusele, sai minust kõige tavalisem patune, kes priiskamises ja liiderlikkuses kõiki neid näruseid lõbusid nautis, mida elu rikastele ja tühistele inimestele pakub. Te vist imestate, et ma seda kõike teile tunnistan? Elus juhtub sageli, et inimene satub päris tahtmatult oma tuttavate pihtimuste tunnistajaks. Inimesed tunnevad instinktiivselt, nõnda ka mina, et endast jutustamine pole teie tugev külg, kuid te olete valmis teisi kuulama. Ja nad tajuvad ka seda, et teie ei jälgi nende avameelsust halvustava põlglikkuse, vaid osavõtu ja kaastundega, ning kuigi te pealetikkuvalt tröötima ei tõtta, mõjub te juuresolek lohutavalt ja julgustavalt.»

«Kust teie seda teate? Kuidas te kõike seda ära oskate arvata, sir?»

«Tean seda suurepäraselt. Seepärast ma räägingi nii vabalt, nagu kirjutaksin oma päevikut. Tahate ütelda, et ma oleksin pidanud olukorrast üle olema? Jah, oleksin, oleksin, aga nagu näete, ma ei olnud. Kui saatus mulle ülekohut tegi, ei olnud mul küllalt elutarkust külma vere säilitamiseks. Mind aga valdas meeleheide ja ma mandusin. Ja nüüd, kui mõni vilets narr oma näruste pahedega minus tülgastust esile kutsub, ei saa ma endale meenutamata jätta, et ma ise temast sugugi parem pole, vaid sunnitud tunnistama, et olen samasugune. Kuidas ma nüüd kahetsen, et ma kindlaks ei jäänud, — jumal ise teab, kuidas ma kahetsen! Kui teid kord kiusatused ahvatlevad, miss Eyre, kartke südametunnistusepiinu, sest südametunnistusepiinad mürgitavad kogu elu.»

«Kahetsus öeldakse nende ravi olevat, sir.»

«Kahetsus südametunnistusepiinu ei ravi. Seda võib teha ainult uuestisündimine. Ja minust võiks uus inimene saada — mul on selleks veel jõudu —, aga mis kasu on selle peale mõtlemisest, kui vead endaga otsekui needusekoormat kaasa? Pealegi, kuna õnn mulle jäädavalt selja on pööranud, on mul õigus elult rõõme saada, ja ma võtan neid, maksku mis maksab.»

«Siis langete ju veelgi sügavamale, sir.»

«Võimalik, aga miks peaksin ma degenereeruma, kui ma võin üha uusi rõõme nautida? Ma võin neid saada magusaina ja värskeina, nagu on mesi, mida mesilased nõmmelilledelt korjavad.»

«Mesilased nõelavad — ja metsmesi on viha, sir.»

«Kust teie seda teate? Te pole seda ju kunagi maitsnud. Ja kui tõsiselt ning pühalikult te mulle otsa vaatate! Te teate neist asjust niisama vähe nagu naine sellel kameel,» — ta võttis kaminalt kamee. «Teil pole mingit õigust mulle jutlust pidada. Teie, algaja, kes te pole veel õieti ellu astunudki, olete elusaladustes alles täielik võhik.»

«Ma ainult kordasin teie oma sõnu, sir. Te ise ütlesite, et eksimused põhjustavad südametunnistusepiinu ning mürgitavad inimese elu.»

«Kes nüüd eksimustest kõneleb! Vaevalt oli see mõte eksimus, mis mul peast läbi vilksatas. Pigem oli see nägemus kui kiusatus — nii leebe ja lohutav. Juba jälle on ta siin! Kinnitan teile, see ei ole saatan — või kui on, siis on ta rõivastunud valguseingli säravasse rüüsse. Arvan, et kui nii kaunis külaline palub luba mu südamesse sisse astuda, pean ma nõustuma.»

«Ärge usaldage teda, sir. Ta ei ole tõeline ingel.»

«Veel kord, kust teie seda teate? Missugune instinkt aitab

teil vahet teha langenud põrguingli ja tõelise taeva käskjala vahel — võrgutaja ja kaitseingli vahel?»

«Otsustasin teie ilme järgi, sir. Te olite murelik ja rahutu, kui te sellest mõtlesite. Aiman juba ette, et ta teile üha uusi õnnetusi kaela toob, kui te temale järgnete.»

«Mitte sugugi! Ta toob mulle kõige meeldivama sõnumi maailmas. Ja üldse — teie pole minu südametunnistuse valvur! Minu pärast ei tarvitse te muretseda. Tule minu juurde, kaunis võõras!»

Seda ütles ta, nagu kõneleks ilmutisega, kes oli ainuüksi tema silmale nähtav, ja surunud pooleldi ettesirutatud käed vaheliti oma rinnale, näis ta nähtamatut olendit otsekui oma süleluses hoidvat.

«Nüüd võtsin ma selle palverändaja vastu,» jätkas ta minu poole pöördudes. «Olen kindel, et ta on varjatud jumalus, ja juba tegi ta mulle head: mu südamest, mis oli otsekui surnukamber, saab nüüd altar.»

«Tõtt-öelda, sir, ei mõista ma teid üldse enam ega oska jätkata vestlust, mis mul üle mõistuse käib. Tean ainult ühte: te rääkisite, et te pole niisugune, nagu te olla tahaksite, ja et te oma ebatäiuslikkust kahetsete. Ütlesite ka, et ebapuhas südametunnistus on inimesele igaveseks needuseks. Mulle näib, et kui te tõsiselt tahaksite, võiks teist aja jooksul teine inimene saada. Kui te kohe tänasest päevast alates oma mõtetele ja tegevusele uue suuna annaksite, oleks teil mõne aastaga juba nii palju puhtaid ning häid mälestusi kogunenud, et te nende peale rõõmuga tagasi võiksite mõtelda.»

«Hästi mõeldud ja hästi öeldud, miss Eyre. Praegusest hetkest peale hakkan ma endale energiliselt põrgusse teed sillutama.»

«Sir!»

«Mul on nii palju häid kavatsusi ja kindlasti on nad vastupidavamad kui kivid. Kahtlemata muutub seetõttu mu tutvuskond ja kujunevad hoopis teiseks mu huvid kui nad senini on olnud.»

«Paremaks?»

«Jah, paremaks — niivõrd, kuivõrd ehe kuld on parem kassikullast. Teie nähtavasti kahtlete minus. Mina aga olen endas kindel. Nüüd tean ma selgesti oma eesmärki ja motiive, mis mind ajendavad. Ning praegusel momendil annan endale vääramatu seaduse, et mu kavatsused on õiged.»

«Kuidas nad õiged saavad olla, kui nende tunnistamiseks veel seadust tarvis on?»

«Nad on seda, miss Eyre, ehkki nad absoluutselt uut seadust nõuavad: enneolematu asjaolude põimumine nõuab ka enneolematut seadust.»

«Ohtlik väide, sir. On ju selge, et seda võidakse kergesti kuritarvitada.»

«Mõtteteri puistav mõttetark! Nii see muidugi on, kuid ma tõotan teile kodukoldehaldjate nimel, et ma oma seadust ei kuritarvita.»

«Aga te olete inimene ja ekslik.»

«Olen, seda olete teiegi — mis sellest?»

«Ekslik inimene ei tohi pretendeerida võimule, mis on lubatud ainult jumalikule ja täiuslikule olendile.»

«Missugusele võimule?»

«Võimule, mis annab õiguse uue ning veel heakskiitmata tegutsemisviisi kohta ütelda: nii on õige.»

«Nii on õige — just nimelt, ja teie kinnitasite mu sõnu.»

«Olgu siis nõnda õige,» ütlesin ma püsti tõustes, kuna pidasin asjatuks jätkata vestlust, mis mulle mõistatuseks oli. Pealegi tundsin, et mu võimed ei ulatu mu vestluskaaslase mõtete piirkonda — vähemalt momendil mitte —, ja mind valdas seletamatu ebakindlustunne ning erutus, mis harilikult lisanduvad veendumusele teadmatusest.

«Kuhu te lähete?»

«Adèle'i magama panema. Aeg on juba ammu niikaugel.»

«Te hakkasite mind kartma, sellepärast et ma kõnelen mõistatuste kaudu nagu sfinks.»

«Jah, te kõne on mõistatuslik, sir, aga kuigi ma olen hämmeldunud, ei karda ma teid.»

«Te siiski kardate — enesearmastusest hoidute väärat sammu tegemast.»

«Selles mõttes küll — mul ei ole mingit soovi mõttetusi rääkida.»

«Ja kui te ka räägiksite, teeksite seda nii rahulikult, nii tõsisel moel, et peaksin neid mõistlikeks mõteteks. Kas te tõesti iialgi ei naera, miss Eyre? Ärge võtke vaevaks vastata — ma näen, et te naerate harva, kuid võite ka üsna rõõmsalt naerda. Uskuge mind, te iseloomus on niisama vähe valjust kui minu omas õelust. Lowoodi ebaloomulik rangus hoiab teid ikka veel oma võimuses. Ta kontrollib te näoilmet, tasandab te häält ja piirab te liigutusi. Ja te kardate mehe juuresolekul lõbusalt naerda, vabalt vestelda või elavalt liikuda, olgu siis tegemist venna, isa või peremehega. Aga mina arvan, et aja jooksul õpite te täiesti loomulik olema, nagu mina teie juuresolekul, sest teisiti see olla ei saa. Siis muutuvad te pilk ja liigutused palju elavamaks kui praegu. Ma näen juba nüüd uudishimulikku lindu puuri kitsaste varbade

tagant välja vaatavat — see on elav, rahutu ja julge vang. Oleks ta ainult vaba, lendaks ta pilvedeni. Te tahate juba jälle ära minna?»

«Kell lõi üheksa, sir.»

«Mis sellest, oodake üks hetk! Adèle ei ole veel endaga valmis. Minu asend, miss Eyre, seljaga tule ja näoga teie poole, on jälgimiseks soodne. Sellal kui ma teiega vestlesin, vaatlesin vahetevahel ka Adèle'i — mul on omad põhjused, miks ma teda huvitavaks uurimisobjektiks pean, põhjused, millest ma võib-olla, ei, kindlasti ühel heal päeval teile jutustan. Umbes kümme minutit tagasi võttis ta oma karbist roosa siidkleidi välja, laotas selle laiali, ja ta nägu lõi vaimustusest särama. Edevus on tal veres. See halvab ta mõistust, imeb ta üdi. *«Il faut que je l'essaie!»* hüüdis ta. *«Et à l'instant même!»** ning jooksis toast välja. Nüüd on ta Sophie juures ja paneb kleiti selga. Mõne minuti pärast tuleb ta tagasi, ja ma tean, keda ma näen — Céline Varensit miniatuuris, niisugusena, nagu ta lavale ilmus — muide, see pole tähtis. Siiski, mu õrnemad tunded saavad varsti šoki. Säärane on mu eelaimus. Jääge siia, siis näete, kas see läheb täide.»

Ja tõepoolest, viivu pärast kuuldus hallist Adèle'i tippivaid lapsesamme. Ta hooldaja ennustus osutus õigeks — tütarlaps oli ümber riietunud. Pruuni kleidi asemel, mis tal enne seljas oli, kandis ta väga lühikest, rikkalikkude volangidega roosat siidkleiti; roosipungadest pärg oli pähe pandud, jalas olid tal siidsukad ja väikesed valged atlasskingad.

«Est-ce que ma robe va bien?» kilkas ta rõõmu pärast hüpeldes. *«Et mes souliers? Et mes bas? Tenez, je crois que je vais danser!»***

Ja kleidi alumisest servast kinni hoides tuli ta tantsiskledes üle toa. Jõudnud mister Rochesteri juurde, keerutas ta ennast kergelt varbaotstel, langes siis oma heategija ette ühele põlvele ja hüüdis:

«Monsieur, je vous remecie mille fois de votre bonté!» Seejärel püsti tõustes lisas ta: *«C'est comme cela que maman faisait, n'est-ce pas, monsieur?»****

«Tä-pi-pealt! Ja sel kombel meelitas see naine mu taskust Inglise kulda välja. Olin tollal üsna roheline, miss Eyre, — oo, missugune kollanokk! Elukogemusi oli mul siis niisama vähe nagu teil praegu. Mu elukevad möödus, jättes mulle

* Ma tahan seda selga proovida! Ja kohe praegu! (pr. k.) *Tlk.*

** Kas kleit sobib mulle? Ja kingad? Ja sukad? Arvan, et hakkan kohe tantsima (pr. k.). *Tlk.*

*** Mu härra, tuhat tänu teile te headuse eest! Nii ütles mu mamma, eks ole? (pr. k.) *Tlk.*

selle prantsuse lillekese, kellest ma mõnikord heameelega tahaksin vabaneda. Lakanud hindamast juurt, millest ta on võrsunud, kuna see ainuüksi kulda väetiseks tunnistas, tunnen vaid poolikut sümpaatiat selle õie vastu, eriti veel siis, kui temas on nii vähe loomulikkust nagu nüüd. Aga ma jätan ta enda juurde ja kasvatan ta üles, sest katoliku kiriku põhimõtete järgi lunastab üks heategu palju patte — suuri ja väikesi. Kunagi seletan ma teile kõik. Head ööd!»

15. PEATÜKK

Ja peagi seletas mister Rochester mulle kõik.

Ühel pärastlõunal kohtas ta meid väljas. Adèle hullas Pilotiga ja mängis sulgpallimängu, mister Rochester aga tegi mulle ettepaneku jalutada piki pöökpuualleed, kust ka tüdrukukest võis jälgida.

Siis jutustas ta, et Adèle on prantsuse tantsijanna Céline Varensi tütar, sellesama tantsijanna, kelle vastu ta kord *grande passion*'i* oli tundnud. Ta kirglikkusele oli Céline vastanud ülima tulisusega. Kuigi mister Rochester polnud ilus, arvas ta end olevat naise ebajumala. Ta uskus, et tantsijanna eelistab ta *«taille d'athlète»i»*** Apollo Belvedere ilule.

«Jah, miss Eyre, ma olin nii meelitatud tähelepanust, mida gallia sülf oma briti gnoomile osutas, et üürisin talle hotelli korteri, palkasin suure hulga teenijaid, kinkisin tõlla ja puistasin ta üle siidi, pitside ning kalliskividega. Ühesõnaga, läksin nagu iga teinegi armunud narr juba ammutuntud stiilis vastu enesehävitamisele. Nähtavasti puudus mul talent uue, originaalse tee väljamõtlemiseks, mis samuti häbi ning hingelise laostumiseni oleks viinud, ja ma astusin lihtsameelse täpsusega mööda tavalist rada, hoidudes tolli võrragi sissetallatud teelt kõrvale kaldumast. Ja mind tabas — nagu ma seda ka ära olin teeninud — kõikide armunud narride saatus. Tulnud juhuslikult külla ühel õhtul, mil Céline mind ei oodanud, ei leidnud ma teda kodunt. Õhtu oli soe, ja kuna ma mööda Pariisi lonkimisest väsinud olin, otsustasin teda oodata ning istusin ta buduaari. Olin õnnelik, hingates sisse õhku, mis tundus mulle tema äsjasest kohalviibimisest pühitsetuna. Ei, nüüd ma liialdan — Céline'i ei ümbritsenud küll kunagi mingi pühitsetud vooruslikkus. Aroomid, mis ta endast maha oli jätnud, meenutasid pigem vänget parfüümi, mida valmis-

* suurt kirge (pr. k.).*Tlk.*

** atleedi figuuri (pr. k.). *Tlk.*

tatakse muskusest ja ambrast, kui vagadust. Pidin kasvuhoone lillede ja piserdatud essentside uimastavaist lõhnadest juba peaaegu lämbuma, kui mulle pähe tuli mõte rõdule minna. Kuu paistis. Tänavat valgustasid gaasilaternad, ümberringi valitses vaikus ja rahu. Rõdul oli paar tugitooli, istusin ja võtsin taskust sigari — kui lubate, suitsetaksin ka praegu.»

Järgnes paus, mis kulus sigari väljavõtmiseks ja läitmiseks. Puhunud suust havanna sigari lõhnava suitsujoa külma ning päikeseta õhku, jätkas ta:

«Noil päevil armastasin ma isegi kompvekke süüa, ja seal ma siis istusingi — vabandage mu jämedat väljendust — vaheldumisi šokolaadi mugides ja suitsetades ning vaatlesin ekipaaže, mis aristokraatide linnaosast ligidalasuva ooperiteatri ette sõitsid. Korraga tuli nähtavale elegantne tõld, mida vedas suurepärane inglise hobuste paar. Õise suurlinna säravate tulede valguses tundsin ma otsekohe ära ekipaaži, mille ma Céline'ile olin kinkinud. Ta oli teel koju. Muidugi hakkas mu süda kannatamatusest taguma — tundsin ta lööke, kui vastu rõdu raudvõret toetusin. Nagu arvasin, peatus tõld hotelli sissekäigu ees, ja mu armuke — see on just õige sõna armsama kohta teatrist — astus sõidukist välja. Ehkki Céline oli mähkunud õhtumantlisse, mis muide nii soojal juuniõhtul täiesti ülearune oli, tundsin ma silmapilkselt ära ta väikese jala, mis kleidi ääre alt välja paistis, kui ta tõlla trepiastmelt maha hüppas. Kummardudes üle rõdu ääre, tahtsin juba sosistada: «*Mon ange,*»* — enesestmõistetavalt nii tasa, et seda ainult armunu kõrv kuuleks —, kui äkki nägin kedagi Céline'i järel tõllast välja hüppavat, samuti mantlis. Ent tänavasillutisel kõlisesid kannused ja hotelli sissekäigu võlvkaare alla kadus mehe peakate.

Te pole vist kunagi tundnud armukadedust, miss Eyre, eks ole? Enesestmõistetavalt mitte, ma ei tarvitseks seda küsidagi, sest te pole ju kunagi armastanud. Nende kahe tunde läbielamine on teil veel ees. Teie hing uinub, ta äratamiseks on tõuget vaja. Te muidugi arvate, et kogu elu voolab niisama rahulikult nagu te noorusaastad. Ujute jões kinnisilmi, ei märkagi enda ümber veealuseid karisid ega kuule, kuidas murdlained ümberringi kohisevad. Aga ma ütlen teile ja pidage mu sõnu meeles: tuleb kord päev, mil ka teie satute mässavasse elukeerisesse, kus vaikne elujõgi vahutavaks ja mürisevaks koseks muutub. Ja siis te kas hukkute, paisatuna

* mu ingel (pr. k.). *Tlk.*

karide otsa, või kannab vetevoog teid rahulikumasse paika, nagu ta mind kandis . . .

Mulle meeldib tänane päev: mulle meeldib see terashall taevas, mulle meeldib karm, külmas tardunud looduse vaikus. Mulle meeldib Thornfield, ta iidsus ja teistest eraldunud asukoht, vanad varesepesad ja viirpuud, maja hall fassaad ja tumedate akende read, millel vastu helgib metalne taevas. Ja ometi — kui kaua vihkasin ma paljast mõtetki Thornfieldist, hoides temast eemale nagu katkust! Kuidas ma veel praegugi põlgan . . .»

Ta surus hambad kokku ja vaikis. Korraga jäi ta seisma ja lõi jalaga vastu maad. Mingi vastumeelne mõte näis teda äkki nii tugevasti oma köidikuisse haaravat, et see otsekui naelutas ta paigale.

Kui ta äkki peatus, olime parajasti majaesisel alleel. Tõstnud silmad, heitis ta majale säärase pilgu, mäherdust ma temal varem polnud näinud ega ka hiljem pole tabanud. Mõne hetke vältel väreles ta suurenenud silmaterades eebenipuukarva mustade kulmude all valu, häbi, viha, kannatamatus, pettumus ja põlgus. Raevukas oli see sisemine võitlus. Kuid samas sündis uus tundmus, mis võidu saavutas. Mister Rochesteri pilk muutus valjuks, küüniliseks, kangekaelseks ja resoluutseks. Ta raev lahtus, ilme rahunes ja ta jätkas:

«Ma vaidlesin praegu oma saatusega, miss Eyre. Seal, selle puutüve juures, seisis ta — nagu nõiamoor, kes Forresi nõmmel end Macbethile ilmutas. «Sa armastad Thornfieldi?» küsis ta, ja tõstnud käe kõrgele, kirjutas õhku sõnad, mis tulekirjas jooksid piki maja esikülge, ülemiste ja alumiste akende rea vahel: «Armasta, kui suudad! Armasta, kui julged!»

«Ma tahan teda armastada,» vastasin ma, «ma julgen seda ja pean oma sõna,»» lisas mister Rochester trotsivalt. ««Ma purustan kõik tõkked teel õnnele ja headusele — jah, headusele! Tahan saada paremaks inimeseks kui olin seni ja olen praegu. Ja nõnda nagu leviaatan* purustas Hiiobi noole, oda ja soomusrüü, on kõik tõkked, mis teistele oleksid raud ja messing, minule ainult õled ja kõdunenud puu.»»

Parajasti jooksis Adèle oma sulgpalliga tema juurde.

«Mine,» hüüdis ta karmilt, «ära tule mu ligidale, mine Sophie juurde!»

Vaikides jätkas mister Rochester jalutuskäiku. Mina aga

* leviaatan — piiblis mainitud hiiglasuur merekoletis. *Tlk.*

söandasin tagasi tulla kohale, kus ta jutustus pooleli oli jäänud.

«Kas te lahkusite rõdult, sir, kui *mademoiselle* Varens sisse astus?» küsisin ma.

Ootasin oma sündsusetule küsimusele teravat vastust, kuid vastuoksa — tema nagu ärkas oma põrnitsevast hajameelsusest, vaatas mulle otsa, ja ta nägu selgines.

«Oh, ma unustasin Céline'i! Niisiis, jätkakem. Nähes oma armukest uue austajaga sisse astumas, tundus mulle, otsekui kuuleksin ma mao sisinat, ja roheliste silmadega armukadeduseuss* lookles heledas kuuvalguses üle rõdu minu poole, libistas end mu põue ja mõni hetk hiljem näris juba mu südant. Imelik!» hüüatas ta äkki kõneainet muutes. «Kui imelik, et ma nimelt teid oma usaldusmeheks valisin! Ja veelgi imelikum, kui rahulikult te mind kuulate, nagu oleks see kõige harilikum asi maailmas, et minu minevikuga mees jutustab oma armulugusid teietaolisele noorele, kogenematule neiule! Aga esimene iseärasus seletub teisega. Nagu ma korra juba ütlesin, olete oma tõsiduse, tähelepanelikkuse ja peenetundelisusega võõraste saladuste hoidjaks otsekui loodud. Kuigi ma tean, missuguse rikkumata hingega mul tegemist on, tean sedagi, et te pole halvale mõjule nii kergesti alistuv, sest teil on omapärane, kuid terve mõistus. Õnneks ei kavatse ma teile halba teha, ja kui ma seda ka tahaksin, te ikkagi ei alistuks mu mõjule. Mida rohkem me vestleme, seda parem, sest mina teid ära rikkuda ei suudaks, teie aga võite mind parandada.»

Pärast seda kõrvalekaldumist jätkas ta:

«Ma jäin rõdule. «Pole kahtlust, nad tulevad buduaari,» mõtlesin ma, «pean endale varitsemiskoha kindlustama.» Pistnud käe avatud ukse vahelt sisse, tõmbasin kardina ette, jättes üksnes kitsa pilu, mille läbi ma neid jälgida võisin. Ust ei lükanud ma päris kinni, sest tahtsin armastajate sosistamist pealt kuulata. Siis hiilisin tugitooli juurde tagasi. Samal ajal tulid nad sisse. Kiiresti olin ma kardinapilu juures. Céline'i toaneitsi tuli tuppa, süütas lambi, asetas selle lauale ja lahkus. Nüüd olid mõlemad mulle selgesti näha:

---

* vihje Jago sõnadele:

> «Oo, kaitse, Looja, mind kiivuse eest!
> See'p see maosilmne ilge, kes narrib sootuks
> söömagi, millest ta söönuks saab.»
>
> (Shakespeare, «Othello», III v., III pilt.) *Tlk.*

heitnud endalt mantli, seisis seal kuulus Varens, siidis ja kalliskividest särades — muide, kõik minu kingitused —, ning ta ees ta kaaslane, noormees ohvitserimundris. Viimases tundsin ma ära noore vikonti, tühipalja keigari, keda ma vahetevahel seltskonnas olin kohanud, ilma et teda eriti vihkama oleksin hakanud, kuna ma temasse juba niigi äärmise põlgusega suhtusin. Kui ma mehe ära tundsin, lahtus mu armukadedus silmapilkselt, sest samal momendil kustus ka mu armastus Céline'i vastu. Naine, kes võis mind petta säärase võistlejaga, polnud väärt, et tema pärast võidelda, vaid äratas minus põlastust — tõsi küll, vähemal määral kui ma seda iseenese vastu tundsin, sellepärast et olin ennast haneks lasknud püüda.

Nad hakkasid vestlema. Nende jutt kainestas mind lõplikult: frivoolne, südametu, mõttetu lobisemine, mis mind pigem tüütas kui vihastas. Laual lamas mu nimekaart; see tõi ka minu isiku kõne alla. Kummalgi neist ei jätkunud oskust ega ka teravmeelsust tabavateks väljendusteks minu aadressil, ja nad arvustasid mind nii jämedalt ning solvavalt kui iganes oskasid, eriti aga Céline, kes irvitas mu puuduste üle, ristides neid nüüd kehamoonutusteks, mida ta senini tavaliselt vaimustusega oli nimetanud *beauté mâle*'iks*. Selles suhtes erines Céline teist otse diametraalselt: teie ütlesite mulle juba meie teisel kohtumisel, et te ei pea mind ilusaks. Juba tookord hämmastas mind kontrast . . .»

Siis tõttas Adèle uuesti joostes meie juurde:

«*Monsieur*, just praegu tuli John ja ütles, et valitseja on tulnud ja soovib teid näha.»

«Ah nii! Sel juhul teen ma lühidalt. Avanud rõduukse, astusin nende juurde tuppa. Teatasin, et vabastan Céline'i oma protektsiooni alt, ja andsin mõista, et ta lahkuks hotellist. Pakkusin otsesteks väljaminekuteks rahakukrut, jätsin kiljatused, pisarad, palved, protesti- ning hüsteeriahood tähele panemata ja esitasin vikontile väljakutse, määrates kohtumise Bois de Boulogne'is. Järgmisel hommikul oli mul rõõm teda kohata. Läkitanud kuuli ta kõhetusse käsivarde, mis oli jõuetu nagu kanapoja tiib, arvasin, et olen kogu selle kambaga lõpetanud. Kuid õnnetuseks oli Varens mulle kuue kuu eest kinkinud selle *fillette*'i** Adèle'i, kelle ta kinnitas minu tütre olevat. Võib-olla et see nii on, ehkki ma ei näe lapse näojoontes midagi, mis meenutaks mulle, et olen ta isa. Pilot on minuga igatahes rohkem sarnane. Mõni aasta pärast

---

* mehelikuks iluks (pr. k.). *Tlk.*
** väike tüdruk (pr. k.). *Tlk.*

meie lahkuminekut hülgas Céline oma lapse ja läks mingisuguse muusiku või lauljaga Itaaliasse. Ma ei tunnistanud tollal Adèle'i vastu mingit kohustust ega tunnista seda ka praegu, sest mina ta isa ei ole. Kuid kuulnud, et tüdruk elab puuduses, tõin vaese inimtaime Pariisi urgaste porist ja istutasin ta siia, et ta võiks üles kasvada inglise maa-aia terves pinnas. Ja missis Fairfax kutsus teid temale kasvatajaks. Nüüd aga, kus te teate, et Adèle on prantsuse tantsijanna ebaseaduslik tütar, te võib-olla hakkate oma töösse ning kasvandikku teisiti suhtuma. Ühel heal päeval tulete minu juurde teatega, et olete endale teise koha leidnud, mina aga otsigu endale uus guvernant, ja nii edasi ja nii edasi. Kas nii?»

«Ei — Adèle ei ole oma ema ega teie pattude eest vastutav. Mina olen teda juba hoidma hakanud. Ja nüüd, kus ma teada sain, et ta on teatavas mõttes vaenelaps — ema jättis ta saatuse hooleks ja teie, sir, ka teda omaks ei tunnista —, kiindun temasse tulevikus veelgi rohkem. Kuidas võiksin ma eelistada mingisugust rikka perekonna hellitatud võsu, kes oma kasvatajat vihkab, väikesele, mahajäetud orvule, kes suhtub minusse kui sõbrasse?»

«Oo! Teie näete siis kõike hoopis selles valguses! Hea küll. Nüüd aga pean ma sisse minema, teie samuti. Läheb juba pimedaks.»

Kuid ma jäin Adèle'i ja Pilotiga veel mõneks minutiks välja; jooksime võidu ja mängisime ühe partii sulgpallimängu. Läinud tuppa ning võtnud tütarlapselt mütsi ja mantli ära, hoidsin teda süles, lubades tal veel terve tunni vadistada, nii nagu ta süda kutsus. Ma isegi ei noominud teda ei edvistamise ega mõningate ebasündsate väljenduste pärast, millega ta vahetevahel imponeerida püüdis, kui talle liiga palju tähelepanu osutati, ja mis tõenäoliselt emalt päritud pealiskaudset iseloomu reetsid, sest vaevalt selles küll midagi inglaslikku oli. Muidugi oli tal ka häid omadusi. Ja seekord olin ma valmis kas või liialdamiseni hindama kõike seda, mis temas oli head. Otsisin Adèle'is mister Rochesteriga sarnasust, kuid ta näojoontes ega ilmes ei leidnud ma ainsatki joonekest, mis sugulusele oleks vihjanud. Sellest oli kahju: oleks ta millegagi oma eestkostjat meenutanud, oleks viimane temast ka rohkem hoolinud.

Alles hilja õhtul, kui ma oma tuppa olin läinud, sain mahti mister Rochesteri jutustuse üle rahulikult järele mõtelda. Nagu ta isegi nimetas, oli see üsna tavaline lugu. Rikka inglise dzentelmeni kirg prantslannast tantsijatari vastu kui ka viimase truudusetus olid seltskonnaelus küllaltki igapäevased

juhtumid. Ent teda vallanud tugevas raevusööstus, kui ta hakkas kõnelema oma praegustest tunnetest, rahulolust ja rõõmust, mis tulenes ta otsusest elada siin, selles vanas majas, selles ümbruses, oli kahtlemata midagi kummalist. Selle intsidendi üle murdsin ma imestades pead, kuid nähes, et põhjust on korrapealt võimatu ära seletada, loobusin pikapeale ja hakkasin mister Rochesteri suhtumise üle minusse järele mõtlema. Mulle tundus, et ta usaldus oli vastutasuks mu diskreetsuse eest, — sellisena ma seda ka võtsin. Juba mõnda nädalat oli ta käitumine minu suhtes teistsugune kui alguses. Tundsin, et ma ei sega teda. Enam ei tervitanud ta mind jäiselt-kõrgilt, vaid meie juhuslik kohtumine näis talle teretulnud olevat. Ikka oli tal minu jaoks lahke sõna ja mõnikord naeratuski. Lasknud mind aga ametlikult oma seltskonda kutsuda, austas ta mind alati südamliku vastuvõtuga, mis jättis mulje, nagu suudaksin ma tõepoolest ta muremõtteid hajutada, ja lubas oletada, et need õhtused vestlused on temale niisama meeldivad kui minulegi.

Tõsi küll, mina rääkisin suhteliselt vähe, kuid see-eest kuulasin teda naudinguga. Mister Rochester oli iseloomult jutukas. Meelsasti maalis ta eluvõõrale kuulajale põgusaid pilte elust (ma ei mõtle kõlvatuid ega patuseid lookesi, vaid kirjeldusi, mis mind huvitavasse avarasse maailma viisid, köites mind seejuures oma uudsusega). Ja rõõmuga võtsin ma temalt vastu uusi ideesid, kujutasin endale ette juhtumeid, mida ta kirjeldas, ning vaimus järgnesin talle seninägematuisse maadesse, mis mu silme ees avanesid, ilma et ma mõne ta mürgise väljenduse puhul oleksin võpatanud või hämmastunud.

Mister Rochesteri sundimatu käitumine vabastas mind peagi piinlikult omaks võetud mõõdukusest. Ta sõbralik avameelsus, korrektne ja südamlik suhtumine tegid ta mulle lähedaseks. Ajuti tundus mulle, nagu oleks mister Rochester mu sugulane, aga mitte peremees. Kuigi ta toon oli mõnikord veel käskiv, ei häirinud mind enam ta järskus, sest ma teadsin, et see sõltus ta iseloomust. Olin nii õnnelik ja rahul oma uue ning huvitava eluga, et lakkasin omaste puudumise pärast nukrutsemast. Mu senise saatuskuu kahanev veerand astus uude, kasvavasse faasi. Mu elu tühjad leheküljed hakkasid täituma. Kosusin nii ihult kui ka hingelt.

Kas mister Rochester nüüd veel mu silmis inetu oli? Ei, lugeja. Tänutunne ja paljud teised meeldivad muljed muutsid ta näo selliseks, nagu ma seda kõige meelsamini näha soovisin. Ta juuresolek rõõmustas mind rohkem kui kõige heledam kaminatuli. Muidugi polnud ma ta puudusi unustanud — tõepoolest, ma ei saanudki neid unustada, kuna ta

neid liiga sageli ilmutas. Ta oli uhke, pilkav ja terav kõikide madalamast seisusest inimeste suhtes. Oma südames ma teadsin, et kuivõrd ta on hea minu vastu, niivõrd ülekohtuselt vali võib ta olla teistega. Temas ilmnes mitte millegagi seletatav tujukus. Rohkem kui ühel korral, kui läksin talle ette lugema, leidsin ta üksinda raamatukogus istumas, pea ristatud käsivartele langetatud, ja kui ta üles vaatas, varjutas ta näojooni tusane, peaaegu tige ilme. Kuid ma uskusin, et ta äkilise meele, valjuse ja endiste, kehtivaid moraalinorme trotsivate seisukohtade põhjuseks (ma ütlen — endiste, kuna ta nüüd neist vabanenud näis olevat) olid saatuse karmid katsumused. Uskusin, et ta kaasasündinud omadused olid paremad, maitse puhtam ja põhimõtted kõrgemad kui need, milliseid temas olid arendanud olud, kasvatus või saatus. Arvasin, et tehtud on ta suurepärasest materjalist, ainult et see oli rikutud ja kuidagi segipaisatud olekus. Ma ei saa ka salata, et muretsesin tema mure pärast, mis see iganes ka ei oleks, ja ma oleksin ei tea mis andnud, et seda leevendada.

Kustutasin küünla ja heitsin voodisse, aga uni ei tulnud, sest ma mõtlesin ta ilmele, kui ta keset alleed seisatades väitis, et saatus oli julgustanud teda õnnelik olema just Thornfieldis.

«Aga miks siis mitte?» küsisin ma endalt. «Mis teda sellest majast eemale peletab? Kas ta siit varsti jälle lahkub? Missis Fairfax ütles, et ta on siin harva kaks nädalat järjest. Aga nüüd on ta juba kaheksa nädalat siin elanud. Kui ta ära sõidab, jääb kõik siin nukraks. Võib-olla ei tule ta kevadel, suvel ega koguni sügiselgi tagasi. Kui rõõmutud oleksid siis päikesepaiste ja kaunid päevad!»

Ma ei tea, kas ma pärast neid mõtisklusi magasin või ei, igal juhul ärkasin ma äkki, kuuldes iseäralikku, kaeblikku ja ebamäärast pominat, mis minu meelest kostis otse minu toa kohalt. Kahetsesin, et ma küünalt põlema polnud jätnud. Öö oli sünge ja pime, mu meeleolu rõhutud. Tõusin voodis istukile ja kuulatasin. Hääl oli vakka jäänud.

Püüdsin uuesti uinuda, kuid mu süda peksis ärevalt ja mu sisemine rahu oli kadunud. All hallis lõi kell kaks. Just sel hetkel tundus mulle, nagu puudutaks keegi mu ust ja libistaks kätt mööda paneeli edasi, otsides kobamisi teed piki pimedat koridori. Küsisin: «Kes seal on?» Ei mingit vastust. Hirmuvärinad jooksid mul üle keha.

Siis meenus mulle korraga, et see võib ju olla Pilot, kes sageli siis, kui köögiuks lahti oli unustatud, trepist üles tuli ja mister Rochesteri toa ukse juurde magama heitis. Olin teda ise seal hommikuti lamamas näinud. Sellest mõttest

mõningal määral rahustatud, heitsin uuesti pikali. Vaikus hellitab närve, ja kuna kogu majas jälle sügav rahu valitses, jäin suikuma. Kuid polnud mulle antud magada sel ööl. Vaevalt jõudsin suigatada, kui uni uuesti põgenes, hirmunud verd tarretama panevast juhtumist.

Kostis deemonlik naer — vaikne, summutatud, salapärane. Tundus, nagu kõlaks see otse mu ukse võtmeaugu juurest. Mu voodi peats oli üsna ukse ligidal, ja algul tundus mulle, nagu kostaks õel naer otse mu kõrval padja juures. Tõstsin pead ja vaatasin ringi, kuid ei näinud midagi. Kui ma juba korduvalt ringi olin vaadanud, kostis ebaloomulik hääl uuesti, ja nüüd sain ma aru, et see tuli koridorist. Mu esimene mõte oli voodist välja hüpata ja uksele riiv ette lükata, järgmine — kisendada: «Kes seal on?»

Vastuseks oli veider häälitsus ja oigamine. Koridoris oli kuulda taanduvaid samme, mis kadusid kolmandale korrusele viiva trepi suunas. Hiljuti oli sinna uks ette tehtud, et treppi koridori poolt varjata. Kuulsin, kuidas uks avanes ja sulgus. Pärast seda oli kõik vaikne.

«Kas see tõesti oli Grace Poole?» mõtlesin ma. «Ta on küll kurjast vaimust vaevatud.» Suutmata enam üksinda oma tuppa jääda, otsustasin missis Fairfaxi juurde minna. Rutuga viskasin endale kleidi selga ja salli õlgadele, tõmbasin riivi tagasi ning avasin värisevi käsi ukse. Koridoris põles küünal, mis oli jäetud keset põrandariiet. See asjaolu pani mind jahmatama. Ent veelgi rohkem olin ma jahmunud, kui märkasin, et õhk on hall ning suitsune. Sellal kui ma paremale ja vasakule vahtisin, et näha, kust need sinised suitsujoad tulevad, tundsin ma korraga tugevat kärsahaisu.

Miski kriuksus, kusagil oli uks paokil. See oli mister Rochesteri toa uks, mille vahelt suitsupilv välja paiskus. Enam ei mõelnud ma missis Fairfaxile, ei Grace Poole'ile ega ta naerule. Järgmisel silmapilgul olin ma mister Rochesteri toas. Voodi ümber tõusid ahnelt tulekeeled, eesriided olid juba leekides, ja keset tuld ning suitsu magas mister Rochester õiglase und.

«Ärgake! Ärgake!» kisendasin ma.

Raputasin teda, kuid tema ainult pomises midagi vastu ja pööras teisele küljele. Suits oli teda uimastanud. Iga minut oli kallis — juba süttisid voodilinad. Sööstsin pesukausi ja kannu juurde. Õnneks olid mõlemad küllaltki mahukad ja veega täidetud. Haarasin need sülle, ja paisanud vee voodile ning magajale, otse lendasin oma tuppa. Tõin sealt teise veekannu, ujutasin voodi uuesti üle, ja jumala abiga õnnestus mul tuli kustutada.

Leekide visin ja käest libisenud kannu purunemise klirin, kuid ennekõike kümblus, mille ma mister Rochesterile olin valmistanud vett säästmata, tõid ta viimaks teadvusele. Olgugi et toas oli nüüd pime, teadsin, et ta on ärkvel, sest tundes end veeloigus lamavat, hakkas ta valjusti kiruma.

«Mis see on? Uputus?!» hüüdis ta.

«Ei, sir,» vastasin, «siin oli tulekahi puhkenud. Tõuske üles, palun teid, te nõretate veest. Ma toon kohe küünla.»

«Kõikide ristiusu-maailma heade vaimude nimel, kas see olete teie, Jane Eyre?» nõudis ta. «Mis te minuga teinud olete, nõid ja võlur? On siin veel kedagi peale teie? Kas te kavatsesite mind ära uputada?»

«Toon teile küünla, sir. Ja, taevapärast, tõuske üles! Keegi kavatses kuriteo toime panna, te peate kiiresti avastama, kes see oli ja mida see tähendab.»

«Jah — juba olengi jalul. Kuid enne tooge mulle küünal, kui te julgete. Oodake kaks minutit, kuni ma midagi kuiva endale selga saan, kui siin üldse enam kuiva riidetükki on, — ahaa, siin ongi mu hommikumantel. Nüüd jooske!»

Tõin joostes küünla, mis ikka veel koridoris seisis. Võtnud selle mu käest, tõstis ta küünla kõrgele ja silmitses voodit, mis üleni mustaks oli kärssanud ja kõrbenud, linad märjad ning vaibal suured veeloigud.

«Mida see tähendab? Kes seda tegi?» küsis ta.

Jutustasin talle lühidalt kõik, mida ma teadsin: iseäralik naer koridoris, sammud, mis kadusid kolmanda korruse suunas, suits, kärsahais, mis mind tema tuppa tõi, tulekahi ja tema üleujutamine kogu veetagavaraga, mis mul käepärast oli.

Mister Rochester kuulas väga tõsisena. Ta nägu väljendas pigem muret kui imestust. Kui olin lõpetanud, ei hakanud ta kohe rääkima.

«Kas kutsuda missis Fairfax?»

«Missis Fairfax? Ei. Milleks, pagana pihta, teda veel vaja! Mis tema saab teha? Las magab rahumeeli.»

«Siis kutsun Leah ning ajan Johni ja ta naise üles.»

«Mitte midagi niisugust, olge ainult tasa! Kas teil salli on? Kui külm hakkab, võite minu mantli ümber võtta. Mähkuge sellesse ja istuge tugitooli, niimoodi! Nüüd pange jalad pingile, et nad märjaks ei saaks. Ma jätan teid mõneks minutiks üksinda, küünla võtan ma kaasa. Jääge siia, kus te olete, kuni ma tagasi tulen, ja olge hiirvaikselt! Pean minema kolmandale korrusele. Pidage meeles: paigale jääda ning mitte kedagi kutsuda!»

Ta läks. Jälgisin silmadega valguskuma, mis järjest nõrgenes. Käratult läbis mister Rochester koridori, avas ukse nii tasa kui võimalik, ja kui see sulgus, kustus viimane valguskiir. Mu ümber oli pilkane pimedus. Kuulatasin pingutatult, kuid ühtki häält ei kostnud. Möödus väga palju aega; väsimus võttis minus võimust. Hoolimata mantlist, hakkas mul külm, ja ma leidsin, et pole mingit mõtet siia jääda, kuna teisi majas polnud vaja äratada. Kavatsesin parajasti mister Rochesteri korraldust rikkuda, riskides niiviisi ta pahandamisega, kui märkasin uuesti nõrka valgust koridori seinal ja kuulsin tasaseid samme mööda vaipa lähenevat. «Loodan, et see on tema,» mõtlesin ma, «aga mitte too teine.»

Sisenes mister Rochester, kahvatu ja väga sünge.

«Nüüd on kõik selge,» lausus ta küünalt pesulauale asetades. «Nii nagu arvasin, nii ka oli.»

«Kuidas, sir?»

Ta ei vastanud. Käed vaheliti rinnal, seisis ta paigal ja vaatas maha. Mõne minuti möödudes küsis ta veidi imelikul toonil:

«Ma unustasin — kas te ütlesite, et nägite midagi, kui te oma toa ukse avasite?»

«Ei, sir, ainult küünlajalg seisis põrandal.»

«Aga kas te veidrat naeru kuulsite? Arvan, et olete ka varem midagi sellesarnast kuulnud.»

«Jah, sir. Teil on siin üks naine, õmbleja, nimega Grace Poole, — tema naerab niimoodi. Ta on omapärane inimene.»

«Just nii, Grace Poole — te arvasite ära. Ta on, nagu te ütlesite, veider — väga. Hea küll, ma mõtlen veel kõige üle järele. Aga mul on hea meel, et te olete ainuke inimene peale minu, kes tänaõise juhtumi kõiki üksikasju teab. Teie pole lobasuu. Ärge rääkige juhtunust kellelegi sõnagi. Ma ise selgitan olukorra (ta osutas voodile). Aga nüüd minge oma tuppa tagasi. Ülejäänud osa ööst võin ma väga hästi raamatukogus diivanil magada. Kell on juba varsti neli ja kahe tunni pärast on teenijad üleval.»

«Head ööd siis, sir,» ütlesin ma ja pöördusin ümber.

Mister Rochester oli üllatunud — ometi oli ta ise käskinud mind ära minna.

«Mis!» hüüdis ta. «Juba lähete? Ja niimoodi lahkutegi?»

«Te ütlesite, et ma võin minna, sir.»

«Aga mitte ilma jumalaga jätmata, ilma ühegi sõbraliku sõnata, igatahes mitte nii järsult ja kuivalt. Te päästsite mu elu, kiskusite mu tagasi kohutava ja piinarikka surma küüsist! Ja lahkute minust, nagu oleksime võõrad! Vähemalt surugem teineteisel kättki.»

Ta sirutas mulle käe, mina andsin talle oma. Algul võttis ta selle ühte kätte, pärast mõlemasse.

«Te päästsite mu elu. Mul on hea meel, et ma just teile nii tohutult palju tänu võlgu olen. Rohkem ei saa ma ütelda. Ma ei taluks seda, kui ma kellelegi teisele nii suur võlglane oleksin, aga teile — see on hoopis midagi muud, teie heateod ei ole mulle koormaks, Jane!»

Ta vaikis ja vaatas mulle otsa. Sõnad otse vabisesid ta huulil, kuid hääl ei kuulanud sõna.

«Veel kord, head ööd, sir! Siin ei saa mingist tänuvõlast, heateost, koormast või kohustusest juttugi olla.»

«Ma teadsin,» jätkas ta, «et te kunagi mulle head teete, — ma lugesin seda te silmist, kui ma teid esmakordselt nägin: te pilk ja naeratus» — ta peatus jälle — «ei sütitanud asjatult,» jätkas ta rutates, «rõõmu mu südame sügavuses. Räägitakse loomulikust sümpaatiast, ma olen kuulnud headest kaitsevaimudest — kõige lihtsamaski väljamõeldises on terake tõtt. Head ööd, mu kallis elupäästja!»

Ta hääles oli kummalist jõudu ja pilgus — kummalist tuld.

«Olen rõõmus, et juhtusin ärkvel olema,» ütlesin ma ja asutasin ära minema.

«Mis! Te ikkagi lähete?»

«Mul on külm, sir.»

«Külm? Muidugi — seisate ju veeloigus! Siis minge, Jane, minge!» Kuid ta hoidis mu kätt ikka veel oma peos ja ma ei saanud seda vabastada. Leidsin väljapääsu.

«Mulle tundub, et missis Fairfax tuleb, sir.»

«Hea küll, minge!»

Ta lasi mu käe lahti ja ma olingi läinud.

Heitsin asemele, kuid unest ei olnud juttugi. Koiduni visklesin ma otsekui rahutul merel, kus rõõmuvood üle rahutuselainete sööstsid. Mõnikord tundus mulle, nagu aimaksin ma teisel pool mässavat merd kallast, õndsalikku paradiisi. Aeg-ajalt virgutas lootuse värskendav puhang mu hinge ja kandis teda võidutsevalt ranna poole. Sinna ma siiski ei jõudnud, isegi kujutlusis mitte — maa poolt puhuv tuul triivis mind igakord tagasi. Kaine mõistus seisis meeletusele vastu, mõistlikkus hoiatas kire eest. Puhkamiseks liiga rahutu, tõusin ma nüüpea, kui päev koitis.

16. PEATÜKK

Päeval, mis tollele unetule ööle järgnes, ihkasin, ent samal ajal ühtlasi kartsin mister Rochesteri näha. Igatsesin jälle kuulda ta häält, kuid pelgasin ta pilku. Kogu hommikupooliku ootasin ma pinevalt ta tulekut. Ehkki tal harva kombeks oli meie õpperuumi tulla, astus ta mõnikord siiski hetkeks sisse, ja mul oli tunne, et nimelt sel päeval tuleb ta kindlasti.

Paraku möödus hommik nagu tavaliselt: ei juhtunud midagi, mis Adèle'i õpingute rahulikku kulgu oleks seganud. Alles pärast hommikueinet kuulsin ma mingisugust liikumist mister Rochesteri magamistoa ligidal, siis missis Fairfaxi, Leah' ja koka, Johni naise hääli ning isegi Johni enda torisemist. Kostsid hüüatused, nagu: «Jumalaõnn, et härra sisse ei põlenud! Küünalt ööseks põlema jätta on väga kardetav! Tänu taevale, et ta pead ei kaotanud, vaid veekannu kahmas!» — «Imelik, miks ta kedagi üles ei ajanud?!» — «Loodame, et ta raamatukogus sohval magades ei külmetanud!»

Kõnelusele järgnes kraamimisele iseloomulik sagin: seal küüriti ja tõsteti mööblit ühest kohast teise. Ja kui ma lõunale minnes toast möödusin, nägin läbi avatud ukse, et kõik oli jälle endises korras, ainult voodi eesriided olid maha võetud. Leah seisis pingil ning nühkis suitsust tahmunud aknaruute. Tahtsin teda kõnetada, et teada saada, kuidas talle eilset juhtumit seletati, kui ligemale astudes toas veel ühte inimest silmasin, — voodi kõrval tugitoolis istus keegi naine, kes uutele eesriietele rõngaid külge õmbles. See polnud keegi muu kui Grace Poole.

Seal ta istus, vaikiv ja tasakaalukas, nagu ikka oma pruunis villases kleidis, ruuduline põll ees, peas tanu ja valge rätik. Ta oli täiesti oma töösse süvenenud. Ta järsul laubal ega ka jämedais näojoontes polnud jälgegi kahvatusest, meeleheitest või kahetsusest, mida lootsin näha naise näos, kes oli kavatsenud mõrva sooritada, kuid kes tabati ja kelle südametunnistust ohver ise äratamas käis. Olin üllatunud ja segane. Tundes endal mu uurivat pilku, vaatas ta üles, kuid miski ei liigatanud ta näos: ei võpatus ega jumemuutus ei reetnud temas süütunnet või hirmu teo avalikuks tuleku ees. «Tere hommikust, preili,» lausus ta flegmaatiliselt ja lühidalt nagu harilikult, ning võtnud uue kardinarõnga ja paela, jätkas õmblemist.

«Panen ta õige korraks proovile,» otsustasin ma, «sest säärane osav teesklemine käib mul üle mõistuse.»

«Tere hommikust, Grace,» vastasin ma. «Kas midagi on

juhtunud? Veidi aja eest kuulsin siin teenijaid ärevalt läbisegi kõnelemas.»

«Härra oli eile öösi voodis lugedes magama jäänud, küünal põlenud ja sellest olid eesriided tuld võtnud. Õnneks oli ta enne üles ärganud, kui leegid voodiriiete ja puuosani jõudsid. Ta oli veenõu kahmanud ja tule ära kustutanud.»

«Imelik lugu!» ütlesin tasa, ja teda teraselt silmitsedes lisasin: «Kas mister Rochester kedagi ei äratanud, kas keegi teda kõndimas ei kuulnud?»

Uuesti tõstis Grace silmad töölt ja seekord väljendas ta pilk valvsust. Uurinud mind ettevaatlikult, vastas ta:

«Nagu te teate, preili, magavad teenijad nii kaugel — nemad võisid vaevalt midagi kuulda. Missis Fairfaxi ja teie toad on härra omale kõige ligemal. Aga missis Fairfax ütles, et tema küll polnud midagi kuulnud: vanemad inimesed on raske unega.» Grace Poole peatus ja lisas siis teeseldud ükskõiksusega, kuid rõhutatult ning tähendusrikkalt: «Aga teie, preili, olete noor ja kerge unega. Võib-olla teie kuulsite mingit müra?»

«Kuulsin,» ütlesin ma häält madaldades, nii et Leah, kes ikka veel akent poleeris, mind ei kuuleks. «Algul mõtlesin, et see on Pilot, aga Pilot ei oska naerda. Ja ma olen kindel, et kuulsin naeru — väga iseäralikku naeru.»

Grace võttis uue nõelatäie niiti, vahatas selle hoolikalt, ajas niidi kindlal käel nõela taha ja tähendas täieliku enesevalitsemisega:

«Vaevalt küll, et härra niisuguses hädaohus naernud oleks. Te vist nägite und, preili.»

«Ei, see oli ilmsi,» ägestusin ma, sest ta jultunud külmaverelisus ärritas mind.

Uuesti vaatas ta mulle uuriva ja läbitungiva pilguga otsa.

«Kas te ütlesite härrale, et naeru kuulsite?» küsis ta.

«Mul pole täna juhust olnud temaga kõnelda.»

«Ja teil ei tulnud öösi tahtmist ust lahti teha ega koridori vaadata?» jätkas Grace.

Näis, et ta püüdis mind ristküsitluse alla võtta, nii et ma ise seda ei märkaks. Järsku turgatas mulle pähe: kui ta aru saab, et ma teda kahtlustan, võib ta ka minule mõne kuritahtliku vembu mängida, ja ma otsustasin valvas olla.

«Vastuoksa, ma panin ukse riivi,» vastasin ma.

«Siis teil polegi kombeks iga öösi ust lukku panna, enne kui magama heidate?»

Kuratlikult kaval! Ta tahab minu harjumusi teada saada, et siis vastavalt neile oma kavatsusi teoks teha! Ettevaatlikkuse üle võttis minus võimust sügav meelepaha.

«Senini olen ma sageli ukse riivi panemata jätnud,» vastasin ma teravalt. «Ei pidanud seda vajalikuks, sest arvasin, et Thornfield-hallis pole midagi karta. Aga tänasest päevast peale,» lisasin ma erilise rõhuga, «tahan ma selle eest hoolitseda, et uks kõvasti kinni oleks, enne kui magama julgen heita.»

«See oleks tark tegu, olgugi et meie ümbruses on väga vaikne, ja ma ei mäleta, et siia majja kunagi sisse oleks murtud, kuigi üldiselt on teada, et kappides leidub lauahõbedat mitmesaja naela väärtuses. Ja nagu näete, on teenijaid nii suure maja kohta väga vähe, sest härra ei ole siin kunagi pikemat aega elanud, ja kui tulebki, vajab ta poissmehena vähe teenimist. Kuid ettevaatus ei ole ilmaski ülearune. Ust pole raske lukku keerata, ja on ikkagi parem, kui olete igasuguste halbade ootamatuste eest kaitstud. Paljud inimesed loodavad ainult Looja peale, aga mina mõtlen, et jumal hoiab seda, kes ka ise enda eest hoolt kannab,» lõpetas ta oma jutu. See oli tema kohta isegi pikk kõne, mille ta kveekerliku mõõdukusega ette kandis.

Naise imetlusväärsest enesevalitsemisest kui ka salapärasest silmakirjalikkusest rabatud, seisin ma ikka veel samal kohal, kui kokk sisse astus.

«Missis Poole,» ütles ta Grace'i poole pöördudes, «teenijate lõuna saab varsti valmis, kas tulete alla?»

«Ei. Pange pint* porterit ja veidi pudingit kandikule, ma võtan selle üles kaasa.»

«Aga liha?»

«Ainult tükike, ja lõik juustu. See on kõik.»

«Ja saago?»

«Praegu pole tähtis. Teeajaks tulen alla ja teen ise.»

Siis vaatas kokk minu poole, teatades, et missis Fairfax mind ootab, ja ma lahkusin toast.

Lõunasöögi ajal ma peaaegu ei kuulnudki, mida missis Fairfax mulle kardinate süttimisest jutustas, nii väga olin süvenenud mõtteisse Grace Poole'i mõistatuslikust käitumisest. Veelgi rohkem murdsin pead selle üle, miks teda ikka veel Thornfieldis peetakse ja varahommikul vanglasse ei saadetud või vähemalt teenistusest ei vallandatud. Ometi oli mister Rochester möödunud ööl päris veendunult väljendunud, et Grace Poole on süüdlane. Missugune salajane põhjus keelas teda seda naist avalikult süüdistamast? Miks ta ka mind oli palunud saladust hoida? See oli imelik. Uhke, kättemaksuhimuline ja kõrk džentelmen näis olevat ühe oma

* inglise vedelikumõõt; 1 p i n t = 0,568 l. *Tlk.*

kõige alama teenija mõju all ja niivõrd selle võimuses, et ta isegi siis, kui too oma käe peremehe elu vastu tõstis, teda avalikult süüdistada ei julgenud, veel vähem karistada.

Oleks Grace noor ja ilus olnud, oleksin võinud mõtelda, et hirmu ja ettevaatlikkuse asemel mõjutasid mister Rochesteri õrnemad tunded. Ent näotu ja aastates, nagu see naine oli, ta pigem süvendas minus tunnet, et mu oletus ei ole õige. «Aga kord,» arutlesin ma, «oli ka tema noor, ja ta noorusaeg langeb ühte peremehe omaga. Missis Fairfax mainis, et Grace elab selles majas juba aastaid. Ta pole vist kunagi ilus olnud, aga ta võib olla originaalne ja tugeva iseloomuga, mis veetluse puudumist hüvitavad. Mister Rochesterile meeldib otsustavus ja ekstsentrilisus — ekstsentrik on Grace igal juhul. Aga võib-olla sattus ta Grace'i mõju alla kunagise tuju tõttu (temataolisel äkilisel ja kangekaelsel loomusel on veidrused väga võimalikud), ja nüüd kasutab too mehe ammust ettevaatamatut sammu ära, viimasel aga pole nii palju iseloomu, et ta ennast sellest lahti raputaks või selle hoopiski unustaks?» Kuid oma oletustes niikaugele jõudnud, nägin missis Poole'i nurgelist, lamedat kuju ja ilmetut, jämedajoonelist nägu nii selgesti oma vaimusilma ette kerkivat, et ma kõhklema lõin: «Ei, see on võimatu! Minu oletus ei saa õige olla.» — «Siiski,» tähendas minus salajane südamehääl, «ega sinagi ilus ei ole, aga mister Rochesterile sa meeldid, või vähemalt nõnda sulle endale tundub, ja eile öösel — tuleta meelde ta sõnu, ta pilku, ta häält!»

Liiga hästi mäletasin ma kõike: sel silmapilgul meenus mulle juhtunu uuesti ja eriti elavalt. Astusin õpperuumi; Adèle joonistas. Kummardunud tütarlapse pea kohale, hakkasin ta kätt juhtima. Kohkudes vaatas Adèle üles.

«Qu'avez-vous, Mademoiselle?» küsis ta. *«Vos doigts tremblent comme la feuille, et vos joues sont rouges: mais, rouges comme des cerises!»**

«Mul valgus veri kummardumisest näkku, Adèle.» Tütarlaps jätkas joonistamist, mina mõtlemist.

Ruttasin omaenda tehtud vastumeelseid oletusi Grace Poole'i kohta tagasi tõrjuma, sest mõte sellest kõigest oli mulle vastik. Võrdlesin ennast temaga ja leidsin, et me oleme erinevad. Bessie Leaven oli kord ütelnud, et olen tõeline daam, ja ta kõneles tõtt — ma olin daam. Pealegi nägin ma nüüd palju parem välja kui siis, kui Bessie mind kohtas: olin jumekam ja kosunud, erksam ja elurõõmsam, sest mind olid haaranud erutavad ja õnnestavad lootused.

«Õhtu läheneb,» mõtlesin ma aknast välja vaadates. «Terve päeva pole ma majas mister Rochesteri häält ega samme kuulnud, aga kindlasti näen teda veel täna.» Hommikul kartsin temaga kohtuda, nüüd otse ihaldasin seda, ja kuna mu ootused kogu aja nurja olid läinud, olin kärsituks muutunud.

Kui õhtu kätte oli jõudnud ja Adèle lastetuppa Sophie'ga mängima läinud, ihkasin seda kohtumist juba väga. Kuulatasin, kas ei helise all kell või ei tule Leah mind alla kutsuma. Siis jälle kujutlesin, et kuulen mister Rochesteri enda samme, ja ma vaatasin ukse poole lootuses, et see iga silmapilk avaneb ja tema sisse astub. Ent uks jäi suletuks, ainult hämarus toas tihenes. Kuid veel polnud hilja, tihti saatis ta mulle ka kella seitsme või kaheksa ajal järele, aga nüüd oli alles kuus. Kindlasti ei võinud mu ootused mind petta, eriti veel täna, mil mul talle nii palju ütelda olnuks. Kavatsesin jutu uuesti Grace Poole'ile viia, et ta arvamust kuulda. Tahtsin talt otse küsida, kas ta tõesti on veendunud, et see oli Grace, kes eelmisel ööl julma teoga hakkama sai, ja kui nii, siis miks ta seda saladuses hoiab. Et mu uudishimu teda irriteerida võiks, sellest hoolisin ma vähe. Tundsin erilist rõõmu ta ärritamisest ja lepitamisest vaheldumisi. Mu vaist hoidis mind liiga kaugele minemast: kunagi ei laskunud ma provokatsioonini, kuid mulle meeldis oma osavust proovida kõige ohtlikumal piiril. Säilitades kogu aja aupakliku joone, hetkekski unustamata oma seisundit, võisin ma temaga kartmatult ja ebamugava piinlikkustundeta vaidlusse laskuda — see meeldis nii temale kui ka minule.

Lõpuks tuli keegi trepiastmete nagisedes üles. Sisse astus Leah, kuid kahjuks ainult teatega, et tee missis Fairfaxi toas ootab. Siiski läksin ma rõõmuga alla, sest see viis mind mister Rochesterile ligemale.

«Te soovite kindlasti teed juua,» ütles lahke vana daam minu sisenedes, «lõuna ajal sõite nii vähe. Ma kardan, te pole täna päris terve,» jätkas ta. «Te põsed õhetavad ja silmad hiilgavad nagu palavikus.»

«Oh ei, olen täiesti terve! Ma pole end ammu nii hästi tundnud!»

«Siis peate seda hea isuga tõestama. Kas te täidaksite teekannu, kuni ma selle varda lõpuni koon?» Mõni hetk hiljem tõusis missis Fairfax üles rulood alla laskma. Senini seisid need ikka veel üleval, et võimalikult kaua päevavalgel kududa saaks, ehkki videvik juba täielikule pimedusele aset oli andmas.

---

* «Mis teil viga on, *mademoiselle* Eyre? ... Te käed värisevad nagu lehed ja põsed on punased, punased nagu kirsid.» (pr. k.) *Tlk.*

«Täna on ilus õhtu,» ütles ta aknast välja vaadates. «Kuigi pole tähistaevas, oli ilm mister Rochesterile sõiduks soodne.»

«Sõiduks! Kas mister Rochester sõitis kuhugi? Ma ei teadnudki, et teda kodus ei ole.»

«Mister Rochester sõitis kohe pärast hommikusööki välja. Ta läks Leasi, mister Eshtoni mõisa, see on siit kümme miili teisel pool Millcote'i. Sinna tuleb neid suur seltskond kokku: lord Ingram, sir George Lynn, kolonel Dent ja teised.»

«Kas te ootate teda täna õhtuks tagasi?»

«Ei — isegi homseks mitte. Väga võimalik, et ta jääb sinna terveks nädalaks või isegi kauemaks. Kui need peened, moodsad inimesed kokku tulevad, siis ümbritsetakse neid säärase luksuse ja lõbustustega, kõige meeldiva ja meelelahutust pakkuvaga, et nad lahkumisega ei kiirustagi. Džentelmenid on siis eriti kõrges hinnas. Mister Rochester on nii huvitav ning elav seltskonnas, olen kindel, et temast seal kõikide lemmik saab. Ta meeldib daamidele väga, kuigi välimuse järgi seda eriti öelda ei saaks. Aga minu arvates katavad ta teadmised ja vaimuanded, võib-olla ka tarkus ja suursugune päritolu, kõik väikesed puudused ta välimuses kinni.»

«Kas Leasis on ka daame?»

«Aga muidugi. Seal on missis Eshton ja ta kolm tütart — väga elegantsed noored daamid, siis kõrgeaulised Blanche ja Mary Ingram — tõelised iludused! Nägin Blanche'i kuus või seitse aastat tagasi, kui ta oli kaheksateistkümneaastane neiu. Mister Rochester andis jõulute ajal hiilgava balli ja ta sõitis siia. Te oleksite pidanud nägema söögituba tol õhtul — kui rikkalikult see kaunistatud oli, kuidas kroonlühtrid särasid! Oli saabunud oma viiskümmend leedit ja džentelmeni — kõik meie krahvkonna auväärsetest perekondadest, ja balli kuningannaks sai miss Ingram.»

«Te ütlesite, et nägite teda, missis Fairfax. Missugune ta oli?»

«Jah, ma nägin teda. Söögitoa tiibuksed olid pärani avatud. Jõulute puhul lubati teenijailgi halli koguneda, et leedide laulu ja mängu pealt kuulata. Mister Rochester palus mind söögituppa ja ma istusin vaikselt nurgas ning vaatasin kõike pealt. Ma pole kunagi suurejoonelisemat vaatepilti näinud: leedid kandsid hiilgavaid tualette, enamik neist — vähemalt nooremad, olid ilusad, kuid miss Ingram oli neist kõigist kindlasti kõige kaunim.»

«Kuidas ta välja nägi?»

«Pikakasvuline, kaunilt vormitud rinna ja längus õlgadega; pikk graatsiline kael, puhas tõmmu jume, suursugused näojooned, silmad sarnanesid mister Rochesteri omadega —

suured tumedad ja niisama säravad nagu ta briljandid. Ja siis — ta imeilusad ronkmustad juuksed olid kaunilt soengusse seotud: paksud palmikud kroonikujuliselt kuklas ja ees pikad rippuvad läikivad kiharad. Ta oli üleni säravvalges; üle õla ja rinna kaardus merevaigukarva sall, mis oli ühele küljele kinnitatud ja mille narmad allapoole põlvi ulatusid. Juustesse oli pistetud salliga ühte värvi lill, mis ta süsimustadel kiharatel kauni kontrastina mõjus.»

«Kindlasti imetlesid teda kõik?»

«Ja muidugi. Aga mitte ainult ilu, vaid ka ta muusikaande pärast. Tema oligi üks neid leedisid, kes laulis, ja keegi džentelmen saatis teda klaveril. Tema ja mister Rochester laulsid ka duetti.»

«Mister Rochester? Ma ei teadnudki, et ta laulab.»

«Oo, tal on ilus bass ja muusikas hea maitse.»

«Aga miss Ingramil, missugune tema hääl on?»

«Väga kõlav ja jõuline. Ta laulis vaimustavalt, lihtsalt nauding oli teda kuulata. Pärastpoole mängis ta klaverit. Mina ei ole muusikas asjatundja, aga mister Rochester on, ja tema kiitis, et miss Ingrami ettekanne olevat suurepärane olnud.»

«Ja see ilus ning andekas leedi ei ole ikka veel abiellunud?»

«Paistab jah. Minu teada ei ole temal ega ta õel kuigi suurt varandust. Vana lord Ingrami mõisad olid põlispärand, mis peaaegu tervenisti testamendiga vanimale pojale läksid.»

«Ma imestan, et ükski jõukas aadlik ega džentelmen temasse armunud ei ole, kas või mister Rochester näiteks. Ta on ju rikas, eks ole?»

«Oo jaa. Aga näete, seal on jälle mõtlemapanev vanusevahe. Mister Rochester on ligi neljakümnene, tema aga alles kakskümmend viis.»

«Mis sellest? Iga päev sõlmitakse palju ebavõrdsemaidki abielusid.»

«Tõsi küll. Siiski, ma vaevalt usun, et mister Rochesterile võiks midagi seesugust pähe tulla. Aga teie ei söö ju midagi. Te pole raasukestki võtnud, sestsaadik kui te lauda istusite.»

«Mul on janu ja sellepärast pole ka isu. Kas te lubaksite mulle veel tassi teed?»

Tahtsin mister Rochesteri ja ilusa Blanche'i võimaliku abielu küsimuse juurde tagasi tulla, aga tuppa jooksis Adèle ja mul tuli kõneainet muuta.

Hiljem, oma toas, mõtlesin ma äsjakuuldu üle järele. Vaatasin oma südamesse, kaalusin oma mõtteid ja tundeid, püüdes ebamääraseid ning mõtete kaoses ringiekslevaid ja kujuteldavaid emotsioone karmilt kainele mõistusele allutada. Mõistsin ise enda üle kohut: ära kuulanud tunnistajatena

Mälu, mis meenutas mulle lootusi, soove ja tundmusi, mida olin hellitanud eelmisest ööst peale, kui ka kogu mu üldist hingelist seisundit juba ligi kahe nädala vältel, ja Mõistuse rahuliku, talle omase lihtsa ning ilustamata seletuse, et ma ise polnud tahtnud tegelikkust tunnistada, vaid olin nagu meeletu loonud endale ideaali, langetasin ma kohtuotsuse:

«Eales pole suuremat narri olnud kui Jane Eyre, ja ükski teine idioot pole ennast selliste magusate valedega petnud, juues mürki, otsekui oleks see nektar.»

«Sina,» laususin ma endamisi, «ja mister Rochesteri favoriit! Sa kujutled, et võiksid talle meeldida, talle üldse midagi tähendada? Jäta jutt! Su narrus paneb mind iiveldama. Sa rõõmustasid mõne juhusliku, kahemõttelise tähelepanuavalduse üle, mida auväärsest perekonnast džentelmen, elukogenud mees, sinule, kogenematule tütarlapsele ja oma alluvale, osutas. Kuidas sa söandasid? Vaene, rumal hani! Kas isegi mõte tulevikule sulle aru pähe ei pannud? Täna hommikul meenutasid sa lühikest vahejuhtumit möödunud ööst? Peida oma silmad ja häbene! Ta ütles sinu arvates midagi kiitvat, eks ole? Pime kutsikas! Ava oma udused silmad ja tunnista seda neetud mõttetust! Sellest ei tule naisele midagi head, kui ta peremees, kes temaga abielluda ei kavatse, teda meelitustega ümbritseb. Ent lausa meeletu on selline naine, kes laseb oma südames süttida salajase armastuse, mis, leidmata vastuarmastust, hävitab kogu ta elu. Aga kui armastusele ka armastusega vastataks, viiks see lõpuks ikkagi nagu virvatuli põhjatusse rappa, kust enam väljapääsu ei ole.

Kuula siis, Jane Eyre, oma kohtuotsust! Homme asetad sa enda ette peegli ja joonistad pliiatsiga oma portree, aga õiglaselt, ühtegi iluviga pehmendamata, ühtegi karmi näojoont vahele jätmata või ebameeldivat korrapäratust silumata. Siis kirjutad sa pildile alla: Üksiku, vaese ja inetu guvernandi portree.

Seejärel võta elevandiluust plaadike — sul on üks joonistusvahendite kastis —, sega paletil kõige värskemad, ilusamad ning puhtamad värvid, vali kõige peenem kaamelikarvadest pintsel ja visanda hoolikalt kõige veetlevam nägu, mida sa endale üldse oskad ette kujutada. Maali ta kõige õrnemates toonides ja pehmemates varjundites, vastavalt missis Fairfaxi kirjeldusele miss Blanche Ingramist: ära unusta ronkmusti lokke ega idamaiseid silmi — mis! Sa mõtled siin mister Rochesteri omi modellina kasutada! Jäta! Ei mingit nuuksatust! Ei ohkamist ega kahetsemist! Tahan tunnistada ainult mõistust ja meelekindlust. Tuleta meelde Blanche'i kreeka jumalannale omaseid kaela ja rinna ülevaid ning harmoonilisi

piirjooni, näita ta ümarat, pimestavalt valget õlga ja õrna kätt, ära unusta briljantsõrmust ega kuldkäevõru. Kujuta täpselt ta riietust, õhulisi pitse ja säravat siidi, sujuvalt langevat salli ja kullakarva roosi. Kirjuta pildile alla: Täiusliku kaunitari, kõrgestisündinud leedi Blanche'i portree.

Ja kui sa tulevikus veel peaksid kujutlema, et mister Rochester sinust kuidagi eriti hästi mõtleb, võta need kaks portreed välja ja võrdle neid. Ütle endale: tõenäoliselt võiks mister Rochester, kui ta ainult tahaks, võita selle suursuguse leedi armastuse; kuidas võib sulle mõttessegi tulla, et ta võtaks tõsiselt toda vaest, tähtsusetut neidu lihtrahva hulgast?»

«Nii ma ka teen,» sõnasin ma. Otsusele jõudnud, rahunesin pikkamööda ja uinusin.

Pidasin oma sõna. Piisas tunnist-kahest, et visandada oma portree kriidipliiatsiga, kuid kulus peaaegu kaks nädalat, enne kui lõpetasin elevandiluul miniatuuri kujuteldavast Blanche Ingramist. See oli kütkestav nägu, ja minu omaga võrreldes oli kontrast küllaltki ilmne mu enesevalitsemist vaos pidamaks. Tööst oli mulle palju kasu: see hoidis mu mõtted ja käed tegevuses, andis jõudu kinnistuda otsusel, mida ma oma südames igavesti jäädvustada soovisin.

Tänu tervendavale distsipliinile, millega ma oma tunded maha surusin, oli mul peagi põhjust ennast hingelise tasakaalu tagasisaamise puhul õnnitleda, ja ma võisin eelseisvatele sündmustele sündsa rahulikkusega vastu minna, sündmustele, mis varem mind arvatavasti täielikult roopast välja oleksid viinud.

17. PEATÜKK

Möödus nädal. Mister Rochesterilt ei tulnud mingit teadet. Möödus kümme päeva — ikka veel ei tulnud ta koju tagasi. Missis Fairfax mainis, et poleks sugugi imeks panna, kui ta Leasist otse Londonisse ja sealt edasi mandrile sõidaks ning Thornfieldis terve aasta nägu ei näitaks, — nii äkitselt ja ootamatult on ta varemgi oma mõisast lahkunud. Seda kuuldes läbis mind imelik külmus ja mu süda tõmbus kokku. Hakkasin peaaegu pettumuspiina tundma, kuid võtsin ennast kokku, ja meenutanud oma põhimõtteid, kutsusin erutatud meeled uuesti korrale. Ja päris ime, kuidas ma oma hetkelisest tasakaalutusest võitu sain, kui kiiresti ma eemale tõrjusin mõtte, nagu oleksid mister Rochesteri sõidud asi, mille vastu ma elavat huvi tunnen. Ma ei alandanud ennast, mee-

nutades oma teenijalikku alluvust, vaid ütlesin endale otsekoheselt:

«Sind ei seo Thornfieldi omanikuga midagi muud, kui et võtad vastu oma palga kasvandiku õpetamise eest, ja kui oma kohustusi hästi täidad, on sul õigus temalt austavat ja head suhtumist loota. Ole kindel, et see on ka kõik, mida ta teie vahekorras tunnistab. Seepärast ära loo temast oma õrnemate tunnete, õnnejoovastuse ega ahastuse objekti. Tema on inimene teisest ühiskonnaklassist, sina jää oma ringkonda ning pea endast lugu ja ära pilla oma armastust ega hingejõudu sellele, kes neid ei vaja, vaid koguni põlgab.»

Rahulikult jätkasin oma igapäevast tegevust. Aeg-ajalt vilksatas mu peas ebamäärane küsimus, kas ma ei peaks Thornfieldist lahkuma, ja tahtmatult hakkasin mõttes kuulutusi koostama ning uue teenistuskoha kohta oletusi tegema. Nende mõttemõlgutuste pidurdamist ei pidanud ma vajalikuks. Nad võisid vabalt juurduda ja vilja kanda.

Mister Rochester oli ligi kaks nädalat kodunt ära olnud, kui post missis Fairfaxile kirja tõi.

«See on peremehelt,» ütles ta ümbrikule vaadates. «Nüüd saame kindlasti teada, kas meil on ta tulekut loota või mitte.»

Sellal kui ta pitseri lahti murdis ja kirja hoolikalt läbi luges, jätkasin mina kohvijoomist (me istusime hommikulauas). Kohv oli kuum ja vist seetõttu lõingi ma näost õhetama. Miks aga mu käsi värisema hakkas ja ma tahtmatult poole tassi sisust alustassile pillasin, selle kallal juurdlemist püüdsin vältida.

«Jaa — mõnikord näib mulle, et me siin liiga vaikselt elame, nüüd aga tuleb meil küllaltki palju tegemist, vähemalt mõneks ajaks küll,» ütles missis Fairfax mõtlikult kirja silmitsedes, prillid ninal.

Enne kui ma seletust söandasin küsida, sidusin Adèle'i põllepaelad kinni, mis juhtumisi lahti olid läinud, andsin talle veel saia ja valasin ta tassi piima täis. Alles siis laususin ma ükskõkselt:

«Mister Rochester ei saabu arvatavasti niipea?»

«Vastuoksa, õige varsti — kolme päeva pärast, nagu ta kirjutab. See on siis tuleval neljapäeval, ja mitte üksi. Ma ei tea, kui palju peeneid külalisi temaga Leasist kaasa sõidab, aga ta saadab käsu, et kõige paremad magamistoad vastuvõtuks valmis oleksid, raamatukogu ja võõrastetoad põhjalikult puhastatud, kokaabilised Millcote'i võõrastemajast, või kust aga saan, kohale kutsutud. Leedid võtvat ka oma toatüdrukud ja džentelmenid oma toapoisid kaasa, nii et meil hakkab maja rahvast täis olema.» Missis Fairfax lõpetas kiiresti

söömise ja tõttas toast välja ettevalmistustega kohe algust tegema.

Need kolm päeva olid tõesti tegevusrohked, nagu ta oli ennustanud. Mu senist arvamist mööda valitses kõikides Thornfieldi tubades kord ja nad olid maitsekalt sisustatud, kuid nähtavasti olin eksinud. Appi võeti kolm naist, ja nüüd algas säärane küürimine ja kraamimine, põrandate pesemine ja vaipade kloppimine, piltide mahavõtmine ja ülesriputamine, peeglite ja lühtrite poleerimine, magamistubade kütmine, linade ja sulgpatjade kuivatamine kaminatule paistel, nagu ma seda elus enne polnud näinud ega näegi. Adèle keerles kõige selle keskel nagu pöörane. Näis, et nii ettevalmistused vastuvõtuks kui ka külaliste ootamine viisid ta ekstaasi. Ta nõudis, et Sophie vaataks üle kõik ta «tualetid», nagu ta oma kleite nimetas, uuendaks neid, mis olid «moest läinud», ja tuulutaks ning triigiks ülejäänuid. Adèle ise ei teinud midagi, ta ainult kepsles ringi suurtes tubades, kargles tühjades voodites ja pikutas madratsitel ning sulgpatjadel, mis virnadesse olid laotud kaminate ette, kust mühinal põleva tule leegid otse korstnasse vuhisesid. Õppimisest oli ta vabastatud, sest missis Fairfax värbas ka mind oma käsutusse ja ma viibisin terved päevad teda ja kokka aidates (pigem küll segades) toidutagavaraderuumis. Õppisin valmistama kreeme, kohupiimakooke ja prantsuse torte, küpsetama linde ja garneerima magusroogade vaagnaid.

Külaliste saabumist oli oodata neljapäeval kella kuuesele õhtusöögile. Suures ettevalmistuste tuhinas polnud mul mahti oma mõtetele anduda. Olin niisama toimekas ja elevil nagu kõik teisedki, rääkimata Adèle'ist. Siiski, vahetevahel tumestas mu rõõmu tusk, ja ma ei saanud jagu mind valdavast raskemeelsusest ega süngeist oletustest. Pahaendelised aimused vaevasid mind eriti siis, kui nägin kolmandale korrusele viiva trepi juures olevat ust (mida viimasel ajal alatasa lukus peeti) aeglaselt avanevat ja Grace Poole'i väljuvat, peas tärgeldatud tanu ja ees valge põll, samuti siis, kui ma ta viltuhvlite kuulmatut astumist koridoris jälgisin või teda segamini pööratud magamistubadesse korraks sisse nägin vaatavat ja koristajatele näpunäiteid jagavat, kuidas kaminavõret ja marmorit puhastada või tapeedist plekke välja võtta, ning seejärel jälle edasi minevat. Nõnda käis ta kord päevas köögis, sõi lõunat, suitsetas tule ees istudes oma väikest piipu ja läks oma süngesse lemmikasupaika tagasi, käes ainuke lohutaja üksinduses — pint porterit. Kahekümne neljast tunnist veetis ta ainult ühe all teiste teenijate seltsis, kogu ülejäänud aja aga istus üleval, oma madalas tammepuust paneeli-

dega kambris, õmbles — ja naeris oma kurba naeru, üksik nagu vang kongis.

Kõige kummalisem oli see, et mitte ükski hing majas peale minu ei paistnud ta käitumisele tähelepanu pööravat ega selle üle imestavat; mitte keegi ei tundnud huvi ta positsiooni ega ülesannete vastu selles majas, keegi ei haletsenud ta üksindust ega eraldatust. Kord sattusin siiski tahtmatult pealt kuulama Leah' ja ühe koristaja vestlust, milles oli juttu Grace'ist. Mida Leah oli kõnelnud, ma ei tea, aga koristaja tähendas:

«Küllap talle makstakse siin head palka.»

«Jah,» vastas Leah, «küll tahaksin, et ka mina niipalju saaksin. Ma ei või ju oma palga üle nuriseda, ei, Thornfieldis ei olda ihnsad, aga minu oma ei tee välja ühte viiendikkugi missis Poole'i palgast. Ta kogub raha sukasäärde ja iga kolme kuu tagant viib kenakese summa Millcote'i panka. Ei oleks sugugi imeks panna, kui ta siit ära minnes endale nii palju raha on kogunud, et ilma töötagi elada võib. Aga tema nähtavasti on siin harjunud. Missis Poole pole ju neljakümnenegi ja tal on jaksu veel igasuguse töö peale. Oleks nagu liiga vara töölt ära jääda.»

«Ja oma tööd teeb ta nähtavasti hästi?» küsis koristaja.

«No mis seda rääkida, tema juba teab, mis ta tegema peab,» kinnitas Leah paljutähendavalt, «igaüks sellega hakkama ei saaks, isegi kõige selle raha eest mitte, mis talle makstakse.»

«Seda muidugi!» järgnes vastus. «Ei tea, kas härra . . .»

Koristaja tahtis jätkata, kuid samas pöördus Leah ringi, ja märganud mind, andis oma jutukaaslasele müksu.

«Kas tema ei teagi?» kuulsin naist sosistavat.

Leah raputas pead ja jutt muidugi katkes. Kõik, mida ma taipasin, viitas sellele, et Thornfieldis peitus mingi saladus, mida minu eest teadlikult varjati.

Saabus neljapäev. Kõik tööd olid eelmisel õhtul lõpetatud: vaibad maha laotatud, voodieesriided festoonidega üles riputatud, vooditel säravvalged päevatekid, tualettlaudadel kõik vajalik valmis pandud, mööbel läikivaks poleeritud, vaasides lilled; magamistoad ja võõrastetoad lausa särasid puhtusest. Ka hall oli kuidagi värskem: vana nikerdustega kell, tammised trepiastmed ja käsipuu läikisid nagu peegel; söögitoas kiiskas puhvet hõbedast, võõrastetoas ja buduaaris seisid kõikjal vaasid eksootiliste lilledega.

Jõudis kätte pärastlõuna. Missis Fairfax rõivastus oma parimasse musta siidkleiti, mille pidulikkust toonitasid valged kindad ja kuldkell — temal tuli ju külalised vastu võtta, leedid oma tubadesse juhatada ja nõnda edasi. Ka Adèle nõudis,

et teda ümber riietataks. Kuigi ma arvasin, et tütarlast vaevalt sel õhtul seltskonda kutsutakse, lubasin tüdruku heaksmeeleks Sophie'l talle ühe lühikese kahara musliinkleidi selga panna. Mis minusse puutub, siis polnud mul tarvis ümber rõivastuda, sest mina ei kavatsenud lahkuda me õppetoast, mis oli saanud mulle «muretundidel armsaimaks pelgupaigaks».

Ilm oli kevadiselt kirgas, üks neid märtsikuu lõpu või aprilli alguse päevi, mis oma säraga suve saabumist kuulutavad. Päev jõudis lõpule ja õhtu oli nii soe, et istusin õppetoas töötades, aken lahti.

«Aeg on juba hiline,» lausus missis Fairfax kleidi kahisedes tuppa astudes. «Mul on hea meel, et määrasin õhtusöögi tund aega hiljemaks kui mister Rochester kirjas mainis. Kell on juba seitsme peal ja ma saatsin Johni värava juurde vaatama, sealt on tee Millcote'i poole kaugele näha.» Missis Fairfax astus akna alla. «Sealt ta tulebki! Noh, John,» jätkas ta aknast välja kummardudes, «mis uudist?»

«Tulevad, armuline proua!» järgnes vastus. «Kümne minuti pärast on nad siin.» Adèle sööstis akna juurde. Ma järgnesin talle, püüdes seista nii, et kardinast varjatult kõike pealt näeksin.

Need kümme minutit tundusid väga pikkadena, kuni viimaks rataste vurinat kostma hakkas: mööda teed kappas neli ratsanikku, nende järel tulid kaks lahtist kalessi, mille kohal lehvisid daamide loorid ja lainetasid kübarate suled. Kaks ratsanikku olid noored elegantsed džentelmenid, kolmas aga mister Rochester, kes istus oma musta hobuse Mesrouri seljas, Pilot kargles nende ees. Mister Rochesteri kõrval sõitis leedi tumelillas, peaaegu maani ulatuvas ratsakleidis, tuul mänglemas pikas looris, mille läbipaistvate kurdudega segunesid tihedad, läikivmustad juuksekiharad.

«Miss Ingram!» hüüatas missis Fairfax ja ruttas alla külalisi vastu võtma.

Teekäänakul jäi kavalkaad maja nurga taha ja ma kaotasin nad silmist. Adèle hakkas mind paluma, et ma teda alla lubaksin minna, kuid ma võtsin ta põlvele ja seletasin, et ta ei tohi ei nüüd ega ka hiljem leedide silma alla kippuda, enne kui teda kutsutakse, muidu saab mister Rochester pahaseks. Seda kuuldes hakkas Adèle silmi vesistama, ent kui ma üpris tõsise näo tegin, lakkas ta nutmast. Hallist kostis nüüd lõbusat kõnelust: džentelmenide sügavad ja leedide hõbedased hääled segunesid meeldivas harmoonias, ja kuigi mitte kõige valjemini, kostis ometi kõige selgemini Thornfield-halli peremehe kõlav bass, kui ta oma kaunitele ja elegantsetele küla-

listele ütles tere tulemast tema katuse alla. Seejärel läksid kerged sammud trepist üles, kiiresti tippides tulid daamid mööda koridori, kuuldus tasast rõõmsat naeru, uste avanemist, sulgumist ning sosistamist.

*«Elles changent de toilettes,»** ütles Adèle, kes tähelepanelikult kuulates kogu aja oli jälginud liikumist majas, ja lisas ohates:

*«Chez maman, quand il y avait du monde, je le suivais partout, au salon et à leurs chambres; souvent je regardais les femmes de chambre coiffer et habiller les dames, c'était si amusant: comme cela on apprend.»***

«Kas sul kõht tühi ei ole, Adèle?»

*«Mais oui, Mademoiselle: voilà cinq ou six heures que nous n'avons pas mangé.»****

«Sellal kui leedid veel oma tubades viibivad, katsun ma alla minna ja püüan sulle midagi süüa tuua.»

Ettevaatlikult oma pelgupaigast väljunud, läksin ma tagatrepi kaudu otse kööki. Seal võttis mind vastu hirmus kuumus ja ärev sagimine. Supp ja kala olid oma viimases valmimisjärgus. Suurte pottide kohale kummardunult askeldas kokk, ihult ja hingelt küps iga minut plahvatama. Teenijatetoas kamina ees istusid kaks kutsarit ja kolm kammerteenrit; toaneitsid olid nähtavasti oma leedide juures. Uued, Millcote'ist palgatud teenijad askeldasid läbisegi. Poetunud läbi selle tohuvabohu, jõudsin ma viimaks toidukambrisse. Võtsin külma praetud kanapoja, saia, paar magusat kooki, kaks taldrikut, noad-kahvlid ja ruttasin selle saagiga tagasi. Ukse enda järel sulgenud ja koridori jõudnud, kuulsin valjenevat kõnesuminat, mis mind hoiatas, et leedid võivad iga hetk tubadest väljuda. Õppetuppa jõudmiseks oleksin pidanud nende ustest mööduma, aga ma ei tahtnud, et nad mind selle toidumoonalaadungiga kohtaksid, ja jäin seisma koridori lõppu, kus oli harilikult üsna hämar, sest seal puudus aken. Nüüd aga, mil päike oli loojunud ja videvik tihenemas, valitses seal täielik pimedus.

Üksteise järel avanesid uksed ja kaunid daamid väljusid rõõmsalt ning muretult, säravate tualettide helendades hämaruses. Viivuks seisatasid nad koridori teises otsas, vesteldes sulnis, tagasihoitud elevuses. Ja nagu õrn udupilv rullub mäenõlvalt, laskusid nad seejärel sujuvalt ning hääletult trepist alla. Nende aristokraatlik elegants jättis mulle senitundmatu elamuse.

Leidsin Adèle'i õppetoa ukse vahelt piilumas.

«Kui ilusad!» hüüdis ta inglise keeles. «Oh, kuidas ma nendega kaasa tahaksin minna! Ei tea, kas mister Rochester meid pärast õhtusööki alla ka kutsub?»

«Ei, kindlasti mitte. Mister Rochesteril on muustki mõelda. Täna õhtul ära enam leedide peale mõtle, võib-olla näed neid homme. Siin on sulle õhtusöök.»

Tal oli kõht tõesti tühi, ja mõneks ajaks juhtisid kanapoeg ning koogid ta tähelepanu kõrvale. Hea, et olin toitu muretsenud, muidu oleksime kõik võinud õhtueinest ilma jääda, ka Sophie, kellega me nüüd söömaaega jagasime: all oli teistel nii palju tegemist, et meid kellelegi meelde ei tulnud. Magusroog anti alles pärast üheksat lauale, ja kell kümme jooksid teenrid ikka veel kandikute ja kohvitassidega edasi-tagasi. Lubasin Adèle'il üles jääda tavalisest kauemaks, sest ta väitis, et ta ei saa magada, kui all ustest käiakse ja inimesed ringi liiguvad. Peale selle, lisas ta, võib mister Rochesterilt kutse tulla, ja kui ta poleks riides, *«et alors, quel dommage!»**

Jutustasin talle muinasjutte niikaua, kui ta aga soovis; siis viisin ta vahelduseks koridori. Hallis oli nüüd lamp süüdatud, ja talle meeldis üle trepikäsipuu jälgida, kuidas teenrid siiasinna tõttasid. Aeg oli juba õige hiline, kui võõrastetoast, kuhu selleks puhuks klaver oli viidud, kostma hakkasid muusikahelid. Istusime Adèle'iga trepi ülemisele astmele ja jäime kuulama. Nüüd voolas hääl kaunite klaverihelide saatel. Laulis üks leedisid, ja see laul oli üpris ilus. Soolo lõppenud, järgnes duett, siis lõbus ühislaul, vaheaegu täitis elav kõnekõma. Kuulasin kaua ja äkki tabasin end sellelt, et püüan häältesegust ära tunda mister Rochesteri oma; ta hääle teiste hulgast avastanud, oli mu järgmiseks mõtteks üksikutest sõnadest aru saada.

Kell lõi üksteist. Adèle, kes oma pea mu õla vastu oli naaldanud, hoidis uneraskeid silmi vaevu lahti. Võtsin tütarlapse sülle ja viisin ta voodisse. Leedid ja džentelmenid lahkusid oma tubadesse alles kella ühe paiku.

Järgmine päev oli niisama ilus nagu eelminegi. Seltskond võttis ette väljasõidu naabruskonda. Nad asusid varakult teele, ühed ratsa, teised kalessides. Vaatasin nende minekut

---

* Nad vahetavad tualette! (pr. k.) *Tlk.*

** Kui ma ema juures elasin ja meile külalised tulid, võisin ma nendega alati igale poole kaasa minna, võõrastetuppa ja buduaari; sageli vaatasin pealt, kui toatüdrukud daame riietasid ja nende juukseid kammisid, see oli nii lõbus: niimoodi õpib kõike tundma (pr. k.). *Tlk.*

*** On küll, *mademoiselle* Eyre. Me ei ole ju oma viis-kuus tundi midagi söönud (pr. k.). *Tlk.*

* Küll oleks siis kahju! (pr. k.) *Tlk.*

kui ka tulekut pealt. Miss Ingram oli ainuke daam hobusel, ja nagu eelmiselgi päeval sõitis mister Rochester galopisammul ta kõrval; nad ratsutasid teistest veidi eemal. Viidates sellele seigale, tähendasin missis Fairfaxile, kellega me akna all seisime:

«Te veel kahtlesite, kas nad kunagi võiksid mõelda abiellumisele, aga mister Rochester eelistab teda ju kõikidele teistele daamidele.»

«Jah, seda ei saa salata. Kahtlemata imetleb ta teda.»

«Ja miss Ingram samuti,» tähendasin ma. «Vaadake, kuidas ta mehele otsa vaatab ja kui usalduslikult nad vestlevad. Tahaksin, et ma ta nägu näeksin, sest senini pole mul juhust olnud talle põgusatki pilku heita.»

«Te näete teda veel täna õhtul,» lausus missis Fairfax. «Vihjamisi nimetasin mister Rochesterile, et Adèle soovib väga, et teda leedidele esitletaks, ja ta vastas: «Ah nii! Las ta siis tuleb pärast lõunasööki salongi, ja paluge ka miss Eyre'i temaga kaasa tulla.»»

«Seda ütles ta paljast viisakusest. Olen kindel, et mul ei tarvitse minna.»

«Ka mina juhtisin mister Rochesteri tähelepanu sellele, et te pole nii suure seltskonnaga harjunud, ja vaevalt et te selliste rõõmsate külaliste hulgas viibida tahaksite, pealegi on nad kõik teile täiesti võõrad. Aga tema vastas järsult: «Lollus! Kui ta vastu räägib, öelge talle, et see on mu eriline soov. Kui ta aga peaks kangekaelselt tõrkuma, tulen ise ja viin ta kaasa.»»

«Seda tüli ma talle ei tee,» vastasin ma. «Kui muud üle ei jää, ma lähen, kuigi vastu tahtmist. Kas teie ka sinna tulete, missis Fairfax?»

«Ei. Ma palusin ennast sellest kohustusest vabastada, ja mu soov täideti. Nüüd õpetan ma teile, kuidas vältida piinlikku kimbatust, mis on kõige ebameeldivam osa ametlikul esitlemisel. Minge võõrastetuppa, kui seal kedagi ei ole — veel enne, kui leedid lõunalauast on tõusnud. Valige endale koht kusagil vaikses nurgas, ja pärast seda kui džentelmenidki seltskonnaga liitunud on, ei tarvitse te enam kauemaks jääda. Las ainult mister Rochester korraks näeb, et te seal olete, siis lipsake minema — keegi ei pane teid tähele.»

«Mis te arvate, kas need külalised jäävad kauaks?»

«Võib-olla nädalaks-paariks, aga mitte rohkem. Pärast pühadeaegset parlamendiistungite vaheaega peab sir George Lynn, kes hiljuti Millcote'i parlamendiliikmeks valiti, Londonisse sõitma, et oma ametikohuste täitmisele asuda. Küllap mister Rochestergi koos temaga ära sõidab. Mind panebki juba

imestama, et ta seekord nii kauaks Thornfieldi on jäänud.»

Ärevustunne südames, ootasin tundi, mil ma oma kasvandikuga võõrastetuppa pidin astuma. Adèle, teada saanud, et teda õhtul leedidele esitletakse, oli terve päeva otsekui ekstaasis, ja alles siis, kui Sophie tema riietamisprotseduuri alustas, rahunes ta veidi. Selle tseremoonia tähtsus andis talle peagi täieliku tasakaalu tagasi. Lõpuks olid tal kiharad õlgadeni langevateks rullideks kammitud, roosa siidkleit seljas, pikk lehv kleidile seotud, pitskindad käes ja tütarlaps ise pidulik-tähtis. Teda polnud vaja manitseda, et ta oma kleiti hoiaks: siidkleiti hoolikalt kergitades, et seda mitte kortsutada, istus ta asjalikult oma väikesesse tugitooli ja kinnitas mulle, et ta ei tõuse enne, kui mina olen riietumise lõpetanud. See ei võtnud palju aega: rõivastusin oma parimasse kleiti — hõbehalli, mille olin ostnud miss Temple'i laulatuse puhuks ja mida ma sestsaadik kordagi polnud kandnud, kammisin juuksed siledaks ja kinnitasin kleidile oma ainukese ehte — pärlprossi. Läksime alla.

Söögitoast, kus parajasti lõunalauas istuti, ei tarvitsenud me läbi minna, sest õnneks viis võõrastetuppa veel teine uks. Tuba oli tühi. Vaikselt põles tuli marmorkaminas. Vahaküünlad, mis lauda kaunistasid, särasid oivaliste lillede keskel pidulikult. Võlvkaarelt langes karmiinpunane eesriie. Kuigi drapeering, mis meid seltskonnast eraldas, oli õhuke, vesteldi söögitoas nii tasa, et meieni vaid mahedat häältesuminat kostis.

Adèle, kes ikka veel pidulik-tõsises meeleolus oli, võttis sõna lausumata istet jalapingil, millele ma osutasin. Mina istusin aknaorva, ja võtnud ligidalseisvalt laualt raamatu, püüdsin lugeda. Adèle tõi oma pingi mu jalge ette; hetk hiljem puudutas ta mu põlve.

«Mis on, Adèle?»

*«Est-ce que je ne puis pas prendre une seule de ces fleurs magnifiques, Mademoiselle? Seulement pour compléter ma toilette.»**

«Sa mõtled liiga palju oma *toilette*'ile, Adèle, aga sa võid ta saada.» Ja võtnud vaasist roosi, kinnitasin selle ta siidlehvi külge. Ta ohkas ülimas rahulolus, nagu oleks ta õnnepeeker nüüd ääreni täis saanud. Pöörasin näo kõrvale, et varjata oma naeratust, mida ma kuidagi ei suutnud tagasi hoida, — selles tõsiduses ja andumuses, millega väike pariisitar suhtus oma riietusse, oli midagi naljakat, kuid ühtlasi ka haledat.

---

* Kas ma tohin võtta üheainsa neist imeilusatest lilledest, *mademoiselle* Eyre? Ainult selleks, et oma tualetti täiendada (pr. k.). *Tlk.*

Nüüd kuuldus kõrvaltoast lauast tõusmise sahinat. Drapeering lükati kõrvale ja hetkeks avanes mu ees vaade söögituppa, kus hõbedast ja kristallist dessertserviisiga luksuslikult kaetud pikale pidulauale kroonlühtritest pimestavat valgust langes. Võlvkaare alla ilmus daame; nad astusid võõrastetuppa ja drapeering langes jälle kinni.

Neid oli ainult kaheksa, aga üheskoos liikudes jätsid nad mulje, justkui oleks neid palju rohkem. Mõned olid väga pikad, enamik valges, aga kõikide kleitide külluslik kohevus näis lisavat nende kandjatele suurust, nagu udupilved lisavad suurust kuukettale.

Ma tõusin istmelt ja kummardasin neile. Üks või kaks vastasid peanoogutusega, teised ainult silmitsesid mind külmal pilgul.

Tuba mööda laiali minnes meenutasid nad oma liikumise kerguse ja sujuvusega mulle valgetiivulist linnuparve. Mõned neist võtsid istet sohvadel või otomanidel, nõjatades pead nõtkelt tahapoole, mõned kummardusid laudade kohale, vaadates lilli ja raamatuid; ülejäänud kogunesid kamina ette. Kõik kõnelesid tasasel, kuid rõhutatult selgel häälel, mis neil kombeks näis olevat. Hiljem sain ma teada nende nimed, seepärast võin neid nüüd esitleda.

Esiteks oli seal missis Eshton oma kahe tütrega. Omal ajal pidi missis Eshton küll kaunitar olema, sest ta oli veel nüüdsenigi hästi säilinud. Ta vanem tütar Amy oli väikest kasvu, lapselik nii välimuselt kui ka olemuselt; valge tüllkleit sinise siidlehviga sobis talle hästi. Teine tütar Louisa oli pikem ja elegantsem, väga ilusa näoga, millist prantslased nimetavad *minois chiffonné*'ks*, mõlemad õed olid kaunid nagu liiliad.

Leedi Lynn — suur, tüse, neljakümnendais aastais naine, istus oma kallis helklevas atlasskleidis väga sirgelt, näol kõrk ilme. Ta läikivail tumedail juustel toretses taevakarva sulg ja kalliskividest diadeem.

Koloneliproua Dent oli vähem silmatorkav ja seetõttu daamilikum. Ta oli habras, kahvatu, õrna näo ja heledate juustega. Musta siidkleidi, kallihinnalise, välismaa pitsist salli ja pärlkõrvarõngaste tagasihoidlikkus meeldisid mulle rohkem kui tiitliga daami värvide vikerkaar.

Ent kõige enam hakkasid silma — võib-olla sellepärast, et nad olid kõige pikemad — lesestunud leedi Ingram ja ta tütred Blanche ja Mary. Need kolm olid kõige uhkemad ning esinduslikumad. Lesk võis olla üle neljakümne, aga ta keha oli ikka veel kaunikujuline, juuksed (vähemalt küünlavalgel)

* pikantne näoke (pr. k.). *Tlk.*

tumedad, hambad valged ja terved. Paljud oleksid teda oma aastate kohta oivaliseks naiseks pidanud, ja nõnda see kahtlemata ka oli, kui kõnelda välimusest, ent ta maneerid ja näoilme reetsid kõrkust ning ülbust. Tal oli rooma nina ja topeltlõug, mis üle läks täidlaseks kaelaks; ta näojoonte ilu varjutasid ülespuhutud hoiak ja uhkus, mida ebatavaliselt ettesirutatud lõug veel eriti rõhutas. Ta vaade oli tige ja kalk, mis meenutas mulle missis Reedi. Rääkides kõverdas ta suud, ta hääl oli madal ja kõne tehtult suursugutsev ning dogmaatiline — ühesõnaga talumatu. Punane sametrüü ja kullaga tikitud india siidist turban andsid talle (tema enda arvates) tõelise valitsejanna väärikuse.

Blanche ja Mary olid ühepikkused — sirged ja saledad nagu paplid. Mary tundus oma kasvu kohta liiga kõhnana, Blanche aga oma kehavormidelt kaunina nagu Diana. Teda seirasin ma muidugi erilise huviga. Esiteks tahtsin ma näha, kas ta välimus vastab missis Fairfaxi kirjeldusele, teiseks, kas ta sarnaneb miniatuurpildiga, mille olin maalinud oma kujutluse järgi, ja kolmandaks — milleks salata —, kas ta oleks kohane mister Rochesteri väljavalituks.

Mis puutub välimusse, siis vastas see täpipealt minu joonistatud portreele ja missis Fairfaxi kirjeldusele: suursugune büst, längus õlad, graatsiline kael, tumedad silmad ja mustad kiharad. Aga nägu? — Näolt sarnanes ta emaga, ainult et oli noorem ja kortsudeta: seesama madal otsmik, needsamad kõrgid näojooned, seesama upsakus. Siiski, tema uhke hoiak polnud nii eemaletõukav: ta naeris palju, kuigi see kõlas irooniliselt ja ta edvistavate huulte joon oli ülbe.

Öeldakse, et geeniused on iseteadlikud. Ma ei tea, kas miss Ingram oli geenius või ei, aga iseteadlik oli ta ülimal määral. Leebe missis Dentiga alustas ta vestlust botaanikast. Näis, et viimane polnud selle teadusharuga tegelnud, kuigi väitis end väga lilli, eriti aasalilli armastavat. Miss Ingram aga, kes oli õppinud botaanikat, hakkas uhkeldades teaduslikke termineid vuristama. Mõistsin kohe, et miss Ingram, ära kasutades missis Denti teadmatust, püüdis teda — rahvalikult väljendudes — liimile vedada. See mäng võis küll olla teravmeelne, kuid kindlasti oli see pahatahtlik. Seejärel istus miss Ingram klaveri taha — ta ettekanne oli hiilgav; pärast seda ta laulis — neiu hääl oli ilus; siis kõneles ta emaga prantsuse keelt — tütar rääkis väga ladusalt ja hea häälduse.

Mary oli malbem ja avalam kui Blanche; ta näojooned olid mahedamad ja jume heledam (miss Ingram oli tõmmu nagu hispaanlanna). Ent Marys puudus elu: nägu oli ilmetu, silmad säratud; ta oli vaikne, ja kord tugitooli istunud, jäi ta

liikumatuks nagu kipskuju nišši. Mõlemad õed olid riietunud üleni valgesse.

Kas ma pidasin miss Ingramit selleks, kellele võinuks langeda mister Rochesteri valik? Ei või ütelda, sest ma ei tundnud ta maitset naiste suhtes. Kui teda võlus esinduslikkus, siis seda oli miss Ingramil täiel määral, sest ta oli mitmekülgselt haritud ja seltskondlik. Et enamik mehi teda imetleb, selles ma ei kahelnud, ja ka mister Rochesteri poolehoius oli mul võimalus olnud veenduda; veel viimasegi kahtlusvarju hajutamiseks jäi mul vaid üle näha neid üheskoos.

Ärgu lugeja arvaku, et Adèle kogu aja liikumatult mu jalge ees pingil istus, — ei! Kui daamid sisse astusid, tõusis ta üles, läks neile vastu, ja teinud sügava reveransi, lausus tõsiselt:

*«Bon jour, Mesdames.»**

Miss Ingram vaatas ta peale pilkavalt alla ja hüüdis:

«Oo, missugune nuku!»

«See on vist mister Rochesteri kasvandik,» tähendas leedi Lynn, «too väike prantsuse tütarlaps, kellest ta kõneles.»

Missis Dent võttis lapsel lahkesti käest kinni ja suudles teda põsele. Amy ja Louisa Eshton hüüdsid nagu ühest suust:

«Kui armsake!»

Siis kutsusid nad Adèle'i enda juurde ja ta istus sohvale nende keskele ning hakkas vadistama prantsuse ja inglise keeles segamini, tõmmates endale niihästi noorte daamide kui ka missis Eshtoni ja leedi Lynni tähelepanu, kes kõik teda hellitasid, niipalju kui ta süda iganes soovis.

Viimaks toodi kohv, ja kohe pidid ilmuma ka džentelmenid. Mina istusin varjus — kui üldse saab kõnelda varjust selles heledasti valgustatud võõrastetoas: mind varjas poolenisti aknakardin. Uuesti liikus eesriie võlvkaare all — nad tulid. Meeste üheskoos sisenemine jättis imposantse mulje: nad olid kõik mustas, enamik pikakasvulised, mõned neist noored. Henry ja Frederick Lynn olid silmatorkavad keigarid, kolonel Dent — mees toreda sõjaväelaserühiga. Mister Eshton, kohalik kohtunik, oli härrasmehelik; hõbevalgetest juustest hoolimata olid ta kulmud ja vurrud ikka veel mustad, mis andis talle *père noble de théâtre*** välimuse. Lord Ingram oli väga pikk nagu ta õedki; ka tema oli ilus, aga tal oli Mary ükskõikne ja tuim pilk; noormehel jätkus küll liikmete pikkust, kuid näis vähe jõudu ja veel vähem mõistust olevat.

Kus siis mister Rochester oli? Tema tuli viimasena; ma ei vaadanud võlvkaare poole, ent nägin teda siiski. Püüdsin

* Tere, mu daamid! (pr. k.) *Tlk.*

** suursuguse isa lavakuju (pr. k.). *Tlk.*

oma tähelepanu koondada ainult kudumistööle, tahtsin mõtelda ainult pooleli esemest, mida ma näppude vahel hoidsin, näha ainult hõbehelmeid ja siidlõngu oma süles. Paraku nägin aga selgesti ta kuju, ja tahtmatult meenus mulle me viimane kohtumine, kui olin osutanud talle suure teene, nagu ta ise ütles, kui ta hoidis mu kätt ning hellitas mind pilguga, millest tulvav erutus minussegi üle kandus. Kuidas see hetk meid teineteisele oli lähendanud! Ent mis oli juhtunud hiljem? Mis oli meie vahele tulnud? Kui kaugeks, kui võõraks olime teineteisele jäänud! Et ta minuga kõnelema tuleb, seda ma ei lootnudki, ja ma ei imestanud põrmugi, kui ta minule pilku heitmata toa teises seinas istet võttis ning daamidega vestlust alustas.

Niipea kui ma märkasin, et mister Rochesteri tähelepanu oli seotud ja mina teda vabalt jälgida võisin, pöördusid mu silmad tahtmatult tema poole: mul ei olnud enam võimu nende üle, nad otsekui kinnitusid tema külge. Ma vaatasin teda, ja see pakkus mulle sügavat, südamele kallist, samas aga piinavat rõõmu, rõõmu, milles oli kulla puhtust ja ahastuse teraskülmust, rahuldust, mida tunneb janus piinlev inimene, kes, roomanud kaevuni, ei hooli teadmisest, et see on mürgitatud, ning joob sealt ahnete sõõmudega.

Palju tõtt on kõnekäänus, et ilu on vaataja silmades. Mu peremehe ühtlaselt tõmmu nägu, kandiline kõrge laup, laiad pigimustad kulmud, sügaval asetsevad silmad, tugevad näojooned, karm suu — kõik kehastunud energia, otsustavus ning tahe — ei olnud ilusad üldises mõttes, aga minu silmis näisid nad rohkem kui ilusad, nad olid huvitavad, nad vallutasid mind täiesti, võttes minult võimu oma tunnete üle ja sundides mind selle inimese mõju alla. Olin otsustanud, et ma temasse ei armu. Lugeja teab, missugust heitlust ma enesega olin pidanud, et välja kiskuda armastuse algidusid, mis ma oma südames olin avastanud. Ent nüüd, ta esimesel taasnägemisel, elustusid need iseenesest ja hakkasid võimsalt haljendama! Ta pani mind endasse armuma, ilma et kordagi minu poole oleks vaadanud.

Võrdlesin teda külalistega. Mis on Lynnide galantsus, lord Ingrami rauge elegants või kolonel Denti sõjamehelikkus tema loomuliku tarmukuse ja ürgse jõulisuse kõrval? Minus ei äratanud nende välimus ega käitumisoskus mingit sümpaatiat, kuigi võisin endale ette kujutada, et enamik naisi peab neid külgetõmbavaks, ilusaks ja imponeerivaks, mister Rochesteri samal ajal aga jämedajooneliseks ning melanhoolseks. Nägin nende naeratusi ja kuulsin nende naeru — küünlaleegi vabisemises tundus mulle niisama palju hinge

kui nende naeratustes ja kellahelin niisama tähendusrikkana kui nende tühine naer. Siis nägin ma mister Rochesteri naeratamas: ta valjud näojooned mahenesid, silmad leegitsesid ja olid ühteaegu õrnad, pilk läbitungiv ning samal ajal leebe. Tol hetkel kõneles ta Louisa ja Amy Eshtoniga, ja ma imestasin, kui ükskõikselt suhtusid nemad sellesse pilku, mis mulle otse hinge näis tungivat; ootasin neid silmi langetavat ja punastavat, kuid oma rõõmuks ei märganud ma nendes mingit erutust. «Ta pole neile see, mis minule,» mõtlesin ma, «neil pole midagi ühist, aga ma olen kindel, et meil on; tunnen, et ta on mulle kuidagi eriti lähedane, mõistan ta pilkude ja žestide salakeelt. Ehkki me seisuslik ja varanduslik vahe on suur, peitub mu mõistuses ja südames, mu veres ja erkudes midagi, mis mind temale vaimselt lähendab. Kas ma tõesti alles mõne päeva eest endale kinnitasin, et minul pole temaga midagi muud tegemist kui tema käest palka saada? Kas ma keelasin endal temale teisiti mõtlemast kui oma leivaisale? Vägivald loomulikkuse vastu! Kõik, mida ma seostan headuse, õigluse ja vapruse mõistega, liitub tahtmatult temaga. Ma tean, et ma pean oma tundeid peitma, oma lootused lämmatama, pean meeles pidama, et ta ei või minust hoolida. Sest kui ma ütlen, et me oleme ühesugused, ei tähenda see, et minul oleks niisamasugune mõju temale, missugune võlujõud on temal minule. Mõtlen ainult seda, et meie maitses ja tunnetes on palju ühist. Seepärast pean ma endale ikka ja jälle kordama, et oleme igaveseks lahku määratud, ometi, senikaua, kui ma elan ja mõtlen, ei saa ma teisiti kui pean teda armastama.»

Pakuti kohvi. Pärast seda kui härrad salongi astusid, olid daamid muutunud lõbusaks nagu lõokesed — vestlus oli kasvanud erksaks ning elavaks. Kolonel Dent ja mister Eshton vaidlesid poliitika üle; neid kuulasid nende abikaasad. Kaks uhket leske, leedi Lynn ja leedi Ingram, vestlesid omavahel. Sir George, keda ma muide unustasin kirjeldamast, oli kogukas, punetava näoga maa-aadlik; kohvitass käes, seisis ta sohva ees, millel istusid daamid, ja poetas vahetevahel nende jutule sõna sekka. Mister Frederick Lynn oli istet võtnud Mary Ingrami kõrval ja näitas talle luksuslikus köites raamatu gravüüre; viimane vaatas, naeratas aeg-ajalt, kuid nähtavasti polnud tal palju ütelda. Pikk flegmaatiline lord Ingram nõjatus, käed vaheliti, tugitooli korjule, milles istus väike vilgas Amy Eshton; too vaatas oma kavaleri poole üles ja sädistas nagu linnuke — ilmselt meeldis tema neiule rohkem kui mister Rochester. Henry Lynn oli Adèle'iga Louisa jalge ees otomanil istet võtnud; ta püüdis tütarlapsega

kõnelda prantsuse keeles ja Louisa naeris ta keelekomistuste puhul. Kellest siis Blanche Ingrami kaaslane pidi saama? Noor daam seisis laua ääres üksinda, kummardunud graatsiliselt albumi kohale. Ta näis ootavat, et keegi tema juurde tuleb, ent liiga kaua ei mõelnudki ta oodata, vaid valis endale vestluskaaslase ise.

Mister Rochester oli Eshtonite ringist lahkunud ja seisis kamina juures; nüüd oli ta üksinda. Blanche astus mõned sammud tema poole ja jäi seisma teisele poole kaminat.

«Mister Rochester, ma arvasin, et te lapsi ei armastagi?»

«Nii see ka on.»

«Mis sundis teid siis sellist väikest nukku enda hoole alla võtma?» — ta osutas Adèle'ile. «Kust te ta üles korjasite?»

«Mina teda üles ei korjanud, ta jäeti mu kätte.»

«Te peaksite ta kooli panema.»

«Ma ei saa seda endale lubada — koolid on liiga kallid.»

«Kuidas nii, teil on ju arvatavasti tema jaoks guvernant, äsja just nägin siin üht isikut — on ta juba läinud? Ah ei! Seal kardina varjus istub ta ikka veel. Te nagunii maksate temale; küllap see on veelgi kulukam, sest teil tuleb kahte ülal pidada.»

Kartsin või tõtt-öelda lootsin, et vihje minule sunnib mister Rochesteri kas või korrakski minu poole vaatama, ja tahtmatult tõmbusin ma sügavamale varju. Ent tema ei pööranud peadki.

«Ma pole selle peale mõtelnud,» vastas ta ükskõikselt otse enda ette vaadates.

«Muidugi mitte — teie, mehed, ei arvesta iialgi ökonoomsuse ega praktilise mõistusega. Te peaksite kuulma mamma lugusid guvernantidest. Meil Maryga oli neid omal ajal vähemalt terve tosin — ühed vastikud, teised naeruväärsed, aga kõik nad olid luupainajad, eks olnud nii, mamma?»

«Kas sa ütlesid midagi, mu kullake?»

Noor leedi, lese silmatera, kordas oma küsimust täiendava seletusega.

«Ah, kallis, ära mulle guvernante meenuta! Juba paljas see sõna teeb mind närviliseks. Nende võhikluse ja kapriiside pärast olen pidanud märtrikannatusi taluma. Taevale tänu, et minul enam nendega tegemist ei ole!»

Siinkohal kummardus missis Dent «kannataja» leedi poole, talle midagi kõrva sosistades. Vastuse järgi oli see oletatavasti vihje sellele, et ruumis viibib üks põlatud seisuse esindajaid.

*«Tant pis!»** ütles armuline proua. «Loodan, et see tuleb

---

* Seda parem! (pr. k.) *Tlk.*

talle kasuks!» Ja häält tasandades, aga siiski veel küllaltki kõvasti, nii et mina seda kuulda oleksin võinud: «Ma jälgisin teda, ja kuna ma olen suurepärane inimestetundja, näen temas kõiki puudusi, mis temataoliste klassile omased on.»

«Millised need puudused on, madam?» küsis mister Rochester valjusti.

«Seda ütlen teile pärast kõrva sisse,» vastas turbaniga lesk kolm korda tähendusrikkalt pead vangutades.

«Aga mu uudishimu kasvab, see nõuab kohe rahuldust.»

«Küsige Blanche'ilt, tema on teile ligemal.»

«Oo, ära mister Rochesteri minu juurde juhata, mamma! Mul on kogu guvernantide tõu kohta üksainus sõna — nuhtlus! Mitte et ma nende all eriti kannatanud oleksin: mina juba hoolitsesin selle eest, et neid nende omad vitsad nuhtleksid. Missuguseid vingerpusse me harilikult Theodore'iga miss Wilsonile, missis Greyle ja *mademoiselle* Joubert'ile mängisime! Mary oli liiga unine alati hingega kaasa löömaks. Kõige toredamat nalja sai aga *mademoiselle* Joubert'iga! Miss Wilson oli armetu, haiglane olend, viril ja rõhutud meeleolus; temaga ei tasunudki kembelda, missis Grey aga tahumatu ja tundetu, teda ei häirinud miski. Kuid vaene *mademoiselle* Joubert! Veel praegugi kujutlen ma, kuidas ta vihahoos määratses, kui me ta kannatuse katkemiseni olime viinud, — ajasime teetassid ümber, pudistasime võileivad põrandale, pildusime oma raamatuid ja tegime kassikontserti, tagudes joonlauaga lauale ja kõristades kaminaroobiga mööda koldevõret. Theodore, kas mäletad toda lõbusat aega?»

«Jaah, miks ei mäleta,» vastas lord Ingram sõnu venitades, «vaene vana köbi tavaliselt oigas: «Ah, te ulakad võrukaelad!» Siis pidasime talle jutluse selle eest, et temal, võhikul, jätkub jultumust tulla meiesuguseid tarku lapsi õpetama.»

«Ja siis, Tedo, aitasin sul jälitada sinu õpetajat, toda kahvatunäolist mister Viningit ehk, nagu meie teda kutsusime, Jutlustajat. Tema ja miss Wilson võtsid endale julguse teineteisesse armuda — vähemalt nii see meile Tedoga tundus. Meil õnnestus neid tabada naljakaid õrnu pilke vahetamas ja salakesi ohkamas, mida me tõlgitsesime *la belle passion*'i* tunnustena, ja ma kinnitan teile, et varsti teadsid meie avastusest kõik. Me kasutasime seda ära, et neid majast välja süüa ja seega oma vastikust koormast vabaneda. Niipea kui me mammake sellest loost kuulis, leidis ta kohe, et tegemist on ebamoraalsusse kaldumisega. Kas polnud nii, mu proua ema?»

---

* õrn armastus (pr. k.). *Tlk.*

«Kahtlemata, mu lemmik. Ja mul oli õigus. Usu mind — on musttuhat põhjust, miks armusuhteid guvernandi ja õpetaja vahel üheski korralikus majas hetkekski sallida ei tohiks. Esiteks . . .»

«Oh heldus, mamma! Säästa meid nende loetelust! *Au reste**, me kõik teame neid: halva eeskuju oht lapsepõlve süütusele, armunute hajameelsus, millest tuleneb oma kohustuste hooletusse jätmine, vastastikune liit, mis õhutab neid häbematusele, ülbusele, vastuhakkamisele ja üldisele korralagedusele. On mul õigus, paruness Ingram?»

«Mu liilia, sul on õigus nagu alati.»

«Siis pole sellest enam tarvis rääkida. Vahetame teemat.»

Amy Eshton, kes käsku ei kuulnud või sellele tähelepanu ei osutanud, lisas oma pehmel, lapselikul häälel:

«Meie Louisaga kiusasime oma guvernanti samuti. Aga tema oli nii hea inimene, et talus kõike, miski ei viinud teda vaost välja. Ta ei tõrelnud meiega iialgi. Eks ole, Louisa?»

«Mitte iialgi. Me võisime teha mis tahtsime: tuhnisime ta laual, käsitöökorvis ja pöörasime sahtlid pahupidi, tema aga oli nii heasüdamlik, et andis meile kõik, mida palusime.»

«Nüüd hakkame nähtavasti kõik oma guvernantidest mälestusi jutustama,» tähendas miss Ingram sarkastiliselt huuli kõverdades. «Säärase nuhtluse vältimiseks panen veel kord ette valida uus kõneaine. Mister Rochester, kas te toetate mu ettepanekut?»

«Ma toetan neid nii antud kui ka mistahes teises küsimuses, armuline preili.»

«Siis olgu juhtimine minu ülesandeks. Sinjoor Eduardo, kas te olete täna õhtul hääles?»

«Kui teie käsite, donna Bianca, siis alati.»

«Niisiis, kuulake mu ülemuslikku käsku, sinjoor: seadke oma kopsud ja teised hääleorganid korda, et minu kuninglikku teenistusse astuda.»

«Kes ei tahaks olla Rizzioks** jumalikule Maryle!»

«Rizzio! Ma ei hooli temast!» hüüdis Blanche pead selga heites, nii et kiharad lendlesid, ja suundus klaveri poole. «See viiuldaja David oli minu arvates tuim kuju; tõmmu Bothwell*** meeldib mulle igatahes rohkem. Mehes peab olema saatanat! Rääkigu ajalugu James Hepburnist mis tahes, mina usun, et tema, säärane metsik, tulipea röövel-kangelane, oligi

---

* muide (pr. k.). *Tlk.*

** David Rizzio — itaalia viiulikunstnik, Šoti kuninganna Mary Stuarti favoriit. *Tlk.*

*** James Hepburn, Bothwelli krahv — Mary Stuarti abikaasa. *Tlk.*

mehe tüüp, kellele nõustuksin andma oma käe ja südame.»

«Mu härrad, te kuulsite! Kes teie hulgast meenutab Bothwelli kõige enam?» hüüdis mister Rochester.

«Mina ütleksin, et teie,» tähendas kolonel Dent.

«Mul on au — olen teile sügavalt tänulik,» oli vastus.

Miss Ingram, uhkelt ning nõtkelt klaveri ees istet võtnud, korraldas oma lumivalge rüü voldid kuningannalikku laiusesse ja alustas sädelevat prelüüdi, ise sealjuures vestlust jätkates. Täna näis ta rõhutatult üleolevana; niihästi kogu ta kõne kui ka käitumine olid juhitud mõttest äratada kuulajates imetlust ja ühtlasi vaimustust — seekord kavatses ta nähtavasti kõiki oma sära ja julgusega rabada.

«Oo, ma olen nii tüdinenud meie tänapäeva noormeestest!» hüüdis ta klaveril hoogsaid passaaže võttes. «Vaesed, armetud olevused, kes ei julge sammugi papa pargiväravast kaugemale astuda ja ilma mamma loa ega kaitseta mitte niigi kaugele minna! Olendid, kelle mureks on hoolitsemine oma ilusa näolapi, valgete käte ja väikeste jalgade eest. Nagu oleks ilu mehel tähtis! Nagu polekski võluvus naise eriline eesõigus, ta legitiimne vara ja pärand! Inetu naine on häbiplekk loodusele. Aga mis meestesse puutub, siis omagu nad ainult jõudu ja vaprust. Nende juhtmõtteks olgu: jaht, tulistamine ja võitlus — kõik muu on tühine. Kui mina mees oleksin, oleks mu deviis säärane.»

«Kui ma kord abiellun,» jätkas ta pärast pausi, mida keegi ei katkestanud, «ei tohi mu mees mulle ilu poolest rivaaliks olla, vaid peab taustaks olema. Ma ei salli oma trooni kõrval võistlejaid, nõuan jagamatut võimu. Ta imetlus ei pea olema poolitatud minu ja selle isiku vahel, keda ta oma peegelpildis näeb. Mister Rochester, laulge nüüd, ma saadan teid.»

«Olen kuulekus ise,» oli vastus.

«Siin on korsaari laul. Teadke, et olen korsaaridesse narruseni armunud, sellepärast laulge *con spirito**!»

«Käsk, mis tuleb miss Ingrami suust, võib isegi vett hingestada.»

«Aga hoidke ennast! Kui te mind ei rahulda, häbistan teid ja näitan ise, kuidas selliseid asju ette tuleb kanda.»

«See on ju preemia andestuse eest! Nüüd teen ma kõik, et läbi kukkuda.»

«*Gardez-vous en bien!*** Kui te seda meelega teete, mõtlen teile vastava karistuse välja.»

---

* hingega (it. k.). *Tlk.*

** Hoidke end! (pr. k.) *Tlk.*

«Miss Ingram peaks armuline olema, sest tema võimuses seisab määrata karistus, mis ületab inimliku talumisvõime.»

«Ahaa! Seletage!» käsutas noor daam.

«Palun vabandust, preili, selleks pole mingit seletust vaja. Teie omaenese terane taip peaks ütlema, et teie üksainus kulmukibrutus on võrdne surmanuhtlusega.»

«Laulge!» käsutas Blanche uuesti ja alustas klaveril bravuurset saadet.

«Nüüd on mul paras aeg minema lipsata,» mõtlesin ma. Ent helid, mis õhku läbistasid, kütkestasid mind paigale. Missis Fairfax oli öelnud, et mister Rochesteril on ilus hääl, ja tõepoolest, tal oli sügav, jõuline bass, millesse ta kätkes erilise emotsionaalsuse, erilise väljenduse. Kummaliselt erutades tungis see hääl mulle otse südamesse. Oodanud ära, mil viimane heli oli vaibunud ning hetkeks katkenud vestlus taas oma kulgu jätkas, lahkusin varjulisest nurgast ja väljusin külguksest, mis oli õnneks lähedal. Sealt edasi viis kitsas koridor halli. Hallist läbi minnes märkasin, et mu kingapael oli lahti pääsenud. Trepi juures vaibal toetusin ühele põlvele, et paela kinni siduda. Samal ajal käis võõrastetoa uks ja keegi džentelmenidest väljus. Tõusin kiiresti üles ja seisin silm silma vastas mister Rochesteriga.

«Kuidas käsi käib?» küsis ta.

«Väga hästi, sir.»

«Miks te minu juurde ei tulnud ja minuga ei kõnelnud?»

Niisamahästi oleksin mina võinud temale selle küsimuse esitada, aga ma ei julgenud endale taolist vabadust lubada, vaid vastasin:

«Ma ei tahtnud teid segada, sir, kuna te ilmselt hõivatud olite.»

«Mis te mu äraolekul tegite?»

«Mitte midagi erilist. Õpetasin Adèle'i nagu tavaliselt.»

«Ja olete hulga kahvatumaks jäänud, nagu ma esimesel pilgul märkasin. Mis viga on?»

«Ei midagi, sir.»

«Ega te tol ööl ei külmetanud, kui mind peaaegu ära uputasite?»

«Ei sugugi, sir.»

«Tulge võõrastetuppa tagasi, te lahkusite liiga vara.»

«Olen väsinud, sir.»

Ta silmitses mind terve minuti.

«Olete kuidagi rusutud,» sõnas ta. «Mispärast? Rääkige mulle!»

«Ei midagi, sir, mitte midagi. Ma ei ole rusutud.»

«Aga mina ütlen, et olete, ja isegi niivõrd, et veel mõni

sõna, ja teil purskavad silmist pisarad — tõepoolest, te silmad juba ujuvadki pisarais, ja üks neist veereb üle põse. Kui mul oleks aega ega poleks surmahirmu, et mõni lobamokast teenija siit mööda tuleb, tahaksin teada saada, milles asi seisab. Hea küll, tänaseks ma vabastan teid. Aga pidage meeles, senikaua kui mu külalised siin viibivad, nõuan, et tuleksite võõrastetuppa igal õhtul. See on minu soov, ärge seda unustage. Nüüd minge ja saatke Sophie Adèle'i järele. Head ööd, mu . . .» — ta peatus, surus hambad huulde ja pöördus järsult ümber.

18. PEATÜKK

Need olid Thornfieldis lõbusad ja askeldusrohked päevad. Kuidas nad küll erinesid esimesest kolmest kuust, mida olin sellesama katuse all veetnud vaikuses, igavuses ja üksinduses! Kõik kurvad mõtted näisid olevat majast minema kihutatud, rasked mälestused unustatud — kõikjal oli elu ja liikumist. Nüüd ei saanud enam läbida koridori, kus oli varem nõnda vaikne, ega astuda suurtesse tubadesse, mis olid kunagi tundunud mahajäetuina, ilma et poleks mõnda nägusat toaneitsit või uhket kammerteenrit kohanud.

Köök, toidutagavarade-hoiuruum, teenijatetuba ja vestibüül olid inimestest tulvil; ka salongid tühjenesid ainult siis, kui sinitaevas ja hunnitu kevadpäike külalised välja parki meelitasid. Isegi halb ilm ja mitu päeva järjest kestnud vihmasadu ei suutnud külaliste ülevat tuju rikkuda — tubased meelelahutused muutusid veelgi elavamaks ja mitmekesisemaks, kui lõbustused vabas looduses ajutiselt katkestatud olid.

Esimesel õhtul, kui oli otsustatud meelelahutuste kava muuta, ei osanud ma ära mõistatada, mida nad tegema hakkavad: kõik kõnelesid šaraadi-mängust, ent mina oma võhikluses ei teadnud, mida see tähendab. Kutsuti teenijad, söögilaud viidi välja, küünlajalad asetati teise kohta, toolid seati poolringis võlvkaare ette. Sellal kui mister Rochester ja teised džentelmenid ümberkorraldamist juhtisid, tõttasid daamid trepist üles-alla, kellahelin nõudis toatüdrukuid. Paluti kohale ka missis Fairfax, kel tuli majas leiduvate sallide, kleitide ja igat liiki riidekangaste kohta ülevaade anda. Kolmanda korruse riidekapid soriti läbi ja toaneitsid tassisid alla sületäied brokaatkrinoliine ning atlass-alusseelikuid, musti siidsalle, pitsžaboosid jm. Valik tehtud, viidi osa asju buduaari.

Vahepeal oli mister Rochester daamid uuesti enda ümber kogunud ja valis nüüd osalisi oma rühma.

«Miss Ingram muidugi tuleb minuga.» Seejärel nimetas ta veel mõlemate preilide Eshtonite ja missis Denti nime. Ta vaatas mulle otsa: juhtusin ligidal olema, kuna kinnitasin parajasti missis Denti käevõru, mis lahti oli läinud.

«Kas mängite kaasa?» küsis ta.

Raputasin pead. Ta ei hakanud mu osavõttu nõudma, mida ma väga kartsin, vaid lubas mul vaikselt oma igaõhtusele kohale tagasi minna.

Mister Rochester ja ta abilised kadusid eesriide taha. Ülejäänud osa seltskonnast, kelle juhiks sai kolonel Dent, võttis poolkaarena asetatud toolidel istet. Üks džentelmene, mister Eshton, märganud, et istun nurgas, tegi teistele ettepaneku mind enda juurde kutsuda, kuid otsekohe segas leedi Ingram vahele.

«Ei,» kuulsin teda ütlevat, «sedasorti mängu jaoks on ta liiga rumal.»

Õige varsti kõlistati kella ja eesriie tõusis. Võlvkaare alt oli taamal näha kogukas sir George Lynn, valge lina ümber. Tema ees laual lamas avatult suur paks raamat. Laua kõrval seisis mister Rochesteri mantlis Amy Eshton, raamat käes. Keegi nähtamatu helistas rõõmsalt kellukest ja välja jooksis Adèle (kes suure nurumise peale ka mängu oli võetud), puistates lilli korvikesest, mida ta käsivarrel kandis. Seejärel ilmus majesteetlik miss Ingram üleni valges, pikk loor roosipärjaga pähe kinnitatud; tema kõrval astus mister Rochester. Nad liginesid lauale ja langesid põlvili. Missis Dent ja Louisa Eshton, samuti valgesse riietunud, jäid seisma nende selja taha. Järgnes tseremoonia pantomiimis, milles polnud raske ära tunda laulatusetalitust. Selle lõppedes pidas kolonel Dent oma kaaslasatega paar minutit sosinal nõu ja hüüdis:

*«Bride!»**

Mister Rochester kummardas ja eesriie langes.

Järgnes tunduvalt pikem vaheaeg, enne kui eesriie uuesti tõusis. Pealtvaatajaile avanes suurema põhjalikkusega viimistletud vaatepilt. Nagu ma juba varem tähele olin pannud, viisid söögitoast võõrastetuppa kaks trepiastet; jardi või paari kaugusele ruumi sisemusse oli paigutatud suur marmorbassein, milles ma ühe sisekaunistustest ära tundsin. Selles ujusid kuldkalad ja see seisis tavaliselt talveaias, ümbritsetud eksootilistest taimedest. Basseini suuruse ja raskusega arvestades oli selle transportimisel küllaltki tüli ja vaeva nähtud.

* pruut (ingl. k.). *Tlk.*

Basseini kõrval vaibal istus mister Rochester idamaises riietuses, turban peas. Ta tumedad silmad, tõmmu nahk ja paganlikud näojooned sobisid kostüümiga suurepäraselt. Ta nägi välja nagu tõeline hommikumaa emiir, kes on valmis vibu käsitsema või selle ohvriks langema. Tuli nähtavale miss Ingram. Ka tema kandis idamaiseid rõivaid: karmiinpunane sall puusade ümber mähitud, tikitud rätik pea ümber seotud, kaunilt vormitud käsivarred paljad. Graatsiliselt toetas ta ülestõstetud käega veekruusi, mida ta pea peal kandis. Miss Ingrami kuju ja näojooned, jume ja kogu ta olemine meenutasid patriarhaalse ajastu iisraeli printsessi, keda ta ka ilmselt pidi kujutama.

Lähenenud basseinile, kummardus ta veekruusi täitma ja tõstis selle uuesti pea peale. Nüüd pöördus inimene kaevu ääres mingi palvega tema poole. Kiiresti laskis neiu käe kannuga alla ja andis võõrale juua. Seepeale tõi viimane oma rüü voltide vahelt põuest kastikese esile, avas selle ja tõstis välja kallihinnalisi käevõrusid ning kõrvarõngaid. Imestus ja vaimustus vaheldusid neiu näos. Põlvitades asetas mees need aarded ta jalge ette. Neiu pilgud ja žestid ilmutasid umbusku ja rõõmu. Võõras kinnitas käevõrud ta käte ümber ja kõrvarõngad kõrva. See oli pilt Eliaserist ja Rebekkast, puudusid ainult kaamelid.

Jälle panid pealtvaatajad pead kokku: ilmselt ei jõutud kokkuleppele, missugust sõna või silpi see stseen illustreeris. Kolonel Dent nõudis mõistva sõna esitamist ühes pildis. Uuesti langes eesriie.

Kui see juba kolmandat korda kerkis, oli võõrastetoast näha ainult osa, ülejäänut varjas sirm, mis oli kaetud musta jämeda riidega. Marmorbassein oli ära viidud. Selle asemel seisis lihtne kuusepuust laud ja laua kõrval järi. Need esemed tulid nähtavale ähmases valguses, mis langes ainsast laternast, kuna kõik vahaküünlad olid kustutatud.

Selle sünge vaatepildi keskpunktiks oli inimene, rusikasse pigistatud käed põlvedele toetatud, silmis põrnitsev pilk. Tundsin ära mister Rochesteri, ehkki ta nägu oli grimeeritud ja riided korratud (kuub rippus ühel õlal, nagu oleks see keset rüselust seljast pooleldi ära kistud). Meeleheitlik näoilme kui ka turris juuksed muutsid teda peaaegu tundmatuseni. Kui ta ennast liigutas, kõlisesid ahelad: vangi käed olid raudus.

«Bridewell!»* hüüdis kolonel Dent ja šaraad oli mõistatatud.

* Bridewell — vangla Londonis; lammutatud 1864. a. Seda sõna kasutatakse vahel mistahes vangla või parandusmaja tähistamiseks. *Tlk.*

Mõne aja pärast, mis osatäitjatel kulus ümberriietumiseks, astusid kõik söögituppa. Mister Rochester saatis miss Ingramit; viimane kiitis oma kaaslase mängu.

«Kas teate,» ütles ta, «kõigist kolmest kujust meeldis mulle viimane kõige rohkem. Oo, oleksite te veidi varem elanud, milline uhke teeröövel teist oleks võinud saada!»

«Kas kõik värv on näolt maha pestud?» küsis mister Rochester nägu daami poole pöörates.

«Paraku jah. Kahju! Miski ei sobi teile paremini kui see bandiidipuna.»

«Teie siis armuksite röövlisse?»

«Inglise teeröövlist võiks ainult itaalia bandiit huvitavam olla, teda aga suudaks omakorda ületada üksnes Levanti* piraat!»

«Kes ma iganes ka ei oleks, pidage meeles, et teie olete minu naine. Tund aega tagasi laulatati meid kõikide tunnistajate juuresolekul.»

Miss Ingram kihistas naerda ja punastas.

«Nüüd, Dent, on teie kord,» jätkas mister Rochester.

Kui teine rühm külalisi lahkus, istus mister Rochester oma kaaslastega tühjadele toolidele — miss Ingram oma kavaleriga keskele, teised mängust osavõtjad neist kummalegi poole. Nüüd ei jälginud ma enam näitlejate mängu ega oodanud huviga eesriide kerkimist. Kogu mu tähelepanu oli pühendatud pealtvaatajaile. Mu pilgud, mis senini olid suunatud elavaile piltidele, pöördusid nüüd vastupanematu jõuga toolide poolringile. Missugust šaraadi kolonel Dent oma rühmaga mängis, missuguse sõna valis ja kuidas nad oma osa täitsid, ma enam ei mäleta. Seda aga, kuidas pealtvaatajad iga stseeni järel nõu pidasid, näen ma niisama selgesti, nagu oleks see täna olnud: näen mister Rochesteri ja miss Ingramit teineteisele otsa vaatamas, näen, kuidas viimase mustad kiharad peaaegu mehe õlga ja põske puudutavad, kuulen nende sosistamist, mäletan vastastikuseid pilke, ja isegi tunded, mida tookordsed elamused minus äratasid, elustuvad taas, kui ma kõike uuesti meenutan.

Ma juba reetsin sulle, lugeja, et olin oma peremehesse armunud. Ei suutnud ma lakata teda armastamast sellepärast, et tema ei paistnud mind märkavatki, et ta mitme tunni jooksul kordagi minu poole ei vaadanud, kuna kogu ta tähelepanu oli koondunud uhkele leedile, kes minusse niivõrd halvustavalt suhtus, et möödumisel mind oma kleidipalistusegagi puu-

* Levant — Vahemere idapoolsed rannikumaad. *Tlk.*

dutada ei suvatsenud, ja kui ta morn ning käskiv pilk juhuslikult minule langes, pöördus see silmapilkselt kõrvale, otsekui oleksin liiga tähtsusetu tema tähelepanu pälvima. Jah, ma ei suutnud lakata mister Rochesteri armastamast, kuigi olin veendunud, et ta õige pea miss Ingramiga abiellub, sest seda kinnitas iga päev nii leedi uhke enesekindlus kui ka peremehe austusavaldused, mis näisid küll hoolimatute ja teeseldutena, kuid olid siiski innukad ja agarad. Mister Rochesteri hoolimatu hoiak võlus, ta uhkus lähendas vastupandamatu jõuga.

Kõiges selles polnud midagi, mis minu armastust oleks jahutanud või eemale peletanud, oli aga paljugi piisavalt selleks, et mind meeleheitele viia, ja nagu sina, lugeja, kindlasti mõtled, minus armukadedust äratada — kui minu oludes naine endale üldse võiks lubada miss Ingrami taolist daami armukadetseda. Ei, ma ei olnud armukade, ja kui, siis väga harvadel juhtudel. Piina, mida ma tundsin, ei saa nimetada selle sõnaga. Miss Ingram oli minu silmis liiga tühine selleks, et tema pärast armukadedust tunda. Vabandagu lugeja mu näilist paradoksi, kuid ma tõepoolest mõtlen seda, mida ütlen. Ta käitumine oli hiilgav, aga ta polnud loomulik; ta oli ilus ja omas silmapaistvaid andeid, ent ta mõistus oli vaene ning viljatu; miski ei puhkenud sel pinnal spontaanselt õitsele ega rõõmustanud meid oma loomuliku värskusega. Iseloomult polnud ta hea, temas ei olnud midagi originaalset, ta ainult kordas kõlavaid fraase raamatuist; iialgi ei väljendanud ta omaenese arvamist, kuna see tal puudus. Ta teeskles tundeküllust, kuid ta ei teadnud, mis on osavõtlikkus ja kaastunne või hellus ja tõearmastus. Liiga sageli reetis ta end, suhtudes väikesse Adèle'i tigeduse ja vastumeelsusega: kui tütarlaps temale liiga ligidale tuli, tõukas ta tüdrukutirtsu põlastavalt eemale, mõnikord isegi saatis ta toast välja; üldse kohtles ta last alati külmalt ja halvustavalt. Peale minu seiras ta iseloomuavaldusi veel üks silmapaar, jälgides neid teraselt, innukalt ja kavalalt. Jah, ta tulevane peigmees, mister Rochester, tegeles oma pruudi lakkamatu valvamisega, ja mu peremehe tarkus, läbinägelikkus, ta täielik teadlikkus oma väljavalitu puudustest ning kire ilmne puudumine tunnetes olidki põhjuseks, miks minus tärkas piinav südamevalu.

Mõistsin, et mister Rochester naib ta perekondlikel või seltskondlikel põhjustel, kuna daami seisus ja seltskondlikud sidemed tema omadele vastasid. Tundsin, et mu peremees ei kinkinud talle oma armastust, sest oma kõikidest voorustest hoolimata poleks miss Ingram seda aaret endale suutnud võita. Selles peituski asja tuum, seepärast oligi mu meele-

rahu häiritud ja ärevus aina kasvas: miss Ingram ei võinud teda kütkestada.

Kui ta oleks vallutanud mister Rochesteri esimesest hetkest ja mees tema võlule alistunud ning oma armastuse siiralt ta jalge ette asetanud, oleksin silmad katnud, ära pööranud ja (piltlikult väljendudes) nende jaoks surnud olnud. Kui miss Ingram oleks olnud hea ja õilsahingeline naine, keda oleksid kaunistanud tugevad tunded, kirglikkus, leebus ja mõistus, oleksin pidanud heitlust kahe tiigriga — armukadeduse ja meeleheitega. Kuigi nad mu südame rinnust välja oleksid rebinud ja ära õginud, oleksin imetlusest miss Ingrami vastu eluõhtuks rahu leidnud. Ja mida üllamad ta iseloomuomadused oleksid olnud, seda suurem olnuks minu imetlus, seda sügavam minu hingerahu. Nüüd aga, kus ma nägin, kuidas ta mister Rochesteri võluda püüdis, kuidas ta korduvad katsed nurjusid, kuigi ta ise oma vääratustest teadlik polnud, vaid asjatult kujutles, et iga ta nool märki tabab, ja sõgedusenі oma eduga uhkeldas, kuigi ta kõrkus ja enesega rahulolu teda aina kaugemale tõukas inimesest, keda ta ahvatleda püüdis, tähendas sellele kõigele tunnistajaks olemine mulle lakkamatut erutust ja halastamatut eneseohjeldamist.

Miss Ingrami taotluste nurjumist jälgides mõistsin ma, kuidas ta edu võinuks saavutada. Nooled, mis mister Rochesteri rinda sihituina ühtelugu kõrvale põikasid ja kahjutult ta jalge ette maha langesid, oleksid peenetundelisemast käest saadetult tugevasti võbisedes ta uhkesse südamesse peatuma jäänud, oleksid ta süngetes pilkudes õrnuse ja armastuse sütitanud, või veelgi enam — selle lahingu võinuks leedi sootuks relvitult võita.

«Miks ta võlumisvõtted mõju ei avalda, kuigi tal õnn on mehele nii ligidal viibida?» küsisin ma endalt. «Kindlasti ei ole miss Ingram temasse tõsiselt kiindunud ega tunne tõelist armastust. Kui ta teda armastaks, ei pruugiks ta nii pillavalt oma naeratusi jagada, paljutähendavaid pilke saata, oma käitumist viimistleda ega võluvust mitmekordistada. Mulle tundub, et kui ta ainult vaikselt mehe kõrval istuks, vähem kõneleks ja vähem edvistaks, jõuaks ta viimase südamele lähemale. Olen mister Rochesteri silmis sootuks teistsugust vaadet näinud kui seda, mis nüüd ta näojooni kalgistab, sellal kui miss Ingram talle kõigiti läheneda püüab. Aga too teistsugune silmavaade tekkis tookord iseenesest, seda polnud vaja mingisuguste võrgutamiskunstide ega ettekavatsetud manöövritega välja meelitada; oli vaja ainult distantsi tunnetada ja teda kõnetada ilma igasuguse pretensioonita ning vestelda näomoonutusi tegemata, ja ta ilme pehmenes iseenesest, muu-

tus leebemaks ja lõbusamaks ning soojendas südant, nagu kosutab päikesepaiste. «Kuidas suudab leedi tema meele järgi olla siis, kui nad abielus on? Ma ei usu, et ta seda suudab, ja ometi peaks see võimalik olema. Olen kindel, et tema naine võiks tunda end kõige õnnelikuma inimesena päikese all.»

Senini pole ma veèl midagi hukkamõistvat öelnud mister Rochesteri arvatava kavatsuse kohta abielluda seltskondlike sidemete pärast. Seda taibanud, olin üllatunud. Kuidas võis temataoline mees lasta ennast elukaaslase valikul mõjutada nii labastest motiividest? Ent mida kauem ma nende mõlemate seisukorra ja kasvatuse üle järele mõtlesin, seda vähem tundsin endal õigust olevat kohut mõista ja süüdistada — olgu siis teda või ka miss Ingramit, kuna nad kahtlemata käitusid vastavalt vaadetele ja põhimõtetele, mida neile juba lapsepõlvest saadik oli sisendatud. Kõik nende ringkonna inimesed pidasid taolistest printsiipidest kinni. Küllap olid neil omad põhjused, mille mõtet mina küll mõista ei suutnud. Mina tema asemel oleksin abiellunud ainult armastusest. Mõlema abikaasa õnne kindlustava tõe silmanähtavus veenis mind, et on olemas veel teisi argumente, millest mul aimugi polnud. Muidu toimiks ju kogu maailm nõnda, nagu mina õigeks pean.

Ja mitte ainult selles, vaid ka teistes küsimustes hakkasin ma peremehesse suhtuma leebemalt, unustades kõik ta puudused, mida ma kord teraselt silmas olin pidanud. Varem püüdsin tundma õppida ta iseloomu kõiki tahkusid, nii häid kui ka halbu, et neid vaagides õiglast otsust langetada. Nüüd ma aga ta puudusi enam ei näinud. Kunagine eemaletõukav sarkasm ja järskus, mis mind võpatama olid pannud, tundusid nüüd ainult teravate maitseainetena valitud roas: nende teravus oli lõikav, kuid nende puudumine oleks end niisama teravalt tunda andnud. Mis puutub mõistatuslikku ilmesse, mis vahetevahel ta silmadesse tekkis ja nähtav oli ainult tähelepanelikule vaatlejale, kadudes enne, kui nende tumedasse sügavusse vaadatagi jõudsid, siis ei teadnud ma, kas see kätkes ähvardust või kurbust, kavalust või meeleheidet. Igatahes pani see miski ta vaates mind võpatama ja kartma. Oli tunne, nagu kõnniksin kustunud vulkaanide keskel, iga hetk tajudes, et maa lõheneb ja mu ees avaneb kuristik. Ka nüüd märkasin ma mõnikord ta näol sama ilmet, kuigi jälgisin seda peksleva südamega, ent ometi kartuseta, ja selle asemel et eemale hoiduda, tahtsin ma selle saladuse selgitada. Pidasin miss Ingramit õnnelikuks, sest temale pidi kord saabuma päev, mil ta sellesse mõistatusse võis tungida ja selle olemust tundma õppida.

Samal ajal, kui kõik mu mõtted olid ainuüksi mu peremehe ja ta tulevase päralt ja ma nägin ainult neid, kuulasin nende vestlust ja jälgisin nende liigutusi, tegeles ülejäänud seltskonnas igaüks oma huvide ja soovide kohaselt. Leedi Lynn ja leedi Ingram jätkasid pidulik-tõsistena omavahelist vestlust: otsekui kaks suurt marionetti noogutasid nad oma turbanis päid elavalt teineteise poole, ja kaks kätepaari tõusid korraga, olenevalt sellest, kas keelepeks kutsus esile üllatust, salapäratsemist või kohkumist. Lahke missis Dent kõneles heasüdamliku missis Eshtoniga ja aeg-ajalt lasid mõlemad daamid ka minule mõne armastusväärse sõna või naeratuse osaks saada. Sir George Lynn, kolonel Dent ja mister Eshton vaidlesid poliitika, krahvkonna asjade või kohtuprotsesside üle. Lord Ingram flirtis Amy Eshtoniga. Louisa mängis klaverit ja laulis ühe noorhärra Lynniga duetti. Mary Ingram aga kuulas raugena teise venna lipitsevaid meelitusi. Mõnikord lakkasid kõik nagu ühel nõul oma osi mängimast ja jälgisid ning kuulasid peanäitlejaid mister Rochesteri ja miss Ingramit, sest lõppude-lõpuks olid ikkagi nemad seltskonna hingeks. Kui peremees tund aega eemal viibis, valdas külalisi kohe märgatav igavus, ja iga kord elustas ta tagasitulek vestlust otse märgatavalt.

Mister Rochesteri kohalviibimise ergutava mõju puudumine andis eriti tunda ühel äripäeval, kui ta mingi asjaajamise tõttu Millcote'i oli kutsutud; enne õhtut polnud teda tagasi oodata. Pärastlõunal hakkas vihma sadama. Jalutuskäik, mida seltskond oli otsustanud teha, et vaatama minna hiljuti Hay asula ligidale laagrisse asunud mustlasi, tuli edasi lükata. Mõned džentelmenid olid läinud talli, noored mängisid piljardit, lesestunud leedid otsisid lohutust vaikses kaardimängus. Lükanud üleoleva vaikimisega tagasi missis Denti ja missis Eshtoni katsed teda vestlusse kaasa tõmmata, ümises Blanche Ingram esialgu mingit sentimentaalset viisi ja mängis klaverit, hiljem aga, toonud raamatukogust romaani, heitis ülbe ükskõiksusega pikali sohvale, valmistudes igavaid ootamistunde õdusalt veetma huvitava raamatuga. Salongis ja kogu majas oli vaikne, ainult ülalt piljarditoast kostis mängijate lõbusaid hääli.

Hämardus. Kellalöögid olid juba hoiatanud, et on aeg lõunasöögiks ümber riietuda, kui väike Adèle, kes minu kõrval aknanišis pingil põlvitas, hüüdis:

*«Voilà Monsieur Rochester, qui revient!»**

Pöördusin ringi. Miss Ingram hüppas sohvalt ja ka kõik

*. Mister Rochester tulebki tagasi! (pr. k.) *Tlk.*

teised vaatasid üles ning jätsid oma tegevuse, sest samal ajal kuuldus juba märjal ning kruusasel sõiduteel rataste riginat ja kapjade müdinat. Lähenes postitõld.

«Mis teda küll niiviisi koju sundis tulema?» imestas miss Ingram. «Ta ju ratsutas välja Mesrouriga ja Pilot oli ka kaasas. Kuhu ta mõlemad loomad jättis?»

Sihvakas leedi oma kaharas kleidis tuli aknale nii ligidale, et mina sunnitud olin peaaegu selgroo murdumiseni tagasi painduma. Oma agaruses ei pannud ta mind algul tähelegi, siis aga, märganud mind, kõverdas halvakspanevalt huuli ja läks teise akna alla. Postitõld peatus, kutsar tõmbas uksekella ja tõllast väljus reisirõivais džentelmen. Ent see polnud mister Rochester, vaid keegi võõras. Mees oli pikakasvuline ja elegantne.

«Provokatsioon!» hüüdis miss Ingram. «Sa tüütu pärdik!» nähvas ta Adèle'ile. «Kes upitas sind üles aknale meile valeteateid andma?» ja ta heitis mulle vihast tulvava pilgu, nagu oleksin mina selles eksituses süüdi.

Hallist kuuldus hääli ja uustulnuk astus võõrastetuppa. Ta kummardas leedi Ingrami kui külalistest kõige vanema daami poole.

«Näib, et saabusin ebakohasel ajal, madam,» ütles ta, «kuna minu sõpra mister Rochesteri pole kodus. Aga mul on väga pikk reis seljataga, ja ma loodan, et toetudes nii vanale ja lähedasele sõprusele, võin ma peremehe tagasitulekuni siia jääda.»

Ta käitumine oli väga viisakas, ent ta aktsent tundus mulle ebatavalisena — kui mitte just välismaalaslik, siis veel vähem inglispärane. Vanuselt võis ta olla mister Rochesteri ealine, kolme-neljakümne vahel. Ehkki ta jume oli silmatorkavalt kahvatukollane, oli ta esimese mulje järgi otsustades ilus mees. Lähemal vaatlemisel leidus ta näos aga mõndagi ebameeldivat: korrapärased näojooned olid kuidagi lõdvad, silmad küll suured ja kaunilõikelised, ent pilk tuim, ükskõikne — nõnda vähemalt tundus minule.

Kellahelin, mis kutsus külalisi ümber riietuma, hajutas seltskonna teistesse tubadesse. Alles pärast lõunasööki nägin võõrast uuesti; siis näis ta end juba täiesti kodus tundvat. Kuid nüüd meeldis ta nägu mulle veelgi vähem. Mind hämmastas ta ilme, mis oli ühteaegu muutlik ja tõnts. Silmad ekslesid tal kuidagi mõttetult ringi, andes näole eriskummalise ilme, millist ma ei mäleta kunagi varem näinud olevat. Kuigi ilus ja sealjuures küllaltki meeldiv mees, oli ta minu meelest äärmiselt eemaletõukav: ta ovaalne kortsudeta nägu ei ilmutanud mehisust, kotkanina ega väike suu iseloomukindlust, sileda madala lauba varjul ei paistnud mõtteid olevat, tühjades pruunides silmades puudus otsustavus.

Istusin oma tavalises varjatud nurgas ja silmitsesin võõrast: ta tugitool asetses otse kamina ees, kuid ta nihutas end sellele veelgi ligemale, otsekui oleks tal külm. Hele valgus, mis kaminasimsil seisvaist küünaldest kiirgas, langes otse temale, ja tahtmatult võrdlesin ma teda mister Rochesteriga. Kontrast oli niisama suur nagu loiu isahane ja uhke jahikulli, vagura lamba ja turris ning terase karjakoera, ta kaitsja vahel. Võõras oli maininud mister Rochesteri ta vana sõbra olevat. Imelik sõprus! Tabav illustratsioon tuntud väitele vastandite ligitõmbavusest.

Tundmatu vestles kolme džentelmeniga, ja minuni kostis nende kõnelusest ainult üksikuid sõnu. Algul ei suutnud ma kuuldu mõtet taibata, sest Louisa Eshtoni ja Mary Ingrami vadistamine, kes mulle ligemal istusid, segas mind kuulamast. Preilid vahetasid mõtteid võõra üle. Mõlemad pidasid teda «ilusaks meheks». Louisa nimetas mister Masonit «armsakeseks» ja ütles, et ta otse «jumaldab» teda. Mary meelest seisis võluvus «ilusas väikeses suus» ja «peenes ninajoones».

«Milline puhas laup!» hüüatas Louisa. «Nõnda sile — ei ühtki joont ega kortsu, mida ma nii väga vihkan, — ja kui mahedad silmad ja naeratus!»

Minu suureks rahulduseks kutsus mister Henry Lynn neid peagi toa teise otsa, et Haysse korraldatava väljasõidu mõningates küsimustes kokku leppida.

Nüüd võisin oma tähelepanu tule ees istuvale rühmale pühendada. Sain teada, et uustulnuka nimi on Mason. Ta oli alles hiljuti kusagilt troopiliselt maalt Inglismaale saabunud. Arvatavasti oligi see põhjuseks, miks ta nahavärv nii tõmmu oli ja ta tihedasti mantlisse mähkunult kaminatule ligidal istus. Pärastpoole viitas Jamaika, Kingstoni ja Spanish-Towni nimetamine sellele, et ta oli elanud Lääne-Indias, ja imestusega kuulsin, et nimelt seal oligi ta mister Rochesteriga esmakordselt kohtunud ning tutvunud. Mister Mason jutustas ka sellest, et ta sõber polnud sealset kõrvetavat kuumust, orkaane ega vihmasadusid sugugi sallinud. Teadsin, et mister Rochester oli palju reisinud, sellest oli mulle jutustanud missis Fairfax, aga mina arvasin, et ta rännakud polnud ülatanud Euroopa piire. Senini polnud ma kordagi kuulnud vihjatavat asjaolule, et ta oli palju kaugemaidki randu külastanud.

Olin süvenenud äsjakuuldusse, kui küllaltki ootamatu seik mu mõttelõnga katkestas. Mister Mason, võbisedes jahedusest iga kord, kui keegi uksest käis, oli palunud kaminasse

rohkem sütt tuua, kuigi söed alles hõõgusid ning kamin kuumusest lausa õhkus. Teener, täitnud korralduse, astus enne väljumist mister Eshtoni tooli juurde ja lausus midagi poolkuuldavalt, millest ainult sõnad «vanaeit» ja «üpris tülikas» minuni kostsid.

«Öelge talle, et ma panen ta vangi, kui ta ennast siit ei korista,» vastas kohtunik.

«Ei — pidage!» katkestas teda kolonel Dent. «Ärge saatke teda minema, Eshton. Me võiksime seda olukorda ära kasutada. Parem küsige, mis daamid arvavad.» Ja valjusti jätkas ta: «Mu daamid, te rääkisite Haysse minekust, et mustlaslaagrit külastada. Sam aga teatas, et teenijatetoas istub praegu keegi vana mustlaseit, kes nuiab, et teda «härraste» juurde lastaks kätt vaatama. Kas te sooviksite teda näha?»

«Kuulge, kolonel,» hüüdis leedi Ingram, «ega te ometi mõtle säärast viletsat petist siia sisse lasta? Kihutage ta silmapilk ilma pikema jututa minema.»

«Aga ma ei saa teda kuidagi minema ajada, armuline proua,» ütles teener, «ükski teenija ei saanud sellega hakkama. Missis Fairfax on praegu seal ja palub teda tungivalt ära minna, aga eit istus ahjunurka toolile ja ütles, et ükski vägi ei liiguta teda sealt enne, kui talle luba antakse siia tulla.»

«Mida ta siit tahab?» küsis mister Eshton.

«Härrastele tulevikku ette kuulutada, armuline proua. Ja ta vannub, et enne ta ennast paigast ei liiguta.»

«Kuidas ta välja näeb?» uudistasid preilid Eshtonid ühe hingetõmbega.

«Kohutavalt inetu vanaeit, must nagu savipott.»

«Ehtne nõiamoor!» hüüdis Frederick Lynn. «Enesestmõistagi laseme ta sisse.»

«Tingimata!» ühines temaga vend. «Oleks tuline kahju niisugusel naljasaamisevõimalusel mööda lasta minna.»

«Kulla poisid, mis teil arus on!» hüüdis leedi Lynn.

«Ma lihtsalt ei suuda oma läheduses niisugust lõbustust taluda,» rõhutas lesestunud leedi Ingram.

«Kas tõesti, mamma!» kostis klaveri tagant ülbe hääl, ja Blanche, kes senini näiliselt mitmesuguseid noodilehti oli sirvinud, pöördus klaveritoolil ringi. «Te siiski suudate, sest mina olen uudishimulik oma tulevikku teada saama. Sam, saatke vanamoor siia!»

«Blanche, mu lemmik! Mõtle järele . . .»

«Mõtlesin — ja tean juba ette, mida sa ütelda tahad. Aga mina pean oma tahtmise saama — ruttu, Sam!»

«Jaa-jaa-jaa!» hüüdsid kõik nooremad kooris. «Las tuleb sisse — sellest saab tore nali!»

Teener viivitas.

«Aga ta on ikkagi toores ja jäme inimene,» lausus ta.

«Mine!» pahvatas miss Ingram ja mees väljus.

Silmapilkselt haaras elevus kogu seltskonda. Kui Sam tagasi tuli, polnud nokkimise ja naljatamise risttuli veel vaibunud.

«Mustlane ei taha salongi tulla,» ütles Sam. «Ta räägib, et tema ülesandeks pole «vulgaarse kamba» ette ilmuda — tema enda sõnad! Pean ta omaette tuppa saatma, ja need, kes teda kuulata soovivad, lähevad sinna ühekaupa.»

«Näed nüüd, mu kuningannalik Blanche,» alustas leedi Ingram, «vanaeit läheb jultunuks. Kuula mind, mu ingel . . .»

«Saatke ta raamatukokku!» nähvas «ingel» vahele. «Ka mina ei taha teda kõikide ees kuulata, vaid eelistan temaga kahekesi jääda. Kas raamatukogus kamin köeb?»

«Jah, armuline preili, aga see eit on nii räpane.»

«Jäta oma lobisemine, puupea! Tee, mis sind kästi!»

Sam kadus uuesti, ja ootus ning ärevus aina kasvasid.

«Ta on valmis,» ütles teener uuesti ilmudes, «ja soovib teada, kes on esimene.»

«Arvan, et on parem, kui ma ta korraks üle vaatan, enne kui daamid lähevad,» tähendas kolonel Dent. «Öelge talle, Sam, et tuleb üks härradest.»

Sam väljus ja pöördus veidi aja pärast tagasi.

«Ta laseb ütelda, et ta ei ennusta džentelmenidele, ärgu nad ennast tema juurde tulekuga tülitagugi,» ja vaevu naeru tagasi hoides lisas ta: «Daamidest aga tulgu ainult noored ja vallalised.»

«Jumala eest — tal on maitset,» hüüdis Henry Lynn.

Miss Ingram tõusis pidulikult püsti.

«Mina lähen esimesena,» otsustas ta toonil, millega kangelasliku väeosa juht oma sõdureid üles kutsub ja ise esimesena võitlusse sööstab.

«Oo, mu kallis! Oo, mu aare! Pea, mõtle järele!» anus ta mamma, aga miss Ingram sammus temast majesteetlikult mööda, astudes sisse uksest, mille kolonel Dent ta ees oli avanud. Kuulsime teda raamatukokku sisenemas.

Vestlemine vaibus. Leedi Ingram leidis kohase silmapilgu olevat oma meeleheidet väljendada ja hakkas käsi ringutama. Mary Ingram väitis kindlalt, et temal ei jätkuks iialgi julgust sinna minna. Amy ja Louisa Eshton kihistasid naerda ja olid veidi pelglikud.

Minutid möödusid väga aeglaselt. Kulus veerand tundi, enne

kui raamatukogu uks uuesti avanes ja võlvkaare all miss Ingram nähtavale ilmus.

Naerab ta? Võtab seda muidugi naljana? Kõikide silmad pöördusid ahne uudishimuga tema poole, ent noor leedi vastas nende pilkudele külmalt ja tõrjuvalt. Ta ei paistnud ei erutatud ega rõõmus olevat. Sirgena sammus ta läbi toa ja istus oma endisele kohale.

«Noh, Blanche?» küsis lord Ingram.

«Mis ta sulle ütles?» päris Mary.

«Mis mulje ta jättis? Mis tunne teil on? On ta ikka tõeline tulevikuennustaja?» nõudsid preilid Eshtonid.

«Aga mitte kõik korraga, mu härrased!» kostis miss Ingram. «Tõepoolest, teie imetlust ja kergeusklikkust on lihtne äratada. Teie, kaasa arvatud mu armuline mamma, omistasite sellele loole asjatult liigset tähtsust, uskudes kindlasti, et majja on sattunud tõeline nõid, kes on kuradi endaga ühenduses. Mina nägin lihtsalt hulkurit-mustlast, kes harrastab kulunud ennustamise viisi näojoonte järgi, öeldes mulle seda, mida ikka sellistel juhtudel öeldakse. Minu uudishimu on rahuldatud. Ja nüüd arvan ma, et mister Eshton teeb hästi, kui ta eide homme pokri pistab, nagu ta ähvardas.»

Miss Ingram võttis raamatu ja istus mugavalt tugitooli, lõpetades edasise kõneluse. Jälgisin teda ligemale pool tundi: kogu selle aja ei pööranud ta kordagi raamatulehte; ta jäi järjest mornimaks ja ta näos vaheldusid rahulolematus ning pettumus. Nähtavasti polnud noor daam midagi meelepärast kuulnud, sest ta sünge vaikimise järgi otsustades viibis ta ikka veel tugevasti ennustuse mõju all, hoolimata hästi teeseldud ükskõiksusest.

Mary Ingram, Amy ja Louisa Eshton tunnistasid, et nemad ei julge ükshaaval minna, vaid soovivad seda kõik kolm üheskoos teha. Algasid läbirääkimised, milles vahetalitajaks ja saadikuks oli Sam. Pärast pikka edasi-tagasi käimist, millest Samil arvatavasti juba sääremarjad valutasid, lubas kangekaelne sibüll* lõpuks ometi kolmel neiul korraga enda ette ilmuda.

Nende visiit mustlaseide juurde oli palju kärarikkam kui miss Ingrami oma: raamatukogust kostis närvilist naerulõkerdust ja kiljatusi; paarikümne minuti möödudes paiskus uks pärani ning neiud jooksid halli, erutusest poolsegased.

«Ta on hull!» hüüdsid nad läbisegi. «Mis asju ta meile rääkis! Ta teab meist kõik!» Ja hingeldades vajusid nad tugitoolidesse, mida džentelmenid neile kiiruga ligemale olid lükanud.

* vanakreeka legendaarne ennustaja. *Tlk.*

Kui neidudelt üksikasjalist seletust hakati nõudma, jutustasid nad, et mustlaseit teadnud isegi seda, mida nad lapsena olid teinud, kirjeldanud nende toas olevaid raamatuid, nippasjakesi ja sugulaste kingitud mälestusesemeid. Neiud kinnitasid, ta olevat silmist isegi nende mõtteid lugenud ja igaühele ta kallima nime kõrva sisse sosistanud ning isegi südamesoovid ära arvanud.

Noormehed palusid viimase kahe asja kohta selgitust, aga neiud ainult punastasid, kilkasid ja kihistasid vastuseks naerda. Mammad kasutasid nuusksoolapudeleid, lehvikud liikusid, ning ikka ja jälle kordasid nad, miks nende hoiatusi õigeaegselt kuulda polnud võetud. Vanahärrad naersid ja noormehed pakkusid erutatud kaunitaridele üksteise võidu oma teeneid.

Keset seda segadust kuulsin kedagi enda kõrval kõhatavat. Pöörasin pead ja nägin Sami.

«Palun teid, preili. Mustlane käib peale, et toas olevat veel üks vallaline daam, kellega ta veel pole rääkinud, ja ta vannub, et ta ei lähe enne, kui ta teid kõiki pole näinud. Ma arvan, ta mõtleb teid, sest kedagi teist vallalist siin enam ei ole. Mis ma talle ütlen?»

«Oh, ma muidugi tulen,» vastasin mina, rõõmus, et ootamatult avanenud juhuse tõttu oma üleskruvitud uudishimu rahuldada saan. Lipsasin märkamatult toast välja, kuna kogu seltskond äsjasaabunud ehmunud trio ümber tungles. Tasa sulgesin ma ukse enda järel.

«Kui te soovite, preili,» ütles Sam, «jään teid halli ootama. Kui te kartma hakkate, hüüdke mind ja ma tulen kohe.»

«Ei, Sam, mine kööki tagasi! Mina ei karda kõige vähematki.»

Ja tõesti, ma ei kartnud põrmugi. Olin vaid erutatud ja üpris põnevil.

19. PEATÜKK

Raamatukogus oli kõik vaikne, kui ma sisse astusin. Sibüll — kui ta sibüll üldse oli — istus mugavasti kamina kõrval tugitoolis. Tal oli punane mantel ümber ja must laiaäärene mustlaskübar peas, mille üle triibuline rätik lõua alla sõlme oli seotud. Laual seisis kustunud küünal. Mustlane oli kummardunud tule poole ja näis selle valgel lugevat väikest mustakaanelist raamatut, mis meenutas palveraama-

tut. Ta pomises midagi omaette, nagu vanad naised lugedes seda harilikult teevad, ega lasknud ennast mu sissetulekust segada. Näis, et ta kavatseb enne oma katkendi lõpetada.

Jäin kaminaesisel vaibal seisma ja soojendasin tule paistel oma kohmetanud käsi, kuna olin võõrastetoas kaminast kaugel istunud. Tundsin end rahulikuna nagu ei kunagi varem, sest mustlaseide välimuses polnud midagi hirmuäratavat. Lõpuks sulges ta raamatu ja tõstis aeglaselt silmad. Kübara äär varjas osaliselt ta nägu, aga kui ta pead tõstis, nägin ma, et see oli väga veider: nahk oli üleni mustjaspruun, pulstunud juuksesalgud tolknesid valge paela vahelt välja, mis lõua alla oli seotud ja näo alumist osa kattis. Ta silmad kohtasid minu omi, nende vaade oli jultunud ja otsekohene.

«Niisiis, sa tahad, et ma sulle tulevikku kuulutan?» ütles ta häälega, mis oli niisama otsustav nagu ta pilk, niisama järsk nagu ta näojooned.

«Ma ei hooli sellest eriti, emake. Te võite seda oma meeleheaks teha, aga ma hoiatan teid, et minul sellesse usku ei ole.»

«Säärast jultumust ma sinult just ootasingi. Kuulsin seda juba su sammudest, kui sa üle läve astusid.»

«Tõesti? Teil on terane kõrv.»

«On. Ja terane silm ja mõistus.»

«Oma ametis läheb teil neid vaja.»

«Jah. Eriti siis, kui mul sinusuguse kliendiga tegemist on. Miks sa ei värise?»

«Mul pole külm.»

«Sa ei kahvatagi?»

«Ma pole haige.»

«Miks sa mu ennustamiskunstist lugu ei pea?»

«Ma pole rumal.»

Vanaeit hirnus kübara varjus naerda, tõmbas lühikese musta piibu välja, süütas selle ja hakkas suitsetama. Veidi aega piipu tõmmanud, sirutas ta oma vimmas selga, võttis piibu suust ja üksisilmi leekidesse vahtides ütles mõtlikult:

«Aga ikkagi on sul külm. Sa oled haige ja rumal.»

«Tõestage seda,» vastasin ma.

«Tõestangi. Ja päris lihtsalt. Sul on külm, sest sa oled üksi — puudub tuli, mis sind sütitaks. Oled haige, sest paremad tunded, üllamad ja magusamad, mis inimesele iganes antud, on sulle tundmatud. Oled rumal, sellepärast et ükskõik kui väga sa ka ei kannataks, ei teeks sa omalt poolt midagi, et õnnele lähemale jõuda. Sa ise ei astuks ühtki sammu, et sellele vastu minna.»

Jälle pistis ta oma lühikese musta piibu suhu ja imes seda energiliselt.

«Seda kõike võiksite te peaaegu igale neiule ütelda, kes on üksik ja elab sõltuvana rikkas majas.»

«Ma võiksin seda tõesti peaaegu igaühele öelda, aga kas see oleks õige igaühe kohta?»

«Minu olukorras — kindlasti.»

«Just nimelt — sinu olukorras. Aga leia mulle veel keegi, kes oleks täpselt samas olukorras.»

«Neid võiks kerge vaevaga tuhandeid leida.»

«Vaevalt leiaksid mulle üheainsagi. Sinu olukord on eriline, sa oled õnnele väga lähedal, jah, ainult käeulatuse kaugusel. Kõik tingimused on olemas, nende ühendamiseks on vaja ainult ainsat tõuget. Saatus on nad mõningal määral lahku viinud. Lase neil koonduda ja sa saad õndsust tunda.»

«Ma ei saa mõistatustest aru. Ma pole elus ühtegi lahendanud.»

«Kui soovid, et ma selgemini räägiksin, siis näita oma peopesa.»

«Muidugi pean ma sinna hõbedat laduma, eks ole?»

«Kindlasti.»

Andsin talle šillingi. Ta pistis raha vanasse sokki, mille ta taskust välja tõmbas, ja sidunud selle sõlme ning tagasi taskusse toppinud, käskis mul käe välja sirutada. Tegin, nagu öeldud. Ta lähendas oma näo peopesale, uurides seda, ilma et oleks kätt puudutanud.

«See on liiga sile,» ütles ta. «Ma ei saa midagi ennustada niisuguse käe järgi, millel jooni peaaegu ei olegi. Ja mis seal saabki olla? Saatus ei ole peopessa kirjutatud.»

«Usun teid,» ütlesin ma.

«Ei,» jätkas ta, «saatus on kirjutatud näkku: laubale, silmade ümber, silmadesse endisse ja suujoonde. Põlvita, aja pea püsti!»

«Ahaa! Nüüd tulete juba tõele lähemale,» ütlesin ma kuuletudes. «Nii hakkan ma teid varsti uskumagi.»

Põlvitasin temast paari sammu kaugusel maha. Ta segas süsi kaminas, kuni virvendav leek lõkkele lõi. Kui ta istus, jäi ta nägu veelgi rohkem varju, minu oma aga valgusesse.

«Tahaksin teada, missuguste tunnetega sa täna minu juurde tulid,» lausus ta, silmitsenud mind mõne aja. «Tahaksin teada, millega tegelevad su mõtted neil tundidel, mil sa istud salongis ja need peened härrased sagivad su silmade ees otsekui varjud nõialaternas? Teie vahel on niivõrd vähe südamlikkust ja üksteise mõistmist, et näib, nagu oleksid nad tõesti ainult inimeste varjud, mitte aga inimolendid ise.»

«Ma tunnen sageli väsimust, mõnikord olen uninegi, aga kurb peaaegu mitte kunagi.»

«Tähendab, sul on mingi salajane lootus, mis sind julgustab ja lohutab, kui sa tuleviku peale mõtled?»

«Koguni mitte. Kui ma üldse midagi loodan, siis seda, et suudaksin oma teenistusest niipalju raha koguda, et sellest piisaks väikese maja üürimiseks, kus ma hiljem kooli avan.»

«Kesine lohutus hingele! Ja istudes aknanišis ... näed, ma tunnen su harjumusi.»

«Seda saite te teenijatelt teada.»

«Vaata, kui terane! Võib-olla tõesti. Ausalt öelda, mul on siin üks tuttav — missis Poole ...»

Seda nime kuuldes kargasin ma püsti.

«Teil on — ta on teie tuttav?» kohkusin ma. «Siis on selles loos ikkagi nõidusega tegemist.»

«Ära muretse,» jätkas salapärane ennustaja. «Missis Poole on usaldusväärne inimene, kinnine ja kohusetruu; igaüks võib tema peale kindel olla. Aga mina küsisin sinult hoopis midagi muud: kas sa tõesti ainult oma tulevasest koolist mõtteid mõlgutad, kui sa seal aknanišis istud? Kas sa ei tunne üldse huvi kellegi vastu nende seast, kes sinu ees sohvadel ja tugitoolides istuvad? Kas seal ei ole ühtegi nägu, keda sa eriti uurid? Inimest, kelle liigutusi sa vähemalt uudishimust jälgid?»

«Minule meeldib kõiki inimesi vaadelda.»

«Kas sa ilmaski ei eelista ühte teiste hulgast — ühte või koguni kahte?»

«Seda teen ma sageli. Eriti siis, kui kahe inimese žestid ja pilgud tervet lugu näivad jutustavat, — siis on neid lõbus jälgida.»

«Millist lugu sa kõige meelsamini kuulad?»

«Oh, suurt valikut ei ole! Üldiselt on neil üks ja seesama teema — kurameerimine, mis tõotab tavaliselt lõppeda ühe ja sellesama katastroofiga — abiellumisega.»

«Kas sulle see igav teema ei meeldi?»

«Ei, mind see ei huvita. See ei puutu minusse.»

«Ei puutu sinusse? Kui noor daam, tulvil elu ja tervist, säravalt ilus ja varustatud kõikide eelistega, mida tagavad varandus ja seisus, istub ja naeratab, vaadates otse silma džentelmenile, keda sa ...»

«Mina — mida?»

«Keda sa tunned ja kellest sa võib-olla — eriti hästi mõtled.»

«Ma ei tunne siinseid džentelmene. Mitte ühegagi neist pole ma ainsatki sõna vahetanud. Ja mis puutub minu arvamisse

neist, siis ühed on keskealised, auväärsed ning soliidsed, teised noored, elegantsed, ilusad ning elurõõmsad, aga kõik nad võivad minu poolest vabalt naeratusi saada kellelt iganes soovivad, ilma et see minu tundeid puudutaks!»

«Sina ei tunne siinseid džentelmene? Ega ole nendega ainustki sõna rääkinud? Aga peremehega?»

«Teda ei ole kodus.»

«Sügavmõtteline märkus! Väga osav kõrvalepõige! Ta sõitis täna hommikul Millcote'i ja jõuab õhtul või homme tagasi. Kas see olukord lülitab tema su tuttavate nimekirjast välja, kustutab ta maha, nagu polekski teda olemas?»

«Ei — aga ma ei mõista, mis mister Rochesteril meie kõnelusega tegemist on.»

«Ma rääkisin daamidest, kes džentelmenidele naeratades silma vaatavad, sest alles hiljuti sai mister Rochester nii pillavalt naeratusi, et ta silmad neist lausa üle voolasid nagu kaks ääreni täidetud peekrit. Kas sina seda ei märganud?»

«Mister Rochesteril on õigus oma külalistest rõõmu tunda.»

«Küsimus ei seisa õiguses. Aga kas sa siis tõesti ei märganud, et kõikides juttudes, milles siin abiellumisest räägiti, ühtelugu mister Rochesteri nime nimetati?»

«Kuulaja tähelepanelikkus innustab kõnelejat.»

Ütlesin seda rohkem iseenesele kui mustlasele, kelle veider jutt, hääl ja kombed mind otsekui uima olid suigutanud. Üks ootamatu küsimus järgnes teisele, kuni ma viimaks lausa müstikavõrku olin mähitud. Imestusega mõtlesin ma, milline nähtamatu vaim nädalate kaupa mu südame tegevust oli jälginud, et ta selle igat lööki tundis.

«Kuulaja tähelepanelikkus!» kordas mustlane. «Jaa — mister Rochester istus tol tunnil ja kuulas võluva olendi juttu, kes suure naudinguga oma ülesannet täitis. Ja ta kuulas seda hea meelega ning paistis meelelahutuse eest tänulik olevat. Kas sa ei pannud tähele?»

«Tänulik! Ma ei mäleta, et oleksin ta näos tänulikkust märganud.»

«Ei märganud? Tähendab, sa jälgisid teda. Aga mida sa siis märkasid, kui mitte tänulikkust?»

Vaikisin.

«Armastust — eks ole? Ja mõeldes tema tulevikust, kujutlesid teda abielus ja ta naist õnnelikuna?»

«Hmh! Mitte just täpselt nii. Teie nõiatarkusel on vahel ka piirid.»

«Mida, pagana pihta, sa siis märkasid?»

«Pole tähtis. Mina tulin siia küsima, aga mitte pihtima. Kas on teada, et mister Rochester kavatseb abielluda?»

«Jah. Ilusa miss Ingramiga.»

«Varsti?»

«Kõikide tähelepanekute järgi — jah. Kahtlemata saab neist üliõnnelik paar, olgugi et sina oma jultumuses, mille eest sind peaks karistama, seda ei usu. Miks ei peaks mister Rochester säärast kaunist, suursugust, vaimukat ja andekat leedit armastama? Tõenäoliselt armastab ka leedi teda, ja kui mitte teda ennast, siis kindlasti ta kukrut. Ma tean, et ta peab mister Rochesteri varandust endale kõigiti vastuvõetavaks, ehkki — andku jumal mulle andeks! — talle alles tund aega tagasi midagi ütlesin, mis tegi ta imestusväärselt tõsiseks, nii et ta suunurgad kohe poole tolli võrra allapoole langesid. Mina soovitaksin ta tõmmunahalisel kosilasel ettevaatlik olla, sest niipea kui ilmub keegi teine, kellel on suuremad maad ja metsad, on ta pruudist ilma.»

«Aga, emake, ma ei tulnud siia selleks, et mister Rochesteri tulevikku kuulda, vaid enda oma. Kuid te ei ole senini midagi kõnelnud.»

«Sinu tulevik on veel ebaselge, sinu näos räägib üks joon teisele risti vastu. Saatus on sulle õnne määranud — ma tean seda ja teadsin seda juba enne, kui ma täna õhtul siia tulin. Hoolitsevalt asetas fortuuna õnne otse sinu lähedusse. Edasi oleneb kõik sinust: sul tarvitseb ainult käsi välja sirutada ja teda haarata. Kas sa seda aga teed, on küsimus, mida ma tahan uurida. Põlvita uuesti vaibale maha!»

«Aga mitte kauaks, kuumus otse põletab mind.»

Põlvitasin. Mustlane ei kummardunud ettepoole, vaid nõjatunud tooliseljale, jäi mind üksisilmi vahtima ja hakkas pomisema:

«Silmades hubiseb leek, nad säravad nagu kastepiisad, mahedad ja tundeist tulvil; nad naeratavad mu segase jutu peale; nad on vastuvõtlikud ja nende selgel pinnal vaheldub üks mulje teisega; kui nad naeratamast lakkavad, on nad kurvad: lauge rõhub alateadlik väsimus — see on üksindusest tuleneva melanhoolia tunnus. Nüüd vaatavad nad kõrvale, nad ei talu, et neid uuritakse, pilkavalt salgavad nad tõde, mille ma praegu avastasin, — nad ei taha tundelisust ega kurbust tunnistada, kuid nende uhkus ja tagasihoidlikkus just kinnitavadki mu arvamist. Need silmad igatsevad õnne.

Mis suusse puutub, siis armastab see naerda: ta on valmis välja ütlema kõike, mida mõistus loob, aga kui on tegemist südameasjadega, siis ta vaikib. Elav ja ilmekas, ei ole tema osaks vaikimine alalises üksinduses, see suu peaks palju kõnelema, tihti naerma ja kaasvestlejale sooje, inimlikke tundeid avaldama. Ka see näojoon on heaendeline. Ma näen ainult

ühte vaenlast õnnele — see on laup; jah, laup nagu ütleks: «Võin elada üksinda, kui eneseuhkus ja olukord seda minult nõuavad. Ma ei tarvitse müüa oma hinge, et õndsust osta. Mu rinnas on varandus, mis mulle sündimisel kaasa on antud ja mis mulle jõudu annab ka siis, kui peaksin kõikidest ilmalikest rõõmudest loobuma või kui mul tuleks nende eest maksta sellega, mis mulle kõige kallim on.» See otsmik kuulutab: «Siin asub selge mõistus ja hoiab tundeid ohjades. Las mässavad hinges kired nagu metsikud paganad, las kujutlevad igatsused kõiksuguseid tühiseid asju, igal juhul ütleb mõistus oma viimase sõna, sest nimelt temal on otsustav hääl. Tulgu torm, maavärisemine või tulekahju, ent mina järgnen ainuüksi sellele tasasele häälele, mis mu südmetunnistust juhib.»

Hästi öeldud, laup, su põhimõtteid tuleb austada. Mina olen koostanud omad plaanid — enda arvates õiged, milles olen arvestanud südamehääle ja mõistuse nõuandega. Tean, et noorus kaob kiiresti ja õitseaeg möödub, kui pakutavas õnnekarikas häbi või kahetsuse maitset tunned. Mina ei taha eneseohverdamist, muresid ega hülgamist — see kõik on mulle vastumeelt. Tahan hellitada, mitte hävitada, tahan pälvida tänulikkust — mitte kahetsuspisaraid. Ei — minu osaks olgu naeratused, õrnused ... Küllalt! Mulle tundub, et sonin otsekui magusas uimas. Kuidas tahaksin praegust hetke pikendada *ad infinitum**, aga ma ei söanda. Senini olen ennast hoolikalt valitsenud. Olen toiminud nii, nagu ma sisimas endale tõotasin, kuid edasi käiks see mul üle jõu. Tõuske üles, miss Eyre, minge: etendus on lõppenud.»

Kus ma olen? Oli see unes või ilmsi? Nägin ma und? Või näen seda veel praegugi? Vana mustlaseide hääl oli muutunud: ta kõne ja žestid tundusid nii tuttavaina nagu mu enda nägu peeglis, nagu sõnad minu suust. Tõusin üles, kuid ma ei läinud ära. Silmitsesin mustlast, kohendasin tuld kaminas ja vaatasin uuesti, aga ta vajutas kübara sügavamini silmadele ja andis mulle käega jälle märku — lahkumiseks. Leek valgustas ta väljasirutatud kätt. Olin erksaks ja valvsaks muutunud, ja käsi paelus kohe mu tähelepanu: see oli niisama vähe vanainimeselik kui minu oma, käenahk sile ja sõrmed saledad, väikeses sõrmes välgatas lai sõrmus. Kummardudes ettepoole, uurisin seda ligemalt ja tundsin ära sõrmuse kivi, mida sadu kordi varem olin näinud. Heitsin uuesti pilgu mustlase näkku, mis polnud enam kõrvale pöördunud, vaid vaatas otse minu poole, kübar ja rätik olid eemaldatud.

---

* lõpmatuseni (lad. k.). *Tlk.*

«Noh, Jane, kas tunnete mind ära?» küsis tuttav hääl.
«Võtke see punane mantel ära, sir, ja siis . . .»
«Nöör on sõlmes — aidake mind!»
«Tõmmake ta puruks, sir!»
«Nii . . . Ära, te laenatud hilbud!» Ja heitnud endalt mantli, seisis mu ees mister Rochester.
«Mäherdune veider idee, sir!»
«Aga hästi mängitud? Eks ole?»
«Leedidega võis see teil hästi õnnestuda.»
«Aga teiega?»
«Minu ees ei mänginud te ehtsat mustlast.»
«Keda ma siis kujutasin? Iseennast?»
«Ei. Vastutustundetut isikut. Lühidalt, usun, et tahtsite minult midagi välja meelitada või mind millegagi sisse vedada. Rääkisite rumalusi ja sundisite ka mind seda tegema. See ei ole aus, sir.»
«Kas te andestate mulle, Jane?»
«Ma ei saa teile vastata, enne kui olen kõige üle järele mõelnud. Alles siis, kui leian, et ma just eriti suuri mõttetusi ei kõnelnud, püüan teile andestada. Igal juhul ei olnud see teist ilus.»
«Oo, teie käitusite väga korrektselt — ettevaatlikult, mõistlikult.»
Kordasin mõttes kõike, mida olin ütelnud, ja rahunesin. Tõepoolest — olin peaaegu vestluse algusest peale valvel olnud, kuna kahtlustasin, et see kõik on ainult maskeraad. Teadsin, et mustlaste ja kaardimooride jutt on hoopis teistsugune kui selle näiliselt vana naise oma. Pealegi märkasin, et ta hääl oli moonutatud, samuti ta agarust oma nägu varjata. Aga minu kahtlustus langes Grace Poole'ile — sellele elavale mõistatuste mõistatusele. Et mustlane võiks olla mister Rochester, seda ei tulnud mulle mõttessegi.
«Mille peale te nüüd mõtlete? Mida te oma tähendusrikka naeratusega ütelda tahate?»
«Imetlen ja õnnitlen ennast, sir. Arvatavasti võin nüüd lahkuda?»
«Ei, jääge veel hetkeks. Öelge mulle, mis need inimesed seal salongis teevad.»
«Küllap vist räägivad mustlaseidest.»
«Istuge! Laske kuulda, mida nad minust pajatavad.»
«On parem, kui ma siia kauaks ei jää, sir. Kell võib juba üksteist olla. Ah jaa, mister Rochester, kas te teate, et pärast teie ärasõitu saabus veel üks külaline?»
«Külaline? Ei — kes ta niisugune võiks olla? Ma ei oodanud kedagi. Läks ta minema?»

«Ei, ta ütles, et tunneb teid ammust ajast ja võtab sellepärast endale julguse jääda siia senikauaks, kuni te tagasi jõuate.»
«Kurat võtaks! Kas ta oma nime ütles?»
«Ta nimi on Mason, sir. Ta sõitis siia Lääne-Indiast, Spanish-Townist, arvatavasti Jamaikalt.»
Mister Rochester seisis mu kõrval. Ta oli mul käest kinni võtnud, et mind tugitooli istuma panna. Kui ta võõra nime kuulis, pigistas ta kramplikult mu käerannet, naeratus suri ta suul, tal jäi lausa hing kinni.
«Mason! Lääne-Indiast!» kordas ta mu sõnu nagu automaat: «Mason! Lääne-Indiast!» Läinud näost tuhkhalliks, kordas ta neid sõnu kolm korda. Vist ei teadnud ta ka ise, mida kõneleb.
«Kas teil on halb, sir?» küsisin.
«See oli hoop — see oli alles hoop, Jane!» Ta vaarus.
«Oo! Toetuge minule, sir!»
«Jane, kord juba pakkusite mulle oma õlga. Lubage, et toetun sellele ka nüüd.»
«Muidugi, sir, muidugi.»
Naaldunud sohvale, sundis ta mind enda kõrvale istuma. Ülimalt erutatud, hoidis ta mu kätt oma mõlema käe vahel ja surus seda, vaadates mulle kurval pilgul otsa.
«Mu väike sõber,» ütles ta, «kuidas küll sooviksin olla ainult teiega üksikul saarel, eemal muredest, hädaohtudest ja vastikuist mälestustest!»
«Kas ma saan teid aidata, sir? Olen valmis oma elu andma, et teile kuidagi kasulik olla.»
«Jane, kui mul on kunagi abi vaja, tulen seda ainult teie käest otsima. Tõotan seda.»
«Tänan, sir. Öelge mulle, mis nüüd teha, — ma vähemalt püüan.»
«Tooge mulle söögitoast klaas veini. Arvatavasti istuvad nad praegu õhtulauda, ja öelge mulle, kas Mason on ka nende hulgas ning mis ta teeb!»
Läksin. Leidsin kogu seltskonna söögitoas õhtust söömas, nagu mister Rochester oli arvanud. Kuna õhtusöök oli asetatud serveerimislaudadele, ei istutud lauas, vaid külalised, valinud endale, mis neile meeldis, seisid rühmiti siin-seal, taldrikud ja klaasid käes. Kõik olid suurepärases meeleolus, naer ja jutt oli üldine ning elav. Mister Mason, keda ma kamina juures silmasin, vestles koloneli ja mister Dentiga, näides rõõmus olevat nagu teisedki. Valasin klaasi veini (nägin, kuidas miss Ingram mind kulmu kibrutades jälgis: küllap ta pidas seda jultumuseks) ja läksin raamatukokku tagasi.

Kohutav kahvatus oli mister Rochesteri näost juba kadunud ja ta näoilme jälle karm ning otsustav. Ta võttis mu käest veiniklaasi.

«Teie terviseks, abivalmis vaim,» ütles ta, ja ühe sõõmuga veini ära joonud, andis klaasi mulle tagasi. «Mis nad teevad, Jane?»

«Naeravad ja vestlevad, sir.»

«Kas nad ei paista olevat tõsised ja salapärased, nagu oleksid nad midagi ebaharilikku kuulnud?»

«Mitte põrmugi — nad heidavad nalja ja on lõbusad.»

«Aga Mason?»

«Ka tema naerab.»

«Mida teie siis teeksite, Jane, kui kõik need inimesed mulle üheskoos kallale tormaksid?»

«Ajaksin nad toast välja, sir.»

Ta naeratas.

«Aga kui ma nüüd nende juurde lähen ja nad ainult külmalt mu peale vaatavad, kahjurõõmsalt omavahel sosistavad, mulle selja pööravad ja siis üksteise järel lahkuvad? Mis siis? Kas teie läheksite koos nendega?»

«Vist mitte, sir. Meelsamini jääksin teie juurde.»

«Mind lohutama?»

«Jah, sir, teid lohutama, nii hästi kui suudan.»

«Aga kui nad teid põlu alla panevad selle eest, et te minu poole hoiate?»

«Tõenäoliselt ei saaks ma ise sellest midagi teada. Ja kui ma ka saaksin, ei läheks see mulle korda.»

«Teie siis julgeksite trotsida seltskonna hukkamõistu minu pärast?»

«Julgeksin seda iga oma sõbra pärast, kes mu poolehoiu on võitnud. Ja ma tean, et teie seda olete.»

«Minge nüüd söögituppa tagasi, astuge tasakesi Masoni juurde ja sosistage talle kõrva, et mister Rochester on saabunud ning soovib teda näha. Juhatage ta siia ja siis jätke meid üksi.»

«Jah, sir.»

Täitsin ta käsu. Külalised vahtisid mind imestusega, kui ma julgelt nende hulgast läbi läksin. Otsisin mister Masoni üles, andsin teate edasi, ja saatnud ta raamatukokku, läksin ise trepist üles oma kambrisse.

Hilisel öötunnil, kui ma juba ammu voodis olin, kuulsin külalisi oma tubadesse tulemas. Kostsid mister Rochesteri sõnad: «Siia, Mason, siin on sinu tuba!»

Ta hääl oli reibas ja rõõmus. Sellest rahunenud, uinusin õige pea.

20. PEATÜKK

Olin unustanud kardina ette tõmbamata ja katte alla laskmata, mida ma harilikult alati tegin. Öö oli selge. Mind äratas kumav täiskuu, mis mu akna kohale oli tõusnud ja läbi katmata klaaside tuppa vaatas. Avanud südaööl silmad, nägin ta hõbevalget, kristallselget ketast. Kuu oli ilus, kuid kuidagi liiga pühalik. Tõusin istukile ja sirutasin käe välja, et kardinat ette tõmmata.

Püha jumal! Missugune kisa!

Öövaikust ja -rahu lõhestas metsik, läbilõikav kisa, mis ühest maja otsast teiseni kajas.

Mu pulss lakkas löömast, süda tardus, väljasirutatud käsi kangestus otsekui halvatuses. Kisa vaibus ega kordunud enam. Ja tõesti, kes see olend iganes ka ei olnud, kes nii kohutavalt kisendas, seda niipea korrata olnuks võimatu: ka kõige hiiglaslikum kondor Andides poleks suutnud oma pilvedesse ulatuvast kaljupesast säärast kisa kaks korda järjest kuuldavale lasta. Olend, kellele see kohutav hääl kuulus, pidi veidi hinge tagasi tõmbama, enne kui seda korrata võis.

Kisa oli tulnud kolmandalt korruselt, kuna ta kostis ülalt. Ja ülal, otse mu kambri lae kohal, oli nüüd kuulda võitlust, müra järgi otsustades heitlust elu ja surma peale. Äkki karjatas pooleldi lämbuv hääl kolm korda järjest:

«Appi! Appi! Appi!»

«Kas keegi ei tule?» kisendas sama hääl uuesti, ja keset metsikut trampimist, mis üleval edasi kestis, kostis minuni läbi laetalade ja krohvi:

«Rochester, Rochester! Jumalapärast! Ruttu!»

Kusagil käis uks, keegi jooksis, õigemini tormas mööda koridori, sammud müdisesid mu pea kohal, miski kukkus — ja kõik jäi vaikseks.

Hirmust värisedes tõmbasin endale midagi selga ja jooksin koridori. Külalised olid kõik üles ärganud: igast toast oli hüüdeid ja hirmunud sosinat kuulda, uks avanes ukse järel, välja vaatas üks, siis teine ja varsti täitus inimestest kogu koridor. Džentelmenid ja leedid olid vooditest välja hüpanud. «Mis see on?» — «Keda tapetakse?» — «Mis juhtus?» — «Tooge küünal!» — «Kas tulekahi?» — «Röövlid?» — «Kuhu joosta?» päriti segaduses läbisegi. Kui poleks kuuvalgust olnud, oleksid külalised saginud täielikus pimeduses. Kord jooksid nad sihitult edasi-tagasi, kord kogunesid salkadesse, mõned nuuksusid, teised vaarusid hirmust — segadus oli kirjeldamatu.

«Kuradi päralt, kus Rochester on?» hüüdis kolonel Dent. «Ma ei leia teda kusagilt.»

«Olen siin! Siin!» hõigati vastuseks. «Olge rahulikud, juba tulen.»

Uks koridori lõpus avanes ja mister Rochester ligines, küünal käes. Ta oli just parajasti kolmandalt korruselt alla tulnud. Üks daame jooksis talle vastu ja haaras tal käest kinni — see oli miss Ingram.

«Kas juhtus midagi kohutavat?» hingeldas too. «Kõnelge! Öelge meile kõik — kas või kõige halvemat!»

«Ärge mind pikali tõugake, pidage, te lämmatate mind,» vastas mister Rochester, kuna mõlemad preilid Eshtonid hirmunult ta ligi liibusid ja kaks leskprouat laiades valgetes hommikumantlites nagu laevad täies purjes tema poole tormasid.

«Kõik on korras! — Kõik on korras!» hüüdis ta. «See oli ainult komöödia «Palju kära ei millestki» tühine kordamine. Mu daamid, ärge tungelge mu ümber, või muidu mu kannatus katkeb.»

Juba paistiski ta näost raev. Ta mustad silmad pildusid sädemeid. Ennast rahulikuks sundides jätkas ta:

«Üks teenijaid oli halba und näinud — ja ongi kõik. Ta on kergestierutuv, närviline olend; pidades unes nähtud viirastust kahtlemata vaimuks või muuks taoliseks, kaotas ta pea. Nüüd aga saadan teid kõiki oma tubadesse tagasi, sest senikaua kui majas pole vaikust, ei saa ma teda rahustada. Mu härrad, olge head, näidake daamidele eeskuju. Miss Ingram, olen kindel, et teie küll paanikasse ei läinud. Amy ja Louisa, te tuvipaar, minge aga rahulikult oma pessa tagasi! Ja teie, mu daamid,» pöördus ta leskede poole, «te võite endid surnuks külmetada, kui selles kõledas koridoris veel kaua viibite.»

Nõnda naljatades ja käsutades tuli ta toime sellega, et kõik oma magamistubadesse tagasi läksid. Mina ei jäänud käsku ootama, vaid kadusin niisama märkamatult, nagu olin tulnud.

Kuid magama ma ei heitnud. Vastuoksa, otsustasin üles jääda ja riietuda. Tõenäoliselt olin ainuüksi mina võitlust ja appikarjumist kuulnud, sest see kostis otse minu toa kohalt, aga see kinnitas, et säärast hirmu kogu majas ei võinud põhjustada ainult teenija unenägu. Mister Rochesteri seletus oli ilmselt väljamõeldis ja antud üksnes külaliste rahustamiseks. Panin enda täielikult riidesse, et igaks juhuks valmis olla. Istunud akna alla, jäin sinna üsna kauaks. Vaatlesin uinuvat parki ja kuuvalgusest hõbetatud põlde ning ootasin ei tea

isegi mida. Mul oli tunne, et salapärasele kisale, võitlemisele ja appikarjumisele peab järgnema veel midagi.

Ent kõik rahunes: pikapeale vaibusid sammud ja sosin, ning tunni aja möödudes valitses Thornfield-hallis jälle vaikus nagu hääletus kõrbes. Näis, et öö ja uni olid võimust võtnud. Kuu hakkas loojuma. Külmas ja hämaruses oli ebamugav istuda, seepärast otsustasin voodisse heita rõivais, nii nagu ma olin. Tõusin akna alt ja astusin tasahilju mööda vaipa voodi poole. Sellal kui hakkasin kingi jalast ära võtma, koputas keegi ettevaatlikult uksele.

«Kas soovite mind?»

«Olete üleval?» küsis hääl, mida olin oodanud, nimelt mu peremehe oma.

«Jah, sir.»

«Riides?»

«Jah.»

«Tulge siis välja, aga tasa!»

Kuuletusin. Mister Rochester seisis koridoris, küünal käes.

«Mul on teid vaja,» ütles ta, «tulge minuga kaasa. Ärge kiirustage ega kolistage.»

Mu toakingad olid kerged. Astusin mööda koridori pehmelt nagu kass. Mister Rochester läks trepist üles ja peatus saatusliku kolmanda korruse madalas pimedas koridoris, mina jäin ta kõrvale seisma.

«Kas teil on toas pesukäsna?» küsis ta sosinal.

«Jah, sir.»

«Aga soola — nuusksoola?»

«On.»

«Minge ja tooge need siia!»

Läksin tagasi. Leidsin pesulaualt käsna ja kummutist nuusksoola ning ruttasin uuesti trepist üles. Mister Rochester ootas mind, võti käes. Lähenenud väikesele mustale uksele, pistis ta võtme lukuauku, viivitas ja vaatas uuesti mulle otsa.

«Ega te verd nähes ei minesta?»

«Vist mitte. Mul pole säärast juhust küll kunagi olnud.»

Vastamisel läbistas mind värin, kuid ma ei tundnud ei hirmu ega nõrkust.

«Andke mulle korraks oma käsi,» ütles peremees, «minestusega ei tasu riskeerida.»

Pistsin oma käe talle pihku.

«Soojad ja kindlad,» tähendas ta, ja pööranud võtit lukuaugus, avas ukse.

Nägin enda ees tuba, mida mäletasin päevast, mil missis

Fairfax mulle maja oli tutvustanud. Seinad olid üleni gobeläänidega kaetud, ainult ühest kohast oli riie üles tõstetud, ja seal märkasin ma salaust. See oli avatud. Ruumi sisemusest paistis valgust ja kostis urinat ning lõrinat, nagu kiskleksid seal koerad. Asetanud küünla lauale, ütles mister Rochester: «Oodake üks hetk!» ja läks kõrvaltuppa. Teda võttis vastu vali naer, mis lõppes Grace Poole'ile iseloomuliku ha-haaga. Tähendab, t e m a oli seal. Peremees tegi sõnatult mingeid korraldusi ja keegi vastas talle tasasel häälel. Siis tuli peremees välja ning sulges ukse enda järel.

«Siia, Jane,» ütles ta ja ma läksin ümber laia voodi, mis oma kokkutõmmatud eesriietega suurt osa toast varjas. Voodi peatsi juures seisis tugitool, milles jäigalt istus ilma pintsakuta mees, pea tahapoole nõjatatud, silmad suletud. Mister Rochester lähendas küünla ta näole ja ma tundsin selles kahvatus, näiliselt elutus inimeses ära eilse võõra, mister Masoni. Samuti märkasin ma, et ta särk oli külje pealt verest läbi imbunud.

«Hoidke küünalt,» ütles mister Rochester ja ma võtsin selle enda kätte. Ta tõi pesulaualt kausi veega. «Hoidke seda,» ütles ta. Kuuletusin. Võtnud käsna, kastis ta selle vette ja niisutas surnukahvatut nägu. Siis võttis ta minult nuusksoolapudeli ja hoidis seda mehe nina all. Varsti avas haavatu silmad ja oigas; ta käsi ja õlg olid sidemes. Mister Rochester nööpis ta särgi eest lahti ja pühkis käsnaga verd, mis haavast tilkhaaval välja imbus.

«Kas ma olen raskesti haavatud?» pomises mister Mason.

«Päh! Ainult tühine kriimustus. Ära võta seda nii südamesse, mees! Julgust! Ära heida meelt! Ma ise lähen kohe arsti järele. Loodan, et me juba hommikul sind siit ära võime viia. Jane!» jätkas ta.

«Jah, sir?»

«Ma pean teid tunniks, võib-olla ka paariks selle džentelmeni juurde jätma. Teil tuleb niiviisi käsnaga verd pühkida, nagu mina seda praegu teen. Kui tal halb hakkab, andke talle vett juua ja nuusksoola nuusutada. Te ei tohi temaga mitte mingil tingimusel kõnelda. Ja sina, Richard, paned oma elu kaalule, kui kõneled. Hakkad rääkima ja erutad ennast — siis ma tagajärgede eest ei vastuta.»

Vaene Mason oigas jälle. Näis, nagu ei julgeks ta ennast liigutadagi, — oli see surmahirm või midagi muud, aga see otsekui halvas teda. Mister Rochester pistis mulle verise käsna pihku ja ma hakkasin tema eeskujul verd pühkima. Jälginud mind mõne hetke, kinnitas ta: «Pidage meeles — mitte mingisugust jutuajamist!» ja lahkus toast. Mind läbis imelik

tunne, kui võti lukuaugus ragises ja kaugenevate sammude kaja vaibus.

Siin ma nüüd olin kolmandal korrusel, lukutatud ühte ta salapärastest kambritest. Mu ümber oli öö, mu silme ees kahvatu ja verest nõretav inimene, mõrvarist lahutas mind vaid õhuke uks — see oli jube. Olin kõike valmis taluma, aga mõte, et Grace Poole võib iga hetk väljuda ja mulle kallale tormata, pani mind hirmust vabisema.

Siiski pidin ma oma postile jääma. Jälgima seda kooljalikku nägu, vaatama siniseks tõmbunud, liikumatute huultega suud, mida mees paotada ei tohtinud, silmi, mis kord avanesid, siis sulgusid, kord tuba mööda ringi ekslesid, siis minu otsa vaatama jäid ja surmahirmust otse klaasistunutena näisid. Pidin ikka ja jälle käsna veresegusesse veekaussi kastma ja nõrguvat verd pühkima. Südame värisedes jälgisin, kuidas vilkuv küünlaleek järjest madalamaks kahanes ja varjud antiikseil gobeläänidel tihenesid, näides laia vanaaegse voodi kohal peaaegu mustadena. Kummaliselt vabisesid nad suurel kapil, mille kaheteistkümneks paneeliks jaotatud uksеtahvlile kunstniku käsi igasse ruutu apostli pea oli maalinud. Nende kohal ülal rippus eebenipuust krutsifiks.

Sedamööda, kuidas varjude ja valguse mäng vaheldus, tuli kord nähtavale habemiku haigeravitseja Luuka kummardunud pea, siis pikkade juuste lehvides Ristija Johannes ja otsekohe Juuda kuratlik nägu, mis näis paneelist justkui välja kasvavat ja elustudes peareeturi — Saatana enda kuju võtvat.

Selles sünges toas olid mul silmad ja kõrvad erksalt valvel: kogu aja kuulatasin metsloomа või kuratliku olendi liikumist teisel pool seina. Kuid pärast mister Rochesteri lahkumist oli seal vaikne, otsekui nõiutud. Kogu öö kuulsin ma ainult kolmel korral hääli — põrandalaua kriuksatust, lühikest koeralikku lõrinat ja inimese sügavat oiet.

Aegamisi hakkasid mind mu omad mõtted vaevama. Missugune kurjategija selles üksikus majas elutseb? Miks mu peremees teda minema ei võinud kihutada või kahjutuks teha? Mäherdune saladus ilmutas end kõige sügavamail südaöötundidel kord süütamises, kord verevalamises? Kes oli see olend, kes kõige harilikuma naise kuju võttes häälitses kord irvitava deemonina, kord saakivaritseva raisakullina?

Ja see mees, kelle kohale ma nüüd kummardusin, kuidas sattus tema, tavaline, vagur inimene, sellesse õuduste ämblikuvõrku? Miks fuuria talle kallale tormas? Mis sundis võõrast tulema siia tuppa kõige ebakohasemal tunnil, mil ta oleks pidanud oma voodis magama? Kuulsin ise, kui mister Rochester talle alumisel korrusel toa juhatas, — mis teda

siia üles tõi? Miks ta vaikselt mister Rochesteri käskudele alistus? Miks mister Rochester teda vaikima sundis? Tema külalist haavati, mõni aeg tagasi kiputi tema enda elu kallale, aga mõlemat kuritegu summutas ta nagu saladust, jättes nad unarusse! Alles äsja olin näinud, kui alistuv mister Mason mister Rochesterile oli: viimase tugev tahe allutas teise loiduse täielikult — seda tõendasid mulle need üksikud, omavahel vahetatud sõnad. Oli ilmne, et mister Rochesteri energia juba nende varasemal suhtlemisel harjumuslikult sõbra tahtejõuetust oli valitsenud. Millest aga siis mu peremehe jahmatus, kui ta mister Masoni saabumisest kuulis? Miks selle kuuleka indiviidi paljas nimi — nagu laps kuulas ta mister Rochesteri sõna — alles mõni tund tagasi teda nagu välk oli rabanud, mis tabab tamme?

Oo, ma ei suutnud unustada peremehe pilku ega ta kaamet nägu, kui ta sosistas: «Jane, see oli hoop — see oli alles hoop, Jane!» Ma ei suutnud unustada, kuidas värises ta käsi, mis mu õlale oli toetunud; see pidi küll midagi väga tõsist olema, mis mister Rochesteri hingelisest tasakaalust välja võis viia ja ta jõulist keha nii vapustada.

«Millal ta ometi tuleb? Millal ta ometi tuleb?» ahastasin ma sisimas, kuid öö aina venis ja venis, mu patsient oigas, nõrgenes ning vajus ikka rohkem ja rohkem kühmu, aga ei jõudnud hommik ega saabunud abi. Ikka uuesti ja uuesti tõstsin veeklaasi ta kahvatuile huultele, ikka uuesti ja uuesti andsin talle nuusutada elustavat soola, ent mu püüded näisid tagajärjetud olevat: kas haav, läbielamused või verekaotus või kõik kolm kokku olid põhjuseks, miks ta jõud raugemas oli. Ta oigas lakkamatult, näis nii nõrk, segane ja kokku varisemas, et ma kartsin teda iga hetk surevat, ja sealjuures ei tohtinud ma talle ainustki sõna öelda!

Küünal oli lõpuni põlenud ja kustunud. Kardina ääre vahelt puges tuppa kahvatu valgusviir: hommik ei olnud enam kaugel. Mõne aja pärast kuulsin all õues Piloti haukumist. Minus tärkas lootus. Ja õigustatult: viie minuti möödudes keerati võtit lukuaugus, ja mu valvamine oli lõpule jõudnud. See oli kestnud üksnes kaks tundi, mitte rohkem, ent mulle tundus, nagu oleks möödunud terve nädal.

Mister Rochester ja arst, kelle ta kaasa oli toonud, astusid sisse.

«Nüüd, Carter, olge kärmas,» sõnas ta viimasele. «Haava puhastamiseks, sidumiseks ja haige tõlda viimiseks annan teile ainult pool tundi aega.»

«Aga kas teda liigutada võib, sir?»

«Muidugi võib. Haav pole tõsine, mees on ainult närvi-

line. Tema meeleolu ei tohi langeda lasta. Tulge asuge asja juurde!»

Mister Rochester tõmbas paksud kardinad akna eest kõrvale ja hollandi lõuendist aknakatte üles, et võimalikult palju päevavalgust sisse lasta. Olin üllatunud ja rõõmus, nähes, et idataevas juba roosatama oli löönud ja hommik koitis. Siis läks ta Masoni juurde, keda arst läbi vaatas.

«Noh, vennas, kuidas enesetunne on?» küsis ta.

«Kardan, et minuga on lõpp,» oli nõrk vastus.

«Rumalus! Ole mehine! Täna kahe nädala pärast oled terve nagu ennegi. Kaotasid ainult veidi verd ja see on kõik. Carter, kinnitage talle, et ohtu pole mingisugust.»

«Võin seda rahuliku südamega teha,» vastas Carter, kes sideme lahti oli harutanud. «Kahju ainult, et ma varem siia ei jõudnud, siis poleks ta nii palju verd kaotanud. Aga mis see on? Õlga on ka rebitud, mitte ainult torgatud. See pole noahaav, siin on hambadki mängus olnud.»

«Ta hammustas mind,» pomises haavatu. «Ta rebis mind hammastega nagu ematiiger, kui Rochester ta käest noa ära kiskus.»

«Sa oleksid pidanud ennast kaitsma, oleksid pidanud talle otsekohe vastu hakkama,» ütles mister Rochester.

«Mida säärases olukorras teha saab?» vastas Mason. «Oo, see oli kohutav!» lisas ta vabisedes. «Ma ei teadnud seda kartagi — ta oli algul nii rahulik.»

«Ma hoiatasin sind,» andis sõber vastuseks. «Ma ütlesin sulle: ole valvel, kui sa tema juurde lähed! Pealegi oleksid sa võinud homseni oodata ja mina oleksin sinuga kaasa tulnud. Minna teda vaatama öösel ja ihuüksi on lihtsalt meeletus.»

«Ma mõtlesin, et see teeb talle head.»

«Sina mõtlesid! Sina mõtlesid! Mu kannatus katkeb, kui sind kuulan. Aga olgu pealegi, sa said nähtavasti küllalt kannatada selle eest, et sa mu nõu kuulda ei võtnud; sellepärast ei räägi ma enam rohkem. Kiirustage, Carter, kiirustage! Varsti tõuseb päike ja me peame ta siit ära viima.»

«Otsekohe, sir. Õlg on kinni seotud. Pean veel käehaava järele vaatama. Ka siin on arvatavasti hambad mängus olnud.»

«Ta imes verd. Ta ütles, et imeb mu südame kuivaks!» ütles Mason.

Nägin, kuidas mister Rochester võpatas, jälestus, jubedus ja viha moonutasid ta nägu, kuid ta lausus rahulikult:

«Ole vait, Richard, ära mõtle tema tühjale lobale! Ära korda seda enam!»

«Kui ma ainult unustada suudaksin!»

«Pole viga, unustad niipea, kui Inglismaalt ära oled sõitnud. Spanish-Townis mõtle tema peale nii, nagu oleks ta ammu surnud ja maha maetud, — või veel parem, ära meenuta teda üldse!»

«Võimatu on seda ööd unustada!»

«Midagi pole võimatù. Võta ennast kokku, mees! Kaks tundi tagasi uskusid, et varsti oled külm, aga nüüd oled elus ja lobised. Noh, Carter on oma töö peaaegu lõpetanud ja mina sean su välimuse silmapilk korda. Jane,» (esmakordselt kõnetas ta mind pärast tagasijõudmist) «võtke see võti, minge mu magamistuppa, sealt otse garderoobi, avage riidekapi ülemine sahtel, võtke sealt puhas särk ja kaelaside ja tooge need siia, aga kähku!»

Läksin. Otsisin juhatatud koha üles, leidsin mainitud asjad ja tulin nendega tagasi.

«Nüüd,» ütles ta, «minge teisele poole voodit, kuni ma tema tualetti korrastan. Aga ärge toast lahkuge, teid võib veel tarvis minna.»

Tegin, nagu kästud.

«Ega seal kedagi liikvel ei olnud, kui te alla läksite?» küsis mister Rochester minult.

«Ei, sir. Kõik oli vaikne.»

«Me viime su ettevaatlikult ära, Dick. Nii on parem sinule kui ka sellele õnnetule olevusele seal seina taga. Olen kaua selle eest võidelnud, et saladust hoida, ega taha, et see nüüd lõpuks ilmsiks tuleks. Carter, aidake talle vest selga panna! Aga kuhu sa oma karusnahkse mantli jätsid? Ilma selleta ei või sa ju meie neetult rõskes kliimas ainsatki miili sõita, seda ma tean. Sinu toas? Jane, jooske mister Masoni tuppa — otse minu oma kõrval — ja tooge mantel siia!»

Jälle tõttasin ma alla ja tulin tagasi, tassides tohutu laia mantlit, mis oli vooderdatud ja ääristatud karusnahaga.

«Nüüd on mul teile uus ülesanne,» ütles mu väsimatu peremees, «teil tuleb veel kord mu tuppa minna. Milline õnn, et teil on kassi sametkäpad, Jane! — ettevaatamatu käskjalg ärataks kogu maja. Avage mu tualettlaua keskmine sahtel, sealt leiate väikese rohupudeli ja klaasi — ruttu!»

Ma otse lendasin sinna ja tagasi, tuues soovitud esemed.

«Tubli! Nüüd, doktor, annan talle omal vastutusel hädavajaliku annuse. Need südametilgad sain ma Roomas ühelt itaalia šarlatanilt — mehelt, kelle teie, Carter, välja oleksite visanud. Rohtu ei tule muidugi ilma põhjuseta tarvitada, aga teatud olukorras, nagu näiteks praegu, on tal suurepärane mõju. Jane, veidi vett!»

Ta ulatas mulle tillukese klaasi, mille ma poolest saadik pesulaual olevast karahvinist veega täitsin.

«Aitab — nüüd niisutage pudeli suud!»

Täitsin ta käsu. Ta luges klaasi kaksteist tilka tumepunast vedelikku ja asetas rohu Masoni ette.

«Joo, Richard, see annab sulle umbes tunniks ajaks jõudu, mida sa praegu hädasti vajad.»

«Aga kas see pole kahjulik? Võib-olla on liiga kange?»

«Joo! Joo! Joo!»

Mister Mason kuuletus, sest vasturääkimine oli ilmselt asjatu. Ta oli nüüd täiesti riides, ja kuigi kahvatu, ei jätnud ta enam nõrkeva ega ka jõuetu inimese muljet. Rohi joodud, lasi mister Rochester teda veel minutit kolm istuda, siis aga võttis tal käe-alt kinni.

«Nüüd olen kindel, et võid jalule tõusta,» ütles ta, «proovi!»

Haige tõusis püsti.

«Carter, toetage teda teiselt poolt! Kõik läheb hästi, Richard, astu — nii!»

«Mul on tõesti parem,» tähendas mister Mason.

«Kas ma ei ütelnud. Nüüd, Jane, lipake meie ees tagatrepist alla, avage külguks ja öelge kutsarile, et ta sõiduvalmis oleks — postitõld ootab õues või värava juures, sest ma ei lubanud teda üle sillutise kolistada —, me tuleme kohe. Ja veel, Jane, kui te kedagi liikumas näete, tulge trepi juurde ja köhatage!»

Kell oli pool kuus ja päike tõusis, aga köögis valitses pimedus ja vaikus. Külguks oli lukus. Avasin selle nii tasa kui vähegi sain. Õu oli tühi, värav pärani lahti ja selle taga postitõld, hobused ees ning kutsar pukis. Läksin tema juurde ja ütlesin, et džentelmenid tulevad kohe. Ta noogutas. Siis vaatasin ma hoolega ringi ja kuulatasin. Kõik tukkus varahommikuses vaikuses. Teenijate poolel olid akendel kardinad ette tõmmatud. Õitsvatel viljapuudel, mille oksad nagu valged lillevanikud üle õuepoolse aia rippusid, siristasid väikesed linnud. Aeg-ajalt kostis tallidest hobuste tammumist, muidu oli kõik vaikne.

Nüüd ilmusid džentelmenid nähtavale. Mister Rochesteri ja arsti toetusel näis Mason kõndivat üsna kerge vaevaga. Aidanud haavatu tõlda, astus ka Carter sisse.

«Hoolitsege tema eest,» ütles mister Rochester viimasele, «ja pidage teda enda juures, kuni ta täiesti terve on. Päevapaari pärast sõidan ma vaatama, kuidas tal läheb. Noh, Richard, kuidas on?»

«Värske õhk elustab mind, Fairfax.»

«Jätke sealtpoolt aken lahti, Carter! Tuult ei ole. Hüvasti, Dick!»

«Fairfax . . .»

«Mis on?»

«Lase tema eest hoolt kanda! Kohelge teda nii õrnalt kui vähegi võimalik. Las ta . . .» Mees puhkes nutma.

«Teen, mis suudan. Olen seda kogu aja teinud ja teen ka edaspidi.» Ta lõi tõlla ukse kinni ja sõiduk veeres minema.

«Palun jumalat, et sellele kõigele kord lõpp tuleks!» lisas mister Rochester rasket õueväravat kinni tõmmates ja riivi ette lükates.

Seejärel astus ta aeglaselt ja hajameelselt viljapuuaia sissekäigu poole. Arvates, et mind nüüd enam vaja pole, hakkasin majja tagasi minema, kui kuulsin:

«Jane!» Ta seisis avatud aiavärava juures ja ootas mind. «Tulge hetkeks siia, siin on nii palju värskust. See maja on lihtsalt vangla. Kas teile ei tundu nii?»

«Minu arvates on see luksuslik härrastemaja, sir.»

«Teie silmi pimestab kogenematu inimese vaimustus,» vastas ta. «Vaatate kõike võlutud pilguga. Te ei märka, et kuld on kassikuld, siiddrapeeringud — ämblikuvõrgud, marmor — must kivi, poleeritud paneelid — paljas kõdunev puu. Siin aga,» — ta osutas käega tihedale lehestikule, mille all me kõndisime, — «siin on kõik ehtne, hurmavalt lõhnav ja puhas.»

Aeglaselt astus ta mööda pukspuudega palistatud teed, millest ühel pool kasvas õuna-, pirni- ja kirsipuid ning teisel pool kirendas kõige mitmesugusemat liiki vanamoelisi lilli: levkoisid, habenelke, priimulaid, võõrasemasid ning sidrunipujusid, kibuvitsapõõsaid ja lõhnavaid rohtusid. Loodus oli värske nagu kaunil kevadhommikul pärast aprillivihma: päike tõusis punetavast idataevast ja ta kiired särasid õitsvatel, kastest niisketel viljapuudel ning vaiksetel aiateedel.

«Jane, kas soovite üht lille?»

Esimeselt põõsalt murdis ta puhkeva roosiõie ja ulatas selle mulle.

«Tänan, sir.»

«Kuidas teile päikesetõus meeldib, Jane? Taevas kõrgete õhuliste pilvedega, mis kindlasti hajuvad, kui õhk soojaks läheb? Siinne rahu ja vaikus?»

«Meeldivad väga.»

«Veetsite erakordse öö, Jane.»

«Jah, sir.»

«Kui kahvatu te olete! Kas kartsite, kui ma teid Masoniga üksi jätsin?»

«Kartsin, et keegi kõrvaltoast välja tuleb.»

«Aga ma ju lukustasin ukse — võti oli minu taskus. Ma oleksin hooletu karjane, kui jätaksin oma talle, oma armsaima talle, hundi pesa ligidal ilma kaitseta. Te olite väljaspool ohtu.»

«Kas Grace Poole jääb edasi siia elama, sir?»

«Oo jaa. Ärge vaevake oma pead tema pärast — visake ta oma mõtetest välja!»

«Mulle aga tundub, et te elu on alalises ohus, kui tema siia jääb.»

«Ärge muretsege — mina olen ettevaatlik.»

«Kas eilne hädaoht on nüüd möödas, sir?»

«Ma ei või selle eest vastutada, enne kui Mason Inglismaalt ära on sõitnud, ja isegi siis mitte. Elada, Jane, tähendab minule seismist vulkaani äärel, mis võib iga hetk mürinal tuld purskama hakata.»

«Aga mister Mason näib olevat mees, kes on kergesti juhitav. Teil on temale ilmselt suur mõju. Ta ei julgeks teile kunagi vastu hakata ega teid meelega solvata.»

«Oh ei! Mason ei hakka mulle vastu ega solva mind sihilikult. Ent ühel silmapilgul võib ta ettekavatsematult, üheainsa ettevaatamatu sõnaga mu hävitada, ja kui just mitte mu elu, siis igaveseks mu õnne.»

«Öelge talle, et ta ettevaatlik oleks, sir! Seletage talle, mida te kardate, ja näidake, kuidas seda ohtu vältida!»

Mister Rochester naeris sardooniliselt, haaras äkki mu käe ja niisama äkitselt heitis selle endast eemale.

«Kui ma seda teha saaksin, rumaluke, milles siis hädaoht seisaks? Kõrvaldatud ühe hoobiga! Sestsaadik kui ma Masonit tunnen, pruugin ma talle ainult ütelda: «Tee seda!», ja ta teeb. Aga antud juhul ei saa ma teda käskida: «Vaata, et sa mulle halba ei tee, Richard!», kuna ta ei tohi aimatagi, et mulle üldse võimalik on halba teha. Olete hämmastunud? Teil tuleb veel paljugi üle hämmastuda. Te ju olete mu väike sõber, eks ole?»

«Ma olen heameelega valmis teid teenima, sir, ja kuulama teie sõna kõiges, mis on õige.»

«Jah, nii see on, seda ma näen. Loen puhast rõõmu ja rahulolu igast te liigutusest, pilgust, kogu näost, kui te minu heaks või minuga koos töötate, mind aitate selles, mis on «õige». Aga kui ma käsiksin teid teha seda, mis on ebaõige, ei ruttaks te kergejalgselt mu soovi täitma, te kätes puuduks nobedus, te pilk poleks kirgas ega nägu innukas. Siis vaataks mu väike sõber mulle otsa kurvana ja kahvatuna ja ütleks: «Ei, sir, see on võimatu. Ma ei saa seda täita, sest see on «ebaõige».»

Ja ta jääks kindlaks nagu kinnistäht. Näete, ka teil on minu üle võimu, te võite mulle haiget teha, ja ma ei julge teile ütelda, kus mu hell koht on, sest nii ustav ja sõbralik kui te ka poleks, mõistaksite te mind kohe hukka.»

«Kui teil mister Masonilt midagi halvemat karta ei ole kui minu poolt, sir, siis olete küll väljaspool igasugust ohtu.»

«Annaks jumal, et see nõnda oleks! Jane, siin on pink, istuge!»

Me ees oli kivipink, mis paiknes eefeuga kinnikasvanud müüri võlvkaare all.

«Istuge,» ütles ta, «ruumi jätkub siin kahele. Ega te ei karda mu kõrvale istuda? On see ebasünnis, Jane?»

Vastasin talle sellega, et istusin. Tundsin, et keelduda oleks rumal.

«Nüüd, mu väike sõber, tahan sel ajal, kui päikesekiired kastetilku joovad, lilled selles vanas aias ärkavad ja nende õiekroonid avanevad, linnud poegadele toitu lendavad tooma ja usinad mesilased oma päevatööd alustavad, teile jutustada ühe väljamõeldud loo, mida kuulates püüdke kujutleda, nagu oleks see juhtunud teiega. Aga kõigepealt vaadake mulle otsa ja ütelge, kas te olete nõus mind kuulama, kartmata oma põhimõtete vastu eksida, et te minuga siia istuma jäite.»

«Ei karda, sir. Ma olen nõus.»

«Hea küll siis, Jane, kutsuge kogu oma fantaasia appi ja kujutlege, et te pole enam kombekas ja tagasihoidlik tütarlaps, vaid ohjeldamatu noormees, kellele juba lapseeast peale vaba voli on antud. Kujutage ette, et viibite kaugel võõrsil ja saate hakkama suure eksimusega, — millisega või millistel motiividel, see pole tähtis, ent eksimusega, mille tagajärjed jälitavad teid kogu eluaja ja mürgitavad teie elu. Pange tähele, ma ei nimeta seda kuriteoks, ma ei räägi verevalamisest ega taolisest süüteost, mis teeb eksija seaduse ees vastutavaks: minu sõna on «eksimus». Teie eksisammu tagajärjed muutuvad teile aja jooksul äärmiselt talumatuks; te võtate nendest vabanemiseks abinõusid tarvitusele, ebatavalisi abinõusid, kuid mitte seadusevastaseid ega kuritegelikke. Ja ikkagi olete te õnnetu, sest lootus õnnele on teil kadunud eluksajaks: te elupäike on tuhmunud juba südapäeval, ja te tunnete, et varjutus ei lõpe enne ta loojangut. Te mälu toitub ainult kibedaist ja karmidest minevikumälestustest, te rändate ühest kohast teise, otsides rahu üksinduses, õnne naudingutes — ma mõtlen puhtmeelelisi naudinguid, niisuguseid, mis tuhmistavad mõistust ja hävitavad tundeid. Ja pärast pikki vabatahtlikke maapao-aastaid saabute väsinud südame ja närbunud hingega koju tagasi; seal kohtute uue

inimesega — kuidas ja kus, pole tähtis. Ja selles võõras leiate palju häid ja harukordseid iseloomujooni, mida te kakskümmend aastat asjatult olete otsinud; need on noorusvärsked, terved, puhtad ja rikkumata. Selle inimese ligidus annab uut elujõudu: te tunnete, et te paremad päevad pöörduvad tagasi, teis elustuvad kõrgemad püüded ja puhtamad tunded; teil tekib soov oma elu uuesti alustada ja veeta järelejäänud päevi väärikamalt, veeta neid nii, nagu see harilikule surelikule kohane on. Kas on inimesel õigus selle saavutamiseks üle astuda kindlaks kujunenud tavadest — puhtkonventsionaalsest tõkkest, mida ei poolda teie südametunnistus ega kiida heaks mõistus?»

Ta vaikis, oodates vastust. Mida pidin ma ütlema? Oo, ilmnuks mõni hea vaim ja sosistanuks mulle õiglase ning sobiva vastuse! Asjatu lootus! Mu ümber eefeuokstes sahises läänetuul, kuid õrn Ariel* vaikis. Linnud puude otsas laulsid, aga nende laul, kuigi kaunis, oli sõnadeta.

Mister Rochester kordas küsimust:

«Kas rahutul ränduril ja patusel inimesel, kes kahetsedes rahu otsib, ei ole õigust trotsida maailma arvamust ja siduda endaga see õrn ja südamlik olend alatiseks, et taas hingerahu leida ja uut elu alustada?»

«Sir,» vastasin ma, «ränduri rahu ja patuse uuestisünd ei sõltu ligimestest. Me oleme kõik surelikud: filosoofid eksivad oma õpetustes, kristlased headuseprintsiibi vastu. Kui see keegi, kellest te jutustate, on kannatanud ja eksinud, siis ärgu ta lootku abi omasuguste käest, vaid otsigu kõrgemalt jõudu, mis tervendab, ja lohutust, mis rahu annab.»

«Aga abinõu! Jumal, kes ainuüksi seda teha võib, annab selleks oma tööriista teise inimese näol. Mina ise — jätame nüüd mõistukõne kõrvale — olen elanud pillavalt, ilmalikke lõbusid tagaajavat elu, ja ma usun, et olen leidnud inimese, kes võiks mu päästa, leidsin ta . . .»

Mister Rochester vaikis. Linnud jätkasid oma laulu, lehed sahisesid tasa. Ma imestasin, miks nad ütlemata jäänud sõna ootel ei peatunud. Ent neil oleks tulnud kaua oodata, sest vaikus kestis mitu minutit. Lõpuks vaatasin üles ja nägin, et mu kaaslane mind teraselt silmitseb.

«Väike sõber,» ütles ta hoopis muutunud häälel ja näoilmega, milles kogu pehmus oli asendunud järskuse ja sarkasmiga: «Te vist märkasite mu õrnu tundeid miss Ingrami

---

* Ariel — vallatu tuulevaim, süütute kaitsja Shakespeare'i «Tormis». *Tlk.*

vastu? Kas te ei arva, et abiellumine temaga mind uueks inimeseks võiks muuta?»

Ta tõusis äkki pingilt üles, kõndis aiatee lõpuni ja tuli siis lauluviisi ümisedes tagasi.

«Jane!» ütles ta mu ette seisma jäädes. «Te olete öisest valvamisest päris kahvatuks läinud. Ega te mind siunama ei hakka, et ma teie öörahu rikkusin?»

«Teid? Ei, sir.»

«Selle kinnituseks andke mulle oma käsi. Kui külmad te sõrmed on! Nad olid palju soojemad eile öösel, kui ma neid salapärase toa ukse ees puudutasin. Jane, millal me jälle üheskoos valvame?»

«Kui iganes teile kasulik saan olla, sir.»

«Näiteks ööl enne minu laulatust! Olen kindel, et mul ei tule und. Kas lubate mulle veeta selle öö minu seltsis? Teile võin ma rääkida oma armsamast, sest teie olete teda nüüd näinud ja tunnete teda.»

«Jah, sir.»

«Ta on oivaline, eks ole, Jane?»

«Jah, sir.»

«Ilus naine! Suur, tõmmu, tugev! Juuksed nagu antiikaja kartaagolannadel. Helde taevas, Jane! Dent ja Lynn on juba hobusetallis! Teie minge läbi aia väikese jalgvärava kaudu.»

Mina läksin ühte teed, tema teist, ja ma kuulsin, kui ta õues rõõmsalt ütles:

«Täna hommikul oli Mason teist kõikidest kõige varasem. Ta sõitis ära juba enne päikesetõusu. Tõusin kell neli ja saatsin ta teele.»

21. PEATÜKK

Eelaimus on imelik asi! Seda on ka sümpaatia ja enne, mis omavahelises kombinatsioonis moodustavad mõistatuse, millele inimsugu senini veel võtit pole leidnud. Mina pole eelaimusi kunagi naernud, sest mu enda elus on küllaltki seletamatuid juhtumeid olnud. Samuti usun ma, et on olemas sümpaatia, mis esineb näiteks kas või sugulaste vahel, kes kaua üksteisest eemal on elanud ja täiesti võõraks jäänud. Hoolimata välisest võõrdumisest eksisteerib sugupuu liikmete vahel alateadlik ühtekuuluvustunne, mille äraseletamine üle inimliku mõistuse käib. Enne aga, niipalju kui me arvata suudame, võib olla lihtsalt sümpaatia väljendusvorm looduse ja inimese vahel.

Kui ma alles kuueaastane tüdrukuke olin, kuulsin ühel

õhtul Bessie Leavenit Martha Abbotile ütlevat, et ta oli unes väikest last näinud, mis tähendavat muret iseendale või omastele. Vaevalt oleksin neid sõnu mäletanud, kui poleks järgnenud sündmus, mis need mulle mällu söövitas: järgmisel päeval kutsuti Bessie oma väikese õe surivoodi juurde.

Sellele seigale ja Bessie sõnadele mõtlesin ma viimasel ajal õige tihti, sest eelmise nädala jooksul polnud möödunud peaaegu ühtki ööd, mil ma poleks unes näinud lapsukest, keda ma kord oma kätel kussutasin, kord põlvel hüpatasin, kord eemalt jälgisin, kui ta aasal karikakardega mängis, kord jälle kätega vees pladistas. Kord oli see nuttev laps, kord naerev. Ühel ööl surus ta end usaldavalt minu ligi, teisel aga jooksis mu sülest minema. Ent millisel kujul ta ka ei ilmunud, ei puudunud ta ainsalgi seitsmest ööst, niipea kui ma unemaile jõudsin.

Ühe ja sellesama mõtte, ühe ja sellesama kuju korduv ilmumine häiris mind sedavõrd, et niipea kui magamaminekuaeg lähenes, läksin ma närviliseks. Ka tol kuuvalgel ööl, kui mind kohutav kisa üles äratas, viibisin ma jälle unenäolapse seltsis. Järgmise päeva õhtupoolikul kutsuti mind alla, kuna missis Fairfaxi toas ootas mind keegi võõras.

Tuppa astudes nägin meest, keda välimuse järgi võis pidada rikka pere teenriks. Ta kandis musti leinarõivaid, ja mütsi, mida ta käes hoidis, ääristas must krepp-pael.

«Vaevalt teie mind mäletate,» ütles ta püsti tõustes. «Minu nimi on Leaven. Olin missis Reedi juures kutsariks, kui teie veel kaheksa või üheksa aasta eest Gatesheadis elasite. Mina elan seal veel praegugi.»

«Ah, Robert! Tere! Mäletan teid väga hästi. Teie sõidutasite mind vahetevahel miss Georgiana poni seljas. Ja kuidas Bessie elab? Te ju olete Bessie'ga abielus?»

«Jah, preili. Tervis on mu naisel hea, tänan küsimast. Umbes kaks kuud tagasi tõi ta veel ühe pisikese ilmale — nüüd on meil neid juba kolm. Ema ja laps kosuvad hästi.»

«Ja kuidas Gateshead-hallis elatakse, Robert?»

«Häid uudiseid mul teile kahjuks ei ole. Neil läheb praegu väga halvasti, sest perekonda on tabanud suur õnnetus.»

«Ega ometi keegi surnud pole?» küsisin ta leinarõivaid silmitsedes.

Ta langetas pilgu ja mütsi mustale krepile vaadates lausus:

«Eile sai nädal, kui noorhärra John Londonis oma korteris suri.»

«John?»

«Jah.»

«Ja kuidas ta ema seda üle elab?»

«Oh teate, miss Eyre, see ei ole sugugi igapäevane lugu. Noorhärra elas kõlvatut elu. Viimase kolme aasta jooksul läks ta nagu iseäralikuks ja ta surm oli kole.»

«Ma kuulsin Bessie'lt, et ta oli alla käinud.»

«Ja kuidas veel! Rohkem põhja ei saagi enam minna: ta pillas oma tervise ja vara raiskuläinud naiste ja meeste seltsis, jäi võlgadesse ja sattus vangimajja. Kaks korda aitas ema ta sealt välja, aga niipea, kui ta pääses, läks ta uuesti oma vanade joomakaaslaste ja eluviiside juurde tagasi. Ta oli nõrga iseloomuga — nende närude nahka ta läkski, kelle hulgas ta linnas elas. Umbes kolme nädala eest tuli ta Gatesheadi ja nõudis, et proua kogu varanduse tema nimele kirjutaks. Proua ei olnud nõus. Poja priiskava elu pärast olid tal juba ammu rahad kokku kuivanud. Siis sõitis noorhärra minema ja varsti tuli teade, et ta on surnud. Jumal seda teab, missugune ta lõpp oli! Räägitakse, ta olevat endale ise otsa peale teinud.»

Vaikisin. Uudised olid masendavad. Robert Leaven jätkas:

«Juba mõnda aega oli proua haiglane. Ta läks õige paksuks, kuid terviseks see talle ei tulnud. Suured väljaminekud ja hirm vaesuse ees kurnasid kogu ta jõu. Ja kui tuli teade noorhärra Johni surmast — kõik sündis nii ootamatult ja ette valmistamata —, sai proua rabanduse. Kolm päeva ei saanud ta sõna suust, aga möödunud teisipäeval hakkas tal veidi parem; paistis, nagu tahaks ta midagi ütelda, sest ta andis mu naisele ühtelugu märku ja pomises midagi. Alles eile hommikul oli Bessie aru saanud, et ta teie nime nimetab, ja lõpuks ta sõnu kuulnud: «Tooge Jane — kutsuge Jane Eyre, ma tahan temaga rääkida!» Bessie ei olnud päris kindel, kas proua on mõistuse juures ja ise ka teab, mida ta kõneleb. Siiski oli ta sellest miss Reedile ja miss Georgianale rääkinud ja neile nõu andnud teid kohale kutsuda. Preilid olid esiti väga vastu olnud, aga kui ema iga päevaga rahutumaks läks ja muudkui kordas: «Jane, Jane,» olid nad lõpuks nõusse jäänud. Sõitsin eile Gatesheadist välja, ja kui te valmis olete, preili, võtaksin teid homme hommikul vara kaasa.»

«Jah, ma püüan. Mulle tundub, et ma pean sõitma.»

«Sedasama mõtlen minagi. Bessie ütles, tema usub kindlasti, et teie juba tulemata ei jäta. Aga te peate vist luba küsima, enne kui ära võite sõita?»

«Jah, ma teen seda kohe.»

Juhatanud Roberti teenijatetuppa ja andnud ta Johni ning tolle naise hoolde, läksin mister Rochesteri otsima.

Teda ei olnud näha üheski toas alumisel korrusel, ka õues, hobusetallis ega pargis mitte. Küsisin missis Fairfaxilt, kas

tema on peremeest näinud. Jah, küllap ta mängib miss Ingramiga piljardit. Ruttasin piljardituppa. Seal kõlksatasid pallid ja käis elav jutuajamine: mister Rochester, miss Ingram, preilid Eshtonid ja viimaste austajad olid mänguhoos. Oli tarvis küllaltki julgust nii huvitava partii segamiseks. Kuid minu asi ei lubanud viivitada ja ma otsustasin miss Ingrami kõrval seisvat mister Rochesteri kõnetada. Minu liginedes pöördus leedi ringi ja silmitses mind üleolevalt. «Mida see tühipaljas siit otsib?» näisid ta pilgud küsivat. Ja kui ma vaikselt mister Rochesteri nime nimetasin, tegi ta liigutuse, nagu kavatseks mind minema ajada. Mäletan teda hästi tol hetkel: ta oli silmatorkavalt ilus oma taevakarva krepist ennelõunakleidis, õhuline gaassall juuste ümber seotud. Ta oli ihu ja hingega kaasa mänginud ning pahameel nende häirimise pärast süvendas ta näo kõrk-tigedat ilmet veelgi.

«Kas see isik soovib teid?» küsis ta mister Rochesterilt, ja viimane pöördus ringi, et seda «isikut» näha. Siis tegi veidra, paljutähendava grimassi, viskas piljardikepi lauale ja väljus koos minuga toast.

«Mis on, Jane?» küsis ta meie õppetoa ust sulgedes ja seljaga vastu seda nõjatudes.

«Ma palun, sir, lubage mind nädalaks või paariks ära sõita.»

«Milleks? Kuhu?»

«Tahan külastada üht haiget daami, kes lasi mulle järele saata.»

«Missugust haiget daami? Kus ta elab?»

«Gatesheadis, *. . . shire'i krahvkonnas.»

«*. . . shire'i krahvkonnas? Sinna on ju sada miili? Kes ta niisugune on, kes inimestele järele saadab ja nõuab, et need teda nii kauge maa tagant vaatama tuleksid?»

«Ta nimi on Reed, sir, — missis Reed.»

«Reed Gatesheadist? Seal elas keegi kohtunik Reed.»

«Missis Reed on tema lesk, sir.»

«Ja mis teil temaga tegemist on? Kust teie teda tunnete?»

«Mister Reed oli mu onu — mu ema vend.»

«Pagana pihta! Te pole mulle sellest kunagi varem rääkinud, kinnitasite alati, et teil pole ühtegi sugulast.»

«Mitte ühtegi, sir, kes mind tunnistaks. Mu onu on surnud ja onunaine ajas mu enda juurest minema.»

«Miks?»

«Sellepärast et olin vaene ja talle koormaks — ta vihkas mind.»

«Aga Reedil jäid ju lapsed järele — teil peaks olema onulapsi? Veel eile rääkis sir George Lynn kellestki Gatesheadist pärinevast Reedist, ühest pealinna suurimast lurjusest,

ja Ingram mainis Georgiana Reedi nime, kes oli oma iluga paar hooaega tagasi Londoni seltskonnas üldist imetlust äratanud.»

«John Reed on surnud, sir. Ta hukutas enese ja poolenisti ruineeris omaksed, ning oletatakse, et ta lõpetas oma elu enesetapuga. Surmateade vapustas ta ema niivõrd, et too rabanduse sai.»

«Ja mis head teie temale teha saate? Rumalus! Mulle ei tuleks pähegi kihutada sada miili, et minna vaatama vanainimest, kes võib-olla on juba surnud, enne kui kohale jõuate. Pealegi ajas ta kord teid majast välja.»

«Jah, sir, aga see oli ammu. Siis elas ta hoopis teistsugustes oludes. Ma ei saaks rahu, kui ma ta soovi ei täidaks.»

«Kui kauaks te jääte?»

«Nii lühikeseks ajaks kui võimalik, sir.»

«Lubage mulle, et te ei jää kauemaks kui üheks nädalaks.»

«Ma ei tahaks oma sõna anda. Võib-olla olen sunnitud seda murdma.»

«Aga te tulete igal juhul tagasi ega lase ennast ühestki ettekäändest mõjutada, et sinna alatiseks elama jääda?»

«Oh ei! Kui kõik on korraldatud, tulen kindlasti tagasi.»

«Aga kes teiega kaasa sõidab? Te ei kavatse ometi sada miili üksinda sõita?»

«Ei, sir. Missis Reed saatis oma kutsari.»

«Usaldatav inimene?»

«Jah, sir, ta on kümme aastat seal majas teeninud.»

Mister Rochester jäi mõttesse.

«Millal te sõita tahate?»

«Homme hommikul vara, sir.»

«Siis on teil raha vaja. Te ei saa ju ilma rahata reisida, ja ma kardan, et teil endal seda väga palju ei ole, sest ma pole teile veel palka maksnud. Kui palju teil raha hinge taga on, Jane?» küsis ta naeratades.

Võtsin oma rahakoti välja. See oli õige kõhnuke. «Viis šillingit, sir.»

Ta avas mu kukru, valas selle sisu oma peo peale ja naeris tasakesi, nagu tunneks ta raha vähesusest headmeelt.

Seejärel tõmbas ta taskust oma rahakoti välja.

«Siin,» ütles ta mulle pangatähte ulatades. See oli viiekümnenaelane, aga ta võlgnes mulle ainult viisteist. Ütlesin, et mul ei ole niipalju tagasi anda.

«Ma ei taha midagi tagasi, te teate seda väga hästi. Võtke oma palk!»

Keeldusin vastu võtmast rohkem kui mulle kuulus. Algul kortsutas ta tigedalt kulmu, siis, otsekui järele mõeldes, ütles:

«Õige! Õige! Parem ongi teile praegu kõike mitte anda. Kui teil on viiskümmend naela, jääte sinna võib-olla kolmeks kuuks. Siin on teile kümme naela. Kas on palju?»

«Ei, sir. Aga nüüd võlgnete mulle viis.»

«Siis tulge sellele järele. Olen senikaua teie neljakümne naela pankur.»

«Mister Rochester, kuna mul praegu selleks võimalus on, tahaksin teiega veel ühest ametialasest küsimusest kõnelda.»

«Ametialasest küsimusest? Huvitav kuulda, mis see on.»

«Te andsite mulle mõista, sir, et kavatsete õige pea abielluda?»

«Jah — ja mis siis?»

«Sel juhul, sir, peaks Adèle kooli minema. Usun, et te selle tarvilikkust mõistate.»

«Et teda mu naise jalust koristada, kes temale muidu valusasti jala peale võiks astuda? Pole kahtlust, te ettepanekus on oma mõte. Nii et Adèle tuleb kooli panna ja teil endal minna kus kurat?»

«Loodan, et mitte, sir. Aga mul tuleb uus teenistuskoht otsida.»

«Seda oli oodata!» venitas ta läbi nina, ja nägu kentsakalt moonutades jäi ta mulle otsa vaatama. «Ja arvatavasti otsib vanaproua Reed koos oma preilidest tütardega teie palve peale teile uue koha?»

«Ei, sir. Mina ei ole oma sugulastega säärases vahekorras, mis annaks mulle õiguse neilt teeneid paluda, aga ma panen kuulutuse lehte.»

«Katsuge te seda teha!» urises ta. «Katsuge mul kuulutada! Parem, kui oleksin teile kümne naela asemel ühe sovereigni pakkunud. Andke mulle üheksa tagasi. Jane, mul on raha vaja.»

«Ja minul samuti, sir,» vastasin ma, käsi rahakotiga selja taha peites. «Mina ei saa teile midagi tagasi anda.»

«Väike ihnuskoi!» ütles ta. «Teil on rahast kahju! Andke siis viis naela, Jane.»

«Mitte viit šillingitki, sir. Mitte viit pennigi.»

«Laske ma korraks vaatan teie raha.»

«Ei, sir, teid ei või usaldada.»

«Jane!»

«Jah, sir?»

«Lubage mulle üht.»

«Luban teile kõike, sir, mida ma täita suudan.»

«Ärge pange kuulutust lehte. Jätke see asi minu hooleks. Mina otsin teile ise koha, kui aeg tuleb.»

«Hea meelega, sir, kui te omalt poolt lubate, et mind Adè-

le'iga aegsasti minema saadate, enne kui te abikaasa majja tuleb.»

«Hästi, hästi! Annan oma ausõna. Te siis sõidate homme?»

«Jah, sir, varahommikul.»

«Kas te pärast lõunasööki alla võõrastetuppa tulete?»

«Ei, sir, pean reisiks ettevalmistusi tegema.»

«Siis tuleb meil teineteisega mõneks ajaks hüvasti jätta?»

«Arvatavasti küll, sir.»

«Kuidas inimesed lahkumisel toimivad, Jane? Õpetage mulle, mina ei tea.»

«Öeldakse: «Elage hästi!» või midagi muud sellesarnast.»

«Öelge seda!»

«Elage hästi, mister Rochester. Peatse jällenägemiseni!»

«Mida mina ütlema pean?»

«Sedasama, kui soovite, sir.»

«Elage hästi, miss Eyre. Peatse jällenägemiseni! Kas see on kõik?»

«Kõik.»

«Minu arvates on see väga väheütlev, kuiv ja ametlik. Mullē meeldiks midagi muud, väike lisand sellele pidulikule toimingule. Näiteks kas või kätt suruda, aga ei — see ei rahuldaks mind samuti. Te ei ütle siis midagi rohkem kui: «Elage hästi!»?»

«Sellest piisab, sir: ka ühteainsasse südamlikku sõnasse võib niisama palju häid soove mahutada kui hulgasse.»

«Võib-olla. Aga ainult «Elage hästi!» kõlab ikkagi kuidagi kuivalt ja külmalt.»

«Kui kaua ta mind siin veel kinni kavatseb pidada?» küsisin ma endalt. «Tahan oma asju pakkida.» Samas kõlas lõunasöögikell ja mister Rochester sööstis sõnagi lausumata nagu piksenool minema. Rohkem ma teda tol päeval ei näinud, ja järgmisel hommikul sõitsin minema enne, kui ta üles oli tõusnud.

Jõudsin Gatesheadi väravavahimajakese ette esimesel mail kell viis pärast lõunat. Enne härrastemajja minekut astusin sinna sisse. Tuba oli väga puhas ja korralik: võretatud akende ette oli riputatud valged kardinad, põrand hoolega küüritud, kaminavõre ja roop läikivaks hõõrutud, koldes põles hele tuli. Bessie istus kamina ees, toites oma kõige pisemat; väike Robert ja ta õde mängisid omaette toanurgas.

«Taevale tänu! Ma teadsin, et te tulete,» hüüdis missis Leaven minu sisenedes.

«Jah, Bessie,» ütlesin teda süleldes, «loodan, et ma ei tulnud liiga hilja. Kuidas missis Reediga on? On ta veel elus?»

«Jah, ta on elus. Ta on kuidagi nagu toibunud ja vahetevahel ka teadvusel. Arst ütleb, et see võib veel nädal või paar kesta, aga täielikku paranemist ei ole loota.»

«Kas haige on viimasel ajal mu nime maininud?»

«Ta nimetas teid täna hommikul ja ootas teie tulekut. Aga nüüd ta magab, õigemini — magas kümme minutit tagasi, kui ma seal olin. Pärast lõunat jääb ta harilikult nagu tardunud olekusse ja ärkab umbes kuue-seitsme paiku. Kas te ei puhkaks siin tunnikese, preili, siis tulen teiega ühes härrastemajja?»

Tuppa astus Robert. Bessie asetas magava lapse hälli ja läks mehele vastu. Seejärel palus ta mind, et ma võtaksin kübara ära ja jooksin tassi teed, kuna ma näin kahvatu ja väsinud. Meelsasti kasutasin ta külalislahkust ja sõnakuulelikult nagu lapsepõlves lasin endal üleriided ära võtta.

Seirasin Bessie' askeldamist toas, ja tahtmatult elustusid mälestused möödunud aegadest; ta pani kandikule parimad tassid, tegi võileibu, röstis saia ja karistas vahetevahel väikest Robertit või Jane'i müksu või laksuga nagu mindki omal ajal. Bessie'l oli säilinud ta äkiline loomus ja endiselt oli ta kärmas ning nägus.

Kui tee oli valmis, tahtsin laua juurde minna, kuid Bessie nõudis oma tuttavlikul, vastuvaidlemist sallimatul toonil, et jääksin sinna, kus istusin. Ta toob mulle kõik kamina ette, ütles ta, ja nihutanud väikese ümmarguse laua minu ette, asetas ta sellele teetassi ning taldriku röstitud saiakestega — täpselt nii, nagu ta kostitas mind siis, kui ma veel lastetoolil istusin ja tema mulle köögist mõne maiuspala oli näpanud. Naeratades kuulasin ta sõna nagu möödunud päevil.

Ta päris minult, kas ma olen oma eluga Thornfieldis rahul ja mis inimene mu perenaine on. Kui ma vastasin, et mul on ainult peremees, siis küsis ta, kas ta on ka kena mees ja kuidas ta mulle meeldib. Vastasin, et kuigi välimuselt pigem inetu, on ta tõeline džentelmen ning kohtleb mind hästi ja ma olen kõigega rahul. Seejärel jutustasin talle lõbusast seltskonnast, kes meie majas külas viibis. Bessie kuulas mu kirjelduse igat üksikasja suure huviga, sest see oli kõneaine, mida ta eriti armastas.

Nõnda juttu vestes veetsime selle tunni kiiresti. Bessie tõi mulle kübara ja mantli ning üheskoos väljusime majakesest ja sammusime härrastemaja poole. Ka tookord, üheksa aasta eest, oli mu saatjaks olnud Bessie, kui me sedasama teed mööda alla väravani läksime. Pimedal, udurõskel jaanuarihommikul lahkusin ma vaenuliku katuse alt, südames meeleheide ja kibestus; põlatuna ja hüljatuna otsisin ma pelgu-

paika võõraste hulgas kaugel ebasõbralikus Lowoodis. Seesama vaenulik maja seisis nüüd taas mul silma ees. Mu tulevik oli praegugi ebakindel ja süda rahutu. Ehkki tundsin end ikka veel kodutuna, oli mul siiski kindlamat usku endasse ja oma võimetesse ja mind ei piinanud enam hirm ülemvõimu ees. Kunagised ülekohtuselt saadud haavad olid kinni kasvamas, vihkamistuli kustumas.

«Mine kõigepealt väikesesse söögituppa,» ütles Bessie minuga koos halli astudes, «preilid on arvatavasti seal.»

Hetk hiljem olin ma tuttavas toas. Iga asi oli täpselt samasugune, nagu ta oli olnud tol hommikul, mil mind esmakordselt mister Brocklehurstile esitleti. Isegi vaip, millel ta seisis, oli sama. Heitnud põgusa pilgu raamatukapile, märkasin, et kaks köidet Bewicki «Briti lindude elust» seisid oma vanal kohal kolmandal riiulil ja «Gulliveri reisid» ning «Tuhat üks ööd» järgmisel, nende peal. Esemed olid jäänud endiseks, ent inimesed olid tundmatuseni muutunud.

Nägin enda ees kaht noort daami. Üks oli väga pikk, peaaegu niisama pikk nagu miss Ingram, üpris kõhn, valjuilmeline ja kahkjaskollase jumega. Temas oli midagi askeetlikku, mida eriti rõhutasid sirgelõikelise musta villase kleidi äärmine lihtsus ja tärgeldatud linane krae, siledalt üle pea kammitud juuksed ning nunnalikud ehted — eebenipuust helmed ja krutsifiks. See oli kindlasti miss Eliza Reed, olgugi et selles pikaks veninud kahvatus näos ei olnud jälgegi, mis oleks meenutanud endist Elizat.

Teine oli kindlasti Georgiana, aga mitte enam see Georgiana, keda mina mäletasin — habras inglisarnane üheteistkümneaastane tütarlaps. See oli täidlaste kehavormidega õitsev noor naine, ilus nagu vahast nukk — kaunite sirgete näojoontega, unistavate sinisilmade ja kuldsete kiharatega. Ka temal oli seljas must kleit, kuid sedavõrd külluslik materjalilt ja moodne tegumoelt, et tema kõrval paistis õe kleit veelgi puritaanlikumana.

Kummalgi õel oli emaga midagi sarnast: kõhnal ja kahvatul vanemal tütrel olid ema kollakad silmad, õitsval ja luksust armastaval nooremal neiul lõuajoon, mis oli küll võibolla veidi pehmem, kuid andis ta iharale priskele näole kirjeldamatult kalgi ilme.

Minu liginedes tõusid mõlemad noored daamid püsti, et mind teretada, ja mõlemad nimetasid mind miss Eyre'iks. Eliza tervitus oli napisõnaline, järsk ja ilma naeratuseta; seejärel võttis ta uuesti istet ja kaminatulle vahtides näis mu unustavat. Georgiana lisas oma «terele» mõned tavalised fraasid reisi ja ilma kohta. Ta kõneles sõnu tehtult venitades

ja ta iseäralikud kõrvalpilgud mõõtsid mind pealaest jalatallani, uurides kord mu pruuni meriinovillast mantlit, kord lihtsat kübarakaunistust. Noortel neidudel on eriline viis teile sõnatult mõista anda, et nad teid veidrikuks peavad. Teatav upsakas üleolek pilgus, jahe käitumine ja ükskõikne toon räägivad küllaltki selget keelt, ilma et neiud ise ainustki jämedat sõna või žesti väljendaksid.

Paraku ei avaldanud mulle ei varjatud ega ka avalik irvitus enam mingit mõju. Istudes oma onutütarde vahel, imestasin isegi, kui vabana ma end tundsin, hoolimata ühe täielikust ükskõiksusest ja teise poolsarkastilisest tähelepanust, — Eliza ei suutnud mind enam alandada ega Georgiana solvata. Põhjus seisis selles, et mul oli teistest asjadest mõtelda. Viimaste kuude jooksul olin nii sügavaid tundeid läbi elanud, mu mured olid olnud nii piinavad ja rõõmud nii erutavad, et mu nõod ei suutnud mind kurvastada ega rõõmustada, — nende suhtumine ei äratanud minus ei häid ega halbu tundeid.

«Kuidas missis Reedi tervis on?» küsisin ma rahulikult Georgianale otsa vaadates, kes vajalikuks pidas mu otsekohesele küsimusele vastata külma kõrkusega, nagu oleksin ma endale liiga palju vabadust lubanud.

«Missis Reed? Ah te mõtlete mammat. Tema seisukord on äärmiselt halb. Ma usun, et täna te teda näha ei saa.»

«Kui te üles läheksite ja talle mu saabumisest teataksite, oleksin teile väga tänulik.»

Georgiana võpatas ja ajas oma sinised silmad hämmastunult pärani.

«Ma tean, et ta tahtis mind väga näha,» lisasin ma, «ja ma ei tahaks meie kokkusaamist edasi lükata kauemaks kui see möödapääsmatult vajalik on.»

«Ema ei salli, et teda õhtul segatakse,» märkis Eliza.

Tõusin, võtsin vaikides oma kübara ja kindad ning teatasin, et lähen Bessie juurde, kes on arvatavasti köögis, ja palun teda järele küsida, kas missis Reed võtab mind täna õhtul vastu või ei. Väljusin, otsisin Bessie üles, ja pühendanud teda oma kavatsusse, võtsin ette veel edasisigi samme. Senini oli kaasinimeste ülbus mind alati kohkuma pannud. Kui mind aasta tagasi niiviisi vastu oleks võetud nagu nüüd, oleksin kohe järgmisel hommikul Gatesheadist ära sõitnud, nüüd aga mõistsin korrapealt, et see ei oleks tark tegu. Olin saja miili tagant tulnud oma onunaist vaatama ja otsustasin jääda siia senikauaks, kuni ta terveks saab või sureb. Mis puutub ta tütarde uhkusesse või rumalusse, siis oli õigem käituda nii, nagu ei puutuks see minusse. Sestap pöördusin majapidaja

poole, teatasin, et jään siia arvatavasti nädalaks-paariks külla, palusin teda mulle mu toa kätte juhatada ja mu sumadani üles viia ning läksin ise temaga kaasa. Trepil kohtasin Bessie't.

«Proua on ärkvel,» ütles ta. «Ütlesin talle, et olete pärale jõudnud. Lähme vaatame, kas ta tunneb teid ära.»

Mind ei olnud vaja juhatada sellesse hästituntud tuppa, kuhu mind lapsepõlves nii palju kordi oli kutsutud karistamiseks või noomimiseks. Tõttasin Bessie'st ette ja avasin tasakesi ukse. Laual põles varjuga lamp, kuna hakkas juba pimenema. Seal nad olid nagu vanasti: seesama nelja sambaga, merevaigukarva eesriietega voodi, seesama tualettlaud, tugitool ja jalapink, millele mind sadu kordi oli pandud põlvitama ja andeks paluma pahanduste eest, mida ma polnud teinud. Piilusin teatud toanurka, pooleldi nagu kartes näha omal ajal nii vihatud vitsa, mis harilikult seal luuras, et väikese kuradikesena nurgast välja hüpata ja mu värisevail kätel ning õlgade vahele tõmmatud kaelal tantsima hakata. Liginesin voodile, lükkasin eesriide kõrvale ja kummardusin patjadekuhja kohale.

Mäletasin missis Reedi nägu hästi ja otsisin innukalt neid tuttavaid näojooni. Milline õnn, et aeg meie kättemaksuiha summutab ja vihavaenu vaigistab! Olin lahkunud selle naise juurest täis kibedust ja vihkamist, kuid nüüd olid need tunded mu tagasitulekul asendunud ainuüksi kaastundega kannataja vastu ja kindla sooviga unustada ning andestada kõik ülekohus, temaga ära leppida ja sõpruses kätt suruda.

Mu ees oli tuttav nägu: niisama karm kui varemgi, needsamad mulle nii tuttavad silmad, mille vaadet miski ei pehmendanud, ja needsamad käskivalt kergitatud despootlikud kulmud. Kui sageli olid need silmad minu peale ähvardavalt ja vihkavalt alla vaadanud, kui elavalt meenusid mulle lapsepõlvehirmud ja -mured, kui ma nüüd ta rangeid näojooni silmitsesin! Aga ometi kummardusin teda tervituseks suudlema; ta vaatas mulle otsa.

«Kas see on Jane Eyre?» küsis ta.

«Jah, tädi Reed. Kuidas te end tunnete, kulla tädi?»

Olin kunagi tõotanud, et ma teda enam iialgi tädiks ei kutsu, nüüd aga ei pidanud ma vande murdmist ega kõige halva unustamist enam patuks. Mu sõrmed hoidsid ta kätt, mis voodilinal lebas. Oleks ta neid sõbralikult vastu surunud, oleksin tõelist headmeelt tundnud. Ent kalgid iseloomud ei härdu ja loomupärast antipaatiat ei saa nii kergesti välja juurida. Missis Reed tõmbas oma käe ära ja nägu kõrvale pöörates tähendas, et öö on soe. Kui ta mind viivu pärast jäisel pil-

gul uuesti vaatas, mõistsin kohe, et tema arvamine minust ja ta tunded minu vastu pole muutunud. Lugesin ta kivistunud pilgust ja silmadest, millele õrnus ja pisarad tundmata olid, et ta on otsustanud mind halvaks pidada, sest minu heakspidamine poleks talle suuremeelsuseröömu valmistanud, vaid pigem enesealandamist tähendanud.

Tundsin valu, seejärel viha, ent siis küpses minus otsus missis Reedi südant pehmendada, ta loomupärasest kangekaelsusest jagu saada. Surusin tagasi pisarad, mis nagu lapsepõlveski mulle silmadesse olid valgumas. Tõin voodipeatsi juurde tooli, ja istet võtnud, kummardusin padjale ligemale.

«Te saatsite mulle järele,» laususin ma, «ja nüüd olen ma siin. Tegin otsuseks jääda siia niikauaks, kuni selgub, mis edasi saab.»

«Oh, muidugi! Kas sa mu tütreid nägid?»

«Jah.»

«Võid neile öelda: mina soovin, et sa jääksid siia niikauaks, kuni ma saan sinuga rääkida asjust, mis mul südamel on; täna on juba liiga hilja ja mul on raske meelde tuletada. Oli midagi, mida ma tahtsin sulle ütelda, — oota . . .»

Ta ekslev pilk ja muutunud kõnetoon andsid tunnistust sellest, kui viletsaks oli jäänud kunagi nii tugev inimene. Rahutult asemel väherdes pööras ta asemeriided endale ümber; mu küünarnukk, mis voodiservale toetus, hoidis kogemata lina kinni. Äkki ta vihastas.

«Istu sirgelt,» ütles ta, «ära tüüta mind ja ära hoia lina kinni! Sa oled Jane Eyre?»

«Jah, mina olen Jane Eyre.»

«Ma olen selle lapsega rohkem vaeva näinud kui keegi seda uskuda suudab. Jätta mulle kaela säärane koorem! Kui palju pahameelt põhjustas ta mulle iga päev, iga tund oma mõistatusliku iseloomu, ägeduse ja iga su liigutuse jälgimisega! Ükskord rääkis ta minuga nagu hullumeelne, uskuge mind, või oli see saatan ise — niisugust last pole ma kunagi näinud. Olin nii rõõmus, kui temast vabanesin. Mis temast Lowoodis sai? Seal puhkes tüüfus ja palju õpilasi suri. Tema jäi siiski ellu — aga mina ütlesin, et ta on surnud, — soovisin, et ta oleks surnud.»

«Imelik soov, missis Reed. Miks te teda nii väga vihkasite?»

«Ma ei sallinud ta ema, kes oli mu mehe ainuke õde ja keda ta väga armastas. Kui see naine seisusevastasesse abiellu astus ja kogu perekond ta hülgas, hoidis Reed tema poole, ja kui tuli õe surmateade, nuttis ta nagu tola. Ta võttis lapse

enda juurde, ehkki ma teda tungivalt palusin, et ta imiku lastekodusse annaks ja pigem ülalpidamiskulud maksaks. Vihkasin seda last tollest hetkest peale, kui ma teda nägin, — alati haiglane, virisev, pirisev olevus! Ta võis oma hällis terve öö vigiseda. Kunagi ei nutnud ta nagu teised lapsed, vaid niitsus või halises. Reedil hakkas temast hale ja ta söötis ning hoidis teda, nagu oleks see olnud ta oma laps, õigemini rohkem kui omi lapsi, sest neid ei pannud ta nii väikestena tähelegi. Ka püüdis ta sundida minu lapsi selle väikese kerjuslapsega sõbrustama, aga mu kullakesed ei sallinud toda, tema aga oli lastega iga kord kuri, kui nad vastumeelsust ilmutasid.

Oma viimase haiguse ajal lasi ta orvu iga päev oma voodi juurde tuua, ja tund aega enne surma sundis ta mind vandega kinnitama, et ma selle eluka enda juurde jätan. Niisamahästi oleks ta võinud mulle vaestemajast mõne põngerja kaela sokutada, sest Reed oli nõrk, nõrk juba loomu poolest, John ei ole sugugi oma isasse läinud, sellest on mul hea meel. John on minusse ja mu vendadesse — ehtne Gibson. Oo, kui ta ometi lakkaks mind piinamast oma rahanõudmistega! Mul ei ole talle enam raha anda, me jääme iga päevaga vaesemaks. Ma peaksin pooled teenijatest vallandama ja osa majast üürile andma. Kuid mu uhkus ei luba seda iialgi. Aga kuidas edasi elada? Kaks kolmandikku sissetulekutest neelavad hüpoteegi protsendid. John mängib pööraselt ja alati kaotab — vaene poiss! Ta on petiste küüsis, alla käinud, joob, ta välimus on hirmus — iga kord, kui ma teda näen, on mul tema pärast häbi.»

Ta erutus kasvas.

«Arvan, et on parem, kui ma nüüd lahkun,» ütlesin ma Bessie'le, kes teisel pool voodit seisis.

«Võib-olla küll, preili. Vastu õhtut hakkab ta sagedasti niimoodi kõnelema — hommikul on ta rahulikum.»

Tõusin üles.

«Pea!» hüüdis missis Reed. «Ma tahtsin sulle veel midagi ütelda. Ta ähvardab mind — ähvardab mind ühtelugu, et ta enda või minu tapab. Ja mõnikord näen ma uneski, et ta lamab kangena laudsil — kord suur haav kõris, kord ülestursunud, siniseks tõmbunud näoga. Olukord on hirmus, mul on palju muret. Mis ma pean tegema? Kust võtta raha?»

Suurivaevu suutis Bessie teda veenda rahustavaid tilku võtma. Varsti pärast seda haige rahunes ja jäi tukkuma. Mina lahkusin toast.

Möödus peaaegu kaks nädalat, enne kui meie vahel järgmine kõnelus toimus. Pärast me esimest kohtumist ta kas sonis või viibis mingis letargilises olekus, ja arst keelas ära kõik, mis teda liigselt võinuks erutada. Vahepeal püüdsin ma Georgiana ja Elizaga läbi saada nii hästi kui võimalik. Algul suhtusid nad minusse äärmiselt jahedalt. Eliza võis pool päeva istuda tikkides, lugedes või kirju kirjutades, ilma et ta minule või õele sõnagi oleks lausunud. Georgiana lobises tundide viisi kanaarilinnuga ega teinud minust väljagi. Ent ma ei kavatsenud neile muljet jätta, nagu puuduks mul tegevus või meeldiv ajaviide: olin oma maalimistarbed kaasa toonud ja mu lemmikharrastus asendas mulle kõike.

Paari paberilehe ja pliiatsiga varustatult istusin ma harilikult õdedest eemal akna all ja tegin fantastilisi visandeid, kujutades pilte, mis hetkeliselt mu kujutluste vahelduvas kaleidoskoobis tekkisid: tükike merd kahe kalju vahel, laeva siluett kuukiirte teel, lootoslilledega pärjatud näkineiu pea keset vesiroose pillirootihnikus või väike haldjas põõsalinnu pesa äärel õitsva viirpuu oksal.

Ühel hommikul hakkasin ma inimese pead visandama; keda ma kujutada tahtsin, seda ma veel ei teadnud ega mõelnudki sellele. Võtnud pehme musta pliiatsi, süvenesin töösse. Varsti olid mu ees paberil kõrge kumera lauba ja nurgelise näo kontuurid; rahul algusega, hakkasin ma innukalt näojooni välja joonistama. Säärase otsmiku juurde kuuluvad mehelikud, tugevad kulmud, loomulikult sirge nina laiade ninasõõrmetega, seejärel pehmejooneline, igal juhul mitte õhukeste huultega suu ja tahtejõuline, lohuga lõug. Enesestkimõista tuleb veel lisada mustad vurrud ja otsmiku kohal laineis kaarduvad pigimustad juuksed, mille üksikud salgud meelekohtadele langevad. Nüüd silmad — jätsin need meelega kõige lõpuks, sest just silmad nõudsid eriti hoolikat väljatöötlust. Joonistasin nad suured ja ilusalõikelised, ripsmed tegin pikad ja tumedad, silmaterad suured ja säravad. «Pole viga, aga mitte see, mis peaks olema,» mõtlesin ma tööd üle vaadates. «Silmadele tuleb rohkem jõudu ja ilmekust anda.» Töötlesin varjud tumedamaks, et silmade sära rohkem esile tuua, — paar õnnestunud tõmmet, ja eesmärk oligi saavutatud. Minu ees oli mu sõbra nägu. Mis tähendas mulle nüüd see, et need noored daamid mulle selja pöörasid? Silmitsesin portreed ja naeratasin ilmse sarnasuse üle. Olin mõtteisse süvenenud ja rahul.

«Kas see on mõne teie tuttava portree?» küsis Eliza, kes mulle märkamatult oli liginenud. Vastasin, et ei, ainult tühipaljas fantaasia, ja pistsin lehe kiiruga teiste joonistuste alla.

Ma muidugi valetasin: portree oli tegelikult tõetruu kujutis mister Rochesterist. Ent mis see kellessegi teisesse puutus! Georgiana astus samuti ligemale, et vaadata. Kõik joonistused meeldisid talle väga, ainult portree kohta ütles ta: «Inetu mees!» Mõlemad onutütred olid mu osavusest lausa üllatunud. Olin nõus neid portreteerima, ja teineteise järel istusid nad mulle pliiatsivisandi jaoks. Siis tõi Georgiana oma albumi välja, ja kui ma talle lubasin sellesse vesivärvidega joonistuse jätta, oli ta sedamaid heas tujus ning tegi mulle ettepaneku parki jalutama minna. Ei möödunud kahte tundigi, kui olime sügavas usalduslikus vestluses. Ta jutustas mulle hiilgavast ballihooajast, mis ta kahe aasta eest Londonis oli veetnud, üldisest vaimustusest ja talle osutatud tähelepanust ning üpris usaldavalt ühest tiitliga südamevallutajast.

Pärastlõunal ja õhtul see teema aina avardus: need olid tundelised vestlused ning kirjeldused sentimentaalsetest stseenidest — lühidalt, ühe päevaga õnnestus mul temalt kuulda tervet improviseeritud romaani kõrgema seltskonna elust. Vestlused jätkusid päevast päeva, kuid nende teema jäi ikka üheks ja samaks: tema ise, ta armsamad, ta mured. Tundus võõrastavana, et ta kordagi ei vihjanud ei ema haigusele, venna surmale ega perekonna süngeile tulevikuväljavaadetele. Ta mõtted näisid täielikult hõivatud olevat möödunud aastate mälestustest ja ihadest uute lõbustuste järele. Oma ema haigetoas veetis ta iga päev ainult viis minutit, mitte rohkem.

Eliza jäi sõnaahtraks: temal nähtavasti ei jätkunud jutuajamiseks aega. Ma pole kunagi kohanud töökamat inimest kui näis olevat tema, kuigi raske oli ütelda, mida ta tegi, õigemini, raske oli avastada ta usina töö tulemusi. Igal hommikul tõusis Eliza äratuskella tirina peale. Ma ei tea, millega ta enne hommikusööki tegeles, aga pärast seda oli ta aeg tundide kaupa ära jaotatud, nii et igaks tunniks oli oma tegevus ette nähtud. Kolm korda päevas luges ta väikest raamatut, mis, nagu mulle sirvimisel selgus, oli harilik palveraamat. Kui ma kord küsisin, mis teda selles teoses köidab, vastas ta: «Liturgia.» Tundi kolm pühendas ta käsitööle, tikkides kuldlõngadega äärekaunistust karmiinpunasele sametriidele, mis oli suur nagu vaip. Minu pärimisele eseme otstarbe kohta seletas ta, et sellest saab altarikate uuele, hiljuti Gatesheadi ligidale püstitatud kirikule. Kaks tundi pühendas ta päeviku kirjutamisele, kaks — aias töötamisele ja ühe — arvete korraldamisele. Tema nähtavasti ei vajanud ei seltskonda ega ka vestlust. Küllap ta oli omamoodi õnnelik: kindlaks kujunenud päevakord pakkus talle rahuldust, ja miski

ei häirinud teda rohkem kui mõni ootamatu sündmus, mis sundis teda oma minutilise täpsusega päevakava muutma.

Ühel õhtul, kui Eliza oli tavalisest jutukam, rääkis ta, et Johni käitumine ja perekonda ähvardav laostumine olid teda hingepõhjani vapustanud; nüüd aga, lisas onutütar, on ta oma meelerahu tagasi saanud ning otsuse langetanud. Oma isiklikku varandust on ta osanud kindlustada, ja pärast ema surma — viimane ilmselt ei parane ning teda pole enam kauaks — teeb ta oma ammu salajas hellitatud unistuse teoks — valib enesele vaikse kloostri, kus miski iialgi ta rangelt täpseid harjumusi ei häiri ning kus ta enda ja kergemeelse maailma vahele barjääri võib rajada. Küsisin, kas Georgiana läheb temaga kaasa.

Muidugi mitte. Georgianal ja temal ei ole midagi ühist ega ole seda ka kunagi olnud. Ühelgi tingimusel ei koorma ta ennast õe seltskonnaga. Georgiana mingu oma teed, ja tema, Eliza, läheb oma.

Georgiana, kui ta oma südamepuistamisega ametis polnud, lebas suurema osa päevast sohval, tusatses igavuse pärast ja soovis aina, et tädi Gibson teda Londonisse kutsuks.

«Kõige parem oleks,» rääkis ta, «kui ma siit paariks kuuks minema saaksin, kuni kõik lõppenud on.»

Mina ei küsinud, mida ta selle «kuni kõik lõppenud on» all mõtles, aga ma arvan, et ta vihjas ema peatsele surmale ja süngele matusetalitusele. Üldiselt ei pööranud Eliza õe tegevusetusele ja halisemisele vähimatki tähelepanu, otsekui ei viibikski ta silma all säärast laiska ja jõude vedelevat olevust. Ent ükskord, kui ta oli arveraamatu kõrvale pannud ja tikkimistöö käsile võtnud, hakkas ta siiski ootamatult Georgianat pikemalt manitsema:

«Georgiana! Kunagi pole maa peal nii tühist ja rumalat inimeselooma elanud kui sina. Sinusugune ei oleks üldse tohtinud maailma sündida, sest sinust ei ole elus midagi kasu. Selle asemel et elada endale, omaette ja iseendaga nagu iga mõistlik inimene, vaatad sa ainult, kuidas ennast mõne teise, tugevama kaela sokutada, ja kui kedagi ei leidu, kes nõustuks ennast säärase rasvunud, saamatu, ennasttäis ja tühise olevusega koormama, tõstad sa kisa, et sind koheldakse halvasti, sinust ei hoolita ja et sa oled õnnetu. Sinu elus peab alatasa olema vaheldust ja elamust, muidu on maailm sinu meelest sünge nagu vangikong. Sulle on vaja imetlust, austajaid, meelitusi, sul peab olema muusikat, tantsu ja seltskonda, või muidu sa närbud ja sured. Kas sul ei ole mõistust leida endale elulaad, milles sa sõltud ainuüksi oma tahtest? Võta näiteks üks päev, jaota ta osadeks ja määra igaks tunniks oma tege-

vus. Ära istu ühtegi minutit tegevuseta, sisusta iga hetk millegagi, täida iga ülesanne kavakindlalt, range järjekindlusega, ja päev möödub nii kiiresti, et sa ei märkagi, kui ta juba lõpul on. Siis ei sõltu sa kellestki, et aega kuidagi mööda saata, sul ei tule kellegi seltsi, vestlust, kaastunnet ega kannatlikkust otsida, vaid sa oled elanud, nagu üks iseseisev inimene peab elama.

Kui sa mu nõu kuulda võtad — jäägu see esimeseks ja ka viimaseks korraks —, siis ei vaja sa ei mind ega kedagi teist, juhtugu mis tahes. Jätad sa aga mu sõnad tähele panemata ja elad endistviisi edasi — unistad, virised ja tunned igavust, siis saad sa oma totruse tagajärgede pärast kannatada, ja need on üsna rasked ning talumatud. Ma räägin sinuga otsekoheselt, sellepärast kuula, sest seda, mida ma praegu ütlen, ei kavatse ma enam korrata, vaid teen, nagu lubasin. Pärast ema surma pesen mina oma käed sinu suhtes puhtaks. Sellest päevast peale, kui ta kirst Gatesheadi kiriku hauakambrisse kantakse, läheme sinuga lahku, nagu ei oleks me ilmaski teineteist tundnud. Ära mõtle, et ma ennast su vähimastki soovist liigutada lasen ainult sellepärast, et me samade vanemate lapsed oleme. Võin sulle kinnitada: kui kogu inimsugu maa pealt ära pühitaks ja järele jääksime ainult meie kahekesi, jätaksin mina sinu südamerahuga vanasse, hukkuvasse maailma ja läheksin ise uude.»

Ta jäi vait.

«Sa oleksid pigem oma vaeva võinud säästa kui mulle seda tiraadi ette kanda,» vastas Georgiana. «Igaüks teab, et sa oled kõige isekam ja südametum inimene maailmas. Ma tean, kuidas sa mind vihkad, — võin selle kohta ka näite tuua. Tuleta meelde tempu, mille sa mulle ja lord Edwin Verele mängisid. Sa ei võinud seda sallida, et mina sinust kõrgemale tõusen, tiitli omandan ja mind seltskondlikesse ringidesse vastu võetakse, kuhu sina oma nägugi ei julgeks näidata. Sellepärast jälitasid sa meid, paljastasid meie kavatsused ja hävitasid minu lootused õnnele igaveseks.»

Georgiana võttis ninarätiku välja ja nuuksus pärast seda veel kaua. Eliza, jäik ja kalk, jätkas aga usinasti oma tööd.

Tõsi küll, mõni inimene ei austa teise õilsaid tundeid, pealegi oli siin tegemist kahe täiesti erineva iseloomuga — üks talumatult kaine arvestaja, teine põlastusväärselt rumal unistaja. Tunded ilma mõistuseta on lääged, ent mõistus ilma tunneteta on liiga kibe ja kesine.

Oli vihmane ja tuuline õhtupoolik. Georgiana oli romaani lugedes sohvale magama jäänud, Eliza uude kirikusse jumalateenistusele läinud. Usuküsimuses oli ta range formalist: mitte mingisugune ilm ei suutnud teda takistada punktipealse täpsusega osa võtmast sellest, mida ta oma religioosseks kohuseks pidas. Olgu torm või tuisk, ikka käis ta pühapäeviti kolm korda kirikus ja äripäeviti igal jumalateenistusel.

Mina otsustasin üles minna vaatama, mida teeb haige, kes lamas seal peaaegu kõikidest unustatuna; isegi teenijad osutasid talle järjest vähem tähelepanu, palgatud põetaja aga, keda keegi ei kontrollinud, lahkus haigetoast nii tihti kui sai. Ainult Bessie jäi ustavaks, kuid temal oli oma perekond ja ta sai harva mahti härrastemajja tulla. Nagu olin arvanud, ei valvanud haige juures keegi: põetaja oli välja läinud. Missis Reed lamas liikumatuna letargias, hõõguv nägu patja varjunud. Tuli oli kaminas peaaegu kustumas. Segasin süsi koldes, kohendasin aset ja silmitsesin viivuks teda, kes ta mind parajasti ei näinudki, ning läksin siis akna alla.

Vihm peksis tugevasti vastu aknaruute, tuul mühises maruhoogudena. «Siin lamab inimolend, kelle eluvõitlused peagi lõppemas on,» mõtlesin ma. «Kuhu läheb hing, mis praegu maisest kestast vabanemiseks heitleb? Kuhu ta lendab, kui kord vabanenud on?»

Kui ma nii mõtisklesin sellest igavesest küsimusest, meenus mulle Helen Burns ja ta surmaeelsed sõnad — tema usk lahkunud hingede võrdsusse jumala palge ees. Mõttes ma otsekui kuulsin ta unustamatut häält, nägin ta kahvatut hingestatud nägu ja ta ebamaiselt ülevat pilku, kui ta liikumatuna surivoodil lamas ning mulle tasa rääkis, et ta loodab taevase isa juurde jõuda.

Samal ajal kostis pominat.

«Kes seal on?»

Teadsin, et missis Reed polnud enam päevi sõnagi lausunud. Võib-olla hakkas ta paranema? Läksin voodi juurde.

«See olen mina, tädi Reed.»

«Kes mina?» tuli vastus. «Kes te olete?» Üllatunult ja erutatult vaatas ta mulle otsa, ent ta pilk oli selge. «Mina ei tunne teid — kus Bessie on?»

«Ta on oma kodus, tädi.»

«Tädi!» kordas ta. «Kes mind tädiks kutsub? Te ei ole Gibsonite perekonnast, aga siiski, te olete mulle kuidagi tuttav — see nägu, silmad ja laup on mulle väga tuttavad. Teie olete — sa oled Jane Eyre!»

Ma ei vastanud. Kartsin oma nime nimetamisega haigel närvivapustust esile kutsuda.

«Siiski,» jätkas ta, «kardan, et eksin. Mu kujutlused petavad mind. Tahan näha Jane Eyre'i ja sellepärast leian sarna-

sust sealt, kus teda ei ole. Pealegi on ta kaheksa aastaga kindlasti muutunud.»

Nüüd kinnitasin talle ettevaatlikult, et olen sama isik, keda ta näha soovib. Nähes, et ta minust aru saab ja täiel teadvusel on, jutustasin talle, kuidas Bessie mulle oma mehe Thornfieldi järele oli saatnud.

«Ma olen väga haige, ma tean seda,» lausus missis Reed viivu pärast. «Mõni minut tagasi püüdsin ma ennast pöörata, aga tundsin, et ma ei suuda kättki liigutada. Sellepärast on parem, kui ma oma südant kergendan, enne kui suren. See, mille peale me ei mõtlegi, kui me terved oleme, rõhub me hinge niisugusel tunnil nagu praegu. Kas põetaja on siin? Või oleme ainult kahekesi toas?»

Kinnitasin, et oleme kahekesi.

«Niisiis. Kahel korral olen sulle ülekohut teinud, mida ma praegu kahetsen. Esimest korda siis, kui murdsin vande, mille ma oma mehele andsin, tõotades sind kasvatada nagu oma last, teist korda . . .» — ta peatus. «Lõppude-lõpuks polegi see võib-olla tähtis,» pomises ta endamisi, «pealegi võin ma veel terveks saada, nii raske on ennast tema ees alandada.»

Ta pingutas ennast, et oma asendit muuta, aga see ei õnnestunud. Ta muutus näost, näides sisimas midagi läbi elavat, — võib-olla oli see läheneva surmaeelse heitluse eelteataja.

«Jah, ma pean seda siiski tegema. Igavik seisab mu ees — parem, kui ma talle ära ütlen. Mine kummuti juurde, ava sahtel ja võta kiri, mida sa seal näed!»

Täitsin ta soovi.

«Loe kiri läbi,» ütles ta.

See oli lühike ja sõnastatud järgmiselt:

«Madam!

Olge nii hea ja saatke mulle mu õetütre Jane Eyre'i aadress ja teatage mulle, kuidas ta elab. Kavatsen talle kirjutada, et ta minu juurde Madeirasse sõidaks. Saatus on mu kätetööd õnnistanud ja mulle varanduse kindlustanud. Kuna olen vallaline ja lasteta, sooviksin oma õetütre adopteerida ja pärandada talle kõik, mis pärast minu surma maha jääb.

Jään, madam, Teile alandlikuks jne.

John Eyre,
Madeira.»

Kiri oli dateeritud kolm aastat tagasi.

«Miks ma sellest varem kuulda ei saanud?» küsisin ma.

«Vihkasin sind liiga tugevasti, selleks et sulle abistavat kätt ulatada. Ma ei suutnud su käitumist unustada, Jane, — seda ägedust, millega sa mind ründasid, su kõnetooni, kui sa tunnistasid, et sa mind üle kõige maailmas vihkad, su ebalapselikku pilku ja häält, kui sa kinnitasid, et juba paljas mõte minust sulle vastik on, ja mulle näkku paiskasid, ma olevat sind julmalt kohelnud. Ma ei suutnud unustada, mida ma tundsin, kui sa üles kargasid ja kogu oma viha mu peale välja valasid: tundsin säärast hirmu, nagu oleks loom, keda ma peksin või tõukasin, mulle äkki inimese silmadega otsa vaadanud ja mind inimese häälel neednud. Anna mulle vett! Ooh — ruttu!»

«Kulla missis Reed,» ütlesin ma talle juua pakkudes, «ärge selle peale enam mõtelge, unustage need mälestused. Andke mulle need ägeduses öeldud sõnad andeks, olin siis ju laps. Sellest ajast on juba kaheksa või üheksa aastat möödunud.»

Ta ei pannud mu sõnu tähelegi. Joonud vett ja veidi hinge tõmmanud, jätkas ta:

«Nüüd tunnistan sulle — ma ei suutnud seda unustada ja tahtsin sulle kätte maksta. Ma ei võinud lasta seda sündida, et onu sinu adopteerib ja sa muretult ning mugavalt elama hakkad. Sellepärast kirjutasin talle ja ütlesin, et mul on väga kahju talle pettumust valmistada, aga Jane Eyre on surnud, — ta suri Lowoodis tüüfusesse. Nüüd tee, nagu tahad, kirjuta ja teata tõtt — paljasta mu valelikkus, niipea kui soovid. Sina oled mulle ristiks sündinud. Isegi mu elu viimsel tunnil piinab mind mälestus teost, mida ma ainult sinu pärast korda pidin saatma.»

«Tädi, kui ma saaksin teid veenda, et te selle peale enam ei mõtleks! Püüdke suhtuda minusse sõbralikult ja andestavalt . . .»

«Sul on väga halb iseloom,» ütles ta, «ja ma ei saa sellest tänini aru, kuidas sa üheksa aastat kannatlikult ja vaikselt mu kohtlemist võisid taluda ja kümnendal eluaastal äkki nagu tuli plahvatada. Seda ei mõista ma iialgi.»

«Mul ei ole nii halb iseloom kui te arvate. Ma olen äge, aga viha ma ei kanna. Kui palju kordi lapsepõlves olin ma rõõmuga valmis teid armastama, kuid teie hoidsite minust eemale. Ja ka praegu soovin ma kõigest südamest teiega ära leppida. Suudelge mind, tädi!»

Lähendasin oma põse ta huultele, aga ta ei puudutanud seda.

Ta ütles, et tal on raske hingata, kui ma tema vastu nõjatun, ja nõudis uuesti vett. Kui ma ta patjadele tagasi lasin vajuda (jootes toetasin ma teda ja hoidsin tal ümbert

kinni), katsin ta jääkülma ja kleepuv-niiske käe enda omaga; ta nõrgad sõrmed värahtasid mu puudutusest, klaasistuvad silmad aga vältisid mu pilku.

«Armastage või vihake mind, kuidas tahate,» ütlesin ma viimaks, «aga mina andestan teile kõigest südamest. Nüüd paluge Jumalalt andestust ja rahu olgu teiega!»

Vaene kannatav naine! Liiga hilja oli tal oma meelt muuta: kogu eluaja oli ta mind vihanud, ja nõnda ta ka suri, südames vihkamine.

Põetaja astus tuppa, Bessie tema kannul. Ma viivitasin veel pool tundi, lootes näha mingit sõpruseavaldust, kuid asjata. Varsti langes haige jälle tardumusse ega tulnudki enam teadvusele. Kesköösl ta suri. Ei mind ega tütreid polnud ta juures, et lahkunu silmi sulgeda. Järgmisel hommikul tuldi meile ütlema, et kõik on lõppenud. Ta lamas juba laudsil, kui Eliza ja mina teda vaatama läksime. Georgiana puhkes valju häälega nutma ja ütles, et tema ei julge ema vaatama minna. Seal lamas meie ees kunagi nii tugeva ja energilise Sarah Reedi kangestunud surnukeha. Ta kalke silmi varjasid külmad laud, aga laubal ja teravais näojoontes oli säilinud halastamatu ilme. See pilt mõjus mulle võõrastav-pühalikult. Vaatasin teda valulise nukrusega, minus ei ärganud ei sooje ega õrnu tundeid, ei kahjutunnet ega leina. Ma ei kahetsenud ta kaotust, vaid tundsin säärase surma ees peaaegu õudust.

Eliza silmitses ema ükskõiksel pilgul. Pärast mõneminutilist vaikust tähendas ta:

«Oma tugeva kehaehitusega oleks ta kõrge vanuseni elanud. Mured lühendasid ta elu.» Hetkeks virildusid Eliza huuled, kuid see möödus ja ta väljus toast. Ma järgnesin talle.

Kumbki meist ei valanud ainsatki pisarat.

22. PEATÜKK

Mister Rochester oli mind ainult üheks nädalaks ära lubanud. Paraku möödus terve kuu, enne kui ma Gatesheadist lahkusin. Tahtsin pärast matust viivitamatult ära sõita, aga Georgiana palus härdalt, et ma kuni tema lahkumiseni sinna jääksin, sest lõpuks ometi oli mister Gibson, nende onu, kes õe matusele oli saabunud ja kadunu perekonnaasju korraldama tulnud, teda Londonisse kutsunud. Georgiana kinnitas, et ta kardab Elizaga kahekesi jääda: õest ei olevat talle lohutajat, ei kaitsjat ega abi sõidu ettevalmistustes. Niisiis talusin ta lapsikut virisemist ja omakasupüüdlikku hädaldamist

nii kannatlikult, nagu suutsin, ja õmblesin ning pakkisin ta tualette nii hästi, nagu oskasin. Muide, sellal kui mina töötasin, logeles Georgiana jõude. Ja ma mõtlesin endamisi: «Kui me oleksime määratud alatiseks koos elama, nõbu, rajaksin ma meie vahekorra hoopis teistele alustele. Mina ei kavatseks sulle kuulekalt alistuda ja kogu aja kannatajaks pooleks jääda; mina määraksin osa tööst sinule ja sunniksin sind seda täitma, või muidu jääks see tegemata. Peale selle nõuaksin ma, et sa osagi oma tüütavast, teeseldud halisemisest oma südamesse jätaksid. Ainult sellepärast, et me kooselu on ajutine ja möödub erilises leinaolukorras, nõustun ma omalt poolt kõike kannatlikult ja rahulikult taluma.»

Lõpuks sõitis Georgiana ära. Nüüd oli Eliza kord paluda, et ma veel üheks nädalaks jääksin. Ta väitis, et ettevalmistused hõivavad kogu ta aja ja tähelepanu, sest ta kavatses jäädavalt lahkuda. Päevast päeva viibis ta oma toas riivitatud ukse taga — pakkis kohvreid, tühjendas sahtleid, põletas pabereid ega näidanud ennast kellelegi. Ta palus mind majapidamist jälgida, külalisi vastu võtta ja kaastundeavaldustele vastata.

Ühel hommikul teatas ta, et ma olen vaba.

«Olen teile tänulik selle suure abi ja diskreetse käitumise eest. On suur vahe, kas elada koos inimesega, nagu teie, või Georgianaga: teie saate ise kõigega hakkama ega ole kellelegi koormaks. Homme lahkun ma Inglismaalt,» jätkas ta. «Minu uueks eluasemeks saab klooster Lisle'i lähedal, seal võin ma elada vaikselt ja rahulikult. Tahan pühenduda mõneks ajaks roomakatoliku kiriku dogmade uurimisele, et nende kombetalitusi tundma õppida. Kui see religioon, nagu ma loodan, mulle sündsa ja rangelt korrapärase elulaadi tagab, astun ma roomakatoliku usku ja lähen tõenäoliselt nunnaks.»

Mina ei avaldanud ta otsuse üle imestust ega püüdnud seda ka maha laita. «See kutsumus sobib sulle karvapealt,» mõtlesin ma, «toogu see sulle rahuldust!»

Kui me lahkusime, ütles ta:

«Jumalaga, Jane Eyre! Soovin teile kõike head! Teil on mõistust.»

Vastasin talle:

«Ka teil ei ole mõistusest puudu, Eliza. Ja ometi on see kõik ühe aasta pärast prantsuse nunnakloostri müüride vahele maetud. See ei puutu muidugi minusse, ja kui see on teie soov ja tahtmine — mul ükspuha.»

«Teil on õigus,» lausus ta.

Nende sõnadega lahkusime ja läksime kumbki oma teed.

Kuna mul ei ole enam juhust oma onutütardest jutustada, mainin juba siinkohal, et Georgiana tegi hiilgava partii, abielludes rikka läbipõlenud elumehega. Eliza valis nunnarüü, annetades kogu oma varanduse kloostrile, ja on nüüd abtissiks sealsamas, kus ta noviitsina oma ettevalmistusaja veetis.

*

Ma ei teadnud, mida inimesed pärast pikka või lühikest äraolekut koju tagasi saabudes tunnevad: mina polnud seda tunnet kunagi üle elanud. Kui ma laps olin, teadsin vaid, et pärast pikka jalutuskäiku Gatesheadi tagasi tulla tähendas tõreldasaamist selle eest, et olin külmunud ja nukker, hiljem tähendas tagasitulek kirikust Lowoodi igatsust korraliku kõhutäie ning sooja toa järele ja mõlemast ilmajäämist. Kumbki neist «kojutulekuist» ei olnud eriti meeldiv ega ihaldatav, miski ei tõmmanud mind siis enda poole nagu magnet, mille külgetõmbejõud harilikult suureneb, mida ligemale oma eesmärgile jõutakse. Tagasitulek Thornfieldi seisis mul veel ees.

Mu teekond oli igav, lõpmata igav: viiskümmend miili esimesel päeval, seejärel ööbimine võõrastemajas ja veel viiskümmend miili järgmisel päeval. Esimesel päeval mõtlesin ma missis Reedi viimsele tunnile, nägin ta moondunud ja kahvatut nägu, kuulsin ta võõrastavalt muutunud häält ja meenutasin matusepäeva: kirst, surnuvanker, leinarong, mustas leinariides rentnikud ja teenijad (sugulasi oli vähe), haigutav hauakamber, vaikne kirik, pühalik leinatalitus. Siis mõtlesin ma Georgianale ja Elizale: esimest kujutlesin ma ballisaalis, kõikide tähelepanu tulipunktis, teist kloostrikongis. Mõtisklesin nende isikupärasusest ja analüüsisin nende erinevaid iseloomusid. Kui me õhtul suurde linna sisse sõitsime, hajusid need mõtted sootuks: öö andis neile teise suuna. Heitnud võõrastemajas sängi, eelistasin mälestuste asemel ootusi.

Nüüd olin ma tagasiteel Thornfieldi. Ent kui kaua võin ma seal elada? Mitte kaua, selles olin ma kindel. Missis Fairfax jutustas mulle oma kirjas, et minu äraoleku ajal olid külalised lahkunud ja mister Rochester kaheks nädalaks Londonisse sõitnud. Missis Fairfax oletas, et peremehe sõit oli seotud eelseisvate pulmadega, kuna ta oli rääkinud uue tõlla ostmisest. Ta lisas, et mõte mister Rochesteri abiellumisest miss Ingramiga tundub talle, ikka veel võõrana. Aga selle põhjal, mida ümbruskonnas kõik räägivad ja mida ta ise on märganud, ei kahtle ta enam kauem, et see sündmus tõe-

poolest peagi aset leiab. «Te oleksite kummaliselt umbusklik, kui te veel kahtleksite,» tähendasin mõttes, «mina olen selles ammugi veendunud.»

Järgnes küsimus: «Kuhu pean siis mina minema?» Kogu öö nägin ma miss Ingramist und. Eriti selges unenäos, just enne ärkamist, sulges ta minu ees Thornfieldi värava ja viitas teisele teele. Samas seisis mister Rochester, käed vaheliti, ja naeratas pilkavalt meile mõlemale.

Ma polnud missis Fairfaxile oma täpset saabumise päeva teatanud, kuna ma ei tahtnud, et mulle sõiduk Millcote'i vastu saadetaks. Eelistasin selle maa vaikses mõtiskluses jala ära käia. Jätnud sumadani tallipoisi hoolde, väljusin tol juunikuu õhtul kell kuus «George'i» võõrastemajast ja asusin teele, mis viis Thornfieldi. Teerada kulges peamiselt põldude vahel, kus liiguti nüüd harva.

Suveõhtu ei olnud särav ega selge, vaid soe ja sume. Kõikjal, kuhu silm nägema ulatus, töötasid heinalised. Ja taevas, mis polnud küll pilvitu, tõotas järgmiseks päevaks head ilma: taevasina oli mahe ja selge, pilved kõrgel ja läbipaistvad. Lääs hõõgus soojalt, ükski vihmapilv ei jahutanud päikesepaistet, ning tundus, nagu põleks marmorpilvede taga altarituli, mille punakuldne kuma läbi uduloorist eesriide tungib.

Mida ligemale ma Thornfieldile jõudsin, seda rõõmsamaks mu meel läks, nii rõõmsaks, et pidin seisatama ja endalt küsima, mida see rõõm õieti tähendab. Ma ei lähe ju koju, oma alalisse elukohta, ega sinna, kus mu lähedased sõbrad igatsevalt teele vaatavad ja mu saabumist ootavad. «Muidugi, missis Fairfax tuleb sulle vaikse naeratusega vastu,» rääkisin ma endamisi, «ja väike Adèle lööb käsi kokku ning kukub rõõmu pärast su ümber keksima, aga sa tead väga hästi, et sa ei mõtle nendele, vaid kellelegi teisele, temale — kes sinule ei mõtle.»

Aga mis on kangekaelsem kui noorus ja pimedam kui kogenematus? Kõigest hoolimata rõõmustasin ma mister Rochesteri jällenägemise üle, ükskõik kas ta suvatseb minu poole vaadata või ei. «Rutta, rutta, ole veel tema läheduses niikaua, kui võimalust on, sest veel mõned päevad või kõige rohkem nädalad, ja te lahkute igaveseks!» Surusin maha uue, ängistava ahastustunde, millele ma alla anda ei tahtnud, ja tõttasin edasi.

Ka Thornfieldi aasadel tehakse nüüd heina. Küllap on heinalised sealgi loovõtmise lõpetanud ja sammuvad koju, rehad õlal, selsamal tunnil, kui saabun ka mina. Veel ainult paar põlluvahet, siis üle tee ja olengi Thornfieldi väravas. Kui üleni õites on kibuvitsapõõsad! Kuid mul pole õite jaoks

aega, sest tahan koju jõuda. Möödusin suurest põõsast, mis oma tihedaid õilmitsevaid oksi üle kitsa raja sirutas. Juba nägingi enda ees heki kivist ülekäiguastmeid ja — mister Rochesteri, kes seal istet oli võtnud, taskuraamat ja pliiats käes, ning kirjutas.

Ei, see polnud viirastus, kuigi minus iga närv värises — olin hetkeks enesevalitsemise kaotanud. Mida see tähendas? Ma poleks uskunud, et teda kohates nõnda värisema hakkan ja tema läheduses kõne- ning liikumisvõime kaotan. Lähen otsekohe tagasi, ma ei taha ennast narriks teha. Maja juurde viib veel teine tee. Aga kui ma ka kahtekümmend teist teed oleksin teadnud, poleks see aidanud, sest tema oli mind juba märganud.

«Hallo!» hüüatas ta taskuraamatut ja pliiatsit kõrvale pannes. «Seal te lõpuks oletegi! Suvatsege edasi tulla, paluṇ!»

Mulle tundus, et ma kõnnin, aga kuidas ma sellega toime tulin, ei tea isegi. Liikumisele tähelepanu pööramata pingutasin kogu oma jõudu, et näida rahulikuna, aga peaasi — valitseda oma näoilmet, et see ei reedaks minus mässavaid tundeid, mida olin otsustanud varjata. Kuid mu nägu katab juhuloor, võib-olla õnnestub mul siiski sündsalt ning tasakaalukalt käituda?

«Ennäe — Jane Eyre! Ja te tulite Millcote'ist jalgsi? Jah muidugi, see on ju teie moodi: ei lase te endale tõlda vastu saata ega saabu maanteed mööda tõllarataste vurinal nagu harilik surelik, vaid hiilite õhtuhämaruses koju vargsi nagu unenägu või vari. Kus te, pagan võtaks, terve selle kuu olite?»

«Olin oma tädi juures, sir, ta on surnud.»

«Ehtdžeinlik vastus! Kaitsku mind head inglid! Ta tuleb teisest ilmast — sealt, kus viibivad surnute hinged, ja ta ütleb seda, kohates mind üksi siin videvikus! Kui mul julgust jätkuks, puudutaksin teid veendumaks, kas olete elus või lihtsalt vari, te haldjas! Aga ennem püüaksin vist vilkuva virvatule kinni kui teid. Petis! Petis!» lisas ta pärast hetkelist vaikimist. «Viibib terve kuu minust eemal ja on mu täiesti unustanud. Olgu ma neetud!»

Ma teadsin, et mul on peremeest kohates hea meel, ehkki seda tumestas kartus, et ta peagi lakkab olemast minu leivaisa, ja veendumus, et mina ei tähenda talle midagi. Kuid mister Rochesteril oli eriline võime enda ümber rõõmu jagada (nõnda vähemalt mõtlesin mina), mistõttu needki õnneraasukesed, mida ta puistas nii võõrale linnule, nagu mina, maitsesid mulle justkui peokook. Ta viimased sõnad mõjusid lausa palsamina: neis peitus vihje, et temal pole ükskõik, kas ma

olen ta unustanud või ei. Ja Thornfieldi oli ta minu koduks nimetanud. Soovisin, et see nõnda oleks!

Mister Rochester jäi edasi istuma ja ma ei söandanud teda paluda, et ta mind mööda laseks. Küsisin, kas ta Londonis ei käinud.

«Käisin. Küllap saite seda selgeltnägemise teel teada.»

«Missis Fairfax kirjutas mulle sellest.»

«Kas ta informeeris teid, milleks ma sinna sõitsin?»

«Oo jaa, sir! Seda teab igaüks.»

«Te peate tõlda nägema, Jane, ja mulle ütlema, kas see teie arvates missis Rochesterile ka kohane on. Kas mu pruut, nõjatudes purpursetele patjadele, näeks selles välja nagu kuninganna Boadicea*? Tahaksin veidikesegi ilusam olla, Jane, et tema välimusega sobida. Öelge mulle nüüd, te, haldjas, kas te ei saaks mulle nõiajooki või midagi selletaolist anda, et mind ilusaks meheks muuta?»

«Maagia on siin võimetu, sir.»

Aga mõttes täiendasin: «Ilu on vaataja silmades. Armastavale silmale olete te küllalt ilus, või pigem — te mehelikkus mõjub rohkem kui ilu.»

Mister Rochester luges mõnikord mu väljaütlemata mõtteid minule arusaamatu läbinägelikkusega. Momendil ei osutanud ta mu järsule vastusele mingit tähelepanu, vaid naeratas mulle kuidagi eriliselt, mida ma ainult harvadel juhtudel teda tegemas olin näinud. Arvatavasti pidas ta naeratust liiga heaks, et seda alailma tarvitada — igatahes oli see tõeline tunnetetulv, mis nagu päikesepaiste minust nüüd üle valgus.

«Astuge mööda, Janet,» ütles ta mulle ülekäiguastmel ruumi tehes. «Minge koju ja puhake oma väikesi väsinud jalgu sõbra kolde ees.»

Mul jäi üle vaid vaikides kuuletuda — ei olnud enam põhjust edasikõnelemiseks. Sõnatult astusin temast mööda ja kavatsesin niisama rahulikult lahkuda. Äkki peatusin mingi impulsi mõjul, mingisugune jõud sundis mind ümber pöörduma. Ja olin see mina ise või oli see miski minu sisimas, mis minult luba küsimata lausus:

«Tänan teid teie sõbralikkuse eest, mister Rochester. Olen eriliselt rõõmus teie juurde tagasi tulles. Kus te ka iganes ei oleks, minu kodu — mu ainuke kodu on teie juures.»

Tõttasin minema nii kiiresti, et isegi tema mind kätte poleks saanud, kui ta mind ka oleks püüdnud. Väike Adèle

---

* Boadicea — brittide kuninganna, kes I sajandil m. a. j. roomlaste vastu mässu tõstis. *Tlk.*

oli mind nähes rõõmust lausa meeletu. Missis Fairfax võttis mind vastu oma tavalise lahkusega. Leah naeratas ja isegi Sophia *bon soir*!* kõlas lustakalt. See oli kõik nii meeldiv. Ei ole suuremat õnne kui olla ligimestest armastatud, kes sinuga koos olemisest rõõmu tunnevad.

Tol õhtul otsustasin kindlalt, et ma ei mõtle enam tulevikule ega kuula hoiatavat häält, mis mulle peatset lahkumist ja lähenevat südamepiina ennustas. Kui tee oli joodud, võttis missis Fairfax oma kudumistöö kätte. Mina istusin madalal pingil tema ligidal ja Adèle põlvitas vaibal, surudes end tihedasti minu vastu. Tundus, et vastastikune kiindumus ümbritseb meid kuldse rahuga. Mõttes palusin endamisi, et meid niipea ei lahutataks ega üksteisest kaugele ei saadetaks. Ja kui mister Rochester ootamatult tuppa astus ja meie nii sõbralikust ringist rõõmu näis tundvat, lausudes, et missis Fairfax on nüüd arvatavasti rahul, et ta kasutütar tagasi on jõudnud, ja et Adèle on rõõmu pärast *«prête à croquer sa petite maman Anglaise»***, julgesin ma pooleldi loota, et ta pärast oma abiellumistki meid üheskoos enda kaitse alla jätab ja meie ta päikesepaistelisest sõprusest ilma ei jää.

Kaks esimest nädalat pärast mu Thornfield-halli saabumist möödusid kahtlaselt vaikselt. Keegi ei rääkinud peremehe pulmadest ja mina ei näinud mingeid ettevalmistusi selleks sündmuseks. Peaaegu iga päev küsisin ma missis Fairfaxilt, kas ta midagi lähemat pole kuulnud, aga ta vastus oli iga kord eitav. Kord ütles ta mulle, et ta oli mister Rochesterilt otse küsinud, kas ta oma noore naise varsti majja toob, aga peremees oli ainult naljaga vastanud ja talle oma iseäralikul pilgul otsa vaadanud, nii et tema enam millestki aru ei saa.

Üks asjaolu üllatas mind eriti: külaskäigud Ingramite parki lakkasid. Tõsi küll, vahemaa oli ju kakskümmend miili, sest mõis asus teise krahvkonna piiril. Aga mis tähendab kaugus õigele armastajale? Säärasele vilunud ja väsimatule ratsutajale, nagu mister Rochester, oleks see ainult poole päeva sõit olnud. Hakkasin hellitama lootust, milleks mul paraku igasugune alus puudus: võib-olla oli kosjakaup pooleli jäänud, või olid kuulujutud alusetud, või oli pruut või peigmees oma otsust muutnud? Jälgisin oma peremehe näoilmet, et mõista, kas ta on kurb või vihane. Ent kunagi varem ei mäletanud ma teda nii muutumatult heatujulisena kui nüüd. Ja neil kordadel, kui ma oma õpilasega tema juures-

* Tere õhtust! (pr. k.) *Tlk.*

** valmis oma väikest inglise ema ära sööma (pr. k.). *Tlk.*

olekul aega veetes paratamatult nukrasse meeleollu langesin, muutus tema isegi lõbusamaks. Kunagi polnud ta mind nii sageli enda seltsi kutsunud kui nende kahe nädala jooksul, kunagi polnud ta mu vastu lahkem olnud ja — oh häda! — kunagi polnud ma teda nii väga armastanud kui nüüd!

23. PEATÜKK

Inglismaal säras suurepärane südasuvi. Meil, meredega ümbritsetud maal, näeb harva, et taevas nii palju päevi järjest selge püsib ja päikesest kiirgab. Näis, nagu oleksid lõunamaised ilmad saabunud Itaaliast otsekui parv haruldasi rändlinde, laskudes Albioni kaljudele puhkama. Hein oli kõikjal küünidesse veetud; Thornfieldi ümbruses haljendasid paljaks niidetud aasad, teed olid valged ja tulised, puud roherohelised. Täislehes hekk ja tume, varjuline mets toonitasid päikesepaistel helendavaid niitusid kooskõlaliselt.

Ühel suveõhtul heitis Adèle, kes päeval Hay Lane'is metsamaasikaid korjates enda ära oli väsitanud, juba päikeseloojangul magama. Istusin ta juures, kuni ta uinus. Siis väljusin toast, et aeda minna.

Oli mahe õhtutund. Päeva lõõsk oli kustunud ja kaste langes jahedate tilkadena janustele põldudele ning kuumusest kõrbenud küngastele. Pilvitus läänetaevas, kuhu päike loojus, levis pidulik purpurne hõõgus. Ühes punktis, mäetipus, põles ta rubiinpunase leegina, kuma hajudes kõrgele ja kaugele üle poole taevalaotuse. Ka idataeval oli oma võlu: sügavas taevasinas vilkus tagasihoidliku kalliskivina üksik tõusev täht, peagi aga võis see taevakaar uhkeldada kuuga, mida horisont veel varjas.

Jalutasin veidi aega terrassil. Korraga tundsin ma peent tuttavat sigarilõhna — raamatukogu aken seisis poikvel. Kas ei võida mind sealt jälgida? Pöördusin aeda — sellesse kõige varjulisemasse ja eedenlikumasse paika terves mõisapargis. Aias kasvas palju puid ja õitses lilli; terrassi poolt piiras teda kõrge müür, muru poolt pöökpuuallee. Mahalangenud tara oli ainuke piir, mis aeda lagedaist põldudest eraldas. Loorberipuudega palistatud looklev teerada viis aia lõppu hiigelkastanini, mille all seisis pink. Siin puude varjus võisin nähtamatult jalutada. Langev kaste lõhnas mee järele, ümberringi valitses vaikus, hämarus tihenes — tundsin, et võiksin siia igaveseks jääda. Ent kui ma ringi jalutasin lillepeenarde ja viljapuude vahel aia kaugemas ning lagedamas osas, kuhu

tõusev kuu mind oli meelitanud, sundis miski mind äkitselt seisatama — see ei olnud hääl ega kellegi silmamine, vaid uuesti seesama hoiatav lõhn.

Kibuvits, sidrunipuju, jasmiin, nelk ja roos levitasid oma igaõhtust aroomi otsekui pühitsetud viirukit, aga see lõhn ei tulnud ei lehtedest ega õitest, vaid — teadsin väga hästi — mister Rochesteri sigarist. Vaatasin ringi, kuulatasin. Nägin valminud vilja raskuse all koolduvaid oksi, kuulsin ööbikut ligidal metsasalus laksutamas, aga liikumas polnud kedagi näha, kellegi samme polnud kuulda, kuid sigarilõhn tugevnes, ma pidin põgenema. Pöördusin jalgväravani viivale rajale ja nägin mister Rochesteri aeda tulevat. Põikasin väätidega kinnikasvanud müüri varju. Tema arvatavasti ei jää siia kauaks, vaid läheb varsti majja tagasi. Ja kui ma vaikselt olen, õnnestub mul võib-olla temale märkamatuks jääda.

Aga ei — õhtutund veetles teda niisamuti nagu mindki. Ka temale meeldis see vana aed. Aeglaselt jalutas ta edasi, kord karusmarjapõõsa oksi kergitades, millel rippuvad marjad nii jämedad olid nagu ploomid, kord puult mõnd küpset kirssi noppides, teinekord jälle lillepuhmastele liginedes, et nende lõhna sisse hingata või õilmetel kastetilku imetleda. Suur ööliblikas lendas minust vuhinal mööda ja istus rohule just mister Rochesteri jala juurde; too märkas teda ja kummardus liblikat ligemalt silmitsema.

«Nüüd seisab ta seljaga minu poole ja ta tähelepanu on mujale suunatud,» mõtlesin ma, «kui ma tasa astun, võin ehk märkamatult minema lipsata.»

Hiilisin mööda muru äärt, et kruusa rigin mind ei reedaks. Mister Rochester seisis peenarde vahel ühe-kahe jardi kaugusel kohast, kust ma temast pidin mööduma. Liblikas oli ilmselt köitnud kogu ta tähelepanu. «Loodetavasti pääsen temast üsna hästi mööda,» mõtlesin endamisi. Aga kui ma üle astusin ta varjust, mida madalal paistev kuu pikalt teele heitis, lausus ta tasa, ilma et oleks ümber pöördunud:

«Jane, tulge seda elukat vaatama!»

Olin astunud täiesti käratult. Tema seisis seljaga minu poole — kas ta vari tõesti mu ära tundis? Jahmatusest üle saanud, läksin talle ligemale.

«Vaadake ta tiibu,» ütles ta, «säärased haruldused elutsevad Lääne-Indias. Nii suurt ja kirevat ööliblikat näeb Inglismaal harva. Noh! ja ongi läinud!»

Liblikas lendas minema. Ka mina hakkasin arglikult edasi astuma. Mister Rochester jalutas minuga kaasa, ja jõudnud jalgväravani, sõnas:

«Tulge tagasi — nii suurepärasel ööl on lihtsalt häbiasi toas

istuda. Kindlasti pole kedagi, kes võiks magada päikeseloojangu kohtumise ajal kuutõusuga.»

Kuigi mu keel mõnikord vastuseks küllalt väle on, tuleb ette silmapilke, mil ma täiesti nõutu olen. Ja alati juhtub seda minuga kõige kriitilisematel hetkedel, siis kui piinlikust kimbatusest väljapääsemiseks mõnda sobivat sõna või usutavat ettekäänet vaja oleks. Ma ei tahtnud mister Rochesteriga nii hilisel tunnil kahekesi pimedas aias jalutada, aga mulle ei tulnud ühtegi vabandust meelde. Viivitades järgnesin talle, pingutades mõtteid, et lahkumiseks ettekäänet leida. Ent tema ise näis nii tasakaalukas ja tõsine olevat, et mul oma mõtete pärast peagi häbi hakkas. Kui siin üldse midagi halba oli, siis peitus see nähtavasti minus endas. Tema mõtted olid puhtad ja kaugel kurjast.

«Jane,» alustas ta uuesti, kui me loorberialleele astusime ja aeglaselt aia lõpus kasvava kastani poole jalutasime, «Thornfield on suvel ilus, eks ole?»

«Jah, sir.»

«Te olete vist jõudnud juba mõningal määral siinsesse paika kiinduda — nimelt teie, kes te omate silma looduseilu jaoks?»

«Olen tõepoolest sellesse kiindunud.»

«Ja kuigi ma ei mõista, kuidas see võimalik on, märkan ma, et olete kiindunud ka väiksesse lapsikusse Adèle'i ning isegi lihtsameelsesse missis Fairfaxi?»

«Jah, sir, omamoodi poolehoidu tunnen nende mõlema vastu.»

«Ja teil oleks raske neist lahkuda?»

«Jah.»

«Kahju!» ohkas ta ja vaikis. «Nõnda on elus alati,» jätkas ta. «Vaevalt oled saanud meeldivasse puhkepaika maha istuda, kui juba mingisugune hääl sind üles käsib tõusta ja edasi minna, sest puhketund on lõppenud.»

«Kas ma pean ära sõitma, sir?» küsisin ma. «Thornfieldist lahkuma?»

«Arvan, et jah, Jane. Mul on väga kahju, Janet, aga teil tuleb tõepoolest ära sõita.»

See oli hoop. Ent ma ei kaotanud tasakaalu.

«Hea küll, sir, olen valmis, niipea kui ärasõiduks käsk saabub.»

«Ta ongi juba saabunud — pean selle täna õhtul edasi andma.»

«Siis te ikkagi abiellute, sir?»

«Ju-ust — täp-selt nii. Tabasite otse naelapea pihta nagu alati.»

«Peagi, sir?»

«Õige pea, mu — see tähendab, miss Eyre. Kas mäletate, Jane, kui mina või keegi teine teile esmakordselt teatas, et minul, vanapoisil, on kavatsus end abieluahelatega siduda lasta ning pühasse abieluseisusesse astuda, see tähendab, miss Ingramit oma rinnale suruda... Tõsi küll, ta on kogukas sületäis, aga mis sellest — nii suurepärast olendit, nagu mu ilus Blanche, ei saa ilmaski liiga palju olla.

Niisiis, nagu ma ütlesin... Jane, kuulake mind! Kas te sellepärast oma pea kõrvale pöörasite, et veel mõnda öölibli-kat leida? See oli ju ainult lepatriinu, mu laps, ta lendas ära koju.* Tahaksin teile meelde tuletada, et nimelt teie ise ütle-site seda mulle esimesena ja pealegi säärase peenetundelisu-sega, mida ma teis väga austan — ettevaatlikkuse, mõist-likkuse ja alandlikkusega, mis on nii sündsad teie kui kasva-taja ja alluva positsioonile —, et juhul, kui ma miss Ingra-miga abiellun, on teil ja Adèle'il parem siit kaduda. Jätan siinjuures tähele panemata halva varju, mille te oma ette-panekuga mu armsamale heitsite. Kui te kord siit kaugel olete, Janet, püüan ma selle unustada ja mäletada ainult ettepaneku mõistlikku külge, mis on niivõrd kaaluv, et otsus-tasingi selle järgi toimida. Adèle läheb kooli ja teile on uut kohta vaja.»

«Jah, sir. Ma saadan otsekohe kuulutuse ajalehte. Aga vahepeal arvatavasti...» Tahtsin öelda: arvatavasti võin ma siia jääda, kuni endale teise ulualuse leian. Vaikisin, sest tundsin, et edasi rääkides ei suudaks ma oma häält valitseda.

«Umbes kuu aja pärast loodan ma abielus olla,» jätkas mister Rochester. «Aga selleks ajaks otsin teile ise mõne töö-koha ja varjupaiga.»

«Tänan, sir. Mul on kahju, et teen teile...»

«Oo, ärge vabandage! Kui töötaja oma kohuseid niivõrd hästi täidab nagu teie, on tal isegi teatav õigus väikesele tee-nele peremehe poolt oma edasise elu korraldamiseks. Muide, oma tulevase ämma kaudu kuulsin ma kohast, mis teile võiks sobida: missis Dionysius O'Gall Bitternutt-Lodge'is, Con-naughtis Iirimaal usaldaks teile oma viie tütre kasvatamise. Loodetavasti meeldib teile Iirimaa, räägitakse, seal olevat südamlikud inimesed.»

«Iirimaa on väga kaugel, sir.»

«Pole viga — teiesugune tütarlaps ei karda teed ega kau-gust.»

«Mitte teed, kuid kaugust. Meri lahutab mind...»

---

* Vihje tuntud inglise lastelaulule:
«Lepatriinu, lepatriinu, lenda ära koju...» *Tlk.*

«Millest, Jane?»

«Inglismaast ja Thornfieldist — ja...»

«Ja...?»

«...teist, sir.»

See libises mul tahtmatult üle huulte, ja niisama tahtma-tult purskasid mul pisarad silmist. Nuukseid alla surudes nutsin ma hääletult. Mõte missis O'Gallist Bitternutt-Lod-ge'is täitis mu südant valuga. Veelgi valusam oli mõelda kaugusest, mis saatus minu ja mu peremehe vahele näis too-vat. Ent kõige valusam oli mõte meid ookeanina lahutavast seisusevahest, rikkusest ja seltskondlikust tavast, mis peagi eemaldavad mind inimesest, keda ma siiralt ja lootusetult armastan.

«See on väga kauge tee,» ütlesin ma uuesti.

«Seda ta on kindlasti. Ja kui te Bitternutt-Lodge'i sõidate, ei näe ma teid enam iialgi, Jane, see on samuti surmkindel. Mina Iirimaale ei tule, kuna see maa mulle eriti ei meeldi. Me olime head sõbrad, eks ole, Jane?»

«Jah, sir.»

«Ja kui sõpradel seisab ees lahkumine, tahavad nad seda lühikest aega, mis neile veel on jäänud, veeta üheskoos. Tulge, kõneleme veidi aega rahulikult teekonnast ja lahku-misest, vestleme, kuni tähed taevas särama löövad. Siin on pink vana kastani all. Istume täna õhtul siia, sest meile pole saatusest antud siin enam iialgi koos viibida.» Ta pani mind istuma ja istus ise mu kõrvale.

«Iirimaale on pikk tee, Janet, ja mul on kahju oma väikest sõpra nii väsitavale teekonnale saata, aga kui teisiti ei saa, mis siis teha? Mis te arvate, Jane, kas meid ühendab mingi sugulusside?»

Sel hetkel ei riskinud ma vastata, mu süda oli kurbusest lausa lõhkemas.

«Mõnikord on mul imelik tunne — eriti siis, kui te mu ligidal viibite nagu praegu: mul on tunne, justkui oleks miski mu vasaku külje ribide all nagu niidiga tugevasti ühendatud vastava kohaga teie väikeses kehas. Aga ma kardan, et see ühendav side katkeb, kui tormine meri ja kakssada miili maad meie vahele tulevad. Ja ma kardan, et mu süda hakkab verd tilkuma. Mis puutub teisse, siis — teie unustate mu varsti.»

«Mitte iialgi, sir, te teate...»

Ma ei suutnud jätkata.

«Jane, kas te kuulete, kuidas ööbik metsas laksutab? Kuu-lake!»

Kuulatasin. Ma ei suutnud enam kramplikku nuuksumist

tagasi hoida ja andsin pisaratele vaba voli, ise kõigest kehast värisedes ning meeletult ahastades. Ainus, mida ma mõelda suutsin, oli kibe kahetsus, et ma üldse maailma olen sündinud ja kunagi Thornfieldi tulnud.

«Teil on kahju siit lahkuda?»

Sügav erutus, mida kurbus ja armastus minus olid äratanud, valdas mind üha tugevamini, nõudes õigust avalduda, elada, kasvada, kõige üle võimust võtta, jah — välja öelda kõik, millest süda tulvil oli.

«Mul on raske Thornfieldist lahkuda, sest ma armastan Thornfieldi. Armastan teda sellepärast, et elasin siin täisverelist ja õnnelikku elu — vähemalt mõnikord. Minu inimõigusi ei sõtkutud siin hoolimatult jalge alla. Mul pole põhjust olnud hirmust kangestuda. Mind ei alavääristatud ega eraldatud inimestest, kellel on tarmukad mõtted ja üllad tunded. Ma kõnelesin nagu üheväärne sellega, keda hardalt austan ja imetlen — originaalse, tugeva, suure mõistusega inimesega. Õppisin tundma teid, mister Rochester, ja hirm ning ahastus täidavad mu südant, kui mõtlen sellele, et mind igaveseks teie juurest ära kistakse. Ma mõistan lahkumise paratamatust, aga see on nagu surma paratamatusele vastuvaatamine.»

«Milles see paratamatus seisab?» küsis ta ootamatult.

«Milles? Te ju ütlesite mulle põhjuse.»

«Missuguse põhjuse?»

«Põhjuseks on miss Ingram, aadelliku päritoluga ilus naine — teie pruut.»

«Minu pruut! Kuidas pruut? Minul ei ole pruuti!»

«Aga varsti on.»

«Jah, varsti! Varsti!» Ta surus hambad kokku.

«Siis pean mina ära minema, teie ise ütlesite seda.»

«Ei, teie jääte! Vannun seda — ja oma sõna ma ei murra.»

«Aga mina ütlen teile, et ma lähen!» vastasin peaaegu raevudes. «Kas te mõtlete, et suudaksin siia jääda, muutudes teile ei millekski? Kas mõtlete, et ma olen automaat — tundetu masin, ning suudan rahulikult taluda, kui minult mu leivapaluke otse suu eest ära võetakse ja mind eluandvast veetilgast ilma jäetakse? Kas te mõtlete, et kuna ma olen vaene ja tähtsusetu, ilutu ja väike, puudub mul hing ja süda? Te eksite! Minul on niisamasugune hing nagu teilgi ja süda tundeline nagu teistelgi! Ja kui jumal mulle pisutki ilu ja natukesegi vara oleks kinkinud, oleksin lahkumise minust teile niisama raskeks teinud, nagu minul on praegu raske lahkuda teist. Ma kõnelen teiega otsekoheselt, jättes kõrvale seltskondlikud tõekspidamised, konventsionaalsused ja isegi

kõik maise, — see on minu hing, mis teie hingega kõneleb, just nagu oleksime mõlemad läbinud surmavärava ja seisaksime Jumala aujärje ees — võrdsed, nagu me oleme!»

«Nagu me oleme!» kordas mister Rochester ning haaras mind oma sülelusse, surus oma rinnale ja suudles mind otse huultele. «Kas nii, Jane?»

«Jah nõnda, sir,» vastasin, «ja ometi mitte nõnda, sest te olete niisamahästi nagu abielus — olete seotud inimesega, kes teid ei vääri, kelle vastu te ei tunne mingit sümpaatiat, sest olen kuulnud, kuidas te tema üle irvitate. Mina põlgaksin niisugust ühendust! Sellepärast olen mina teist parem — laske mind minna!»

«Kuhu, Jane? Iirimaale?»

«Jah, Iirimaale. Olen teile kõik oma südamelt ära öelnud ja võin nüüd minna ükskõik kuhu.»

«Jane, olge vagusi! Ärge rabelege nagu metsik, meeletu lind, kes on võitluses valmis oma sulgi puruks kiskuma.»

«Ma ei ole lind ja mind ei pea ükski püünis kinni. Mina olen vaba inimene vaba tahtega, tahtega, millega enda praegu teie käest vabastan.»

Uus jõupingutus lasi mind vabadusse. Seisin ta ees püstipäi.

«Teie tahe otsustagu teie saatuse,» ütles ta. «Pakun teile oma kätt, südant ja kõike, mis mul on.»

«Te mängite minuga kometit, ma ainult naeran selle peale.»

«Ma palun teid sammuda minu kõrval läbi elu — olla mulle teiseks minaks ja parimaks maapealseks kaaslaseks.»

«Teie olete oma valiku juba teinud, teil tuleb selle juurde ka jääda.»

«Jane, vaikige veidi aega, te olete ülimalt erutatud. Ka mina vaikin.»

Piki loorberialleed lähenes tuulesööst, pannes kastani oksad kõikuma, liikus edasi — ära lõputusse kaugusse — ja hääbus. Nüüd oli ööbikulaul ainus hääl öös. Seda kuulates puhkesin ma uuesti nutma. Mister Rochester istus vaikselt, vaadates mind õrnalt ja tõsiselt. Möödus tükk aega, enne kui ta lõpuks lausus:

«Tulge mu kõrvale, Jane. Selgitame olukorra ja püüame teineteist mõista.»

«Ma ei tule enam iialgi te kõrvale. Ma olen kord eemale tõugatud ja tagasi tulla ma ei saa.»

«Aga, Jane, ma kutsun teid kui oma tulevast naist, ainult teid kavatsen ma naida.»

Vaikisin. Mõtlesin, et ta mind pilkab.

«Tulge, Jane, — tulge!»

«Teie pruut seisab meie vahel.»

Ta tõusis üles ja oli ühe sammuga minu juures.

«Siin on minu pruut,» ütles ta mind uuesti oma embusse haarates. «Siin on mulle võrdne ja mulle omane. Jane, kas tahate mu naiseks saada?»

Ikka veel ei vastanud ma midagi, vaid püüdsin ennast ta käte vahelt vabastada, sest ma ei uskunud teda veelgi.

«Te kahtlete minus, Jane?»

«Täiesti.»

«Te ei usu mind?»

«Mitte raasugi.»

«Olen ma siis teie silmis valelik?» küsis ta kirglikult. «Väike skeptik, teid tuleb veenda. Mis armastust saab minul miss Ingrami vastu olla? Mitte mingisugust, te teate seda. Mis armastust saab temal minu vastu olla? Mitte mingisugust, nagu ma nõuks olen võtnud tõestada. Lasin lendu kuulduse, et mu varandus pole ühte kolmandikkugi sellest, mida arvatakse olevat. Jälgisin nende reageerimist: tema ja ta ema suhtumine minusse muutus otsekohe jahedaks. Ma ei tahaks — ma ei saaks abielluda miss Ingramiga. Aga sind, sa imeline, peaaegu ebamaine olend, armastan ma nagu oma silmatera. Sind, vaest ja tundmatut, väikest ja ilutut, nagu sa ennast nimetasid, palun ma oma naiseks saada.»

«Kuidas? Mind?» üllatusin ma, hakates ta tõsiduse, pigem küll avameelsuse tõttu teda uskuma. «Mind, kellel pole ühtki teist sõpra maa peal peale teie — kui te mu sõber olete —, mitte krossigi hinge taga peale selle, mida teie mulle maksnud olete?»

«Sind, Jane. Sina pead mu omaks saama — päriselt minu omaks. Kas tahad? Ütle jah, ruttu!»

«Mister Rochester, lubage, ma vaatan teile näkku. Pöörake ennast kuuvalguse poole!»

«Milleks?»

«Tahan seda lugeda teie näost, pööraке ennast!»

«Hea küll. Te ei loe sealt rohkem kui kortsutatud, täiskriipsutatud leheküljelt. Lugege, kuid ruttu, sest ma kannatan.»

Ta nägu oli erutatud ja õhetas, lihased tõmblesid ja silmades oli kummaline helk.

«Oo, Jane, sa piinad mind!» hüüdis ta. «Su uuriv, ent ustav ja suuremeelne pilk piinab mind!»

«Kuidas piinab? Kui olete siiras ja te ettepanek tõsine, saavad minu tunded teie vastu olla ainult tänulikkus ja andumus — need ei tee haiget.»

«Tänulikkus?!» hüüatas ta ja lisas erutusega: «Jane, võta kiiresti mu ettepanek vastu. Ütle: Edward — kutsu mind nimepidi —, Edward, ma tahan sinuga abielluda!»

«Te kõnelete tõsiselt? Kas te armastate mind tõeliselt? Kas soovite puhtast südamest, et ma teie naiseks saaksin?»

«Jah. Ja kui on tarvis vannet, et sind veenda, vannun ma seda.»

«Siis, sir, tahan ma teiega abielluda.»

«Edward!» — «Mu väike naine!»

«Kallis Edward!»

«Tule ligemale — tule mulle nüüd päris ligidale,» ütles ta, ja oma põske minu põse vastu surudes lisas ta, hääles sügavaim tunne, iga sõna rõhutades: «Tee mind õnnelikuks — ja ka mina teen su õnnelikuks.»

«Jumal andestab mulle!» jätkas ta hetke pärast. «Ja ärgu inimene ennast sellesse segagu. Ta on minu ja ma tahan teda kinni hoida.»

«Pole kedagi, kes ennast vahele võiks segada, sir. Minul sugulasi ei ole.»

«Ei ole?! Nii ongi kõige parem,» ütles ta.

Kui ma teda vähem oleksin armastanud, oleksid mulle ta võidurõõmutsev toon ja metsik pilk võõrastavaina tundunud. Ent istudes ta kõrval ning vabanenud lahkumise painajalikust hirmust ja tõstetud otsekui paradiisi, elasin ainult õnnetundest, mida ma jõin lausa joobumiseni. Ning ikka ja uuesti küsis ta:

«Kas sa oled õnnelik, Jane?»

«Jah.»

«Siis on kõik hea, siis on kõik hea,» pomises ta endamisi. «Kas ei leidnud ma ta sõpradeta, üksikuna ja õnnetuna? Kas ei taha ma teda kaitsta, hellitada ja lohutada? Kas ei ole mu südames armastus ja mu otsus kõigutamatu? See lunastab mind Jumala kohtu ees. Ma tean, et mu Looja peab õigeks seda, mida ma teen. Mis puutub maailma arvamisse — sellest ma ei hooli! Mis puutub inimeste kohtumõistmisse — sellest pesen oma käed puhtaks.»

Ent mis oli vahepeal looduses juhtunud? Kuu oli veel loojumata, kuid meid ümbritses tihe hämarus. Nii ligidal kui ma mister Rochesterile ka ei olnud, võisin ta nägu vaevu näha. Mis oli juhtunud kastaniga? Ta mühises ja oigas, loorberialleel aga ulus tuul, iilidena meist üle vuhisedes.

«Me peame sisse minema,» ütles mister Rochester, «ilm muutub. Võiksin siin sinuga hommikuni istuda.»

«Ja mina niisamuti,» mõtlesin ma. Võib-olla oleksin seda kuuldavalt öelnud, ent järsku sähvatas pilvede vahelt välgu

hele nool, käis raksatus ja üle meie veeres kõuemürin. Ehmunult peitsin eredast valgusest pimestatud silmad mister Rochesteri õla varju.

Kohinal kallas taevast vihma alla. Jooksime kiiruga läbi aia, kuid enne kui maja ukseni jõudsime, olime mõlemad läbimärjad. Hallis võttis ta mu ümbert rätiku ja hakkas mu vallapääsenud juustest vett välja pigistama. Samal ajal väljus missis Fairfax oma toast. Ei mina ega mister Rochester ei märganud teda. Lamp oli süüdatud. Kell oli iga hetk kaksteist löömas.

«Nüüd kähku märjad riided seljast,» ütles mister Rochester. «Aga enne kui lähed, head ööd — head ööd, mu kallis!»

Ta suudles mind mitu korda. Kui ma ta sülelusest vabanenuna silmad tõstsin, nägin leske — kahvatut, tõsist ja üllatunut. Ma ainult naeratasin talle ja jooksin trepist üles. «Seletused jäägu homseks,» mõtlesin ma. Oma toas olles tundsin siiski kerget torget mõttest, et ta kas või ajutiseltki võiks valesti tõlgendada seda, mida ta nägi. Ent rõõm summutas peagi kõik teised tunded. Kuigi tuul ulus ja oigas ning pikseragin kostis otse maja kohal ja välgud vihaselt sähvisid, ei tundnud ma hirmu. Kaks tundi ühtejärge valas vihma nagu kosest. Selle aja jooksul tuli mister Rochester kolm korda mu ukse taha ja küsis, ega ma ei karda, — see rahustas mind ja andis jõudu kõigeks.

Järgmisel hommikul, enne kui ma voodist olin tõusnud, tuli väike Adèle joostes mulle uudist tooma: öösi olevat välk sisse löönud suurde kastanisse aia lõpus ja poole puust ära kiskunud.

24. PEATÜKK

Sellal kui ma voodist üles tõusin ja riietusin, mõtlesin ma juhtunu üle järele ja küsisin endalt hämmeldunult, kas see kõik polnud ainult unenägu. Ma ei suutnud uskuda, et see oli tõelisus, enne kui mister Rochesteri jälle näen ja ta suust uuesti armusõnu ning -tõotusi kuulen.

Juukseid korraldades vaatasin ennast peeglist, ja mulle tundus, et mu nägu oli nagu kaunimaks läinud: pilku hingestas lootus, põsed õhetasid ja silmad särasid, otsekui oleksid nad rõõmulättesse vaadanud ja selle sätendavalt virvepinnalt endale kiirguse laenanud. Nii mõnigi kord polnud ma julgenud peremehele otsa vaadata, kartes, et ma talle ei meeldi, aga täna uskusin kindlasti, et see ta kiindumust ei jahuta, kui ma oma silmad tema poole tõstan. Valisin kapist

lihtsa, puhta ja heleda suvekleidi ning panin selle selga. Mitte ükski kleit polnud mulle kunagi nii hästi sobinud, sest ühtegi polnud ma kandnud sellises taevalikus rõõmsas meeleolus.

Kui ma alla halli jooksin, ei üllatanud mind põrmugi, et öisele tormile oli järgnenud sädelev juunihommik. Läbi avatud klaasukse tundsin tuuleõhu värsket ja meeldivalõhnalist hingust. Ka loodus peab rõõmustama, kui mina õnnelik olen. Mööda teed ligines kerjusnaine oma väikese pojaga, mõlemad kahvatud ja räbaldunud. Jooksin nende juurde ja andsin neile kogu raha, umbes kolm-neli šillingit, mis mul kotis juhtus olema. Kõik inimesed, olgu head või halvad, peavad täna minu rõõmust oma saama. Varesed kisasid, linnukesed laulsid lustiliselt, aga kõikidest kõige rõõmsam oli mu omaenese hõiskav süda.

Mind üllatas aga pilvise näoilmega missis Fairfax, kes aknast välja vaadates tõsiselt lausus:

«Miss Eyre, kas te hommikust sööma tulete?»

Kogu hommikueine ajal oli ta käitumine tagasihoidlik ja jahe, aga ma ei võinud talle midagi ütelda. Pidin ootama, kuni peremees ise talle vajaliku seletuse annab, seetõttu pidi ka tema ootama. Sõin kiiruga ja ruttasin üles. Õppetoa uksel tuli mulle vastu Adèle.

«Kuhu sa lähed? Aeg on tundidega alustada.»

«Mister Rochester saatis mind lastetuppa.»

«Kus ta on?»

«Seal sees,» viitas ta uksele, kust oli tulnud.

Läksin sisse ning seal ta seisis.

«Tule siia ja ütle mulle tere hommikust,» lausus ta.

Liginesin rõõmuga. Seekord ei saanud ma tervituseks külmviisakat tervitussõna ega käepigistust — ei, ta võttis mul ümbert kinni ja suudles mind. Nii loomulik, nii soe oli tunda end temast armastatuna ja hellitatuna.

«Jane, sa lausa õitsed täna, naeratad ja oled üldse imekena,» ütles ta. «Täna hommikul oled sa tõepoolest ilus. Ons see mu kahvatu väike haldjas? Mu sinepiivake? See punahuulte ning päikesepaistelise näoga tütarlaps, lohukesed põskedes, siidpehmete pähklipruunide juuste ja sädelevate sõstrasilmadega.» (Vabandan eksituse pärast, sest mul on tegelikult rohelised silmad, kuid tema meelest olid nad täna erilist värvi.)

«See on Jane Eyre, sir.»

«Kellest peagi saab Jane Rochester,» lisas ta. «Nelja nädala pärast, Janet, ja mitte üks päev hiljem. Kas kuuled?»

Kuulsin, kuid ma ei suutnud kõike täiesti mõista, see pani

mul pea ringi käima. Tunne, mis mind läbis, oli tugevam kui rõõm — see rabas ja lõi uimaseks, see oli peaaegu hirm.

«Sa punastasid ja kahvatasid äkki. Mis sul on?»

«Sellepärast, et te mind uue nimega nimetasite — Jane Rochester. See tundub mulle nii võõrana.»

«Jah — missis Rochester,» ütles ta. «Noor missis Rochester — Fairfax Rochesteri nooruke naine.»

«Seda ei hakka iialgi olema, sir, see ei kõla tõepäraselt. Inimesed ei saavuta selles maailmas ealeski täielikku õnne. Miks peaks minu saatus teiste omast erinema? Kui ma kujutlen, missugune õnn minule osaks on saanud, tundub see mulle muinasjutuna, unenäona avasilmi.»

«Mida ma võin ja tahan tõelisuseks muuta. Alustan juba täna. Kirjutasin hommikul oma pankurile Londonis, et ta saadaks ära juveelid, mis tema juures hoiul on, — need on Thornfieldi leedide perekonnaehted. Päeva-kahe pärast loodan need sinu sülle asetada, sest sinule peab osaks saama niisamasugune austus ja tähelepanu, nagu oleksid sa peeri tütar, kellega ma abiellun.»

«Oo, sir, milleks mulle kalliskivid? Ärgem rääkigem neist. Jane Eyre ja kalliskivid — see on ebaloomulik ja võõrastav. Meelsamini loobuksin ehetest.»

«Oma käega tahan sulle briljantidest kee kaela ja diadeemi su juustele kinnitada — need sobivad sulle, sest loodus on sind märgistanud suursuguste näojoontega. Tahan su peened käerandmed käevõrudega kaunistada ja su haldjasõrmed kuldsõrmustega katta.»

«Ei, ei, sir! Mõelgem muudest asjadest ja kõnelgem teisel teemal. Ärge kõnetage mind, nagu oleksin ma mõni kaunitar; olen teie lihtne kveekerlik guvernant.»

«Minu silmis oled sa kaunitar, ja kaunitar minu südamesoovi järgi — habras ja hell.»

«Nääpsuke ja tundmatu päritoluga, tahtsite öelda. Teie kas näete und, sir, või pilkate mind. Jumalapärast, ärge minu kulul nalja heitke!»

«Panen su ilu tunnistama kogu maailma,» jätkas ta, kui mul ta sõnade pärast juba tõepoolest ebamugav oli hakanud. Tundsin, et ta kas petab ennast või püüab petta mind. «Tahan oma Jane'i siidi ja pitsidesse riietada, ta juukseid roosidega kaunistada ja pead, mida ma nii väga armastan, kõige hinnalisema looriga ehtida.»

«Ja siis ei tunneks te mind enam ära, sir. Siis ei oleks ma enam teie Jane Eyre, vaid ahv narrikuues, vares paabulinnu sulgedes. Ma tahaksin ennast niisama vähe näha õuedaamirüüs kui teid mõnes teatrikostüümis. Mina ei saaks teid

ühelgi juhul ilusaks pidada, sest ma armastan teid liiga sügavasti selleks, et teile meelitusi ütelda. Ärge ka teie mind meelitage.»

Tema aga jätkas endist teemat, arvestamata minu vastuväiteid.

«Juba täna viin sind Millcote'i ja sa pead endale kleidid välja valima. Ütlesin sulle, et me abiellume nelja nädala pärast. Laulatus toimub vaikselt, kohalikus kirikus. Seejärel kihutame otsemaid linna ja juba mõne päeva pärast viin oma aarde lõunamaile, päikesele ligemale. Sa pead nägema Prantsusmaa viinamägesid ja Itaalia orge, pead nägema kõike, mis oli kuulus minevikus ja on imetlusväärne tänapäeval. Sa pead ka suurlinnade elu maitsta saama, et ennast teistega võrreldes hindama õppida.»

«Mina ja reisima? Koos teiega, sir?»

«Sa näed Pariisi, Rooma, Napolit, Firenzet, Veneetsiat ja Viini. Kõik maad, kus ma üksi olen rännanud, käime üheskoos läbi; seal, kus ma ka iganes ringi ei hulkunud, peab nüüd astuma su sülfiidijalake*. Sellest on kümme aastat, kui ma nagu meeletu läbi Euroopa tormasin, ja mu kaaslasteks olid põlgus, vihkamine ning raev. Nüüd tahan ma tervenenult uuesti neidsamu paiku külastada koos kõige ingellikuma olendiga, kes mulle lohutust on toonud.»

Tema viimaseid sõnu kuuldes puhkesin ma naerma.

«Ma ei ole mingi ingel,» tunnistasin ma, «ega saa selleks ka enne, kui suren. Mina olen see, kes ma olen. Ärge nõudke ega lootke minus leida midagi ingellikku, mister Rochester, sest minus on seda niisama vähe nagu teiski. Ja seda ma teilt hoopiski ei oota.»

«Mida sa siis minult ootad?»

«Mõnda aega olete võib-olla niisugune nagu praegu, kuid mitte kauaks. Siis jahenete ja muutute tujukaks, seejärel tõredaks ja mul on küllalt tegemist, et teie meele järgi olla. Aegamisi võib-olla harjute minuga ja kiindute minusse uuesti — ma ütlen kiindute, mitte armastate. Arvan, et teie armastus kestab kuus kuud või isegi vähem. Olen lugenud raamatutest, mille autoriteks on mehed, et seda peetakse abielumehe kire kestvuse kõige pikemaks perioodiks. Siiski, kõigest hoolimata loodan ma kui sõber ja elukaaslane oma kallile käskijale mitte ealeski vastumeelseks minna.»

«Vastumeelseks! — see oled jälle sina ise! Vastuoksa, ma mõtlen, et kiindun sinusse ikka uuesti ja uuesti. Ja vähe sel-

---

* s ü l f — õhuvaim, sale tütarlaps. *Tlk.*

lest, et ma sinusse kiindun, ma tahan sind uskuma panna, et ma sind armastan — truult, palavalt ja igavesti.»

«Aga kas te tõepoolest ei ole tujukas, sir?»

«Naistele, kes mulle ainult välimuselt meeldivad, olen ma kurat ise, kui ma avastan, et neil ei ole ei hinge ega südant, vaid üksnes madalus ja tühisus, võib-olla ka nõmedus ja tujukus. Kuid selgele silmavaatele ja kõneosavale keelele, tulisele hingele ja iseloomule, mis küll paindub, aga ei murdu, mis on ühteaegu järeleandlik ja kõigutamatu, mõjutatav, aga järjekindel, olen ma alati hell ja truu.»

«Kas te olete kunagi säärast iseloomu kohanud, sir? Kas te armastasite teda?»

«Armastan teda praegu.»

«Aga enne mind — kui ma tõesti teie suurtele nõuetele vastan?»

«Sinutaolist pole ma kunagi kohanud, Jane. Sa näid alistuvat, ent ometi valitsed. Sa teed kõike minu meele järgi ja veetled oma järeleandlikkusega. Aga kui ma su siidpehmet juust oma sõrme ümber mähin, tunnen värinat kätes ja südames: olen su mõju all — olen vallutatud. Su mõju on mulle magusam kui ma väljendada oskan ja su võidus on veetlust rohkem kui üheski minu triumfis. Miks sa muigad, Jane? Mida see seletamatu, võõristav muutus tähendab?»

«Mulle meenus — te vabandage mu mõtet, sir, see tekkis tahtmatult —, mulle meenusid Herakles ja Simson oma võlutaridega . . .*»

«Sa väike vallatu . . .»

«Kuss, sir! Nüüd ei kõnele te kuigi mõistlikult. Mitte sugugi mõistlikumalt kui toimisid nood mehed. Siiski, kui nad oleksid abiellunud, oleks nende austajalik õrnus kindlasti abikaasaliku valjusega asendunud. Kardan, et seesama juhtub teiega. Huvitav, mida vastaksite mulle aasta pärast, kui ma teilt midagi paluksin, mille täitmine teile ebamugav ja vastumeelne oleks?»

«Palu juba nüüd, Janet, — kas või kõige tühisemat asja! Ma tahan, et sa paluksid . . .»

«Ja ma teengi seda, sir. Mul on palve juba valmis.»

«Räägi! Aga kui sa mulle sääraselt naeratades otsa vaatad, vannun, et nõustun su palvet täitma enne, kui ma seda kuulnud olen, ja teen ennast narriks.»

«Sugugi mitte, sir. Ma palun ainult ühte: ärge saatke ehete

---

* Nagu ühes kreeka müüdis jutustatakse, armus Herakles Lüüdia kuningannasse Omphalesse ja teenis teda ustavalt ning ketras talle lõnga. Simsoni reetis ta armsam Delila, kes lõikas ära Simsoni juuksed, millega kadus ka viimase tohutu jõud. *Tlk.*

järele ega kroonige mind roosidega! See oleks niisama hea kui ääristaksite selle lihtsa taskurätiku, mis teil siin on, kuldse pitsiga.»

«Tähendab — «kullata ehedat kulda on asjatu»*. Ma tean seda. Su nõudmine on rahuldatud, ma muudan korralduse, mille ma pankurile saatsin. Aga sa ei ole minult ikka veel midagi palunud, sa ainult lükkasid kingituse tagasi. Proovi veel kord!»

«Hea küll, sir. Olge nii hea ja rahuldage mu uudishimu ühes küsimuses, mis mind väga huvitab.»

Mister Rochester läks rahutuks.

«Kuidas? Missuguses?» nõudis ta läbematult. «Uudishimust tingitud palve on ohtlik. Hea, et ma ei andnud tõotust igat su soovi täita . . .»

«Selle soovi täitmises ei saa küll mingit hädaohtu olla, sir.»

«Lase tulla, Jane! Meelsamini kuuleksin, et sa mingisuguse salapärase küsimuse asemel sooviksid mult poolt kogu mu varandusest.»

«Kuulge, kuningas Ahasveerus! Milleks mulle teie varandust vaja? Kas te peate mind liiakasuvõtjaks juudiks, kes teie maaga head äri tahab teha? Pigem soovin, et kingiksite mulle oma täieliku usalduse. Te ei keela ju mulle oma usaldust, kuna te mind oma südamele nii lähedale lasite?»

«Rõõmuga kingin sulle kogu oma usalduse küsimustes, mis seda väärivad, Jane. Aga, jumalapärast, ära igatse endale asjatut murekoormat! Ära ihalda mürki — ära mine ehtsaks Eevaks!»

«Miks mitte, sir? Just äsja kõnelesite mulle, kui väga teile meeldib end vallutatuna tunda ja kui suurepärane tunne olevat alistumine. Kas te arvate, et oleks parem, kui ma teie ülestunnistust ära kasutaksin ja hakkaksin meelitama ning nõudma, võib-olla isegi nutma ja mossitama, kui tarvis, — lihtsalt selleks, et oma võimu teie üle proovida?»

«Katsu, kas julged seda teha! Astu üle piiri, tarvita mu usaldust kurjasti, ja mäng on läbi.»

«Juba läbi, sir? Niikauaks seda oligi? Kui süngeks te korraga läksite! Kulmud on nii jämedad nagu mu sõrm ja laup

---

* «Kullata ehedat kulda, lisada liiliale helki,
panna kannikest kangemalt lõhnama
. . . . . .
on asjatu liialdus naeruväärt.»
Shakespeare: «Kuningas John»
(IV v., I pilt). *Tlk.*

meenutab mulle ühte kohta luuletuses «Sünk-ähvardav kõuepilv». Arvatavasti lähete niisuguseks pärast abiellumist?»

«Kui sa selliseks jääd nagu praegu, siis mina kui kristlane pean küll peagi loobuma suhtlemisest haldja või salamandriga. Aga mida sa küsida tahtsid, ninatark, — ütle välja!»

«Nüüd olete kõike muud kui viisakas, sir. Aga mulle meeldib jämedus palju rohkem kui meelitamine. Pigem olen ninatark kui ingel. Tahtsin teilt küsida nimelt seda: miks püüdsite mind uskuma panna, et kavatsete miss Ingramiga abielluda?»

«See on kõik? Jumal tänatud, et polnud midagi hullemat!» Korts kulmude vahelt kadus, ta vaatas mulle naeratades otsa ja silitas mu juukseid, justkui oleks tal hea meel, et on möödunud hädaoht. «Võin vist pihtida,» jätkas ta, «kuigi ma sellega su meelepaha esile kutsun. Ma olen näinud, missugune tulehark sa võid olla, kui püha viha täis oled. Eilses õhtujaheduses sa lausa hõõgusid kuupaistel, kui oma saatuse vastu mässu tõstsid ja meid üheõiguslikuks kuulutasid. Muide, Janet, see olid sina, kes mulle abieluettepaneku tegi!»

«Muidugi et olin. Aga palun asja juurde, sir, — miss Ingram?»

«Hea küll. Teesklesin miss Ingramiga kurameerimist ainult sellepärast, et tahtsin sind endasse niisama meeletult armuma panna, nagu mina olin armunud sinusse. Teadsin, et armukadedus on sel puhul parim abiline.»

«Suurepärane! Nüüd olete mu silmis väike, mitte põrmugi suurem mu väikesest sõrmeotsast. Kui häbiväärne ja äärmiselt autu oli säärane käitumisviis! Kas te siis miss Ingrami tunnetele ei mõelnud, sir?»

«Kõik tema tunded on ühte punkti koondunud — uhkuseks, ja see vajab alandamist. Sa olid armukade, Jane?»

«Pole tähtis, mister Rochester. See ei peaks teid kuidagi huvitama. Vastake mulle veel kord ja täiesti ausalt, kas te olete kindel, et miss Ingram teie autu koketeerimise pärast ei kannata? Kas ta ei tunne end hüljatuna ja petetuna?»

«Võimatu! Otse vastupidi, ma ju rääkisin sulle, kuidas tema ise mu maha jättis: teade mu «maksujõuetusest» jahutas, õigemini küll lämmatas ta kireleegi silmapilkselt.»

«Teil on omapärane, riukaline mõtlemisviis, mister Rochester. Kardan, et teie põhimõtted nii mõneski küsimuses ekstsentrilised on.»

«Minu põhimõtteid pole kunagi suunatud, Jane. Tähelepanu puudumise tõttu on nad võib-olla veidi kõverdi kasvanud.»

«Ei, tõsiselt: kas ma võin seda suurt õnne nautida, mis mulle nii ohtralt osaks on langenud, teades, et keegi teine ei pea kannatama kibedat hingepiina, nagu mina alles hiljuti kannatasin?»

«Seda sa võid, mu väike hea tüdruk. Maailmas ei ole ühtki teist inimest, kelle südames oleks nii palju puhast armastust minu vastu kui sinul. «Ma võian oma hinge meelsa salviga»*, Jane, see palsam on usk sinu armastusse.»

Surusin oma huuled ta käe vastu, mis mu õlal lebas. Armastasin teda nii väga — rohkem kui oskaksin ütelda, rohkem kui sõnad seda väljendada suudavad.

«Palu veel midagi,» ütles ta. «Rõõm on täita seda, mida sina palud.»

Mul oli jälle palve valmis.

«Teatage oma kavatsustest missis Fairfaxile, sir. Ta nägi mind eile õhtul teiega hallis ja on šokeeritud. Seletage talle kõik enne, kui ma temaga jälle kohtun. Mind vaevab teadmine, et see hea naine otsustab minu üle vääriti.»

«Mine oma tuppa ja pane kübar pähe! Täna hommikul sõidad sa minuga Millcote'i. Ja sellal kui sa riietud, valgustan ma vanaprouat. Ta vist mõtles, et sa oled armastuse pärast ohverdanud kõik ega kahetsegi seda?»

«Arvatavasti mõtleb ta, et olen nii oma kui ka teie positsiooni unustanud, sir.»

«Positsiooni? Positsiooni! Sinu positsioon on minu südames, ja hoidku ennast see, kes sind solvata kavatseb nüüd või edaspidi! Mine!»

Olin peagi riides. Ja kui ma kuulsin mister Rochesteri missis Fairfaxi toast lahkuvat, ruttasin alla. Vana daami oli segatud ta igahommikusel piiblilugemisetunnil. Raamat lebas avatult ta ees ja prillid selle peal. Näis, et pärast mister Rochesteri teadet oli ta oma tegevuse unustanud. Pilk, mis tühjale vastasseinale oli kinnitunud, väljendas vaikse iseloomuga inimese üllatust, mida on esile kutsunud ebatavaline sõnum. Mind nähes tõusis ta üles, tegi pingutuse naeratamiseks ja pomises mõned õnnitlussõnad. Kuid naeratus kadus ja lause jäi pooleli. Ta pani prillid ette, sulges piibli ja lükkas oma tugitooli lauast eemale.

---

* Vihje Hamleti sõnadele:
«Ema, miks sa meeldidatahtmisest
võiad oma hinge selle meelitava armsusega,
et ilmsiks ei tuleks sinu patustus, vaid minu meeletus!»
Shakespeare'i «Hamlet»
(III v., IV pilt). *Tlk.*

«Ma olen nõnda üllatunud,» alustas ta, «ma lihtsalt ei tea, mida teile öelda miss Eyre. Ega ma ometi und ei näinud? Mõnikord üksi olles jään tukkuma ja hiljem kujutlen asju, mida pole kunagi olnud. Rohkem kui üks kord olen ma tukastades unes näinud, et mu õnnis abikaasa, kes juba viisteist aastat surnud on, tuleb ja istub mu kõrvale, ja ma isegi kuulen, kuidas ta mind nimepidi hüüab — Alice, nagu tal kombeks oli. Öelge nüüd mulle, on see siis tõesti tõsi, et mister Rochester tegi teile abieluettepaneku? Ärge naerge mind. Aga mulle tundub, et ta oli viie minuti eest siin ja ütles, et kuu aja pärast saate teie ta naiseks.»

«Minule ütles ta sedasama,» vastasin ma.

«Ütles? Ja te usute teda? Kas te võtsite ta ettepaneku vastu?»

«Jah.»

Hämmeldunult vaatas ta mulle otsa.

«Ma poleks kunagi selle peale tulnud. Ta on uhke mees. Kõik Rochesterid olid uhked, ja tema isa vähemalt armastas raha. Ka mister Rochesteri ennast peetakse ettevaatlikuks inimeseks. Tema mõtleb siis teiega abielluda?»

«Nõnda ta mulle ütles.»

Missis Fairfax mõõtis mind pealaest jalatallani. Ma lugesin ta silmist, et ta ei leidnud mu isikus seda kõikevõitvat veetlust, mis oleks tal aidanud mõistatust lahendada.

«See käib mul üle mõistuse!» jätkas ta. «Aga kahtlemata on see õige, kuna teie ise seda kinnitate. Mina küll ei tea, mis sellest välja tuleb, tõepoolest raske ütelda. Niisugustel juhtudel on soovitav seltskondliku positsiooni ja varandusliku seisu võrdsus. Peale selle on teil veel kahekümneaastane vanusevahe. Tema võiks teile peaaegu isaks olla.»

«Aga ei, missis Fairfax!» hüüdsin ma pahaselt. «Kuidas võiks ta mulle isaks olla! See ei tule kellelegi mõttesse, kes meid üheskoos näeb. Välimuselt ja olemiselt on mister Rochester niisama noor nagu kahekümne viie aastane mees.»

«Kas ta tõesti abiellub teiega armastusest?» päris ta.

Olin missis Fairfaxi jahedast suhtumisest ja umbusust niivõrd solvunud, et mulle pisarad silma tulid.

«Ma ei tahtnud teid kurvastada,» jätkas lesk. «Aga te olete noor ja tunnete mehi vähe, sellepärast tahtsin teid ettevaatusele manitseda. Vanasõna ütleb: kõik ei ole kuld, mis hiilgab, ja ma kardan, et käesoleval juhul võib kõik veel teisiti minna kui me loodame.»

«Miks? Olen ma mõni hirmutis?» küsisin ma. «Ons see võimatu, et mister Rochester võiks minu vastu siirast poolehoidu tunda?»

«Ei, teie olete väga armas. Eriti viimasel ajal olete veelgi kenamaks läinud ja küllap te mister Rochesterile meeldite. Juba ammu panin ma tähele, et teie ta lemmik olete. Mõnikord, kui ta teile silmatorkavalt tähelepanu osutas, olin teie pärast veidi mureski ja kavatsesin teid hoiatada. Aga mul oli raske sellest isegi vihjamisi rääkida. Teadsin, et niisugune asi võib meelehärmi teha ja teid solvata. Kuna te käitusite nii tagasihoidlikult, igati kombekalt ja mõistlikult, jäin ma lootma, et teid võib rahulikult teie enda hooleks jätta. Ma ei oska teile ütelda, kuidas ma eile õhtul piinlesin. Otsisin läbi kogu maja, kuid ei leidnud teid ega peremeest kusagil. Ja alles südaööl nägin ma teid koos temaga sisse tulemas.»

«Hea küll, nüüd pole see enam tähtis,» katkestasin teda kannatamatult. «Sellest piisab, et kõik on korras.»

«Ma loodan, et kõik on lõplikult korras,» ütles ta. «Aga uskuge mind, ettevaatus ei ole iialgi üleliigne. Ärge lubage mister Rochesteri endale liiga ligidale, ärge unustage ennast ega teda. Džentelmenidel tema seltskondliku positsiooniga ei ole harilikult kombeks oma guvernantidega abielluda.»

Nüüd sain ma juba tõsiselt pahaseks. Õnneks jooksis tuppa Adèle.

«Võtke mind kaasa, võtke mind kah Millcote'i kaasa!» hüüdis ta. «Mister Rochester ei luba, ehkki uues tõllas nii palju ruumi on. Paluge teie teda, miss Eyre, et ta mind kaasa võtaks!»

«Hea küll, Adèle!» Ja ma ruttasin temaga minema, rõõmus, et oma süngest manitsejast vabanesin. Tõld anti alles ette, aga peremees kõndis juba maja ees edasi-tagasi, Pilot truult ta kannul.

«Adèle võib ju kaasa tulla, eks ole, sir?»

«Ma ütlesin talle, et ei. Pisikesi ma kaasa ei taha! Tulete ainult teie.»

«Lubage teda kaasa sõita, mister Rochester, ma palun teid. Uskuge, nii on parem.»

«Ei. Ta ainult segab.»

Peremehe pilk ja toon olid käskivad. Missis Fairfaxi hoiatus ja kahtlustused rõhusid mu südant, ebatõenäosus ja kindlusetusetunne ahistasid mu lootusi. Tundsin, et olen oma mõjuvõimu mister Rochesterile pooleldi kaotanud. Olin valmis ilma edasise vastuvaidlemiseta ta sõna kuulama. Mind tõlda aidates vaatas ta mulle näkku.

«Mis juhtus?» küsis ta. «Kogu päikesepaiste on kadunud? Kas te tõesti soovite, et laps kaasa tuleks? Te ei näe just hea meelega, et ta maha jääb?»

«Palju meelsamini näeksin ma, et ta kaasa tuleks, sir.»

«Siis kähku kübara järele ja tagasi nagu välk!» hõikas ta Adèle'ile.

Tütarlaps lippas käsku täitma nii kiiresti kui iganes suutis.

«Lõppude-lõpuks ei tähenda üks rikutud hommik eriti palju,» ütles mister Rochester, «kuna ma õige pea kavatsen teid tervenisti endale kindlustada, nii teie mõtted kui ka seltskonna — eluksajaks!»

Kui Adèle sõidukisse tõsteti, sööstis ta mind kaelustama, avaldades sellega tänulikkust mu vahetalituse eest. Silmapilk paigutas mister Rochester tütarlapse hoopis enda kõrvale tõllanurka, kust viimane aralt minu poole piilus: vali naaber kitsendas ta vabadust. Säärases pahuras meeleolus kaaslasele ei julgenud ta oma tähelepanekutest sosistada ega temalt midagi pärida.

«Las ta istub minu kõrvale,» palusin ma, «ta võib-olla segab teid, sir; siinpool on ruumi küllalt.»

Mister Rochester andis Adèle'i mulle üle, nagu oleks see sülekoer.

«Panen ta kooli,» sõnas ta juba naeratades.

Seda kuuldes küsis Adèle, kas ta peab kooli minema *«sans mademoiselle»**?

«Jah,» vastas ta, «absoluutselt *«sans mademoiselle»*. Kavatsen *mademoiselle*'i ära kuu peale viia ning otsin talle koopa vulkaanidevahelises valges orus ja elan seal temaga, ainuüksi temaga.»

«Aga *mademoiselle*'il ei ole seal midagi süüa ja ta sureb nälga,» tähendas Adèle.

«Korjan talle hommikul ja õhtul taevamannat. Kuu peal on aasad ja mäenõlvad mannast valged.»

«Aga ta tahab ennast soojendada — kust ta siis tuld saab?»

«Tuli leegitseb tuldpurskavates mägedes. Kui tal külm hakkab, kannan ta üles mäetippu ja tõstan kraatri äärele.»

*«Oh, qu'elle y sera mal — peu comfortable!*** Aga ta ju kannab oma kleidid läbi — kust ta uusi saab?»

Mister Rochester tunnistas, et nüüd on ta nõutu.

«Hm,» ütles ta. «Mida sina teeksid, Adèle? Murra ka sina oma pead. Kuidas valge või roosa pilv kleidiks sobiks? Ja vikerkaarest võiks lõigata ilusa rätiku, mis?»

«Ta on niimoodi palju kenam,» otsustas Adèle, pärast seda kui veidi järele oli mõelnud. «Peale selle hakkab tal kuu peal igav. Kui mina *mademoiselle* oleksin, ei oleks ma iialgi nõus teiega ühes minema.»

* ilma *mademoiselle* Eyre'ita (pr. k.). *Tlk.*

** Oh, kui halb tal seal on — väga ebamugav! (pr. k.) *Tlk.*

«Tema aga nõustus. Ta andis mulle oma sõna.»

«Aga teie ei saa teda sinna viia. Kuu peale ei vii ühtegi teed. Igal pool on õhk ja kumbki teist ei oska lennata.»

«Vaata seda niitu, Adèle!» Olime nüüd Thornfieldi väravast väljas ja sõiduk veeres kiiresti ning kergelt piki Millcote'i poole viivat teed. Äikesevihm oli tolmu kõvasti kinni löönud ja madal hekk ning sihvakas mets kummalgi pool teed sätendasid vihmast värskendatult oma roheluses. «Kuula, Adèle, ühel õhtul umbes kahe nädala eest kõndisin ma sellel niidul. See oli tolsamal õhtul, kui sa mul päeval aias heina aitasid teha. Ja kuna ma tööst väsinud olin, istusin ma heki ülekäiguastmele puhkama, võtsin taskuraamatu ja pliiatsi välja ning hakkasin kirjutama. Kirjutasin õnnetusest, mis mind palju aastaid tagasi oli tabanud, ja soovist, et mulle kord ka õnnelikud päevad saabuksid. Kirjutasin väga kiiresti ega märganudki, kuidas päevavalgus kustus ja keegi mööda jalgrada ligines ning minu ees peatus. Vaatasin üles. See oli väike olend, härmatiseniidist loor peas. Viipasin talle ja ta tuli mu kõrvale. Mina ei kõnelnud temaga ega tema minuga, aga me vaatasime teineteisele silma ja me sõnatust kõnest selgus järgmist:

Tema on haldjas ja saabunud äsja haldjatemaalt ning ta ülesanne on mind õnnelikuks teha. Mul tuleb koos temaga tavalisest maailmast lahkuda ja ära minna täiesti üksikusse paika, näiteks kuule. Peanoogutusega osutas haldjas kuusirbile, mis mäekingu kohale kerkis. Ta jutustas mulle hõbedasest orust ja alabastervalgest koopast, kus me elama hakkaksime. Vastasin talle, et meeleldi lendaksin ma koos temaga, aga tuletasin talle meelde, nagu sina äsja minule, et mul puuduvad ju tiivad.

«Oo,» vastas haldjas, «see ei tähenda midagi! Siin on talisman, mis kõrvaldab kõik takistused,» ja ta ulatas mulle ilusa kuldsõrmuse. «Pane see mu vasaku käe neljandasse sõrme,» ütles ta, «ja mina olen sinu ning sina minu, ja me lahkume maa pealt ning loome endale seal taevaliku paradiisi.» Ta osutas uuesti kuule. Sõrmus, Adèle, on mu püksitaskus sovrini kujul, aga ma kavatsen ta varsti jälle sõrmuseks vahetada.»

«Aga mis *mademoiselle*'il sellega tegemist on? Mina haldjatest ei hooli. Te ütlesite, et viite kuu peale *mademoiselle*'i?»

«*Mademoiselle* ongi haldjas,» ütles ta salapäraselt sosistades.

Seepeale soovitasin ma Adèle'il tema nalja hoopiski mitte tähele panna. Ja tütarlaps omalt poolt ilmutaski ehtprant-

suslikku skepsist: ta nimetas mister Rochesteri «*un vrai menteur*'iks», ja kinnitas, et tema ei usu ta «*contes de fée, du reste, il n'y avait pas de fées, et quand même il y en avait,*»* siis ükski haldjas ei kingiks mister Rochesterile sõrmuseid ega kutsuks teda kuule elama.

Tund, mille me Millcote'is veetsime, oli mulle mõnevõrra väsitav. Mister Rochester sundis mind parimasse siidikaubamajja minema, et seal endale pool tosinat kleiti välja valida. Vihkasin taolist toimingut ja palusin seda teiseks korraks edasi lükata. Ei — see tulevat nüüd kohe ära otsustada. Tungivate palvete varal, mida ma talle energiliselt kõrva sosistasin, õnnestus mul pool tosinat kahe peale vähendada, kuid selle eest lubas ta need ise välja valida. Rahutusega jälgisin ta pilku, mis üle rõõmsavärviliste kangaste rändas. Lõpuks langetas ta oma otsuse kallihinnalisele ametüstlillale siidile ja toredale tumeroosale atlassile. Järjekordsete sosinate seerias soovitasin talle, et niisamahästi võiks ta mulle juba kuldkleidi ja hõbekübara osta, sest nagunii ei julgeks ma tema valikut kanda. Lõputute raskustega, sest ta oli kindel kui kalju, suutsin teda viimaks veenda, et ta need kaks tagasihoidliku musta atlassi ja pärlhalli siidi vastu vahetaks. «Olgu siis pealegi praegu,» nõustus ta. Aga kord paneb ta mu siiski särama nagu lillepeenra!

Rõõmustasin, kui sain ta esiteks siidikaubamajast ja hiljem juveeliärist välja. Mida rohkem ta mulle ostis, seda enam hakkasid mu põsed pahameelest ja alandatusetundest õhetama. Kui me uuesti tõllas istusime, nõjatusin rahutuna ja vaevatuna polstri seljatoele. Korraga meenus mulle onu John Eyre'i kiri missis Reedile, mille ma viimase aja kurbade kui ka rõõmsate sündmuste tõttu täiesti unustanud olin, ta kavatsus mind adopteerida ja oma seaduslikuks pärijaks teha. «See oleks mulle tõepoolest suureks kergenduseks, kui ma kas või natukesegi varanduslikult iseseisev oleksin,» mõtlesin ma. «Ma ei suudaks seda iialgi taluda, et mister Rochester mind nagu nukku ehib või nagu Danaëd** iga päev kullavihmaga üle puistab. Niipea kui koju jõuame, kirjutan ma onu Johnile Madeirasse, et kavatsen abielluda ja kellega. Kui mul oleks väljavaade ühel heal päeval mister Rochesterile väikese kaasavara toomiseks, võiksin kergemini taluda seda, et tema mind nüüd ülal peab.» Rahustatud mõttest (mida ma

* ehtsaks petiseks; ... muinasjuttu haldjatest, kuna neid polevat olemas, ja kui nad oleksidki ... (pr. k.) *Tlk.*

** Danaë — kuningatar kreeka mütoloogiast, keda Zeus kuldvihma näol külastas. *Tlk.*

ei jätnud veel samal päeval teoks tegemata), julgesin uuesti pead tõsta ning oma peremehele ja armsamale, kelle pilk mind lakkamatult otsis, silma vaadata. Ta naeratas. Mulle näis, et ta sarnaneb sultaniga, kes vaatleb oma orjatari, kellele ta armu ja helduse hetkel hinnalised ehted sülle on heitnud. Kirglikus vihas pigistasin täiest jõust ta kätt, mis kogu aja minu oma otsis, ja tõukasin selle muljumisest punase käe endast eemale ...

«Ärge vaadake mulle niimoodi otsa,» ütlesin ma, «või muidu ei kanna ma elu lõpuni midagi muud peale oma vanade Lowoodi-rõivaste. Laulatusele sõidan ma sellessamas lillas puuvillases kleidis, aga pärlhallist siidist võite lasta endale hommikukuue teha ja mustast atlassist lõputu seeria veste õmmelda.»

Ta kõhistas naerda ja hõõrus käsi.

«Lausa lust on teda vaadata ja kuulata!» hüüdis mister Rochester. «Kas ta pole originaalne! Pikantne! Seda väikest inglise tüdrukut ei vahetaks ma Türgi sultani terve haaremitäie gasellisilmade ja huuri vormidega odaliskide vastu!»

Idamaale viitav võrdlus otsekui hammustas mind jälle.

«Mina ei kavatse teile karvavõrragi seraili* asendada. Kui teie maitse on sellest liinist, sir, siis rutake viivitamata Istanbuli turule ja kasutage oma raha, mida te siin nähtavasti küllaldaselt ära ei oska raisata, suurema hulga orjataride kokkuostmiseks.»

«Aga mida teie sel ajal teete, Janet, kui mina endale nii mitu tonni inimliha ja terve assortimendi musti silmi kauplen?»

«Mina valmistun misjonäritööks, et jutlustada vabadusest nende hulgas, kes orjastatud on, teie haaremi elanikud kaasa arvatud. Ma poen salaja lossi ja õhutan seal ülestõusu. Teie, kolmehobusesabaline paša, satute silmapilk meie kätte vangi. Ja ma ei nõustu teid ahelaist vabastama enne, kui olete alla kirjutanud kõige liberaalsemale õigustekirjale, mida üks despoot eales välja on andnud.»

«Ma oleksin nõus teie võimuses olema, Jane.»

«Mina ei tunneks halastust, mister Rochester, kui teie ka härdalt paludes mulle samasuguse pilguga otsa vaataksite. Olen veendunud, et ükskõik missugust vabadusekirja te ähvarduste mõjul ka ei tunnistaks, oleks teie esimene samm pärast vabanemist lepingu tingimuste rikkumine.»

«Miks, Jane? Mida te nõuate? Kardan, et peale altari ees

* serail — sultani või vürsti palee Hommikumaal. *Tlk.*

toimuva laulatuse sunnite mind veel eraldi lepingut sõlmima. Nagu ma aru saan, tahate omalt poolt eritingimusi esitada. Missugused need on?»

«Ma tahan ainult südamerahu, sir, aga mitte kohustustekoorma all ägada. Mäletáte, mis te Céline Varensist rääkisite? Briljantidest ja siidist, mida talle kinkisite? Minust ei saa teile inglise Céline Varensit. Mina jätkan tööd Adèle'i guvernandina, teenin endale ülalpidamise, korteri ja kolmkümmend naela aastas. Selle raha eest ostan endale ise rõivad ja teilt ei soovi ma midagi peale . . .»

«Peale — mille?»

«. . . teie austuse. Ja kui ma teile samaga vastan, arvan, et oleme tasa.»

«Külmaverelises jultumuses ja ehtsas sünnipärases uhkuses ei leidu teile võrdset,» ütles ta.

Liginesime Thornfieldile.

«Kas suvatsete täna koos minuga lõunat süüa?» küsis ta, kui me väravast sisse sõitsime.

«Ei, tänan, sir.»

«Ja miks «ei, tänan», kui küsida tohib?»

«Mina ei ole teiega seniini kunagi koos lõunatanud ega näe selleks ka nüüd mingit põhjust, kuni . . .»

«Kuni . . .? Te eelistate poolikuid lauseid.»

«Kuni see nii peab olema.»

«Kas arvate, et õgin nagu inimsööja või koletis, et kardate mu lauakaaslaseks olla?»

«Ma ei teinud mingit oletust, sir, aga ma tahan, et kõik jääks selle kuu jooksul endistviisi.»

«Otsemaid loobute oma guvernandiorjusest.»

«Ei mõtlegi! Palun vabandust, sir, mina ei loobu. Täidan kõiki oma seniseid kohuseid edasi. Nagu seni, hoidun teie teelt kõrvale kogu päeva, õhtul aga võite mind kutsuda lasta, kui mind näha soovite. Tulen siis, aga mitte mingisugusel teisel ajal.»

«Ma tahaksin suitsetada, Jane, või ninatubakat tõmmata, et sellest kõigest rahuneda — «*pour me donner une contenance*»*, nagu ütleks Adèle, aga õnnetuseks ei ole mul ei sigarit ega tubakatoosi kaasas. Aga kuula,» lisas ta sosinal, «praegu on sinu aeg, sa väike türann, kuid varsti saabub minu oma, ja kui sa kord mul peos oled, minu oma igaveseks, aheldan sinu — piltlikult öeldes — sellesama ketiga enda külge,» — ta puudutas oma uuriketti.

---

* et ennast lohutada (pr. k.). *Tlk.*

«Ah, mu pisike piigake, põue su peidaksin, et, kullakallike, sind vaid ei kaotaks ma!»*

Nõnda kõneles ta mind tõllast välja aidates. Sellal kui Adèle'i välja tõsteti, ruttasin majja ja kadusin oma tuppa.

Õhtul kutsus peremees mind nagu kord ja kohus enda juurde. Olin tema jaoks tegevusegi välja mõelnud, sest ma ei kavatsenud kogu õhtut *tête-à-tête* vestluses veeta. Teadsin, et tal on ilus hääl, ja teadsin ka, et ta armastab laulda nagu harilikult ikka head lauljad. Minul endal aga puudus lauluanne ja tema range otsuse järgi ka musikaalsus, kuid head ettekannet kuulasin ma meeleldi. Niipea kui videvik, see romantikatund, tähistaevana alla võretatud akna ette laskus, tõusin üles, avasin klaverikaane ja anusin teda midagi laulda. Ta nimetas mind tujukaks nõiaks, kuid lubas seda teha teinekord. Mina aga käisin peale, et just nüüd on selleks kõige sobivam aeg.

«Meeldib teile mu hääl?» küsis ta.

«Väga.»

Ma ei tahtnud ta edevust hellitada, ent see ainus kord olin valmis kasutama meelitamist ja ergutamist kui hädavahendit.

«Siis, Jane, peate mind saatma.»

«Hea küll, sir. Ma proovin.»

Proovisin, ent juba järgmisel hetkel olin «väike vusserdis» ja pingilt minema pühitud. Seda ma just ootasingi. Ilma pikema jututa mu kõrvale lükanud, istus ta minu asemele ja hakkas ennast ise saatma: ta mängis klaverit niisama hästi nagu lauliski. Tõttasin akna alla ning liikumatuid puid ja varjulist muru vaadeldes kuulasin mahedaid lauluhelisid, mis hurmavat suveõhku täitsid.

«Arm kauneim, millest iganes
on süttind süda kuum,
mind haaras omaks pidades
kui õnnelaine suur.

Ta tulekust sain tuge ma,
ta minek mulle piin,
külm kippus hinge pugema,
kui kauem ootasin.

---

* «Pisike piigake pikameeline,
kullake kaunike, oleksid oma sa,
põue su peidaksin, kandlekeeline,
et, kullakallike, sind vaid ei kaotaks ma.»

Võetud Robert Burnsi ühest luuletusest. *Tlk.*

Me päralt olnuks paradiis,
kui kallim samuti
mind oleks hoidnud, seda siis
ma püüdsin pimesi.

Ent lai ja teetu vahemaa
meid kahte lahutas,
ja nagu ohtlik hoovus taas
meist üle vahutas.

Me rada ees vaid rist ja vaev
kui vaesel patusel,
sest Võim ja Õigus, Mure, Raev
me kahe vahel veel.

Ma takistusi trotsisin,
ei endeist hoolinud,
ja nimme ohtu otsisin,
mind vaevad voolinud.

Jäi särama mu vikerkaar,
see veetlev kiirtepild,
ning õnne nautis silmapaar —
ta heitlik nagu ilm.

Veel ikka pilvi palistab
kuldpaiste, püha rõõm,
mis sest, kui kord ka alistab
kõik vari, kustub lõõm!

Mis sellest hetkel õndsal mul,
ehk küll morn minevik
on kättemaksvalt rünnakul,
hind nõutav valulik:

ränk hukkamõist mind ahistaks
ja Õigus karistaks
ja rõhuv Võim mu vahistaks,
süüpinki jätma peaks.

Mu arm ju oma väikse käe
mu pihku usaldas —
meid abielu argipäev
ei tüüta tusaga!

Arm tõotas suudlusega siis
end omaks surmaski:
nüüd hinges tõesti paradiis:
õnn koos meid hurmaski.»

Mister Rochester tõusis üles ja tuli minu poole. Ta pilk oli süttinud, ta kullisilmad välkusid, õrnus ja kirg peegeldus igast ta näojoonest. Hetkeks kohkusin — siis kogusin ennast. Ma ei soovinud mingeid õrnu stseene ega tormilisi tundeavaldusi, aga nüüd ähvardas mind nii üks kui teine. Enesekaitseks

oli relva tarvis. Teritasin oma keelt, ja kui ta minuni jõudis, küsisin talt karmilt, kellega ta nüüd abielluda kavatseb.

Missuguse imeliku küsimuse ta kallis Jane esitab?

Kas tõesti! Minu arvates üsna loomuliku ja vajaliku küsimuse. Ta ju laulis sellest, et ta tulevane naine sureb koos temaga. Mida ta säärase paganliku idee all mõtleb? Minul ei ole mingit kavatsust koos temaga surra — võtku seda arvesse.

Oo, kõik, mida ta ihaldab ja mille eest palvetab, on see, et ta võiks minuga elada! Surm ei ole sääraste jaoks, nagu mina.

Kuidas nii! Mul on samasugune õigus surra nagu temalgi, kui minu aeg kord kätte jõuab. Aga ma ootan oma tunni ära ega lase ennast enneaegselt koos mehega ära põletada nagu hindu lesknaine.

Kas ma ei andestaks talle selle iseka idee ja ei tõendaks seda lepitava suudlusega?

Ei. Ma pigem palun ennast vabandada.

Kuulsin, kuidas ta mind südametuks väikeseks pärdikuks nimetas ja lisas:

«Iga teine naine oleks sääraseid ülistavaid stroofe kuuldes üdini üles sulanud.»

Kinnitasin talle, et olen loomult kalk, kivikõva südamega ja et ta näeb mind sellisena veel sageli. Veelgi enam: olen otsustanud talle mõningaid oma iseloomuvigu avaldada enne, kui järgnevad neli nädalat möödunud on. Las õpib tundma, missuguse valiku ta on teinud, kuni on veel aeg ümber mõtelda!

Kas ma olen vait ja kõnelen mõistlikult?

Kui ta soovib, võin ma vait olla. Aga mis puutub mõistlikkusse, siis võin ma enda kiituseks ütelda, et kõnelen kogu aja mõistlikult.

Ta turtsus vihast ja vandus. «Väga hea,» mõtlesin ma, «määratse ja siple nii palju kui süda kutsub, kuid mina olen kindel, et see on parim viis sinu kohtlemiseks. Oled mulle kallim kui sõnades oskan väljendada, aga ma ei taha langeda naeruväärsesse sentimentaalsusesse, ja teravmeelsete vastuste nõelapistetega hoian ka sind sellesse sattumast. Säilitan teravuse abil meie vahel distantsi, mis meile praeguses olukorras mõlemale kasuks tuleb.»

Vähehaaval ajasin ta tõsiselt vihale. Kui ta siis tulivihasena sootuks toa teise otsa tõmbus, tõusin üles, laususin loomuliku aupaklikkusega: «Soovin teile head ööd, sir,» ja lipsanud kõrvaluksest välja, kadusin oma tuppa.

Sedasama süsteemi rakendasin suurima eduga kogu meie prooviaja kestel. Tõsi küll, mister Rochester oli tusane ja tige, aga üldiselt mõistsin, et mu käitumine talle suurepärast

meelelahutust pakkus. Talle vagadus ja turteltuvilik kudrutamine oleks küll meelitanud ta käskijavaimu, kuid poleks rahuldanud ta teravat mõistust ega vastanud ta meelelaadile ja maitsele.

Teiste inimeste juuresolekul olin ma nagu alati aupaklik ja tagasihoidlik, kuna teisiti poleks sobinud. Ainult me õhtustel vestlustel hakkasin ma talle vastu ja piinasin teda. Niipea kui kell seitse lõi, saatis ta mulle minutilise täpsusega järele. Ent nüüd ei olnud tal enam minu jaoks mesiseid hellitusnimesid, nagu «armsam» ja «kallis», — parimal juhul kuulsin ainult «provotseeriv hüpiknukk», «õelus» ja «põikpea» või midagi muud selles vaimus. Õrna pilgu asemel nägin grimasse, käepigistus muutus näpistuseks ja suudluse asemel põsele sain kõrvast valusasti tirida. Olin väga rahul. Momendil eelistasin otsustavalt neid toorevõitu tähelepanuavaldusi igasugustele õrnustele. Nagu märkasin, kiitis missis Fairfax mu teguviisi heaks. Kui ta kartus minu pärast kadus, olin kindel, et toimisin õigesti. Mister Rochester aga kirus, et temast on varsti järel ainult luu ja nahk, ning vandus mu käitumise eest õige pea hirmsat kättemaksu. Naersin salakesi ta ähvardusi kuuldes: «Kui ma sind nüüd oskan mõistlikkuse piires pidada, siis ei kahtle ma selles, et ma seda ka edaspidi suudan. Ja kui üks vahend oma mõjujõu kaotab, võtame teise.»

Paraku ei olnud mu ülesanne mulle enesele sugugi kerge: kui tihti oleksin tahtnud teda meelsamini hellitada kui narritada! Mu tulevane oli muutunud mulle terveks maailmaks, ja veelgi rohkemaks — peaaegu taevalikuks paradiisiks. Ta seisis minu ja mu usu vahel nagu varjutus, mis peidab päikese inimese eest. Noil päevil ei mõelnud ma jumalale, sest nägin ainult inimest, kellest olin endale ebajumala teinud.

25. PEATÜKK

Mõrsjapõli oli möödumas, kihlakuust olid järele jäänud veel viimased tunnid. Eelseisev päev, laulatusepäev, seisis ukse ees. Kõik ettevalmistused olid lõpetatud. Minul vähemalt polnud enam midagi teha. Kõik mu sumadanid olid pakitud, lukustatud, nööriga kinni seotud ja seisid mu väikeses kambris reas seina ääres. Homme samal ajal on nad kaugel teel Londonisse nagu minagi, *deo volente**, — õigemini küll mitte mina, vaid keegi Jane Rochester, isik, keda ma veel isegi ei tunne. Oli jäänud veel ainult aadressikaardid sumadanidele külge naelutada — neli väikest sedelit, mis kummutil ootasid. Mister Rochester oli igaühele oma käega kirjutanud: Mrs. Rochester, hotell, London. Ma ei saanud ennast sundida neid külge kinnitama ega lasknud seda ka kellelgi teisel teha. Missis Rochester! Teda polnud veel olemas. Ta sünnib alles homme hommikul pärast kella kaheksat. Parem ootan ära ja veendun, kas ta tuleb elusana ilmale, enne kui talle kogu selle varanduse üle annan. Küllalt sellest, et mu tualettlaua vastas kapis olid ta rõivad juba mu musta Lowoodi-kleidi ja õlgkübara välja tõrjunud — ei saanud ma ju pärlhalli laulatuskleiti ega õhulist pruudiloori, mis seal rippusid, veel omaks tunnistada. Sulgesin kapiukse, et mitte näha viirastuslikke esemeid, mis sellisel õhtutunnil — oli juba üheksa — tontlikult helendavaina mu hämaravarjulises toas kiirgasid. «Jätan sind üksinda, valge unistus,» ütlesin ma. «Olen kui palavikus; kuulen, kuidas tuul puhub, tahan ennast välja jahutama minna.»

Palavikulise ärevuse põhjustajaks polnud mitte ainult ettevalmistustega kiirustamine ega ka eelseisev suur muudatus — uus elu, mis pidi algama homme. Kahtlemata oli neil mõlemal oma osa rahutuseks, mis mind nii hilisel tunnil pimenevasse parki sundis ruttama, kuid oli veel kolmaski põhjus, mis haaras mu meeli sügavamini kui kõik muu.

Mind vaevas kummaline ja ängistav mõte. Oli juhtunud midagi, millest ma aru ei suutnud saada. Peale minu polnud keegi näinud seda, mis eelmisel ööl aset oli leidnud. Mister Rochesteri polnud kodus ega olnud teda veel nüüdki. Mingi asjatoimetuse pärast oli ta pidanud ühte oma väikesse, kahekolme suurtalundiga mõisa sõitma, mis asus Thornfieldist kolmekümne miili kaugusel. Oma peatse ärasõidu tõttu Inglismaalt oli ta sunnitud isiklikult kohale minema. Nüüd ootasin ta tagasitulekut. Tahtsin temalt mind painavale mõistatusele lahendust saada, et muremõtetest vabaneda. Oota ka sina, lugeja, kuni ta ise tuleb! Ja kui ma talle oma saladuse avaldan, saad ka sina sellest teada.

Läksin aeda, kuhu mind ajas varju otsima tugev tuul, mis kogu päeva puhus lõunast, ilma et oleks piiskagi vihma kaasa toonud. Selle asemel et vastu õhtut vaibuda, näis ta kohin ja mühin aina suurenevat. Puud olid pidevalt ühele poole kaardus ning said ainult harva mahti oma latvu sirutada — vahetpidamata koolutas tuul nende kaharaoksalisi päid põhja poole. Pilved kihutasid taevalaotusel ühest äärest teise, rünkade hajudes ja üksteisele kuhjudes. Kogu selle juulipäeva jooksul polnud sinist taevast hetkekski näha.

Mingi seletamatu metsiku rõõmuga jooksin ma tuulele vastu, nagu saaksin oma rahutuse üle anda mõõtmatule voo-

* kui jumal tahab (lad. k.).*Tlk.*

gamisele, mis mühisedes ilmaruumi läbis. Jõudnud loorberiallee lõppu, nägin purustatud kastanit: seal ta seisis, mustunud ja pooleks lõhestatud, tüvehaava tontlikult haigutades. Puu oli maha murdumata, sest võimas tüvi ja tugevad juured hoidsid teda püsti. Kuid ta elu oli hävitatud, mahlade vool lakanud. Suured oksaharud olid kuivanud, ja järgmise aasta tormid võisid kindlasti ühe poole puust või ka mõlemad maha murda. Siiski võis öelda, et nad moodustasid veel praegugi puu — kuigi purustatud, siiski ühtse puu.

«Teete õieti, et teineteisest tugevasti kinni hoiate,» ütlesin ma, nagu olnuksid need hiigeltüükad elavad olevused ja võinuksid mind mõista. «Minu arust on teis siiski säilinud mingisugune elumõte, mis voolab teisse nii ustavatest juurtest, kuigi olete vigastatud ja söestunud. Iial ei haljenda teil enam lehed, linnud ei punu te okstele pesi ega laula idüllilisi viise. Te rõõmude- ja armuaeg on möödas, kuid te pole maha jäetud, sest teil kummalgi on oma seltsiline, kes teise kõdunemisele kaasa tunneb.» Kui ma üles vaatasin, ilmus lõhestatud tüve kohal korraks nähtavale kuu. Ta ketas oli veripunane ja pilveservast pooleldi varjatud. Näis, nagu heidaks ta mulle hämmeldunud, kurva pilgu, ja kohe peitis ta enda uuesti tihedasse pilvemassi. Hetkeks vaikis kohin Thornfieldi ümber, kuid kaugelt, metsade ja mägede kohalt, kostis tuule kaeblikku, melanhoolset ulgumist. Ma ei suutnud seda kuulata ja jooksin tagasi.

Aias puude all ekseldes hakkasin ma üles korjama mahalangenud õunu, mida tuul ohtralt puude alla murule oli puistanud, ja eraldanud valminud viljad toorestest, viisin need hoiuruumi. Seejärel ruttasin raamatukokku, et järele vaadata, kas kaminasse on tuld tehtud. Teadsin, et niisugusel kõledal õhtul, olgugi et suveajal, meeldib mister Rochesterile küdev kamin, kui ta väljast koju saabub. Jah, tuli oli süüdatud ja põles hubaselt. Nihutasin ta tugitooli tulele lähemale, sõidutasin laua selle kõrvale, lasin kardina alla ja käskisin küünlad tuua, et need kohe süüdata, kui peremees saabub. Kui olin ettevalmistused lõpetanud, kasvas mu ootusärevus veelgi. Ma ei suutnud enam paigal istuda ega isegi majja jääda. Väike ajanäitaja raamatukogus ja suur kell hallis löid ühteaegu kümme.

«Kui hilja!» ütlesin ma endamisi. «Jooksen korraks väravа juurde. Aeg-ajalt paistab ju kuu ja tee on kaugele näha. Ta võib just nüüd tulla, talle vastu tõtates aga lühendan ma ootamisaega kas või mõne minuti võrra.»

Tuul kohas vanades puudes, mis kasvasid kummalgi pool väravat. Kuid tee, niikaugele kui silm vasakule ja paremale

ulatus, oli vaikne ja tühi. Ainult ülelibisevad pilvevarjud elustasid seda ajuti, kui kuu pilve vahelt välja vaatas. Muidu oli see üksainus pikk hele lint, kus polnud inimhingegi liikvel.

Lapsikud pisarad pimestasid mu silmi — pettumuse- ja kannatamatusepisarad. Mul hakkas häbi ja ma pühkisin need ära. Viivitasin veidi. Kuu peitus üleni taevakambrisse, tõmmates tiheda pilvekardina ette; öö muutus pimedamaks, tugevad tuulepuhangud tõid hooti vihma.

«Peaks ta juba tulema! Peaks ta ometi tulema!» hüüdsin ma, haaratud raskemeelsest eelaimusest. Olin oodanud teda teeajaks, aga nüüd oli juba õhtu. Mis teda kinni pidas? Või oli midagi juhtunud? Uuesti meenus mulle eelmise öö sündmus, mida tõlgendasin kui suure õnnetuse hoiatavat märki. Kartsin, et mu lootused selle täitumiseks liiga ilusad olid. Eks olnud ma viimasel ajal ju nii palju taevalikku rõõmu nautinud, sestap arvasin oma õnnetähte kõrgpunkti jõudnud olevat ja nüüd loojuma hakkavat. «Ma ei saa kamina ees istuda, sellal kui tema halva ilmaga teel on. Parem väsitan ennast kui piinan südant. Lähen talle vastu.»

Asusin teele. Kõndisin kiiresti, aga ei jõudnud kuigi kaugele. Vaevalt olin veerand miili ära käinud, kui maanteel kabjaplaginat kuulsin. Lähenes ratsanik täiel kapakul, kõrval jooksis koer. Eemale, kurjad eelaimused! See oli tema — tõesti tema, kes ligines Mesrouriga, Pilot sörkimas nende kannul. Märgates mind, sest pilvede vahel avanenud sinisesse taevavälja oli ilmunud kumav kuu, haaras ta kübara ja keerutas seda pea kohal. Sööstsin talle vastu.

«Näed sa nüüd!» hüüdis ta kätt välja sirutades ja sadulast alla kummardudes. «Sa ei saa ilma minuta elada, see on ilmne. Astu mu saapaninale ja ulata mulle oma mõlemad käed. Ja nüüd — hopp!»

Kuuletusin. Rõõm andis mulle hoogu, hüppasin ja olingi ta ees sadulas. Südamlik suudlus tervitas mind ja ta ei püüdnudki varjata oma uhkeldavat võiduröömu, mille ma vaikides alla neelasin. Silmapilguks pidurdas ta oma võidutsemist ja küsis:

«Aga võib-olla on midagi juhtunud, Janet, et sa mulle niisugusel tunnil vastu tulid? Ega midagi halvasti ei ole?»

«Ei. Aga ma kartsin, et te ei tulegi. Ma ei suutnud te saabumist toas ära oodata, pealegi sajab vihma ning on tuuline.»

«Vihm ja tuul — tõepoolest! Sa nõretad veest nagu merineitsi. Tõmba mu mantel endale ümber. Ega sul palavikku ei ole, Jane, su põsed ja käed kuumavad? Küsin veel kord, kas juhtus midagi?»

«Pole midagi. Ma ei tunne enam hirmu ega muret.»

«Tähendab — varem tundsid mõlemaid.»

«Väga. Aga ma jutustan teile kõigest hiljem, sir, ja küllap te mu piinlemise pärast ainult naerate mind.»

«Ma naeran sind südamest, kui homne päev möödas on. Praegu aga ma veel ei julge, sest mu võit pole kindel. Terve viimase kuu jooksul lipsasid sa iga kord mul käest nagu libe angerjas ja olid okkaline nagu kibuvitsapõõsas! Ma ei võinud sind sõrmegagi puudutada, kui juba torkasid. Aga praegu näib, et hoian oma embuses äraeksinud utetalle. Jooksid ära teiste hulgast, et otsida oma karjast, eks ole, Jane?»

«Ma igatsesin teie järele, aga ärge ainult uhkustage. Olemegi Thornfieldis. Laske mind nüüd maha.»

Ta tõstis mu terrassile. John võttis hobuse vastu ja mister Rochester järgnes mulle halli, käskides mind kiiresti kuivad rõivad selga panna ja tema juurde raamatukokku tulla. Trepil peatas ta mind korraks uuesti ja kinnitas, et ma kauaks ei jääks. Viie minuti pärast olingi juba tagasi. Leidsin ta õhtust söömas.

«Võta istet ja ole mulle seltsiks, Jane! Annaks jumal, et see oleks meie viimane õhtusöök Thornfieldis kauaks ajaks!»

Istusin ta kõrvale, aga ütlesin, et mul ei ole isu.

«Kas sellepärast, et sul seisab ees reis, Jane? Mõte Londonisse-sõidust röövib sult söögiisu?»

«Täna õhtul ei oska ma ära arvata, mis mul ees seisab, sir. Õieti ei tea ma isegi, mis mõtted mul peas ekslevad. Kõik siin elus tundub ebareaalsena.»

«Peale minu. Mina olen küllaltki reaalne — puuduta mind!»

«Teie, sir, olete kõigist kõige viirastuslikum. Teie olete ainult unenägu.»

Naerdes sirutas mister Rochester käe välja.

«Kas see on unenägu?» küsis ta oma kätt mu silmade ette tõstes. Käsivars oli lihaseline ja tugev.

«Jah, ehkki ma teda puudutan, on see unenägu,» vastasin ma ta kätt lauale pannes. «Kas olete söömise lõpetanud, sir?»

«Jah, Jane.»

Helistasin ja käskisin laua ära koristada. Kui me jälle kahekesi jäime, kohendasin tuld kaminas ja istusin siis mister Rochesteri jalge ette pingile.

«Varsti on südaöö,» ütlesin ma.

«Jah. Aga mäletad, Jane, sa lubasid minuga enne pulmi kogu öö üleval olla?»

«Mäletan. Ja ma pean oma sõna. Istun teiega vähemalt tunni või kaks üleval. Mul ei ole und.»

«Kas sul on ettevalmistused kõik tehtud?»

«Jah, sir.»

«Minul samuti,» vastas ta. «Kõik on korraldatud, ja homme pool tundi pärast laulatust lahkume Thornfieldist.»

«Kui hea, sir!»

«Millise erilise naeratusega laususid sa: «Kui hea!», Jane! Miks on su põskedel õhetavad laigud ja miks su silmad nii kummaliselt hiilgavad? Ega sa haige ei ole?»

«Vist mitte.»

«Vist! Milles asi seisab? Ütle mulle, mis sul on?»

«Ma ei tea, sir. Mul puuduvad sõnad väljendamaks seda, mida ma tunnen. Soovin, et praegune tund kestaks igavesti. Kes teab, mida homne päev meile toob!»

«See on sul raskemeelsusest, Jane. Sa oled ülimalt erutatud ja üliväsinud.»

«Kas teie olete rahulik ja õnnelik?»

«Rahulik — ei, kuid õnnelik — südame kõige sügavama sopini.»

Tõstsin silmad, et ta sõnadele näoilmest kinnitust lugeda. See väljendas tugevat erutust.

«Usalda mind, Jane,» ütles ta, «kergenda oma südant mistahes murest, mis sind rõhub, ning jaga seda minuga. Mida sa kardad? Kas seda, et ma ei osutu küllalt heaks abielumeheks?»

«See mõte on minust kaugel.»

«Võib-olla kohutab sind uus sfäär, kuhu astud, uus elu, mida alustad?»

«Ei.»

«Sa oled mõistatuslik, Jane. Su pilk ja hääle toon ning läbipaistva murelikkusega vapper hoiak teevad mind rahutuks. Tahan seletust saada.»

«Kuulake siis, sir! Teid ei olnud eile öösel kodus.»

«Ei olnud, seda ma tean. Ja veidi aja eest vihjasid sa millelegi, mis minu äraolekul oli juhtunud — arvatavasti mingi tühine asi, kuid küllaldane su rahu rikkuma. Räägi, mis see oli! Võib-olla ütles missis Fairfax midagi, või kuulsid juhuslikult teenijate loba pealt, ja su tundeline eneseuhkus on solvunud?»

«Ei, sir.» Kell lõi kaksteist. Ootasin ära, kui väikese kaminakella hõbedased helid ja hallis suure seinakella kumedalt kajavad löögid olid vaibunud, siis jätkasin:

«Kogu eilse päeva olid mu käed täis igasugust tööd ja toimetamist, aga ma olin üliõnnelik, kuna mind ei häiri sugugi mingi hirm uue olukorra ees, nii nagu teie arvate. Vastupidi, ma mõtlen, et elada teiega on suur õnn, sest ma armastan teid. Ei, sir, ärge kallistage mind praegu, laske mind segamatult edasi kõnelda.

Veel eile uskusin ma oma õnnetähte ja sellesse, et saatus on meile armuline. Oli ilus vaikne ilm, kui mäletate, teie sõiduks soodne, ja ma olin üsna rahulik. Pärast teejoomist jalutasin terrassil ning mõtlesin teile. Oma kujutlustes olin teile nii lähedal, et ma peaaegu ei tundnudki teid puuduvat. Mõtlesin elust, mis mind ees ootab, teie elust, sir, mis minu omast nii palju avaram ja erutavam on olnud, nagu meri on laiem temasse suubuvast jõest. Imestasin, miks moralistid nimetavad maailma hädaoruks. Minule oli ta nagu aed tulvil puhkevaid roose. Kui päike oli loojunud, läks õhk jahedaks ja taevas pilve. Astusin majja. Sophie kutsus mind üles, et ma vaataksin üle laulatuskleidi, mis äsja ära oli toodud. Selle all kartongis leidsin teie kingituse — pruudiloori, mille te oma vürstlikus toredusearmastuses Londonist olite tellinud. Arvasin, et kuna ma ehteid vastu ei võtnud, siis sunnite mind sel teel ikkagi midagi niisama hinnalist kandma. Loori lahti võttes naeratasin, mõeldes, kuidas ma teid aristokraatse maitse pärast õrritama hakkan ja ka sellepärast, missugust vaeva te näete, et oma plebeitarist pruuti peeri tütre ehetega maskeerida. Kujutlesin, kuidas ma teile lihtsast siidpitsist rätikut näitan, mille ma ise oma madalast seisusest pea katmiseks olin teinud, ja küsin, kas see pole küllalt hea naisele, kes ei too oma mehele kaasavaraks ei rikkust, ilu ega seltskondlikke sidemeid. Nägin selgesti te näoilmet, kuulsin selgesti te tormakas-ägedaid vabariiklaslikke vastuseid ja kõrki väidet, et teie seisukohaga mees ei tunne vajadust oma valdusi laiendada ega seisust õilistada, abielludes kukru ja tiitliga.»

«Kui hästi sa mu mõtteid loed, sa võlur!» katkestas mind mister Rochester. «Aga mida sa peale õhulise loori veel leidsid? Mürki või pistoda, et sa nüüd nii murelik oled?»

«Ei, sir, ei. Peale loori peene ilu ja luksuslikkuse leidsin vaid Fairfax Rochesteri uhkuse, aga see mind ei hirmutanud, kuna olen säärase deemoniga juba harjunud. Varsti ilm pimenes ja tõusis tuul. Ta ei puhunud meist üle nii nagu täna, vaid vilistas süngelt, oigavalt, peaaegu õudustäratavalt. Soovisin, et te kodus oleksite. Tulin sellessesamasse tuppa, kuid tühja tooli ja kustunud kaminat nähes läks mul meel nukraks. Veidi aja pärast läksin magama, aga uinuda ma ei suutnud. Mind rõhus mingisugune eriline ängistav erutustunne. Paisuvasse tuulde segunes ajuti haledat alatooni; kostis see siis majast või väljast, ei saanud ma algul aru, aga kurblik häälitsus kordus. Lõpuks arvasin, et see on kindlasti mõni koer, kes kusagil kaugel ulub. Mul oli hea meel, kui häälitsus lakkas. Magama jäänud, nägin veel uneski pimedat ning tormist ööd edasi. Tundsin jälle, et igatsen teie juurde, kuid samas

tunnetasin kahetsedes, et meie vahel on mingi seletamatu vahesein, mis meid lahutab. Ma kõndisin mööda looklevat tundmatut teed, ümberringi pilkane pimedus ja vihmasadu. Kandsin süles last, pisikest ja väetit olendit, kes mu külmade käte vahel värises ja kelle kaeblik halin mu kõrvus kajas. Mulle tundus, et kaugel minu ees lähete teie sedasama teed mööda; ma pingutasin igat närvi, et teile järele jõuda, ja katsusin teid nimepidi hüüda, et teid peatada. Aga mu liigutused olid otsekui kammitsas ja hääl suri, enne kui sõna suust sain, teie aga kadusite iga hetkega ikka kaugemale ja kaugemale.»

«Ja säärased unenäod lasuvad ikka veel raskelt su hingel nüüd, kus ma su ligidal olen? Väike närviline olend! Unusta viirastuslik mure ja mõtle ainult tegelikule õnnele! Sa ütlesid, et armastad mind, Janet. Jah — seda ma ei unusta ja sa ei saa oma sõnu eitada. Need sõnad ei surnud su huultel, neid laususid sa selgelt ja õrnalt — võib-olla liigagi pühalikult, aga see oli magus nagu muusika: «Teiega elada on suur õnn, Edward, sest ma armastan teid.» Sa ju armastad mind, Jane? Kinnita seda veel kord!»

«Armastan teid — armastan teid kõigest südamest.»

«Kui imelik,» sõnas ta pärast mõneminutilist vaikust, «see lause läbistas valuna mu rinda. Miks? Võib-olla sellepärast, et sa ütlesid seda nii tõsise, peaaegu religioosse jõuga ja su pilk on tulvil ülevat usku, truudust ning armastust. On tunne, nagu ei olekski mu kõrval inimene, vaid vaim. Ole pigem üleannetu! Jane, sa oskad nii imehästi kurja nägu teha. Too välja oma pöörane, pelglik, väljakutsuv naeratus, ütle, et vihkad mind, õrrita mind, solva mind, ainult ära tee mind härdaks! Pigem eelistan vihastamist kui kurbust.»

«Olen valmis teid õrritama ja kiusama nii palju kui te süda soovib, pärast seda kui olen oma jutu lõpetanud. Kuid enne kuulake mind lõpuni.»

«Mina mõtlesin, Jane, et sa juba kõik ära oled rääkinud. Pidasin su kurvameelsuse põhjuseks seda unenägu.»

Raputasin eitavalt pead.

«Mis! Veel midagi? Aga ma ei usu, et see on midagi tõsist. Hoiatan sind ette, et kahtlen selles juba nüüd. Pajata edasi!»

Ta rahutu näoilme ja mingi närviline läbematus liigutustes üllatasid mind, aga ma jätkasin:

«Ma nägin veel üht und, sir. Thornfield oli muutunud süngeteks varemeteks, nahkhiirte ja öökullide asupaigaks. Esinduslikust fassaadist ei olnud muud järele jäänud kui poolenisti varisenud kõrge müür, mis iga hetk kokku oli langemas. Oli kuuvalge öö. Ma kõndisin rohtunud varemete vahel, kord

üle marmorkamina aseme, kord purunenud karniisi tükkidele komistades. Ikka veel kandsin ma süles salli mähitud võõrast maimukest. Ma ei tohtinud teda maha panna, kui väsinud mu käed ka ei olnud, vaid pidin teda edasi kandma. Eemal teel kuulsin hobust kihutamas ja olin kindel, et see olete teie, kes te lahkute mitmeks aastaks kaugele maale. Hakkasin meeletu kiirusega, elu ohtu pannes, laguneva müüri otsa ronima, et teid veel korrakski ülalt näha. Kivid libisesid mu jalge alt, eefeuoksad, millest ma kinni haarasin, andsid järele ja laps võttis hirmunult ning mind peaaegu lämmatades mul kaela ümbert kõvasti kinni. Lõpuks jõudsin ma üles ja nägin teid — nagu täpp valgel teel jäite te iga minutiga väiksemaks. Tuul puhus nii tugevasti, et ma enam püsti ei suutnud seista. Istusin maha kitsale müüriäärele ja kussutasin süles nutvat last. Teie kadusite teekäänaku taha. Kummardusin ettepoole, et teid veel viimast korda näha. Müür hakkas varisema, mina vaarusin, laps veeres põlvedelt maha, kaotasin tasakaalu, kukkusin — ja ärkasin.»

«Nüüd, Jane, on vist kõik?»

«See oli sissejuhatus, jutt alles algab. Kui ma üles ärkasin, pimestas mingi valgus mu silmi. Mõtlesin, et on hommik, aga eksisin, sest valgus tuli küünlast. Arvatavasti oli Sophie mu tuppa tulnud. Küünal seisis tualettlaual ja kapp, kuhu ma omä laulatuskleidi ja loori olin riputanud, oli lahti. Sealtpoolt kostis mingit sahinat. Küsisin: «Sophie, mis te teete?» Vastust ei tulnud, kuid keegi ligines kapi poolt, võttis küünla ja seda kõrgele tõstes silmitses mu laulatusrõivaid. «Sophie! Sophie!» hõikasin ma uuesti, aga kõik jäi vaikseks. Tõusin voodis istukile, kummardusin ettepoole, et teda näha: algul üllatusin, sattusin segadusse, ent siis tardus mul veri soontes. Mister Rochester, see ei olnud ei Sophie, Leah ega missis Fairfax. See polnud — jah, olin selles kindel ja olen seda veel praegugi — see polnud isegi too salapärane naine Grace Poole!»

«Aga üks neist pidi ta ju ometi olema,» katkestas mind peremees.

«Ei, sir, kinnitan teile pühalikult, et ei olnud. See inimene, kes mu ees seisis, ei ole veel kunagi varem siin Thornfieldis mu silma alla sattunud, ta välimus ja kuju olid mulle täiesti võõrad.»

«Kirjelda teda, Jane!»

«See oli ilmselt naisterahvas, pikakasvuline ja tugeva kehaehitusega, paksude mustade juustega, mis lahtiselt seljale langesid. Ma ei tea, missugune ta kleit oli, nägin ainult, et tal oli seljas midagi valget ja laia. Oli see siis kleit, voodi- või surilina, seda ei tea ma ütelda.»

«Kas sa ta nägu nägid?»

«Algul mitte, aga siis võttis ta loori enda kätte, silmitses seda kaua ja heitis endale pea ümber ning vaatas peeglisse. Sel hetkel nägin ta näo peegelpilti täiesti selgesti.»

«Ja missugune see oli?»

«Hirmuäratav ja õudne, sir. Oo, ma pole iialgi midagi niisugust näinud! See oli moondunud nägu — metsik. Soovin, et suudaksin unustada ta pöörlevaid silmi ja kohutavat, tursunud, lillakat nägu!»

«Vaimud on harilikult kaamed, Jane.»

«See, sir, oli sinakaslilla. Ta huuled olid pundunud ja mustendasid, laup kortsus, tumedad kulmud verd täisvalgunud silmade kohal kõrgele kergitatud. Kas ütelda teile, keda ta mulle meenutas?»

«Ütle!»

«Jälki viirastust — vampiiri.»

«Ooh! — Mis ta tegi?»

«Oh, sir, ta kiskus loori peast, käristas selle pooleks, ja visanud tükid maha, trampis jalgadega nende otsas.»

«Edasi?»

«Siis tõmbas ta aknakardina kõrvale ja vaatas välja. Võibolla märkas ta koitu lähenevat, sest ta võttis küünla ja suundus ukse poole. Otse minu voodi kõrval ta seisatas. Põlevad silmad vahtisid mulle otsa. Ta lähendas küünla mu näole ja — kustutas selle mu silmade all. Tundsin ainult, kuidas ta tontlik nägu mu kohale kummardus, ja kaotasin teadvuse. Teistkordselt elus — ainult teistkordselt — kaotasin ma hirmu pärast teadvuse.»

«Kes su juures oli, kui sa meelemärkusele tulid?»

«Mitte keegi, sir. Oli südapäev. Tõusin voodist, kastsin pead ja nägu külma veega ning jõin tubli sõõmu vett. Tundsin, et kuigi väga nõrk, ei ole ma siiski haige, ja otsustasin, et ei räägi sellest nägemusest mitte kellelegi teisele peale teie. Nüüd, sir, öelge mulle, kes ja mis naine see oli!»

«Üleerutatud aju sünnitus, see on kindel. Ma pean sinuga ettevaatlik olema, mu kallis, sinutaolise närvid ei ole loodud karmiks kohtlemiseks.»

«Sir, uskuge mind, see ei olnud närvidest. See oli täiesti reaalne, kõik toimus tegelikkuses.»

«Aga su eelmised unenäod — kas need olid ka reaalsed? On siis Thornfield varemetes? Olen mina sinust ületamatute takistustega lahutatud? Kavatsen ma siis sind maha jätta ilma ühegi pisara, suudluse või — sõnata?»

«Veel mitte.»

«Aga kas see on mulle mõttessegi tulnud? Kas pole juba

alanud päev, mis seob meid igaveseks, ja kui me kord ühendatud oleme, siis taolisi viirastusi enam ei kordu — seda ma tagan.»

«Viirastusi, sir? Kuidas tahaksin ma uskuda, et need tõesti ainult kujutlused oleksid! Rohkem kui kunagi varem soovin ma, et isegi teie mulle kohutava külalise saladust ära seletada ei oskaks.»

«Ja kui isegi mina seda ei oska, Jane, siis pidi ta ju ainult kujutlus olema.»

«Sir, kui ma hommikul voodist tõustes endale sedasama kinnitasin ja toas ringi vaatasin, et täies päevavalguses iga tuttava eseme silmitsemisest julgust ja meelerahu koguda, nägin vaibal otsekui minu oletuste ümberlükkamiseks — loori, mis oli ülalt alla kaheks käristatud!»

Tundsin, kuidas mister Rochester võpatas ja värisema hakkas. Ta haaras mu kiiresti oma embusse.

«Tänu jumalale!» hüüdis ta. «Et see ainult loor oli, mis viga sai. Oo, kui ainult mõtelda, mis kõik oleks võinud juhtuda!»

Ta hingeldas erutusest ja surus mind nii tugevasti enda vastu, et suutsin vaevu hingata. Pärast mõneminutilist vaikimist jätkas ta rõõmsalt:

«Aga nüüd, Janet, seletan sulle kõik. See oli pooleldi unenägu, pooleldi tõelisus. Ma ei kahtle, et su tuppa keegi tuli, aga see naine võis ainult Grace Poole olla. Sina ise nimetasid teda imelikuks olevuseks ja sul on selleks mitu põhjust. Mäletad, missugused kavatsused tal minuga olid, ja mis ta Masonile tegi? Poolärkvel olles nägid sa muidugi ta sissetulemist ja toiminguid, kuid palavikuline seisund, peaaegu deliirium, milles sa viibisid, lisas ta välimusele tontlikkust: pikad sassis juuksed, tursunud tume nägu, liialdatult suur kuju olid su kujutluse, su painajaliku hirmu vili. Loori puruksrebimine toimus tegelikult, see on väga tema moodi. Näen, et sa tahad küsida, miks ma niisugust inimest majas pean. Siis, kui me juba terve aasta abielus oleme olnud, jutustan sulle kõik, aga mitte nüüd. Kas oled rahul, Jane? Kas võtad mu seletuse saladuse kohta vastu?»

Jäin mõttesse. See seletus näis mulle ainukese võimalikuna. Ma ei olnud sellega küll rahul, aga et mister Rochesterile headmeelt teha, püüdsin näole manada ilme, nagu ma seda oleksin. Vestlus oli mulle kahtlemata kergendust toonud ja ma vastasin talle rahuloleva naeratusega. Kell oli nüüd juba kaugelt üle ühe ja ma tõusin minekuks.

«Kas Sophie magab Adèle'iga' lastetoas?» küsis ta, kui ma küünla läitsin.

«Jah, sir.»

«Adèle'i voodis on küllalt ruumi ka sinu jaoks. Maga täna öösel tema juures! Pole sugugi ime, et juhtum, millest sa mulle jutustasid, hoiab su närve pinevil, ja ma ei tahaks, et sa üksinda jääksid. Luba mulle, et lähed lastetuppa!»

«Teen seda hea meelega, sir.»

«Ja keera uks hoolega seestpoolt lukku. Kui sa sisse lähed, aja Sophie üles ettekäändel, nagu tahaksid talle meelde tuletada, et ta sind hommikul õigeaegselt ärataks, sest sa pead enne kaheksat riides ja einetanud olema. Aga nüüd, Janet, unusta kõik sünged mõtted! Kuuled, kui vaikseks tuul on jäänud? Ja vihma ei peksa enam vastu aknaruute. Vaata,» — ta kergitas kardinat — «kui ilus öö!»

Öö oli tõesti ilus. Pool taevast oli puhas ja selge, tuul oli pöördunud läände ja ajas pilvi pikkade hõbedaste ribadena ida poole, kuupaiste sisendas rahu.

«Noh,» küsis mister Rochester mulle uurivalt näkku vaadates, «kuidas mu Janet end nüüd tunneb?»

«Öö on rahulik, sir, ja mina ka.»

«Täna öösel ei näe sa enam und lahkuminekust ega südamevalust, vaid uneled sügavast armastusest ja õnnelikust kooselust.»

See ettekuulutus täitus ainult pooleldi. Ma ei näinud und murest, veel vähem unelesin ma õnnest, sest ma ei maganud silmatäitki. Hoidsin väikest Adèle'i oma kaisus, valvasin ta lapseund, nii rahulikku, kiretut ja süütut, ning ootasin saabuvat hommikut; kogu mu olemus oli ärkvel. Niipea kui päike tõusis, olin ka mina jalul. Mäletan, kuidas Adèle end minu ligi surus, kui ta juurest ära hakkasin minema; mäletan, et suudlesin teda, kui ta käed oma kaela ümbert vabastasin. Hakkasin isesugusest tundeliigutusest nutma ja lahkusin kiiresti toast, et mu nuuksed ta rahulikku und ei häiriks. Adèle tundus mulle möödunud elu sümbolina, aga tema, kellega ma kohtuma valmistusin, oli mu tundmatu tulevik, mida ma jumaldasin ja ühtlasi pelgasin.

26. PEATÜKK

Sophie tuli mind kell seitse riietama. Ta täitis oma ülesannet nii aeglaselt, et mister Rochester, kes viivitamisest nähtavasti kannatamatuks oli läinud, saatis üles järele küsima, miks ma juba alla ei tule. Sophie kinnitas parajasti prossiga loori mu juustele (see oli ikkagi mu omatehtud lihtne pitsrätik), ja niipea kui ma ta käte alt vabanesin, ruttasin minema.

«Pidage!» hüüdis ta prantsuse keeles. «Heitke korraks pilk peeglisse, te ei vaadanudki ennast!»

Pöördusin lävel ringi. Nägin peeglis heleda kleidi ja looriga kuju, mis oli niivõrd vähe mu hariliku minaga sarnane, et ta mulle sootuks võõrana näis.

«Jane!» kutsus hääl ja ma ruttasin trepist alla. Mister Rochester võttis mind trepijalamil vastu.

«Sina hilineja,» tõreles ta, «mina lausa põlen kärsitusest, sina aga viivitad nii kaua!»

Ta viis mind söögituppa, vaatas mind pealaest jalatallani üle, avaldas arvamist, et olen kaunis nagu liilia ja mitte ainult uhkuseks ta elus, vaid ka silmale rõõmuks. Öeldes, et annab mulle einetamiseks ainult kümme minutit aega, helistas ta kella. Sisse astus üks hiljuti palgatud teenreid.

«Kas John jõuab tõllaga valmis?»

«Jah, sir.»

«Kas reisikohvrid on alla kantud?»

«Praegu viiakse, sir.»

«Minge kirikusse ja vaadake, kas õpetaja mister Wood ja köster on kohal. Tulge kohe tagasi ja teatage mulle!»

Kirik, nagu lugeja teab, asus veidi maad väravast eemal. Teener oli peagi tagasi.

«Mister Wood on käärkambris, sir, ajab talaari selga.»

«Ja tõld?»

«Praegu rakendatakse hobuseid ette.»

«Kirikusseminekuks me tõlda ei vaja, aga ta peab valmis olema minuti pealt, kui me tagasi jõuame, kõik kastid ja kohvrid peale tõstetud, kinni seotud ja kutsar pukis.»

«Kuulen, sir.»

«Jane, oled sa valmis?»

Ma tõusin lauast. Ei olnud meil ei peiupoisse ega pruutneitsisid, ei sugulasi ega tseremooniameistrit, mitte kedagi peale mister Rochesteri ja minu. Kui me halli läbisime, seisis seal missis Fairfax. Oleksin tahtnud temaga veidi kõnelda, aga mu käsi oli mister Rochesteri raudses haardes, kes võttis nii pikad sammud, et ma talle vaevalt järele jõudsin. Ta pilk ütles mulle, et mingil juhul ei tohi enam sekunditki viivitada. Ei tea, kas ühelgi peigmehel on laulatusele minnes niisugust nägu peas olnud, nagu oli temal. Selles väljendus tahtekindlus ja resoluutsus, laugude vahelt süngelt kortsutõmbunud kulmude varjul näis otsekui leeke sähvivat.

Ma ei märganud, kas ilm oli hea või halb. Sõiduteed mööda alla tõtates ei vaadanud ma ei üles ega alla, sest mu süda oli mu silmades ja need olid tervenisti mister Rochesterisse kiindunud. Tahtsin näha seda nähtamatut, millele ta raevune ja

ähvardav pilk kinnistunud näis olevat. Tahtsin lugeda ta mõtteid, millega ta näis võitlevat ja neid tagasi tõrjuvat.

Kiriku värava ees ta peatus, märgates, et olen päris hingetu.

«Kas ma pole oma armastuses julm?» küsis ta. «Puhka silmapilguks, toetu minu vastu, Jane!»

Nüüdki veel meenub mulle vana hall kirik, mis hommikuvaikuses meie ees kõrgus. Ümber kirikutorni tiirles punetava koidutaeva taustal üksik vares. Mäletan ka rohtunud kalmukünkaid ega ole unustanud isegi kahte tundmatut, kes madalate haudade vahel lonkisid ja vahetevahel seisatasid, et sammaldunud hauakividelt raidkirju lugeda. Nad torkasid mulle sellepärast silma, et meid nähes sedamaid kiriku varju kadusid. Olin kindel, et nad lähevad külguksest sisse laulatustalitust vaatama. Mister Rochester ei märganud neid. Üksisilmi vaatas ta mulle näkku, kust oli viimane kui veretilk kadunud: tundsin, kuidas mu laup higipiiskadega kattus, põsed ja huuled külmaks tõmbusid. Kui ma jälle toibusin, juhtis ta mind õrnalt jalgrada mööda kirikuukseni.

Astusime vaiksesse lihtsasse jumalakotta. Õpetaja valges kirikurüüs ootas meid madala altari ees, köster tema kõrval. Kõik oli vaikne, ainult ühes kaugemas nurgas liikus kaks varju. Minu oletus osutus õigeks. Tundmatud olid enne meid sisse lipsanud ja viibisid nüüd Rochesteride hauavõlvi juures. Seljaga meie poole pöördunud, silmitsesid nad läbi võre aegade jooksul tuhmunud marmorhauakivi põlvitava ingliga, kes kodusõja ajal Marston Moori lahingus langenud Damer de Rochesteri ja ta naise Elizabethi maiseid säilmeid kaitses.

Asusime oma kohtadele altarivõre ees. Kuuldes enda taga ettevaatlikke samme, heitsin ma põgusa pilgu üle õla; üks tundmatuid oli meile liginenud. Laulatustalitus algas. Esimene osa läbi, astus õpetaja sammu ettepoole ja kergelt mister Rochesteri poole kummardudes jätkas:

«Ma küsin ja nõuan teie mõlema käest (otsekui viimsel kohtumõistmisepäeval, mil kõik südamesaladused ilmsiks peavad tulema): on kummalgi teist teada mistahes takistus, mille tõttu teid ei võiks laulatada seaduslikult, siis tunnistage seda otsemaid ja võtke teatavaks, et kõik need, kes on abiellunud teisiti kui jumalasõna seda lubab, ei ole teps mitte ühte pandud Jumalast ega ole nende abielu ka seaduslik.»

Ta tegi pausi, nagu komme seda nõuab. Kas on seda pausi millalgi vastuseks kasutatud? Võib-olla üksainus kord saja aasta jooksul. Vaimulik, silmi raamatult tõstmata, pidas ainult hetkeks hinge kinni ja tahtis jätkata. Ta käsi sirutus mister Rochesteri poole ja suu avanes küsimuseks: Kas tahad

selle naise endale abikaasaks võtta?, kui kellegi hääl üsna meie ligidal selgesti lausus:

«Abielu ei saa sõlmida, sest teatan, et takistus on olemas.»

Õpetaja vaatas kõnelejale otsa ja seisis tummalt, köster samuti. Mister Rochester tuikus korraks, otsekui oleks ta jalgealust kõigutanud maavärisemine, ent võtnud kindlama hoiaku, käsutas pead või pilku pööramata madalal häälel:

«Jätkake!»

Kui ta selle sõna oli lausunud, järgnes sügav vaikus. Siis ütles mister Wood:

«Ma ei saa jätkata, enne kui on kindlaks tehtud, kas see avaldus vastab tõele või ei.»

«Laulatustalitus tuleb katkestada,» tähendas hääl meie taga. «Olen võimeline oma väidet tõendama. Selle abielu sõlmimiseks eksisteerib ületamatu takistus.»

Mister Rochester kuulis kõike, kuid ei paistnud sellest põrmugi hoolivat. Ta vaikis kangekaelselt ja seisis liikumatult, surudes ainult mu käe oma pihku. Kui tuline ja tugev oli ta haare ja kuidas ta kõrge laup tol hetkel kahvatut ning kivikõva marmorit meenutas! Kuidas põlesid ta silmad, nii valvsad ja metsikud!

Mister Wood oli nõutu.

«Milles takistus seisab?» küsis ta. «Võib-olla on seda võimalik kõrvaldada, selgitada?»

«Vaevalt küll,» järgnes vastus. «Nimetasin takistust möödapääsmatuks, ja ma ei kõnele alusetult.»

Tundmatu astus ette ja toetus altarivõrele. Ta jätkas rahulikult ja häält kõrgendamata, iga üksikut sõna eriliselt rõhutades:

«Takistus seisab lihtsalt selles, et mister Rochester on juba abielus ja ta naine elab.»

Neid tasa lausutud sõnu kuuldes hakkasin ma värisema, nii nagu ma polnud veel kunagi värisenud kõuekärgatust kuuldes; ma tunnetasin oma närvide peent tõmblemist teravamini kui pakast või tuleleeki, kuid ma võtsin ennast kokku ega langenud minestusse. Vaatasin mister Rochesterile näkku ja sundisin ka teda endale otsa vaatama. Ta nägu oli liikumatu nagu kalju, ta pilk terav nagu ränikivi, millest sädemeid sähvis. Ta ei eitanud midagi, näis, nagu otsustaks ta kõike trotsida. Sõnagi lausumata, kordagi naeratamata, nagu polekski ma inimolend, pani ta oma käe mulle ümber piha ja tõmbas mind endale ligemale.

«Kes teie olete?» küsis ta tundmatult.

«Minu nimi on Briggs. Olen advokaat Londonist.»

«Ja teie tahate mulle naise kaela määrida?»

«Tahan teile meenutada, sir, et teil on olemas abikaasa, keda tunnistab seadus, kuigi teie teda ei tunnista.»

«Suvatsege mulle tema kohta teateid anda. Ta nimi, vanemad, elukoht?»

«Palun.» Mister Briggs võttis rahulikult taskust paberi välja ja luges ametniku ninahäälega:

«Teen teatavaks ja võin tõendada, et kahekümnendal oktoobril sel-ja-sel aastal (viisteist aastat tagasi) abiellus Edward Fairfax Rochester Thornfield-hallist, *... shire'i krahvkonnast, Ferndean Manorist, Inglismaalt minu õe Bertha Antoinetta Masoniga, kaupmees Jonas Masoni ja ta naise Antoinetta tütrega Jamaikas, Spanish-Townis. Abielu on registreeritud kirikuraamatutes, millest väljavõte on minu valduses. Alla kirjutanud: Richard Mason.»

«See kui tõepärane dokument võib küll tõendada, et olen abielus, aga ei tõenda, et naine, keda mu abikaasana mainitakse, elus on.»

«Kolm kuud tagasi oli ta elus,» vastas advokaat.

«Kust teie seda teate?»

«Mul on tunnistaja, kelle kinnitust isegi teie, sir, vaevalt suuteline olete ümber lükkama.»

«Tooge ta siia — või käige kus kurat!»

«Enne toon ta siia. Ta ongi kohal. Mister Mason, olge lahke, astuge ligemale!»

Seda nime kuuldes kiristas mister Rochester hambaid ja ta keha läbis tugev värin. Ma seisin talle nii ligidal, et tundsin, kuidas viha- või meeleheitekramp teda tervenisti vapustas. Teine tundmatu, kes seni tagaplaanile oli hoidunud, astus ettepoole. Mister Briggsi õla tagant vaatas kahvatu nägu — jah, see oli tõepoolest Mason ise. Mister Rochester pöördus ringi ja vahtis talle üksisilmi otsa. Ta silmad, nagu ma sageli olen nimetanud, olid tumedad, kuid nüüd oli neil punakas, õigemini vere läige ja ta tõmmud põsed ning kahvatu laup õhetasid nagu tule paistel. Ta liigahtas ja tõstis oma jõulise käe üles, iga hetk valmis Masonit lööma, teda kivisel kirikupõrandal pihuks ja põrmuks tegema, halastamatu hoobiga tapma. Mason põikas kohkunult tagasi ja karjatas nõrga häälega: «Helde jumal!» Põlgus jahutas mister Rochesteri raevu, ta viha kustus, nagu oleks sellele jäine udu langenud. Ta küsis ainult:

«Ja mida on sinul ütelda?»

Huuled kahvatud, sosistas Mason midagi vaevukuuldavalt.

«Käi kus kurat, kui sa selgesti vastata ei oska! Ma küsin sinult veel kord, mida on sinul ütelda?»

«Sir ... sir ...» segas vaimulik ennast vahele, «ärge unus-

tage, et te olete pühakojas!» Seejärel Masoni poole pöördudes küsis ta leebelt: «Kas te olete selles teadlik, sir, et selle džentelmeni naine elus on?»

«Julgemalt,» sundis advokaat, «kõnelge!»

«Ta elab Thornfield-hallis,» ütles Mason viimaks. «Ma nägin teda seal möödunud aprillis. Olen tema vend.»

«Thornfield-hallis!» üllatus kirikuõpetaja. «Võimatu! Mina olen siin vana elanik, ja ma pole missis Rochesterist kunagi midagi kuulnud.»

Nägin, kuidas mister Rochesteri huuled õelaks naeratuseks kõverdusid, ja ta pomises:

«Jumala eest — ei! Ma juba hoolitsesin selle eest, et mitte keegi teada ei saaks ta olemasolust ega ka sellest, et ta minu nime kannab.» Ta jäi mõttesse — ligi kümme minutit pidas ta endaga aru. Siis, teinud otsuse, teatas ta:

«Olgu! Ütlen kõik otse välja! Wood, pange raamat kinni ja võtke talaar seljast! John Green (köstrile), lahkuge kirikust! Laulatust täna ei toimu.»

Mees väljus sõna lausumata.

«Bigaamia on ilge sõna!» jätkas mister Rochester vapralt ja hoolimatult. «Aga ometi kavatsesin ma hakata kahenaisepidajaks. Ent saatus manööverdas minust osavamini, või on siin Jumala käsi mängus — võib-olla et viimane. Praegusel silmapilgul ei ole ma palju parem saatanast endast. Ja nagu mu hingekarjane minu kohta ütleks, olen kahtlemata Jumala kõige valjema karistuse ära teeninud — igaveses põrgutules põlemise. Mu härrad, minu mäng on läbi! See, mida advokaat ja ta klient rääkisid, on tõsi. Ma olen abielus ja naine, kellega ma abiellusin, on elus. Te kinnitasite, Wood, et te pole missis Rochesterist kunagi midagi kuulnud. Küllap vist niimõnigi kord püüdis te kõrv kinni kuulujutu salapärasest hullumeelsest, keda minu majas luku ja riivi taga hoitakse. Nii mõnigi on teile sosistanud, see olevat mu sohiõde, teised — et hüljatud armuke. Nüüd teen teile teatavaks, et see on mu naine, kellega ma viieteistkümne aasta eest abiellusin. Tema nimi on Bertha Mason ja ta on selle vapra mehe õde, kelle värisevad liikmed ja kriitvalge nägu teile tõendavad, milleni võib viia inimese ta mehine süda. Pea püsti, Dick! Ära karda mind! Ennem löön ma naisterahvast kui sind! Bertha Mason on vaimuhaige, sest ta põlvneb vaimuhaigete perekonnast. Kolm põlvkonda idioote ja hulle! Ta ema, kreool, oli samuti vaimuhaige ja joomahull. Sellest sain ma teada alles siis, kui ta tütrega abielus olin, sest kõik nad oskasid oma perekonnasaladusest vaikida. Bertha, nagu sõnakuulelik laps kunagi, jäljendas oma vanemaid igas suhtes. Mul oli vaimus-

tav elukaaslane — süütu, tark ja tagasihoidlik! Te võite kujutleda, kui õnnelik ma olin! Missuguseid stseene ma olen pidanud läbi tegema! Oo, mu elamused on olnud taevalikud, kui te ainult teaksite! Ent milleks seletused! Briggs, Wood ja Mason, ma kutsun teid kõiki oma majja missis Poole'i patsienti, minu naist, külastama! Te peate oma silmaga nägema, missuguse olendiga mind pettuse teel abielluma on sunnitud, ja alles siis otsustama, kas mul oli õigus lepingut murda ja otsida sõprust sellelt, kes esmajoones on inimene. See neiu,» jätkas ta minu peale vaadates, «ei teadnud jälgist saladusest midagi rohkem kui teie, Wood. Tema mõtles, et kõik on aus ja seaduslik. Ta ei võinud uneski näha, et teda meelitatakse silmakirjalikku abiellu kelmiga, kes on juba seotud julma, hullumeelse ja loomastunud naisega! Tulge kõik, lähme!»

Mul ikka veel käest kõvasti kinni hoides lahkus mister Rochester minuga kirikust. Kolm džentelmeni tulid meie järel. Maja välistrepi ees ootas tõld.

«Vii see tagasi, John,» ütles mister Rochester jahedalt. «Täna pole seda vaja.»

Kui me halli astusime, tulid missis Fairfax, Adèle, Sophie ja Leah meile vastu meid õnnitlema.

«Kaduge siit! — aga kõik!» käratas peremees. «Kellele teie õnnesoove vaja on! Minule mitte — need on viisteist aastat hilinenud!»

Ta läks edasi ja hakkas trepist üles minema, ikka veel mul kõvasti käest kinni hoides ja džentelmene kaasa kutsudes. Mehed tulidki meiega. Jõudnud teisele korrusele, läbisime koridori ja läksime trepist üles kolmandale. Mister Rochester avas oma võtmega madala musta ukse ja me astusime gobeläänidega kaunistatud tuppa, kus asetses lai voodi ja piltilustistega kapp.

«Seda tuba sa tunned, Mason,» ütles mister Rochester. «Siin ta sind pures ja pussitas.»

Ta lükkas ühelt seinalt gobelääni kõrvale ja nähtavale tuli salauks. See avatud, oli meie ees akendeta tuba, mille kõrge ja tugeva võrega ümbritsetud kaminakoldes põles tuli: laest rippus keti otsa kinnitatud lamp. Kamina kohale kummardus Grace Poole, kes kastrulis nähtavasti midagi keetis.

Toa kaugemas, pimedas nurgas jooksis mingi olend edasitagasi. Esimesel pilgul oli raske ütelda, kas see oli loom või inimene. Ta liikus neljakäpukil, plagistas hambaid ja lõrises nagu metsloom. Kuid tal olid seljas inimese rõivad ja tumedad sassis juuksed varjasid ta nägu nagu metsik lakk.

«Tere hommikust, missis Poole!» ütles mister Rochester. «Kuidas elate? Ja kuidas teie hoolealune täna on?»

«Pole viga, sir, tänan küsimast,» vastas Grace, tõstes kastruli ettevaatlikult võrele. «Oleme rahutud, aga ei märatse.»

Pöörane kisa andis valele kohase kinnituse. Kleidis hüään tõusis püsti ja seisis täies pikkuses tagumistel jalgadel.

«Oh, sir, ta märkas teid!» hüüdis Grace. «Minge parem ära!»

«Ainult mõni minut, Grace. Laske ma jään ainult mõneks minutiks.»

«Ettevaatust, sir! Jumalapärast, olge ettevaatlik!»

Maniakk hakkas möirgama. Ta lükkas oma pulstunud juukset näo eest ja põrnitses külalisi metsikul pilgul. Tundsin otsemaid selle sinakaslilla tursunud näo ära. Missis Poole astus meile mõne sammu ligemale.

«Hoidke eest,» ütles mister Rochester teda kõrvale lükates, «täna arvatavasti pole tal nuga ja mina olen ettevaatlik.»

«Iial ei või teada, mis tal on, sir, ta on salakaval. Ühelgi surelikul pole tema vastu jõudu.»

«Lähme parem ära,» sosistas Mason.

«Käi kus kurat!» soovitas ta õemees.

«Hoidke ennast!» kisendas Grace.

Kolm meest taganesid ühekorraga. Mister Rochester paiskas minu oma selja taha. Hull tegi hüppe, haaras tal vihaselt kõrist kinni ja surus oma hambad ta põske. Algas võitlus. Ta oli suur naine, peaaegu niisama pikk kui ta mees, peale selle ka tüsedam. Rüseluses ilmutas ta otse mehelikku jõudu ja mitmel korral oleks ta mister Rochésteri mehe atleedijõust hoolimata peaaegu ära kägistanud. Viimane oleks ta ainsa rusikahoobiga pikali võinud lüüa, aga ta hoidus sellest ja ainult kaitses ennast. Viimaks õnnestus tal naise käsivartest kinni haarata. Grace Poole andis peremehele nööri ja too sidus hullumeelse käed selja taha. Teise käepärast oleva nööritükiga seoti naine tooli külge.

Kõik see toimus hullu jubeda ulgumise saatel ja ägedas heitluses. Seejärel pöördus mister Rochester pealtvaatajate poole. Ta vaatas neile otsa naeratusega, milles oli niihästi kibedust kui ka lohutamatust.

«Too seal on m i n u n a i n e,» ütles ta. «Säärane on ainuke mulle osaks saanud abikaasalik sülelus, need on ainukesed õrnused, millega ma oma puhketundidel pean leppima! Aga siin seisab s e e, keda ma ihaldan,» — ta asetas käe mu õlale — «see noor neiu võib otse põrgu künnisel seista vaikselt ja tõsiselt ning deemoni märatsemist tasakaalukalt pealt vaadata. Tahtsin teda kui täielikku vastandit pärast nii vastikumaitselist raguud. Wood ja Briggs, pange tähele, missugune vahe! Võrrelge neid selgeid silmi nonde verd täisvalgu-

nutega, seda nägu tolle maskiga, neid hapraid vorme tolle kohmaka kujuga ja siis mõistke minu üle kohut, evangeeliumikuulutaja ja seadusemees! Kuid pidage meeles, et nõnda nagu teie kohut mõistate, mõistetakse kord kohut teie üle! Nüüd aga minema siit, pean oma aarde luku taha panema.»

Me väljusime. Mister Rochester jäi viivuks sinna Grace Poole'ile edasisi korraldusi andma. Kui me trepist alla tulime, kõnetas advokaat mind.

«Teie, armuline preili,» ütles ta, «olete teid ähvardanud ebameeldivustest pääsenud. Teie onu rõõmustab seda kuuldes, kui ta mister Masoni Madeirasse tagasitulekul veel elus on.»

«Minu onu! Kuidas? Te tunnete teda?»

«Jah, mister Mason tunneb teda. Mister Eyre oli palju aastaid Funchalis nende kaubamaja korrespondendiks. Samal ajal, kui teie onu sai teilt kirja, milles te teatasite oma abiellumise kavatsusest mister Rochesteriga, viibis mister Mason Madeiras tervist parandamas, ja tagasiteel Jamaikasse kohtus ta juhuslikult mister Eyre'iga. Viimane mainis talle seda uudist, teades, et mu klient on siin tuttav kellegi Rochesterinimelise dzentelmeniga. Mister Mason, üllatunud ja masendatud, nagu te ise kujutleda võite, tegi talle teatavaks tegeliku olukorra. Te onu, nii kahju kui mul ka ei ole seda teile teatada, on suremas. Arvestades ta haiguse iseloomu ja kulgemisega, on tõenäoline, et ta enam voodist ei tõuse. Seetõttu ei saanud ta ise Inglismaale rutata, et päästa teid lõksust, kuhu te olite sattunud, vaid palus mister Masonit aega kaotamata samme astuda, mis ebaseadusliku abielu sõlmimist takistaksid. Ta juhatas noormehe minu juurde, et ma teda selles ülesandes abistaksin. Tegin, mis võimalik, ja mul on hea meel, et ma ei hilinenud. Kahtlemata tunnistate seda ka teie. Kui ma ei kahtleks, et teie onu veel elus on, kui te Madeirasse jõuate, annaksin teile nõu koos mister Masoniga sinna sõita. Praegu aga pean ma teile paremaks Inglismaale jääda ja ära oodata mister Eyre'i kirja või teadet ta tervise kohta. Oli meil siin veel midagi toimetada?» küsis ta mister Masonilt.

«Ei, ei, teeme minekut,» oli kärsitu vastus. Ja mister Rochesteriga hüvasti jätmata kadusid nad hallist.

Üksnes hingekarjane jäi kohale, et lausuda oma eksinud koguduseliikmele mõned manitsussõnad. Kohustus täidetud, lahkus ka tema.

Seisin oma toa poolenisti avatud ukse juures ja kuulsin, kui ta ära läks. Maja oli võõrastest tühjenenud. Sulgesin ukse ja lükkasin riivi ette, et keegi mind segama ei saaks tulla.

Ma ei hakanud nutma ega kaebama, olin selleks liiga rahulik. Masinlikult võtsin laulatuskleidi seljast ja asendasin ta sellega, mida ma eelmisel päeval omateada viimast päeva olin kandnud. Istusin toolile, olin nõrk ja väsinud. Toetusin käsivartega lauale, mu pea vajus kätele ja ma jäin mõttesse. Senini olin ma ainult kuulnud ja näinud, liikunud siia-sinna, kuhu mind meelevaldselt oli viidud ja toodud, olin jälginud, kuidas sündmused kiiresti järgnesid sündmustele, paljastused paljastustele, aga alles nüüd hakkasin ma kõige üle järele mõtlema.

Kogu hommik oli möödunud küllaltki vaikselt, välja arvatud lühike stseen vaimuhaigega. Vahejuhtum kirikus oli kulgenud käratult: ei olnud seal kirepurskeid ega ägedat vaidlust, ei väljakutseid ega solvamisi, ei pisaraid ega nuukseid. Oli kõneldud vähe, avaldatud vaid asjalik vastulause abielu sõlmimisele. Mister Rochester oli esitanud mõned lühikesed järsud küsimused, millele olid järgnenud vastused, seletused ja tunnistused. Mu peremees oli avameelselt kõik omaks võtnud ja meid oma sõnade kinnituseks elava tõendi juurde viinud. Võõrad olid lahkunud ja kõik oli möödas.

Istusin oma toas nagu harilikult, just niisamasugusena, nagu olin olnud, ilma nähtava muutuseta: miski polnud mind rabanud, haavanud ega vigastanud. Ent siiski — kus oli eilne Jane Eyre? Kuhu oli jäänud ta elu, kuhu ta unelmad?

Jane Eyre, kes oli olnud tulvil elu ja lootusi, kes oli mõrsja, oli jälle üksik neiu. Ta elu oli tühi, ta unelmad hävinud. Kesk südasuve olid saabunud jõulukuukülmad, üle juunikuulooduse oli vihisenud valge detsembrituisk. Pakane jäätas küpsevad õunad, tuul rebis puruks puhkenud roosid, külm kattis surilinaga niidud ja põllud. Aasad, mis alles eile olid kirendanud lilledest, olid täna värske, läbipääsmatu lume alla maetud, ja kaksteist tundi tagasi troopilisi salusid meenutanud haljad metsad seisid nüüd laastatult, lagedad ja lumised nagu männimetsad talvises Norras. Kõik mu lootused olid hävinud, kohutavas saatuses hukkunud, nagu kord olid Egiptuses ühe ööga hukka saanud kõik vastsündinud. Mõtlesin oma hellitatud lootustele, mis alles eile elasid ja õitsesid. Nüüd olid neist järele jäänud ainult külmad, tundetud surnukehad, keda enam iialgi ellu ei saa äratada. Mõtlesin oma armastusele, tundele, mis kuulus mu peremehele ja mille ta oli äratanud. See värises mu südames nagu haige laps külmas hällis. Mind valdas masendus ja ängistus. Mu armastus ei saanud otsida lohutust mister Rochesteri käte vahel ega soojendada end ta rinnal. Iial ei võinud ma temalt enam tuge leida, sest mu usk temasse oli kadunud, usaldus

hävitatud. Mister Rochester ei olnud mulle enam see, kes varem, sest ta polnud osutunud selleks, kelleks ma teda olin pidanud. Ma ei süüdistanud teda, ei teinud talle oma südameski etteheiteid, nagu oleks ta mind petnud, kuid ta iseloomujoontest oli puhas tõearmastus kadunud, ja ma tundsin, et me teed lähevad lahku. Seda tajusin ma selgesti. Millal, kuidas ja kuhu, ei suutnud ma veel ette näha, aga ma ei kahelnud, et ta ise mind Thornfieldist lahkuma kiirustab. Oli ilmne, et ta polnud mind tõeliselt armastanud, ta tunded minu vastu olid vaid mööduv kirg. Nüüd, kus ta plaanid nurja olid aetud, polnud tal mind enam vaja. Kartsin isegi ta silma alla sattuda, sest arvasin, et paljas minu nägemine võib temas esile kutsuda vihkamise. Oo, kui pime ma olin olnud! Kui nõrk oma iseloomult!

Mu silmad olid suletud. Mu ümber oli põhjatu pimedus ja mu mõtted ründasid mind nagu tume, ähvardav voog. Mulle tundus, nagu lamaksin ma jõuetuna ning nõrgana suure jõe kuivanud sängis ja kuuleksin, kuidas kaugeilt mägedelt kohisevad alla vabanenud vood; tundsin, kuidas nad mulle kosena liginevad, ent mul ei jätkunud tahet ülestõusmiseks ega jõudu põgenemiseks. Lamasin elust väsinuna ja igatsesin surma. Üksainus mõte püüdles minus elu poole — see oli mõte jumalale. Ta tärkas tummas palves. Sõnad ekslesid mu tuhmunud teadvuses, kuid mul polnud jõudu neid palves väljendada:

«Ära ole must kaugel, sest ahastus on ligidal; ep ole ju abimeest.»*

Ja ahastus oli juba ligidal. Kuna ma palvet taeva poole polnud läkitanud ega isegi käsi palveks kokku pannud, kuna mu põlved polnud harduses nõtkunud ega huuled palvesõnu sosistanud, siis tuli ahastus ja paiskus minust üle raske, kõikematva kosena. Valus teadmine, et olen hüljatud, mu armastus hävinud, lootused purunenud ja usk surnud, voogas mu kohal võimsa, sünge massina. Seda piinarikast tundi ei suuda ükski sulg kirjeldada.

«Kõik su veevood ja lained käisid minust üle; ma olen vajunud mudahauda ja ep ole põhja; ma olen vee sügavustesse vajunud ja voolus uhab mind ära.»**

---

* Piibel. Lauluraamat, XXVI ptk., 22. laul. *Tlk.*
** Piibel. Lauluraamat, XXVI ptk., 69. laul. *Tlk.*

27. PEATÜKK

Alles õhtupoolikul tõstsin ma pead, vaatasin ringi, ja nähes, et päike on juba läänes ja ta kiired mu toa seinu kuldavad, küsisin endalt: «Mis nüüd teha?»

Kuid vastus, mille mu mõistus andis: «Lahku Thornfieldist otsekohe!», oli nii järsk, nii kohutav, et ma tahtmatult kõrvad kinni katsin. Ma ei suutnud neid sõnu momendil taluda. «See, et ma enam Edward Rochesteri pruut ei ole, on mu kurbuse kõige väiksem osa,» arutlesin ma. «Et mind keset kõige hurmavamaid õnneunelmaid üles äratati ja mulle selgus, et kõik on olnud vale ja pettus, on kohutav, aga mul jätkub jõudu sellest üle saada. Et ma temast aga otsustavalt lahkuma pean, otsekohe ja igaveseks, see on võimatu. Seda ma ei suuda.»

Ent mu sisemine hääl kinnitas mulle paraku, et ma pean suutma, ja nõudis, et ma seda ka teeksin. Pidasin omaenese otsusega rasket heitlust. Tahtsin olla nõrk, et pääseda uutest kannatustest, mida nägin lahkumisel algavat, kuid Südametunnistus, muutunud türanniks, hoidis Kirel kõrist kinni ja ütles talle pilkavalt, et senini on selle õrn jalake ainult korraks meeleheite-mudamülkasse astunud, aga ta vannub, et ta heidab siis oma raudse käega ta ahastusepiinade põhjatusse sügavusse.

«Las siis teised lahutavad mind temast!» hüüdsin ma oma südames. «Las teised aitavad mind!»

«Ei, sa pead seda ise tegema, mitte keegi ei saa sind aidata. Sina ise pead endal parema silma välja pistma ja parema käe otsast raiuma. Sa pead oma südame ohvriks tooma ja ise preestriks olema, kes ta altarile asetab.»

Hirmunult hüppasin ma toolilt püsti, et põgeneda üksinduse eest, mille vaikuses kummitas halastamatu kohtunik. Kohe hakkas mul pea ringi käima ja ma tundsin, et olen murest ning kurnatusest lausa haige. Kogu päeva polnud ma suutäitki söönud, sest hommikueinet polnud ma puudutanudki. Eriline valutunne südames, meenus mulle, et niikaua kui ma siin suletud ukse taga olin istunud, polnud keegi saatnud järele küsima, kuidas ma end tunnen või kas ma alla ei tuleks. Isegi väikese Adèle'i kerget koputust polnud uksel kuulda ega tulnud ka missis Fairfax mind lohutama. «Sõbrad unustavad alati need, keda õnn on hüljanud,» sosistasin ma riivi lahti lükates ja toast väljudes. Lävel komistasin ma millelegi. Mu pea käis ikka veel ringi, silme ees oli udune ja jalad ei tahtnud mind kanda. Suutmata ennast kohe koguda, ma vaarusin, kuid ei kukkunud põrandale, sest kellegi välja-

sirutatud käsi püüdis mu kinni. Vaatasin üles — mind hoidis mister Rochester, kes oli istunud toolil mu ukse taga.

«Lõpuks ometi tulid sa välja,» ütles ta. «Ma ootasin sind kaua ja kuulatasin, aga toast ei kostnud ühtegi sammu ega ainsatki nuukset. Veel viis minutit seda hauavaikust ja ma oleksin ukse nagu röövel maha murdnud. Niisiis — te hoiate minust eemale! Lukutate end tuppa ja kurvastate üksinda? Parem, kui te oleksite tulnud ja kogu oma ägeduse minu peale välja valanud. Teil on kirglik loomus. Ootasin stseeni, olin ette valmistunud palavaks pisaraterajuks, soovisin ainult, et te oleksite need valanud minu rinnal. Nüüd aga voolasid nad tundetule põrandale või kägardatud taskurätikusse. Kuid ma eksin: te pole ju üldse nutnud? Näen kahvatuid palgeid ja kustunud pilku, aga pisaratest ei mingit jälge! Arvatavasti nuttis siis verepisaraid te süda?

No mis see küll olgu, Jane! Kas mitte ainsatki etteheitvat sõna? Ei kibedust, ei teravusi! Mitte midagi, et mu tundeid haavata või minus raevu õhutada! Istute vaikselt seal, kuhu ma teid istuma panin, ja vaatate mulle otsa nii lõpmata nukralt ja ükskõikselt.

Ma ei tahtnud teid iialgi nõnda solvata, Jane. Kui vaene mees oleks kogemata kombel ära tapnud oma ainukese utetalle, kes oli temale niisama kallis nagu oma tütar, kes sõi tema leivast ja jõi tema kruusist ning magas ta rinnal, ei kahetseks ta oma veretööd kibedamini kui mina praegu oma tegu. Kas te saate mulle kunagi andeks anda?»

Lugeja, ma andestasin talle selsamal hetkel. Ta silmis oli nii sügav kahetsus, ta hääles teesklemata kurbus ja käitumises nii palju mehelikku tarmukust. Kogu ta olemusest hoovas nii ustavat armastust, et ma andestasin talle kõik! Kuid mitte sõnades, vaid sügaval oma südames.

«Te peate mind nüüd lurjuseks?» päris ta natukese aja pärast mõtlikult, nähtavasti imeks pannes mu visa vaikimist ja tuimust, mis olid tingitud pigem nõrkusest kui kangekaelsusest.

«Jah, sir.»

«Siis öelge mulle seda otse näkku ja vihaselt — ärge mind säästke!»

«Ma ei suuda, olen väsinud ega tunne end hästi. Andke mulle vett!»

Ta ohkas sügavasti nagu oiates, ja tõstnud mu oma kätele, kandis trepist alla. Algul ei tundnud ma isegi ära tuba, kus ma viibisin: kõik oli mu tardunud pilgu ees udune. Vähehaaval hakkasin tundma tule elustavat soojust, sest kuigi oli suvi, olin oma toas külmast kangestunud. Ta tõstis mu suule

klaasi veini. Maitsesin seda veidi ja tundsin end elustuvat. Siis sundis ta mind midagi sööma ja ma toibusin õige pea. Taipasin, et viibin raamatukogus, istun ta tugitoolis ja tema seisab mu kõrval. «Kui ma nüüd eriliste valudeta elust lahkuda saaksin, oleks kõige parem,» mõtlesin ma, «sest siis ei peaks ma oma südamekeeli mister Rochesteri küljest lahti rebima. Ma mõistan, et mul tuleb temast lahkuda. Aga ma ei taha teda maha jätta — ma lihtsalt ei suuda teda maha jätta.»

«Kuidas sa end nüüd tunned, Jane?»

«Palju paremini, sir. Peagi läheb mööda.»

«Võta veel natuke veini!»

Kuuletusin. Ta pani klaasi lauale, jäi mu ette seisma ja vaatas mulle üksisilmi otsa. Äkki pöördus ta ümber ja ta suust lipsas ebamäärane hüüatus, täis kirge ning meeleliigutust. Kiiresti läks ta üle toa ja tuli siis uuesti tagasi. Ta kummardus, nagu kavatseks mind suudelda, kuid mulle meenus, et need õrnused olid nüüd keelatud. Pöörasin näo ära ja tõrjusin ta endast eemale.

«Mis? Mida see tähendab?» hüüdis ta läbematult. «Oo, ma tean! Sa ei taha Bertha Masoni meest suudelda? Mõtled, et ma pole vaba, et mu sülelused on määratud teisele?»

«Igal juhul ei ole minul nendele mingit õigust, sir.»

«Miks, Jane? Hea küll, ma säästan sind kõnelemisevaevast ja vastan ise. Sellepärast, et mul juba on naine, ütleksid sa. Kas arvasin õieti?»

«Jah.»

«Kui sa nii mõtled, siis peab sul minust küll imelik arvamine olema: olen su silmis osav ning liiderlik, alatu ja nurjatu elumees, kes teeskles omakasupüüdmatut armastust, selleks et sind ettekavatsetult pandud püünisesse meelitada ja sinult su au ning enesest lugupidamist röövida. Mis sa selle peale kostad? Näen, et mitte midagi. Esiteks oled veel liiga nõrk, kuna sa vaevalt hingad, teiseks ei ole sa veel suutnud harjuda mõttega mulle süüdistusi ja etteheiteid näkku paisata. Peale selle on sul nutt varaks, sest niipea kui sa rohkem räägid, hakkavad sul pisarad silmist ojadena voolama. Sul ei ole vähimatki tahtmist mind noomida, sõidelda, mulle stseeni teha, sa mõtled sellest, kuidas t e g u t s e d a, — kõnelemine on nüüd sinu arvates asjatu. Ma tunnen sind ja olen valvel.»

«Sir, ma ei taha teie vastu midagi ette võtta . . .»

Ebakindlus mu hääles manitses mind lauset kärpima.

«S i n u arusaamise järgi — ei, aga m i n u arvates kavatsed sa mu elu hävitada. Sa juba vihjasid, et olen abielus, ja kui abielumehest hoidud sa minust eemale. Just äsja keeldusid sa mind suudlemast. Tahad sa tõesti mulle võõraks jääda ja üksnes Adèle'i guvernandina selle katuse all elada? Kui ma sulle juhtumisi mõne sõbraliku sõna ütlen või kui sõprustunne sind uuesti minu poole tõmbab, kordad sa enesele: «See mees oleks minust peaaegu oma armukese teinud, sellepärast pean tema suhtes külm olema kui jää ning tundetu nagu kivi.» Ja nii sa lähedki jäiseks ja kivikalgiks.»

Kõhatasin, et oma häälele kindlust anda, ja vastasin:

«Kõik mu ümber on muutunud, sir, ka mina pean muutuma — selles ei ole kahtlust. Et hoiduda piinavast tunnetetulvast ja lakkamatust võitlusest mälestuste ning kujutelmadega, jääb üle ainult üks tee — Adèle'ile on uut guvernanti vaja, sir.»

«Oo, Adèle läheb kooli, selle ma juba korraldasin. Samuti ei kavatse ma lasta sind kurbade mälestustega Thornfieldis piinelda. See neetud paik, see Achani telk,* on nagu võigas vangla, millest õhkub surmaõudust, nagu umbne kivist põrgu, kus valitseb tõeline saatan, kes on kohutavam kui terve leegion neid, keda inimmõistus üldse oskab kujutleda. Jane, siia ei jää ei sina ega mina. Tegin valesti, kui sind Thornfield-halli kutsusin, teades, et siin kummitab. Veel enne kui ma sind tundsin, käskisin ma teenijaskonnal vaikida kõigest, mida nad sellest neetud loost teavad, kartes, et mitte ükski Adèle'i guvernant siia ei jää, kui ta teada saab, missuguse elanikuga tal ühe katuse all tuleb viibida. Hullu kusagile teisale toimetada ei lubanud mu südametunnistus. Ehkki mu valduste hulka kuulub ka vana mõis Ferndean Manor, mis on siinsega võrreldes veelgi rohkem maailmast eraldatud ja üksildane ning kuhu teda vägagi hästi oleksin võinud elama viia, sundis mind kahtlus maakoha tervislikkuses — mõis asetseb niiskes metsasügavuses — oma kavatsusest loobuma. Võib-olla et rõsked kiviseinad oleksid mind peagi sellest hooldusest vabastanud. Kuid igale patusele ta patupalk. Mul ei ole kalduvust salajaseks mõrvaks, isegi sel juhul mitte, kui ma kedagi üle kõige vihkan.

Varjata sinu eest hullumeelse ligidust oli niisama hea kui katta laps mantliga ja asetada ta mürgise uupaspuu alla, sest juba deemoni hingus üksi on mürgine. Nüüd aga sulgen ma Thornfield-halli, naelutan eesukse kinni ja löön alumise korruse akende ette lauad. Mrs. Poole'ile hakkan maksma kaks-

---

* Vastavalt piiblilegendile olevat Achan peitnud oma telki rikkaliku sõjasaagi, mille ta vaenlaselt oli röövinud. Jumal aga, saanud sellest teada, neednud ta rahva ära. *Tlk.*

sada naela aastas, et ta elaks siin minu naise juures, nagu sa seda hirmuäratavat nõiamoori nimetad. Grace on valmis raha eest kõike tegema, pealegi võib talle ta trahteripidajast poeg seltsiks tulla, et käepärast olla, kui mu naine kavatseb märatsemishoogude ajal hakata oma hästituntud viisil öösiti inimesi voodites põletama, pussitama või hammastega nende liha luudelt rebima ja . . .»

«Sir,» katkestasin ma teda, «te olete selle õnnetu naise suhtes halastamatu, kõnelete temast vihkamise ja kättemaksu himustava antipaatiaga. See on julm . . . ta ei saa ju sinna midagi parata, et ta hull on.»

«Jane, mu väike kullake, — nii tahan ma sind kutsuda, sest sa oled seda — sa ei tea, mida sa kõneled. Jälle mõistad sa minu üle kohut ebaõiglaselt. Mitte sellepärast ei vihka ma teda, et ta hull on. Ei. Kui sina hull oleksid, kas sa arvad, et mina sind vihkaksin?»

«Arvan küll, sir.»

«Siis sa eksid ega tunne mind üldse. Sa ei tea, missuguseks armastuseks ma võimeline olen. Iga pisimgi osa sinust on mulle niisama kallis nagu mu enda oma; kannatustes ja haigustes jääb ta mulle alati kalliks. Sinu hing on mulle aare, ja kui ta haigestuks, jääks ta ikka mu kallimaks varaks. Kui sa märatseksid, hoiaksin sind oma käte vahel, aga mitte hullusärgis. Sinu haare oleks mulle isegi vihahoos meeldiv, ja kui sa ka niisama metsikult mulle kallale tormaksid nagu see naine täna hommikul, haarakṣin sind oma sülelusse ja hoiaksin nii õrnalt kui vähegi võimalik. Ma ei põrkaks sinust tülgastusega eemale ja su rahulikel silmapilkudel ei oleks sul kedagi teist valvurit ega põetajat peale minu. Ma kohtleksin sind väsimatu hellusega, ehkki sa ei vastaks mulle ainsagi naeratusega; ma ei väsiks iialgi su silmadesse vaatamast, ehkki nad mind ära ei tunneks. Ent miks ma sääraseid mõtteid heietan? Kõnelesin ju sellest, et sind Thornfieldist ära viia. Kõik, nagu sa tead, on viivitamatuks ärasõiduks valmis. Homme sa lahkud. Ma palun sind veel ainult ühe öö selle katuse all välja kannatada, ja siis, Jane, — hüvasti, kõik kannatused ja hirmud; igaveseks! Minul on koht, kuhu minna. Mu kindel pühamu kaitseb vastikute mälestuste ning ebameeldivate tülitajate, isegi vale ja laimu eest!»

«Ja võtke ka Adèle kaasa, sir,» katkestasin ma teda, «ta on teile seltsiks.»

«Mida sa sellega ütelda tahad, Jane? Ma ju rääkisin sulle, et saadan Adèle'i kooli. Milleks on mulle last seltsiks vaja? Ja pealegi mitte minu enda oma — mingisuguse prantsuse tantsijanna sohilast? Miks sa mind temaga küll tüütad?

Küsin veel kord, miks sa Adèle'i mulle seltsiliseks tahad määrata?»

«Te rääkisite seltskonnaelust tagasitõmbumisest, sir, kuid üksindus on ju igav — liiga igav teie jaoks.»

«Üksindus! Üksindus!» kordas ta ägestudes. «Ma näen, et pean selgitama. Ma ei saa aru, mida su sfinksiilme tähendab! Sina ju tuled minu üksindust jagama. Kas mõistad?»

Raputasin pead. Vastuseisuga riskimine nõudis mult küllaltki suurt julgust. Ma nägin, kuidas ta ärritus üha kasvas. Ta hakkas kiiresti toas edasi-tagasi kõndima ja jäi siis äkki nagu naelutatult ühele kohale seisma ning vaatas mulle kaua ja tungivalt otsa. Pöörasin silmad ära; üksisilmi tulle vahtides püüdsin oma näole külmaverelist ja tasakaalukat ilmet manada.

«Siin on Jane'i iseloomus jälle keerd,» lausus ta lõpuks palju rahulikumalt kui olin lootnud. «Kuni siiani jooksis siidiniit küllaltki libedasti, aga ma teadsin, et varem või hiljem tuleb sõlm ja algab peamurdmine: siin ta on. Jälle tuska, tüli ja vihastamist! Jumala eest! Oleks mul Simsoni jõud, purustaksin selle umbsõlme nagu takukoonla!»

Ta hakkas uuesti mööda tuba kõndima, aga seekord peatus ta otse minu ees.

«Jane! Kas tahad mõistust kuulata?» (Ta kummardus ja lähendas huuled mu kõrvale.) «Kui ei, siis tarvitan ma vägivalda.» Ta hääl oli kähe, pilk nagu inimesel, kes on valmis talumatuks muutunud ahelaid purustama ja meeletuna, ülepeakaela ohjeldamatusse omavolitsemisse sööstma.

Mõistsin, et veel üks hetk, veel üks meeletushoog, ja ma ei suuda teda enam vaos hoida. Ainult nüüd, selsamal mööduval momendil, oli mul võimalus teda ohjeldada ja oma mõjule allutada. Üksainus eemaletõukav liigutus, kohkumise- või hirmuväljendus oleks minu ja tema saatuse otsustanud. Aga ma ei tundnud üldse hirmu. Tundsin mingit sisemist jõudu, salajast mõjuvõimu, mis mind toetas. See oli kriitiline silmapilk, ent sellel ei puudunud ka omapärane võlu, ähvardava ohu võlu, mida võib-olla tunneb indiaanlane, kui ta oma kanuus üle kärestiku libiseb. Võtsin mister Rochesteril käest kinni, avasin ta kramplikult rusikasse pigistatud sõrmed ja laususin rahustavalt:

«Istuge! Olen valmis teiega kõnelema nii kaua kui soovite ja ära kuulama kõik, mis teil ütelda on, olgu see siis mõistlik või ei.»

Ta istus, kuid ei saanud kohe rääkima hakata. Juba tükk aega olin ma pisaratega võidelnud ja suutnud neid vaid suurivaevu alla suruda. Ma teadsin, et talle ei meeldi mind

nutmas näha. Nüüd aga pidasin ma paremaks pisaratele vaba voli anda ja lasta neil voolata nii ohtralt, nagu nad tahtsid. Kui see uputus teda vihastab, seda parem. Puhkesin südantlõhestavalt nutma.

Varsti kuulsin, midą ma olin oodanud. Ta hakkas mind tungivalt paluma, et ma rahuneksin. Vastasin, et ma ei suuda end koguda, kui tema on raevunud ja äge.

«Aga ma ei ole ju vihane, Jane. Ma ainult armastan sind liiga tugevasti. Ja kui su kahvatu näoke kalgistus ja nii resoluutseks muutus, ei suutnud ma ennast enam valitseda. Jäta nutt ja pühi silmad kuivaks!»

Ta pehmenenud hääl tõendas, et ta oli alistunud, mispeale ka mina vastutasuks rahunesin. Siis tegi ta katset oma pead mu õlale toetada, aga ma ei lubanud seda. Ta tahtis mind enda ligi tõmmata — ei!

«Jane, Jane,» ütles ta säärase kibedusest ja kurbusest tulvil häälega, et minus iga närv värises. «Sa ei armasta mind. Sa hindasid ainult mu aadliseisust ja ihkasid mu naisena seltskonda tõusta! Nüüd aga, kus ma ei saa su abikaasaks olla, põrkad sa mu puudutuse eest tagasi, nagu oleksin ma kärnkonn või ahv.»

Need sõnad lõikasid mulle südamesse. Ent mida võisin ma teha või ütelda? Arvatavasti ei oleks ma midagi pidanud tegema ega ütlema, aga mind piinas kahetsus, et olin teda solvanud, ja ma ei suutnud tagasi hoida soovi määrida palsamit haavale, mille olin löönud.

«Ma armastan teid,» ütlesin ma, «armastan teid rohkem kui kunagi varem. Aga ma ei või teile seda näidata ega oma tunnetele järele anda. See on viimane kord, kus ma sellest kõnelen.»

«Viimane kord, Jane! Kuidas? Kas sa mõtled, et sa minuga koos elades ja mind iga päev nähes suudad külmaks ja kaugeks jääda, kui sa mind armastad?»

«Ei, sir, seda ma ei suudaks ja sellepärast ma näengi ainult ühte väljapääsuteed. Aga te ju vihastate, kui ma seda teile ütlen.»

«Oo, ütle! Kui ma märatsema hakkan, võtad sina pisarad appi.»

«Mister Rochester, ma pean teist lahkuma.»

«Kui kauaks, Jane? Mõneks minutiks, et juukseid kammida — nad on sul natuke sassis —, või oma õhetavat nägu jahutada?»

«Ma pean Adèle'i ja Thornfieldi maha jätma. Ma pean teist igaveseks lahkuma. Pean alustama uut elu võõras ümbruses ja võõraste inimeste keskel.»

«Muidugi. Ma ju ütlesin sulle sedasama. Meie lahkumineku meeletu idee jätan ma aga tähele panemata. Seda ei mõelnud sa tõsiselt. Mis puutub uude ellu, siis nii on õige. Sa saad minu naiseks, sest oma abielu ma ei tunnista. Sinust saab missis Rochester tegelikult ja nime poolest. Eluksajaks tahan ma sinu juurde jääda. Me sõidame Lõuna-Prantsusmaale ja asume elama valgesse villasse Vahemere kaldal. Seal veedad sa õnnelikuna ja kaitstuna kõige puhtamat elu. Ära karda, ma ei taha sind patule ahvatleda — ma ei kavatse sinust oma armukest teha. Miks sa pead raputad? Jane, ole mõistlik, või ma tõepoolest ei vastuta enda eest.»

Ta hääl ja käed värisesid. Ta ninasõõrmed paisusid, silmad põlesid. Siiski julgesin ma vastu vaielda.

«Sir, teie naine elab, teie ise tunnistasite seda täna hommikul. Kui mina teiega elama hakkaksin, nagu teie seda soovite, saaks minust teie armuke. Kinnitada vastupidist on targutamine ja — vale.»

«Jane, ma ei ole pehmeloomuline inimene — sa unustad selle. Ma ei ole pika kannatusega, ei rahulik ega kiretu. Kaastundest minu ja sinu enda vastu pane oma sõrm korraks mu pulsile. Kas tunned, kuidas ta lööb? Sa vaata ette!»

Ta paljastas käerandme ja pakkus seda mulle näha; veri oli ta näost kadunud, huuled surnukahvatud. Olin meeleheitel. Ärritada teda oma vastuseismisega, mida ta nii väga vihkas, oli julm, nõustumine ei tulnud aga kõne allagi. Tegin seda, mida inimesed instinktiivselt teevad, kui nad äärmuseni on viidud, — pöördusin abi otsides Kõigevägevama poole. «Aita mind, Jumal!» libises tahtmatult mul keelelt.

«Olen mina aga narr!» hüüdis mister Rochester ootamatult. «Kogu aeg kinnitan talle, et ma ei ole abielus, aga ei seleta, miks. Unustasin, et ta ei tea midagi sellest naisest ega olukorrast, mis mind selle põrguliku abieluni viis. Olen kindel, et Jane nõustub minuga, kui ta saab teada kõik, mida mina tean! Anna mulle oma käsi, Janet, et ma mitte ainult ei näe, vaid ka tunnen, et sa mu ligidal oled, ja ma avan sulle mõne sõnaga selle loo tõelise tuuma. Kas tahad mind kuulata?»

«Jah, sir. Tundide kaupa, kui soovite.»

«Palun ainult mõne minuti, Jane. Kas sa ka tead, et mina ei ole perekonnas vanem poeg, vaid et mul oli kord vend?»

«Mäletan, et missis Fairfax mulle sellest kunagi kõneles.»

«Ja kas sa oled kuulnud, et mu isa olnud mees, keda huvitas ainult raha?»

«Ka midagi taolist mäletan kuulnud olevat.»

«Niisiis, Jane, kuna lood olid nõnda, otsustas mu isa oma

valdused poolitamata jätta. Ta ei sallinud mõtetki, et peab oma varanduse jaotama, pärandades mulle õiglase osa, — ei, kõik pidi minema mu vennale Rowlandile. Kuid niisama vähe talus ta mõtet, et ta teisest pojast saab vaene mees. Järelikult oli minule rikast naist vaja, ja ta hakkas mulle aegsasti mõrsjat otsima. Mister Mason, Lääne-India plantaator ja ärimees, oli ta vana tuttav. Mu isa teadis, et talle kuuluvad suured varandused. Pärast järelepärimist selgus, et mister Masonil on kaks last, kusjuures ta tütar saab kaasavaraks kolmkümmend tuhat naela. See summa rahuldas. Kui ma kolledži lõpetasin, saadeti mind Jamaikasse, et abielluksin neiuga, kes oli juba minule määratud. Mu isa ei rääkinud mulle rahast midagi, vaid ütles, et miss Masoni ilule olevat kogu Spanish-Town uhke. Ja see ei olnud vale. Ta osutus kaunitariks Blanche Ingrami stiilis: pikk, brünett ja majesteetlik. Mister Masoni perekond, ta ise kaasa arvatud, tahtis mind iga hinna eest endale kindlustada, sest ma olin aadlisoost. Mulle näidati teda ballidel hiilgavais tualettides. Harva kohtusime üksinda ega saanud peaaegu üldse omavahel kõnelda. Ta veetles mind ja ahvatles, pannes pillavalt mängu oma naiselikud võlud ja võrgutamiskunsti. Kõik nende tutvuskonna noormehed jumaldasid teda ja kadestasid mind. Olin edust pimestatud, lausa vaimustuses, mu meeled erutatud, ja kuna ma olin noor ning kogemusteta, uskusin, et armastan teda. Ei ole suuremat lollust kui idiootlik võistlus seltskonnas, himurus, nooruslik tormakus ja sõgedus, mis purujoobunuks teevad ja inimest mõtlematuile sammudele tõukavad. Ta sugulased julgustasid mind, võistlejad ärritasid, tema ise aga ahvatles mind endale lähenema. Laulatus toimus enne, kui arugi sain. Oh, kui ma selle peale mõtlen, kaob mul igasugune austus iseenda vastu ja mind valdab ahastus ning põlgus. Ma polnud teda kunagi armastanud, mitte kunagi austanud, veel vähem tundsin ma teda. Mitte ainsatki vooruslikku iseloomujoont polnud ma märganud ta kõnes ega kommetes — ei tagasihoidlikkust, headust, avameelsust ega peenetundelisust, ja ometi olin ma temaga abiellunud. Mina, labane lömitaja, sõge puupea! Mu patt ei oleks suurem olnud, kui . . . Aga ma ei tohi unustada, kellega ma räägin.

Oma mõrsja ema polnud ma kunagi näinud, sest ma arvasin, et ta on surnud. Kui mesinädalad möödas olid, mõistsin oma viga: ta ema oli hull ja viibis hullumajas. Perekonda kuulus veel noorem vend, kes oli täielik idioot! Vanem vend, keda ka sina tunned, läheb ühel päeval tõenäoliselt niisamasuguseks. Teda ei saa ma vihata, kuigi ma kogu seda perekonda jälestan, sest tema nõrgas iseloomus on mõned inim-

likkusesugemed, mis väljenduvad püsivas osavõtlikkuses oma õnnetu õe saatuse suhtes ja ka koeralikus kiindumuses, millega ta kunagi minusse suhtus. Mu isa ja vend Rowland teadsid kõigest, kuid mõte kolmekümnest tuhandest naelast õhutas neid ühinema vandenõuga minu vastu.

Niisugused olid avastused alatusest. Aga peale pettuse ei saanud ma oma naist milleski süüdistada, ehkki selgus, et olime iseloomult täiesti erinevad. Tema tõekspidamised olid mulle vastumeelsed, ta mõistus arenemata, piiratud ja otse erakordselt võimetu millekski kõrgemaks. Mitte ainsatki õhtut, mitte ainsatki tundi ei saanud ma temaga rahus veeta, mille tõttu meie vahel kunagi sõbralikku vestlust ei toimunud, sest ükskõik missugust teemat ma ka ei alustanud, sain ma otsekohe jämeda, labase, põikpäise ja nõrga aruga inimese vastuse. Veendusin peagi, et mul ei hakka iialgi olema kodurahu ega korralikku majapidamist, sest ükski teenija ei talunud ta ägedaid, mõttetuid vihapurskeid ja alalisi pahandusi, mis tekkisid ta absurdsete, üksteisele vastukäivate, kuid nõudlikkude korralduste pärast. Ometi ei kaotanud ma tasakaalu. Vältisin perekonnatülisid ja pahandusi, püüdsin oma kahetsust ja kibedat pettumust saladuses hoida, surudes maha sügava antipaatia, mida ma tema vastu tundsin.

Jane, ma ei hakka sind jälkide üksikasjadega tülitama. Jätkub paarist krõbedast sõnast, et sa mõistaksid, mida ma läbi olen teinud. Elasin selle naisega neli aastat. Tolle aja jooksul pani ta mu kannatuse põhjalikult proovile. Ta kuritahtlikud kalduvused arenesid ja küpsesid hirmuäratava kiirusega, ta pahed puhkesid vohavalt õitsele. Need olid nii tugevad, et neid ainult julmusega võis ohjeldada, aga ma ei tahtnud julm olla. Tal oli kääbuse mõistus, kuid hiiglase kired! Kui kohutavaid kannatusi tõid mulle ta kalduvused! Bertha Mason, oma kurikuulsa ema ehtne tütar, lohistas mind läbi kõiksuguste võigaste ja alandavate katsumuste, mis saavad osaks mehele, kelle naine ei tea, mis on mõõdukustunne ja kõlbeline karskus.

Vahepeal suri mu vend ja neljanda abieluaasta lõpul ka mu isa. Nüüd olin ma rikas, ent vaesem kui kõige viletsam viletsus. Minuga oli seotud tooremast toorem ja kõlvatust kõlvatum olend, ning seaduse ja seltskonna silmis oli ta minu naine. Ma ei saanud ennast ühegi kohtu kaudu temast lahutada lasta, sest arstid avastasid, et mu naine on hull, liialdused eluviisides olid vaimuhaiguse algeid enneaegselt edendanud. Jane, sulle ei meeldi mu jutustus? Sa näid päris haige olevat. Kas jätan ülejäänu teiseks korraks?»

«Ei, sir, jutustage lõpuni! Mul on kahju — mul on teist nii ääretult kahju.»

«Kaastunne, Jane, on mõne inimese suust mürgine ja solvav tähelepanuavaldus, mida võib õigusega tagasi virutada sellesama inimese hammaste vahele, kes seda sulle osutab. Säärane kaastunne tuleb kalgist, isekast südamest ja on vaid värdjaslik, egoistlik haletsus, mida inimene teise õnnetuse kuulamisel tunneb ja milles peitub vaid hoolimatut põlastust nende vastu, kellele see osaks on langenud. Sinu kaastunne, Jane, on sootuks teistsugune. Mingi eriline tunne ilmestab praegusel hetkel su nägu, ujutab silmi, paneb su südame põksuma ja käe minu käes värisema. Sinu kaastunne, mu kallis, on armastuse kannatav ema ja tema ahastus ülla tunde äge sünnitusvalu. Ma võtan ta vastu, Jane. Las tuleb ka tütar, mu süli on valmis teda vastu võtma.»

«Jätkake, sir! Mida te siis tegite, kui olite teada saanud, et ta vaimuhaige on?»

«Jane, ma olin meeleheitekuristiku äärel ja ainult enesest lugupidamise riismed hoidsid mind sealt alla viskumast. Maailma silmis olin ma kahtlemata süüdlane, kuid oma südametunnistuse ees olin ma puhas. Oma sisimas keeldusin tunnistamast ta tegude rüvetavat varju, mida ta vaimsed puudused minule heitsid. Ent kõigest hoolimata ühendas seltskond minu nime ja isiku tema omaga. Ma nägin ning kuulsin teda päevast päeva. Ta hingus, ptüi, segunes õhuga, mida ma sisse hingasin, ja ma ei suutnud unustada, et olin kord ta mees olnud, — see mälestus oli tollal ja on mulle veel praegugi kirjeldamatult vastik. Pealegi teadsin ma, et niikaua kui tema elab, ei või ma endale teist, paremat naist saada. Kuigi ta oli minust viis aastat vanem (tema perekond ja minu isa salgasid mulle isegi ta vanuse maha), võis ta minust kauemgi elada, sest haige küll vaimult, oli ta sedavõrd tugevam kehalt. Nõnda siis polnud mul kahekümne kuue aastasena elult enam midagi loota.

Ühel ööl äratas mind ta võigas kisa — sellest ajast peale, kui arstid ta vaimuhaigeks olid tunnistanud, tuli teda muidugi luku taga hoida! Oli lõõmav Lääne-India öö. Sääraseid öid esineb sealses kliimas tormi eel tihti. Suutmata uuesti magama jääda, tõusin üles ja avasin akna. Õhk oli otsekui väävliauru täis, lämmatav, kusagilt ei hoovanud värskust. Ainult moskiitod lendasid sisse, täites kogu toa oma ühetoonilise suminaga. Mere kohin, mis minuni kandus, oli raske nagu maavärisemine, ta kohale kerkisid mustad pilved, kuu loojus lainetesse hiiglasuurena ja punasena nagu hõõguv suurtükikuul, heites oma viimase verise pilgu maailmale, mis

orkaani puhkemise eel värises. See atmosfäär ja vaatepilt mõjusid mulle otse füüsiliselt, kui äkki mu kõrvu kostsid maniaki lakkamatud sajatused. Missuguse deemonliku viha ja sõnadega ta mu nime sidus! Ühelgi elukutselisel tänavatüdrukul pole rõvedamat sõnavara kui oli temal. Kuigi mind eraldasid temast kaks tuba, kuulsin iga ta sõna, sest õhukesed vaheseinad ei suutnud ta hundikisa summutada.

«See elu on lausa põrgu,» ütlesin endale lõpuks. «Säärane õhk ja ulgumine on üksnes põhjatus põrguhauas! Mul on õigus sellest vabaneda, kui ainult julgust jätkub. Mu piinad lõpevad, kui vabanen kehast, mis mu hinge kütkes hoiab. Ma ei karda usufanaatikute igavest puhastustuld, sest halvemat sellest, kuidas ma praegu elan, ei saa enam olla — lahkun siit, et leida rahu Jumala juures.»

Nii mõtlesin maha põlvitades ja kohvrit avades, milles ma laetud püstoleid hoidsin. Otsustasin enda maha lasta. See mõte valdas mind ainult hetkeks, sest kuna mina vaimuhaige ei olnud, möödus see raske, kuid puht meeleheitekriis, mis minus esile oli kutsunud enesetapmiskavatsuse, juba järgmisel silmapilgul.

Värske meretuul, mis puhus Euroopast, vuhises läbi avatud akna tuppa, torm lakkas, vihm pääses valla, kostis kõuemürinat, sähvisid välgud ja õhk muutus selgeks ning puhtaks. Siis langetasin ma otsuse. Sellal kui ma aias vihmast tilkuvate apelsinipuude ning üleni märgade granaatõunapuude ja ananasside vahel jalutasin, süttis ümberringi troopika särav koit ja minus tärkas uus lootus. Jane — nüüd kuula, sest sel tunnil lohutas mind Tema tarkus ja näitas mulle õige tee kätte.

Mahe tuul Euroopast sosistas värskeks muutunud lehestikus, ning Atlandi ookean mühises uhkena ja vabana. Mu süda, mis oli ammu närbunud ja põuane, paisus neid loodushääli kuuldes ja täitus elustava verega. Kogu mu olemus igatses uut elu, mu hing janunes värskendava sõõmu järele. Tundsin, et mu lootused elustuvad ja uuestisünd on võimalik. Kaugemal aias õitsvate puude all seistes vaatasin igatsevalt üle mere kaugusesse, mis oli sinisem kui taevas. Seal avanes mulle uus maailm, helge tulevik.

«Mine,» ütles mulle Lootus, «ja asu jälle Euroopasse elama! Seal ei tea keegi, missugust rüvetatud nime sa kannad ja millise saatusliku koormaga sa seotud oled. Sa võid vaimuhaige Inglismaale viia ja ta kellelegi teadmata Thornfieldi elama paigutada, usaldades ta vastava hooldaja valve alla. Siis reisi ise, kuhu iganes soovid, ja loo uusi suhteid, milliseid süda igatseb. See naine, kes su kannatust kuritar-

vitas, nime määris, au solvas ja su nooruse hävitas, ei ole sinu naine ega ole sina tema mees. Hoolitse, et tal oleks kõik, mida ta oma haiguslikus seisundis vajab, ning sa oled oma kohustused Jumala ja inimeste ees täitnud. Las tema nimi ja teie abielusidemed unustusehõlma vajuda, sest sina pole kohustatud neist ühelegi elavale hingele rääkima. Oled sa ta kaitstuna ja mugavasti kuhugi elama toimetanud, mata kogu see lugu saladuskatte alla ja lahku temast!»

Nõnda ma siis talitasingi. Minu isa ega vend polnud abielust ühelegi tuttavale teatanud, sest juba oma kõige esimeses kirjas olin ma tungivalt palunud kõik saladusse jätta. Olin hakanud oma abielu vastu äärmist vastikust tundma, ja saanud selle perekonna iseloomu ning iseärasused teada, aimasin oma õudset tulevikku ette. Õige pea oli mu kurikuulsa naise käitumine jõudnud niisugusele astmele, mis oleks isegi äia minia pärast punastama pannud. Ometi oli isa ise ta minu jaoks välja valinud. Kaugel sellest, et mu abielu kõigile teatavaks teha, püüdis isa seda niisamasuguse hoolega varjata nagu minagi.

Niisiis viisin ta Inglismaale. See oli kohutav teekond. Säärane monstrum laeval! Olin rõõmus, kui ma temaga lõpuks Thornfieldi jõudsin ja ta kolmandale korrusele ühte tuppa olin majutanud, mis kümne aasta jooksul selle metslooma koopaks, deemoni vangikongiks on olnud. Algul oli mul raskusi hooldaja leidmisega. See pidi olema inimene, keda võisin usaldada, sest hullu märatsemishood oleksid võinud mu saladuse paljastada. Pealegi esines haigel selgeid perioode, mil ta päevi või nädalaid veetis mind sõimates ja teotades. Viimaks palkasin Grace Poole'i. Tema ja doktor Carter — viimane sidus Masoni haavu tol ööl, kui hull vennale kallale oli tunginud — on ainukesed inimesed, kellele ma selle saladuse olen usaldanud. Missis Fairfax võib-olla aimab üht-teist, aga faktidest ei tea ta midagi. Üldiselt on Grace heaks valvuriks osutunud, ehkki — osaliselt ta enda süü tõttu, mille põhjuseks on ta raske elukutse — ta valvsust rohkem kui üks kord on petetud. Hull on salakaval ja õel, ta ei jäta kunagi oma hooldaja hetkelist vääratust ära kasutamata. Kord varjas ta nuga, millega ta oma venda pussitas, ja kahel korral näppas toa võtme ning hiilis sealt südaööl välja. Esimesel korral pani ta toime katse mind voodis elusalt ära põletada, teisel korral tegi tontliku visiidi minule. Tänan jumalat, kes sind kaitses, nii et hull oma viha välja valas ainult mõrsjaloorile, mis talle arvatavasti ta enda laulatust meenutas. Kohutav mõtelda, mis kõik oleks võinud juhtuda! Ainuüksi mõttest, et see olend, kes täna hommikul

mulle kõri kallale kargas, oma sinkjaslilla näoga mu tuvi pesa kohale kummardus, tardub mul veri soontes . . .»

«Ja siis, sir,» küsisin, kui ta vaikis, «mida tegite siis, kui ta siia olite paigutanud? Kuhu te siis läksite?»

«Mis ma tegin? Muutsin end virvatuleks. Kuhu läksin? Nagu vaba märtsituul kihutasin ma reisima. Sõitsin läbi kogu Euroopa, rändasin kõikides riikides. Mul oli kindel soov leida hea ja intelligentne naine, keda ma armastada võiksin ning kes oleks täielikuks vastandiks fuuriale, kes Thornfieldi jäi.»

«Aga te ei tohtinud ju abielluda, sir.»

«Olin otsustanud ja veendunud, et võin ja pean. Ma ei kavatsenud kedagi petta, nii nagu ma sind petsin. Tahtsin oma väljavalitule kõik avameelselt ära jutustada ja siis abieluettepaneku teha. Mulle tundus see nii loomulikuna, et mind vabaks inimeseks peetakse, kes võib armastada ja keda võidakse vastu armastada, ning ma ei kahelnud selles iialgi, et leian naise, kes mu olukorda mõistab ja mu ettepaneku vastu võtab, hoolimata needusest, mis mind koormab.»

«Ja siis, sir?»

«Jane, kui sa uudishimulikuks lähed, ei saa ma teisiti kui pean naeratama. Su silmad on terased nagu rahutul linnul ja su liigutused läbematud, nagu ei jõuaks sa vastust sõnades ära oodata, vaid tahaksid seda otse teise südamest välja lugeda. Enne aga, kui oma jutustust jätkan, ütle mulle, mida sa oma «Ja siis, sir?» all mõtled. Seda lühikest fraasi kasutad sa õige tihti ja see on mind korduvalt lõputuile pihtimustele viinud. Ma isegi ei tea, miks.»

«Ma mõtlen . . . Mis edasi sai? Mida te siis tegite? Mis sellest kõigest sai?»

«Täpselt. Ja mida sa nüüd teada tahaksid?»

«Kas te leidsite naise, kellesse kiindusite? Kas te tegite talle abieluettepaneku ja mida ta vastas?»

«Kas ma sellise inimese leidsin ning temasse kiindusin ja kas ma talle abieluettepaneku tegin, seda võin ma sulle ütelda, ent see, mida ta vastab, on veel Saatuseraamatus varjul. Kümme aastat rändasin ma ringi, elades kord ühes, kord teises suurlinnas, — vahetevahel St. Peterburis, sagedamini Pariisis, juhuslikult Roomas, Napolis ja Firenzes. Omades palju raha ja pärinedes vanast aadliperekonnast, võisin endale vabalt tuttavaid valida. Kõikidesse seltskonnaringidesse oli mulle pääs tagatud. Otsisin oma naiseideaali inglise leedide, prantsuse krahvinnade, itaalia senjoriinade ja saksa parunesside hulgast, kuid tagajärjetult. Mõnikord tundus mulle hetkeks, et püüdsin pilgu, kuulsin kõnet, nägin kuju, mis meenutas mulle mu unistuste kehastust. Kuid iga

kord olin ma eksinud. Ära mõtle, et otsisin täiuslikku ilu ja mõistust. Igatsesin vaid kohata naist, kes minuga sobiks, kes oleks kreoolile täielik vastand. Paraku otsisin aga asjatult. Nende kõikide hulgast ei leidnud ma ühtegi, keda ma ka seaduslikult vaba mehena oleksin palunud oma naiseks saada, — ettevaatlik, nagu ma nüüd oma uue abielu riskimisega olin. Pettumus tegi mind hoolimatuks. Sukeldusin prassingutesse, ent mitte iialgi liiderlikkusesse, seda ma vihkasin ja vihkan praegugi. See oli mu india Messalina* eriomadus. Juurdunud tülgastus tema ja kõige selle vastu, mis teda meenutas, hoidis mind isegi lõbustustes tagasi.

Siiski ei suutnud ma üksinda elada, seetõttu hakkasin armukesi pidama. Esimene, kellele mu valik langes, oli Céline Varens — teine samm mu elus, mida meenutades haarab mind põlastus enda vastu. Sa juba tead, mis inimene ta oli ja millega mu armusuhted lõppesid. Temal oli kaks järglast: itaallanna Giacinta ja sakslanna Clara. Mõlemad olid silmapaistvad kaunitarid. Mis tähendas mulle nende ilu mõne nädala pärast? Giacinta osutus kõlblusetuks ja ägedaks — tüdinesin temast kolme kuuga. Clara oli aus ja tasane, kuid raskepärane, mõistmatu ja tuim — mitte põrmugi minu maitse. Olin rõõmus, kui võisin talle küllaldase rahasumma anda, et teda äri alal jalule aidata ja temast viisakalt vabaneda. Aga, Jane, ma loen su näost, et nüüd ei ole sa minust enam eriti heal arvamisel. Sa pead mind südametuks, lodevate elukommetega elumeheks, eks ole?»

«Tõepoolest meeldite mulle nüüd vähem kui mõnikord varem, sir. Kas te tõesti pidasite oma eluviisi õigeks? Algul üks armuke, siis teine! Te kõnelete sellest nagu enesestmõistetavast asjast.»

«Ei, mulle see ei meeldinud. See oli madal eksisteerimise viis, ma ei pöörduks enam iialgi sellele teele tagasi. Osta endale armuke on niisama alatu kui kaubelda orjadega. Mõlemad on peaaegu alati loomult ja kindlasti ka oma seisuse poolest ostjast madalamad, ning intiimne kooselu nendega on alandav. Vihkan mälestusi ajast, mida veetsin Céline'i, Giacinta ja Claraga.»

Tundsin nende sõnade taga tõde ja tegin neist teatud järelduse. Kui mina unustaksin iseenda ja oma põhimõtted, mis minus kunagi on talletatud, kui minust saaks mingisuguse ettekääende, eneseõigustuse või kiusatuse tõttu nende vaeste

---

* Messalina — Rooma keisri Claudiuse naine. Tuntud oma kõlblusvastase elu tõttu. *Tlk.*

neidude järglane, võib mister Rochester minusse ühel heal päeval suhtuda samade tunnetega, millega ta neid nüüd meenutab. Ma ei väljendanud oma arvamust, piisas sellest, et karm tõde mu silmad oli avanud. Peitsin selle kindlalt oma südamesse, et see mind eelseisvate raskete katsumuste ajal toetaks.

«Noh, Jane, miks sa ei ütle: «Ja siis, sir?»? Ma pole veel lõpetanud. Oled nii tõsiseks jäänud. Näen, et laidad mu teguviisi ikka veel. Aga las ma tulen kõige tähtsama juurde. Möödunud jaanuaris, vabanenud kõikidest oma armukestest, sünges ning kibestunud meeleolus, mis oli tühja, pillava elu tagajärg, ja piinatud pettumustest ning täis põlgust inimeste, eriti kogu naissoo vastu — olin intellektuaalset, ustavat ja armastavat naist hakanud paljaks unistuseks pidama —, saabusin Inglismaale, kuhu mind kutsusid mõisaasjad.

Ühel külmal talveõhtul ratsutasin ma Thornfield-halli poole. Vihatud paik! Ma ei lootnud seal ei rõõmu ega rahu leida. Heki ääres nägin äkki väikest olendit üksinda istumas. Möödusin temast, pööramata talle rohkem tähelepanu kui teisel pool teed kasvavale pajule. Mul polnud aimugi, kes temast kord minule saab. Mitte mingisugune sisemine hääl ei hoiatanud mind, et selle tagasihoidliku välimuse taga ootab mind mu elu kohtumõistja, mu kaitsevaim heas ja halvas. Ma ei teadnud seda isegi siis, kui Mesrouriga õnnetus juhtus ja neiu ligines ning siiralt oma abi pakkus. Lapselik ja habras olend! Näis, nagu oleks mu juurde lennanud väike kanepilind ja lubanud mind oma tibatillukestel tiibadel edasi kanda. Olin tõre, aga see olend ei läinud ära. Kummalise visadusega seisis ta mu kõrval, vaatas mulle otsa ja kõneles, endal hääles teatav autoriteet. Mina pidin abi saama ja nimelt tema käest, ning ma võtsin selle vastu.

Kui ma ta haprale õlale toetusin, läbis mind mingi uus, värske tunne. Mul oli hea meel, kui kuulsin, et see haldjas tuleb minu juurde tagasi, kuna ta kuulub minu majja, sest kui ta oleks mu käe alt ära libisenud ja hämaras heki taha kadunud, oleksin iseäralikku kahetsust tundnud. Kuulsin, kui sa sel õhtul koju tulid, Jane, ehkki sul aimugi ei olnud, et ma sinu peale mõtlen ja sind jälgin. Järgmisel päeval vaatlesin sind märkamatult tervelt pool tundi, kui sa Adèle'iga koridoris mängisid. Mäletan, et väljas sadas lund ja teie ei saanud jalutama minna. Istusin oma toas, uks oli poikvel, võisin kõike kuulda ja näha. Veidi aega oli kogu su tähelepanu Adèle'ile pühendatud, ent mulle tundus, et su mõtted rändavad mujal. Aga sa olid temaga väga kannatlik, mu väike Jane, sa vestlesid ja lõbustasid teda kaua aega. Kui ta aga

lõpuks ära läks, sukeldusid sa otsekohe unistustesse ja hakkasid aeglaselt mööda koridori sammuma. Aknast möödudes vaatasid sa vahetevahel välja tihedasse lumesajusse, kuulatasid tuule nuuksumist ja astusid jälle unistavalt enda ette vaadates edasi. Arvan, et need ei võinud olla sünged mõtted, sest mõnikord süttis su silmis rõõmus sära ja su näos mängles õrn erutus, mis ei rääkinud sapisest, kibestunud-nukrast kurvameelsusest. Pigem ilmutas su pilk imelisi noorusunelmaid, mil hing lendab lahtistel tiibadel lootuste järele, üles oma igatsuste taevasse. Teenijaga kõneleva missis Fairfaxi hääl äratas sind mõtetest. Kui mõistvalt sa naeratasid, Janet! Selles naeratuses peitus nii palju arukust. See oli väga teravmeelne naeratus, millest järeldasin, et sa oma unistusi kergelt võtad. Sa näisid mõtlevat: mu unelmad on kõik üpris kaunid, aga ma ei tohi unustada, et nad on absoluutselt ebareaalsed. Oma kujutlustes viibin ma roosilises taevas ja õitsvas paradiisis, aga ma tean väga hästi, et mul tuleb käia konarlikku teed mööda ja mu ümber kogunevad sünged elutormid! Siis jooksid sa trepist alla ja palusid missis Fairfaxi, et ta annaks sulle mingit tööd, kas siis nädala väljamineku-test kokkuvõtet teha või midagi taolist. Olin su peale pahane, et sa mu vaateväljalt kadusid.

Kärsitult ootasin õhtut, mil võisin sind enda seltskonda kutsuda. Arvasin sinus leidnud olevat ebatavalise, mulle senitundmatu iseloomu ja soovisin ta sügavusse vaadata, et teda lähemalt tundma õppida. Sa astusid tuppa argliku, kuid ühteaegu iseseisva inimese ilmega, seljas meeldivalt lihtne kleit — umbes niisugune, nagu sa praegugi kannad. Alustasin vestlust. Õige pea veendusin, et oled kummaliste kontrastide kompleks. Su riietumisviis oli range ja kombekas, su käitumine ajuti häbelik, kuid loomulik ning peenetundeline, ja kuna sa seltskonnaga olid harjumata, olid sa kogu aeg valvel, et mitte mõne eksisammu või vääratusega ebasündsalt silma torgata. Kui ma sind küsitlesin, vaatasid sa erksate, julgete ning säravate silmadega oma kaasvestlejale otsa, pilk läbitungiv ja kirgas. Mu järskudele, otsekohestele küsimustele andsid sa löögivalmid ja tabavad vastused. Õige varsti harjusid sa minuga — küllap sinagi tundsid seda poolehoidu, mis sinu ja su karmi ning kurja peremehe vahel tekkis, sest otse imestusväärselt kiiresti sa rahunesid ja käitusid sundimatult. Ma võisin uriseda nii palju kui tahtsin, aga sina ei ilmutanud ei üllatust, kohkumist, pahameelt ega rahulolematust mu pahuruse pärast, vaid naeratasid mind silmitsedes säärase võrratult targa ja siira armsusega, mida ma ei oska kirjeldadagi. Olin ühteaegu rahuldatud ja erutatud, sest

mulle meeldis kõik, mida ma sinus nägin, ja ma soovisin näha üha rohkem.

Kuid kaua hoidsin ma sinuga distantsi ja otsisin harva su seltsi. Intellektuaalse epikuurlasena soovisin ma romaani tekkimise ja pikantse tutvuse nautimist pikendada. Peale selle jälitas mind mõnda aega hirm, et kui ma seda lille liiga julgelt kohtlen, võib ta õis närtsida ja ta värskuse hurm kaduda. Ma ei teadnud siis veel, et selle õie iga pole üürike, et see õis on pigem purunemata kalliskividest lillekujutis. Liiatigi tahtsin ma teada, kas ka sina minu seltskonda otsid, kui ma sinust kõrvale hoian. Sa ei otsinud, vaid jäid õpperuumi niisama visalt nagu su kirjutuslaud ja molbert. Meie juhuslikul kohtumisel möödusid sa minust nii ruttu ja niivõrd vaevumärgatava tähelepanuga kui viisakus vähegi lubas. Noil päevil, Jane, oli su näoilme mõtlik. See ei reetnud rusutust, kuna sa polnud haige, ega ka elevust, sest sul oli vähe lootust ja tõelist rõõmu. Mind huvitas, mida sa minust mõtlesid või kas sa üldse minu peale mõtlesid. Selle teadasaamiseks hakkasin uuesti sulle tähelepanu osutama. Kui sa vestlesid, oli su pilk rõõmus ja käitumine sõbralik. Nägin, et sul on avar süda; ainult vaikne õppetuba ja su ühetooniline elu olid sind nukraks teinud. Lubasin endale seda meelehead, et olin su vastu lahke. Lahkus õhutas sinus erutust: su nägu muutus mahedailmeliseks, su hääl õrnaks, ja meeldiv oli kuulda, kuidas sa tänuliku rõõmuga mu nime hääldasid. Noil päevil nautisin ma sinuga igat juhuslikku kohtumist. Su käitumine reetis kummalist kahevahelolekut, su pilgus oli hämmeldust ja kõhklevat uskumatust. Sa ei mõistnud, mida mu tuju tähendas: kavatsesin ma peremeest mängida ja karm olla või teeselda sõpra ja olla heatahtlik. Tollal olin ma sinusse juba liiaks kiindunud, et sinust oma tujude ohvrit teha. Hetkil, mil ma sulle südamlikult käe sirutasin, süttis su nooruslikus ja õrnas näos säärane hele rõõmusära, et see minult enesevalitsemist nõudis, hoidumaks sind samas oma südame ligi surumast.»

«Ärge meenutage enam neid päevi, sir,» katkestasin ma vargsi pisaraid pühkides. Kõik see, millest ta kõneles, tegi mulle haiget, sest ma teadsin, mida ma ette pidin võtma, ja pealegi õige pea. Kõik mälestused ja tunnete taaselustamine tegid mu kavatsuse veelgi raskemaks.

«Jah, Jane,» nõustus ta, «milleks meenutada minevikku, kui olevik on lähedasem ja tulevik helgem!»

Ta sõgedat väidet kuuldes hakkasin ma sisemiselt värisema.

«Nüüd sa näed, kuidas lood on, eks ole?» jätkas ta. «Pärast

noorukiiga ja meheaastaid, mis ma veetsin kirjeldamatus meeleheites ja lohutamatus üksinduses, kohtasin ma esmakordselt olendit, keda võin tõeliselt armastada, — ma kohtasin sind. Sina oled minu paleus, mu parem mina, mu kaitseingel. Olen sinusse piiritult kiindunud, sest sa oled hea, andekas ja armas. Mu südames elab lõõmav, ent harras kirg. Ta tõmbab mind sinu nagu eluallika poole, teeb sinust minu eksisteerimise mõtte, ja põledes puhta, võimsa leegiga, sulatab meid mõlemaid ühte.

Kõike seda tunnetades ja mõistes otsustasin ma sinuga abielluda. Kinnitada, et mul on juba naine, on tühine pilkamine, sest nüüd tead sa, et ta on vaid ilge deemon. Toimisin valesti, kui sind petta püüdsin, kuid ma kartsin kangekaelsust, mis su iseloomus peitub, ja vähehaaval sissejuurdunud eelarvamusi. Tahtsin, et sa enne saladuse pihtimisega riskimist kindlalt minule kuuluksid. Ma olin arg. Oleksin pidanud kohe su õilsusele ja suuremeelsusele koputama, nagu teen seda praegu, paljastades sulle kogu oma mineviku täis ahastust, kirjeldama oma nälga ja janu kõrgema ning väärikama elu järele, mitte teatavaks tegema sulle oma otsust — see ei ole just õige sõna —, vaid oma piiritu andumuse . . . ustavaks ja sügavaks armastuseks inimese vastu, kes mind niisama ustavalt ja sügavalt armastab. Pärast seda oleksin pidanud paluma sind vastu võtta oma truudusetõotus ja sina andma mulle oma. Jane, anna ta mulle nüüd!»

Paus.

«Miks sa vaikid, Jane?»

See oli raske katsumus — otsekui põletav raudne käsi pigistas mu südant. Kohutav hetk täis võitlust, teadmatust ja sisemist põlemist! Mitte ükski inimolend maa peal ei oskaks soovida olla palavamalt armastatud kui olin mina, ja teda, kes ta mind nõnda armastas, jumaldasin ma ju kõigest hingest. Ometi pidin ma armastuse ja oma ebajumala hülgama. Ühesainsas kohutavas sõnas väljendus mu kohustus — lahku!

«Jane, kas sa mõistad, mida ma sinult ootan? Üksnes tõotust: «Ma saan teie omaks, mister Rochester.»»

«Mister Rochester, ma ei saa teie omaks.»

Jälle pikk vaikus.

«Jane!» alustas ta õrnalt, mis tegi mind kurvaks, ja eelaimuslikust hirmust tõmbusin ma külmaks kui kivi, sest selles vaikses hääles kostis jaluletõusva lõvi hingeldust. «Jane, kas sa tahad ütelda, et sina lähed ühte teed ja mina pean minema teist?»

«Jah, sir.»

«Jane,» küsis ta minu poole kummardudes ja mind emmates, «kas sa mõtled seda ka nüüd?»

«Jah.»

«Ja nüüd?» Ta suudles mind õrnalt laubale ja põsele.

«Ka nüüd . . .» Vabastasin end kiiresti ja otsustavalt.

«Oo, Jane, see on halastamatu! See — see on patt. Mind armastada ei oleks aga patt.»

«Patt oleks teie sõna kuulda.»

Ta kulmud kerkisid, üle ta näo libises metsik ilme. Ta tõusis püsti, kuid hoidis ennast vaos. Tuge otsides toetasin käed tooli korjule: ma värisesin, kartsin, kuid jäin oma otsuses kindlaks.

«Üks hetk, Jane! Heida korraks pilk sellele kohutavale elule, mis mind ees ootab, kui sa mu maha jätad. Sa viid kogu õnne kaasa. Mis jääb minule? Naine — hull ülemisel korrusel. Niisamahästi võiksid mind seltsiks jätta mõnele laibale surnuaias. Mis ma peale hakkan, Jane? Kust leida sõpra ja lootust?»

«Tehke nagu mina: usaldage jumalat ja iseennast! Uskuge taevasse. Lootke, et kohtume seal uuesti.»

«Sa siis ei nõustu?»

«Ei.»

«Sa mõistad mind elama ahastuses ja surma needuses?» Ta hääl kippus katkema.

«Soovin, et elaksite patustamata ja sureksite rahus.»

«Sa võtad minult armastuse ja kõik, mis on puhas? Sa heidad mind tagasi kirgede himustamisele ja patuteele?»

«Mister Rochester, kõige vähem tõukan mina teid sellele teele, sest ma ei sooviks seda ka enesele. Me oleme sündinud selleks, et võidelda ja kannatada, niihästi teie kui mina. Teie unustate minu enne, kui mina suudan unustada teid.»

«Nende sõnadega tembeldad sa mu valelikuks, määrid mu au. Ma kinnitasin sulle, et minu tunded ei muutu, aga sina ütled mulle näkku, et need muutuvad õige pea. Kui palju keerutamist on su sõnades, kui palju vasturääkivust su mõtete ja käitumise vahel! Kas tõesti on parem oma ligimene meeleheitele ajada kui üle astuda inimese tehtud seadusest? Sina ei tee selle sammuga mitte kellelegi halba, sest sul ei ole ei sugulasi ega tuttavaid, keda sa minuga elades solvata kardaksid.»

See oli tõsi. Sellal kui ta kõneles, said mu südametunnistusest ja mõistusest reeturid minu vastu, süüdistades mind alistumatuses tema tahtele. Nad kõnelesid peaaegu niisama valjusti kui mu süda, mis tormakalt nõudis: «Oo, nõustu! Mõtle ta murele, ta olukorrale, kui sa ta maha jätad! Ära

unusta ta äkilist iseloomu! Mõtle, missugune ohjeldamatus võib järgneda sellisele meeleheitele! Lohuta teda, säästa ja armasta teda! Ütle talle, et armastad teda ja saad tema omaks. Kes siin maailmas sinu pärast muretseb? Keda sa oma teguviisiga solvad?»

Ent mu vastus oli kõigutamatu: «Solvan sellega iseennast. Mida üksikum, sõpradeta ja toeta ma olen, seda enam pean ma iseendast lugu pidama. Tahan austada jumala antud ja inimese kirjapandud seadust. Tahan truuks jääda põhimõtetele, mis ma omaks võtsin, kui olin veel terve mõistusega, mitte meeletu nagu nüüd. Seadused ja põhimõtted ei ole mõeldud selleks ajaks, kui kiusatus puudub. Nad on loodud just säärasteks momentideks, mil ihu ja hing nende karmuse vastu mässu on tõstnud. Nad on ranged, aga nad peavad rikkumatuks jääma. Kui ma nendest oma isikliku mugavuse pärast üle astun, mis väärtust neil siis enam on? Kuid põhimõtetel on oma väärtus — olen seda alati uskunud. Kui ma nendesse praegu ei usu, siis seda sellepärast, et olen hull, tõepoolest hull: mu soontes voolab tuli ja süda peksab kiiremini kui ma ta lööke lugeda suudan. Praegusel tunnil pean toetuma varem tunnetatud veendumustele, ammu tehtud otsustele ja nendele ka truuks jääma.»

Ma jäin. Mister Rochester, kes luges seda mu näoilmest, mõistis kõike. Ta raev oli haripunktile jõudnud, ta pidi sellele alistuma, tulgu mis tuleb. Kiiresti ligines ta üle toa ja haaras mul käest ning piha ümbert kinni. Näis, et ta leegitsev pilk mu hävitab. Sel hetkel tundsin end füüsiliselt abituna nagu õlekõrs tule ees, kuid hingeliselt valitsesin ennast, tajudes sisemist kindlust ja julgeolekut. Hingel on õnneks peegel, sageli küll ebateadlik, ent tõeline peegel — need on silmad. Vaatasin ta raevunud näkku ja tahtmatult pääses mu suust ohe. Ta haare tegi mulle haiget, mu ülepingutatud jõud oli lõppemas.

«Ialgi pole ma kohanud kedagi, kes oleks nii habras, kuid ometi nii tugev,» surus ta läbi hammaste. «Ta on mu peos nagu pilliroog,» — ta raputas mind kõigest jõust — «ja ma võiksin ta oma kahe sõrme vahel pooleks murda, kuid mis kasu sellest oleks, kui ma ta painutan, juurtega üles rebin ja purustan? Vaata neid silmi, vaata seda olendit, kes otsustavana, julgena ja vabana mu ees seisab ja mind julgusest võimsamaga — karmi võidurõõmuga trotsib. Mis ma-ta ihuga ka ei teeks, seda julget ilusat olendit ma kätte ei saaks! Kui ma selle hapra vangla purustan, vabastab mu vägivald ainult ta vangi. Võin küll maja vallutada, aga elanik põgeneb enne, kui ma ennast selle eluaseme peremeheks saan

nimetada. Aga ma tahan nimelt sind, hing, su tahtejõu, energia, vooruste ja puhtusega, mitte ainult su ihu. Sina ise võiksid minu juurde lennata ja usaldavalt ennast mu südame vastu suruda, kui sa ainult tahaksid, kuid vallutatuna vastu su tahtmist kaod sa nagu aroom, haihtud, enne kui jõuan sind sissegi hingata. Oo, tule, Jane, tule!»

Seda öeldes vabastas ta mind oma haardest ning jäi mulle ainiti otsa vaatama. Ta pilgule oli palju raskem vastu panna kui ta raudsele haardele, kuid nüüd nõrkust ilmutada oleks täiesti väär olnud. Mul oli jätkunud julgust ta vihale vastu seista, pidin seda suutma ka ta kurbusele. Suundusin ukse poole.

«Sa lähed siiski, Jane?»

«Lähen, sir.»

«Sa lahkud minust?»

«Jah.»

«Sa ei tule minuga? Sa ei taha olla mu lohutaja, mu päästja? Mu sügav armastus, mu ääretu kurbus ja meeleheitlik palve — see kõik ei tähenda sulle midagi?»

Milline sõnulseletamatu paatos oli ta hääles! Kui raske oli talle järeleandmatult vastata: «Ma lähen.»

«Jane!»

«Mister Rochester!»

«Siis mine, hea küll, ma nõustun, kuid pea meeles, et jätad mu siia meeleheitesse. Mine oma tuppa, mõtle kõige üle järele, mis ma sulle ütlesin, ja püüa mõista mu kannatusi, Jane, — mõtle mu peale!»

Ta pöördus ringi ja viskus kummuli sohvale. «Oo, Jane! Mu lootus — mu armastus — mu elu!» purskas ahastavalt ta suust. Kuuldus sügav, äge nuuksatus.

Olin juba ukse juures, lugeja, kuid läksin tagasi — läksin tagasi niisama otsustavalt, nagu ma ära olin tulnud. Langesin ta ette põlvili, pöörasin ta näo enda poole, suudlesin teda põsele ja silitasin ta juukseid.

«Jumal õnnistagu teid, mu kallis peremees!» ütlesin ma. «Jumal kaitsku teid kurja ja eksimuste eest, juhtigu teid, lohutagu teid.te südamevalus ja tasugu teile kogu te headuse eest minu vastu!»

«Väikese Jane'i armastus oleks mulle ülim tasu olnud,» vastas ta. «Temata mu süda murdub. Kuid Jane kingib mulle oma armastuse, jah — õilsalt, suuremeelselt?»

Veri tulvas talle näkku, leek süttis silmades, ta hüppas üles ja sirutas käsi, ent mina libisesin ta sülelusest välja ning lahkusin toast kiiresti.

«Ela hästi!» nuttis mu süda, ja meeleheide lisas: «Ela hästi igavesti!»

*

Sel ööl ei kavatsenud ma magada, kuid niipea kui ma voodisse heitsin, valdas mind unerammestus. Unes taastusid pildid lapsepõlvest, ja ma nägin, et laman Gatesheadis punases toas. Öö oli pime ja mu süda täis kohutavat hirmu. Seesama valgus, mis mind teadvuse kaotuseni oli viinud, näis jälle mööda seina libisevat ja võbisedes keset pimedat lage peatuvat. Tõstsin pead ja jäin vaatama — minu kohal lae asemel kõrgusid tumedad pilved. Nõrk kiirgus levis otsekui kuult, mis ilmus hajuvate udupilvede tagant. Ootasin teda kerkivat, ootasin kummalise erutusega, nagu oleksid saatuslikud sõnad ta kettale kirjutatud. Siis paiskus äkki kusagilt seninägematut valgust: kõigepealt nägin ma kätt, mis mustad pilvesagarad kahele poole libistas. Seejärel ei ilmunud taevasinas nähtavale kuu, vaid valge inimkujutis, mille kiirtesärast ümbritsetud nägu maa poole kummardus ja mulle üksisilmi otsa jäi vaatama. Ta kõneles mu hingega, ta hääl kostis mõõtmatust kaugusest, kuid ometi nii ligidalt, nagu sosistaks ta otse mu südames:

«Põgene kiusatuse eest, mu tütar!»

«Ma teen seda, emake.»

Nõnda vastasin ma nägemuslikust unest ärgates. Oli veel pime, kuid juuliööd on lühikesed; varsti pärast kesköödhakkab koitma. «On paras aeg alustada ülesannet, mis mul täita tuleb,» mõtlesin ma. Tõusin üles. Olin täiesti riides, sest ma polnud lahti riietunudki. Teadsin, missugusest kummutisahtlist leian pesu, medaljoni ja sõrmuse. Neid esemeid otsides sattusin pärlitest kaelakeele, mida mister Rochester mind mõne päeva eest oli sundinud kingitusena vastu võtma. Jätsin selle maha: see ei olnud minu oma, vaid kuulus kujuteldavale mõrsjale, kes õhku oli haihtunud. Köitsin oma asjad kompsu ja pistsin taskusse rahakoti kahekümne šillingiga — see oli kõik, mis mul oli. Pannud õlgkübara pähe, sidusin selle üle siidsalli, võtsin kingad näpu otsa ja väljusin toast kikivarvul.

«Elage hästi, hea missis Fairfax!» sosistasin ta toast möödudes. «Ela hästi, kallis Adèle!» laususin ma lastetoa poole vaadates. Kuid sisse minna ja teda sülelda oli võimatu. Mul tuli kellegi teravat kõrva petta, sest kes teab, võib-olla kuulatab ta praegugi?

Mister Rochesteri toast oleksin tahtnud kiiresti mööda minna, ent ta ukse taga lakkas mu süda hetkeks löömast ja ma olin sunnitud peatuma. Selles toas ei magatud: väsimatult kõndis ta elanik edasi-tagasi, ja ma kuulsin teda vahetevahel sügavasti ohkamas. Siin avanenuks mulle taevas, kuigi

ainult ajutine, taevas, sest tarvitsenuks mul vaid sisse minna ja ütelda: «Mister Rochester, tahan teid armastada ja surmani teie juurde jääda,» kui oleksin omaenda huultega joonud õndsuselättest. Jäin mõttesse.

Mu heal peremehel ei tulnud und, kannatamatult ootas ta koitu. Kui ta aga hommikul minu järele saadab, olen ma juba läinud. Ta hakkab mind otsima — tagajärjetult. Tunneb end hüljatuna, kelle armastus on põlatud; ta kannatab ja teda valdab meeleheide. Ka selle peale mõtlesin ma. Mu käsi sirutus juba ukse poole, ent ma tõmbasin käe tagasi ja hiilisin edasi.

Kurvana tuikusin ma trepist alla. Teadsin, mis ma pidin tegema, ja tegin kõike masinlikult: otsisin köögis üles tagauksevõtme, leidsin ka õlipudeli ja sule, õlitasin võtme ja luku, jõin vett ning võtsin tüki leiba. Arvatavasti seisis mul ees pikk teekond ja ma ei tohtinud lasta murduda jõul, mis hiljutistest elamustest niigi raugemas oli. Kõike seda tegin ma vähimagi kärata. Avasin ukse, väljusin ja tõmbasin selle tasakesi enda järel kinni. Õues hahetas. Suur värav oli lukus, kuid jalgvärav ainult lingis. Lahkusin viimase kaudu, sulgesin ka selle enda järel. Nüüd olin ma Thornfieldist lahkunud.

Miili kaugusel põldude taga kulges tee, mis viis Millcote'ist eemale. Seda teed mööda polnud ma kunagi sõitnud, kuid olin sinna sageli vaadanud ja mõelnud, kuhu ta küll viib. Seadsin oma sammud sinnapoole. Nüüd ei tohtinud mul enam ühtegi mõtet olla: ei tohtinud ma tagasi vaadata ega ettepoole pilku heita. Ainsatki mõtet ei tohtinud ma pühendada minevikule ega ka tulevikule. Minevik oli nii taevalikult kaunis, ent nii süngelt kurb lehekülg, mille ainsagi rea lugemisel mul julgus ära oleks kadunud ja mu energia tühja jooksnud. Tulevik tundus aga kohutava tühjusena. See näis maailmana pärast veeuputust.

Ruttasin mööda põlluveert ja hekiteed aina edasi. Päike polnud veel tõusnud. Arvatavasti tuli särav suvehommik. Mu kingad, mis ma majast väljudes jalga olin pannud, said kastest varsti märjaks. Kuid ma ei vaadanud ei tõusvat päikest, sinavat taevast ega ärkavat loodust. See, kes läbi ilusa maastiku tapalavale läheb, ei mõtle lilledele, mis talle tee ääres vastu naeratavad. Ta mõtleb tapapakule ja kirveterale, hoobile, mis raiub läbi kondid ja sooned, ning hauale, mis haigutab ta teekonna lõpul. Mina aga mõtlesin kurvale põgenemisele ja kodutule rännakule ning — ahastusega ka temale, kelle ma maha olin jätnud. Sinna ei saanud ma midagi parata.

Mõtlesin mister Rochesterile, kes nüüd oma toas päikesetõusu ootas ja lootis, et ma varsti sisenen ning ütlen, et olen otsustanud tema juurde jääda ja tema omaks saada. Ma igatsesin tema järele ja ihkasin tagasi minna — veel polnud hilja, sest veel võisin ma teda kibedast meeleheitest säästa. Olin kindel, et mu põgenemine oli veel avastamata. Võisin tagasi minna ja saada ta lohutajaks, uhkuseks, päästjaks õnnetusest või isegi hukatusest. Oo, kuidas see painajalik hirm, et ta end hukutada võiks, mind vaevas, piinates mind kaugelt rohkem kui temast lahkumine! See oli nagu kisuline nool mu rinnas, mis mu hinge käristas, kui ma teda välja tahtsin kiskuda. Millist valu see mulle tegi, kui mälestused ta järjest sügavamale mu südamesse surusid! Põõsastes ja puude otsas alustasid linnud oma laulu. Linnud olid oma elukaaslastele truud, linnud olid armastuse sümboliks. Ent mis olin mina? Oma südamevalu ja põhimõtetest meeletu kinnipidamise pärast põlgasin ma ennast. Ma ei tundnud lohutust sellest, et olin enesest lugu pidades oma teguviisi õigeks kiitnud. Olin solvanud, olin haavanud oma sõpra, olin ta hüljanud. Vihkasin ennast. Aga ikkagi ei saanud ma ümber pöörduda ja oma samme peatada. Võib-olla juhtis mind jumal. Mis mu tahtesse ja südametunnistuse häälesse puutus, siis oli sügav kurbus need lämmatanud. Meeleheitlikult nuuksudes ruttasin ma üksildasel teel edasi, kiiremini, üha kiiremini tormasin ma edasi nagu meeletu. Äkki valdas mind nõrkus, mis tekkis südames ja levis üle kogu mu keha. Kukkusin ning jäin mõneks minutiks lamama, surudes näo vastu märga rohtu. Kartsin, kuid ühteaegu soovisin, et sureksin siiasamasse. Ent kohe olin ma jälle jalul: algul roomasin neljakäpukil, siis aga tõusin uuesti püsti, täis innukust ja otsustavust välja jõuda suurele teele.

Jõudnud maanteele, istusin heki äärde maha, et veidi puhata. Varsti kuulsin rataste põrinat ja nägin postitõlda liginevat. Tõusin püsti ja viipasin käega. Postitõld peatus. Küsisin kutsarilt, kuhu ta sõidab. Ta nimetas mingisuguse kauge koha; olin kindel, et mister Rochesteril puuduvad seal tuttavad. Küsisin, missuguse summa eest ta mind sinna nõustub viima. Ta nõudis kolmkümmend šillingit. Minul oli aga ainult kakskümmend. Hea küll, ta oli nõus ka kahekümnega. Seejärel lubas ta mind peale istuda. Sõiduk oli tühi. Astusin sisse, uks paugatas kinni ja postitõld veeres oma teed edasi.

Austatud lugeja! Soovin, et sul iial ei tuleks läbi elada seda, mida mina läbi elasin! Ärgu su silmad iial nii ohtraid, palavaid, südamevalust sünnitatud pisaraid valagu, nagu need tookord minu silmist voolasid. Ärgu tulgu sul iial nii

lootusetute ja ahastavate palvetega taeva poole pöörduda, nagu need minu huulilt tol tunnil kostsid! Ärgu piinaku sind iial kahetsus, et tood hukatust sellele, keda sa kõigest südamest armastad!

28. PEATÜKK

Möödusid kaks päeva. Oli suveõhtu. Kutsar pani mind maha teeristi juures, mis kandis nimetust Whitcross. Makstud raha eest ei võinud ta mind kaugemale sõidutada ja mul ei olnud hinge taga ainsatki šillingit rohkem. Nüüd oli postitõld juba miili võrra edasi sõitnud ja mina seisin ristteel üksinda. Sel hetkel avastasin, et olin oma kompsu tõllakasti unustanud, kuhu ma ta käest ära olin pannud. Sinna ta jäi ning sinna ta ka jääb — nüüd polnud mul absoluutselt mitte kui midagi.

Whitcross ei olnud ei linn ega küla. See oli ainult kivitulp, mis teeristi kõrvale püsti oli pandud ja ilmselt sellepärast valgeks lubjatud, et ta juba eemalt silma paistaks ning ka pimedas näha oleks. Neli teenäitajat osutasid ta tipust igasse kaarde. Nagu pealkirjad näitasid, asus ligem linn kümne, kaugeim umbes kahekümne miili kaugusel. Nende linnade hästituntud nimedest sain ma teada, et olin sattunud ühte põhjapoolsemasse krahvkonda. Minu selja taga laiusid vasakut ja paremat kätt suured nõmmed, mu ees oli sügav org; teisel pool said alguse mitmed mäekingud. Rahvastik oli siin nähtavasti hõre, sest teedel, mis suundusid itta, läände, põhja ja lõunasse, polnud ühtegi hingelist näha. Teed olid valged, laiad ja vaiksed. Kõik maanteed olid rajatud otse üle nõmme ja nende ääri palistas tihe, kõrge kanarbik. Ent mõni juhuslik teekäija võis siit ikkagi mööduda, mina aga ei tahtnud, et keegi mind praegu oleks näinud. Nad võinuksid imestada, miks ma siin sihitult ja tegevusetult teetulba juures seisan. Mind oleks võidud küsitleda ja mu vastus tundunuks kindlasti ebausutavana ning äratanuks vaid kahtlust. Antud hetkel ei sidunud mind inimühiskonnaga enam miski ega kutsunud mind ligimeste juurde ka sisemine vajadus või lootused. Niisamuti poleks ka minu nägemine kelleski sõbralikkust ega kaastunnet äratanud. Mul polnud peale meie kõikide ema — Looduse ühtki lähedast. Tahtsin ta rinnale heita, et rahu leida.

Pöördusin teelt otse nõmmele, kahlates põlvini ulatuvate tumepruunide taimede vahel. Astusin looklevat jalgrada mööda käärulilselt laskuva oru suunas ja jõudsin samblast mustendava raudkivirünka juurde ning istusin maha. Ümber-

ringi varjasid mind tihedad kõrged kanarbikupuhmad, rahnuserv kaitses pea kohalt ja üle selle kõige kõrgus taevavõlv.

Möödus tükk aega, enne kui ma siinses vaikses paigas rahunesin. Kartsin, et läheduses võib mõni metsloomakari ringi hulkuda või juhuslik jahimees või salakütt mulle peale sattuda. Iga kord, kui lähedusse kandus tuulepuhang, vaatasin ehmunult ringi, hirmul, et see võiks minu poole tormav pull olla, ja kui ma kiivitaja vilet kuulsin, kohkusin, et tuleb inimene. Veendunud, et mu kartused olid alusetud, jäin saabuva öö sügavas vaikuses rahulikumaks ning läksin julgemaks. Seni polnud ma ühtegi mõtet suutnud mõelda, olin ainult kuulatanud, ringi vaadanud ja hirmu tundnud, alles nüüd sain oma mõtlemisvõime tagasi.

Mida pidin ma tegema? Kuhu minema? Oo, kui piinavad olid need küsimused, sest mul polnud midagi peale hakata ega kuhugi minna! Mu väsimusest nõrkevad jalad pidid enne inimasulani jõudmist veel pika tee ära käima. Mul tuli alandlikult paluda, enne kui mulle jahedalt-armulikult öömaja antakse, ma pidin vastumeelset kaastunnet äratama ja peaaegu kindlasti äraütlemisi taluma, enne kui inimesed mu loo ära kuulavad ja kas või ühegi mu soovidest rahuldavad!

Katsusin käega kanarbikku, see oli kuiv ja suvepäevast veel soe. Vaatasin taevasse, see oli selge; rahnuserva kohal vilkus hele täheke. Hiljukesi langes kaste ja õhus polnud isegi õhtutuule sosinat kuulda. Loodus näis minusse suhtuvat leebelt ja lahkelt, sest ma olin tema laps; arvan, et ta mind, kodutut, armastas. Mina, kes ma inimestelt ainult umbusku, äraütlemist ja solvanguid võisin loota, liibusin nüüd ta ligi lapseliku õrnusega. Vähemalt täna öösi olen ta külaline ja emake Loodus annab mulle öömaja, ilma et selle eest mingit tasu nõuaks. Mul oli veel järel tükike saia, mille olin ostnud viimase penni eest linnas, kust me keskpäeval läbi sõitsime. Nähes küpseid mustikaid, mis mulle nagu mustad ahhaathelmed kanarbikust vastu läikisid, korjasin peotäie ja sõin marjad koos saiatükiga ära. See eremiidi söömaaeg ei kustutanud küll mu teravat nälga, aga leevendas seda pisut, ja lugenud õhtupalve, heitsin ma pikali.

Rünka ääres kasvav kanarbik oli väga kõrge. Minu lamades mattusid mu jalad sellesse üleni, ja ümberringi varjas mind nagu tihe sein, mis jättis vabaks ainult kitsa riba ülal, kust jahe õhk minuni tungis. Panin salli kahekorra kokku ja laotasin endale vaiba asemel peale; madal samblane mätas oli mulle peaaluseks. Nõnda magama heitnud, ei hakanud mul vähemalt südaöö kätte jõudes külm.

Mu puhkus oleks küllaltki kosutav olnud, kuid valutav süda

ei andnud rahu. Värsked vermed veritsesid, puruks rebitud südamekeeled halisesid. Muretsesin mister Rochesteri ja ta saatuse pärast, leinasin teda kibedasti taga ning igatsesin ta järele lakkamatult. Nagu vigastatud lind püüdis mu hing murtud tiibade värisedes sõbra juurde lennata.

Piinatud neist mõtteist, tõusin ma põlvili. Oli saabunud öö ja tähed sirasid — vaikne, rahulik öö, liiga selge ja kirgas, et hirm võinuks inimese kaaslaseks olla. Me teame, et jumal on kõikjal, kuid kahtlemata saame Tema lähedust kõige vahetumalt tunda siis, kui näeme ta kätetööd mõõtmatus avaruses. Nimelt pilvitus öötaevas, kus taevakehad oma vaikset teed rändavad, tunnetame Tema lõpmatust, kõikvõimsust ja kõikjalolekut. Olin tõusnud põlvili, et mister Rochesteri eest palvetada. Vaadates pisaraist pimestatud silmil üles, nägin seal võimsat Linnuteed. Mulle meenus, kui lugematu hulk päikesesüsteeme seal liigub, jättes endast ainult nõrga helenduse, ja ma tunnetasin jumala võimsust ning jõudu. Minus süvenes kindel usk, et ainult Tema võib päästa selle, kelle ta on loonud, ja kasvas veendumus, et ei maailm ega ka ükski selle elanik ei saa hukkuda. Saatsin tänupalve Loojale, sest tema on ju Elu päästja. Mister Rochester oli kaitstud. Jumal oli ta loonud ja jumal teda ka hoiab. Uuesti heitsin emakese Looduse rüppe, ja peagi unehõlma vajunud, unustasin oma mure.

Ent järgmisel hommikul seisis Puudus kõiges oma alastiolekus mu ees. Kui ma üles ärgates ringi vaatasin, nägin, et väikesed linnud tiirlesid õhus toitu otsides ja mesilased lendlesid kastestel kanarbikuõitel nektarit kogudes. Pikad hommikused varjud olid lühikeseks muutunud ja maa ning taevas täis päikesekiirgust.

Missugune vaikne, palav, suurepärane suvepäev! Missugune kuldne kõrb oli nõmm! Kõikjal aina päikesesära. Soovisin, et ka mina selles säras elada ja sellest toituda võiksin! Nägin sisalikku üle kivi jooksvat, nägin mesilast magusaist mustikaõitest nektarikogumisega ametis olevat. Seekord tahtnuksin olla mesilane või sisalik, kes endale siitsamast vajaliku toidu ja alalise peavarju leidsid. Kuid mina olin inimene ja mul olid inimese tarvidused. Ma ei tohtinud enam viivitada, sest siin ei leidunud midagi, millega oma vajadusi rahuldada. Tõusin püsti ja vaatasin tagasi asemele, kust äsja olin lahkunud. Tulevik näis nii lootusetuna, et soovisin vaid ühte: oleks heatahtlik Looja vabastanud mu hinge sellal, kui ma magasin, siis oleks mu väsinud ihu edasisest eluvõitlusest vabastatud ning ma oleksin siinsamas rahu leidnuna põrmuks võinud muutuda ja nõmmemullaks saada.

Paraku hoidis mind elu kõigi oma nõudluste, piinade ja kohustustega oma võimuses. Koormat tuli edasi kanda, vajadused rahuldada, kannatused taluda, oma kohustused täita. Asutasin edasi minema.

Jõudnud Whitcrossi tagasi, jätkasin teekonda. Algul paistis päike selja tagant, siis aga kõrvetas kõrgel pea kohal. See oli ainuke tähis, mille põhjal olin teinud valiku, kuhupoole minna. Kõndisin kaua. Kui ma lõpuks otsustasin, et olen juba küllalt kõndinud ja võin pälvitult järele anda võimust võtnud väsimustundele ning hetkeks oma jõupingutusi lõdvendada, istudes esimesele ligidalolevale kivile ja alistudes vastupanematult apaatiale, mis mu südant ja ihuliikmeid valdas, kuulsin ma kellahelinat. Kusagil löödi kirikukella.

Läksin kaja suunas edasi ja nägin taamal, romantiliste mäekinkude vahel, mille vaheldusrikka vaatepildi ma tunni aja eest kahe silma vahele olin jätnud, küla ning kirikutorni. Paremal laiuvas orus vaheldusid karjamaad ja põllud metsasaludega. Kääruliselt voolas kilgendav jõgi läbi varjundirikka roheluse, loogeldes läbi valmivate viljapõldude, tumeda metsamaastiku ja päikesepaistes helendavate niitude. Mu tähelepanu äratas rataste login ja ma nägin enda ees teel vankrit raske koormaga aeglaselt mäkke tõusvat. Veidi maad eemal ajas karjane kahte lehma. Elav inimene ja inimese töö olid mu ligiduses. Ma pidin edasi võitlema — hoidma elu ja töötama nagu teisedki.

Kella kahe paiku päeval jõudsin külla. Ainsa tänava lõpus oli väike pood, mille aknal paistsid saiad. Kuidas ma küll oleksin ühegi endale tahtnud! Keha kinnitades oleksin mõningal määral ennast kosutanud, ilma söömata aga oli raske teed jätkata. Uuesti kaasinimeste hulka jõudnud, sain tagasi tahtmise jõudu ja energiat omada. Tundsin, kui alandav oleks olnud keset külateed näljast nõrkeda. Kas mul ei olnud mingit eset, mida võinuksin saia vastu vahetada? Mõtlesin järele. Mul oli väike siidrätik ja kindad. Ma ei kujutlenud, mida inimesed äärmises hädas teevad, ega teadnud ka, kas minult neid asju vastu võetakse, tõenäoliselt mitte, aga ma pidin proovima.

Astusin poodi. Poes oli naine. Nähes hästiriietatud isikut, tema arvates daami, tuli ta mulle lahkesti vastu. Millega ta mind võib teenida? Mul hakkas häbi: mu keel ei paindunud palveks, mille pärast olin tulnud. Ei julgenud ma talle oma kantud kindaid ega kortsunud rätikut pakkuda; pealegi mõistsin, et see olnuks asjatu. Palusin ainult luba minutiks istuda, kuna olin väsinud. Pettunud oma lootuses minus ostjat leida, nõustus naine jahedalt. Ta osutas toolile ja väsinult vajusin

ma sellele. Pisarad kipitasid mul kurgus, kuid teadsin, kui ebasünnis oleks siin nutma puhkeda, ja ma surusin nad tagasi. Siis küsisin temalt, kas külas on rätsepat või õmblejat.

«Jah, kaks või kolm. Just parajasti nii palju kui tööd leidub.»

Jäin mõttesse. Olin äärmises kitsikuses. Seisin puudusega silm silma vastas. Olin varata, sõpradeta ja pennita. Ma pidin midagi ette võtma. Mida? Ma pidin kuhugi minema. Aga kuhu?

«Kas te ei tea siin naabruses kedagi, kes teenijat vajaks?»

«Ei tea. Mitte ei tohi öelda.»

«Mis on siitkandi inimeste peamine töö? Millega enamik elanikke tegeleb?»

«On põllutöölisi ja suur hulk töötab mister Oliveri nõelavabrikus ja valukojas.»

«Kas mister Oliver ka naisi tööle võtab?»

«Ei. See on meeste töö.»

«Ja mida teevad naised?»

«Ei tea,» kõlas vastus. «Üks ühte, teine teist. Vaene inimene peab katsuma, kuidas läbi saab.»

Ta oli mu pärimisest ilmselt tüdinud. Ja tõepoolest, mis õigus oli mul teda tüüdata? Sisse astus paar naabrit ja mu tooli oli vaja. Ma lahkusin.

Kõndisin tänavat mööda üles, silmitsedes nii paremal kui ka vasakul paiknevaid maju, kuid ma ei osanud nendesse sisseastumiseks ühtki ettekäänet ega põhjust leida. Tunni või rohkem hulkusin ma külas ringi, kord kaugemale minnes, kord jälle tagasi tulles. Üliväsinuna ja näpistavat nälga kannatades pöördusin ma hekkidevahelisele teele ja istusin varjulisse kohta maha. Ei möödunud paari minutitki, kui olin taas jalul ja tõttasin rahutuna edasi, et olukorrast väljapääsu leida või nõu küsida. Hekitee lõpus seisis ilus väike maja, mida ümbritses haruldaselt korras aed, täis eredavärvilisi lilli. Seisatusin. Mis õigus oli mul selle valge ukse juurde minna ja ta säravat koputusrõngast puudutada? Mis huvi peaksid selle maja elanikud minu saatuse vastu tundma? Ometi läksin ma ja koputasin. Puhtalt riietatud, noor, lahke olemisega naine avas ukse. Tasase häälega, milles kõneleb lootusetu süda ja nõrkev ihu, küsisin ma kogeldes, kas nad ei vaja teenijat.

«Ei,» vastas ta, «meie teenijat ei pea.»

«Kas te võiksite mulle ütelda, kus ma mingit tööd võiksin leida?» jätkasin ma. «Olen siin võõras ja mul ei ole ühtegi tuttavat. Otsin tööd — ükskõik missugust.»

Kuid tema asi ei olnud minu pärast pead vaevata, et mulle kohta otsida. Mu välimus, iseäralik seisund ja palve võisid pealegi väga kahtlastena näida. Eitavalt raputas ta pead. Kahjuks ei või ta mulle mingit nõu anda. Valge uks suleti viisakalt ja vaikselt ning mind jäeti ukse taha. Kui see uks oleks veidi kauemaks lahti jäänud, oleksin vist tüki leiba palunud, sest nüüd olin ma igasuguse uhkuse kaotanud.

Ma ei tahtnud ebasõbralikku külla tagasi minna, kust mingit abi polnud loota. Pigem oleksin läinud lähedasse metsa, mis oma tiheda varjurikkusega külalislahket ulualust näis pakkuvat, kuid ma olin otse haige, nõrk ja näljast niivõrd kurnatud, et instinkt sundis mind uitama elamute ligidal, kus jäi siiski mingisugune lootus süüa saada. Teadsin, et üksinduses ei leia ma rahu ja puhkus pole puhkuseks, kui nälg, see raisakull, oma küünistega mu sisemust kriibib.

Liginesin majadele, eemaldusin neist ja tulin uuesti tagasi, et jälle ära minna. Mu südametunnistus kihutas mind edasi, sest ma tundsin, et mul pole mingit õigust paluda ega loota, et minusuguse üksildase saatuse vastu huvi tuntaks. Vahepeal oli päevast õhtu saanud, aga mina hulkusin ikka veel ringi nagu näljane, kodutu koer. Põllupeenart mööda astudes märkasin ma kirikutorni; ruttasin sinnapoole. Surnuaia kõrval aia sees seisis väike, kuid nägus maja, kus kahtlemata asus pastoraat. Mulle meenus, et inimesed, kes võõrasse paika saabumisel tööd tahavad leida, pöörduvad nõu ja abi saamiseks tihtipeale kirikuõpetaja poole. Eks ole ju hingekarjase kohus vähemalt nõuga aidata neid, kes abi vajavad. Mõtlesin, et siit on mul teatav õiguski abi loota. Sestap rühkisin oma julgust ja viimast jõuraasu kokku võttes edasi. Jõudsin maja ette ja koputasin köögiuksele. Mulle avas vana naine. Küsisin, kas see on kirikuõpetaja maja.

«Jah.»

«Kas õpetaja on kodus?»

«Ei.»

«Kas ta varsti tuleb?»

«Ei.»

«Kas ta kaugele läks?»

«Mitte väga kaugele — umbes miili kolm. Teda kutsuti sinna, sest ta isa oli äkitselt ära surnud. Väga võimalik, et ta jääb Marsh Endi veel paariks nädalaks.»

«Kas majaprouat ei ole?»

«Ei. Siin ei ole peale minu mitte kedagi. Ja mina olen perenaine.»

Kuid temalt, lugeja, ei suutnud ma paluda seda, mille puu-

dumisel ma kokku olin varisemas. Veel ei suutnud ma kerjata, ja jälle vankusin ma teed mööda edasi.

Võtsin uuesti oma rätiku välja ja mõtlesin saiadele väikeses poes. Oo, kui saaks ainult koorukese, ainsagi suutäie näljapiina leevendamiseks! Instinktiivselt pöördusin ma külla tagasi, otsisin poe üles ja astusin sisse. Ehkki seal oli peale poenaise veel teisi inimesi, söandasin paluda: «Kas te ei annaks mulle selle rätiku vastu ühe saia?»

Naine vaatas mulle kahtlustavalt otsa. Ei, ta ei ole kunagi oma kaupa sel kombel müünud.

Peaaegu meeleheitel küsisin ma poolt saia. Ta keeldus. Kuidas võib tema teada, kust ma selle rätiku saanud olen.

Kas ta ei võtaks siis kindad?

Ei! Mida peaks tema nendega peale hakkama?

Lugeja, nendel üksikasjadel ei ole sugugi meeldiv peatuda. Mõned väidavad, et rasketele elamustele olevat hiljem eriti mõnus tagasi vaadata. Selle päeva peale on mul veel praegugi raske mõtelda, moraalne alandus koos kehalise kannatusega moodustavad liiga kurva mälestuse, et seda kunagi meelega meenutada. Ma ei tee etteheiteid neile, kes mulle ära ütlesid. Teadsin, et seda oli arvata, ja sinna polnud midagi parata. Kõige tavalisemgi kerjus on sageli kahtlustäratav, hästiriietatud kerjus seda enam. Mina olin ainult tööd palunud, kuid kelle asi oli mulle töökohta muretseda. Enesestmõistetavaltki mitte selle mure, kes mind esmakordselt nägi ja minust midagi ei teadnud. Mis puutub poenaisesse, kes mulle rätiku vastu saia ei tahtnud anda, siis oli temal keeldumiseks täielik õigus, kuna mu pakkumine võis tunduda kahtlasena või kasutuna. Lubatagu mul nüüd sellest vaikida, sest kõige selle meenutamine teeb meele haigeks.

Veidi enne pimeda saabumist möödusin ühest talumajast, mille avatud ukse kõrval istus talumees ja sõi õhtust, mis koosnes leivast ja juustust. Seisatasin ning sõnasin:

«Palun andke mulle tükk leiba, mu kõht on väga tühi.»

Mees heitis mulle pilgu täis imestust. Ent sõnagi lausumata lõikas ta leivapätsi otsast paksu viilaka ja ulatas selle mulle. Arvatavasti ei pidanud ta mind kerjuseks, vaid ekstsentriliseks leediks, kellel tuli äkki tuju tema musta leiba maitsta. Niipea kui ma maja piirkonnast väljas olin, istusin maha ja sõin selle ära.

Mul ei olnud mingit lootust kusagil katuse all ulualust leida, seepärast otsisin seda metsas, mida korra varem vihjamisi nimetasin. Kuid öö möödus halvasti ja mu puhkus oli rahutu. Maa oli niiske, õhk külm. Pealegi möödusid mitmel korral inimesed üsna mu ligidalt ja mul tuli oma asukohta vahetada.

Nõnda polnud mul ei julgusetunnet ega öörahu. Vastu hommikut hakkas vihma tibama ja udutas kogu päeva. Ära küsi minult, lugeja, selle päeva kohta midagi lähemalt: nagu eelmiselgi otsisin ma tööd, nagu eelmiselgi sain ma äraütlemiste osaliseks ja nälgisin. Ainult ühel korral õnnestus mul iva hamba alla saada. Kusagil talumaja ukse ees nägin ma väikest tüdrukut, kes hakkas kausist külma putru sigade moldi kallama.

«Kas sa ei annaks selle mulle?»

Ta tunnistas mind kohkunult.

«Ema!» hüüdis ta. «Üks naine siin tahab, et ma pudru temale annaksin.»

«Hea küll, tütar,» vastas hääl majast, «anna pealegi, kui ta on kerjus. Siga seda nagunii ei söö.»

Tütarlaps kallas mulle kõvaks tõmbunud pudru pihku ja ma kugistasin selle aplalt alla.

Kui udune videvik tihenes, jäin seisma üksikule teele, mida mööda ma juba terve tunni või rohkemgi olin tammunud.

«Mu jõud on täiesti lõppemas,» laususin endamisi. «Tunnen, et ma ei suuda enam edasi minna. Kas ma ka selle öö pean ulualuseta mööda saatma? Kas mul tõesti tuleb vihmasajus pea külmale, läbiligunenud maapinnale panna? Kardan, et mul ei jää muud üle, sest kes mind öömajale võtab? Kohutav on kõigele sellele mõtelda. Olen näljane, kokku varisemas, külmunud ja kõikidest maha jäetud ning igalt poolt vaatab mulle vastu lootusetus. Tõenäoliselt ei ela ma homseni. Ent miks ei lepi ma surma lähedusega? Miks ma oma väärtusetu elu eest võitlen? Sellepärast, et ma tean või õigemini usun, et mister Rochester elab. Pealegi surra saatuse tahtel külma ja nälja kätte on olukord, millele inimese loomus nii kergesti ei alistu. Oo, Jumal, toeta mind veel! Aita! — juhi mind!»

Mu klaasistunud pilk eksles üle hämara ja uduse maastiku. Nägin, et olin külast kaugele jõudnud, ta oli mu silmist peaaegu kadunud. Isegi küla ümbritsevaid viljapõlde polnud enam näha. Ristteed ja jalgrajad olid mind jälle nõmmele toonud, ning ainult üksikud ülesküntud põllulapid, peaaegu niisama metsikud ja viljatud kui nõmmgi, millelt maa oli võidetud, lahutasid mind tumedast kõrgendikust.

«Parem surra üksilduses kui külatänaval või maanteel,» mõtlesin ma. «Las parem varesed ja kaarnad — kui ümbruskonnas kaarnaid üldse on — nokkida liha mu luudelt, kui et nad vaestemaja kirstus jumalasõnata hauda aetakse.»

Sestap siis hakkasin mäekinkude suunas astuma. Jõudnud sinna, jäi mul veel ainult nõgus koht otsida, kuhu pikali

võiksin heita ja tunda end, kui just mitte ohutuna, siis vähemalt varjatuna võõraste eest. Kuid mu ümber laius ühtlane tasandik. Üksnes värvidelt erines ta, paistes paiguti roheline, kus soomülkad lugade ja samblaga kinni olid kasvanud, ja mustendav seal, kus kuival maapinnal kanarbik lokkas. Saabuvas pimeduses suutsin ma maastikus vaevalt vahet teha: märkasin ainult heledamaid ja tumedamaid laike, sest värvid olid koos päevavalguse kadumisega tuhmunud.

Mu pilk uitas ikka veel üle sünge puhmastiku ja nõmmepiiri, kadudes metsikusse tihnikusse, kui äkki pimeduses, kaugel eemal nõmme ja mäenõlvade vahel, tuli süttis. «See on virvatuluke,» oli mu esimene mõte, ja ma ootasin, et ta peagi kaob. Siiski põles tuli ühtlaselt edasi, ilma et oleks kaugenenud või liginenud. «Võib-olla on see kütisetuli, mis äsja süüdati?» arutlesin endamisi ja jäin vaatama, kas lõke lööb kõrgemalt leegitsema. Kuid ei, ta ei kasvanud ega kahanenud. «See võib olla küünlatuli kusagil majas,» otsustasin viimaks. «Aga kui see ka nõnda oleks, ei jõuaks ma sinna, sest ta on liiga kaugel. Ja kui see tuli minust kas või jardi kaugusel põleks, mis kasu mul sellest oleks? Ma koputaksin küll uksele, aga see löödaks mul nina all kinni.»

Vajusin maha kohal, kus ma seisin, ja surusin näo maa ligi. Veidi aega lamasin liikumatult. Õine tuul vuhises iilidena üle kinkude ja üle minu ning kadus oiates kaugusesse; vihma sadas tihedasti, leotades mind läbimärjaks. Kui külm oleks mind täielikult kangestanud, ei oleks ma läheneva surma leevendavat tuimust tundnudki, aga mu kehas oli veel elu, ja surma lähedust tajudes ta värises. Kähku tõusin ma uuesti püsti.

Valgus püsis oma endisel kohal, paistes viduselt, kuid kindlalt läbi saju. Püüdsin jälle edasi astuda. Jalgu lohistades sammusin ma vaevaliselt tule suunas. Ta juhtis mind üle mäekingu, siis laiast rabast üle, mis talvel võis täiesti läbipääsmatu olla, sest isegi nüüd, kesksuvel, lirtsus siin vesi ja vajus jalgealune. Kaks korda komistasin ma ja kukkusin, kuid tõusin taas üles ja kõike jõudu kokku võttes sammusin edasi. See valgus oli mul viimne lootus: ma pidin temani jõudma.

Läbinud raba, märkasin helendavat viirgu, mis üle nõmme viis. Sellele liginedes nägin, et see oli tee või jalgrada; tee juhtis mind otse tule suunas, mis paistis puudest ümbritsetud künkalt. Nagu ma pimeduses puude kuju järgi suutsin otsustada, olid need ilmselt kuused. Minu lähemale jõudes kadus mu teednäitav täht: meie vahele oli midagi tumedat tulnud. Sirutasin käe välja ja kompasin tumedat massi enda ees —

see oli krobelistest kividest madal müür, mille peal seisis pihtaed, müüri taga aga kasvas kõrge okkaline hekk. Liikusin kobamisi edasi. Jällegi paistis midagi valendavat mu ees — see oli värav, jalgvärav, mis minu puudutusel avanes. Kummalgi pool väravat kasvasid astelpõõsad või jugapuud.

Astusin sisse ja möödusin põõsastest. Mu silme ette kerkis maja siluett — tume, madal ja küllaltki pikk hoone. Ent mu teenäitaja oli kadunud. Ümberringi valitses pimedus. Võibolla heitsid majaelanikud magama? Kartsin, et see nõnda oli. Ust otsides pöördusin ümber nurga — seal säraski jälle mu sõbralik tuli läbi väikese võretatud akna rombikujuliste ruutude. Aken asetses umbes jala kõrgusel maapinnast, ja eefeu või mõned muud väädid, mille lehed tihedasti seina katsid, kärpisid akna veelgi väiksemaks. Niivõrd kitsale ja lehtedest varjatud aknale oli kardinat või luuki nähtavasti ülearuseks peetud. Kummardusin ja etterippuvaid oksi kõrvale lükates vaatasin aknast sisse. Nägin puhtaks küüritud, liivaga üleriputatud põrandaga tuba ja pähklipuust puhvetkappi ritta asetatud tinataldrikutega, millel helkis hõõguva turbatule punakas kuma. Nägin seinakella, kuusepuust värvimata lauda ja paari tooli. Küünal, mille hele tuli mulle majakaks oli olnud, seisis laual. Tule valgel istus sukka kududes vanaldane naine, kes, kuigi mõnevõrra jämedajoonelise välimusega, oli piinlikult puhas nagu kõik selles toas.

Nähtut olin silmitsenud vaid põgusalt — seal ei avastanud ma midagi erakordset. Palju rohkem köitsid mu tähelepanu kamina ees viibivad inimesed. Tule punakal paistel ja soojuses istusid kaks noort, nägusat naist — igati daamid. Üks neist lebas mugavas kiiktoolis, teine istus madalal järil. Mõlemad kandsid musta kreppi ja bombassiinist leinakleite, mille sünge värvus kummagi heledajumelist nägu ja valget kaela eriti esile tõstis. Ühe neiu põlvedele oli vana pointer oma suure pea surunud, teise neiu sülle oli must kass mugavasti kerra tõmbunud.

See lihtne köök tundus sääraste peenete daamide jaoks ebatavalise paigana. Kes nad olid? Nad ei võinud laua ääres istuva elatanud naise tütred olla, sest viimasel oli taltunaise välimus, nemad aga näisid peenete ja haritutena. Ma polnud neid naisi kunagi varem kohanud, ometi tundus iga näojoon kuidagi tuttavana. Ma poleks saanud neid ilusateks nimetada, sest nad olid selle mõiste jaoks liiga tõsised ja kahvatud, ja nende ilme raamatu kohale kummardunud näos oli mõtlik, peaaegu range. Väikesel laual kahe neiu vahel seisis teine küünal ja kaks paksu köidet, mida nad aeg-ajalt lehitsesid ning lugesid. Ilmselt võrdlesid nad loetut tekstiga väik-

semates raamatutes, mida nad käes hoidsid, — nii nagu teevad inimesed, kes võõrkeelse teksti tõlkimisel sõnastikku kasutavad. See stseen oli niivõrd rahulik, nagu olnuksid kõik inimkujud varjud ja küünaldest valgustatud tuba vaid pilt. Toas valitses säärane vaikus, et kuulsin isegi seda, kuidas koldevõra vahelt põrandale tuhka pudenes, kell pimedas nurgas tiksus ja sukavardad elatanud naise käes klõpsatasid. Seepärast kostsid ka sõnad selgesti, kui viimaks üks neide vaikuse katkestas.

«Kuula, Diana,» ütles õppimisse süvenenud neiu. «Vana Daniel ja Franz arutavad öösi unenägu, mis viimase hirmu pärast üles on äratanud, — kuula!» Ja tasase häälega luges ta mõned laused, millest ma ühtegi sõna ei mõistnud, sest need olid minule tundmatus keeles; see polnud ei prantsuse ega ladina keel. Kas see oli kreeka või saksa keel, ei osanud ma ära arvata.

«Milline sõnajõud,» ütles neiu, kui ta oli lõpetanud. «Ma lihtsalt naudin seda.» Teine neiu, kes pead oli tõstnud ja üksisilmi tulle vahtides õde kuulatama jäänud, kordas äsjakuuldud rida. Hiljem õppisin ma seda keelt ja raamatut tundma, mispärast ma etteloetud rida siinkohal ka tsiteerin. Esmakordselt kuulduna meenutas võõras keel metalli tagumise heli, ilma et ma lause mõttest aru oleksin saanud.

*«Da trat hervor Einer, anzusehen wie die Sternen-Nacht.»**

«Haruldane! Suurepärane!» hüüdis õde, ja ta sügavad tumedad silmad süttisid vaimustusest. «Sünge ja võimas peaingel on otsekui silme ees! See ainus rida on väärt sadu lehekülgi. *«Ich wäge die Gedanken in der Schale meines Zornes und die Werke mit dem Gewichte meines Grimms.»*** Mulle meeldib see väga!»

Nad vaikisid mõlemad.

«Ja niisugune maa on olemas, kus sedasi kõneldakse?» küsis vana naine oma kudumistöölt üles vaadates.

«Jah, Hannah, palju suurem kui Inglismaa ja seal kõneldakse seda keelt.»

«Ei mina mõista, kuidas nad seal üksteisest aru saavad. Aga kui teie sinna läheksite, saaksite vist küll kõigest aru, mida nad omavahel räägivad.»

«Arvatavasti saaksime nippest-näppest aru, aga mitte kõigest, sest me ei ole nii targad, nagu teie meid peate. Me ei oska veel saksa keelt kõnelda ja ka raamatuid ei saa me ilma sõnastikuta lugeda.»

* Siis astus välja üks, kelle pilk oli tume nagu tähisöö (sks. k.). *Tlk.*

** Ma kaalun inimeste mõtteid raevukaalul ja vihakaalul nende isegusid (sks. k.). *Tlk.*

«Ja mis kasu teil sellest tuupimisest on?»

«Kavatseme kord saksa keelt õpetama hakata, vähemalt algõpetust anda, nagu öeldakse, sest siis hakkame rohkem palka saama kui seni.»

«Võib ju olla. Aga jätke nüüd õppimine, te olete endid täna küllalt vaevanud.»

«Päris õige. Tunnen, et olen üsna väsinud. Aga sina, Mary?»

«Surmani. Kas pole ränk töö uurida võõrast keelt, kui ei ole teist õpetajat peale sõnastiku.»

«Tõepoolest. Eriti veel säärast, nagu seda on keerukas, kuid kõlav *Deutsch*. Ei tea, millal St. John koju tuleb?»

«Kindlasti ei jää ta enam kauaks. Kell saab varsti kümme.» (Mary vaatas väikest kuldkella, mille ta vöö vahelt välja võttis.) «Sadu ei ole veelgi järele jäänud. Hannah, olge hea, vaadake, kas kamin võõrastetoas köeb!»

Naine tõusis üles ja avas ukse, mille taga ähmaselt koridor paistis. Varsti oli kuulda, kuidas ta kusagil tagatoas süsi segas. Siis tuli ta tagasi.

«Ah, latsekesed!» ütles ta. «Kui raskeks läheb meel, kui ma sinna tuppa lähen! Nüüd on see nii mahajäetud ja tema tool seisab tühjalt nurgas.»

Naine pühkis põllenurgaga silmi. Mõlemad neiud, kes juba enne tõsised olid, jäid kurvaks.

«Ta on nüüd paremas maailmas,» jätkas Hannah. «Me ei peaks kahetsema, et teda meil enam ei ole. Liiatigi ei oskaks meist keegi soovida rahulikumat surma kui tema oma oli.»

«Te ütlesite, et ta ei tuletanud meid enne surma kordagi meelde?» küsis üks neide.

«Ta ei jõudnud, kullake. Suri ta ju silmapilkselt — nii oli lugu te isaga. Eelmisel päeval ei tundnud ta ennast just hästi, aga ta ei arvanud sugugi, et midagi tõsist võiks olla, ja kui St. John küsis, kas ta tahaks, et me teile sõna saadaksime, siis ta ainult naeris tema kartust. Teisel päeval — sellest saab nüüd täpselt kaks nädalat tagasi — tundis ta iseäralikku raskust peas ja heitis puhkama, aga nii nagu ta heitis, nii ta ka igaveseks puhkama jäi. Ta oli juba külm, kui teie vend tema juurde jõudis. Ah, latsekesed! Isa oli sellest vanast suguvõsast viimane — sest teie ja St. John olete sootuks teisemad kui nemad, kes siitilmast lahkunud on. Tõsi küll, teie ema oli mitmes asjas niisamasugune nagu teiegi: tema oli kah väga õpetatud inimene. Mary on justkui elav pilt temast, Diana aga on rohkem isa moodi.»

Minu arvates olid õed niivõrd sarnased, et mulle näis arusaamatuna, milles vana teenija (sest selleks ta osutus) erinevust nägi. Mõlemad olid heledajumelised ja sihvakad, mõlemal näod suursugused ja intelligentsed. Tõsi küll, ühe juuksed olid varjundi võrra teise omadest tumedamad ja erinevalt kammitud: Mary helepruunid olid kaheks siledaks palmikuks põimitud, Diana tumedad juuksed langesid aga lopsakais kiharates õlgadeni.

Kell lõi kümme.

«Arvan, et tahate õhtust süüa,» tähendas Hannah, «ja St. Johnil on kõht samuti kindlasti tühi, kui ta koju jõuab.»

Ta hakkas õhtueinet valmistama. Neiud tõusid üles ja kavatsesid nähtavasti võõrastetuppa siirduda. Kuni selle hetkeni olin neid säärase innukusega vaadelnud, nende välimus, nende vestlus olid minus niivõrd elavat huvi äratanud, et ma oma täbara olukorra peaaegu unustanud olin. Nüüd meenus mulle kõik uuesti. Nähtu kontrasti mõjul tundus mu seisund veelgi meeleheitlikumana ja lootusetumana. Kui võimatuna näis mulle mõte, et suudan neis majaelanikes enda vastu kaastunnet äratada, neid oma puuduse ja häda tõelisuses veenda, keelitada neid minu peale halastama ja mulle armulikult ulualust andma! Kobamisi ukse üles leidnud, koputasin arglikult, sest ma tundsin, et mu lootus öömajale oli vaid tühine mõttekujutus. Hannah avas ukse, põlev küünal käes.

«Mis teil vaja on?» küsis ta imestunult mind valguse paistel silmitsedes.

«Kas ma võiksin teie perenaistega rääkida?» laususin ma.

«Parem ütelge kohe välja, milleks teil neid vaja on. Kust te tulete?»

«Olen võõras.»

«Mis teil nii hilisel tunnil asja on?»

«Ma palun luba kusagile öömajale jääda ja õhtusöögiks tükikese leiba.»

Hannah nägu varjutas umbusk, tunne, mida ma kõige rohkem kartsin.

«Tüki leiba võite saada,» ütles ta pärast lühikest pausi, «aga hulgust ei või me öömajale võtta. Kuhu see kõlbab!»

«Palun lubage mul perenaistega kõnelda.»

«Ei, mis teil pähe tuleb. Ja mida nemad teie heaks teha saavad? Miks te üldse niiviisi ümber uitate? See on väga kahtlane.»

«Aga kuhu ma pean minema, kui te mind ära ajate? Mis ma pean tegema?»

«Noh, küll te teate, kuhu minna ja mis teha. Vaadake aga, et te kurja ei tee, see on peaasi! Sähke, siin on üks penn. Ja nüüd minge . . .»

«Penn ei toida mind ja mul ei jätku enam edasiastumiseks jõudu. Ärge pange ust kinni — oo, palun, jumala nimel!»

«Pean panema. Vihma sajab sisse . . .»

«Teatage noortele leedidele . . . laske mind nende juurde . . .»

«Ei, seda ei saa. Näha kohe, et te korralikkude inimeste hulgast ei ole, sest muidu te niisugust kisa ei tõstaks. Hakake aga minema!»

«Ma suren, kui te mind ära ajate.»

«Oh ei! Kardan, et teil olid koguni kurjad plaanid peas. Mis te muidu siin öösi võõraste majade ümber kolate? Kui te kambas on murdvargaid või teisi hulguseid siin kusagil luuramas, siis ütelge nendele, et meie ei ole üksi: meil on majas mees, koerad ja püssid.» Siinkohal lõi aus, kuid järeleandmatu teenija ukse paugatamisi kinni ja lükkas seestpoolt riivi ette.

See oli mu kannatuste ülim tipp. Mind läbis terav, torkiv valu ja mu südant käristas piinav meeleheide. Äärmiselt kurnatud, võimetu sammugi astuma, vajusin ma maha märjale trepiastmele, oigasin, ringutasin käsi ja nutsin sügavas hingeahastuses. Oo, surmaviirastus! Oo, viimne tund, sa saabud kõiges oma kohutavuses! Pean surema hüljatuna — ligimestest äratõugatuna.

Olin kaotanud viimase lootusekiire kui ka viimase vapruseraasu. Ent juba veidi aja pärast püüdsin enesevalitsemist uuesti tagasi saada.

«Mul jääb üle ainult surra,» ütlesin ma, «aga ma usun jumalasse. Tahan vaikselt Tema tahtmisele alistuda.»

Neid sõnu ei öelnud ma mõttes, vaid valjusti, ja surunud kogu oma meeleheite sügavale südamesse, püüdsin viimast rahule sundida.

«Kõik inimesed peavad kord surema,» kostis kellegi hääl üsna ligidalt. «Kuid kõigile ei ole määratud säärast piinavat ja enneaegset surma nagu teile, kui te siin puuduses hukkuma peaksite.»

«Kes kõneleb? Kes?» küsisin ma ootamatust häälest kohutatuna, kuna ma igasuguse lootuse abile olin kaotanud. Keegi seisis mu ligidal, kuid kottpime öö ja mu väsinud silmad segasid mind teda ligemalt nägemast. Uustulnuk teatas endast valju pika koputusega uksele.

«See olete teie, mister St. John?» küsis Hannah.

«Jajah, avage ruttu!»

«Uuh, kui märg ja külmunud te selle koerailmaga võite olla! Tulge sisse! Te õed olid teie pärast juba mures, sest ümbruskonnas on igasuguseid inimesi liikvel. Nüüdsama käis siin kerjusnaine — näe, ta pole ikka veel ära läinud! Siia maha heitnud! Tõuske üles! Häbi võiks inimesel olla! Minge minema, kas kuulete!»

«Tasa, Hannah! Mul on sellele naisele paar sõna öelda. Teie täitsite oma kohust ja ajasite ta välja, laske nüüd mina täidan oma kohust ja kutsun ta sisse. Seisin siin ligidal ja kuulsin teid mõlemaid pealt. Siin on vist tegemist erakordse juhtumiga — ja ma pean selles selgust saama. Tõuske üles, noor naine, ja astuge minu ees majja!»

Liikusin suurivaevu. Värisevana ja iga hetk kokku varisemas, jäin ma säravpuhtas köögis kamina ette seisma. Teadsin, et mu välimus võib äärmiselt kohutav olla: olin määrdunud, riided korratuses ja porised. Mõlemad neiud, nende vend mister St. John ja vana teenija — kõik vahtisid mind üksisilmi.

«Kes see on, St. John?» küsis üks õdesid.

«Ma ei tea, leidsin ta läve eest.»

«Küll ta on näost valge!» ütles Hannah.

«Valge nagu kriit või surm. Vaadake, ta hakkab kukkuma, pange ta istuma!»

Tõepoolest, mu pea käis ringi. Vaarusin, kuid jõudsin veel toolile istuda. Pooleldi teadvuse kaotanud, ei suutnud ma sõnagi lausuda.

«Võib-olla lonks vett toivutab teda. Hannah, tooge vett! Ta näib äärmiselt kurnatud olevat. Küll ta on kõhn! Ei ainsatki veretilka näos!»

«Nagu viirastus!»

«On ta haige või näljast kurnatud?»

«Vist näljast. Hannah, kas seal piima on? Andke see siia ja tükk leiba ka!»

Diana (tundsin teda pikkadest kiharatest, mis tuld varjates mulle silme ette langesid, kui ta minu kohale kummardus) murdis leivatüki, kastis selle piimasse ja pistis mulle suhu. Ta seisis üsna mu ligidal; nägin ta näos kaastunnet ja ta erutatud hingamine soojendas mu südant. Seesama leevendava palsamina mõjuv meeleliigutus hoovas ka ta lihtsatest sõnadest:

«Katsuge natuke süüa!»

«Jah, katsuge natukenegi,» kordas Mary leebelt. Sõlminud mu kübarapaelad lahti, toetas ta mu pead. Hakkasin sööma seda, mida nad mulle pakkusid, — algul isutult, seejärel aplalt.

«Esialgu mitte liiga palju, mõõdukalt,» ütles vend, «nüüd aitab!» Ja ta eemaldas piimatassi ning leivataldriku.

«Veel pisutki, St. John, — vaata, kui näljased silmad tal on.»

«Praegu ei või rohkem. Vaatame, kas ta saab juba kõnelda. Küsi, kuidas ta nimi on!»

Tundsin, et suudan kõnelda, ja vastasin:

«Mu nimi on Jane Elliot.» Kartusest, et mind võidaks üles leida, olin otsustanud võõra nime all esineda

«Ja kus te elate? Kus te omaksed on?»

Vaikisin.

«Kas võib mõnele teie tuttavale teate saata?»

Raputasin pead.

«Mida te endast jutustada võiksite?»

Nüüd, kus ma üle selle maja läve olin astunud ja ta omanike ees viibisin, ei tundnud ma ennast enam inimkonnast väljatõugatuna, hulkurina ega kõikidest hüljatuna. Alandav kerjusetunne kadus ja mu käitumine oli taas loomulik. Olin peaaegu täielikult teadvusele tulnud, ja kui mister St. John minult seletust nõudis, milleks ma antud hetkel liiga nõrk olin, ütlesin pärast lühikest pausi:

«Sir, täna õhtul ei suuda ma teile üksikasju jutustada.»

«Aga mida te siis soovite, et ma teie heaks teeksin?» küsis ta.

«Mitte midagi,» vastasin ma. Mul jätkus jõudu ainult kõige lühemateks vastusteks.

Diana segas ennast vahele.

«Kas te mõtlete sellega,» küsis ta, «et me oleme juba abi osutanud, mida vajasite, ja võime teid nüüd keset ööd välja vihma kätte saata?»

Vaatasin talle otsa. Ta näojoontes peegeldus nii sisemine jõud kui headus. Läksin korraga julgemaks. Vastasin ta kaastundlikule pilgule naeratusega ja ütlesin:

«Ma usaldan teid. Kui ma ka peremeheta, hulkuv koer oleksin, ei ajaks te mind niisuguse ilmaga välja. Ma tunnetan seda ja sellepärast ei ole mul enam mingit hirmu. Tehke minuga, mida tahate, kuid vabandage mu vaikimist: mul on raske hingata — kui kõnelen, nöörib miski mu kurku.»

Kõik kolm vaatasid mulle otsa ja ükski neist ei lausunud sõnagi.

«Hannah,» ütles mister St. John viimaks, «las ta jääb siia istuma ja ärge esitage talle mingisuguseid küsimusi! Kümne minuti pärast andke talle veel natuke piima ja leiba. Mary ja Diana, lähme võõrastetuppa ja arutame õige seda asja.»

Nad väljusid. Õige varsti tuli üks neide tagasi — kumb neist, ei tea. Sooja tule paistel oli mind mõnus rammestus vallanud. Summutatud häälega andis tütarlaps Hannah'le korraldusi. Varsti pärast seda läksin ma teenija abiga vaevaliselt trepist üles; läbimärjad rõivad võeti mul seljast ja mind pandi sooja, kuiva voodisse. Tundes läbi kirjeldamatu väsimuse õndsalikku rõõmu, tänasin ma jumalat ja uinusin.

29. PEATÜKK

Järgnevast kolmest päevast ja ööst on mul väga ähmane mälestus säilinud. Võin kirjeldada ainult üksikuid muljeid, mida ma sel ajavahemikul seal lamades tajusin, võimetu lausuma ühtegi sõna või sooritama ainsatki liigutust. Teadsin, et viibin väikeses toas, kitsas voodis. Sellesse voodisse olin ma otsekui sisse kasvanud. Lamasin seal liikumatuna nagu kivi, ja kui mind sealt üles oleks kistud, oleks see mulle peaaegu et surma tähendanud. Ma ei märganud ajakulgu, ei teadnud, millal hommikust oli saanud keskpäev või keskpäevast õhtu. Märkasin ainult seda, kui keegi tuppa astus või toast väljus. Ma isegi teadsin, kes nad olid, sain aru kõigest, millest räägiti, kui kõneleja mu voodi kõrval seisis, aga vastata ei suutnud — nii nagu mu liikmed ei allunud tahtele, nii ei paotunud ka suu sõnu lausuma. Kõige sagedamini käis mind vaatamas teenija Hannah. Tema tulek häiris mind. Mul oli tunne, nagu tahaks ta minust meelsamini vabaneda, sest ta ei mõistnud mind ega mu olukorda ja oli minu vastu kuidagi võõrastavalt meelestatud. Korda kaks päevas tulid Diana ja Mary sinna kambrisse. Seisatanud mu voodi ees, vahetasid nad sosinal taolisi lauseid:

«Kui hea, et me talle ulualust andsime!»

«Jah. Me oleksime ta hommikul oma ukse tagant surnult leidnud, kui ta veel üheks ööks välja oleks jäänud. Kes teab mida ta kõik läbi on pidanud tegema!»

«Kujutlen, et ebatavalisi raskusi. Vaene kleenuke kahvatu rändaja!»

«Kõneviisi järgi otsustades on ta haritud inimene. Ja rõivad, mis ta seljast võttis, olgugi et porised ja märjad, on vähe kantud ja peened.»

«Tal on omapärane nägu, kõhn ja kurnatud, aga ta meeldib mulle. Tervena ja rõõmsana võib ta isegi kena olla.»

Nende kõnelusest ei kuulnud ma kordagi, et nad minule osutatud külalislahkust oleksid kahetsenud, mind kahtlustanud või minusse halvakspanuga suhtunud. See rahustas mind.

Mister St. John tuli ainult ühel korral mind vaatama ja ütles, et mu letargiline seisund on pingutustele ja üleväsimusele järgnenud reaktsioon. Arsti ei pidanud ta vajalikuks kutsuda — loodus ise ravivat kõige paremini. Ta kinnitas, et närvid on üle pingutatud ja organism vajab mõnda aega täielikku rahu. Haigusega polevat siin tegemist. Ta uskus, et kui ma kord paranema hakkan, taastub tervis kiiresti. Neid mõtteid avaldas ta sõnaohtralt, rahulikult ja vaikselt, ning too-

nil, millest võis järeldada, et ta pole tunnetest ülevoolavate avaldustega harjunud, lisas ta pärast pausi:

«Küllaltki ebatavaline nägu, siiski ei ole selles midagi vulgaarset ega madalat.»

«Mitte sinnapoolegi,» vastas Diana. «Tõtt-öelda, St. John, on mul mingi eriline sõe tunne selle vaese väikese vastu. Tahaksin, et võiksime tema eest ka edaspidi hoolitseda.»

«See on vaevalt võimalik,» tuli vastus. «Arvatavasti selgub, et ta on keegi noor daam, kellel oli arusaamatusi omastega, mille pärast ta nende juurest mõtlematult ära jooksis. Võib-olla õnnestub meil teda perekonda tagasi toimetada, kui ta kangekaelseks ei osutu. Aga ma märkan ta näos tugeva iseloomu jooni, mispärast ma arvan, et me temast nii kergesti jagu ei saa.» Ta seisis mõne minuti mõtiskledes, siis lisas: «Mõistust näib tal olevat, aga ilu mitte põrmugi.»

«Ta on ju haige, St. John.»

«Haige või terve, aga tavaliseks jääb ta ikkagi. Nendes näojoontes puudub igasugune ilu ja harmoonia.»

Kolmandal päeval tundsin end paremini, neljandal võisin juba kõnelda, liigutada, voodis istukile tõusta ja ennast ümber pöörata. Lõuna ajal, nagu ma oletasin, tõi Hannah mulle putru ja röstitud saia. Sõin isuga. Toit oli maitsev, ilma palavikuhaigele tunduva kõrvalmaiguta, mis senini oli vastikuks teinud kõik, mida ma suurivaevu alla olin kugistanud. Kui teenija lahkus, tundsin, et jõud hakkab tagasi tulema ja ma elustun. Olin lamamisest tüdinenud ja soov tegutseda tegi mind rahutuks. Otsustasin üles tõusta. Ent mida selga panna? Oma läbiligunenud ja porised rõivad, milles ma maa peal olin maganud ja rabas vette kukkunud? Mul oli piinlik sääraselt oma heategijate ette ilmuda. Õnneks oli mind sellest alandusest säästetud.

Voodi kõrval toolil seisid kõik mu asjad, puhtad ja kuivad. Must siidkleit rippus seinal. Kõik plekid olid kõrvaldatud ja kortsud siledaks triigitud, nüüd oli see päris nägus. Isegi mu kingad olid puhastatud ja sukad nõelutud. Toas leidsin kõik pesemiseks vajaliku, samuti juukseharja ja kammi. Pärast väsitavaid jõupingutusi, puhates iga viie minuti järel, õnnestus mul lõpuks riidesse saada. Kleit rippus seljas lotendavalt, sest ma olin väga kõhnaks jäänud. Kuid ma varjasin seda salliga, mis oli samuti puhas ja nägus — ei poriplekki ega jälge korratusest, mida ma nii väga vihkasin ja mis minu meelest minust alandava mulje oleks jätnud. Käsipuust kinni hoides astusin ma vaevaliselt kivitreppi mööda alla ja jõudsin kitsast koridori mööda otse kööki.

Tuba täitis ahjust võetud värske leiva lõhn ja tule õhkuv

soojus. Hannah küpsetas leiba. Nagu teada, on eelarvamusi väga raske välja juurida südamest, mille pinnast pole kündnud ega viljastanud haridus, — nad kasvavad seal visalt nagu umbrohi kivide vahel. Meie esimesel kohtumisel oli Hannah olnud umbusklik ja vastutulematu, hiljem hakkas ta vähehaaval leebuma, muutuma, ja kui ta mind nüüd puhtalt ning hästi riietatult sisse nägi astumas, ta isegi naeratas mulle.

«Mis? Juba sängist väljas?» ütles ta. «Siis hakkab tervis tagasi tulema. Kui tahate, võite istuda kamina ette minu toolile.» Ta osutas kiiktoolile. Istusin. Ise aga jätkas ta oma toimetusi, heites mulle aeg-ajalt silmanurgast uurivaid pilke. Ahjust leiba välja võttes vaatas ta minu poole ja küsis järsult:

«Kas te ka ennemalt kerjamas olete käinud?»

Esimesel silmapilgul tundsin sügavat nördimust. Ent kohe meenus mulle, et vihastamiseks ei ole mingit põhjust, kuna olin tema ette tõepoolest kerjusena ilmunud, ja ma vastasin rahulikult, kuigi rõhutatud enesekindlusega:

«Te eksite, kui mind kerjuseks peate. Mina ei ole sugugi rohkem kerjus kui teie või te preilid.»

Pärast vaikimist lausus ta:

«Mina ei saa sellest tolku. Aga teil ei ole ju kodu ega kaseda va kõlisevat.»

«Ilmaolemine kodust ja va kõlisevast — selle all mõtlete arvatavasti raha — ei tee veel kerjuseks teie mõiste järgi.»

«Koolitatud olete?» jätkas ta.

«Jah, rohkem kui arvata võite.»

«Aga ega te pansionis pole olnud?»

«Pansionis olin kaheksa aastat.»

Ta ajas silmad pärani:

«Mispärast ei või te siis endale ise leiba teenida?»

«Olen teeninud ja loodan ka edaspidi teenida. Mida te karusmarjadest kavatsete tegema hakata?» küsisin ma, kui ta marjakorvi välja tõi.

«Panen piruka sisse.»

«Andke ma puhastan ära.»

«Ei. Teie ei tohi veel midagi teha.»

«Aga ma ei taha niisama istuda. Tooge siia!»

Hannah nõustus. Ta tõi mulle isegi puhta käterätiku põlvedele laotamiseks.

«Et te ennast ära ei määri,» manitses ta. «Teie ei ole ju teenijatööga harjunud, seda on kohe kätest näha. Võib-olla olite õmbleja?»

«Ei — eksite. Olgu kes ma olin, ärge minu pärast oma pead vaevake. Parem öelge, mis selle koha nimi on?»

«Mõned kutsuvad siinset paika Marsh Endiks, teised jälle Moor-house'iks.»

«Ja tolle härra nimi, kes siin elab, on mister St. John.»

«Ei, tema siin ei ela. Ta tuli ainult vähekeseks ajaks. Tema kodu on oma pastoraadis Mortonis.»

«Sellessamas külas, mis on siit mõni miil eemal?»

«Jajah.»

«Kes ta on?»

«Tema on kirikuõpetaja.»

Mulle meenus vana perenaise vastus kiriklas, kui ma pastori jutule olin soovinud.

«See on siis tema isa maja?»

«Nojah. Siin elas vanahärra Rivers. Ja enne teda on siin elanud tema isa ja isaisa, ning vaarisagi olnud siit pärit.»

«Tähendab, praeguse peremehe nimi on mister St. John Rivers?»

«Jaah. St. John on ta ristinimi.»

«Ja ta õdede nimed on Diana ja Mary Rivers?»

«Jah.»

«Nende isa on surnud?»

«Suri kolme nädala eest rabandusse.»

«Ema neil ei ole?»

«Proua on juba aastaid surnud.»

«Teie elate juba ammu selles perekonnas?»

«Olen siin elanud kolmkümmend aastat. Kõik need kolm olen ma maast-madalast üles kasvatanud.»

«See näitab, et olete aus ja truu teenija. Ütlen seda teile avameelselt, kuigi olite minu vastu ebaviisakas ja nimetasite mind kerjuseks.»

Jälle jäi ta mulle üllatunult otsa vahtima.

«Küllap ma oma mõttes teie üle valesti otsustasin,» alustas ta, «aga siin käib ühtepuhku igasuguseid hulguseid ringi, nii et peate mulle andeks andma.»

«Ja ometi kihutasite mind ukse tagant säärase ilmaga minema, kui hea peremees koeragi välja ei aja,» jätkasin ma karmilt.

«Nojah, eks ta olnud liig. Aga mis sa hing teed! Muretsen rohkem laste kui iseenda pärast. Vaesekesed! Neil ei ole peale minu kedagi, kes nende eest hoolitseks. Tahes-tahtmata saad siis kurjaks.»

Jäin mõneks minutiks tõsiselt mõttesse.

«Ärge minust sellepärast halvasti mõtelge,» lausus ta uuesti.

«Aga ma mõtlen teist siiski halvasti,» vastasin ma, «ja ma ütlen teile, miks. Mitte niivõrd sellepärast, et te mulle pea-

varju keelasite ja mind petiseks pidasite, vaid sellepärast, et te mulle «va kõliseva» ja kodu puudumist ette heitsite. Väga palju väärtuslikke inimesi maailmas on olnud niisama vaesed nagu mina. Ja kui te olete kristlane, ei tohiks te vaesust häbiasjaks pidada.»

«Seda n'd küll, et ei tohiks,» nõustus ta, «mister St. John ütleb mulle sedasama. Näen ise ka, et olin ülekohtune, sest nüüd on mul teist sootuks teine arvamine. Olete päris kena inimene.»

«Olgu pealegi. Ma annan teile andeks. Lepime siis ära.»

Ta pistis oma jahuse tööinimesekäe mulle pihku. Südamlik naeratus valgustas ta jämedailmelist nägu, ja sellest silmapilgust peale saime sõpradeks.

Hannah nähtavasti armastas kõnelda.

Sellal kui mina marju puhastasin, tegi ta pirukataignat ja pajatas mulle kõiksuguseid üksikasju lahkunud peremehest ja perenaisest ning «latsekestest», nagu ta noori nimetas.

«Vanahärra Rivers,» jutustas ta, «elas küll lihtsalt, aga ta oli džentelmen ja väga vanast perekonnast. Marsh End on Riversitele kuulunud sellest ajast peale, kui ta ehitati, ja on oma kakssada aastat vana. Muidugi on see väike ja lihtne maja, mida ei saa mister Oliveri mõisamajaga Morton Vale'is võrreldagi. Aga ma mäletan veel väga hästi Bill Oliveri isa. See oli tühipaljas sell nõelavabrikus, Riversid aga on aadlikud Henryde valitsemisajast peale, nagu igaüks Mortoni kirikukirjadest näha võib. Ometi oli vanahärra lihtne inimene: ta oli kange kütt ja hea põllumees nagu kõik ümberkaudsed. Proua aga oli hoopis teisem. Armastas palju lugeda ja ühtelugu õppis midagi, «latsekesed» on temasse läinud. Pole mina eluilmas niisuguseid lapsi näinud — kõik kolm muudkui õpivad ja peaaegu sellest päevast peale, kui kõnelema hakkasid, ning nad on alati olnud teistsugused kui teised lapsed. Mister St. John õppis kolledžis ja temast sai pastor, õed aga, niipea kui kooli olid lõpetanud, otsustasid guvernandiks hakata. Nad olid kuulda saanud, et isa oli mõne aasta eest palju raha kaotanud inimese tõttu, keda ta liigselt oli usaldanud. See jäänud aga pankrotti ja nüüd ei olnud isa enam nii rikas, et neile kaasavara jätta, seepärast tahtsid nad ise teenima hakata. Nad elavad kodus haruharva, ja nüüdki olid nad tulnud isa surma tõttu, et jääda ainult mõneks nädalaks. Aga nad armastavad väga Marsh Endi ja Mortonit, siinse koha rabanõmmesid ja mägesid. Nad on Londonis ja teisteski suurtes linnades elanud, aga kinnitavad alati, et paremat kohta kui kodu ei ole kusagil. Ja kui hästi

nad omavahel läbi saavad — eales ei ole nad tülitsenud! Teist niisugust üksmeelset perekonda ei leidu terves maailmas.»

Karusmarjade puhastamise lõpetanud, küsisin ma, kuhu preilid ja nende vend läksid.

«Läksid Mortonisse jalutama, aga nad on poole tunni pärast, teeajaks, jälle tagasi.»

Nagu Hannah oli ütelnud, saabusid nad varsti koju. Sisse tulid nad köögiuksest. Mister St. John möödus minust sõnatult kummardades, õed aga jäid kööki. Mary ilmutas lahkelt, kuid tagasihoidlikult oma headmeelt sel puhul, et ma paranevana juba jalul olin. Diana aga, võtnud mu käe oma pihku, raputas etteheitvalt pead.

«Te oleksite pidanud ära ootama, kuni ma teid voodist tõusta luban,» ütles ta. «Te olete ikka veel väga kahvatu ja kõhn. Vaene laps! Vaene tüdruk!»

Diana hääl tundus mu kõrvale mahedana nagu tuvi kudrutamine. Tema pilku kohtasin ma hea meelega. Terve ta nägu oli väga sarmikas. Mary oli niisama intelligentne, ta näojooned niisama kaunid, aga tema näos puudus õe ilmekus, ja ta käitumine, ehkki peenetundeline, ei olnud nii südamlik. Diana pilk ja jutt äratasid kuidagi erilist lugupidamist ning kogu ta olemus ilmutas tahtejõudu. Mulle meeldis ta autoriteedile alistuda, ja kui mu südametunnistus ning eneseuhkus seda lubasid, tema aktiivse tahte järgi painduda.

«Mis te siin köögis teete?» jätkas ta. «See ei ole teie koht. Mõnikord istume meiegi Maryga köögis, sest kodus tahame endid täiesti vabana tunda ja omapead olla, aga teie olete ju külaline ja peate võõrastetuppa minema.»

«Mul on siin väga hea.»

«Mitte sugugi. Siin askeldab Hannah ja teeb teid üleni jahuseks.»

«Pealegi on teil siin liiga palav,» sõnas Mary sekka.

«Kindlasti on,» lisas õde. «Tulge nüüd, te peate me sõna kuulama!» Ja mu käest lahti laskmata sundis ta mind üles tõusma ning nendega kõrvaltuppa kaasa tulema.

«Istuge siia, kuni me mantlid seljast ära võtame ja teed keedame,» ütles ta mind sohvale istuma pannes. «Ka see on meie eriline eesõigus, mida me oma väikeses nõmmekodus kasutame. Kui tuleb tuju või kui Hannah küpsetab, õlut teeb, peseb või triigib, teeme ise endile süüa.»

Ta sulges ukse, jättes mind mister St. Johniga kahekesi. Viimane istus minu vastas, raamat või ajaleht käes. Algul silmitsesin ma võõrastetuba, seejärel ka peremeest.

Võõrastetuba oli võrdlemisi väike ja väga lihtsalt sisustatud, kuid siiski mugav, kuna kõik oli selles kena ja korralik. Vanamoelised tugitoolid särasid puhtusest ja pähklipuust laud läikis nagu peegel. Mõned võõrapärased auväärsete isikute portreed möödunud aegadest kaunistasid tapetseeritud seinu; klaasustega kapp sisaldas raamatuid ja vanaaegset portselani. Toas ei olnud ühtegi liigset kaunistust, ei ühtegi moodsat mööblieset peale kahe käsitöökorvikese ja roosipuust daamidesekretäri seina ääres. Kõik, kaasa arvatud vaip ja aknakardinad, olid kulunud, kuid hästi hoitud.

Mister St. John, kes istus liikumatult nagu inimkuju, sarnanedes ühe tumedavärvilise portreega seinal, ei pööranud pilku raamatu leheküljelt, mida ta uuris, ja vaikis nagu haud. Ta oli mulle heaks vaatlusobjektiks, mitte põrmugi halvemaks kui raidkuju. Ta oli noor — arvatavasti kakskümmend kaheksa või kolmkümmend aastat vana —, pikakasvuline ja sale. Ta nägu köitis vaataja pilku: peened ja puhtad näojooned, sirge, klassikaline nina, ateenlase suu ja lõug. Harva võib kohata inglase nägu, mis antiiksete kujudega niivõrd sarnane on. Pole siis imestada, et minu näojoonte ebakorrapärasus teda šokeeris, sest tema omad olid ülimalt harmoonilised. Ta tumedate ripsmetega varjutatud silmad olid suured ja sinised, kõrgele elevandiluuvalgele laubale langesid vabalt heledad juuksekiharad.

Eks ole see kütkestav portree, lugeja? Ent tema, keda see kujutas, ise vaevalt küll õrnaloomulise, järeleandliku, tundelise või isegi rahuliku natuuri muljet jättis. Hoolimata välisest rahulikkusest, oli ta laubal, ninasõõrmete või suu ümber midagi rahutut, karmi ja ühtlasi energilist. Ta ei rääkinud minuga ühtegi sõna ega heitnud mulle ainsatki pilku, kuni õed tagasi tulid. Teelauda kattes käis Diana toast sisse ja välja ning tõi mulle väikese äsjaküpsetatud koogi.

«Sööge see kohe ära,» ütles ta, «teil on kindlasti kõht tühi. Hannah ütles, et te pärast hommikueinet peale pudru midagi pole saanud.»

Ma ei keeldunud, sest mul oli tekkinud kohutav söögiisu. Mister Rivers sulges raamatu, tuli laua juurde, ja võtnud istet, suunas oma ilusad sinised silmad otse minule. Nüüd väljendas ta pilk ebatseremoniaalset otsekohesust, uurivat, kindlat otsustavust, mis reetis, et senini oli ta hoidunud minule vaatamast mitte argusest, vaid teinud seda sihiteadlikult.

«Te olete väga näljane?» küsis ta.

«Jah, sir.»

Mul on alati olnud kombeks vastata lühikesele küsimusele lühidalt ja otsekohesele otsekoheselt.

«See on hea, et väike palavik teid viimasel kolmel päeval söömast tagasi hoidis. Kohe alguses isu rahuldada oleks teie tervisele ohtlikuks osutunud. Nüüd võite juba süüa, kuid ikkagi mõõdukalt.»

«Loodan, et ma ei söö enam kaua teie kulul, sir,» oli mu väga kohmakalt sepitsetud ebaviisakas vastus.

«Ei,» vastas ta jahedalt. «Niipea kui te meile oma omaste elukoha teatate, kirjutame neile ja te võite koju tagasi minna.»

«Pean otsekoheselt tunnistama, et see ei seisa minu võimuses, kuna olen kodutu ja omasteta.»

Kõik kolm vaatasid mulle otsa, kuid ilma umbusu varjuta. Ma ei tundnud nende pilgus kahtlustust, küll aga uudishimu, eriti mis puutus neidudesse. St. Johni silmi, kuigi sõna otseses mõttes selgeid, oli tegelikult raske mõistatada. Tundus, et ta kasutas neid rohkem teiste inimeste mõtete lugemiseks kui omade avaldamiseks, sest nende puurivus ja kinnisus viis pigem kimbatusse kui julgustas.

«Te tahate ütelda, et teil omakseid ei olegi?» päris ta.

«Jah. Mind ei seo mingi lähedane side ühegi inimesega. Mul ei ole õigust ühegi katuse all Inglismaal peavarju nõuda.»

«Äärmiselt ainulaadne seisund teie aastates!»

Siinkohal nägin, kuidas ta pilk mu ristatud kätele langes. Ma ei mõistnud, mida ta nendest otsis, ent ta küsimus selgitas põhjuse otsekohe:

«Teie ei ole abielus? Olete vanatüdruk?»

Diana puhkes naerma.

«Ta võib vaevalt seitsmeteistkümne või kaheksateistkümne aastane olla, St. John,» ütles ta.

«Saan varsti üheksateist, aga abielus ma ei ole. Ei.»

Tundsin, kuidas hõõguv puna mulle näkku tõusis, sest jutt abielust äratas minus kibedaid ja piinavaid mälestusi. Nad kõik märkasid mu kitsikust ja erutust. Diana ja Mary kergendasid piinlikku seisukorda sellega, et pöörasid silmad mu tulipunaselt näolt kõrvale, kuid nende julm ja vali vend vaatas mulle üksisilmi otsa, nii et mulle pisarad silma tulid.

«Kus te viimati elasite?» küsis ta siis.

«Sa pärid liiga palju, St. John,» sosistas Mary.

Kuid mees nõjatus üle laua minu poole ja ta vääramatu ning läbitungiv pilk nõudis vastust.

«Kohanimi ja inimene, kelle majas ma elasin, on minu saladus,» vastasin otsustavalt.

«Mida teil on minu arust täielik õigus varjata niihästi St. Johni kui ka iga teise küsitleja eest,» tähendas Diana.

«Aga kuna ma teist ega teie minevikust midagi ei tea, ei oska ma teid ka aidata,» ütles St. John. «Ometi vajate te abi, eks ole?»

«Ma vajan ja otsin seda, sir. Tahan, et keegi tõeline filantroop mul jõukohast tööd aitaks leida, sest ma vajan raha, millest jätkuks kas või kõige hädavajalikumaks elus.»

«Kas mina tõeline filantroop olen, seda ma ei tea, aga teie abistamiseks olen ma valmis tegema kõik, mis minu võimuses, kuna teie kavatsused on nii ausad. Seepärast öelge mulle kõigepealt, millega te olete tegelenud ja mida te teha oskate?»

Olin oma tee lõpuni joonud. Tee värskendas mind väga, see oli nagu vägijook hiiglasele. Ta andis mu ülepingutatud närvidele uut jõudu ja ma võisin oma noorele kohtunikule kindlalt vastata.

«Mister Rivers!» ütlesin ma teda kõnetades ja talle niisama avalalt ning häbelikkuseta otsa vaadates nagu tema minule. «Teie ja teie õed olete mulle suure teene osutanud — suurima heateo, mida inimene iganes oma ligimesele võib teha: oma suuremeelse külalislahkusega päästsite mu surmast. See heategu annab teile piiritu õiguse mu tänulikkusele kui ka teataval määral mu usaldusele. Tahan teile siia ulualla võetud kodutu ränduri eluloost nii palju jutustada kui võimalik, ilma et ma sealjuures oma südamerahu, moraalset kui ka füüsilist julgeolekut ohustaksin või teistele halba teeksin.

Olen orb, vaimuliku tütar. Mu vanemad surid enne, kui mäletama hakkasin. Rikkad sugulased kasvatasid mind üles, heategevuslik õppeasutus andis hariduse. Tahan teile isegi öelda selle kooli nime, kus veetsin kuus aastat õpilasena ja kaks — õpetajana. See oli Lowoodi vaestekool *... shire'i krahvkonnas. Teie, mister Rivers, olete sellest õppeasutusest arvatavasti kuulnud. Kõrgeauline Robert Brocklehurst on seal laekahoidjaks.»

«Olen mister Brocklehurstist kuulnud ja vaestekooli ka näinud.»

«Lahkusin Lowoodist umbes aasta eest, et asuda ühte perekonda guvernandina tööle. Koht osutus heaks ja ma olin väga rahul. Sellelt kohalt olin ma sunnitud lahkuma. See juhtus neli päeva enne mu siiajõudmist. Äratuleku põhjust ei saa ega või ma teile avaldada. See oleks mõttetu, ohtlik ja kõlaks uskumatuna. Minu nimi ei ole mingisuguse kuriteoga seotud, olen niisama puhas süüst nagu kõik teie kolm. Kuid ma olen õnnetu ega suuda sellest niipea üle saada, sest katastroof, mis mind välja kihutas majast, kus olin leidnud paradiisi, oli ebatavaline ja kohutav. Oma lahkumist plaanitsedes pidasin ma silmas kahte peamist asjaolu — kiirust ja salaja-

sust. Seepärast tuli mul maha jätta kõik, mis mulle kuulus, välja arvatud väike komps, mille ma oma rutus ja ärevuses postitõlda unustasin, kui Whitcrossi peatuses maha tulin. Seetõttu jõudsin ma siia ümbruskonda purupaljana. Kaks ööd magasin väljas, kaks päeva rändasin ringi, ilma et oleksin kellegi majja sisse astunud; selle aja jooksul sain ainult kahel korral süüa. Aga kui ma viimaks näljast, kurnatusest ja meeleheitest peaaegu äärmuseni olin viidud, ei lasknud teie, mister Rivers, mind oma ukse taga surra, vaid võtsite mu oma katuse alla. Tean kõike, mida teie õed sestsaadik minu heaks on teinud, sest ma ei kaotanud hetkekski teadvust oma näilise oimetuse ajal, ja neile võlgnen ma niisama palju tänu südamliku, siira ning suuremeelse kaastunde kui teile evangeeliumil põhineva ligimesearmastuse eest.»

«Ära sunni teda enam rohkem kõnelema, St. John,» ütles Diana, kui ma vaikisin. «Erutus on talle ilmselt kahjulik. Tulge nüüd ja istuge sohvale, miss Elliot.»

Oma varjunime kuuldes võpatasin tahtmatult, sest olin selle juba unustanud. Mister Rivers, kellele miski ei paistnud kahe silma vahele jäävat, märkas seda otsekohe.

«Te ütlesite, et teie nimi on Jane Elliot?» tähendas ta.

«Jah,» vastasin ma. «Pean tarvilikuks, et mind praegu nõnda hüütaks. Aga see ei ole mu õige nimi, seepärast kostab ta mulle veel harjumatuna.»

«Oma tõelist nime ei taha te avaldada?»

«Ei. Üle kõige kardan ma, et mind üles leitakse, mistõttu hoidun igast enesepaljastusesammust, mis selleni võiks viia.»

«Teil on täiesti õigus,» kinnitas Diana. «Aga nüüd, vend, palun jäta ta veidikeseks rahule!»

Mõtisklenud mõne minuti, jätkas St. John endise külmaverelisuse ja teravusega:

«Te ei taha me külalislahkust kaua kasutada. Ma mõistan, et soovite nii ruttu kui võimalik mu õdede kaastundest ja peaasi — minu ligimesearmastusest vabaneda. Saan meelega rõhutatud vahest väga hästi aru, aga ma ei vaidle vastu — teil on õigus. Te soovite meist sõltumatuks saada?»

«Jah, ma juba rääkisin sellest. Juhatage mulle tööd või koht, kust tööd leida, — see on kõik, mida ma palun. Kui uus koht ka kõige viletsam onn oleks, oleksin valmis seal teenima, niikaua aga lubage mind siia jääda, sest kodutuse ja vaesuse ees on mul hirm.»

«Aga muidugi jääte te meile,» ütles Diana, pannes oma käe mulle pea peale.

«Iseenesestki mõista,» kordas Mary esiletükkimatu siirusega, mis näis talle loomupärane olevat.

«Minu õed, nagu näete, tunnevad teie eest hoolitsemisest rõõmu,» ütles mister St. John, «nagu nad rõõmu tunneksid poolkülmunud linnu hellitamisest, kelle talvetuul aknast sisse on ajanud. Mina aga tahan teid panna ise oma elu korraldama ja püüan teha selleks kõik mis suudan. Kuid teadke, et minu mõjusfäär on piiratud. Olen ainult vaese kogukonna hingekarjane, minu abi saab olla üpris tagasihoidlik. Ja kui te tunnete, et hakkate lihtsat tööd põlgama, siis otsige endale mõjukam avitaja kui mina seda olen.»

«Ta ju ütles, et on valmis tegema ükskõik missugust ausat tööd, mida ta teha oskab,» vastas Diana minu eest. «Ja sa tead, St. John, et tal kedagi teist abistajat ei ole, — tahestahtmata on ta sunnitud tegelema säärase paadunud torisejaga, nagu sina.»

«Ma võin hakata õmblejaks, teenijaks või lapsehoidjaks, kui midagi paremat leida ei ole,» vastasin ma.

«Olgu,» ütles St. John jahedalt. «Kui see on teie tahtmine, luban teid aidata — omal ajal ja oma äranägemist mööda.»

Seejärel süvenes ta uuesti raamatusse, mida ta enne teejoomist oli lugenud. Mina läksin varsti oma tuppa, sest olin juba niikuinii palju rääkinud ja kaua ülal olnud, ning mu kasinad jõutagavarad hakkasid lõppema.

30. PEATÜKK

Mida lähemalt ma Moor-house'i elanikega tutvusin, seda enam nad mulle meeldima hakkasid. Mõne päevaga oli mu tervis niivõrd paranenud, et võisin terve päeva jalul olla ja isegi veidi jalutada. Võisin igast Diana ja Mary tegevusest osa võtta, vestelda nendega nii palju kui nad soovisid ja aidata neid niivõrd, kuivõrd nad mind lubasid. Nendega suhtlemine pakkus mulle elustavat rõõmu, mida kutsub esile täielik maitsete, tunnete ja tõekspidamiste ühtsus.

Mulle meeldisid needsamad raamatud mis neilegi; kõik, mis neid vaimustas, valmistas ka mulle rõõmu; mida nemad heaks kiitsid, austasin ka mina. Nad armastasid oma üksildast kodu. Selles madala katuse ja võretatud akendega hallis väikeses vanaaegses hoones, ajahambast puretud müüris ja mägituule survel kõveraks kasvanud kõrgete kuuskede allees, jugapuudest ning astelpõõsastest varjurikkas aias, kus ainult kõige vähenõudlikumad lilled õitsesid, leidsin minagi ürgset ja muutumatut võlu. Õed armastasid purpurset nõmme, mis nende kodu ümbritses, ja sügavat orgu, kuhu otse nende õuevärava alt laskus munakividest rada, loogeldes algul ümber

sõnajalgadega umbekasvanud nõlvakute, siis üle võsastunud, kanarbikupuhmastega ääristatud karjamaalappide, kus sõi hallide nõmmelammaste kari ja nende väikesed, udemeis koonudega talled. Uskuge, õed olid ülima vaimustusega sellesse vaatepilti kiindunud. Ma mõistsin nende tundeid ja jagasin neid siiralt. Tunnetasin ümbritseva looduse ilu ja üksildust. Mu pilk viibis meelsasti küngaste ja kinkude piirjoonel ning nautis maastiku omapärast värvirikkust, mida kõrgendikule ja metsastunud orule andsid sammal, õitsev kanarbik, kirendav aas, võimsad sõnajalad ja mahedavärvilised raudkivirahnud. Kõik see oli minule nagu nendelegi puhta ja hingeülendava rõõmu allikaks. Torm või õrn tuulevinu, sajud või selged ilmad, päikesetõus või -loojang, kuuvalgus või pimedad ööd kütkestasid mind niisamuti nagu neidki, lummates mu tundeid ja meeli.

Kodus sobisime niisama hästi. Mõlemad neiud osutusid mitmekülgsemalt harituks ja olid palju rohkem lugenud kui mina, ning suure innuga asusin ka mina teadmisteteele, mida nemad enne mind olid tallanud. Ahnelt neelasin ma raamatuid, mida nad mulle pakkusid, ja suurima rahuldusega arutasin nendega õhtul kõike, mida päeval olime lugenud. Mõte ühtis mõttega, arvamine arvamisega, ühesõnaga — me sobisime suurepäraselt.

Meie trio hingeks ja juhiks oli Diana. Füüsiliselt ületas ta mind kaugelt: ta oli ilus ja tugev ning temast hoovas säärast elujõudu ja enesekindlust, mis minus imetlust äratas ja oma ainulaadsusega hämmastas. Õhtu saabudes võtsin ma vestlusest meelsasti osa, aga kui esimene elevuse- ja kõnehoog oli vaibunud, armastasin ma Diana jalge ees pingil vaikselt istuda, pea puhkamas ta süles, ja kuulata vaheldumisi kord teda, kord Maryt, sellal kui nad põhjalikult käsitlesid teemasid, millest minul ainult pealiskaudsed teadmised olid. Diana tegi mulle ettepaneku hakata saksa keelt õppima. Heameelega alustasin õppimist temalt. Ma nägin, et talle meeldis ja sobis õpetajaosa, minule aga — õpilase oma. Meie iseloomud täiendasid teineteist ja selle tulemuseks oli sügav vastastikune sõprus. Õed avastasid, et oskan joonistada; otsekohe olid nende pliiatsid ja värvikarbid minu käsutuses. Minu maalimisoskus, mis ainsana nende võimeid ületas, üllatas ja vaimustas neid. Mary võis tundide viisi mu kõrval istuda ja pealt vaadata, kui ma oma lemmikharrastusega tegelesin. Hiljem hakkas ta minult joonistamistunde võtma, ja ta osutus andekaks, arukaks ning usinaks õpilaseks. Säärases üksmeeles ja tegevuses möödusid päevad kiiresti nagu tunnid, ja nädalad — nagu päevad.

Mis mister St. Johni puutub, siis, hoolimata intiimsusest, mis nii loomulikult ja kiiresti minu ja ta õdede vahel oli sugenenud, jäi tema mulle kaugeks. Üks meie teineteisest eemalehoidmise põhjusi oli see, et ta suhteliselt harva kodus viibis. Suurema osa oma ajast pühendas ta heategevusele, külastades haigeid ja vaeseid kogukonnaliikmeid, kelle kodud külas sageli üksteisest väga kaugel paiknesid.

Näis, et mitte miski ei takistanud teda hingekarjasekohustusi täitmast. Olgu vihmane või ilus ilm, ikka võttis ta pärast oma hommikusi õpinguid mütsi ja läks vana pointeri Carlo saatel armu- või kohustusemissiooni täitma — ma ei tea, millises valguses tema seda nägi. Mõnikord, kui ilm eriti halb oli, hakkasid õed teda keelama. Seepeale tavatses ta eriskummalise, pigem küll pühaliku kui rõõmsa naeratusega vastata:

«Kui juba tasasemgi tuulepuhang ja vihmapiisk mind kõrvale suudaksid juhtida nendest kergetest ülesannetest, mäherduseks ettevalmistuseks saaks siis seesugune mugavus olla mulle uuel eluteel, mille enesele olen valinud?»

Diana ja Mary vastasid sellele harilikult ohkega ja jäid mõneks hetkeks nukralt vait.

Kuid peale mister St. Johni sagedase eemalviibimise oli veel teinegi takistus temaga sõbrunemiseks: ta tundus olevat kinnise ja hajameelse, isegi tusase loomuga. Kuigi ta innuga oma kirikuõpetajakohustusi täitis ning oma eluviisi ja kommete poolest laitmatu oli, ei näinud ta tundvat sellest vaimset ega hingelist rahuldust, mis on tasuks igale tõelisele kristlasele ja tegelikule ligimesearmastajale. Sageli õhtul, kui ta akna all oma laua taga töötas, lakkas ta lugemast ja kirjutamast, ning toetanud pea käe najale, andus ei tea millistele mõtetele. Ainult ühte võis aimata — see mõte oli häiriv ja erutav, mida järeldasin ta silmade sagedasest pilkumisest ja laienenud silmateradest.

Ka tundus mulle, et loodus polnud talle kaugeltki sääraseks rõõmude varakambriks nagu ta õdedele. Ainult kord, üksainus kord tunnistas ta minu kuuldes imetlusega, milline jõuline sarm on tema silmis kodumägedel ja kuidas ta otse lapseliku armastusega oma vanasse, auväärsesse kodumajasse on kiindunud. Ent ta hääletoonis ja sõnades peitus pigem nukrus kui rõõm. Mitte kunagi ei näinud ma teda mööda nõmme uitamas, et nautida sealset lohutavat vaikust, mitte kordagi koduümbruse omapärast ilu imetlemas.

Kinnine, nagu ta oli, kulus vahepeal kaua aega, enne kui mul juhus avanes ta mõistusest pilti saada. Esimese kujutluse ta vaimu suurusest sain ma jutlusest, mida ta Mortonis oma kirikus pidas. Kuidas küll sooviksin seda jutlust kor-

rata, aga see käiks mulle üle jõu. Ma ei suuda edasi anda isegi oma muljeid, mis see mulle jättis.

Ta alustas rahulikult, ja mis esinemisviisi ning hääletooni puutub, jäi ta lõpuni rahulikuks. Ent kirglik, kuigi rangelt vaos hoitud innukus süttis peagi ta erilistes häälevarjundites ja reetis erutatust. See kasvas jõuks — võimsaks ning vapustavaks. Jutlustaja ilukõnest oli kuulaja süda täis erutust, meeled imetlusest ärevil, kuid hing polnud rahu leidnud. Kogu kõnet läbis imeline kibestunud tunne ja selles puudus igasugune lohutav leebus. Sagedased vihjed kalvini doktriini rangetele põhimõtetele — äravalitus, ettemääramine ja hukkamõistmine — kostsid raskelt nagu viimsepäeva ettekuulutus. Kui ta oli lõpetanud, siis selle asemel et tunda end haarava jutluse mõjul paremana, puhtamana ja rahulikumana, kogesin sõnulseletamatut kurbust, sest mulle näis (kas teistele niisamuti, seda ma ei tea), et ilukõne, mida olin kuulanud, oli voolanud pettumuste sogasest lättest, sealt, kus käärisid veel selginemata impulsid, täitumata igatsused ja rahuldamata püüdlused. Olin veendunud, et St. John Rivers, hoolimata oma puhtast elust, südametunnistusest ja andumusest, polnud veel leidnud jumalikku hingerahu, mis ületab igasuguse inimmõistuse. Nõnda nagu ei olnud seda leidnud ka mina, kes ma ikka veel tundsin piinavat kahetsust oma purunenud ebajumala ja kaotatud paradiisi pärast — kahetsust, millest olen hoidunud viimasel ajal kõnelemast, kuid mis mu südant halastamatult oma pihtide vahel hoidis.

Vahepeal oli möödunud terve kuu. Diana ja Mary pidid varsti Moor-house'ist lahkuma, et tagasi pöörduda sootuks erinevasse ellu, mis ootas neid ees ühes suures ning moodsas Lõuna-Inglismaa linnas. Nad olid guvernantideks rikastes ja uhketes perekondades, kus neisse nagu alamatesse suhtuti. Kedagi ei huvitanud seal nende suurepärased iseloomuomadused, vaid neid hinnati üksnes nendelt saadud teadmiste tõttu, ja sedagi nii nagu oma koka osavust või toaneitsi maitset. Mister St. John polnud senini sõnagi lausunud tööst, mida ta mulle muretseda oli lubanud. Nüüd vajasin teenistuskohta juba hädasti. Ühel hommikul, jäänud temaga mõneks minutiks võõrastetuppa kahekesi, söandasin ligineda aknanišile, kus kirjutuslaud, tool ja raamaturiiul ta töökabineti moodustasid, ning otsisin kõheldes sõnu, teadmata, kuidas oma küsimust esitada, sest tema taolise kinnise iseloomuga inimese vaikimisjääd on alati väga raske purustada. Seekord säästis ta mu vaeva, olles esimene, kes vestlust alustas.

Kui ma ligemale astusin, vaatas ta üles.

«Teil on minuga vaja kõnelda?» küsis ta.

«Jah. Tahaksin teada, kas te olete minu jaoks mingisuguse sobiva töökoha leidnud?»

«Ma leidsin või õigemini mõtlesin teie jaoks midagi välja juba kolm nädalat tagasi. Aga kuna te olite siin õnnelik ja ka kasulik — mu õed olid teisse ilmselt kiindunud ning teie seltskond pakkus neile erakordset huvi —, ei tahtnud ma teie vastastikust rõõmu rikkuda, enne kui saabub ärasõiduplaev ja ka teie lahkumine paratamatuks osutub.»

«Kas nad sõidavad juba kolme päeva pärast?» küsisin ma.

«Jah! Kui nemad ära sõidavad, lähen ka mina Mortonisse oma pastoraati tagasi. Hannah tuleb minuga kaasa ja meie vana maja tuleb sulgeda.»

Ootasin mõne hetke, lootes, et ta jätkab teemal, mida alustas, ent nähtavasti olid ta mõtted teise suuna võtnud. Nägin ta pilgust, et nad olid minust ja minu asjadest kõrvale kaldunud. Mul tuli teda uuesti tagasi kutsuda teema juurde, mis mind kõige lähemalt puudutas ja eluliselt huvitas.

«Missugust teenistuskohta te minu jaoks mõtlesite, mister Rivers? Loodan, et vahepeal ei ole mingeid takistusi tekkinud.»

«Oh ei. See teenistuskoht oleneb ainüüksi minust kui tööandjast ja teist kui selle vastuvõtjast.»

Uuesti vaikis ta. Näis, nagu ei tahaks ta kõnelust jätkata. Muutusin kannatamatuks. Paar rahutut liigutust, mu innukus ja uuriv pilk, millega ma talle otsa vaatasin, andsid talle niisama selgesti nagu sõnadki mõista, mida ma ootan.

«Ärge selle teadasaamisega kiirustage,» ütles ta. «Pean teile avameelselt tunnistama, et mul ei ole midagi eriti sobivat ega tulusat pakkuda. Enne kui ma lähemalt seletan, palun teid minu märkust meenutada, et kui mul õnnestub teid aidata, siis on see nagu pimeda abi vigasele. Olen vaene, sest kui ma isa võlad kinni maksan, jääb mulle päranduseks ainult see lagunev mõisamaja, mille taga rida kuuski ja ees lapike nõmmemaad, jugapuud ja astelpõõsad. Olen nõutu. Riversid on vana suguvõsa, ent kolmest selle sugupuu järeltulijast on kaks sunnitud endale võõraste juures leiba teenima ja kolmas peab ennast omaenese sünnimaal võõraks — mitte ainult elus, vaid ka surmas. Jah, ta mõtleb ja on kohustatud mõtlema, et temal on au olla üks äravalituid, ja ta ainult ootab tundi, mil lahkumisrist, mis teda ilmalikust elust eemaldab, talle kanda antakse ja võitleva kiriku pea, kelle alandlikem sulane ta on, lausub: «Tõuse üles ja käi minu järel!»»

St. John kõneles neid sõnu nõnda, nagu peaks ta jutlust, — surutud sügava häälega. Ta nägu oli kahvatu ja silmad hiilgasid eriskummaliselt.

«Ja kuivõrd ma ise olen vaene ning tähtsusetu,» jätkas ta, «saan teilegi vaid tagasihoidlikku ning tähtsusetut kohta pakkuda. Teie võib-olla peate seda endale alandavaks, sest ma näen, et olete harjunud sellega, mida maailm nimetab peeneks. Teie maitse püüdleb ideaalse poole, ja senini olete te elanud haritud inimeste hulgas. Aga mina mõtlen, et ükski töö pole alandav, kui see inimsoole kasuks tuleb. Mina arvan, et mida põuasem ja kultiveerimatum on pinnas, mis kristlikul põlluharijal üles tuleb künda, ja mida kasinam ta töötasu, seda suurem on ta au. Säärasel juhul on tal teerajaja osa. Aga kõige esimesteks teerajajateks olid apostlid ja nende pea oli Õnnistegija ise.»

«Ja siis?» nõudsin ma, kui ta jälle vaikis. «Jätkake!»

Enne kui ta jätkas, vaatas ta mulle otsa: ta näis mu mõtteid kergesti lugevat, nagu oleks iga väikseimgi joon mu näos otsekui rida raamatu leheküljel. Oma uurimise kokkuvõtte väljendas ta osaliselt järgmistes sõnades:

«Usun, et võtate koha vastu, mida ma teile pakun, ja töötate seal mõnda aega. Aga te ei jää sinna alatiseks, nõndasamuti nagu mina ei taha matta ennast piiratud ja üha piiratumaks muutuva inglise külapastori üksluisesse ametisse, sest teie loomuses on midagi, mis on samuti vaikelu vastu nagu minugi oma, kuigi see ilmneb teis hoopis erineval viisil.»

«Seletage lähemalt,» palusin ma, kui ta uuesti vaikis.

«Hea küll. Kohe kuulete, kui vaene, tühine ja tagasihoidlik mu pakkumine on. Nüüd, kus mu isa on surnud ja mina ise enda peremees, ei jää ma Mortonisse kauaks. Tõenäoliselt lahkun siit aasta pärast. Aga niikaua kui ma siin olen, tahan kõik oma jõu kogukonna olukorra parandamisele pühendada. Kui ma kahe aasta eest Mortonisse tulin, ei olnud seal ühtegi kooli — vaeste inimeste lastel puudus haridusele igasugune võimalus. Asutasin poistekooli ja nüüd kavatsen avada kooli tütarlastele. Vastav hoone koolimajaks ja kahetoaline majake õpetajanna jaoks on juba üüritud. Tema palk on kolmkümmend naela aastas. Korter on sisustatud väga lihtsalt, kuid kõige hädavajalikuga. Seda tegi lahkesti miss Oliver, minu kogukonna rikkaima liikme mister Oliveri ainuke tütar, kelle isale kuuluvad siinne nõelavabrik ja rauavalukoda. Seesama daam maksab ka ühe vaestemaja kasvandiku rõivaste ja koolitamise eest, tingimusel, et see oleks õpetajanna abiliseks kodu ja kooli korrastamisel, kuna viimane ei jõua

õppetöö tõttu kõike üksinda ära teha. Kas tahate külakooliõpetajaks hakata?»

Ta esitas küsimuse võrdlemisi kiirustades. Näis, nagu pelgaks ta, et ma ta pakkumise täis sügavat meelepaha või vähemalt põlastavalt tagasi lükkan, sest kuigi ta mu mõtteid ja tundeid aimas, ei võinud ta teada, missuguses valguses mina uusi elutingimusi näen. Tõepoolest, teenistuskoht oli tagasihoidlik, kuid see-eest andis ta mulle peavarju ja seda oli hädasti tarvis. Töö oli küll raskem, võrreldes guvernandi tööga rikaste majas, kuid iseseisvam. Hirm võõraste juures orjaseisusse sattuda pigistas mu südame nagu pihtide vahele, ent selles töös polnud midagi häbistavat, vääritut ega moraalselt alandavat. Tegin otsuse.

«Tänan teid ettepaneku eest, mister Rivers. Ma võtan selle rõõmuga vastu.»

«Aga kas te minust õieti aru saite?» küsis ta. «See on külakool. Teie õpilasteks on popsilapsed ja paremal juhul talunike tütred. Käsitöö, õmblemine, lugemine, kirjutamine ja arvutamine on kõik, mida teil õpetada tuleb. Oma laialdaste teadmistega ei ole teil seal midagi peale hakata. Kas teie mõistus, tunded ja maitse sellega rahulduvad?»

«Panen nad selleks ajaks tallele, kui neid vaja läheb. Ega nad kuhugi kao.»

«Te mõistate, mida te enda peale võtate?»

«Jah.»

Nüüd ta naeratas, aga seekord ei olnud ta naeratus kibestunud ega kurb, vaid väljendas rõõmu ja sügavat rahuldust.

«Ja millal te oma ülesannete täitmist alustaksite?»

«Juba homme lähen oma uude korterisse, ja kui soovite, alustan õppetööga järgmisel nädalal.»

«Väga hea. Olgu nii.»

St. John tõusis üles ja hakkas tuba mööda kõndima. Siis seisatas ta ning jäi mulle jälle otsa vaatama. Ta raputas pead.

«Millega te rahul pole, mister Rivers?» küsisin ma.

«Teie ei jää Mortonisse kauaks — ei, ei.»

«Miks? Mille põhjal te seda otsustate?»

«Loen seda te silmist. Nad ei ole niisugused, mis tasast eluteed tõotavad.»

«Ma ei ole auahne.»

Ta võpatas.

«Ei! Mis pani teid auahnusele mõtlema? Kes on auahne? Mina? Ma tean seda. Aga kuidas teie selle peale tulite?»

«Ma rääkisin ainult iseendast.»

«Hea küll, kui te pole auahne, siis olete . . .» Ta vakatas.

«Mis ma olen?»

«Tahtsin öelda: tulise loomuga. Aga te võite sellest sõnast valesti aru saada ja solvuda. Inimeste suhtumisel teisse ja poolehoiul on teile erakordselt suur mõju. Olen kindel, et te ei jää kuigi kauaks rahule sellega, et peate veetma jõudeaega üksilduses ja kulutama oma jõudu üksluisele tööle, millel puudub igasugune ergutav ajend. Tegelikult ei saa ka mina rahulduda olukorraga, et peaksin ennast siia rabade ja kinkude vahele matma,» lisas ta rõhutatult, «siin astuks mu loomus üle põhimõtetest, mis Jumal mulle on andnud, ja mu võimed, mida taevas mulle osaks on lasknud saada, känguksid ning jääksid kasutamata. Kuulete nüüd, kuidas ma endale risti vastu räägin. Mina, kes ma jutlustasin rahulolu lihtsa eluga ja kinnitasin, et isegi puuraiujad ja veekandjad võivad oma tööga jumalat teenida, — mina, Tema sulane, lausa mässan oma rahulolematuses. Siiski — loomupäraseid kalduvusi ja põhimõtteid tuleb kuidagiviisi lepitada!»

Ta väljus toast. Ehkki selle tunni jooksul teda rohkem tundma olin õppinud kui terve kuuga, jäi ta mulle ikkagi mõistatuseks.

Mida lähemale vennast ja kodust lahkumise päev jõudis, seda kurvemaks ja vaiksemaks Diana ja Mary jäid. Kumbki püüdis näida endisena, aga mure oli niivõrd rõhuv, et sellest sugugi lihtne polnud jagu saada ega seda varjata. Diana tähendas, et seekordne lahkumine on sootuks erinev kõikidest eelmistest. On väga tõenäoline, et neil tuleb St. Johnist lahkuda aastateks, võib-olla — eluksajaks.

«Ta toob kõik ohvriks oma eesmärgile, mille ta juba ammu endale on püstitanud,» ütles Diana, «oma kiindumused ja teised tunded, mis eelmistest veelgi tugevamad on. St. John paistab rahulik olevat, aga temas miilab salatuli; teda võib pidada õrnatundeliseks, kuid mõnel juhul on ta halastamatu nagu surm. Ja kõige halvem on sealjuures seik, et südametunnistus ei luba mind teda keelitada tehtud otsusest loobuma. Kas ma võin talle sellepärast etteheiteid teha? Ta otsus on õige, õilis ja kristlik, aga ometi murrab see mu südame.» Ja ta ilusad silmad täitusid pisaraist. Mary langetas pea sügavamale oma töö kohale.

«Me kaotasime isa; varsti ei ole meil enam oma kodu ega venda,» sosistas ta.

Samal hetkel toimus väike vahejuhtum, mis oli nagu saatusest saadetud, et õigustada kõnekäändu: õnnetused ei tule üksi, ja lisas õdede katsumustele veel ühe kurva pettumuse. Aknast möödus St. John, kes luges kirja. Ta astus tuppa.

«Onu John on surnud,» ütles ta.

Mõlemad õed olid jahmunud, kuid võtsid surmateate vastu ilma erilise erutuse ja kurbuseta. Näis, et sõnum oli neile erakordselt suure tähtsusega, kuid ei põhjustanud leina.

«Surnud?» kordas Diana.

«Jah.»

Uurivalt vaatas Diana vennale näkku.

«Ja siis?» küsis ta vaikse häälega.

«Mis siis, Die?» kordas St. John, kusjuures ta nägu säilitas oma marmorkalgi ilme. «Mis siis ikka. Ei midagi. Loe!»

Ta heitis kirja õele sülle. Diana libistas pilgu üle paberi ja andis selle edasi Maryle. Mary luges teate vaikides läbi ja andis vennale tagasi. Kõik kolm vaatasid üksteisele otsa ja kõik kolm naeratasid kurvalt ning mõtlikult.

«Aamen. Küll me ära elame,» ütles Diana lõpuks.

«Igal juhul ei tee see meie olukorda halvemaks kui enne,» tähendas Mary.

«Aga ometi meenutab ta liiga elavalt seda, mis kõik oleks võinud olla,» ütles mister Rivers, «kontrast on liiga tugev.»

Ta pani kirja kokku, lukutas selle oma laualaekasse ja väljus.

Mõne minuti vältel ei lausunud keegi sõnagi. Siis vaatas Diana minu poole.

«Jane, teie kindlasti imestate meie ja me saladuste üle,» ütles ta, «ning peate meid südametuiks olenditeks, kuna meid nii lähedase sugulase surm, nagu seda on onu, sügavasti ei kurvastagi. Aga meie ei ole teda ilmaski näinud. Ta oli ema vend. Isa oli temaga ammust ajast tülis. Onu nõuandel riskis isa suurema osa oma varandusega ja ruineerus spekulatsiooni tagajärjel. Mõlemad tegid teineteisele etteheiteid, lahkusid vihas ega leppinud enam kunagi ära. Onul oli hiljem oma ettevõtetes õnne ja ta kogus endale kahekümne tuhande naela suuruse varanduse. Ta oli vallaline ja peale ühe õetütre tal teisi lähedasi sugulasi ei olnud. Meie isa hellitas alati lootust, et onu teeb oma süü heaks ning pärandab varanduse meile. Paraku selgub sellest kirjast, et ta on viimase kui penni oma teise õe tütrele jätnud, meile aga ainult kolmkümmend guinead leinasõrmuste ostmiseks. Kahtlemata oli tal õigus toimida nii, nagu ta heaks arvas, ometi mõjus see ootamatu uudis meile masendavalt. Oleksime Maryga endid rikastena tundnud, kui ta igaühele meist kas või tuhat naela oleks pärandanud. Ja St. Johnile oleks niisugune summa ta õilsate kavatsuste täideviimiseks vägagi vajalik olnud.»

Rohkem seda teemat enam ei puudutatud ning mister Rivers ega ta õed ei vihjanud onu pärandusele edaspidi kordagi. Järgmisel päeval lahkusin ma Marsh Endist, et minna Mortonisse. Päev pärast seda sõitsid Diana ja Mary kaugele B. linna. Nädal hiljem kolisid mister Rivers ja Hannah pastoraati ja vana maja jäi tühjaks.

31. PEATÜKK

Minu kodu (kui ma endale viimaks kodu leian!) on väike maja. Köögi seinad on valgeks lubjatud, põrand liivaga üle riputatud ning sisustuseks neli värvitud tooli ja laud, kell ning puhvetkapp, milles on paar-kolm taldrikut, kaussi ja fajanssteeserviis. Kamber ülal on samasuguste mõõtmetega nagu köökki ning mahutab kuusepuust voodi ja kummuti, mis on küll väike, kuid minu kasina garderoobi jaoks veel liigagi ruumikas, ehkki mu südamlikud ja suuremeelsed sõbrad seda on täiendanud tagasihoidliku lisaga kõige hädavajalikumatest asjadest.

Oli õhtu. Tasunud oma väikese abilise, vaestemaja kasvandiku vaeva apelsiniga, lasin ta vabaks. Istusin üksinda kolde ees. Sel hommikul oli avatud külakool. Minul on kakskümmend õpilast. Ainult kolm neist oskavad lugeda, mitte ükski aga kirjutada ega arvutada. Mõned tüdrukud oskavad kududa, vähesed veidi õmmelda. Nad kõnelevad laia kohalikku murret. Praegu on meil raske üksteisest aru saada. Osa neist on kasvatamatud, jämedad, niihästi jonnakad kui ka rumalad, teised aga sõnakuulelikud, tahavad õppida ja on oma olemiselt meeldivad. Ent ma ei tohi unustada, et need vaeselt riietatud talulapsed on samuti lihast ja verest nagu kõige suursugusema sugukonna võsud ja et ka nende südames on varjul rahva tublidus, peenetundelisus, loomupärase arukuse ja õilsate tunnete algeod, nagu seda on kõrgestisündinud vanemate lastes. Minu kohus on neid algidusid arendada, milline ülesanne mulle kindlasti palju rahuldust pakub. Ma ei looda erilist rõõmu elult, mis mu ees avaneb, aga kui ma sellega harjun ja pingsalt töötan, nagu mult seda loodetakse, võin ma päevast päeva kuidagi ära elada.

Kas ma olin rõõmsas meeleolus, õnnelik ja rahul hommikuste ning päevaste tundide ajal, mis ma lagedas ja lihtsas klassiruumis veetsin? Et ennast mitte petta, pean ütlema — ei. Olin ütlemata kurb. Tundsin end, ma rumaluke, — alandatuna. Kartsin, et olin astunud sammu, mis mind sotsiaal-

sel redelil ei tõsta, vaid allapoole viib. Olin mõnevõrra kohutatud rumalusest, vaesusest ja jämedusest, mida ma enda ümber kuulsin ja nägin. Kuid ma ei hakka endale oma tunnete pärast liigselt etteheiteid tegema ega ennast põlgama. Ma tean, et sellised tunded on väärad, ja see on juba ise suur samm edasi. Ma tahan nende vastu võidelda. Juba homme loodan nendest osaliselt jagu saada ja võib-olla mõne nädala pärast olen nad täiesti alla surunud. Väga võimalik, et paari kuu möödudes, kui märkan oma õpilastes edu ja muutumist paremuse poole, asendub mu vastumeelsus rõõmuga.

Vahepeal lubatagu mul iseendale küsimus esitada: kas oleks parem olnud kiusatusele alistuda? Kuulata kire häält, loobuda piinarikkaist pingutustest, võitlusest, langeda meelituste siidvõrku, uinuda otsekui lillede keskel ja ärgata Lõuna-Prantsusmaa luksusvillas? Elada seal mister Rochesteri armukesena, joobuda ta meeletust armastusest, sest ta oleks — oo jaa, mõnda aega oleks ta mind väga armastanud. Tookord armastas ta mind tõesti, ja mitte keegi ei hakka mind enam iialgi nii palavalt armastama. Ma ei saa enam iialgi tunda meeldivat austust, mida avaldatakse ilule, noorusele ja graatsiale, sest ükski ei näe minus enam neid omadusi. Ta armastas mind ja oli minule uhke — peale tema ei suhtu minusse enam ükski mees sääraste tunnetega. Ent kuhu kalduvad mu mõtted, mida ma mõtlen, peaasi aga — mida ma tunnen? Nüüd küsin endalt: mis on parem, kas olla oma isanda ori Marseilles' paradiisis, anduda lühikestele petlikele õnnetundidele, et hiljem kibedaid kahetsuse- ja häbipisaraid valada, või olla külakooliõpetajanna, vaba ja aus ning elada Inglismaa terves maasüdames mägituulest ümbritsetud majakeses?

Jah, nüüd tunnen ma, et toimisin õigesti, kui järgisin oma põhimõtteid ja südametunnistust, kui keeldusin ning hetkelise meeletuskihu maha surusin. Jumal juhtis mind õige valiku tegemisel ja ma tänan teda abi eest!

Oma õhtuses mõtiskluses selle otsuseni jõudnud, tõusin üles, läksin ukse juurde ja vaatasin lõikuskuu päikeseloojangut ning õhturahus põlde majakese ees, mis nagu koolgi asus külast pool miili eemal. Linnud laulsid oma viimaseid lauluviise.

«Õhk oli mahe ja kaste kosutav . . .»

Loodust vaadeldes mõtlesin ma, et olen õnnelik, kuid oma üllatuseks leidsin end nutmas. Miks? Ma nutsin sellepärast, et saatus oli mind mu peremehest lahutanud ja et ma ei näe

teda enam iialgi. Nutsin ka sellepärast, et meeleheitlik raev ja hukutav kättemaksuiha, mida mu lahkumine esile võis kutsuda, veavad teda nüüd võib-olla õigelt teelt kõrvale, liiga kaugele, et tagasipöördumiseks veel lootust jääks. Selle mõtte mõjul pöörasin silmad kaunilt õhtutaevalt ja üksildaselt orult kõrvale — ütlen — üksildaselt, sest selles Mortoni piirkonnas polnud näha ainsatki maja peale kiriku ega pastoraadi, mis samuti pooleldi puude varju jäid. Kaugel eemal paistis Vale-halli katus, maja, kus elas rikas mister Oliver oma tütrega. Katsin näo kätega ja toetasin pea kivist uksepiida najale. Ent peagi sundis mind üles vaatama mingi krabin tara juures, mis mu väikest aeda ümbritsevaist aasadest eraldas. Üks koer — see oli mister Riversi vana pointer Carlo — müksis oma koonuga väravat. St. John ise seisis värava taga, nõjatudes sellele vaheliti kätega. Noormehel oli kulm kortsus ja ta tõsine, peaaegu rahulolematu pilk minule suunatud. Palusin teda sisse astuda.

«Ma ei saa kauaks jääda. Tulin teile ainult pakki tooma, mille mu õed teile jätsid. Arvan, et see sisaldab värvikarbi, pliiatseid ja paberit.»

Astusin ligemale, et pakki vastu võtta, — see oli teretulnud kingitus. St. John uuris mu nägu tõsisel ilmel: pisarate jäljed olid kahtlemata veel selgesti nähtavad.

«Kas töö oli esimesel koolipäeval raskem kui te lootsite?» küsis ta.

«Oh ei, vastuoksa. Arvan, et saan juba mõne aja pärast oma õpilastega üsna hästi hakkama.»

«Aga võib-olla pettis te lootusi see majake — korter ja sisustus? Need on, tõsi küll, üpris kasinad, aga . . .»

Ma katkestasin teda:

«Ta annab mulle peavarju ja on puhas, toa sisustus on küllaldane ja mugav. Kõik, mida ma enda ümber näen, äratab minus tänutunnet, aga mitte meeleheidet. Ma pole sugugi säärane rumaluke ega hellitatud olend, kes viriseb vaiba, sohva või lauahõbeda puudumise pärast. Pealegi, viis nädalat tagasi polnud mul mitte kui midagi — olin väljatõugatu, kerjus, hulkur, nüüd aga on mul sõbrad, kodu ja töö. Ma imetlen Jumala headust, sõprade üllameelsust ja oma saatuse heldust. Mina ei nurise.»

«Aga kas teid ei rõhu üksildustunne? Väike maja teie selja taga on pime ja tühi.»

«Senini on mul vaevalt aega jätkunud rahu nautida, veel vähem üksilduse pärast kärsituks minna.»

«Hea küll. Ma loodan, et te tõesti rahul olete, nagu räägite. Igal juhul ütleb teile te enda terve mõistus, et on veel

liiga vara anduda kõhklustele ja hirmule nagu Loti naine*. Muidugi ei tea ma, millest te loobuma olete pidanud, enne kui teid kohtasin, aga ma annan teile nõu otsustavalt vastu panna igale kiusatusele, mis teid tagasi sunniks vaatama. Sammuge kindlalt oma praegust eluteed — vähemalt paar kuudki!»

«Nõnda ma ka kavatsen teha,» vastasin ma.

«Oma soove ja loomupäraseid kalduvusi vaos hoida ei ole just kerge ülesanne,» jätkas St. John. «Aga et see võimalik on, tean ma omaenda kogemustest. Jumal on meile mõnevõrra jõudu andnud oma saatust ise kujundada. Kui me tarm igatseb tegevust, mis on meile kättesaamatu, ja me tahe püüdleb teele, mis on meile suletud, ei pea me meeleheitele voli andma, vaid meil tuleb hingele teist toitu otsida, mis oleks niisama magus kui keelatud vili — võib-olla isegi puhtam —, ja oma julgele sammule niisama sirge ja lai tee rajada, kuigi see võib olla raskem kui too, mille saatus meile ära keelas.

Aasta tagasi olin ma ise ütlemata õnnetu, sest ma mõtlesin, et olin teinud vea, kui pastoriks hakkasin: ühed ja needsamad kohustused tüütasid mind surmani. Põlesin igatsusest tegevusrohke elu, kirjandusliku tegevuse erutavate ülesannete, kunstniku, kirjaniku või oraatori elukutse järele — ihaldasin kõike muud, aga mitte pastoriametit. Jah, vaimuliku tagasihoidliku rüü all tuksus poliitiku, sõduri ja kuulsuseotsija au- ning võimuahne süda. Mõtlesin, et mu elu on nii armetu, et pean seda muutma, või mul ei jää muud üle kui surra! Pärast raskemeelsuseperioodi ja võitlust iseendaga lõi helendama valgus ja saabus pääsemine: mu ahendatud elu avardus korraga mu ees nagu ääretu kaugus ja mu hing kuulis taevast kutset — virguda, kõik oma jõud kokku võtta, tiivad välja sirutada ja tundmatusse kõrgusse tõusta. Jumalal oli minu jaoks ülesanne, ja selleks, et seda hästi täita, oli vaja taipu ning jõudu, mehisust ja kõneosavust — sõduri, riigimehe ja oraatori parimaid omadusi, sest kõike seda vajab hea misjonär.

Otsustasin misjonäriks hakata. Sellest hetkest peale mu hingeline seisund muutus, ahelad langesid ja mu võimed vabanesid, jättes järele vaid valutava verme, mida ainult aeg võib parandada. Tõsi küll, mu isa oli selle otsuse vastu,

---

* Vastavalt piiblilegendile pääses hukkuvast Soodomast ja Komorrast ainult Lott oma kahe tütrega; ta naine, kes ingli keelust hoolimata tagasi vaatas, jäi soolasambaks. Viimane sümboliseerib inimest, kes mineviku küljes kinni olles ajast maha jääb. *Tlk.*

aga pärast tema surma ei ole mu teel enam ühtegi seadusliku takistust. Kui ma mõningad asjad ära olen korraldanud, Mortonisse asemiku muretsenud ja tundeid siduvad köidikud katki rebinud või läbi lõiganud — veel viimane konflikt inimliku nõrkusega, aga ma tean, et ma saan sellest võitu, kuna ma vandusin, et ma t a h a n temast võitu saada —, lahkun ma Euroopast ja sõidan Itta.»

Ta kõneles seda oma erilise, allasurutud, kuid tunderõhulise häälega, ja lakanud rääkimast, ei vaadanud mulle otsa, vaid silmitses loojuvat päikest, mille poole ka mina oma pilgu olin pööranud. Nii temal kui minul oli selg tee poole, mis üle põllu väravani tõi. Me kumbki polnud kuulnud samme rohtunud teerajal; hälliv ojavulin oru põhjas oli ainuke heli sel tunnil, mispärast me mõlemad võpatasime, kui selja tagant kostis lõbus hääl, mis nagu hõbekelluke helises:

«Tere õhtust, mister Rivers! Tere õhtust, vana Carlo! Te koer tunneb sõpru kiiremini ära kui teie, sir. Tema kikitas kõrvu ja liputas saba juba siis, kui olin alles teisel pool põldu, teie aga seisate veel nüüdki seljaga minu poole.»

See oli tõsi. Ehkki mister Rivers oli seda musikaalset häält kuuldes võpatanud, nagu oleks välk ta pea kohal pilve lõhestanud, jäi ta seisma samasse poosi, milles kõneleja teda oli tabanud, — käed puhkamas väraval, nägu läände pööratud. Alles pärast mõõdukat viivitust keeras ta ennast ringi. Mulle paistis, nagu oleks ta kõrvale nägemus ilmunud. Kolme sammu kaugusel noormehest seisis neiu lumivalges kleidis — nooruslik ja nõtke, pisut täidlane küll, kuid kaunite kehavormidega. Ta kummardus Carlot silitama, seejärel tõstis pead ja heitis pika kübaraloori tagasi, ning me pilkude ees õitses ta täiuslikult ilus näoke. «Täiuslikult ilus» on julge väljend, kuid ma ei tagane sellest, sest see õigustas ennast täielikult: nägu kaunis, nagu Albioni* mõõdukas kliima selle iganes oli vorminud, jume puhas nagu roosil või liilial, mida selle maa niisked tuuled eales sünnitanud ja uduraske taevas varjanud. Kõik oli temas võluv, ilma ainsagi iluveata. Noorel neiul olid korrapärased ja peened näojooned, silmad kujult ja värvilt niisugused, nagu me neid suurte kunstnike portreedel kohtame: suured, tumedad ja ilmekad, pikkade tihedate ripsmete võluvas varjus; peened kulmukaared toonitasid näo erilist puhtust, valge sile laup lisas näo värskele jumele ja silmade säralę rahulikkust, ümarad põsed õhetasid ja niisama värsked huuled

* A l b i o n — Inglismaa arhailine nimetus. Kasutatakse sageli luulekeeles. *Tlk.*

hõõgusid kaunilt; hambad olid ühetasased ja säravvalged, väike lõug lohukesega, lainetavad juuksekiharad tihedad — lühidalt, temas oli kõik, mis üheskoos moodustab iluideaali. Hämmeldunult vaatlesin seda hurmavat olendit, imetledes teda kõigest hingest. Loodus oli vorminud teda kindlasti erilises meeleolus, ja unustades oma harjumuspärase võõrasemaliku ihnsuse, ehtinud oma lemmikut vanaema heldekäelisusega.

«Mida mõtleb St. John sellest maapealsest inglist?» kerkis minus loomulikult küsimus, kui ma nägin teda neiu poole pöörduvat ja talle otsa vaatavat. Niisama loomulikult hakkasin ma ta näost vastust lugema. Noormees oli juba oma pilgu taevalikult peerilt* ära pööranud ja silmitses värava kõrval kasvavate lihtsate kirikakarde puhmast.

«Imeilus õhtu, kuid teie jaoks on aeg liiga hiline,» ütles ta lillede sulgunud, lumivalgeid õienuppe jalaga puruks litsudes.

«Oo, ma jõudsin alles täna pärastlõunal S. linnast tagasi!» (Neiu nimetas kahekümne miili kaugusel asuva suure linna nime.) «Papa ütles, et te avasite kooli ja et uus õpetajanna on saabunud. Panin siis pärast teejoomist kübara pähe ja tulin siia temaga tutvuma. Kas see ongi tema?» küsis ta minule osutades.

«Jah,» vastas St. John.

«Mis te arvate, kas teile hakkab Mortonis meeldima?» küsis ta minult otsekoheselt ja naiivselt siira lihtsusega, mis oli meeldiv, kuigi lapselik.

«Loodan, et hakkab. Mul on põhjust seda uskuda.»

«Kuidas on, kas lapsed on ka küllalt tähelepanelikud?»

«Täiesti.»

«Ja kas maja meeldib teile?»

«Väga.»

«Eks ole ma selle kenasti sisustanud?»

«Tõepoolest, väga kenasti.»

«Kas ma valisin teile ka hea abilise — Alice Woodi?»

«Valisite küll. Ta võtab kergesti õppust ja on kärmas.» («See siis on miss Oliver,» mõtlesin ma, «rikas pärija, keda, nagu näha, nii fortuuna kui ka loodus andidega on hellitanud! Ei tea, millises planeetide õnnestunud kombinatsioonis ta sündinud on?»)

«Ma tulen teile mõnikord appi tunde andma,» lisas ta. «Mulle on see vahelduseks, kui ma teid vahetevahel külastan, ja ma armastan vaheldust. Mister Rivers, küll oli mul S.

* p e e r i — hea haldjas pärsia mütoloogias; taevalikult ilus naine. *Tlk.*

linnas lõbus! Eile tantsisin ma kella kaheni öösel, või õigemini hommikuni. Tööliste rahutuste* pärast on sinna N. polk majutatud, ja ohvitserid on kõige toredamad poisid maailmas! Nendega ei saa meie noori habemeajajaid ega poeselle mitte võrreldagi!»

Naerva neiu vadistamist kuulates kõverdas St. John hetkeks huuli, siis aga pigistas need tugevasti kokku, nii et lõug paistis otse ebatavaliselt valjuna ja nurgelisena. Ta tõstis pilgu kirikakardelt ja vaatas neiule otsa. See oli naeratuseta, uuriv, keskendunud pilk. Neiu vastas sellele uue naeratusega, mis ta nooruse, õhetavate põskede, lohukeste ja säravate silmadega imehästi kokku sobis.

Kuna St. John ikka veel tummalt ja tõsisena seisis, hakkas neiu Carlot silitama.

«Vaene Carlo armastab mind,» kõneles ta. «T e m a ei ole kurt ega hoia oma sõpradest eemale, ja kui ta rääkida oskaks, ei vaataks ta mulle sõnatult otsa.»

Kui neiu koera pead silitades loomuliku graatsiaga oma noore, kuid valju hingekarjase ette kummardus, nägin ma, kuidas viimasele puna näkku tõusis. Nägin, kuidas St. Johni pühalik-tõsine pilk süttis ja vastupandamatust erutusest loitma lõi. Sel hetkel oli ta peaaegu niisama ilus mehena kui neiu naisena. Ta rind kerkis, nagu oleks ta süda, mis despootliku mõistuse ajel kokku oli surutud, äkitselt paisunud ja, hoolimata aheldavast tahtest, jõulise hooga vabaneda püüdnud. Ent noormees ohjeldas teda, nii nagu julge ratsanik ohjeldab perutavat hobust. Ja ei sõna ega liigutusega ei vastanud St. John temale suunatud õrnadele vihjetele.

«Papa ütleb, et teie nüüd enam üldse meie pool ei käi,» jätkas miss Oliver üles vaadates. «Teie olete Vale-hallile päris võõraks jäänud. Papa on täna õhtul üksinda ega ole just päris terve. Kas te ei tuleks minuga teda vaatama?»

«Praegu ei ole sobiv aeg mister Oliveri tülitada,» vastas St. John.

«Ei ole sobiv aeg! Aga mina ütlen, et on. See on just see aeg, kus papa kõige rohkem seltskonda vajab. Vabrik on suletud ja tal ei ole midagi teha. Mister Rivers, palun tulge nüüd! Miks te nii pelglik ja tõsine olete?» Pausi, mis St. Johni vaikimise tõttu tekkis, püüdis ta ise oma vastusega täita.

* Autor on mõelnud XIX saj. alguses aset leidnud masinate lõhkumist, mis levis eriti Inglismaa põhjapoolses osas ning relvastatud jõududega julmalt maha suruti. *Tlk.*

«Ah, ma unustasin!» hüüdis ta oma ilusat käharpead raputades ja otsekui endaga tõreldes. «Küll ma olen alles tuisupea ja mõtlematu! Palun vabandage mind. Ma unustasin, et teil on omad põhjused, miks teil ei ole tuju minuga lobiseda. Diana ja Mary sõitsid ära, Moore-house on suletud ja teie jälle nii üksinda. Mul on teist tõepoolest kahju. Palun tulge, lähme papat vaatama!»

«Täna mitte, miss Rosamond, täna mitte.»

Mister St. John kõneles peaaegu nagu automaat. Üksnes tema ise teadis, millist pingutust ta keeldumine nõudis.

«Hea küll, kui teie nii kangekaelne olete, siis hakkan ma minema, sest ma ei julge enam kauemaks jääda. Juba tulebki kaste maha. Head õhtut!»

Ta sirutas St. Johnile käe. See puudutas vaevu ta sõrmi.

«Head õhtut!» kordas noormees vaikselt ja ta hääl kostis öönsalt nagu vastukaja.

Neiu hakkas minema, ent pöördus veidi aja pärast ringi.

«Kas te olete ikka terve?» küsis ta.

Küsimus oli täiesti õigustatud, sest St. Johni nägu oli valge nagu neiu kleit.

«Täiesti terve,» vastas noormees kummardusega ja lahkus värava juurest. Miss Oliver läks ühte teed, tema — teist. Neiu tippis kergelt nagu haldjas üle põllu ja pöördus kaks korda ringi, et talle järele vaadata. St. John aga astus otsustaval sammul edasi ega vaadanud kordagi tagasi.

See vaatepilt teiste kannatustest ja eneseohverdamisest juhtis mu mõtted omaenese murest kõrvale. Diana Rivers oli oma venna kohta öelnud: halastamatu nagu surm. Ja ta polnud liialdanud.

32. PEATÜKK

Jätkasin õpetamist külakoolis niisuguse pinge ja andumusega kui suutsin. Algul oli töö tõepoolest raske. Kulus mitu päeva täis pingutust ja vaeva, enne kui ma oma õpilasi ja nende iseloomu tundma õppisin. Kuna nad olid täielikult kirjaoskamatud ja arendamata vaimuannetega, näisid nad mulle lootusetuina ja esimesel pilgul kõik ühesuguste rumalatena, kuid varsti märkasin ma, et olin eksinud. Nad erinesid üksteisest niisamuti nagu haritudki inimesed, ja kui ma neid lähemalt tundma õppisin, samuti nemad mind, hakkas see erinevus iseenesest üha teravamalt ilmnema. Kui nende hämmastus minu isiku, kõneviisi, nõuete ja korra puhul kord oli vaibunud, sai nii mõnestki tuimast, ammuli sui vah-

tivast kohmakast tüdrukust küllaltki terane õpilane. Paljud osutusid kohusetruuks ja meeldivaks. Leidsin nende hulgas õige mitmed, kelles peale loomupärase viisakuse ja kaasasündinud eneseuhkuse avaldusid suurepärased võimed, mis niihästi mu heatahtliku suhtumise kui ka imetluse esile kutsusid. Säärastele õpilastele valmistas peagi rõõmu oma tööd hästi teha, puhtust pidada, õppeülesandeid korrapäraselt täita ja tagasihoidlikult ning kombekalt käituda. Mõnel juhul oli arenemise kiirus otse üllatav, ja ma tundsin õigusega oma õpilaste üle uhkust; paari tublimasse tüdrukusse kiindusin ma õige pea ja ka nemad hoidsid mind. Mu õpilaste hulgas oli peretütreid, kes olid peaaegu täisealised neiud. Nemad oskasid juba lugeda, kirjutada ja õmmelda, seepärast õpetasin neile algteadmisi grammatikast, geograafiast, ajaloost ja peenemat käsitööd. Avastasin nende hulgas andekaid, kes tundsid huvi teadmiste vastu ja kellel oli tahtmist ennast täiendada. Mitu meeldivat õhtut veetsin ma nende kodudes, kus vanemad mind hoolitsusega lausa üle külvasid. Mulle tegi headmeelt nende südamlik külalislahkus ja ma osutasin neile lugupidamist, millega nad arvatavasti alati polnud harjunud. Kuid see meeldis neile ja tuli neile kasuks, sest tundes end tõstetuna iseenda silmis, soovisid nad säärast aupaklikku suhtumist ka ära teenida.

Tundsin, et mind hakati kogu ümbruskonnas armastama. Kuhu ma iganes ka ei läinud, tervitasid inimesed mind südamlikult, ja sõbralik naeratus ütles mulle igal pool tere tulemast. Elada kõikidest austatuna, olgu see kas või tööinimeste austus, on nagu «päikesepaistel viibida»: närbunud tunded inimeses pakatavad ja puhkevad nimelt seesuguste päikesekiirte toimel õitsele. Sel eluperioodil paisus mu süda tihti tänutundest ja valules harva nukruses. Ometi tunnistan ma, lugeja, et keset rahulikku, toimekat elu, pärast seda kui päev oli möödunud austavas, kuid pingelises õppetöös, õhtu veedetud maalides, lugedes või üksindust nautides, sukeldusin ma tavaliselt öösiti kummalistesse unenägudesse. Need olid kirevad, ärevad, täis erutavaid, tormilisi unistusi ning tundeid, unenäod, milles ebatavalistes stseenides ja olukordades — tulvil põnevust, riski ning romantilisi seiku — ma ikka uuesti ja uuesti ning alati kõige kriitilisemal momendil kohtusin mister Rochesteriga. Uuesti elustusid minus kogu oma esmatunnetatud jõus ja kires ta embus, häälekõla, pilk, ta põse ja käte puudutus, tunne, et ma teda armastan, ja teadmine, et tema mind armastab, ning lootus tema kõrval läbi elu sammuda. Kui ma ärkasin, meenus mulle, kus ja millises olukorras ma viibin. Erutatult ning värisedes tõusin

ma oma lihtsast voodist üles, ja ainult vaikne ning pime öö oli mu vapustava meeleheite ja kirgliku ahastuse tunnistajaks. Ent järgmisel hommikul täpselt kell üheksa alustasin ma jälle rahulikuna ja tasakaalukana oma igapäevast õppetööd koolis.

Rosamond Oliver pidas oma sõna ja tuli mind külastama. Visiidid kooli toimusid peamiselt ta hommikuse ratsutamise ajal. Tavaliselt sõitis neiu galopis otse kooli ukseni, teener ratsa ta kannul. Raske on endale oivalisemat pilti ette kujutada kui oli Rosamond oma purpurpunases ratsakleidis ja mustast sametist koketses amatsoonikübaras, mille alt pikad juuksekiharad ta põski silitasid ja kaunites lainetes kuni õlgadeni langesid. Säärasena astus ta maakooli lihtsasse klassituppa ja liikus graatsiliselt pingiridade vahel, kus külalapsed teda suurisilmi vahtisid. Tavaliselt tuli ta sel ajal, kui mister Rivers usuõpetusetundi andis. Kardan, et külalise pilk iga kord noore pastori südame otsekui pistodaga läbi torkas. Mingi sisemine vaist näis St. Johni neiu saabumise eel hoiatavat, sest isegi siis, kui ta seljaga ukse poole seisis, tõusis külalise lävele ilmudes mehe näkku hele puna, ja ehkki ta marmorkalgid näojooned liikumatuks jäid, moondusid nad kirjeldamatult. Ta näo sunnitud rahulikkuses väljendus mahasurutud kirg, mis oli reetlikum kui tõmblevad näolihased ja ekslev pilk.

Rosamond muidugi tundis oma võimu tema üle, St. John aga oma võimu mitte, seepärast ei suutnud ta oma tundeid neiu eest varjata. Kui viimane tema juurde astus ja rõõmsalt, isegi julgustavalt teda kõnetas ning pilkudega hellitades talle naeratas, hakkasid mehe käed kristlikust stoilisusest hoolimata värisema ning silmad leegitsema. Ja mida ei lausunud ta suu, näis väljendavat ta kurb ning otsustav pilk: «Armastan teid ja tean, et teie mind kõikidele teistele eelistate. Mitte hirm äraütlemise osaliseks saada ei sunni mind vaikima. Kui ma teile oma südant pakuksin, võtaksite te selle vist vastu. Kuid mu süda on juba pühitsetud altarile asetatud ja tuli ta ümber süüdatud. Õige pea on temast ainult ohvrituhk järele jäänud.»

Siis hakkas Rosamond nagu pettunud laps mossitama ja ta säravat eluröömu varjutas tusapilv. Kiirustades tõmbas ta oma käe noormehe omast ning pööras talle oma mööduvas pirtsakuses selja, et mitte enam näha nägu, milles oli samavõrra kangelast kui märtrit. St. John oleks kahtlemata valmis olnud andma kõik maailmas selle eest, et temast sel kombel lahkunud neiule järele minna, teda tagasi kutsuda ja kinni pidada, kuid maise armastuse pärast ei tahtnud ta

loobuda ühestki võimalusest taevalikule õndsusele ja tõelisele, igavesele paradiisile. Pealegi poleks ta kirele järele andes suutnud rahuldada kõike oma iseloomus — rändurit, tõeotsijat, poeeti ega vaimulikku. Ta ei suutnud ega tahtnudki misjonäri ohtuderikast ja sõjakat lahinguvälja vahetada Vale-halli saalide ja vaikelu vastu. Seda kõike sain teada St. Johnilt eneselt, kui mul kord õnnestus teda ta kinnisest loomusest hoolimata endast kõnelema panna.

Miss Oliver austas mu majakest sagedaste külaskäikudega, mille tulemusena ma ta iseloomu põhjalikult tundma õppisin. Selles ei olnud midagi mõistatuslikku ega teeseldut: ta oli küll koketeeriv, kuid mitte südametu, nõudlik ega isekas. Teda oli sündimisest saadik hellitatud, ent teda polnud suudetud täiesti ära rikkuda. Ta oli äkilise loomuga, kuid heasüdamlik; edev (ta ei saanud sinna midagi parata, sest iga ta pilk peeglisse veenis teda ilus ja armsuses), aga siiras; helde, kuid oma rikkusega ta ei uhkustanud; aval, küllaltki intelligentne, lõbus, elav ja muretu. Ühesõnaga — ta oli väga võluv isegi niisuguse kaine vaatleja silmis, nagu olen mina, kuigi ta oli vaid pealiskaudselt huvitav ega jätnud sügavamat muljet. St. Johni õdedest oli ta iseloomult sootuks erinev. Siiski meeldis ta mulle peaaegu niisama hästi kui mu õpilane Adèle, välja arvatud tõik, et lapsesse, keda me kasvatame ja õpetame, kiindume tugevamini kui niisama meeldivasse täiskasvanusse.

Minu vastu tundis ta huvi mingi sõbraliku kapriisi tõttu. Ta ütles, et ma olevat nagu mister Rivers, ainult et noormees olevat minust kümme korda ilusam, ja kuigi minagi olevat päris kenake, olevat tema minu kõrval ingelilus. Ometi olevat ka mina hea, tark, tasakaalukas ja kindla iseloomuga nagu tema. See, et mina olen külakooliõpetajanna, olevat lihtsalt *lusus naturae**, kinnitas ta, sest tema ei kahtlevat, et minu minevikust võiks saada põnev romaan.

Kord õhtul, kui miss Oliver talle omases lapselikus ettevõtlikkuses ja sugugi mitte pahatahtlikus uudishimus mu puhvetkapis ja köögilaua sahtlis soris, avastas ta seal kaks prantsuskeelset raamatut, Schilleri teoste köite, saksa keele grammatika õpiku ja sõnastiku. Peale selle ladus ta välja mu maalimistarbed ja mõned skitsid, sealhulgas pliiatsijoonistuse ühe mu õpilase, väikese ingelliku tütarlapse peast ja mitmesuguseid maastikuvaateid Mortoni orust ning ümbritsevast nõmmest. Algul oli ta üllatusest keeletu, siis aga sütis ta vaimustusest lausa põlema.

* looduse tuju (lad. k.). *Tlk.*

Kas mina joonistasin need pildid? Mina oskan prantsuse ja saksa keelt? Küll ma olevat haruldane, lihtsalt ime! Mina joonistavat isegi paremini kui tema õpetaja S. linna kõige päremas koolis. Kas ma ei maaliks tema portree, et seda päpale näidata?

«Heameelega,» vastasin ma, tundes erilist kunstnikuröömu mõttest, et hakkan nii täiuslikku ja pimestavalt kaunist modelli maalima. Tol päeval kandis ta tumesinist siidkleiti, mis jättis ta käsivarred ja kaela paljaks. Neiu ainukeseks ehteks olid pähkelpruunid juuksed, mis kogu oma loomulikkude lokkide lopsakas külluses ta õlgu katsid.

Võtnud peene kartongipoogna, joonistasin ma suure hoolega ta näo kontuurid. Rõõmustasin juba ette, kuidas ma seda värvidega katan. Kuna aga aeg hiliseks jäi, palusin, et ta mulle veel kord poseerima tuleks.

Rosamond oli mind kodus isale niivõrd üles kiitnud, et mister Oliver isiklikult juba järgmisel õhtul temaga kaasa tuli. Ta oli pikk ja tüse, hallide juustega keskealine mees, kelle kõrval ta õitsev tütar tundus imeilusa lillena auväärse vana torni juures. Mister Oliver oli sõnaaher ja uhke inimene, kuid minu vastu üpris lahke. Tütre portree visand meeldis talle üliväga. Ta ütles, et ma pean selle tingimata lõpetama. Ühtlasi nõudis ta kindlalt, et ma järgmisel päeval Vale-halli tuleksin ja õhtu koos nendega veedaksin.

Läksin. Maja oli suur ja ilus, milles kõik andis tunnistust omaniku jõukusest. Kogu selle aja, mil ma seal viibisin, oli Rosamond lõbus ja rõõmus ning ta isa minu vastu lahke. Alustanud pärast teejoomist vestlust, kiitis ta mu tööd Mortoni koolis ja lisas, et kõige selle põhjal, mida ta on näinud ja kuulnud, olen mina selle koha jaoks liiga hea ja küllap ma asun varsti teisele, sobivamale teenistuskohale.

«Tõesti, papa!» hüüdis Rosamond. «Jane on nii tark, et ta võiks vabalt mõnes aristokraatses perekonnas guvernandiks olla!»

Mina aga mõtlesin, et meelsamini jääksin sinna, kus ma praegu olen, kui et kusagile aristokraatsesse perekonda läheksin. Mister Oliver kõneles mister Riversist ja ta perekonnast suure lugupidamisega. Ta jutustas, et nad kuuluvad kohalikku, väga vanasse aadlisuguvõssa ja et nende esiisad olid päratu rikkad olnud, nii et kogu Morton neile oli kuulunud. Tema arvates võiks selle perekonna jätkaja veel nüüdki kõige hiilgavama partii teha, ja ta kahetses väga, et nii kena ja andekas noormees, nagu mister Rivers, on otsustanud misjonäriks hakata. See tähendab ju kogu oma väärtusliku elu äraraiskamist, asja ees, teist taga. Oli ilmne, et isa ei teeks

Rosamondi ja St. Johni abiellumiseks mingit takistust. Nähtavasti pidas mister Oliver noore vaimuliku aadellikku päritolu, vana suguvõsa nime ja hingekarjaseametit varanduse puudumisele küllaldaseks kompensatsiooniks.

*

Oli viies november ja püha. Aidanud mul maja puhtaks teha, oli mu väike abiline täielikus rahulolus oma saadud penniga minema läinud. Kõik mu ümber lausa säras puhtusest — küüritud põrand, poleeritud kaminavõre ja läikivad toolid. Olin ka ennast korraldanud ja nüüd seisis mul ees terve õhtupoolik, mida võisin veeta soovi kohaselt.

Mõne lehekülje saksakeelse teksti tõlkimiseks kulus mul umbes tund aega. Siis võtsin paleti ja pliiatsid ning süvenesin palju kergemasse ja ka meeldivamasse tegevusse — viimistlesin miniatuuri Rosamond Oliverist. Portree ise oli juba valmis. Jäi veel ainult värviline taust kujundada ja kleidivoltidele tooni juurde anda, lisada küpsetele huultele karmiinpunast, korraldada siin-seal mõni kihar soengus ja rõhutada asuursete laugude ning pikkade ripsmete varju veidi julgemini. Olin jäägitult oma tegevusse süvenenud, et neid meeldivaid detaile tõetruult edasi anda, kui pärast rutakat koputust uks avanes ja St. John sisse astus.

«Tulin vaatama, kuidas te püha veedate,» ütles ta. «Loodetavasti mitte rasketes mõtetes? Ei? See on hea. Kui te joonistate, siis te üksildust ei tunne. Näete, ma ikkagi ei usalda teid päriselt, kuigi olete senini vapralt vastu pidanud. Tõin teile ühe raamatu kaasa, et see teile õhtuti lohutajaks oleks,» ja ta pani äsjailmunud poeemi lauale.

See oli üks neid geniaalseid teoseid, mida nii sageli noil päevil, kaasaegse kirjanduse kuldsel ajastul, õnnelikule lugejaskonnale armulikult pakkuda suvatseti. Paraku on meie aja lugejad selles suhtes vähem hellitatud. Ent ärge kartke! Ma ei kavatse esineda süüdistuste ega etteheidetega. Tean, et poeesia pole surnud ega geniaalsus kadunud, samuti pole ka mammon neid oma võimusesse saanud, et neid aheldada või surmata, — kindlasti saavutab nii poeesia kui geniaalsus ühel heal päeval uuesti oma eluõiguse, vabaduse ja jõu. Võitmatud muusad, kes te taeva kaitse all olete! Te vaid naeratate, kui ahnitsevad hinged võidutsevad ja nõrgad enda hävitamise pärast nutavad. Kas poeesia on hukkunud? Geenius ahelais? Ei, sa, Keskpärasus, ei! Kuidas võid sa sellisele mõttele tulla? Vähe sellest, et nad elavad, nad ka valitsevad ja lunastavad kord su süü, sest ilma nende jumaliku mõjuta, mis ulatub kõikjale, oleksid sa nagu põrgus — oma madaluse põrgus!

Sellal kui mina innuga lehitsesin võrratut «Marmioni»* (sest see oli «Marmion»), oli St. John mu joonistuse kohale kummardunud, et seda ligemalt silmitseda. Ta võpatas ning tõmbus sõnagi lausumata endiselt sirgu. Vaatasin talle otsa, kuid ta vältis mu pilku. Ma aimasin ta mõtteid ja võisin kerge vaevaga ta südamesaladust lugeda. Sel hetkel tundsin end rahulikumana ja kindlamana kui tema, kuna tunnetasin momendil oma üleolekut temast. Sestap otsustasin teda aidata, kui see üldse mu võimuses oli.

«Oma range enesevalitsemisega teeb ta endale elu liiga raskeks,» mõtlesin ma. «Peites oma tunded ja valu endasse, ei räägi ta, ei puista südant ega jaga oma muresid teistega. Olen kindel, et see tuleks talle kasuks, kui ta pisutki armsast Rosamondist kõneleks, kellega ta oma arust abielluda ei tohi. Mina aga tahan teda kõnelema panna.»

Kõigepealt ütlesin ma:

«Võtke istet, mister Rivers!»

Kuid nagu alati vastas ta, et temal pole aega ega saa ta seetõttu siia kauaks jääda.

«Hästi,» mõtlesin ma, «seiske, kui tahate. Aga ma olen otsustanud, et just nüüd ei lähe te kuhugi, sest üksindus on teile niisama raske nagu minulegi. Proovin, kas ma ei saa teie usalduse salajast allikat avastada ja leida juurdepääsu kivisele südamele, et sellesse piisakegi oma kaastunnet tilgutada.»

«Eks ole see portree sarnane?» küsisin ma järsult.

«Sarnane? Kellega? Ma ei vaadanud seda nii hoolega.»

«Vaatasite küll, mister Rivers.»

Ta peaaegu võpatas mu ootamatust ja võõrastavast otsekohesusest ning vaatas mulle üllatunult otsa. «Oo, see ei ole veel midagi,» otsustasin ma endamisi. «Mind teie jäikus ei kohuta. Kavatsen veel palju kaugemale minna.»

Ja ma jätkasin:

«Te vaatasite seda küllaltki hoolsalt ja tähelepanelikult, aga ma ei keela, te võite seda veel kord vaadata.» Tõusin üles ja ulatasin portree talle.

«Õnnestunud pilt,» ütles ta. «Väga pehmed, puhtad toonid ja meeldiv ning täpne väljatöötlus.»

«Jajah, seda kõike ma tean. Aga mida te kujuteldava kohta ütlete? Kellega ta sarnaneb?»

Kahevahelolekust jagu saades vastas ta:

* šoti kirjaniku Walter Scotti (1771—1832) eepiline poeem. *Tlk.*

«Arvan, et miss Oliveriga.»

«Muidugi. Ja nüüd, sir, tasuks selle eest, et te õieti ära arvasite, luban teile sellestsamast portreest hoolika ja täpse koopia teha, kuid tingimusel, et te selle vastu võtate. Ma ei taha oma aega raisata ega asjatult vaeva näha kingituse pärast, millel teie silmis väärtust ei olegi.»

Üksisilmi vaatas ta pilti. Mida kauem ta seda silmitses, seda kramplikumalt ta käsi pildi ümber pigistus, seda rohkem näis ta seda omandada tahtvat.

«Sarnane, väga sarnane,» pomises ta. «Silmad on haruldaselt õnnestunud. Nende värvus, sära ja ilmekus on suurepäraselt edasi antud. Nad ju naeratavad!»

«Kas taolise pildi omamine lohutaks teid või — teeks teile koguni haiget? Öelge mulle seda. Kui te kord Madagaskaril, Healootuse neemel või Indias viibite — kas see oleks teile siis lohutuseks või äratas ainult rõhuvaid ja kurbi mälestusi?»

Nüüd tõstis ta areldi silmad ja vaatas mulle põgusalt otsa. Ta pilk oli kõhklev ja hämmeldunud. Uuesti vaatas ta portreed.

«Et ma seda tahaksin, see on kindel. Kas see aga mõistlik ja tark tegu oleks, on juba iseküsimus.»

Sestsaadik kui veendumusele olin jõudnud, et Rosamond teda tõepoolest teistele eelistab ja et ta isal selle abielu vastu midagi ei ole, olin mina — kuigi vähem eksalteeritud kui St. John — oma südames kindlalt otsustanud, et püüan seda ühendust toetada. Mulle näis, et kui noormees saab mister Oliveri suure varanduse omanikuks, võib ta sellega niisama palju head teha kui misjonitööga, oma vaimuannete ja jõu närvutamisega troopikapäikese all. Seepärast ütlesin:

«Niipalju kui mina aru saan, oleks kõige targem ja mõistlikum, kui te originaali viivitamatult endale võtaksite.»

St. John võttis istet. Portree enda ette lauale asetanud, toetas ta pea käte vahele ja jäi heldinult pilti vaatama. Märkasin, et ta ei ole mu hulljulguse pärast vihane ega šokeeritud. Veelgi enam, ma mõistsin, et otsekohene rääkimine teemal, mida tema ei pidanud sobivaks puudutada ega vabalt käsitleda, oli talle isegi meeldiv ja pakkus ootamatut kergendust. Kinnised inimesed vajavad sageli oma tunnete ja murede avameelset arutlemist rohkem kui ekspansiivsed natuurid. Ka kõige rangem stoik on ikkagi ainult inimene, ning julgelt ja heasoovlikult nende hinge «vaiksesse merre» sukelduda on tihtipeale ligimese esimene kohus.

«Teie meeldite talle, see on kindel,» ütlesin ma tema tooli taga seistes, «ja tema isa peab teist lugu. Rosamond on

armas tütarlaps, kuigi üsna pealiskaudne. Selle eest jätkub aga teil mõistust kahele. Te peaksite temaga abielluma.»

«Kas ma tõesti talle meeldin?» küsis ta.

«Kahtlemata rohkem kui keegi teine. Ta kõneleb teist vahetpidamata. Ei ole ühtki teemat, millest ta nii heameelega või nii sageli ei kõneleks.»

«Seda on väga meeldiv kuulda,» ütles ta, «isegi väga. Jätkake veel veerand tundi samas vaimus.» Ja ta võttis tõepoolest kella välja ning asetas selle enda ette lauale, et aega jälgida.

«Milleks jätkata,» laususin ma, «kui teie arvatavasti valmistute järeleandmatuks vastulöögiks või sepistate uusi raudu oma südame aheldamiseks.»

«Ärge kujutlege sääraseid ränkraskeid asju. Mõelge, et annan järele ja sulan, nagu minuga tegelikult ka sünnib. Maine armastus paiskub mu südamest nagu äsjaavatud purskkaevust ning ujutab magusate voogudega üle põllu, mida ma hoolsalt ja suurivaevu olen harinud ja heade kavatsuste ning ennastsalgavuseseemnetega väsimatult täis külvanud. Aga nüüd on see põld nektariga üle ujutatud — noored eod on uppumas, magus mürk hävitab nad. Ma näen end Vale-halli salongis oma mõrsja Rosamond Oliveri jalge ees otomanil lesimas. Ta kõneleb minuga oma õrnmagusal häälel, vaatab mulle otsa silmadega, mida teie osav käsi nii tõetruult on kujutanud, ja naeratab mulle oma korallhuultega. Tema on minu ja mina tema. Olen rahul elu ja ajaliku maailmaga. Tasa! ärge öelge midagi — mu süda on täis õnne, meeled hurmatud —, laskem neil minuteil vaikselt mööduda.»

Täitsin ta tuju. Kell tiksus... ta hingas kiiresti ja sügavalt... mina seisin vaikides. Säärases vaikuses möödus veerand tundi. Siis pistis ta kella taskusse, pani portree kõrvale, tõusis toolilt ning jäi kamina ette seisma.

«Need lühikesed minutid olid pühendatud meeletusele ja pettekujutlusele. Mu pea puhkas kiusatuse rinnal, ja lasknud vabatahtlikult oma kaela ta lillepunutisest ikkesse panna, jõin ta karikast. Kuid mu peaalune põles, lillevanikus oli mürkmadu, vein kibe, ta tõotused tühised ja lubadused petlikud. Kõike seda nägin ja tunnetasin ma selgesti.»

Vaatasin talle hämmastunult otsa.

«Imelik,» jätkas ta, «kuigi ma Rosamond Oliveri meeletult, kogu oma esimese kire jõuga armastan, sest mu armastatu on harukordselt ilus ja veetlev, olen samal ajal kainelt veendunud, et temast ei saa mulle head naist ega sobivat elukaaslast. Avastan selle juba pärast aastast abielu, ja siis

järgneb kaheteistkümnele õndsusekuule eluaeg kahetsust. Ma tean seda.»

«Tõepoolest imelik!» hüüatasin ma tahtmatult.

«Minus peitub miski, mis on ta võludele äärmiselt aldis, kuid samas tunnetab sügavalt ka ta puudusi,» jätkas ta. «Tema ei suudaks mu püüdlusi mõista ega toetada mind selles, mida ma ette võtan. Rosamond — kannataja, töötaja, naisapostel? Rosamond misjonäri naine? Ei!»

«Aga teil ei tarvitse ju misjonäriks hakata. Te võite oma kavatsusest loobuda.»

«Loobuda! Oma kutsumusest? Oma elutööst? Vundamendist, mida rajan maa peal taevase eluaseme jaoks? Lootusest olla üks neid, kes on kõik oma taotlused liitnud üheksainsaks kuulsusrikkaks ülesandeks — muuta inimsugu paremaks, kanda teadmisi pimeduseriiki, propageerida rahu sõdade asemel, kuulutada vabadust orjuse, religiooni ebausu, taevaõndsust põrguhirmu asemel. Mina peaksin sellest loobuma? Sellest, mis on mulle kallim kui mu oma veri soontes? See on eesmärk, mille poole ma püüan ja millele ma elan.»

Pärast tähendusrikast pausi küsisin ma:

«Aga miss Oliver? Tema pettumus ja mure ei tähenda teile midagi?»

«Miss Oliver on alati olnud austajatest ja kosilastest ümbritsetud. Ei möödu ühte kuudki, kui mu kuju ta südamest kustunud on. Ta unustab minu ja abiellub arvatavasti inimesega, kes teeb ta õnnelikumaks kui mina seda suudaksin.»

«Te kõnelete küll külmavereliselt, aga te ise kannatate selle all. Te olete nii otsa jäänud.»

«Ei. Kui ma veidi kõhnunud olen, siis on see erutusest tuleviku pärast, mis ei ole ikka veel kindel, kuna mu ärasõitu pidevalt edasi lükatakse. Alles täna hommikul sain ma teate, et mu asemik, kelle saabumist ma juba ammu ootan, ei sõida enne kolme kuud kohale. Kes teab, võib-olla venivad need kolm kuud pooleks aastaks.»

«Iga kord, kui miss Oliver klassi tuleb, hakkate te värisema ja punastate.»

Jälle vilksatas ta näos imestus. Ta polnud vist kujutlenud, et naine mehega sel kombel kõnelda söandaks. Mis puutub minusse, siis tundsin end sedaliiki vestluses täiesti kodus. Tugeva tahtejõuga, kinniste ja ka peenutsevate inimeste seltskonnas, olgu need siis mehed või naised, ei saanud ma rahu enne, kui olin konventsionaalsustõkke purustanud, üle usaldusläve astunud ja otse nende südame kolde ääres koha saavutanud.

«Olete teie aga originaalne ja mehine,» ütles ta. «Teil on

julge süda ja läbitungiv pilk. Aga lubage mul kinnitada, et te minu tundeid osalt valesti tõlgitsete. Teie peate neid sügavamaks ja tugevamaks kui nad tegelikult on. Te omistate mulle sümpaatiatunde, milleks ma pole võimeline. Kui ma punastan ja miss Oliveri ees värisen, siis ei ole mul sellepärast endast kahju. Ma põlastan oma nõrkust. Tean, et see on madal, sest see on ihulik erutus, mitte aga hingeline vapustus. Minu hing on kindel nagu kalju rahutu mere sügavuses. Teadke, et ma olen külm ja halastamatu inimene.»

Ma naeratasin umbusklikult.

«Te vallutasite mu usalduse tormijooksuga,» jätkas ta, «ja nüüd on ta teie teenistuses. Kui minult heita vaimuliku ametirüü, millega ristiusk inimlikke nõrkusi varjab, osutun oma loomult kalgiks, halastamatuks ning auahneks inimeseks. Kõikidest tunnetest on ainult loomulikul kiindumisel mu üle püsiv võim. Minu juhiseks on mõistus, mitte tunded, ja mu auahnus, soov tõusta kõrgemale, korda saata rohkem kui teised, ei tunne piire. Ma austan inimestes kannatlikkust, visadust, töökust ja andekust, sest need on vahendid, millega suurte tegude ning kõrgete tippudeni jõutakse. Teie tegevust jälgin ma huviga, sest pean teid tööka, korraliku ja energilise naise musterkujuks, ja seda sugugi mitte sellepärast, et ma sügavasti kaasa tunneksin sellele, mida olete pidanud läbi elama ja mille all te veel praegugi kannatate.»

«Te kujutate endast paganausu filosoofi,» ütlesin ma.

«Ei. Minu ja filosoofide-deistide vahel on suur erinevus — mina usun evangeeliumi. Te eksisite epiteediga. Mina ei ole paganausu, vaid ristiusu filosoof — käin Jeesuse õpetuse järgi. Tema jüngrina võtan omaks Tema õpetuse puhtast hingest, halastusest ja andeksandmisest. Ma pooldan Ta õpetust ja olen tõotanud seda levitada. Kuna ma juba nooruses religioonile andusin, on see mu loomuomadusi nõnda ka kujundanud: nõrgast loomuliku sümpaatia algeost on ta arendanud võimsa puu — ligimesearmastuse. Toorest inimlikust ausameelsusest on ta üles kasvatanud jumaliku õigluse sündsa tunde. Auahnusest, mis ihaldas võimu, et oma viletsat mina kuulsusega katta, on saanud püüe jumalariiki laiendada ning ristiusu lippu uute võitudega kroonida. Religioon on minu heaks palju teinud — ta on toore materjali minus vääristanud, mu iseloomu kujundanud ja karastanud. Ometi ei saanud ta mu olemusest välja juurida kõike ega saa seda enne, «kuni seesinane surelik enese peale võtab surematu põlve»*.»

---

* I Korintose raamat (15. ptk., 53. salm). *Tlk.*

Seda öelnud, võttis ta kübara, mis mu paleti kõrval laual asetses, ja heitis veel kord pilgu portreele.

«Ta on tõepoolest imekaunis,» pomises ta. «Temale on õigusega nimeks antud Maailma Roos*.»

«Kas ma tohin siis teile ühe säärase maalida?»

«*Cui bono*?** Ei.»

Ta kattis portree õhukese paberilehega, millele ma harilikult maalimisel oma kätt toetasin, et mitte kartongi ära määrida. Ei tea, mida ta sellel äkki nägi, kuid miski köitis ta tähelepanu. Ta haaras lehe, uuris selle serva ja heitis mulle iseäraliku ning mõistmatu pilgu — pilgu, mis oli terav ja läbitungiv nagu välk ja näis otsekui üles märkivat iga üksikasja mu kujus, näos ja kleidis. Ta suu paotus, nagu tahaks ta kõnelda, kuid ta ei lausunud sõnagi.

«Mis nüüd juhtus?» küsisin ma.

«Mitte midagi,» oli vastus, ja ma nägin, kuidas ta paberit kohale pannes sellelt kiiresti kitsa riba äärest ära rebis. See kadus kindasse. Rutuline peanoogutus, ja ta oligi läinud.

«No küll on lugu! See ületab juba igasuguse piiri!» hüüdsin ma.

Uurinud hoolega paberit, ei märganud ma sellel midagi peale mõne tumeda laigu, millel olin värvitooni katsetanud. Minutit-paar pingutasin oma aju selle mõistatuse kallal, kuid leidnud ta äraarvamatu olevat ja jõudnud veendumusele, et sellel ei saa mingit erilist tähtsust olla, heitsin ta peast ja olin selle peagi unustanud.

33. PEATÜKK

Kui mister St. John lahkus, hakkas lund sadama. Tuisk möllas terve öö ja järgmiselgi päeval jätkus tihe, kõikematev lumesadu. Õhtuks oli org lund täis tuisanud ja teed umbes. Sulgesin aknaluugid, panin mati vastu ust, et lund sisse ei tuiskaks, ja kohendasin tuld kaminas. Kui olin umbes tund aega kolde ees istunud ja lumetormi kumedat raevutsemist kuulanud, süütasin küünla, võtsin riiulilt «Marmioni» ja hakkasin seda lugema:

---

* Rosamond on ladinakeelse *rosa mundi* (maailma roos) inglispärane vorm. *Tlk.*

** Milleks? (lad. k.) *Tlk.*

«Päev Norhami järsule harjale astus,
kus lossid mäeveerul, all Tweed laias sängis
ja taamal Chevioti tukkuvad tipud;
kõik sedamaid kuldsesse karda kui kastus,
koit vägevail vallidel väreldes mängis,
lõid särama toredad tornid ja lipud.»

Kaunid värsid panid mind tuisku unustama.

Korraga kuulsin kõbinat. Arvasin, et tuul lõgistab linki. Aga ei — see oli St. John Rivers, kes, avanud ukse, ulguvast lumetormist ja jäisest pimedusest tuppa astus ning mu ette seisma jäi; mantel, mis ta kõrgekasvulist kuju kattis, oli üleni valge nagu jäämägi. Ma peaaegu kangestusin jahmatusest, sest sel õhtul ei olnud ma sealtpoolt umbetuisanud orgu ühtegi külalist oodanud.

«Kas on halbu uudiseid?» nõudsin ma. «Ons midagi juhtunud?»

«Ei. Kui kergesti te ärevusse satute!» vastas ta mantlit ära võttes ja seda ukse külge riputades. Seejärel pani ta mati, mille ta sissetulekul eemale oli lükanud, ukse vastu tagasi ja hakkas jalgadelt lund maha trampima.

«Ei jää muud üle kui teie puhas põrand ära määrida,» ütles ta, «teil aga tuleb mind vabandada.» Ta astus tulele ligemale. «Oli tükk tööd, enne kui siia jõudsin,» jätkas ta käsi tule kohal soojendades. «Kord vajusin juba rinnust saadik hange, õnneks aga oli lumi pehme.»

«Aga miks te siis tulite?» ei suutnud ma ütlemata jätta.

«Üsna ebakülalislahke küsimus. Aga kuna te küsisite, siis tahan ma ka vastata: lihtsalt sellepärast, et teiega veidi juttu ajada; tüdinesin oma tummadest raamatutest ja tühjadest tubadest ära. Peale selle põlen ma eilsest saadik kannatamatusest nagu inimene, kellele on pool juttu jutustatud ja kes järgmist osa ära oodata ei jõua.»

Ta võttis istet. Mulle meenus ta eilne kummaline käitumine enne äraminekut ja ma hakkasin juba kartma, et ta mõistusega ei ole kõik korras. Kui St. John on tõepoolest vaimuhaige, siis igatahes mitte rahutute ja ohtlike liigist. Kunagi polnud see ilus nägu rohkem sarnanenud marmorist raidkujuga kui nüüd. Ta lükkas lumest märjad juuksed laubalt eemale, kusjuures koldetuli ta kahvatut nägu tervenisti valgustas, ning oma kurvastuseks leidsin ma seal hoole või ka mure sügavaid jälgi. Ootasin, et ta ütleks midagi, millest ma vähemalt aru saaksin, aga ta istus vaikides, käsi vastu lõuga toetades, sõrm huultel, ja aina mõtles. Asjaolu, et ta käsi paistis niisama kõhnana ning kurnatuna kui ta nägugi,

riivas mind kuidagi eriliselt, ja mu südant valdas ootamatu kaastunne. Seepärast laususin:

«Tuleks ometi Diana või Mary teie juurde elama! Kui kahju, et te täiesti üksinda jäite! Teie ei hoolitse oma tervise eest põrmugi.»

«Mitte sugugi,» ütles ta, «aga kui tarvis, siis hoolitsen enda eest. Praegu olen ma terve. Mis mul siis viga on?»

See oli öeldud hooletu, hajameelse ükskõiksusega, mis näitas, et minu muretsemine oli tema arvates täiesti ülearune. Mul ei olnud midagi vastata.

Ta liigutas sõrme ülahuulel edasi-tagasi, unistav pilk hõõguvail sütel. Pidasin oma kohuseks jutulõnga ülal hoida, seepärast küsisin, ega talle uksest tõmbetuul peale ei puhu.

«Ei, ei,» vastas ta järsult ja kuidagi turtsakalt.

«Hea küll,» mõtlesin ma, «kui te kõnelda ei soovi, võite vaikida. Mina jätan teid rahule ja jätkan lugemist.»

Võtsin küünlal tahi madalamaks ja süvenesin uuesti «Marmioni» lugemisse. Varsti tegi St. John mingi liigutuse. Õtsekohe vaatasin üles: ta tõmbas taskust safianist kaantega taskuraamatu, võttis selle vahelt kirja, luges seda vaikides, pani paberilehe uuesti kokku, ja pistnud selle taskusse tagasi, jäi mõttesse. Võimatu oli mul säärast salapärast käitumist nähes raamatut edasi lugeda ja kannatlikult tummaks jääda. Turtsugu tema nii palju kui tahab, aga mina pidin kõnelema.

«Kas olete hiljuti Dianast või Maryst mingisuguseid teateid saanud?»

«Peale selle kirja, mida ma teile nädala eest näitasin, mitte mingisuguseid.»

«Kas teie isiklikesse kavatsustesse on mõnesuguseid muudatusi tulnud? Ega te ei pea Inglismaalt varem ära sõitma kui arvasite?»

«Kardan, et mitte. Säärast õnne mulle juba osaks ei lange.»

Jutt otsas, proovisin kõneainet muuta ja rääkida koolist ning oma õpilastest.

«Mary Garretti ema tervis on parem, ta oli täna hommikul jälle koolis. Järgmisel nädalal pidi mulle veel neli uut õpilast Foundry-close'ist juurde tulema — nad oleksid juba täna kohal olnud, aga tuisk ei lasknud läbi.»

«Nii?»

«Mister Oliver maksab kahe eest.»

«Tõesti?»

«Ta kavatseb jõulute ajal kogu koolile peo korraldada.»

«Tean.»

«Kas see on teie idee?»

«Ei.»

«Kelle siis?»

«Arvan, et tema tütre oma.»

«See on Rosamondi moodi, ta on väga hea südamega.»

«Jah.»

Uuesti järgnes paus. Kell lõi kaheksa. See näis St. Johni mõtteist äratavat. Ta muutis asendit, ajas end toolil sirgu ja vaatas mulle otsa.

«Jätke hetkeks lugemine ja istuge tulele ligemale,» sõnas ta.

Imestuse kasvades täitsin ta soovi.

«Poole tunni eest ütlesin ma, et ootan kannatamatusega jutustuse järge,» jätkas ta. «Järele mõelnud, leian aga, et on parem, kui ma ise endale jutustaja osa võtan ja teile kuulaja osa loovutan. Enne kui alustan, oleks aus teid ette hoiatada, et lugu võib teie kõrvus veidi kulununa tunduda. Kuid iganenud üksikasjad saavutavad sageli teatava värskuse, kui neid teise suust kuulda. Muide, olgu see lugu kulunud või uudne, peaasi, et on lühike.

Kakskümmend aastat tagasi armus vaene abikirikuõpetaja — nimi pole praegusel momendil tähtis — rikka mehe tütresse. Ka neiu armus noormehesse ja nad abiellusid, hoolimata pruudi omaste vastuseisust, kes otsekohe pärast laulatust temast lahti ütlesid. Ei möödunud kahte aastatki, kui see mõtlematult toiminud abielupaar suri. Praegu puhkavad nad külg külje kõrval ühise hauaplaadi all. Ma nägin nende hauda. See asub suures surnuaias, mis ümbritseb sünget, nõest mustunud vana katedraali kiiresti kasvanud tööstuslinnas *. . . shire'i krahvkonnas.

Neil jäi järele tütar, kelle kohe pärast sündimist Halastus oma rüppe võttis, mis oli külm nagu lumehang, millesse ma täna õhtul peaaegu mattuma pidin. Halastus viis orvu emapoolsete sugulaste rikkasse perekonda, kus teda kasvatas onunaine, kelle nimi oli (nüüd tulen ma nimede juurde) missis Reed Gatesheadist, — te võpatate? Kas kuulsite midagi? Küllap see oli ainult rott, kes kusagil pööningul krõbistab. Varem oli see hoone küün, enne kui ma ta koolimajaks ümber lasin ehitada, ja küünis elutseb tavaliselt ikka rotte. Edasi. Missis Reed pidas orbu kümme aastat enda juures. Kas lapsel oli seal hea või halb, ei tea ma ütelda, kuna ma pole sellest kuulnud. Pärast seda saatis missis Reed tütarlapse kohta, mida ka teie tunnete, kuna teie seal elasite, nimelt — Lowoodi vaestekooli. Nähtavasti tegi tütarlaps seal silmapaistvat karjääri, saades õpilasest õpetajaks nagu

teiegi... Mind hämmastab asjaolu, et teie ja tema mineviku vahel nii palju paralleele esineb. Ta lahkus peagi koolist, et minna guvernandiks, millise sammu suhtes teie saatused jällegi analoogilised on, ja võtta enda peale kellegi mister Rochesteri kasvandiku õpetamine.»

«Mister Rivers!» katkestasin ma teda.

«Ma aiman teie tundeid,» ütles ta, «kuid võtke ennast kokku, kuni ma lõpetan. Kuulake mind lõpuni! Mister Rochesteri isikust ei tea ma midagi peale ühe fakti — ta tegi noorele guvernandile austava abieluettepaneku. Altari ees aga tuli ilmsiks, et tal on naine, ja kuigi viimane on vaimuhaige, on ta elus.

Missugused olid mister Rochesteri hilisemad ettepanekud ja käitumine, võib ainult oletada. Siis aga juhtus midagi: guvernanti tuli ametlikult otsima hakata, kuna selgus, et ta on kadunud. Mitte keegi ei teadnud, kuhu ja kuidas. Ta oli öösel Thornfield-hallist lahkunud. Kõik katsed teda leida osutusid tagajärjetuks: kogu ümbruskond otsiti läbi, kuid midagi ei õnnestunud teada saada. Hiljem aga muutus ülesleidmine tõsiseks küsimuseks. Kuulutused saadeti igasse ajalehte, ja ka mina sain ühelt advokaadilt, kelleltki mister Briggsilt, kirja, milles ta mulle teatab loo üksikasju, nagu ma nendest äsja teilegi jutustasin. Kas pole ebatavaline lugu?»

«Ütelge mulle ainult ühte,» palusin ma, «ja kuna te niikuinii kõike teate, võite te ka selle peale kindlasti vastata. Kuidas on lugu mister Rochesteriga? Kus ta on? Mis ta teeb? On ta terve?»

«Mis mister Rochesterisse puutub, ei tea ma midagi. Kirjas mainitakse teda ainult seoses petisliku, seadusevastase katsega, millest ma juba rääkisin. Pigem küsige guvernandi nime, küsige, mis teda põgenema sundis!»

«Kas siis keegi pole Thornfieldis käinud? Mitte keegi mister Rochesteri näinud?»

«Vist mitte.»

«Aga temale ometi kirjutatakse?»

«Muidugi.»

«Ja mida ta vastas? Kellel on tema kirju?»

«Mister Briggs teatab, et vastus ta järelepärimistele pole saadud mister Rochesterilt, vaid ühelt daamilt. Kirjale on alla kirjutanud Alice Fairfax.»

Mul hakkas jahmatusest külm. Mu halvimad kartused osutusid tõenäoliselt õigeks: mister Rochester oli Inglismaalt lahkunud ja oma mitte-millestki-hoolivas meeleheites kihutanud kontinendile, kus ta varem oli peatunud. Millise uinutava vahendi oma rasketele kannatustele, millise objekti oma leegitsevale kirele ta leidnud oli? Ma ei julgenud sellele küsimusele vastata. Oo, mu vaene peremees — peaaegu minu mees, keda olin sageli kutsunud oma kalliks Edwardiks!

«Arvatavasti oli ta halb inimene,» tähendas mister Rivers.

«Teie ei tunne teda — ärge tehke tema kohta mingeid oletusi,» ütlesin ägedalt.

«Väga hea,» vastas ta vaikselt. «Minu mõtted on sootuks millegi muuga seotud kui tema isikuga. Tahan oma jutu lõpuni jutustada. Kuna teie ise guvernandi nime ei küsi, pean ma seda omal algatusel ütlema. Oodake! mul on ta siinsamas — alati on hea, kui tähtsad asjad on olemas kirjalikult, ilusti must valgel.»

Ta võttis uuesti taskuraamatu välja, lehitses seda ja võttis sealt vahelt rebitud pabeririba. Ultramariini- ja kinaveriplekkide järgi tundsin selles ära eile tema näpatud paberilehenurga. Tõusnud püsti, hoidis ta seda mu silme ees, ja ma lugesin oma käega kirjutatud tušikirjas sõnu Jane Eyre, mis oli kahtlemata hetkelise hajameelsuse tulemus.

«Briggs kirjutas mulle Jane Eyre'ist,» ütles ta, «ja kuulutustes otsitakse samuti Jane Eyre'i. Mina aga tunnen Jane Elliotti. Tunnistan, et mul oli teatav kahtlus tekkinud, aga alles eile õhtul sai sellest veendumus. Te tunnistate oma nime ja loobute pseudonüümist?»

«Jah, jah. Aga kus mister Briggs on? Võib-olla et tema teab mister Rochesterist rohkem kui teie?»

«Briggs on Londonis. Vaevalt, et ta teie peremehest midagi teab, sest see isik ei olnud mister Rochester, kelle vastu ta huvi tundis. Muide, te tegelete tühiste küsimustega ja unustate asja tõelise tuuma: te ei küsigi, miks mister Briggs teid otsis — mida ta teist tahtis.»

«Mida ta siis tahtis?»

«Ainult teile teatada, et teie onu mister Eyre Madeiras suri ja kogu oma varanduse teile pärandas. Nüüd olete te rikas — see oligi kõik, muud mitte midagi.»

«Mina! Rikas?»

«Jah, teie olete rikas — suure varanduse pärija.»

Järgnes vaikus.

«Enesestki-mõista tuleb teil oma identsust tõestada,» jätkas St. John, «aga see samm ei valmista mingeid raskusi. Seejärel võite viivitamatult päranduse valdajaks saada. Kogu varandus on investeeritud inglise naeltes. Briggsi käes on testament ja vajalikud dokumendid.»

Oli see vast üllatus! Ühe hetkega rikkaks saada, lugeja, on tore — tõepoolest suurepärane! Aga ühtlasi on see olu-

kord, mida inimene otsekohe ei taipa ega oska sellest järelikult ka silmapilkset rõõmu tunda. Peale selle on elus teisigi elamusi, mis inimest erutavad ja sügavamini haaravad kui raha. Rikkus — see on midagi materiaalset, midagi reaalsest maailmast, milles pole midagi ideaalset. Kõik, mis sellega seotud, on kaine ja asjalik ning taolised on ka vastavad tundeavaldused. Inimene ei hüppa heastmeelest lakke ega hõiska, kui ta kuuleb, et on varanduse omanikuks saanud. Ta hakkab mõtlema sellega kaasuvale vastutusele ja pead murdma, mida rahaga peale hakata. Kindla rahulolu baasil tekivad mured, me ohjeldame ennast ning mõtiskleme oma õnnest tõsisel ilmel.

Pealegi on sõnad «testament» ja «pärandus» seotud sõnadega «surm» ja «matus». Mu onu, mu ainuke sugulane, oli surnud. Sellest ajast peale, kui ma tema olemasolust teada olin saanud, hellitasin oma südames lootust teda ühel päeval näha — nüüd aga polnud selleks enam iialgi võimalust. Ja raha ei saabunud mulle koos minuga rõõmustava perekonna keskel, vaid minule — üksikule. Kahtlemata on pärandamine suur heategu. Ja kas ei ole õnn iseseisvaks saada? Jah, seda ta on, ja — s e e mõte paisutas mu südant rõõmu pärast.

«Lõpuks tõstsite pead,» ütles mister Rivers. «Mõtlesin juba, et te vaatasite Meduusale* silma ja olete kiviks muutunud, — võib-olla küsite nüüd ka, kui suur teie varandus on?»

«Kui suur see on?»

«Oo, tühine! Pole kõneväärtki — kakskümmend tuhat naela, aga mis see siis ära ei ole!»

«Kakskümmend tuhat naela?»

See oli uus üllatus — olin arvanud, et neli või viis tuhat. Uudis tegi mu hetkeks sõna tõsises mõttes hingetuks. Mister St. John, keda ma senini kordagi naermas polnud kuulnud, puhkes naerma.

«Kui te oleksite kellegi mõrvanud ja mina teile teatanud, et kuritegu on paljastatud, oleks teie jahmatus vaevu suurem olnud.»

«See on suur summa — kas teie ei arva, et see võiks eksitus olla?»

«Mitte mingisugust eksitust.»

«Võib-olla lugesite numbreid valesti — võib-olla oli kaks tuhat?»

«Summa on kirjutatud sõnades, mitte numbritega — kakskümmend tuhat.»

Tundsin end inimesena, kes on tohutu näljasena istunud

* naiskoletis kreeka mütoloogias. *Tlk.*

üksinda pidulauda, mis on kaetud sajale. Nüüd tõusis mister Rivers üles ja ajas mantli selga.

«Kui ei oleks nii tormine öö,» sõnas ta, «saadaksin teile Hannah' seltsiks, sest te näite nii meeleheitlikult õnnetuna, et ma ei julge teid üksinda jätta. Aga Hannah vaeseke ei suuda läbi nende lumehangede sumada nagu mina, temal nii pikki koibi ei ole. Seetõttu pean teid te muredega üksi jätma. Head ööd!»

Ta käsi oli ukselingil. Äkki turgatas mulle midagi pähe.

«Pidage, üks hetk!» hüüdsin ma.

«Mis on?»

«Ma ei suuda mõista, miks mister Briggs minust just teile kirjutas. Ja kuidas ta teadis või kuidas ta üldse selle peale tuli, et teie, kes te säärases kõrvalises kohas elate, teda minu ülesotsimisel aidata võite?»

«Oo, mina olen ju vaimulik,» ütles St. John, «ja hingekarjase poole pöördutakse sageli kõige ebatavalisemate küsimustega.»

Jälle lõksatas ukselink.

«Ei, see vastus mind ei rahulda!» hüüdsin ma. Tegelikult oligi ta rutakas ja ebaselges vastuses midagi, mis selle asemel et mind rahuldada, mu uudishimu veelgi kõrgemale kruvis. «See on väga salapärane lugu,» lisasin ma, «ma pean sellest rohkem teada saama.»

«Teine kord.»

«Ei, täna — juba täna!» sulgesin tal tee.

Ta oli hämmastunud.

«Te ei lähe enne mitte kuhugi, kui olete mulle kõik ära rääkinud,» ütlesin ma.

«Ma praegu kuidagi ei tahaks.»

«Rääkige — te peate rääkima!»

«Tahaksin, et Diana või Mary teid sellest informeeriksid.»

Kahtlemata kruvisid need vastuväited mu huvi haripunktini. Ma pidin seletuse saama — ja viivitamata. Ütlesin talle seda.

«Aga te teate, et ma olen paindumatu iseloomuga mees,» ütles ta, «mind on raske veenda.»

«Ja mina paindumatu iseloomuga naine — mina ei lase oma soovi rahuldamata jätta.»

«Peale selle olen ma külmavereline ja mind ei sütita mitte mingisugune ägedus,» jätkas ta.

«Mina aga tulise loomuga ja tuli sulatab jää. Kaminasoojus on teie mantlilt kõik lume ära sulatanud ja mu põranda märjaks teinud. Nüüd näeb see välja nagu porine külatänav.

Mister Rivers, kui te tahate, et mä teile selle suure kuriteo andestan, et te mu puhta köögipõranda ära määrisite, siis öelge mulle, mida ma ütelda palusin.»

«Noh, heakene küll,» ütles ta, «annan järele, ja mitte niivõrd teie tulisuse kui teie kõigutamatuse pärast, sest ka veetilgad uuristavad kivisse augu. Pealegi saate sellest varem või hiljem niikuinii teada. Teie nimi on Jane Eyre?»

«Muidugi. See on juba kindlaks tehtud.»

«Võib-olla olete märganud, et ma olen teie nimekaim? Mu täielik nimi on St. John Eyre Rivers.»

«Ei, tõesti mitte! Nüüd meenub mulle, et nägin E-tähte teie initsiaalides, mis olid teil kirjutatud raamatuisse, mida mulle lugeda andsite. Aga mul ei tulnud ette küsida, mida see tähendab. Aga mis siis? Ega teie . . .»

Jätsin lause pooleli. Ma ei julgenud endas hellitada, veel enam sõnades väljendada mõtet, mis mu peast äkki läbi sähvatas, siis tugevnes ja hetke pärast kindlaks veendumuseks muutus. Üksikud asjaolud kuhjusid, liitusid ja reastusid. Ahel, mis senini oli lebanud lülide vormitu kuhjana, tõmbus sirgeks. Iga lüli sobis suurepäraselt, seos üksikosade vahel oli täielik. Sisemine vaist ütles mulle, kuidas lood on, enne kui St. John sõnagi lausuda jõudis. Aga ma ei või lugejalt sedasama intuitiivset taipamist nõuda, seepärast pean St. Johni seletust kordama.

«Minu ema nimi oli Eyre. Tal oli kaks venda: üks — vaimulik, kes abiellus miss Jane Reediga Gatesheadist, teine — John Eyre, skvaier ja kaupmees, kes viimasel ajal elas Funchalis, Madeiras. Mister Briggs, mister Eyre'i advokaat, kirjutas meile möödunud augustis onu surmast ja teatas, et onu oli kogu oma varanduse vaimulikust venna orvust tütrele pärandanud, minnes meist mööda tema ja isa vahelise tüli tõttu, mida kumbki teineteisele ei andestanud. Mõne nädala eest kirjutas mister Briggs meile uuesti, teatades, et pärija on kadunud, ja küsis, kas meie temast midagi ei tea. Nimi, mille te kogemata paberilehele olite kirjutanud, aitas mind teie leidmisel. Kõigest ülejäänust te juba teate.»

Uuesti asutas ta ära minema, kuid ma toetusin seljaga kindlalt vastu ust.

«Laske mind kõnelda,» ütlesin ma, «andke mulle mahti hinge tõmmata ja pisutki järele mõelda.» Jäin vait. Müts käes, seisis ta rahulikult mu ees. Hakkasin järeldusi tegema:

«Teie ema oli minu isa õde?»

«Jah.»

«Järelikult — minu tädi?»

Ta kummardas vastuseks.

«Minu onu John oli ka teie onu John? Teie, Diana ja Mary olete tema õelapsed, nagu mina olen tema vennatütar?»

«Kahtlemata.»

«Teie kolm — olete siis mu nõod, sest meie soontes voolab sugulasveri?»

«Jah, meie oleme nõod.»

Ma silmitsesin teda. Mulle tundus, nagu oleksin leidnud venna, kelle peale võin uhke olla, keda armastada, ja kaks õde, kelle iseloomuomadused minus esile kutsusid võltsimatu kiindumuse ja imetluse juba me esimesel kohtumisel. Need kaks neidu, keda ma Moor-house'i madala võretatud köögiakna kõrval märjal rohul põlvitades meeleheite ja huviga olin vaadelnud, olid mu lähedased sugulased. Ja see noor väärikas džentelmen, kes oli mu seal oma ukseläve eest suremas leidnud, osutus mu veresugulaseks. Milline ainulaadne avastus üksildasele, õnnetule olendile! See oli tõeline varandus! Varandus südamele! Puhaste soojade tunnete varaait! See õnnestas, sütitas, pani rõõmust särama — mitte nagu kullakoorem, mis on küll omamoodi tore ja teretulnud nähtus, kuid oma materiaalsuse tõttu kainestav. Haaratud äkilisest rõõmusööstist, plaksutasin ma käsi — mu süda tagus ärevusest, närvid läbielatust pinevil.

«Oh, küll ma olen rõõmus! Küll ma olen rõõmus!» hüüdsin ma.

St. John naeratas.

«Kas ma ei öelnud teile, et te unustate asja olulised küljed ja tunnete huvi tühiste vastu?» märkis ta. «Kui tõsiseks te tõmbusite, kui ma teile teatasin, et olete suure varanduse pärinud, nüüd aga olete üsna tähtsusetu asjaolu tõttu rõõmust meeletu.»

«Tähtsusetu? Teile võib see tähtsusetu olla, sest teil on õed. Teie muidugi ei pruugi oma nõost hoolida, kuid minul ei ole senini kedagi olnud, nüüd aga on mulle äkki kolm sugulast — või kaks, kui teie ei suvatse ennast nende hulka lugeda — otsekui taevast sadanud. Kordan veel kord, ma olen südamest rõõmus.»

Kõndisin toas kiiresti edasi-tagasi. Siis peatusin, sest olin pooleldi lämbumas mõtetest, mis tekkisid kiiremini kui ma neid tabada, mõista ja reastada suutsin, — mõtted sellest, mis kõik võiks, peaks ja kindlasti hakkab olema, ja seda veel kõige lähemal ajal. Vaatasin tühjale seinale: see näis mulle taevana, mis oli täis siravaid tähti — igaüks neist valgustas mu uusi kavatsusi ja uusi rõõme. Nüüd võisin ma nende heategu tasuda, kes mu elu olid päästnud ja keda ma

senini ainult tühjade kätega olin armastanud. Nemad olid kitsikuses — mina võisin neid sellest vabastada; nemad olid üksteisest lahutatud — mina võiksin neid ühendada; iseseisvus ja rikkus, mis mulle osaks olid langenud, võiksid niisamahästi ka neile kuuluda. Eks olnud meid neli? Kakskümmend tuhat naela neljaks jaotatult teeb igaühele viis tuhat naela — ülearugi minu jaoks ning piisavalt õigluse jaluleseadmiseks ja üldise heaolu kindlustamiseks. Nüüd rikkus mind enam ei rõhunud, nüüd ei tähendanud see enam pärandatud rahaühikuid, vaid elu, lootusi ja rõõmu.

Ma ei tea, mis nägu ma olin, kui säärased mõtted mind otse tormijooksuga vallutasid, kuid varsti märkasin ma, et mister Rivers oli mulle tooli toonud, püüdes hellalt mind istuma sundida. Ta soovitas mul rahuneda. Põlgasin seda kaudset vihjet abitusele ja meeltesegadusele, lükkasin ta käe oma õlalt ja hakkasin uuesti toas ringi kõndima.

«Homme kirjutage Dianale ja Maryle,» ütlesin ma, «ja öelge neile, et nad otsekohe koju sõidaksid. Diana rääkis, et nad mõlemad peaksid ennast rikkaks, kui neil oleks tuhat naela; tähendab, viiest tuhandest piisaks neile suurepäraselt.»

«Öelge, kust ma teile klaasi vett saaksin,» sõnas St. John, «püüdke ennast kokku võtta ja rahuneda!»

«Rumalus! Ja mis mõju võiks pärandus teile avaldada? Kas ta hoiaks teid Inglismaalt ära sõitmast, paneks teid miss Oliveriga abielluma ja elama lihtsureliku kombel?»

«Te sonite. Teil on peas kõik segamini. Nähtavasti teatasin teile selle uudise liiga äkki. See on teid täielikult roopast välja löönud.»

«Mister Rivers! Ma lähen juba kannatamatuks. Mina olen täie mõistusega, aga see olete teie, kes ei saa või ei taha minust aru saada.»

«Võib-olla mõistaksin teid paremini, kui te veidi lähemalt seletaksite.»

«Seletada? Mis siin seletada on? See on ju selge, et kui küsimuse all olev summa, kakskümmend tuhat naela, meie onu ühe õepoja, kahe õe- ja ühe vennatütre vahel võrdselt ära jagada, langeks igaühele viis tuhat naela. Mida mina tahan, on see, et te oma õdedele kirjutaksite ja teataksite, et nad on päranduse saanud.»

«Tahtsite öelda, et teie olete saanud.»

«Ma juba selgitasin teile oma seisukoha, ja oma otsust mina ei muuda. Ma ei ole hoolimatu ega isekas, sõge ega ülekohtune, kiuslik ega tänamatu inimene. Olen otsustanud, et tahan endale saada kodukolde ja omaksed. Mulle meeldib

Moor-house ja ma tahan Moor-house'is elada; ma armastan Dianat ja Maryt ja ma tahan eluksajaks nendele lähedaseks jääda. Viis tuhat naela rõõmustab ja rahuldab mind, kakskümmend tuhat aga piinaks ja rõhuks, sest need kakskümmend tuhat ei oleks õiguse järgi minu omad, kuigi nad mulle seaduslikult sülle langesid. Sellepärast annan teile selle osa, mis mulle täiesti ülearune on. Vastuseis ja arutamine on üleliigsed; parem lepime kohe omavahel kokku ja otsustame selle siinsamas.»

«Te toimite esimese impulsi mõjul. Te peate endale mõne päeva mõtlemisaega võtma, et kõike rahulikult kaaluda, enne kui te sõnu tõsiselt võib võtta.»

«Oo, kui te ainult mu siiruses kahtlete, siis olen ma rahul. Aga te mõistate, et mu otsus on õiglane?»

«Teataval määral võib see ju õiglane olla, aga kõikide tavadega vastuolus. Pealegi on teil täielik õigus kogu varandusele. Mu onu oli selle oma tööga kogunud, ja tal olid vabad käed pärandada oma varandus sellele, kellele soovis, — nojah, ja ta pärandas kõik teile. Pealegi lubab igasugune õiglustunne teid seda pärandust vastu võtta, kusjuures te võite puhta südametunnistusega seda tervenisti enda omaks pidada.»

«Minule,» ütlesin ma, «on see niihästi tunnete kui ka südametunnistuse asi, ja ma tahan seekord oma tunnetele vaba voli anda, sest mul on nii harva võimalust olnud seda teha. Kui te mulle ka vastu vaidleksite, mind veenda püüaksite ja kas või terve aasta oma jutuga tüütaksite, ei loobuks ma oma kujuteldavast rõõmust, et võin osaliseltki minule osutatud hindamatut heategu tasuda ja võita endale sõbrad eluksajaks.»

«Nüüd te mõtlete nõnda,» nõustus St. John, «kuna te veel ei tea, mis tähendab rikas olla ja rikkusest rõõmu tunda. Te ei oska veel kujutleda, mida teile kakskümmend tuhat naela annavad, millise seltskondliku positsiooni te saavutada võite, millised väljavaated teile avanevad, te ei oska . . .»

«Ja teie,» segasin vahele, «ei oska üldse kujutleda, kui väga ma vennaliku ja õeliku armastuse järele igatsen. Mul ei ole kunagi kodu olnud, mitte kunagi vendi ega õdesid, nüüd tahan ja pean nad saama. Aga teile on võib-olla vastumeelt mind oma õeks tunnistada?»

«Jane, ma tahan teile vennaks ja mu õed teile õeks olla, ilma et teil tarvis oleks selle eest oma õigusi ohverdada.»

«Vend? Jah — tuhandete penikoormate kaugusel. Õed? — võõraste juures orjamas. Ja mina üksi rikas — ahminud endale kogu kulla, mille pärast ma vaeva pole näinud ega

seda millegagi ära teeninud! Teie aga ilma pennita. Haruldane võrdsus ja vennalikkus! Lähedane sõprus ja palav kiindumus!»

«Aga, Jane, teie igatsus perekondlike sidemete, kodukolde ja õnne järele võivad ka teisiti täide minna kui sel moel, nagu teie seda kujutlete. Te võite abielluda.»

«Jällegi rumalus! Abielluda! Mina ei taha ega kavatse iialgi abielluda.»

«Kas see pole liiga julgelt öeldud? Säärane hasartne kinnitus tõendab, et te olete ülimalt ärritatud.»

«See ei ole sugugi liiga julgelt öeldud: ma tean, mida tunnen ja kui vastumeelne on mulle paljas mõte abiellumisest. Mitte keegi ei abielluks minuga armastusest, ja olla ainult varandusliku spekulatsiooni objektiks — ei! Ma ei taha enda kõrvale võõrast, ebasümpaatset, iseloomult erinevat, tahan, et see inimene oleks mulle omane, niisugune, kellega mul ühesugused mõtted ja tunded oleksid. Öelge veel kord, et tahate mulle vennaks olla; kui te neid sõnu ennist laususite, tundsin end nii rahulikuna ja õnnelikuna. Korrake neid veel, kui võite, ja siiralt!»

«Mõtlen, et võin. Olen alati oma õdesid armastanud ja ma tean, millel mu armastus põhineb. Austan vaimuandeid ja imetlen oskusi. Ka teil on mõtteiseseisvust ja põhimõtete kindlust, teie maitse ja harjumused meenutavad mulle Diana ja Mary omi ning teie seltskond on mulle alati meeldiv olnud, sest vestlusest teiega olen ma mitmelgi korral jõuduandvat lohutust leidnud. Ma tunnen, et võin teile lihtsalt ja loomulikult oma südames ruumi teha — teile kui oma kolmandale ja noorimale õele.»

«Tänan, sellest jätkub mulle tänaseks. Nüüd oleks parem, kui te ära läheksite, sest kui te kauemaks jääte, võite mind uuesti oma kõhkluse ja uskmatusega vihastada.»

«Aga kool, miss Eyre? Arvatavasti tuleb see nüüd sulgeda?»

«Ei, ma jään edasi õpetajaks, senikaua kui te mulle asendaja leiate.»

Ta naeratas heakskiitvalt. Siis surusime teineteisel kätt ja ta lahkus.

Mul ei tarvitse jutustada üksikasju edasisest võitlusest, mida mul tuli pidada, ega kirjeldada argumente, mida ma kasutasin, et nad minu pärandi jagamise plaaniga nõustuksid. Ehkki mu ülesanne polnud lihtne, oli mu otsus kõigutamatu. Ja kui mu sugulased nägid, et ma tõsiselt ning vankumatult olin otsustanud varanduse võrdselt ära jagada (küllap nad oma südame sügavuses mõistsid selle kavatsuse

õiguslikkust ja oleksid minu asemel täpselt niisamuti toiminud), nõustusid nad lõpuks sellega, et küsimus läheb otsustamiseks arbitraaži. Kohtunikeks valiti mister Oliver ja keegi kogenud advokaat, kes mõlemad minu seisukohta toetasid. Olin oma tahtmise saavutanud. Pärandi jagamise aktid koostatud, olime St. Johni, Diana ja Maryga eluksajaks küllaldase jõukusega kindlustatud.

34. PEATÜKK

Enne jõuluid olid kõik ametlikud asjaajamised lõpetatud. Lähenesid suured pühad. Ma lasin oma õpilased vaheaega veetma ja hoolitsesin selle eest, et nad meie lahkumise puhul ilma kingitusteta ei jääks. Õnn teeb inimese imeliselt heldekäeliseks — anda kas või natukenegi, sellal kui ise oleme saanud palju, tähendab vaid oma pulbitsevaile ja ülekeevatele tunnetele väljapääsu võimaldada. Juba ammu olin rõõmuga märganud, et paljud mu tahumatuist õpilastest olid mind armastama hakanud. Nendega jumalaga jättes veendusin selles veelgi kindlamini, sest nad väljendasid oma kiindumust lihtsalt ja siiralt. Tundsin ülimat headmeelt, et olin nende avalais südameis mingisuguse koha võitnud, ja lubasin neile, et tulevikus tahan iga nädal kord kooli tulla ja neile ühe tunni anda.

Mister Rivers saabus parajasti siis, kui olin õpilased üles rivistanud, nüüd juba arvult kuuskümmend, nad üle vaadanud ja vabaks lasknud. Koolimaja lukutanud, seisin ma, võti käes, ja vahetasin veel viimaseid hüvastijätusõnu oma parimate õpilastega. Need olid viisakad, tagasihoidlikud ja arukad noored neiud, nagu neid ainult inglise talupoegade perekondades võib leida. See on küll julgelt öeldud, kuid lõppude-lõpuks on inglise talupojad ikkagi haritumad, parema kasvatuse saanud ja enesest rohkem lugupidavad kui talupojad mistahes teisel maal Euroopas. Ma olen hiljem *paysannes** ja *Bäuerinnen*** kohanud, kuid arukamadki nende hulgast paistsid rumalad, jämedakoelised ja töntsid olevat, võrreldes minu tüdrukutega Mortoni külast.

«Kas teile ei tundu, et olete pooleaastase pingutava õpetamise eest tõelise tasu saanud?» küsis mister Rivers, kui õpilased lahkunud olid. «Kas teid ei rõõmusta teadmine, et olete neile oma tööga palju kasu toonud?»

---

* talunaisi (pr. k.). *Tlk.*
** talunaisi (sks. k.). *Tlk.*

«Kahtlemata.»

«Ja sealjuures olete te ainult mõned kuud töötanud! Kas pole see elu õieti elatud, mis on pühendatud oma ligimeste vaimsele täiustamisele?»

«Jah,» vastasin ma, «kuid ma ei taha ennast sellega eluksajaks siduda. Tahan rõõmu tunda omaenese vaimuannetest, mitte ainult arendada teiste omi. Praegu avanebki mul selline võimalus. Ärge tuletage mulle enam kooli meelde; ma olen oma töö lõpetanud ja tahan täielikult pühi pidada.»

Ta nägu tõsines.

«Mis nüüd? Millest see äkiline innukas ettevõtlikkus? Mida te tegema kavatsete hakata?»

«Tegutseda — olla nii toimekas kui vähegi võimalik. Kõigepealt tahan paluda, et te Hannah' vabaks annaksite ja endale teise teenija otsiksite.»

«Kas teil on teda tarvis?»

«Jah. Las ta tuleb minuga Moor-house'i. Diana ja Mary jõuavad koju nädala pärast, aga ma tahan, et kõik enne nende saabumist valmis oleks.»

«Mõistan. Mina arvasin, et te kuhugi huvireisile ruttate. Nõnda on parem. Muidugi annan ma teile Hannah abiks.»

«Öelge talle, et ta siis homseks valmis oleks. Siin on teile koolimaja võti ja homme hommikul annan üle ka oma majakese võtme.»

St. John võttis võtme vastu.

«Te annate selle nii kerge südamega ära,» ütles ta. «Ma ei taipa päriselt te hea tuju põhjust, sest ma ei tea, missuguse tegevuse olete endale valinud selle asemel, millest te loobuda otsustasite. Missugune võiks nüüd olla teie elu eesmärk, ülesanded, millele õhutab teid auahnus?»

«Mu esimene ülesanne on pahupidi pöörata — kas te mõistate selle väljendi jõudu? —, pahupidi pöörata kogu Moor-house pööningust keldrini. Mu järgmine ülesanne on pooni-misvaha, õli ja arutu hulga riidekangaste abil tubadele niisuguse välimuse andmine, et kõik nendes säraks ja nagu uus oleks. Kolmandaks tahan iga tooli, laua, voodi ja vaiba otse matemaatilise täpsusega jälle tagasi oma kohale asetada. Seejärel kavatsen teid söe- ja turbatagavarade suhtes peaaegu laostada, et lasta kaminail vahetpidamata igas toas põleda. Ja lõpuks — nendel kahel päeval, mis siis veel teie õdede saabumiseni on jäänud, hakkame Hannah'ga mune kloppima, korinte puhastama, vürtse riivima, jõulukooke küpsetama, pirukatäidiste jaoks aineid kokku kuhjama ja läbi viima teisi kulinaariasse puutuvaid pidulikke toiminguid, millest teiesugusele asjatundmatule sõnad ainult ligikaudse

kujutluse saavad anda. Lühidalt — mu eesmärk on Diana ja Mary jaoks kõik enne järgmist neljapäeva eeskujulikult korda seada, ja mu auahnus õhutab mind püüdele valmistada neile ideaalne vastuvõtt.»

St. John naeratas, kuid ta polnud rahul.

«See kõik on momendil väga hea,» ütles ta, «aga tõsiselt kõneldes loodan ma, et kui teie esimene vaimustusetuhin möödas on, pöörate oma pilgud millegi kõrgema poole kui seda on koduarmastus ja majapidamisrõõmud.»

«Need on kõige toredamad asjad maailmas!» sõnasin sekka.

«Ei, Jane, ei. Maapealne elu pole mõeldud rõõmude nautimiseks ja ärge püüdkegi teda selleks teha. Ta ei ole ka puhkuseks, seepärast ärge anduge jõudeolekule.»

«Vastupidi, mina kavatsen ju tegutseda.»

«Jane, praegu on see kõik vabandatav. Annan teile kaks kuud aega põhjalikult oma uut olukorda nautida ja äsjaleitud sugulussidemeist rõõmu tunda. Siis aga hakkate Moor-house'is, Mortonis ja mu õdede seltskonnas loodetavasti igavust tundma ja teid ei rahulda enam ei omaenese heaolu ega tsiviliseeritud maailma külluslikud meelelised mugavused. Ei usu, et teis peituv energia teile rahu annab.»

Vaatasin imestunult üles.

«St. John,» ütlesin ma, «minu arvates on see teist lausa patt nõnda rääkida. Kavatsen rahul olla nagu kuninganna, aga teie püüate mu hinge rahutuseseemet külvata. Milleks?»

«Selleks, et te oma vaimuandeid, millega Jumal teid on õnnistanud, õieti ära kasutaksite, sest nende eest tuleb teil ühel heal päeval aru anda. Jane, ma hoiatan ette, et ma hakkan teid teraselt ja murelikult jälgima ning püüan te ülemäärast tulisust, millega te tühistesse koduröömudesse sukeldute, vähehaaval ohjeldada. Ärge rippuge nii hingega lihalike sidemete küljes, ärge pillake oma andeid ajalikele asjadele, vaid säilitage oma püsivus ja vaimustus väärtuslikuma eesmärgi jaoks. Kas te kuulete mind, Jane?»

«Jah, aga see kõik on mulle nagu hiina keel! Ma tunnen, et mul on täielik õigus õnnelik olla, ja ma t a h a n olla õnnelik. Head aega!»

Ja ma olin Moor-house'is õnnelik. Töötasin palavikuliselt ja seda tegi ka Hannah. Talle meeldis, et ma võisin majas, kus kõik oli pahupidi pööratud, keset kõige kiiremaid askeldusi rõõmsatujuline olla, et ma oskasin puhastada ja kloppida, küürida ja küpsetada. Ja tõepoolest, milline rõõm oli pärast paar päeva kestnud põhjalikku segadust vähehaaval korda luua kaoses, mille me ise meelega olime tekitanud.

Olin hiljuti käinud S. linnas uut mööblit ostmas — mu sugulased olid mulle uuenduste suhtes täiesti vabad käed jätnud, ja ma võisin rahasummaga, mis selleks otstarbeks kõrvale oli pandud, toimida täiesti oma äranägemist mööda. Võõrastetoa ja magamistoad jätsin ma võimalikult endiseks, sest teadsin, et Dianale ja Maryle meeldiks palju rohkem taas näha vanu laudu, toole ja voodeid kui kõige moodsamat, uhket mööblit. Ometi olid mõningad uuendused mööda-pääsmatud, et õdede saabumise puhuks pidulikkust luua. Tumedatoonilised ilusad uued vaibad ja eesriided, hoolikalt valitud portselan- ja pronkskujukesed, uued mööblikatted, peeglid ja tualettkastikesed täitsid selle ülesande — kõik sai tubades värske jume, ilma et nendes midagi liigset silma oleks hakanud. Saali ja külaliste magamistoa uus sisustus aga oli läbinisti mahagonipuu ja karmiinpunane polstermööbel. Koridori põrandale ja trepiastmetele laotasin vaibad. Kui kõik oli lõpetatud, leidsin, et maja sisemus oli särava puhtuse ja tagasihoidliku hubasuse täiuslikuks näidiseks, sellal kui ta välimus talvisel ning kõledal aastaajal küllaltki sünge näis.

Lõpuks jõudis sündmusrikas neljapäev kätte. Neid oli oodata õhtuks. Juba enne hämardumist süütasime kõik kaminad nii ülal kui ka all; köök otse läikis puhtusest; olime Hannah'ga ümber riietunud; kõik oli vastuvõtuks valmis.

Esimesena saabus St. John. Olin teda palunud Moor-house'ist senikaua eemale hoida, kuni kõik korda saame. Ja tõesti, paljas mõte ärevast sinna-tänna jooksmisest ja mus-tast, tema silmis tühisest tööst, mis selle maja seinte vahel käis, hoidis teda meist eemal. Ta leidis mind köögis eriliste teekookide küpsetamist jälgimas. Astunud minu juurde, küsis ta, kas ma nüüd oma toatüdrukutöö tulemustega rahul olen. Vastasin talle sellega, et kutsusin teda kaasa kogu maja ülevaatuse-ringkäigule. Suurivaevu sain ta niikaugele, et ta lõpuks nõustus. Ainult mõni hetk kulus tal selleks, et vaadata sisse ustest, mida ma ta ees järjest avasin. Ja kui ta ülemise ja alumise korruse läbi oli käinud, tähendas ta, et küllap ma pidin selleks palju tööd ja vaeva nägema, et nii lühikese ajaga sääraseid märkimisväärseid muudatusi läbi viia. Kuid ainsagi sõnaga ei väljendanud ta headmeelt oma eluaseme uuendamise ja kaunistamise pärast.

Ta vaikimine summutas mu rõõmu. Mõtlesin, et võib-olla on ümberkorraldused ta vanu, kalleid mälestusi puudutanud. Ning kui ma vastava küsimuse esitasin, kõlas mu hääles kahtlemata rusutud-nukker noot.

Sugugi mitte, otse vastupidi, tema oli märganud, mis-suguse piinliku hoolega ma igat sammu olen kaalunud; ta isegi arvab, et ma olen kõigeks rohkem vaeva kulutanud kui asi väärt on. Kui palju kalleid minuteid ma näiteks kas või sellesama toa üksikasjade tundmaõppimisele olen pühenda-nud! Muide, kas ma võiksin talle öelda, kus see-ja-see raa-mat seisab?

Osutasin raamatule riiulil. Ta võttis raamatu enda kätte, ja tõmbunud oma tavalisse paika, aknanišši, hakkas seda lugema.

Oh, lugeja, minule ei meeldinud see põrmugi. St. John võis olla hea inimene, aga ma tundsin, et ta oli enda kohta ikkagi tõtt öelnud: ta oli tõesti halastamatu ja kalk. Inimlikud tun-ded ja elumõnusused ei tähendanud talle midagi, elu rahu-likud rõõmud teda ei veedelnud. Liialdamatult, ta elas ainu-üksi püüdlustes hea ja ülla järele, ja kuna ta ise puhkust ei tundnud, siis ei pidanud ta ka teiste puhkamist kiiduväär-seks. Vaadates ta kõrget laupa, mis oli jäik ja valge nagu marmor, ning kauneid näojooni ta keskendunud näos, mõist-sin korraga, et vaevalt saaks temast head abielumeest, — ta naise elu ei hakkaks kerge olema. Nagu mingi inspirat-siooni varal selgus mulle ta armastuse laad miss Oliveri vastu, ja ma nõustusin ta väitega, et see on puhtmeeleline armastus. Nüüd ma mõistsin, mispärast St. John põlgab ennast erutuse pärast, mida neiu temas esile kutsus, ning et ta seda iga hinna eest lämmatada ja surmata püüab, suhtu-des nende mõlema ajalikku õnne umbusuga. Ma nägin, et St. John on tehtud sellestsamast materjalist, millest loodus vormib kristlastest ja paganausulistest seaduseandjaid, riigi-mehi ja vallutajaid. Nad on küll suurte eesmärkide eest võitlemise kõigutamatuiks alustugedeks, ent kodukolde ja vaikse perekonnaelu pildis on nad nagu võõrkehad.

«Võõrastetuba ei ole tema sfäär,» mõtisklesin ma. «Himaa-laja mäed, Aafrika džungel või isegi Guinea ranniku neetud mülgassood sobivad tema ümbruseks paremini. Üsna loo-mulik, et ta väldib kodu mugavusi, sest siin ei tunne ta end omas elemendis. Siin on ta võimed kammitsetud, siin ei saa ta neid arendada ega ilmutada kogu oma jõus. Üksnes raskustes ja hädaohtudes, kus inimese mehisus, energia ja meelekindlus proovile pannakse, saab ta oma vaimuomadusi avaldada ning tegutseda nagu sündinud juht ja pealik. Isegi laps oskaks kodukoldest rohkem rõõmu tunda kui tema. St. John teeb õieti, kui valib misjonärikutse, — nüüd mõis-tan ma seda selgesti.»

«Nad tulevad! Juba tulevad!» hõikas Hannah võõrastetoa

ust pärani lahti paisates. Samal hetkel hakkas vana Carlo rõõmsalt haukuma.

Jooksin toast välja. Oli juba pime, kuid rataste mürinat oli selgesti kuulda. Kohe tuli ka Hannah süüdatud laternaga. Sõiduk peatus värava ees, kutsar avas tõllaukse ja teineteise järel väljusid sealt kaks tuttavat kuju. Järgmisel silmapilgul kaelustasin neid, surudes oma põse algul Mary pehme põse, siis Diana lendlevate lokkide vastu. Nad naersid õnnelikult ja suudlesid mind, Hannah't ning patsutasid Carlot, kes oli rõõmu pärast lausa meeletu; seejärel pärisid nad hoolitsevalt, kas kõik on kodus terved, ja vastusest rahunenud, tõttasid majja.

Nad mõlemad olid pikast ja vintsutavast sõidust väsinud ning külmast kanged, kuid nende armsad näod hakkasid kaminasoojuses peagi õhetama. Sellal kui kutsar ja Hannah asju sisse kandsid, pärisid õed St. Johni järele. Samas tuligi küsitav võõrastetoast. Mõlemad õed otse lendasid talle kaela. Ta suudles neid kumbagi rahulikult, lausus vaikse häälega mõned tervitussõnad, seisis viivu, et nende küsimustele vastata, ja nimetanud, et ta neid võõrastetuppa ootab, tõmbus sinna nagu pelgupaika tagasi.

Olin küünlad põlema süüdanud, et üles minna, kuid Diana läks kõigepealt kutsari kostitamiseks korraldusi andma, ja alles siis järgnesid mõlemad mulle. Nad olid vaimustatud oma tubade uuendustest ja kaunistustest, uuest drapeeringust, vaipadest ja kirevaist hiina vaasidest; siiralt väljendasid nad oma tänulikkust. Ma olin õnnelik, nähes, et olin kõiges nende soove ja maitset tabanud, ja mu töö tulemused lisasid nende kojusaabumisrõõmule veel erilist veetlust.

See oli südamlik õhtu. Mu täditütred, tulvil reipust ja elurõõmu, jutustasid igasuguseid lõbusaid lugusid, nii et St. Johni sõnaahtrus silmagi ei torganud. Tal oli südamest hea meel õdesid näha, aga nende õhetav innukus ja elav vadistamine häirisid teda. Päevasündmus ise, Diana ja Mary kojusaabumine, rõõmustas, ent sellega kaasaskäiv sagimine ja ülemeelik lobisemine tüütasid teda. Ma nägin, et ta kärsitult rahulikku homset päeva ootas. Umbes tund aega pärast teejoomist, kui õhtu lõbus meeleolu oma haripunkti oli jõudnud, koputati välisuksele. Hannah astus tuppa ja teatas, et kuigi aeg pole selleks kohane, on keegi vaene poiss meile tulnud ja palub, et mister Rivers temaga kaasa tuleks, sest ta ema on suremas.

«Kus nad elavad, Hannah?»

«Päris Whitcross-brow' ligidal, siit oma neli miili, ja kogu tee aina rabanõmm ja soo.»

«Ütelge, et ma tulen.»

«Mina arvan küll, sir, et ärge parem minge. Niisugust teed mööda on pimedas raske käia, enam halvemat ei saa ollagi, üle soo ei leia jalg ühtegi rada. Ja peale selle, missugune ilm, tuul lükkab pikali. Parem saatke temaga sõna, et tulete hommikul.»

Kuid St. John oli juba koridoris ja ajas mantlit selga. Ainsagi vastuväiteta, ainsagi nurinata ta väljus. Kell oli üheksa. Tagasi jõudis ta kesköö, ja kuigi näljane ning väsinud, näis ta õnnelikum olevat kui sinna minnes. Ta oli oma kohuse täitnud. Oli endaga sisemist võitlust pidanud, tahtejõudu kasvatanud, ja nüüd oli ta endaga rahul.

Kardan, et me kogu järgneva nädala jooksul ta kannatuse proovile panime. See oli jõulunädal. Me ei võtnud midagi erilist ette, vaid veetsime aega niisama, lustakalt meelt lahutades. Kodunõmmed, vabadus ja majanduslik muretus mõjusid Diana ja Mary meeleolule nagu elustav eliksiir — nad olid lõbusad hommikust õhtuni ja õhtust hommikuni. Nad võisid lakkamatult rääkida, nende teravmeelne, sisukas ja originaalne vestlus veetles mind sedavõrd, et ma seda kõikidele muudele tegevustele eelistasin. St. John ei noominud meid elavuse pärast, aga ta põgenes selle eest ja oli harva kodus. Tema kihelkond oli suur, koguduseliikmed elasid üksteisest kaugel; tal tuli iga päev käia haigeid ja vaeseid külastamas — kord ühes, kord teises kihelkonna servas.

Ühel päeval hommikueine ajal, pärast hetkelist mõttesse süvenemist, küsis Diana vennalt, kas ta plaanid ikka veel muutmata on.

«Muutmata ja muutmatud,» oli vastus. St. John teatas meile, et tema lahkumine Inglismaalt on nüüd lõplikult kindlaks määratud järgmisele aastale.

«Aga Rosamond Oliver?» üllatus Mary. Need sõnad näisid tal keelelt tahtmatult lipsavat, sest niipea kui ta seda oli ütelnud, oleks ta need hea meelega tagasi võtnud. St. Johnil oli raamat käes — tal oli halb harjumus söögiajal lugeda —, selle sulgenud, vaatas ta üles.

«Rosamond Oliver abiellub mister Granbyga,» ütles ta. «Too on üks mõjukamaid ja lugupeetavamaid kodanikke S. krahvkonnas ning pealegi sir Frederic Granby pojapoeg ja pärija. Seda teatas mulle eile mõrsja isa.»

Õed vaatasid algul teineteise, siis minu ja kõik me kolm vaatasime St. Johni otsa; viimase nägu oli selge nagu klaas.

«See abiellumine toimub väga kiiresti,» ütles Diana. «Kindlasti ei tunne nad teineteist kuigi kaua.»

«Ainult kaks kuud. Nad kohtusid oktoobris traditsioonili-

sel S. krahvkonna ballil. Ja kuna antud juhul ei ole mingeid takistusi, ning abielu on igati soovitav, on viivitamine ülearune. Nad abielluvad niipea, kui lossis, mille sir Frederic neile kingib, vastuvõtu ettevalmistustega lõpule jõutakse.»

Esimesel korral pärast seda kõnelust St. Johniga kahekesi jäädes tahtsin talt küsida, kas see seik teda kurvastab. Ent ta näis nii vähe kaastunnet vajavat, et ma talle seda pakkuda ei tihanudki. Oma kunagist otsekohesust meenutades hakkas mul enda pärast isegi häbi. Olin nüüd harjunud, et ta mind harva kõnetas. Uuesti oli ta ümbritsenud end kinnisuse jäise kattega, ja minu avameelsus otsekui tardus. Hoolimata oma lubadusest, ei suhtunud St. John minusse nagu oma õdedesse. Alatihti tegi ta väikest, kuid jahendavat vahet meie vahel, mis me omavahelise südamlikkuse arenemist põrmugi ei soodustanud. Lühidalt — nüüd, kus ma ta sugulaseks olin tunnistatud ja temaga ühe katuse all elasin, tundsin, et distants meie vahel üha suureneb, võrreldes selle ajaga, mil ma talle ainult külakooliõpetajanna olin. Mõeldes sellele, et ma kord juba olin ta südamesaladustele lähedale lubatud, ei suutnud ma ta nüüdset jahedat käitumist mõista.

Mu üllatus ei olnud just väike, kui ta äkitselt laua kohalt pead tõstis ja ütles:

«Te näete nüüd, Jane, lahing on lõpuni peetud ja võit saavutatud.»

Ootamatust kõnetamisest jahmunud, ei osanud ma kohe vastata. Pärast hetkelist kõhklust küsisin:

«Aga kas te olete kindel, et te pole üks neid võitjaid, kes triumfi eest liiga kõrget hinda on pidanud maksma?* Veel üks säärane võit — ja te oleksite hingeliselt murtud.»

«Ei usu. Ja kui ma ka oleksin — mis tähtsust sellel oleks? Teist taolist võitlust ei saa mul enam tulla, sest konfliktist hoidumine otsustab kõik. Nüüd on mu tee vaba ja ma tänan selle eest Jumalat!» Seda öelnud, süvenes ta uuesti oma paberitesse ja vaikimisse.

Kui meie, s. t. Diana, Mary ja minu õnnetuhin rahulikuma iseloomu oli võtnud, pöördusime oma endiste harjumuste juurde tagasi ja jätkasime korrapäraselt õppimist. St. John viibis nüüd palju sagedamini kodus, istudes meiega tihtipeale tundide kaupa ühes ruumis. Mary joonistas, Diana tegeles oma entsüklopeediliste teadmiste täiendamisega, mil-

* Vihje võidule, mille Epiiruse kuningas Pürrhos 279. a. e. m. a. saavutas roomlaste üle. See võit läks Pürrhosele palju maksma, sest ta kaotas peaaegu kogu oma armee. Siit ka väljend «Pürrhose võit». *Tlk.*

lise kursuse läbitegemine minus tema vastu aukartust ja imetlust äratas; mina vaevasin ennast saksa keelega ja St. John oli süvenenud meile salapärasesse tegevusse — mingisuguse idamaa keele õppimisse, mille valdamist ta oma plaanide teostamisel hädavajalikuks pidas.

Nõnda oma peiduurkas istudes näis St. John olevat rahulik ja süvenenud, kuid ta sinised silmad jätsid ajuti võõrkeelegrammatika, ja rännanud läbi toa, peatusid meil, oma kaasõppijail, jälgides meid teraselt ning salapäraselt. Kui keegi meist ta pilgu tabas, põikas see otsekohe kõrvale, et veidi aja pärast uuesti uurivalt meie laua poole pöörduda. Ma ei mõistnud, mida see tähendas. Samuti ei mõistnud ma ta headmeelt mu iganädalase visiidi üle Mortoni kooli, milline käik mulle endale küllaltki tähtsusetuna tundus. Veelgi rohkem hämmastas mind asjaolu, et ta halva ilmaga, kui lund tuiskas, vihma sadas või vali tuul puhus ja õed mind koju jääma keelitasid, nende hoolitsevale murelikkusele mingit tähelepanu ei pööranud, vaid mind loodusjõudude võimutsemisest hoolimata oma kohust julgustas täitma.

«Jane ei ole sugugi säärane nõdruke, nagu teie seda arvate,» rääkis ta. «Tema suudab taluda mägituuli, vihmavalinguid ja lumesadu niisama hästi nagu igaüks meist. Tal on terve ja vastupidav organism ja kliimamuutustega kohaneb ta kergemini kui väliselt tugevama kehaehitusega inimene.»

Ja kui ma mõnikord ka üpris väsinult ja halvast ilmast vintsutatuna tagasi jõudsin, ei julgenud ma kunagi kurta, sest nurisemine oleks teda pahandanud. Igasuguses olukorras hindas ta südidust, argus aga kutsus temas esile äärmise põlastuse.

Ühel õhtupoolikul sain ma siiski loa koju jääda, kuna olin tõsiselt külmetanud. Minu asemel olid Mary ja Diana Mortonisse läinud. Mina istusin ja lugesin Schillerit, tema dešifreeris oma kribukirjalisi idamaiseid pärgamendirulle. Tõlkimise lõpetanud, vaatasin juhuslikult tema poole ja tabasin endalt ta valvsate sinisilmade pilgu. Ma ei tea ütelda, kui kaua ta mind pingsalt oli uurinud, kuid see pilk oli nii läbitungiv ja külm, et mind viivu vältel ebausklik hirm valdas, otsekui viibiks toas mingisugune üliloomulik olend.

«Jane, mis te teete?»

«Õpin saksa keelt.»

«Ma tahaksin, et te saksa keele kõrvale jätaksite ja hindustani keelt õppima hakkaksite.»

«Te ei mõtle seda ometi tõsiselt?»

«Vägagi tõsiselt. Ja ma ütlen teile, miks.»

Siis jutustas ta mulle, et keel, mida ta parajasti õpib, ongi hindustani keel. Ja mida kaugemale ta jõuab, seda enam kipub algus ununema. Talle oleks suureks abiks, kui ta saaks õpilase, kellega ta võiks ikka ja jälle korrata algust, et õpitut nõndaviisi põhjalikult meelde jätta. Juba mõnda aega on ta valik minu ja õdede vahel kõikunud, aga minu kasuks otsustas ta sellepärast, et mul paistab kõige rohkem püsivust olevat. Kas ma teeksin talle seda meelehead? Arvatavasti ei tule mul säärast eneseohverdamist kaua taluda, kuna tema ärasõiduni veel ainult kolm kuud on jäänud.

St. Johni taolisele inimesele ei olnud kerge ära öelda. Ma teadsin, et igasugune tunne, olgu see siis valu või vaimustus, lõikus talle meelde sügavasti ja alatiseks. Ma nõustusin. Kui õed koju jõudsid ja kuulsid, et St. John on Diana õpilase üle võtnud, puhkesid nad naerma. Mõlemad kinnitasid nagu ühest suust, et sääraseks sammuks ei oleks vend neid iialgi veenda suutnud. Tema vastas rahulikult:

«Ma tean seda.»

St. John osutus väga kannatlikuks ja leplikuks, ent nõudlikuks õpetajaks. Ta sundis mind tõsiselt tööd tegema, ja kui ma ta lootusi täitsin, avaldas ta mulle temale iseloomulikul kuival viisil kiitust ning täit tunnustust. Järk-järgult saavutas ta mu üle teatava mõjuvõimu, mis mult mõttevabaduse täielikult röövis: ta kiitus ja tähelepanu tegi mind nüüd arglikumaks kui ta varasem, ükskõikne suhtumine. Ma ei söandanud enam tema juuresolekul vabalt kõnelda ega naerda, sest mu vaist tuletas mulle otse tüütuseni alatihti meelde, et elavus (vähemalt minu elavus) on temale vastumeelt. Tundsin selgesti, et temale olid vastuvõetavad üksnes töö ja tõsine meeleolu, kuna igasugune rõõmuavaldus tema arvates ainult tühisust ja edevust väljendas. Viibisin otsekui uimastava lummutuse võimuses. Kui ta ütles: «Minge!», — ma läksin, «Tulge!», — ma tulin, «Tehke seda!», — ma tegin. Ent ma polnud oma orjaliku seisundiga põrmugi rahul, ja pahatihti soovisin ma, et ta nagu varemalt minu isiku unarusse jätaks.

Ühel õhtul, kui me kolmekesi tema ümber seisime, et talle enne magamaminekut head ööd soovida, suudles ta kumbagi õde ja andis mulle kätt, nagu see tal harjumuseks oli kujunenud. Parajasti vallatus meeleolus Diana hüüdis vennale (temale ei avaldanud venna tahe mingit ängistavat mõju, sest tema enda tahe, kuigi teistlaadne, polnud venna omast karvavõrdki nõrgem):

«St. John! Sa küll kutsud Jane'i oma kolmandaks õeks,

aga ei kohtle teda sugugi vastavalt. Sa pead ka teda suudlema.»

Ta tõukas mind St. Johni poole. Diana teguviis oli ülimalt provotseeriv ja ebamugavustundest sattusin ma segadusse. Enne veel kui ma end koguda suutsin, langetas St. John pea, ta kreeka jumalate palgega sarnanev nägu lähenes minu omale ja läbitungivad silmad vaatasid mulle küsivalt otsa — ning ta suudles mind. Suudluste klassifikatsioonis ei ole vist olemas marmorsuudlust või jääsuudlust, muidu ütleksin ma, et mu vaimulikust nõo suuandmine kuulus nende liiki. Küll aga võib olla katsesuudlusi, sest tema oma näiski eksperimendiks mõeldud olevat. Pärast suudlemist vaatles ta mind, et näha, missugust mõju see mulle avaldas. Mõju polnud rabav; olen kindel, et ma isegi ei punastanud. Pigem kahvatasin pisut, sest mulle tundus, nagu oleks see suudlus olnud raudne pitser, mis mu ahelad kinni needis. Tollest päevast peale ei unustanud ta kordagi seda pidulikku kombetalitust täitmast, ja mu rahulik tõsidus, millega ma uut olukorda talusin, andis tema silmis suudlusele omapärase veetluse.

Mis minusse puutub, siis soovisin ma iga päevaga ikka rohkem ja rohkem talle meele järgi olla. Kuid iga päevaga sai mulle selgemaks, et ma pean selleks palju oma iseloomust ohverdama, oma vaimuandeid lämmatama, vägivaldselt endale uue maitse peale suruma ja sundima ennast vastu võtma ülesandeid, milleks mul igasugune loomupärane kutsumus puudus. Ta tahtis mind treenida kõrguseni, mis oli mulle kättesaamatu; ilmast ilma vaevlesin ma otsekui piinapingil, püüeldes eesmärgi poole, mille ta mulle oli püstitanud. Selle tipu saavutamine oli niisama võimatu kui mu korrapäratute näojoonte ümbervormimine tema sirgete ja klassikaliste järgi või mu muutlikele rohelistele silmadele tema silmade meresinise värvuse ja pühaliku sära andmine.

Paraku polnud ta mõjuvõim ainuke, mis mind vaevas. Juba mõnda aega olin ma kurvameelne, sest näriv südamevalu ei jätnud mind hetkekski maha, joonud mu elurõõmuallika tilgatumaks. Mure põhjuseks oli piinav teadmatus.

Võib-olla sa, lugeja, mõtled, et ma nende elumuudatuste keerises mister Rochesteri unustasin? Mitte silmapilgukski! Mõtet temast kandsin hinges, sest see polnud udu, mida päikesekiired laiali võivad hajutada, ega ka liivale joonistatud kujund, mille tuuleiil minema võib pühkida, — see oli otsekui kiviplaati raiutud nimi, mis seal niisama kaua püsib kui säilib marmor, millesse ta on graveeritud. Suur igatsus teada saada, mis temast on saanud, jälitas mind kõikjal.

Mortonis elades mõtlesin temale igal õhtul, kui oma majakesse tagasi olin jõudnud, ja ka nüüd, Moor-house'is, tegelesid mu mõtted lakkamatult temaga.

Olles testamendi asjus mister Briggsiga paratamatult kirjavahetuses, olin saatnud talle järelepärimise, küsides, kas ta teab mister Rochesteri praegust asukohta ja tervislikku seisukorda. Kahjuks aga ei teadnud ta midagi, mis mu kunagisse peremehesse puutus, nagu St. John ka oli oletanud. Siis kirjutasin ma missis Fairfaxile, paludes temalt mingeid teateid. Lootsin kindlasti, et ma selle sammuga oma eesmärgile jõuan, ja jäin peatset vastust ootama. Minu imestuseks möödus kaks nädalat, ilma et mingit vastust oleks saabunud. Ootasin päevast päeva, ja kui post mulle kahe kuu jooksul ikka veel midagi polnud toonud, sattusin piinavasse ärevusse.

Kirjutasin veel kord, kuna mu esimene kiri võis olla kaotsi läinud. Järjekordne katse andis mulle uut lootust, ja nagu eelminegi ootus säras see algul nädalaid, hakkas siis aja veeredes tuhmuma, et lõpuks vaid vaevumärgatavalt vilkuda. Ma ei saanud vastuseks ainsatki rida ega ainsatki sõna. Ja kui tagajärjetus ootuses oli möödunud pool aastat, mu lootus kustus ja ma jäin täielikku teadmatusse.

Minu ümber õitses kaunis kevad, aga ma ei tundnud sellest rõõmu. Lähenes suvi. Diana püüdis mind ergutada, kinnitades, et mul olevat haiglane väljanägemine ja et ma peaksin temaga koos randa sõitma. St. John oli selle vastu: tema väitis, et mina ei vaja meelelahutust, vaid tegevust; minu senine elu on liiga sihitu, ja ainus, mida ma vajan, on kindel eesmärk. Ja arvatavasti selleks, et sellise eesmärgi puudumist asendada, pikendas ta hindustani keele õpetamist veelgi, ise sealjuures üha nõudlikumaks minnes. Ja minul rumalukesel ei tulnud mõttessegi talle vastu hakata — ma poleks küll suutnudki seda teha.

Ühel päeval asusin ma õpingute kallale veelgi kurvemana kui tavaliselt. Minu niigi nukras meeleolus oli mõõna põhjustanud terav pettumustunne: hommikul ütles Hannah, et mulle on kiri tulnud, ja kui ma alla läksin, peaaegu veendunud, et lõpuks ometi saan kauaoodatud sõnumi, leidsin ainult tähtsusetu teate mister Briggsilt. Kibe pettumus tõi mulle pisarad silma, ja hiljem, kui ma india kirjamehe raskesti mõistetavaid ning ülevas stiilis troope lugedes mõtlikult istusin, täitusid mu silmad uuesti pisaratega.

St. John kutsus mind enda kõrvale ja käskis mind valjusti lugeda. Püüdsin seda teha, aga mu hääl ei kuulanud sõna ja ma puhkesin nutma. Me olime kahekesi saalis: Diana mängis

võõrastetoas klaverit ja Mary töötas aias — oli selge, päikesepaisteline, imeilus maipäev. Mu kaaslane ei pannud mu pisaraid imeks ega küsinud ka nende põhjust, ainult lausus:

«Ootame mõne minuti, kuni te end kogute.» Ja sellal kui ma kõigest jõust püüdsin kramplikke nuukseid summutada, jätus tema lauale nõjatudes, rahulik ja kannatlik nagu arst, kes teaduse silma abil patsiendi haiguskäigus oodatavat ning täiesti mõistetavat kriisi jälgib. Nuuksed maha surunud, kuivatasin silmad ja pomisesin vabanduseks halva enesetunde. Siis jätkasin tööd ja mul õnnestus teksti lõpuni lugeda. St. John pani raamatud ära, lukutas oma kirjutuslaua ja ütles:

«Nüüd, Jane, tulete minuga jalutama!»

«Ma kutsun Diana ja Mary ka.»

«Ei. Täna hommikul tahan ma ainult ühte kaaslast, ja see olete teie. Riietuge, väljuge köögiukse kaudu ja kõndige teed mööda otse Marsh Gleni mäetipu suunas. Minuti pärast tulen ma teile järele.»

Ma ei tunnista milleski keskmist. Mitte kunagi oma elus pole ma kindla, tugeva iseloomuga, minule vaenulikult meelestatud inimesega suheldes suutnud leida vahepealset kahe äärmuse — täieliku alistumise või otsustava vastuhaku vahel. Olen alati ustavalt järginud esimest kuni üleminekuni vihapurskeks, mis minus mõnikord otse vulkaanilise ägedusega plahvatab. Ja kuna mu hingeline seisund antud olukorras mind vastuhakule ei õhutanud, täitsin St. Johni korralduse kuulekalt ning kümme minutit hiljem sammusin temaga külg külje kõrval mööda umbekasvanud jalgrada.

Läänest puhus mahe tuul; ta kandus mägede poolt, tuues endaga kaasa kanarbiku ja lugade lõhna; taevas oli sinisinine; mägioja, mis äsjastest kevadvihmadest paisutatult veerikkana ja läbipaistvana lõhestikust alla voolas, peegeldas oma pinnal päikese kullakarvalisi kiiri ning safiirsinist taevavõlvi. Pöördunud teelt ära, astusime mööda pehmeid, samblasi ja smaragdrohelisi murumättaid, mis olid tihedasti nagu täis tipitud tibatillukesi valgeid lilli ning mille vahel kollased tähekujulised õied litritena sädelesid. Mäed varjasid meid igast küljest, sest kuru lookles otse neile südamesse.

«Puhkame siin,» sõnas St. John, jõudnud esimeste rohtunud kaljurüngasteni, mis varjasid kitsast läbikäiku, mille lõpus mäestikuoja joana alla langes. Taamal kõrgusid mäed, millel ei kasvanud ei rohtu ega lilli, nende ainsaks rüüks oli kanarbik ja ehteks kaljurünkad. Siin oli metsik loodus veelgi ürgsemaks jäänud ja värsked värvitoonid asendunud sünge-

tega. Mäed kaitsesid siinset mahajäetud üksildust nagu viimset vaikuse varjupaika.

Istusin maha. St. John jäi mu kõrvale seisma. Ta pilk rändas kitsast teerada mööda järsakuni ja sealt asuurse veejoani, peatudes lõpuks pilvitul taeval. Ta võttis kübara peast, kerge tuuleõhk mängles ta juustes ning silitas ta laupa. Näis, nagu oleks ta selle koha kaitsevaimuga ühendusse astunud ja jätaks temaga hüvasti:

«Kõike seda näen ma kord unes,» ütles ta valjusti, «kui magan Gangese jõe kaldal. Ja kunagi, ettemääratud tunnil, näen kõike seda veel kord — siis, kui sünge igavikujõe kaldal sootuks teistsugune uni mu üle võimust võtab.»

Iseäraliku kiindumuse iseäralik väljendus! Karm oli selle patrioodi armastus oma isamaa vastu.

Ka St. John istus maha. Poole tunni vältel ei lausunud meist kumbki sõnagi. Pärast seda alustas ta uuesti vestlust:

«Jane, ma lahkun kuue nädala pärast. Panin endale koha kinni laeval, mis sõidab Ida-Indiasse kahekümnendal juunil.»

«Jumal kaitsku teid, sest te täidate Tema ülesandeid,» vastasin ma.

«Jah,» ütles ta, «selles seisab mu kuulsus ja rõõm. Ma olen oma ilmeksimatu Jumala sulane. Mina ei lähe välja inimese juhtimise all, ei allu puudulikele seadustele ega omasuguste nõrkade ussikeste ekslikule võimule — minu kuningas, mu seaduseandja ja mu pealik on kõikvõimas ning täiuslik. Mulle tundub võõrastavana, et mitte kõik inimesed mu ümber ei põle igatsusest astuda tema lipu alla, ühineda samasse julgesse ettevõttesse.»

«Kõikidele ei ole teie võimeid antud. Ja nõrkadest oleks narrus ihaldada tugevatega kaasa minna.»

«Ma ei kõnele nõrkadest ega mõtlegi seesugustele. Ma pöördun ainult nende poole, kes seda tööd väärt on ja kellel jätkub võimeid ülesande täideviimiseks.»

«Sääraseid on vähe ja neid on raske leida.»

«Teil on õigus. Aga kui nad kord leitud on, tuleb neil süda üles äratada, seda pingutama õhutada, näidates ära, missugused on nende anded ja milleks nad neile on antud, avaldada neile taeva tahe ja pakkuda neile Jumala nimel kohta Tema äravalitute ridades.».

«Kui mõned sääraseks ülesandeks tõepoolest kohased on, kas ei ütle siis seda neile kõigepealt nende eneste süda?»

Mul oli tunne, nagu tiheneks mu ümber mingi kohutav nõidus ja ähvardaks mind enda alla matta. Värisesin kartusest, et iga hetk kostavad selle inimese saatuslikud sõnad,

mis ta võimu minu üle kuulutavad ja nõiduseahelad lõplikult kinni needivad.

«Ja mida ütleb t e i e süda?» nõudis St. John.

«Minu süda on tumm — minu süda vaikib,» vastasin ma rabatult ja võbisedes.

«Siis tahan mina tema asemel kõnelda,» jätkas ta oma sügava järeleandmatu häälega. «Jane, tulge koos minuga Indiasse, tulge nagu mu abikaasa, nagu mu lähim kaastööline.»

Maa ja taevas hakkasid mu ümber pöörlema, mäed kõikuma. Mulle tundus, nagu oleksin ma taevast kutset kuulnud, otsekui oleks nägemuslik saadik ilmunud ja kuulutanud:

«Tulge koos minuga ja aidake meid!» Kuid mina ei olnud apostel — ma ei näinud ilmutust ega kuulnud taeva kutset.

«Oo, St. John!» hüüdsin ma. «Halastage mu peale!»

Paraku olin palunud inimest, kes, täites seda, mida ta oma kohuseks pidas, ei tundnud halastust ega hingepiina.

«Jumalast ja loodusest on teile määratud misjonäri naiseks saada,» jätkas ta. «Nad ei ole kaunistanud teid iluga, küll aga vaimuannetega: teie olete loodud töö, mitte armastuse jaoks. Te peate misjonäri naiseks saama — ja te saate selleks. Minu omaks peate te saama: ma ei nõua teid endale rõõmuks, vaid Kõigevägevama teenimiseks.»

«Ma ei ole selleks kohane, ma ei tunne selleks mingit kutsumust,» ütlesin ma.

Ilmselt oli ta sääraste vastuväidetega arvestanud ega saanud vihaseks. Nõjatunud seljaga vastu kaljurüngast, pani ta käed vaheliti rinnale ja suunas oma keskendunud pilgu otse minule. Ma mõistsin, et ta valmistus pikaks ja kannatust proovile panevaks rünnakuks, ning kannatlikku meelt säilitades oli ta veendunud, et lõpuks jääb võit ikkagi temale.

«Ålandlikkus, Jane,» ütles ta, «on kristlike vooruste aluspõhi. Te kõnelete tõtt, kui ütlete, et te ei ole selleks tööks kohane. Aga kes meist selleks kohane on? Või kes, olles tõeliselt kutsutud ja seatud, ennast säärase kutse vääriliseks peaks? Mina näiteks olen vaid tuhk ja põrm. Nii nagu püha Paulus, tunnistan ka mina ennast kõige suuremaks patuseks, kuid ma ei lase ennast oma armetusest heidutada. Ma tunnen oma Issandat ja tean, et ta on õiglane ning kõikvõimas. Ja kui ta minutaolise nõrga tööriista oma suure ülesande täideviimiseks välja on valinud, siis tahab ta mindki kui üht kõlbmatut riista oma ettenägelikkuse otsatuist varudest kuni lõpuni aidata. Mõelge nagu mina, Jane, uskuge, nagu mina

seda teen. Ma kutsun teid üles Kristusele kui kaljule toetuma; ärge kahelge, sest temale ei ole teie inimlikud nõtrused rasked kanda.»

«Ma ei tea misjonitööst midagi, ma ei tea, missugused on misjonäri ülesanded.»

«See-eest mina, kes ma küll tähtsusetu olen, võin teile hädavajalikku abi osutada. Ma tahan teile iga tund teie ülesandeid seletada, teid toetada ja ikka ning alati teile abiks olla. Seda vajate te ainult alguses, sest peagi — ma tunnen te võimeid — saate niisama tugevaks ja kohaseks kui mina ega vaja siis enam mu abi.»

«Aga võimed — kust võtan ma võimeid säärase kohustuse jaoks? Ma ei tunne endas neid peituvat. Miski ei virgu minus teie sõnu kuulates, minu ees ei sütti valgust ega koida mulle uus elu — ma ei kuule häält, mis mind ergutaks või üles kutsuks. Oo, kui te näeksite, kuis mu hing sarnaneb pimeda vangikongiga, mille sügavuses väriseb vangirauades hirm — hirm, et te veenate mind katsetama seda, mida ma teoks teha ei suuda!»

«Vastus on mul teie jaoks valmis — nüüd kuulake! Sellest ajast peale, kui me esmakordselt kohtusime, olen ma teid jälginud. Möödunud kümne kuu jooksul olen teist oma uurimisobjekti teinud ning teid mitmesuguste katsete varal läbi proovinud. Ja mida olen ma märganud ning leidnud? Külakoolis töötades tõestasite mulle, et te võite hästi, täpselt ja ausalt täita ülesandeid, mis oma olemuselt teie harjumustele ega kalduvustele üldse ei vasta. Ma nägin, et te töötasite oskuslikult ja taktitundega, võites kõik raskused, kuna te ennast selleks sundisite. Meelerahus, millega te sõnumi ootamatust rikastumisest vastu võtsite, õppisin tundma iseloomu, mis on puhas saamahimust, sest rahaahnusel ei olnud võimu teie üle. Resoluutsuses, millega te oma päranduse nelja ossa jaotasite, jättes endale vaid üheainsa osa ning loovutades nii paljudele mõistmatust õiglustundest kõik ülejäänu teistele, tundsin ära hinge, mis põles erutusest ohvriannete toomiseks. Kuulekuses, millega te oma huvitavaist õpinguist minu soovil loobusite, et võtta vastu teine, millest olin huvitatud mina, kui ka tolles raugematus energias ning kõigutamatus meelerahus, millega te kõik ettesattuvad raskused võitsite, leidsin just neid iseloomuomadusi, mida ma olen otsinud. Jane, te olete õpihimuline, hoolas, omakasupüüdmatu, ustav, püsiv ja vapper; te olete leebe ja õrn, aga teis peitub palju sangarlikkust. Usaldage ennast, nii nagu mina teid piiritult usaldan. Teie töö India koolide organiseerijana ja India naistega oleks mulle hindamatuks abiks.»

Otsekui raudne surilina tõmbus minu ümber koomale — mu tahte lõpp lähenes aeglasel, kuid kindlal sammul. Kuidas ma oma silmi selle eest ka poleks katnud, nägin ma, et ta viimased sõnad olid mind juhatanud teele, mis mulle senini oli tundunud olematuna. Minu töö, mis mulle senini nii tühisena ja laialivalguvana oli paistnud, täiustus tema sõnade mõjul ja võttis endale kindla kuju. St. John ootas. Enne kui vastata riskisin, palusin endale veerand tundi mõtlemisaega.

«Heameelega,» nõustus ta. Tõusnud püsti, kõndis ta mööda jalgrada edasi ja heitis kanarbikule pikali, kuhu jäi vaikselt lebama.

«Pean endale tunnistama, et ma suudan seda teha, mida ta minult nõuab, kui mul ainult elupäevi jätkub,» arutlesin ma. «Aga ma tunnen, et India päikese all ei oleks mul elu kuigi kauaks. Mis siis? Temale on see ükskõik. Kui mu viimne tund saabub, loovutab ta minu täies rahulikkuses ja pühaduses jumalale, kes mu tema kätte on andnud. Olukord on mulle väga selge. Lahkudes Inglismaalt, lahkun ma armastatud, kuid minule tühjalt maalt, sest — mister Rochesteri ei ole enam siin. Ja kui ta ka oleks, mis minul sellest? Mina pean ikkagi ilma temata elama. Ei ole midagi absurdsemat ja abitumat kui elu päevast päeva sisutult edasi lohistada ja ainult mingit imetaolist muudatust oodata, mis meie saatused uuesti ühendaks. Kahtlemata pean ma endale uue elumõtte leidma — nagu St. John kord ütles —, et kaotatut asendada. Kas pole tegevus, mida ta mulle pakub, tõepoolest kõrgem kõikidest ülesannetest, mida inimene võib ihaldada ja jumal ühele surelikule määrata? Kas ei täida ma oma suuremeelse hoole ja õilsa tööga kõige paremini tühjust, mis pärast hävitatud armastust ja purunenud lootusi mu ellu on tekkinud? Ma tunnen, et pean vastama jaatavalt, ja ometi värisen ma selle mõtte ees. Oh häda! Kui ma lähen St. Johniga, pean poole oma minast loovutama, ja Indiasse minnes lähen ma kindlasti vastu enneaegsele surmale. Ja milliseks kujuneb mu elu, alates päevast, mil ma Inglismaalt lahkun? Oo, seda tean ma suurepäraselt! Ma näen kõike oma vaimusilma ees vägagi selgesti. Hakkan töötama nii, et mu künnapud valutavad, ainult et St. Johni rahulolu ära teenida ja ta soove peensusteni täita. Kui ma temaga kaasa lähen, siis tahan ma ka selle ohvri tuua, mida ta minult nõuab: ennastsalgavalt tahan ma oma südame, jõu ja iseenese ohvrialtarile panna. St. John ei hakkaks mind iialgi armastama, aga ta hindaks mind. Ta avastaks minus säärase energia, millist ta senini veel pole kohanud, jõu-

allikad, mida ta poleks lootagi teadnud. Jah, mina võin töötada niisama pingsalt ja nurisemata nagu temagi.

Niisiis, tema ettepanekuga oleks võimalik nõustuda, kui selles ei oleks ühte asjaolu, ühte kohutavat asjaolu — soovi, et ma ta naiseks saaksin. Ometi ei ole tal minu vastu südames rohkem armastust kui tollel süngel kaljuhiiglasel, millelt juga vahutades alla lõhestikku sööstab. Ta hindab mind nagu sõjamees head relva — ja see on ka kõik. Kui ma temaga ei abielluks, poleks mul mingit muret. Aga kas ma võin lasta teda oma kavatsusi teostada, külmavereliselt oma plaane täide viia ja temaga laulatusele minna? Kas ma võin temalt laulatussõrmuse vastu võtta ja taluda kõiki armuavaldusi ning kohustusi, mida ta kahtlemata piinliku täpsusega täidaks, kui ma ometi tean, et ta süda on sellest kaugel? Kas ma suudan leppida teadmisega, et ta igasugune õrnuseavaldus mulle on vaid eesmärgile toodud ohvriand? Ei, säärased märtripiinad oleksid hirmsad. Iialgi ei suudaks mina neid läbi teha. Ma võin minna temaga kaasa kui õde, aga mitte kui ta naine. Nõnda tahan ma talle ka ütelda.

Vaatasin künka poole. St. John lamas ikka veel liikumatult nagu mahalangenud sammas; ta nägu oli minu poole pöördunud, silmad jälgisid mind valvsalt ja teraselt. Otsekohe tõusis ta püsti ning tuli minu juurde.

«Ma olen valmis Indiasse minema, kui võin kaasa tulla vabana.»

«Teie vastus nõuab kommentaari,» ütles St. John. «See pole selge.»

«Te olite mulle senini vennaks, mina teile õeks; jätkem kõik endiseks, sest meile on parem, kui me ei abiellu.»

Ta raputas pead.

«Antud juhul säärane vahekord ei sobi. Teine asi, kui te mu tõeline õde oleksite. Siis võtaksin teid kaasa ega otsikski endale naist. Kuid praeguses olukorras peab meie liit kas pühitsetud ja abielupitseriga kinnitatud olema, või seda ei saa üldse eksisteerida: igasuguse teise plaani vastu räägivad tegelikud takistused. Kas te seda ei mõista, Jane? Mõtelge veidi ja te terve mõistus ütleb teile sedasama.»

Kuipalju ma ka ei mõtelnud, viisid mu mõtted ikka ühe ja sellesama fakti juurde, et meie ei armasta teineteist nagu mees ja naine, ning sellest järeldasin ma, et meie ei tohi abielluda. Nõnda ma ka ütlesin.

«St. John,» palusin ma, «mina pean teid oma vennaks — teie mind oma õeks; laske see ka edaspidi nõnda jääda!»

«Ei saa, ei saa,» vastas ta lühidalt ja järsu otsustavusega,

«see ei lähe. Te ütlesite, et te minuga Indiasse tulete. Pidage meeles, te lubasite seda.»

«Ühel tingimusel.»

«Nii-nii. Küsimuse tuuma vastu teil midagi ei ole — te nõustute minuga koos Inglismaalt ära sõitma ja mu tulevastest töödest osa võtma. Sellega olete oma käe juba niisamahästi nagu adra külge pannud, ja te olete liiga kohusetruu seda ära tõmbamaks. Te peaksite ainult ühte silmas pidama: kuidas alustatud tööd kõige paremini lõpuni viia? Lihtsustage oma komplitseeritud huvid, tunded, mõtted, soovid ja eesmärgid; liitke kõik kaalutlused üheksainsaks eesmärgiks — täita kirglikult ja kõigest jõust suure õpetaja missiooni! Selle teostamiseks peab teil abiline olema. Selleks ei saa olla vend, sest tema on ebakindel side, see peab olema abikaasa. Ka mina ei vaja õde; õde võidaks mult iga päev ära võtta. Minul on tarvis naist, ainukest abilist, keda saan juhtida elus ja hoida enda juures kindlalt kuni surmani.»

Neid sõnu kuuldes hakkasin värisema, sest ma tundsin ta mõjuvõimu otse üdini tungivat ja ta tahet mu liikmeid aheldavat.

«Otsige endale keegi teine, St. John, kes teile rohkem sobib!»

«Kes mu eesmärgile, tahtsite öelda, mu kutsumusele paremini sobib. Ütlen teile veel kord, et ma ei vaja tähtsusetut reatöölist, inimest oma isekate tunnetega, vaid ma tahan abielluda misjonäriga.»

«Ma tahan teile anda oma energia, sest see on kõik, mida te minult tegelikult soovite, aga mitte iseennast. Milleks lisada tuumale välist kesta ja kõlu? Teie neid ei vaja, sellepärast jätan nad endale.»

«Te ei saa, te ei tohi! Kas te mõtlete, et Jumal rahuldub pooliku ohvriga? Et ta võtab vastu vigase ohvritalle? Mina kaitsen Jumala üritust, kutsun teid tema lipu alla. Tema nimel ei saa ma vastu võtta poolikut vandetõotust — see peab täielik olema.»

«Oo, Jumalale olen ma valmis oma südame andma,» ütlesin ma. «T.e i e aga ei vaja seda.»

Lugeja, ma ei või vanduda, et toonil, millega ma neid sõnu väljendasin, ja tundmuses, mis neid saatis, ei puudunud tagasihoitud sarkasm. Kuni selle ajani olin ma St. Johni ees vaikselt hirmu tundnud, sest ma ei saanud temast aru. Olin suhtunud temasse aukartusega, sest seda, kui palju oli temas pühakut ja kui palju lihtsurelikku, polnud ma siiamaani osanud ära arvata. Selles kõneluses ilmnes mulle nii paljugi, sest tema iseloomu lahtimõtestamine toimus nüüd

otsekui minu silma all. Ma nägin ta nõrkusi ja mõistsin neid. Mõistsin ühtlasi, et istudes siin kanarbikuga kattunud nõlvakul, istun ma inimese jalge ees, kes, olgugi et ilus, on niisama ekslik nagu minagi. Otsekui kae langes mu silmilt ja ma nägin ta karmi ning despootlikku iseloomu. Tundnud temas ära need omadused, ma nagu avastasin ta ebatäiuslikkuse ja mu julgus kasvas. Nüüd seisin ma silm silma vastas endaga võrdsega, inimesega, kellega ma võisin vaielda ja kellele vajaduse korral julgesin ka vastupanu avaldada.

Pärast mu viimaseid sõnu ta vaikis. Alles mõne aja möödudes söandasin ma talle näkku vaadata. Ta pilk, mis minule oli suunatud, väljendas ühteaegu pahameelt, üllatust ja innukat küsimust: «Ons see salvav pilge, minu pilkamine? Mida see tähendab?»

«Ärgem unustagem, et see on püha küsimus,» jätkas ta peagi. «Küsimus, millest kergemeelselt mõelda ja ka kõnelda on patt. Ma usun, Jane, et te mõtlesite seda tõsiselt, kui ütlesite, et olete valmis oma südame Jumalale andma, — see on kõik, mida ma vajan. Kiskuge oma südamest välja kõik maine ja pühenduge Loojale, siis saab teile jumalariigi rajamine maa peal te elu peamiseks rõõmuks ja püüdeks, ning te olete valmis otsemaid tegema kõik, mis sellele iganes kasuks tuleb. Te näete, kui palju uut jõudu lisab meile ihulik ja hingeline liit abiellumise teel — ainus liit, mis igaveseks ajaks kahe inimese saatusele ja taotlustele kestva ühtekuuluvuse pitseri vajutab. Ja kui te jätate sinnapaika oma vähem tähtsad isemeelsed tujud, kõik tühised raskused ja hellikud tunded, kõik kõhklused, mis puutuvad seltskondlikku positsiooni, iseloomu tugevusse või lihtsalt isiklike tunnete õrnusse, astute te sellesse liitu rutates.»

«Kas tõesti?» imestasin ma ja silmitsesin ta näojooni, mis olid oma harmoonilisuses ilusad, kuid rahulikus valjuses kummaliselt kohutavad; vaatasin ta käskivat, kuid mitte avalat laupa, säravaid, sügavaid ja uurivaid silmi, mille pilgus ma kunagi polnud näinud õrnust, ning ta kõrgekasvulist meeldivat kuju — ja kujutlesin ennast ta naisena. Oo, mitte iialgi! Ta abilisena, kaaslasena — seda ma suudaksin. Sellena võiksin ma koos temaga üle ookeani purjetada, ühistes ülesannetes keset Aasia kõrbeid Hommikumaa päikese all tööd rühmata, ta mehisust, andumust ja elujõudu imetleda. Ma püüaksin temas kristlast inimesest eraldada, et temas esimest kõrgelt hinnata ja teisele suuremeelselt andestada. Kahtlemata kannataksin ma sageli selle all, et olen temaga seotud ainult sääraste sidemetega; mu keha oleks valjus ikkes, aga mu süda ja hing vabad. Mulle jääksid alles mu

hävitamatu mina ja mu loomulikud, orjastamata tunded, millele võiksin anduda üksindusesilmapilkudel. Mu hinge jääks peidupaik, mis ainuüksi minule enesele kuuluks ja kuhu tema ligi ei pääseks. Seal lokkaksid mu värsked ja kaitstud tunded, mida tema ei saaks närvutada ega ta mõõdetud sõjamehesamm maha tallata. Kuid olla ta naine — alati tema kõrval, alatasa ohjeldatud, pidurdatud, pidevalt sunnitud oma loomutuld vaevalt hingitsemas hoidma, lastes seda põleda ainult oma sisimas, ainsatki kaebust kuuldavale toomata, ehkki vangistatud leek hävitaks vähehaaval, kuid järjekindlalt kogu mu elu, see oleks väljakannatamatu.

«St. John!» hüüdsin ma, kui olin oma mõtisklustes selle otsuseni jõudnud.

«Jah?» vastas ta jäiselt.

«Ma kordan veel kord: olen vabatahtlikult nõus teiega kaasa tulema misjonärina, aga mitte teie naisena. Ma ei või teiega abielluda ega teie omaks saada.»

«Te peate minu omaks saama,» vastas ta kõigutamatu rahuga, «teisiti on kokkulepe kehtetu. Kuidas võin mina, mees, kes pole veel kolmekümmetki aastat vana, viia Indiasse kaasa üheksateistkümneaastase neiu, kes mu naine ei ole? Kuidas võiksime alati üheskoos olla — olgu siis üksinduses või metsikute suguharude keskel —, kui me laulatatud ei oleks?»

«Väga hästi ja igas olukorras,» vastasin ma lühidalt. «Just niisama, nagu oleksin ma te lihane õde või siis mees ja vaimulik nagu teiegi.»

«Seda ju teatakse, et teie mu õde ei ole; ma ei või teid sellena esitleda. Kui ma seda teeksin, langeks meile mõlemale solvav kahtlustus. Peale selle, ehkki teil on mehe mõistus, on teil naise süda, — ja sellest ei tule midagi head.»

«Tuleb,» kinnitasin ma põlastusega, «väga hästi tuleb. Minul on küll naise süda, kuid mitte teie suhtes. Teie vastu on mul vaid seltsimehelik sõprustunne, relvavenna usaldus, õelik truudus ja, kui soovite, siis vastristitu austus ning alandlikkus oma ülempreestri vastu. Mitte midagi rohkemat — ärge kartke!»

«See on kõik, mida ma vajan,» ütles ta endamisi. «Just seda ma vajan. Ja ometi on teel takistused ees; need tuleb kõrvaldada. Jane, te ei kahetse, kui te minuga abiellute, selles võite kindel olla; me p e a m e abielluma. Ma kordan veel: teist teed ei ole. Kahtlemata järgneb abielule küllaldasel määral armastust, mis õigustaks meie liitu isegi teie silmis.»

«Ma põlgan teie arusaamist armastusest,» ei suutnud ma ennast piidurdada, ja tõusnud püsti, jäin ta ette seisma, selg vastu kaljut toetumas. «Ma põlgan võltsi tunnet, mida te mulle pakute. Jah, St. John, ma põlgan ka teid, kui te seda mulle pakute.»

Ta vaatas mulle ainiti otsa, surudes oma kaunilõikelised huuled tugevasti kokku. Kas ta oli vihane või üllatunud, oli raske ütelda, sest ta oskas oma näoilmet täielikult valitseda.

«Sääraseid sõnu poleks ma teie suust oodanud,» ütles ta. «Omateada pole ma midagi teinud ega ütelnud, mis te põlguse ära oleks teeninud.»

Olin ta leebest toonist liigutatud, kuid samas ta kõrgist ja rahulikust käitumisviisist ka heidutatud.

«Andestage mulle, St. John, aga see oli teie enda süü, sest te ise sundisite mind nii ettevaatamatult väljenduma. Teie alustasite kõnelust, milles meie arvamised järsult lahku lähevad, kõneainet, mille üle me ei peaks vaidlema. Juba sõna «armastus» ise on meievaheliseks tüliõunaks, aga mida teeksime siis, kui me tegelikkuse ees seisaksime? Mida me siis üle peaksime elama? Kulla nõbu, loobuge abiellumismõttest — unustage see ära!»

«Ei,» ütles ta, «see on juba kaua südames kantud kavatsus, ainus, mis mu suure ürituse edu kindlustaks. Kuid praegu ei hakka ma teile enam peale käima. Homme sõidan ma Cambridge'i: seal on mul sõpru, kellega tahaksin jumalaga jätta. Ma jään ära kaheks nädalaks — mõelge selle aja jooksul mu ettepaneku üle järele ja ärge unustage, et kui te selle tagasi lükkate, siis ei ütle te ära minule, vaid Jumalale. Minu vahendusel võimaldab ta teile suurepärase tuleviku, ja selles tegutseda saate te ainult mu naisena. Keeldudes mu naiseks saamast, määrate enda igaveseks iseka mugavuse, kuid viljatu pimeduse teele. Hoidke, et te ei satuks nende hulka, kes hülgasid usu ja sellepärast uskmatuist põlatumad on!»

Lõpetanud, pöördus ta minust ära ja veel kord

«vaatas jõge, vaatas mäge».

Ent seekord ei avaldanud ta mulle oma tundeid, sest mina ei olnud enam nende vääriline. Kui me kõrvuti kodu poole sammusime, lugesin ma ta jäisest vaikimisest kõike, mida ta minu vastu tundis: see oli karmi ja despootliku inimese pettumustunne, kes oli kohanud vastuseisu seal, kus ta oli lootnud alandlikkust, see oli teises inimeses vastuvõetamatuid tundeid ja vaateid avastanud kaine, paindumatu mõistuse

nördimus. Ühesõnaga, kui inimene oleks ta tahtnud mind kuulekusele sundida, ja ainult kui tõeline kristlane talus ta mu rikutust säärase kannatlikkusega ning lubas mulle järelemõtlemiseks ja patukahetsuseks nii pika aja.

Tol õhtul, pärast seda kui ta oli oma mõlemaid õdesid suudelnud, ei pidanud ta sündsaks mulle isegi kätt anda ja lahkus toast sõna lausumata. Ehkki ma ei tundnud tema vastu armastust, küll aga poolehoidu, olin ma sellest rõhutatud hoolimatusest solvunud, nii solvunud, et mul pisarad silma tulid.

«Ma näen, sa oled St. Johniga tänasel jalutuskäigul tülli läinud,» ütles Diana. «Aga rutta talle järele, arvatavasti on ta koridoris ja ootab sind — küllap lepite ära.»

Säärases olukorras ei ole mul palju eneseuhkust: pigem tahan olla õnnelik kui väärikas, ja ma jooksin talle järele. Ta seisis trepijalamil.

«Head ööd, St. John,» ütlesin ma.

«Head ööd, Jane,» vastas ta.

«Andkem teineteisele kätt,» lisasin ma.

Kui külm ja lõtv oli ta käepigistus! Ta oli toimunust sügavasti pahandatud, ja ei südamlikkus ega pisarad ei suutnud teda liigutada. Tema poolt ei olnud mul loota ei leppimist, ei rõõmustavat naeratust ega lahket sõna. Kui kristlane jäi ta muidugi rahulikuks ja tasakaalukaks, ja kui ma küsisin, kas ta mulle andestab, vastas ta, et temal pole kombeks halba mäletada. Ka polevat tal midagi andestada, kuna ta ei tundvat end millegagi solvatud olevat.

Nende sõnadega ta lahkus. Soovisin, et ta mind pigem oleks löönud.

35. PEATÜKK

St. John ei sõitnud Cambridge'i järgmisel päeval, nagu ta oli kavatsenud. Ta lükkas oma ärasõidu terve nädala võrra edasi. Ja selle aja jooksul sain ma tunda, kui karmilt võib üks hea, kuid range ning leppimatu mees karistada seda, kes teda on solvanud. Ilma vaenulikkuseta, ilma ühegi sõitleva sõnata andis ta mulle selgesti mõista, et ma ta poolehoiu piiridest välja olin tõugatud.

Mitte sellepärast, et St. John oleks oma südames ebakristlikku kättemaksuhimu varjanud, — ei, ta poleks mu peas juuksekarvagi kõverdanud, kuigi tal selleks õigust oleks olnud. Nii oma iseloomult kui ka põhimõtetelt seisis ta igasugusest alatust kättemaksust kõrgemal. Minu üteluse, et

ma teda ja ta armastust põlgan, oli ta ilmselt andestanud, ent sõnu endid polnud ta unustanud, ja ma teadsin, et niikaua kui me mõlemad elame, tema neid ei unusta. Kui ta mind kõnetas, lugesin ta pilgust, et need sõnad kogu aja me vahel seisavad, ja mis ma iganes ka ei ütelnud, kostsid need talle mu hääles, sest nende vastukaja oli igas ta sõnas tunda.

Ta ei hakanud minust eemale hoidma, vaid kutsus mind nagu tavaliselt igal hommikul oma laua juurde. Ma kardan, et ta pahelisele minale (kui kristlane ei võtnud ta sellest osa ega võinudki säärast tunnet jagada) pakkus rõõmu näidata, kui osavalt ta mind karistada mõistab sellega, et näiliselt käitub ja kõneleb niisamuti nagu varemgi, kuid tegelikult lisab igale mu sõnale ja teole liialdatud huvi ning kiitust — kiitust, mis varem ta kõnele ja käitumisele teatavat ranget ning lihtsat veetlust oli lisanud. Minu silmis lakkas ta olemast elav inimene ja muutus marmorkujuks, sest ta silmad olid külmad sätendavad safiirid, ta keel vaid kõneinstrument — mitte midagi rohkem.

St. Johni käitumine oli mulle piinaks — rafineeritud, lakkamatuks piinaks. See õhutas minus vaikset nördimusleeki ja rahutuse rõhuvat erutust, mis mind lakkamatult vaevas ja hingeliselt laostas. Tundsin, et kui ma ta naine oleksin, viiks see hea inimene, kelle hing oli puhas nagu selge allikas, mu varsti hauda, ilma et ta ainsatki veretilka valaks või oma kristallpuhast südametunnistust pisimagi süü plekiga määriks. Eriti tundsin seda siis, kui ma temaga leppida püüdsin. Ent mu kahetsus ei leidnud halastust. St. John nähtavasti ei kannatanud meie võõrdumise all ega igatsenud lepitust. Ja kuigi mul rohkem kui ühel korral pisarad silmist voolama hakkasid, langedes leheküljele, mille kohale me mõlemad olime kummardunud, ei avaldanud need temale mingit mõju, justkui oleks ta süda tõepoolest kivist või rauast olnud. Samal ajal oli ta aga oma õdede vastu tavalisest õrnem. Ta kasutas kontrasti mõju, nagu kartes, et jahedus ei ole võib-olla küllaldane mulle tõestamaks, kui hukka mõistetud ja välja tõugatud ma olen. Ja ma olen kindel, et ta ei teinud seda õelusest, vaid oma põhimõtete pärast.

Õhtul enne St. Johni ärasõitu nägin teda päikeseloojangu ajal aias jalutamas. Kuna mul hästi meeles oli, et see nüüd nii võõraks jäänud inimene siiski kord mu elu oli päästnud ja et me lähedased sugulased oleme, otsustasin mälestusest liigutatuna St. Johni sõpruse tagasivõitmiseks viimase katse teha. Läksin välja ja otsisin ta üles. Ta seisis väikesele väravale nõjatudes ja vaatas ainiti tõusvat kuud. Ütlesin otsekoheselt:

«St. John, olen nii õnnetu, et te ikka veel minu peale pahane olete. Saagem uuesti sõpradeks!»

«Kas me siis sõbrad ei ole?» vastas ta jahedalt, silmi kuult pööramata.

«Ei, St. John, me ei ole enam sõbrad, nagu me varem olime. Te teate seda väga hästi.»

«Kas tõesti? See ei või õige olla. Mina omalt poolt soovin teile ainult head.»

«Ma usun teid, St. John, kuna tean, et te kellelegi halba ei soovi. Aga sugulasena eelistaksin ma ligimesearmastusele, millega te suhtute võõrastesse, midagi lähedasemat.»

«Muidugi,» ütles ta. «Te soov on täiesti mõistetav. Ma olen kaugel sellest, et teisse nagu võõrasse suhtuda.»

Need jahedalt ja rahulikult lausutud sõnad olid küllaltki alandavad ning äraütlevad. Oleksin ma alistunud uhkuse- ja vihatundele, siis oleksin viivitamatult tulema tulnud, ent minus kõneles miski, mis nendest tunnetest tugevam oli. Ma austasin hardalt oma onupoja vaimuandeid ja põhimõtteid. Ta sõpruse kaotus oli mind sügavasti puudutanud. Ma ei võinud nii kergesti loobuda katsest seda tagasi võita.

«Kas me tõesti nõnda peame lahkuma, St. John? Teie sõidate Indiasse ja lähete ära, ilma et te mulle ainsatki lahket sõna ütleksite?»

Nüüd pööras ta pilgu kuult ja vaatas mulle otse näkku.

«Mina — Indiasse? Kuidas? Kas teie siis minuga Indiasse ei tulegi, Jane?»

«Te ju ütlesite, et ma kaasa sõita ei saa, kui ma teiega ei abiellu.»

«Ja teie ei abiellu? Te peate oma otsusest ikka veel kinni?»

Lugeja, kas sa tead, missugust hirmu võib põhjustada südametu inimese jäik küsimus? Kuidas küll sarnaneb ta viha ähvardava lumelaviiniga ja ta pahameel end jääkattest vabastava merega?

«Ei, St. John, mina ei abiellu teiega. Ma jään oma otsusele truuks.»

Lumelaviin oli saanud uue tõuke ja uut hoogu, kuid ta ei prahvatanud veel alla.

«Küsin veel kord — millest säärane keeldumine?» nõudis ta.

«Tookord ütlesin ma ära sellepärast, et te mind ei armasta, nüüd aga sellepärast, et te mind peaaegu vihkate. Kui ma teiega abielluksin, siis tapaksite minu. Te teete seda juba praegugi.»

St. John kahvatas — ta huuled ja põsed läksid peaaegu valgeks.

«Mina tapaksin teid — mina teen seda juba praegu!? Sääraseid sõnu ei peaks te kasutama, sest need on ägeduses öeldud, ebanaiselikud ja ülekohtused. Nad reedavad hinge õnnetut seisundit, on ära teeninud karmi etteheite ja neid võiks isegi andestamatuks nimetada, kuid inimese kohus on oma ligimesele kas või seitsekümmend seitse korda andeks anda.»

Kõik oli otsas. Soovides siiralt oma varasemaid solvangujälgi ta südamest ära kustutada, olin sellele kõikemäletavale pinnale kaugelt sügavama jälje jätnud; ma olin selle alatiseks sinna sisse põletanud.

«Nüüd hakkate mind tõepoolest vihkama,» ütlesin ma. «Asjatu on püüda teiega ära leppida. Ma näen, et olen teis endale verivaenlase saanud.»

Need sõnad tegid talle taas haiget ja seda teravamini, kuna nendes oli tõtt. Ta veretud huuled vabisesid otsekui krambis. Ma mõistsin, missuguse kustumatu viha ma temas olin äratanud. Olin meeleheitel.

«Te tõlgendate mu sõnu ilmselt valesti,» ütlesin tal käest kinni võttes. «Mul ei ole mingit kavatsust teid kurvastada ega solvata — uskuge mind!»

Ta naeratas äärmiselt kibestunult ja tõmbas oma käe otsustavalt ära.

«Nüüd võtate muidugi oma lubaduse tagasi ega sõida üldse Indiasse?» küsis ta pärast pikka pausi.

«Olen nõus teie abilisena kaasa sõitma,» vastasin ma.

Järgnes lõputuna tunduv vaikus. Missugune võitlus sel ajal ta tundmuste ja kohusetunde vahel toimus, seda ma ei tea, kuid ta silmis sädeles mingi helk ja ta näos vaheldusid kummalised varjud. Lõpuks hakkas ta kõnelema:

«Tõestasin teile alles hiljuti, et mõte sellest, nagu võiks teie aastates vallaline naine sõita välismaale üksiku mehe abilisena, on absurdne. Ma seletasin teile kõike üksikasjaliselt, lootes, et te enam iialgi sellele kavatsusele ei vihja. Et te seda aga siiski teete, sellest on mul kahju — kahju teie pärast!»

Ma katkestasin teda. Ebaõiglased etteheited annavad mulle alati julgust.

«Olge mõistlik, St. John, te kaldute mõttetusse. Teesklete, nagu oleksite mu sõnadest šokeeritud. See ei ole nii, sest oma vägeva mõistuse tõttu ei või te nii rumal ega ennastfäis olla, et mu sõnu valesti tõlgendaksite. Ma kordan veel kord: kui te tahate, siis hakkan ma misjonäri abiks, teie naiseks aga mitte iialgi.»

Jälle läks ta näost kaameks, aga nagu varemgi talitses ta oma viha ja vastas rõhutatult, kuid rahulikult:

«Naisabiline, kes pole minu naine, ei sobi mulle. Niisiis selgub, et teie minuga koos sõita ei saa. Aga kui te soov siiras on, võin ma linnas ühe abielus misjonäriga rääkida, kelle naine koadjuutorit vajab. Oma varandusliku kindlustatuse tõttu olete Misjonäride Seltsi toetusest sõltumatu. Nõnda pääsete oma sõnamurdmishäbist ega jää maha väljavalituist, kellega te pidite liituma.»

Nagu sa, lugeja, väga hästi mäletad, polnud ma ühtki ametlikku lubadust andnud ega ühtki lepingut sõlminud. Ta etteheide ületas igasuguse omavoli ja despootlikkuse piiri.

«Ma ei näe oma otsuses mingit häbi,» kostsin ma, «ei lubaduse murdmist ega täitmatajätmist. Mina pole vähimalgi määral kohustatud Indiasse sõitma, pealegi veel võõrastega. Teiega oleksin ma mõndagi riskinud, sest ma austan, usaldan ja armastan teid nagu õde. Olen veendunud, et ükskõik millal ja kellega ma ka ei läheks, ei elaks ma selles kliimas kaua.»

«Ahaa! Te kardate enda pärast,» ütles ta põlglikult huuli kõverdades.

«Jah. Jumal ei ole mulle selleks elu andnud, et temast peatselt lahkuda, sest teie soovi järgi talitamine oleks peaaegu seesama mis enesetapp. Ja enne kui ma Inglismaalt lõplikult lahkun, tahaksin kindlaks teha, kas mu siiajäämine ei too ehk suuremat kasu kui ärasõit.»

«Mida te sellega mõtlete?»

«Seletamisest ei oleks mingit tulu. Juba kaua piinab mind üks kahtlus, ja ma ei sõida enne kuhugi, kui selle välja olen selgitanud.»

«Ma tean, kuhu te süda püüdleb ja mille küljes ta ripub. Lootus, mida te endas hellitate, on seadusevastane ja autu. Juba ammu oleksite pidanud selle hävitama ja paljast mõttest sellele punastama. Ta mõtlete mister Rochesterile?»

See oli tõsi. Tunnistasin seda vaikimisega.

«Kas te kavatsete mister Rochesteri otsima hakata?»

«Ma pean teada saama, mis temast on saanud.»

«Siis jääb mul ainult üle teid oma palvetes meenutada ja kõigest südamest jumalat paluda, et te kord ühiskonnast väljatõugatuks ei osutuks,» ütles St. John. «Mõtlesin, et näen teis ühte äravalituist. Aga Jumal näeb teisiti kui inimene. Tema tahtmine sündigu!»

St. John avas jalgvärava ja hakkas oru poole astuma. Peagi oli ta mu silmist kadunud.

Võõrastetuppa tagasi tulles leidsin Diana akna all seismas.

Ta oli sügavas mõttes. Diana oli minust kasvult palju pikem. Ta pani mulle käe õlale, kummardus ja uuris mu nägu.

«Jane,» ütles ta, «sa oled viimasel ajal kuidagi erutatud ja kahvatu. Olen kindel, et sellel peab oma põhjus olema. Ütle mulle, mis plaanid teil St. Johniga on! Tervelt pool tundi jälgisin ma teid aknast — sa andesta mulle see luuramine, kuid juba pikemat aega olen kõiksuguseid asju kujutlenud. St. John on imelik inimene . . .»

Ta vaikis, mina ei vastanud. Varsti jätkas ta:

«Olen kindel, et mu vennas hellitab sinu suhtes erilisi lootusi. Juba mõnda aega suhtub ta sinusse säärase tähelepanu ja huviga, millist ta senini kellelegi pole osutanud. Mida see tähendab? Soovin, et ta oleks sinusse armunud, Jane, — kas on?»

Surusin ta jaheda käe oma hõõguva lauba vastu.

«Ei, Die, mitte põrmugi.»

«Miks ta sind oma pilkudega alati jälgib — püüab sinuga nii sageli kahekesi jääda ega lase sind enda kõrvalt? Jõudsime Maryga otsusele, et ta tahab sinuga abielluda.»

«Jah — ta palus mind oma naiseks saada.»

Diana plaksutas käsi.

«Just seda me lootsime ja mõtlesimegi! Sa ju abiellud temaga, Jane, eks ole? Ja siis ta jääb Inglismaale!»

«Kaugel sellest, Diana. Ta tegi mulle abieluettepaneku mõttega hankida endale sobiv kaastööline misjonitööks Indias.»

«Kuidas? Ta tahab, et sina temaga Indiasse läheksid?»

«Jah.»

«Hullumeelsus!» hüüdis ta. «Sa ei elaks seal kolme kuudki, olen selles päris kindel. Sina ei tohi minna. Ega sa ometi ei nõustunud, Jane?»

«Ma keeldusin . . .»

«Ja järelikult solvasid teda,» ütles Diana.

«Südamepõhjani. Kardan, et ta mulle seda enam iialgi ei andesta, kuigi ma olin vallalisena temaga nõus kaasa sõitma.»

«See oli sinust pöörane narrus, Jane! Mõtle ainult, millised ülesanded sa enda peale võtaksid, — alalõpmatu väsimus ning kurnav töö, mis tapaks kõige tugevamagi inimese. Pealegi oled sa nõrga tervisega. St. John — sa ju tunned teda — nõuaks sinult võimatut ega lubaks sind isegi kõige palavamate tundide ajal päeval puhata. Nagu ma märganud olen, sunnid sa ennast õnnetuseks igat ta käsku täitma. Imestan, et sul julgust jätkus ta kätt tagasi lükata. Sa ei armasta teda?»

«Mitte nagu meest.»

«Ometi on ta ilus.»

«Ja mina inetu. Näed sa, Die, me ei sobiks teineteisega.»

«Sina inetu? Mitte sugugi. Sa oled liiga ilus ja liiga hea selleks, et lasta end Kalkutas pärismaalastel elusalt tulel ära küpsetada.» Ja Diana hakkas mind tõsiselt veenma, et ma loobuksin igasugusest mõttest vennaga kaasa minna.

«Mul ei jää muud üle,» ütlesin ma. «Kui ma talle äsja oma õelikku pakkumist kordasin, oli ta mu sündsustunde puudumisest šokeeritud. Näib, et ta peab mu ettepanekut ilma temaga abiellumata temaga kaasa sõita lausa kõlvatuseks, kuigi ma juba esimesest päevast peale temas ainult venda olen näinud ja temasse ka vastavalt suhtunud.»

«Miks sa arvad, et ta sind ei armasta, Jane?»

«Sa peaksid kuulma, kuidas ta sellest räägib. Korduvalt on ta mulle seletanud, et ta abiellub minuga oma missiooni, mitte mu enda pärast. Ta ütles mulle, et olen loodud tööks, mitte armastuseks, mis on kahtlemata õige. Aga kui ma ei ole loodud armastuseks, siis ei ole ma enda arust loodud ka abieluks. Die, kas poleks imelik olla eluksajaks seotud inimesega, kes näeb sinus ainult kasulikku tööriista?»

«Väljakannatamatu, ebanormaalne — ei tuleks kõne allagi!»

«Ja siis,» jätkasin ma, «kuigi mul on tema vastu ainult õelikud tunded, ei ole sugugi võimatu, et ma pärast abiellumist teda paratamatult, omamoodi ja piineldes, armastama ei hakka, sest ta on ikkagi andekas inimene, ja ta pilgus, käitumises ning kõnes on nii palju õilsust. Sel juhul kujuneks mu elu talumatult raskeks. Tema ei tahaks, et ma teda armastaksin, ja kui ma talle oma tundeid avaldaksin, teeks ta mulle selgeks, et see on täiesti ülearune, et ta seda minult sugugi ei nõua ja et see mulle hoopiski ei sobi. Tean, et ta nii kõneleks.»

«Ja ometi on St. John hea inimene,» ütles Diana.

«Ta on hea ja üllas inimene. Ent süvenenud oma suurtesse ülesannetesse, unustab ta kahjuks väikeste inimeste tunded ja soovid. Sellepärast on lihtsurelikule parem tema teelt kõrvale hoida, muidu võib ta tema ära tallata. Sealt ta tulebki! Ma lähen nüüd, Diana.»

Nähes teda aeda astuvat, läksin kiiresti trepist üles oma tuppa.

Kuid õhtusöögil tuli mul temaga ikkagi kohtuda. Ta oli tasakaalukas nagu alati. Arvasin, et ta minuga vaevalt üldse enam kõneleb, ja olin veendunud, et ta oma abiellumisplaanidest on loobunud, paraku olin nii ühes kui ka teises asjas

eksinud. St. John vestles minuga harilikul viisil, või õigemini viisil, mis tal viimasel ajal harjumuseks oli saanud — piinlikult viisakalt. Kahtlemata oli ta Pühalt Vaimult abi palunud, et alla suruda viha, mida mina temas olin ärátanud, ja näis nüüd uskuvat, et ta mulle ka seekord on andestanud.

Õhtupalvuse-eelseks lugemiseks valis ta Ilmutusraamatu kahekümne esimese peatüki. Mulle meeldis ta suust pühakirja kuulda. Iial ei kõlanud ta kaunis hääl nii mahedalt ja jõuliselt, iial ei olnud ta lugemisviis oma suursuguses lihtsuses nii ilmekas kui siis, kui ta jumalasõna kuulutas. Tol õhtul oma koduses ringis tundus ta hääl veelgi pühalikumana, ta lugemine veelgi erutavamana. (Mai täiskuu paistis läbi katmata akna tuppa nii heledasti, et laual põlev küünal ülearusena tundus.) Kummardunud paksu piibli kohale, luges St. John «uue taeva ja uue maa» nägemusest, milles räägitakse sellest, kuidas jumal ise võtab elada inimeste juures, kuidas ta pühib ära pisarad nende silmist ja tõotab, et ei pea enam olema ei surma ega vaeva, ei kisendamist ega valu, sest vanad ajad on mööda läinud.

St. Johni järgmisi sõnu kuuldes läbis mind imelik värin, kuna ma ta kergeist, vaevumärgatavaist häälevarjundeist arvasin ära tundvat, et ta silmad minule on suunatud.

«Tema, kes kogu maailma ära võidab, pärib aujärje ja mina tahan olla tema jumalaks ja tema peab olema mu pojaks. Kuid argade ja uskmatute osa,» luges St. John aeglaselt ja rõhutatult, «on tule- ja väävlijärv, mis on teine surm.»

Nüüdsest peale teadsin ma, missuguse saatuse ta minule osaks arvas langevat.

Selle peatüki viimaseid suurepäraseid salme luges ta allasurutud võidurõõmuga, millesse segunes nii igatsust kui ka läbematust. St. John uskus oma nime juba Talle Eluraamatusse kirjutatud olevat, ja igatsusega ootas ta tundi, mil teda lastakse linna, millele maapealsed kuningad oma kuulsuse ja au toovad ja milles ei ole vaja ei kuu- ega päikesepaistet, sest teda valgustab Jumala auhiilgus ja tema valguseks on Tall.

Palvesse, mis peatüki lugemisele järgnes, pani ta kogu oma energia ja ärkava valjuse ning innukuse; näis, nagu oleks ta jumalaga tõeliselt heidelnud ja kindlasti otsustanud teda võita. Ta palus jõudu nõtradele, juhtimist karjast lahkunud lammastele, tagasipöördumist kas või üheteistkümnendal tunnil neile, keda maailma kiusatused ja himud kitsalt teelt on peibutanud. Ta palus, anus ja nõudis, et hukkuva hinge haaraksid puhastustule leegid. Tõsidus on alati sügavalt pühalik. Algul panid need sõnad mind imestama, seejärel aga, kuidas palvetaja innukus tõusis, haaras mind palve sisu üha enam, kuni mind lõpuks hardumus valdas. St. John tunnetas oma missiooni üllust ja suurust nii siiralt, et meie, kes me seda pealt kuulasime, sügavasti liigutatud olime.

Pärast õhtupalvust hakkasime temaga hüvasti jätma, sest ta pidi järgmisel hommikul vara ära sõitma. Diana ja Mary sülelesid teda ja lahkusid toast — arvan, et St. John neile selleks sosinal märku andis. Ma sirutasin talle käe ja soovisin head reisi.

«Tänan, Jane. Nagu ma juba ütlesin, jõuan ma Cambridge'ist tagasi kahe nädala pärast; annan teile selle aja järelemõtlemiseks. Kui ma inimliku uhkuse häält kuulaksin, ei kõneleks ma enam abielust, aga ma kuulan kohustuse häält ja pean ühtainust eesmärki silmas — teha kõik Jumala auks. Minu Issand oli pika meelega — nõnda tahan ka mina olla. Ma ei saa lubada, et te hukkuksite nagu viha astjas. Kahetsege ja otsustage, kuni veel aega on! Tuletage meelde, et meil tuleb tööd teha, kuni on päev, sest «saabub öö, mil keegi ei saa midagi teha». Tuletage meelde rikka mehe saatust, kellel olid kõik selle elu varad. Andku Jumal teile jõudu, et te valiksite selle parema osa, mida teilt ära ei võeta!»

Viimaseid sõnu lausudes asetas ta oma käe mulle pea peale. Ta kõneles tõsiselt, leebelt. Ta pilk ei kuulunud küll armastajale, kes oma armastatule silma vaatab, vaid oli pigem pastori oma, kes oma kadunud lambukest hüüab, või õigemini kaitseingli silmavaade, kes temale usaldatud hinge valvab. Igal andekal inimesel, olgu ta siis mees tugevate kirgedega, fanaatik või lihtsalt despoot — kui ta oma taotlustes ainult siiras on, esineb sääraseid ülevusmomente, mil ta alistab ja valitseb. Tundsin St. Johni vastu sügavat austust, nii tugevat, et selle ajend mind ootamatult kuristikku tõukas, kust ma varem eemale olin hoidnud. Tundsin kiusatust loobuda temaga võitlemast, lasta ennast ta tahtevoolust kaasa kiskuda ja selle sügavusse täiesti ära kaduda. Nüüd surus ta mulle oma tahet peale niisamasuguse visadusega, nagu kord varem keegi teine, tõsi küll, sootuks erinevamate tunnetega oli teinud. Ja mõlemal korral olin narr olnud. Tookord järele anda olnuks patt südametunnistuse vastu, nüüd nõustuda olnuks patt mõistuse vastu. Nõnda mõtlen ma praegusel tunnil, mil ma rahulikult möödunud aja kriitilistele silmapilkudele tagasi vaatan: noil hetkil ei olnud ma oma meeletusest teadlik.

Oma «ülempreestri» puudutusest seisin ma otsekui halvatud. Keeldumine oli ununenud, hirm ületatud, võitlus lõppenud. Mu võimatu abielu St. Johniga oli kiiresti võimalikkuseks muutumas. Kõik oli ühe hoobiga teiseks saanud. Religioon kutsus, inglid viipasid, jumal juhtis, elu keerdus kokku nagu pärgamendirull, surmaväravad avanesid igaviku ees. Nüüd tundus mulle, et pääsemise ja taevase õndsuse pärast võib kõhklematult kõik maise ohverdada. Hämar tuba oli nägemusi täis.

«Võib-olla otsustate praegu?» küsis misjonär. Ta ütles seda õrnalt ja niisama õrnalt surus ta mind enda ligi.

Oo, õrnus! Kuivõrd tugevam oled sa jõust! St. Johni vihale olin ma suutnud vastu seista, aga ta headuse ees paindusin kui pilliroog. Siiski tunnetasin ma pidevalt, et kui ma talle nüüd järele annan, siis sunnib ta mind tulevikus seda enam oma tahtele alluma. Ei olnud ta loomus ju selle ühe tunni pühaliku palvuse tõttu muutunud, see oli vaid ülendatud.

«Otsustaksin teiega abielluda, kui ma ainult veendunud oleksin, et see on tõepoolest Jumala tahe, sest siis oleksin ma nõus teiega oma saatust ühendama, tulgu pärast mis tuleb!»

«Minu palveid on kuulda võetud!» hüüdis St. John. Ta surus oma käe tugevamini mu juustele, otsekui oleks tal minule juba õigus, ja embas mind, peaaegu nagu armastaks ta mind (ma ütlen «peaaegu», sest tundsin erinevust, kuna olin kord kogenud, mis tähendab armastatud olla. Kuid nagu St. Johngi jätsin ma armastuse kõne alt välja ja mõtlesin ainult kohustusele). Võitlesin oma tunnetes valitseva pimedusega, et selgust saada. Kõigest südamest, siiralt ja kirglikult soovisin toimida nii, nagu on õige, — ainult seda. «Näita mulle — juhata mulle teed!» palusin ma taevast. Põlesin erutusest, mida ma veel iial polnud tundnud, seepärast otsustagu lugeja ise, kas see, mis nüüd järgneb, oli erutuse vili või ei.

Kogu majas valitses vaikus. Peale St. Johni ja minu olid vist kõik juba puhkama heitnud. Ainus küünal oli kustumas, tuba kuuvalgusest tulvil. Mu süda peksis nii kiiresti ja ägedasti, et ma ta lööke kuulsin. Korraga lakkas ta löömast — kirjeldamatu tunne läbis mind pealaest jalatallani. See polnud elektrilöök, kuigi see oli niisama tugev, ootamatu, võpatamapanev. See haaras mu tundeid niivõrd, et nende senine äärmine aktiivsus tundus tardumusena, millest nad alles nüüd olid sunnitud ärkama. Mu ärevus kasvas, silmad ja kõrvad olid otsekui ootel; ma värisesin kõigest kehast.

«Mida te kuulsite? Mida te näete?» küsis St. John.

Ma ei näinud midagi. Kuid kusagilt kaugusest kuulsin ma hüüdu:

«Jane! Jane! Jane!»

«Oo, jumal, mis see on?» pääses mul kurgust.

Niisamahästi oleksin ma küsida võinud: «Kus see on?», sest hääl ei kostnud ei toast, majast ega aiast, ei õhust, maa alt ega pea kohalt. Olin seda kuulnud, ent kust ta tuli, jääb mulle igavesti mõistatuseks. See oli inimese hääl — tuttav, unustamatu, armastatud Edward Fairfax Rochesteri hääl; ta kõlas valuliselt, kurvalt, kirglikult ja erutavalt, kuid tungivalt.

«Ma tulen!» hüüdsin ma. «Oota mind! Oo, ma tulen!» Sööstnud ukse juurde, vaatasin koridori — kõik oli pime. Jooksin välja aeda — seal ei olnud kedagi.

«Kus sa oled?» hüüdsin ma.

Nõrk kaja Marsh Gleni taga mägedes vastas: «Kus sa oled?» Kuulatasin. Tuul ohkas tasa kuuskede ladvus; ümberringi valitses tühja nõmme ja kesköö vaikus.

«Eemale, ebausk!» käsutasin ma musta viirastust, mis mu kujutluses ilmus jugapuu kõrvale värava juures. «Aga ei, see pole enesepete ega nõidus — see on looduse kätetöö! Loodus ise oli ärkvel ja ta ei teinud imet, vaid tegi seda, mis oli ta võimuses.»

Vabastasin enda St. Johnist, kes oli mulle aeda järgnenud ja mind kinni tahtis hoida. Nüüd oli minu kord teda oma tahtele allutada. Mu tahtejõud elustus. Ütlesin, et ma mingeid küsimusi ega temapoolseid märkusi kuulda ei soovi, ja palusin teda lahkuda, sest ma pidin üksi olema, ma tahtsin üksi olla. Ta kuuletus. Kui käskimiseks on küllaldaselt jõudu, järgneb kuulekus otsemaid. Läksin oma tuppa, lukustasin ukse, langesin põlvili ja palvetasin — ehkki teisiti kui St. John, ent niisama siiralt. Tundsin, et ma jõudsin Kõigevägevamale päris lähedale, ja mu hing sööstis tänumeeles ta jalge ette. Pärast tänupalvet püsti tõusnud, langetasin otsuse ja heitsin sängi. Rahunenuna ning kergendatud südamega jäin koitu ootama.

36. PEATÜKK

Saabus koit. Tõusin varavalgel. Kui ma oma kummutis ja riidekapis asju korda seadsin — ma ei tahtnud neid oma lühikeseks äraolekuajaks segamini jätta —, kuulsin ma, kuidas St. John oma toast väljus. Ta jäi minu ukse taha seisatama. Kartsin, et ta koputab, kuid ei — ainult paberi-

leht pisteti ukse alt sisse. Võtsin selle üles ja lugesin järgmisi sõnu:

«Te lahkusite minust eile õhtul ootamatult. Kui te veel pisutki viivitanud oleksite, siis oleksite Kristuse risti ja inglikrooni saavutanud. Ootan teie lõplikku otsust täna kahe nädala pärast. Aga vahepeal valvake ja paluge, et te mitte kiusatusse ei langeks, sest teie vaim on küll valmis, aga liha nõder. Mina tahan teie eest iga tund palvetada. Teie St. John.»

«Minu vaim,» vastasin ma mõttes, «on valmis tegema seda, mis on õige. Ja ma loodan, et mu liha on küllalt tugev täitma taeva tahet siis, kui selle mõte mulle täiesti selge on. Igal juhul jätkub mul praegu küllalt jõudu otsima minna ja teateid hankida — leida väljapääsu kahtluseudust ning tõde päevavalgele tuua.»

Oli esimene juuni. Hommik oli pilvine ja jahe; vastu aknaruute rabises vihma. Kuulsin, kuidas eesuks klõpsatas ja St. John õue astus. Aknast välja vaadates nägin teda aiast läbi minevat. Ta sammus üle uduniiske nõmme Whitcrossi suunas, kus ta postitõlda pidi istuma.

«Mõne tunni pärast, nõbu, astun sedasama rada,» mõtlesin ma. «Ka mina pean Whitcrossis postitõlda ootama. Ka minul on tarvis kedagi näha ja kellestki teada saada, enne kui Inglismaalt jäädavalt lahkun.»

Hommikusöögini oli jäänud veel kaks tundi. Kogu selle aja kõndisin ma oma toas aeglaselt edasi-tagasi ning murdsin pead salapärase märguande üle, mis mu kavatsustele suuna oli andnud. Püüdsin veel kord läbi elada tunnet, mida eelmisel õhtul olin kogenud, ja mul õnnestus seda kogu oma kirjeldamatus ebatavalisuses taaselustada. Tuletasin meelde häält, mida olin kuulnud, ja küsisin endamisi, kust see küll võis tulla. Vastust ma aga ei saanud, ja mulle tundus, nagu polekski hääl tulnud välismaailmast, vaid kostnud minus endas. Kas see ei olnud ehk närvide mäng — pettekujutlus? Ma ei suutnud selgusele jõuda, sest hääl oli siiski olnud midagi rohkemat kui paljas kujutlus. Kummaline vapustus oli mind vallanud nagu maavärin, mis kõigutas kord vanglat, kuhu olid heidetud Paulus ja Siilas*. Mu hinge vangikongi uksed olid avanenud, ahelad langenud ja hing ise otsekui unest ärganud, värisevana tõusnud ning hirmust haaratuna kuulatama jäänud. Siis kostis hääl kolm korda mu kohkunud kõrvus ja vabisevas südames, ja mu hing ei kartnud enam ega värisenud, vaid juubeldas rõõmust saavutatu üle, mis tal vangistavast ihust hoolimata oli õnnestunud.

* Paulus ja Siilas olid kaks misjonäri, kes pääsesid vanglast maavärina tõttu. *Tlk.*

«Mõne päeva pärast,» ütlesin ma oma mõtisklusi lõpetades, «saan ma teada, kelle häält ma möödunud ööl kuulsin. Kui kirjad ei andnud tulemusi, peab ise järele pärima.»

Hommikueine ajal teatasin ma Dianale ja Maryle, et sõidan ära ega tule tagasi enne nelja päeva.

«Üksinda, Jane?» imestasid nad.

«Jah, ma tahan näha sõpra, kelle pärast ma juba mõnda aega muret tunnen.»

Nad oleksid võinud öelda — mida nad mõttes kahtlemata ka tegid —, et nende teada polnud mul ühtki sõpra peale nende, sest seda olin ma sageli ka ise kinnitanud. Ent oma sünnipärase delikaatsuse tõttu hoidusid nad igasugusest järelepärimisest. Ainult Diana küsis, kas ma end reisiks ka küllalt tervena tunnen, kuna ma väga kahvatu välja näen. Vastasin, et see tuleb hingelisest erutusest, millest ma aga varsti loodan vabaneda.

Ärasõiduks vajalikke ettevalmistusi oli mul kerge teha, sest keegi ei tülitanud mind pärimiste, kahtlustuste ega oletustega. Kui olin mõista andnud, et ma momendil midagi lähemalt oma plaanidest seletada ei või, võtsid nad selle lahkelt teatavaks ja kõikemõistvalt vaikides andsid mulle vaba tegutsemisõiguse — just niisamuti, nagu mina samas olukorras nendele oleksin andnud.

Lahkusin Moor-house'ist kell kolm päeval, ja varsti pärast nelja seisin Whitcrossi teetulba juures, oodates postitõlda, mis mind kaugele Thornfieldi pidi viima. Siinsete üksildaste teede ja tühjade mäenõlvade vaikuses kuulsin postitõlda juba väga kaugelt liginemas. See oli seesama sõiduk, millest ma aasta tagasi meeleheites, lootusetuna ja sihituna ühel suveõhtul siinsamas maha olin astunud. Viipasin käega ja tõld peatus. Astusin sisse. Seekord ei tulnud mul enam kogu oma kaasasolevat raha ära anda sõidukuludeks. Teistkordselt teel Thornfieldi poole tundsin end kirjatuvina, kes koju lendab.

Sõit kestis kolmkümmend kuus tundi. Whitcrossist olime teele asunud teisipäeva pärastlõunal, ja neljapäeva varahommikul peatus tõld, et teeäärse võõrastemaja juures hobuseid joota. Ümberringi laiusid rohelised hekid, avarad põllud ja madalad idüllilised mäekingud. Kui pehmed olid nende piirjooned ja mahe nende haljus, võrreldes Mortoni karmide nõmmedega! Jah, selle maastiku tundsin ma ära, nagu tuntakse ammuse tuttava näojooni. Olin kindel, et nüüd olen ma oma eesmärgi ligidal.

«Kui palju maad on siit Thornfield-hallini?» küsisin ma kutsarilt.

«Täpselt kaks miili, armuline preili, kui otse üle põldude minna.»

«Mu teekond on lõppenud,» mõtlesin ma tõllast maha astudes. Andnud oma sumadani tallipoisi kätte hoiule, maksin sõidu eest, lisasin kutsarile jootraha ja asusin teele. Tõusva päikese kiired särasid võõrastemaja sildi kuldtähtedel: «Rochesteride vapp». Mu süda hakkas rõõmu pärast kiiremini lööma — kas polnud ma juba oma peremehe maal? Kuid rõõm vaibus jälle, sest ootamatu mõte kohutas mind.

«Niipalju kui mina tean, võib su peremees juba ammu teisel pool Inglise kanalit olla. Ja kui ta olekski Thornfieldis, kuhu sa nii väga tõttad, kas pole seal samuti ta vaimuhaige naine? Järelikult ei ole sinul temaga midagi tegemist; sina ei tohi temaga kõnelda ega tema seltsi otsida. Kõik su vaev on olnud asjata — oleks parem, kui sa enam edasi ei läheks,» manitses mind mu sisemine hääl. «Küsi võõrastemajast teateid. Sealt saad sa kuulda kõik, mida soovid, ja nad hajutavad su kahtlustused otsekohe. Mine näiteks tolle mehe juurde ja küsi, kas mister Rochester on oma mõisas!»

See oli mõistlik mõte, ometi ei suutnud ma ennast selle järgi tegutsema sundida. Nii väga kartsin ma vastust, mis mind meeleheitele võinuks viia. Pikendada teadmatust tähendab pikendada lootust. Ja ma tahtsin kas või ainus kord näha armsaks saanud maja oma lootuste kiirtest ümbritsetult. Mu ees oli heki ülekäigukoht ja needsamad põllud, kustkaudu ma Thornfieldist põgenemise hommikul meeletuna olin rutanud, midagi nägemata või kuulmata, jälitatud ja piitsutatud kättemaksuhimulisest fuuriast. Enne kui ma otsustada jõudsin, missuguses suunas minna, olin juba põldude vahel. Kuidas ma nüüd tõttasin! Ja vahepeal isegi jooksin! Kui ootusrikkalt vaatasin ma ettepoole — kas ei hakka juba tuttavlik park paistma! Millise rõõmuga tervitasin ma üksikuid tuttavaid puid ja aasade ning mäekinkude koduseid piirjooni!

Viimaks kõrgus mu ees park mustendavate varesepesadega; vali vareste kisa lõhestas hommikuvalgust. Mind valdas kummaline õnnetunne ja ma ruttasin aina edasi. Veel üks põld, veel üks jalgrada — ja mu ees olid juba õuemüürid ning kõrvalhooned; maja ise jäi ikka veel puude varju. «Mu esimene pilk olgu talle esiküljelt,» otsustasin ma, «kust ta uhke sakmeline katusevall oma suursugususega haaraks ja ma kohe oma peremehe akna üles võiksin leida. Võib-olla seisab ta akna all, sest ta tõuseb vara? Aga võib-olla jalutab puuviljaaias või terrassil?' Kui ma teda ainult hetkeks näeksin! Kindlasti ei ole ma nii hull, et ma tema juurde tormaksin. Kes teab? — ma pole nii kindel. Aga kui ma seda teeksin — mis siis? Helde jumal! Mis siis? Kellele see korda läheb, kui ma naudin tunnet, mida ta pilk minus elustab? Ah! — ma sonin. Võib-olla vaatab ta praegu Pürenee mägedes päikesetõusu või jälgib Vahemere kaldal vaikset lainetemängu.»

Möödunud madalast müürist, läksin ma ümber aianurga ja jäin seisma värava juurde, kust tee aasale viis. Värava kivitulpasid kroonisid kivist kuulid. Väravatulba taha varjudes tahtsin ma kogu maja fassaadi eemalt silmitseda, ilma et mind sealjuures oleks märgatud. Algul piilusin ettevaatlikult, sest mõnes magamistoas võisid rulood juba üles tõmmatud olla. Veel üks hetk ja sakmeline katusevall, aknad ning kogu fassaad on mulle tervenisti näha!

Kõrgel pea kohal tiirlevad varesed võib-olla jälgisid mind samal ajal. Ei tea, mida nad minust küll mõtlesid? Algul pidasid nad mind kahtlemata üliettevaatlikuks ja pelglikuks — siis järsku hulljulgeks. Esiteks piilub, siis jääb üksisilmi vahtima, seejärel sööstab peidupaigast välja ja hakkab mööda aasa jooksma. Äkitselt seisma jäänud, vahib maja kartmatult ja kaua. «Milleks algul niisugune arglikkus ja nüüd säärane rumal hulljulgus?» võisid nad küsida.

Lugeja, kuula mu väikest illustratsiooni! Üks mees leiab oma armastatu samblasel künkal magamas. Ta tahab neiu kaunist nägu imetleda ilma teda äratamata. Ettevaatlikul sammul hiilib ta üle muru, püüdes astuda võimalikult käratult. Siis jääb seisatama — kas uinuja mitte ei liigutanud? Ligineja tõmbub tagasi — mitte mingi hinna eest ei taha ta, et teda nähtaks. Ent kõik on vaikne ja ta astub edasi. Siis kummardub ta uinuja kohale. Kerge loor katab neiu nägu, ja kergitanud loori, kummardub mees veelgi ligemale. Juba ette naudib ta pilk uinuja ilu, mis puhkamiserahus nii õitsev ja kaunis on. Kui tõtlik ja ahne on mehe esimene pilk! Kuidas ta siis äkki kivistub! Kuidas kohkub! Tormakalt haarab ta käte vahele keha, mida ta minutite eest sõrmegagi puudutada ei söandanud. Valjul häälel hüüab ta neidu nimepidi, ja oma kalli koorma uuesti maha pannud, vaatab teda meeletul pilgul! Nüüd haarab ta temast julgelt kinni, karjatab, jääb üksisilmi vaatama, sest ükski hääl ega puudutus ei suuda enam neidu üles äratada. Mees uskus oma armastatut magusasti magavat, aga leidis ta eest — surnuna.

Põksuva südamega olin ma tulnud armsaks saanud maja vaatama ja nägin — mustunud varemeid.

Poleks mul tarvitsenud ennast väravaposti taga peita ega akende poole piiluda, kartes, et seal keegi ennast liigutab!

Poleks mul tarvitsenud kuulatada, kas mõni uks avaneb, ega kujutleda samme terrassil või kruusasel sõiduteel! Muru ja park olid tallatud ja laastatud, maja portaal haigutas tühjalt. Tervest majast oli järele jäänud vaid kõrge, lagunev, tühjade aknaaukudega müür (nagu ma kord unes olin näinud) — ei katust, katusevalli ega korstnaid, kõik oli sisse langenud.

Varemete kohal valitses hauavaikus ja mahajäetuse üksildus. Polnud ime, et kirjad, mis ma siia olin adresseerinud, vastuseta jäid, nagu ei leia kõlapinda jutlusesõnad tühjas kirikus. Suitsust mustunud varemed jutustasid selgesti, milline saatus Thornfield-halli oli tabanud — see oli hävinud tulekahjus. Ent kuidas oli tuli süttinud? Missugust saladust need varemed varjavad? Mis hukkus siin veel peale müüride, marmori ja puu? Kas hukkusid nii varandus kui ka inimesed? Kes? Kohutav küsimus! Siin ei olnud kedagi, kes sellele oleks vastanud, ei ainsatki märki kui tumma tunnistajat.

Ekseldes hävinud maja mahavarisenud seinte vahel, veendusin, et õnnetus polnud hiljuti juhtunud. Küllap oli siia varemeisse lumehangi sisse tuisanud ja tühjadest akendest vihma sisse sadanud. Kevad aga oli läbiligunenud rusuhunnikute peale rohelust külvanud, sest siin-seal kasvas kivide ja sisselangenud sarikate vahel juba muru ning umbrohtu. Oo... kus viibib praegu nende varemete õnnetu peremees? Missugusel maal? Missuguses olukorras? Tahtmatult rändas mu pilk hallile kirikutornile värava ligiduses, ja ma küsisin endalt, kas mu peremees seal viimati Domer de Rochesteriga kitsast marmoraset ei jaga?

Nendele küsimustele oli vaja vastust saada. Seda oli võimalik hankida ainult võõrastemajast, sestap läksin ma sinna tagasi. Peremees tõi mulle isiklikult hommikueine tuppa. Palusin tal ukse sulgeda ja istet võtta, sest ma tahtsin talt midagi küsida. Aga kui ta istus, ei teadnud ma, millest alata, — nii suur oli mu hirm võimalike vastuste ees, kuigi pilt varemetest, kust ma äsja olin tulnud, mind kurvaks looks teataval määral juba ette oli valmistanud. Võõrastemaja peremees oli soliidne keskealine mees.

«Teie muidugi teate Thornfield-halli?» suutsin ma lõpuks küsida.

«Jah, armuline preili. Olen seal elanud.»

«Kas tõesti?» — «Aga mitte minu ajal,» mõtlesin ma, «sest mina ei tunne teda.»

«Olin kadunud mister Rochesteri ülemteener,» lisas ta.

Kadunud! Mulle näis, et mind tabas kõigest jõust hoop, mida nii väga olin kartnud.

«Kadunud!» hingeldasin ma. «Ons ta surnud?»

«Ma mõtlen praeguse omaniku mister Edwardi isa,» seletas ta.

Sain hingamise tagasi ja veri mu soontes hakkas uuesti voolama. Need sõnad kinnitasid, et mister Edward — *minu* mister Rochester, — Jumal kaitsku teda, kus ta ka ei viibiks! — oli vähemalt elus, sest mees oli öelnud: «praegune peremees». Millised rõõmustavad sõnad! Mulle tundus, et nüüd võin ma suhtelise rahulikkusega ära kuulata kõik, mis sellele veel järgneb. Kuna ta pole hauas, suudan ma vapralt taluda teadet, et ta on sõitnud maailma otsa.

«Kas mister Rochester elab Thornfield-hallis?» küsisin ma vastust ette teades, kuid veelgi soovides hoiduda otsesest küsimusest, kus ta tegelikult on.

«Ei, armuline preili, oh ei! Seal ei ela kedagi. Teie vist olete siinkandis võõras, muidu oleksite kuulnud, mis möödunud sügisel juhtus. Thornfield-hallist on ju paljad varemed järele jäänud. Just viljalõikuse ajal põles ta maha. See oli hirmus õnnetus! Kui palju väärtuslikku vara hävis tules, ja mööblist ei saadud peaaegu midagi päästa. Tuli sai alguse südaööl, ja enne kui tuletõrjemasinad Millcote'ist kohale jõudsid, oli maja üksainus tulemeri. See oli kohutav pilt. Mina ise olin selle tunnistajaks.»

«Südaööl...» pomisesin ma. Jah, see oli alati olnud Thornfieldis saatuslik tund. «Kas teatakse, kuidas tuli alguse sai?» küsisin edasi.

«Arvati küll, kuid see jäi ainult oletuseks. Ja tõesti, oletused said ka üle ootuste oma kinnituse. Teie võib-olla ei tea,» jätkas ta oma tooli lauale ligemale nihutades ja häält tasandades, «et majas peeti kedagi daami — see oli hull.»

«Oleksin nagu midagi selletaolist kuulnud.»

«Teda peeti väga valju järelevalve all. Paljud inimesed ei uskunud mitmeid aastaid, et ta seal on. Ükski hing polnud teda näinud. Ainult kuuldused liikusid, et niisugune inimene seal elab, aga kes või mis ta oli, seda ei teadnud keegi. Räägiti, mister Edward olevat ta välismaalt kaasa toonud, ja arvati, et ta on härra endine armuke. Aga aasta tagasi juhtus üks imelik lugu — jah, tõepoolest, üks väga imelik lugu.»

Kartsin nüüd kuulda jutustust minust endast, seepärast püüdsin teda tagasi viia peateema juurde.

«Aga daam?»

«Tuli välja,» vastas ta, «et see daam oli mister Rochesteri

naine! See selgus kõik väga imelikul viisil. Lossis elas noor neiu, guvernant, kellesse mister Rochester . . .»

«Aga tulekahju?» katkestasin ma.

«Tulen ka selle juurde, armuline preili. Niisiis — mister Edward armus guvernandisse. Teenijad rääkisid, et nad polnud midagi niisugust enne näinud. Peremees olnud tal ühtejärge kannul, sest nad kõik nähtavasti jälgisid teda — teate, see on ju teenijate mood. Temale oli ta kallim kui kõik muu maailmas, ehkki ükski teine peale peremehe enda guvernandis mingit ilu ei näinud. Räägitakse, ta olevat olnud väike ja kõhnuke, päris lapseohtu teine. Mina teda ei näinud, aga ma kuulsin, kui toatüdruk Leah temast kõneles. See teda küll kiitis. Mister Rochester oli tookord ligi neljakümnene, aga guvernandil polnud veel kahtekümmend aastatki. Ja teate — kui mehed selles eas noortesse neidudesse armuvad, siis on nad nende järele nagu nõiutud. Nojah, niisiis otsustanud ta guvernandiga abielluda.»

«Sellest räägite mulle teine kord,» katkestasin ma, «aga nüüd tahaksin ma mõningatel põhjustel kõike tulekahjust kuulda. Kas kahtlustati, et selles oli vaimuhaige missis Rochesteri käsi mängus?»

«Tabasite otse naelapea pihta, armuline preili. Nüüd on teada, et see oli tema ja mitte keegi teine, kes maja põlema pani. Tema juures elas üks naisterahvas, nimega missis Poole, kes oli oma töös väga tubli ja usaldatav inimene, aga tal oli üks viga, mis nii põetajate kui ka elatanud naiste puhul on tavaline nähtus, — ta pidas enda juures alati džinnipudelit ning võttis vahetevahel mõne lonksu rohkem kui vaja. See on muidugi arusaadav, sest ega ta amet kerge olnud. Aga see sai saatuslikuks. Kui missis Poole oma džinniportsjoni ära oli võtnud, jäi ta raskesti magama, ja hull, kes oli kaval nagu nõid, võttis ta taskust võtmed, tuli oma toast välja ja kolas majas ringi ning tegi kurja, mis talle aga pähe tuli. Räägiti, et ta oleks kord peaaegu oma mehe voodisse ära põletanud, aga mina sellest midagi ei tea. Tol ööl oli ta kõigepealt kõrvaltoas aknakardinad põlema pistnud, siis teisele korrusele tulnud ja otse guvernandi tuppa läinud — nagu oleks ta aimanud, kuidas lood olid, ja kogu aeg tema vastu salaviha kandnud — ning seal voodi põlema pannud. Õnneks oli voodi aga tühi. Kaks kuud tagasi oli guvernant ära põgenenud, ja kuidas mister Rochester teda ka ei otsinud, justkui oleks ta ei tea mis kallis asi olnud, ei saanud ta temast sõnakestki teada. Siis läks ta meeleheitest otse metsikuks. Varem oli ta üsna rahulik mees, aga pärast neiu kadumist tuli teda päris karta. Ta ei tahtnud kedagi näha.

Missis Fairfaxi, majapidaja, saatis ta ära oma tuttavate juurde. Tegi seda väga ilusti, määrates talle eluaegse pensioni, mille vana daam täiesti ära oli teeninud, sest too oli väga hea inimene. Oma kasvandiku miss Adèle'i pani ta kooli. Kõikide ümbruskonna mõisnikega lõpetas ta igasuguse läbikäimise ja sulgus lossi, üksik nagu eremiit.»

«Kuidas? Kas mister Rochester siis Inglismaalt ära ei sõitnudki?»

«Inglismaalt ära? Helde taevas, ei! Ta ei astunud päeval üle ukselävegi. Ainult öösiti uitas ta nagu vaim pargis ja aias ringi ning oli nagu segane. Minu arvates ta enam päris normaalne ei olnudki, sest ma pole eluilmas näinud targemat, uhkemat ega julgemat džentelmeni kui tema oli, enne kui see väike guvernant tema teele ette sattus. Ta ei joonud, ei mänginud kaarte ega ajanud hobustega võidu nagu teised mõisnikud, ja kuigi ta välimuselt eriti ilus mees ei olnud, oli tal julge ja tahtekindel iseloom, nagu see mehel peab olema. Mina tundsin teda poisikesest peale ja olen omalt poolt mitugi korda soovinud, et miss Eyre parem maa alla oleks vajunud, kui et ta Thornfield-halli tuli!»

«Mister Rochester oli siis kodus, kui tulekahju puhkes?»

«Kuidas siis! Ta läks kõige ülemisele korrusele, kui kõik ümberringi juba põles, äratas teenijad üles ja aitas nad isiklikult alla. Alles siis läks ta tagasi, et oma hullu naist päästa. Alt hõigati talle, et naine on katusel. Ja tõesti, seal see seisis katusevalli ääres, vehkles kätega ja röökis nii, et seda terve miili kaugusele oli kuulda. Mina ise kuulsin seda ja nägin teda oma silmaga: ta oli suur naine, pikkade tumedate juustega, mis leekide kumas lehvisid. Mina olin tunnistajaks, ja ka paljud teised nägid pealt, kuidas mister Rochester läbi katuseluugi katusele ronis; kuulsime teda naist hüüdmas: «Bertha!» ja nägime teda naisele liginemas. Ja siis hull röögatas ja hüppas alla, ja juba järgmisel minutil lamas ta lömastatuna terrassil.»

«Surnud?»

«Surnud. Külm nagu kivid, millele ta ajud ja veri olid pritsinud.»

«Helde jumal!»

«Jah, armuline preili, see oli hirmus pilt!»

Mees väristas jubedustundest õlgu.

«Ja siis?» nõudsin ma.

«Noh, ja siis põles maja maani maha. Ainult mõned müüritükid seisavad veel püsti.»

«Kas inimesi ka surma sai?»

«Ei — aga võib-olla oleks parem olnud, kui oleks saanud.»

«Keda te mõtlete?»

«Vaene mister Edward!» hüüdis ta. «Kes seda oleks teadnud arvata! Inimesed ütlevad, et ta sai teenitud karistuse selle eest, et oma esimest abielu saladuses pidas ja uue naise tahtis võtta, ehkki ta oma naine elus oli. Mis aga minusse puutub, siis minul on temast kahju.»

«Te ütlesite, et ta on elus!» hüüdsin ma.

«Jahjah, elus küll, aga paljud arvavad, et oleks parem, kui ta oleks surnud.»

«Miks? Kuidas?» Mu veri tardus jälle. «Kus ta on?» küsisin ma. «Inglismaal?»

«Jaa, jaa — ta on Inglismaal. Kuidas saakski ta Inglismaalt ära sõita! Mina arvan, et ta jääb nüüd alatiseks paigale.»

Milline hingepiin! Ja mees näis seda veelgi pikendada kavatsevat.

«Ta on täiesti pime,» ütles ta viimaks. «Jah, meie mister Edward on täiesti pime.»

Olin kohutavamat kartnud. Olin kartnud, et ta on hulluks läinud. Kogunud jõudu, küsisin ma, kuidas ta nägemise kaotas.

«See oli kõik ta vapruse ja võiks öelda, et mõnel määral ka ta hea südame süü. Ta ei tahtnud enne majast lahkuda, kui kõik välja olid toodud. Kui ta suurest trepist alla tuli, pärast seda kui missis Rochester katuselt alla oli hüpanud, käis korraga kõva raksatus ja kõik langes sisse. Ta toodi küll rusude alt elusana välja, aga ta oli raskesti vigastada saanud. Raske palk oli talle poolenisti peale kukkunud. Ühe silma oli ta kaotanud ja labakäsi oli niivõrd sodi, et arstil mister Carteril see otsekohe amputeerida tuli. Pärast oli põletik veel teise silma löönud, seetõttu jäi ta ka sellest silmast pimedaks. Nüüd on ta täiesti abitu — pime ja sant.»

«Kus ta on? Kus ta praegu elab?»

«Ferndeanis. Seal on tal mõisamaja — miili kolmkümmend siit. See on väga mahajäetud koht.»

«Kes seal tema juures elavad?»

«Vana John oma naisega, sest ta ei tahtnud ju kedagi teist. Räägitakse, mister Rochester olevat nüüd päris murtud mees.»

«Kas teil mingit sõidukit on?»

«Meil on postitõld, armuline preili, tõld on uhke.»

«Laske see viivitamatult sõiduvalmis panna, ja kui te kutsar mu veel täna enne pimedat Ferndeani viib, maksan teile ja temale kahekordse tasu.»

37. PEATÜKK

Maja Ferndeanis, mis peitus sügaval metsapõues, oli külmaltki vana ehitis. Suuruselt oli hoone mõõdukas, ilma eriliste arhitektooniliste toretsemisteta. Mina olin Ferndeanist juba varem kuulnud, sest mister Rochester oli sellest sageli kõnelnud ja vahetevahel sinna ka sõitnud. Mõisa oli ostnud ta isa, kes valdusele kuuluvais metsades jahti armastas pidada. Mister Rochester oleks selle koha meeleldi välja rentinud, aga ta ei leidnud rentnikku, kuna maja asus looduslikult sobimatus ja ebatervislikus kohas. Seetõttu seisis Ferndean-manor tühjana ja sisustamata, välja arvatud paar tuba, mis peremehe jaoks korda olid seatud, kui ta jahihooajaks sinna sõitis.

Ferndeani jõudsin ma õhtu eel. Taevas oli pilves, puhus külm tuul ja udutas vihma. Astunud sõidukist maha ja maksnud kutsarile kahekordse sõiduraha, nagu ma olin lubanud, kõndisin viimase miili jalgsi. Jõudsin oma eesmärgile üsna ligidale, kuid maja ennast polnud tihedas ja tumedas metsas veel näha. Raudvärav graniittulpade vahel osutas sissekäigule, ja läinud väravast sisse, leidsin end hämaras metsatihnikus. Sammaldunud pahklike puutüvede ja okstekaare all kulges umbekasvanud jalgrada. Hakkasin teed mööda edasi minema, lootes peagi majani jõuda. Kuid rada viis aina edasi ja edasi ning lookles üha sügavamale ja sügavamale puude vahele, ilma et majast või pargist mingit märki näha oleks olnud.

Hakkasin juba arvama, et olen läinud vales suunas ja ära eksinud. Õhtuhämarus ja metsaalune pimedus tihenesid. Vaatasin ringi, et leida teist teed, kuid tulemusteta. Kahel pool olid läbipõimunud oksad, sirgetes sammasridades puutüved ja lopsakas südasuvine lehestik, aga mitte ainsatki teist väljapääsu tihnikust.

Kõndisin edasi. Aegamisi tee avardus ja puud harvenesid. Juba eemalt hakkas silm aiatara seletama, seejärel kohe maja, mis kustuvas päevavalguses metsa taustal vaevu märgatav oli — nõnda rohetasid ta sammaldunud seinad.

Astunud jalgväravast sisse, mis oli ainult lingis, seisatasin ma keset õue, mida poolringikujuliselt piiras mets. Maja ees polnud lilli ega ilupeenraid, ainult lai kruusatatud tee viis ümber muruplatsi. Kogu seda vaatepilti raamis tihe põlismets. Maja esiküljelt kõrgusid kaks teravatipulist torni, aknad olid kitsad ja võretatud. Kitsas oli ka eesuks, milleni viis üksainus trepiaste. See näis tõepoolest kõik «täiesti mahajäetud paigana», nagu «Rochesteride vapi»

omanik kord oli väljendunud. Ümberringi valitses vaikus justkui argipäeval kirikus. Ainult vihm sahises tasa puulehtedel, jäädes ka ainukeseks looduse hääleks.

«Kas siin tõesti keegi elab?» küsisin endamisi.

Jah, paistis, et elab. Majast kuuldus liikumist, kitsas eesuks avanes poolenisti ja keegi ilmus lävele, nagu kavatseks ta väljuda.

Seejärel avati uks täiesti ja videviku ähmases valguses paistis inimkogu — see oli mees. Jäänud paljapäi trepiastmele seisma, sirutas ta käe välja, et kindlaks teha, kas vihma sajab. Ehkki oli hämar, tundsin ma ta kohe ära — see ei olnud keegi muu kui mu peremees Edward Fairfax Rochester.

Ma ei liikunud paigast ja jälgisin teda hinge kinni pidades, jäädes ise talle — kahjuks! — nähtamatuks. See kohtumine oli ootamatu ja mu rõõmu tumestas valu, mis hajutas mu huulilt rõõmuhõiske ja hoidis mind talle vastu tõttamast.

Ta keha oli niisama tugev ja jõuline nagu varemgi. Ta rüht oli ikka veel sirge ja juuksed ronkmustad. Isegi näost polnud ta muutunud ega kõhnemaks jäänud. Terve aasta kannatusi ja muresid polnud suutnud ta atleetlikku jõudu murda ega ta õitsvat meheiga närvutada.

Ometi — kui muutunud oli ta näoilme! Selles kajastus tumm meeleheide ja oli aimata morne mõtteid. Ta meenutas mulle haavatud ja ahelais kiskjat või röövlindu, kelle sünget üksildust on ohtlik häirida. Too pime Simson oli nagu puuri pistetud kotkas, kelle kullalaikelised silmad julm käsi välja on torganud.

Lugeja, kas sa mõtled, et mina temas pimeda inimese ägedust pelgasin? Kui sa nii arvad, siis tunned sa mind vähe.

Mu kurbust leevendas vaevane lootus, et ma õige pea ta kõrget, otsekui kivisse tahutud laupa ja karmilt kokkusurutud huuli suudlen, kuid mitte kohe. Veel ei söandanud ma teda kõnetada.

Ta astus trepiastmelt alla ja liikus aeglaselt ning kobamisi muruplatsi poole. Kuhu oli ta julge samm jäänud! Seejärel ta seisatas, nagu ei teaks, kuhupoole pöörduda. Tõstnud käe, avas ta silmalaud ja ta kustunud silmad uurisid pingutatult ning teraselt taevast ja enda ees kõrguvaid puid. Ometi oli näha, et see kõik jäi talle põhjatuks pimeduseks. Ta sirutas parema käe välja (vigastatud vasakut kätt hoidis ta kuue hõlma vahel), et kompamise teel saada ettekujutust sellest, mis teda ümbritseb. Kuid ta käsi haaras tühjust, sest puud kasvasid mõne jardi võrra kaugemal kohast, kus ta seisis. Loobunud edasisest katsest, pani ta käed vaheliti rin-

nale ning jäi liikumatult ja tummana seisma tihedas vihmasajus, mis ta katmatule peale langes. Sel silmapilgul tuli John maja poolt ja astus peremehe juurde.

«Võtke mul käest kinni, sir,» ütles ta. «Hakkab vist kõvasti sadama. Oleks parem, kui te sisse tuleksite.»

«Jäta mind üksinda,» kõlas vastus.

John läks tagasi sisse, ilma et ta mind oleks märganud. Mister Rochester katsus õues ringi jalutada, kuid asjatult, ta samm muutus järjest ebakindlamaks. Käsikaudu leidis ta tee majja tagasi, ja astunud sisse, lõi ukse enda järel kinni.

Nüüd liginesin ma majale ja koputasin. Ukse avas Johni naine.

«Tere, Mary,» ütlesin ma.

Ta kohkus, nagu näeks ta enda ees vaimu. Ma rahustasin teda. Vastuseks ta läbematule küsimusele: «Olete see ikka tõesti teie, preili, ja te tulite siia üksildasse paika niisugusel hilisel tunnil?» võtsin ma tal käest kinni ja järgnesin talle kööki, kus John heleda tule paistel istus. Seletasin neile mõne sõnaga, et olen kuulnud kõigest, mis on juhtunud sestsaadik, kui ma Thornfieldist lahkusin, ja et ma sõitsin siia mister Rochesteri külastama. Palusin Johni valvurimajakesse mu sumadani järele minna, mille ma sinna hoiule olin jätnud.

Kübarat ja salli ära võttes küsisin Marylt, kas ma saaksin nende juures ööbida. Kuigi toa korraldamine oli seotud raskustega, osutus see siiski võimalikuks, sestap otsustasingi sinna jääda. Samas kostis võõrastetoast kellahelinat.

«Kui te sinna lähete,» ütlesin ma, «siis teatage oma peremehele, et keegi soovib temaga kõnelda. Kuid ärge minu nime nimetage.»

«Ma ei usu, et ta teid vastu võtab,» vastas Mary, «ta ei taha kedagi näha.»

Kui Mary tagasi tuli, küsisin ma, mis mister Rochester ütles.

«Ta tahab teie nime ja põhjust teada saada, miks te siia tulite,» vastas vana teenija.

Täitnud klaasi veega, asetas ta selle koos küünaldega kandikule.

«Kas ta teid sellepärast kutsus?» küsisin ma küünaldele osutades.

«Jah. Niipea kui pimedaks läheb, laseb ta alati küünlad tuppa tuua, kuigi ta ise valgust ei näe.»

«Andke kandik minu kätte, ma viin selle ise tuppa.»

Võtsin Marylt kandiku ja palusin teda endale teed juha-

tada. Mu käed värisesid erutusest ja vesi klaasis loksus üle ääre. Kui ägedasti tagus mu süda, kui Mary mulle ukse avas ja selle mu järel uuesti sulges!

Võõrastetuba oli sünge: kaminas põles vaevaliselt unarusse jäetud tuli. Tule kohale kummardunult, pead vastu kõrget vanamoelist kaminasimssi toetades, seisis toa pime elanik.

Pisut eemal, nagu kardaks ta, et peremees talle kogemata peale võib astuda, lamas kerratõmbunult vana koer Pilot. Minu sisse astudes ajas loom kõrvad kikki, hüppas siis järsku üles ning sööstis niuksudes ja rõõmsalt haukudes mulle vastu. Ta peaaegu oleks mul kandiku käest maha tõuganud. Asetasin veeklaasi lauale, silitasin koera ja sosistasin: «Tasa, Pilot!» Mister Rochester pöördus masinlikult ringi, et vaadata, mis müra see oli. Paraku ei näinud ta aga midagi, ning pööranud jälle selja, ohkas.

«Andke mulle veeklaas, Mary,» lausus ta.

Ma liginesin talle, hoides käes pooltühja veeklaasi, kuna pool selle sisust maha oli loksunud. Pilot järgnes mulle rahutult niutsudes.

«Mis sul on?» päris ta peremees.

«Tasa, Pilot,» rahustasin ma koera.

Mister Rochesteri käsi, tõstnud veeklaasi suu juurde, peatus. Näis, nagu jääks ta kuulatama. Siis jõi ta vee ära ja asetas klaasi lauale tagasi.

«Mary, see olete ju teie, eks ole?»

«Mary on köögis,» vastasin ma.

Järsu liigutusega sirutas ta käe minu poole, aga kuna ta ei näinud, kus ma seisin, ei ulatunud see mind puutuma.

«Kes see on? Kes see on?» nõudis ta, püüdes oma pimedate silmadega näha, — asjatu ja kurb katse! «Vastake! Kõnelge veel!» käskis ta tungivalt ja valju häälega.

«Kas te soovite veel juua, sir? Ma pillasin enne poole maha,» ütlesin ma.

«Kes see on? Mis see on? Kes räägib?»

«Pilot tundis mu ära ja ka John ning Mary teavad, et ma siin olen. Ma saabusin alles täna õhtul,» vastasin ma.

«Suur jumal! On see pettekujutlus? Milline hurmav meeltesegadus mind valdab!»

«See ei ole pettekujutlus, ei ole meeltesegadus. Teie mõistus, sir, on pettekujutluseks liiga selge ja teie tervis meeletuseks liiga tugev.»

«Aga kus see kõneleja on? Kas see pole vaid hääl? Oo, ma ei saa sind näha, kuid ma pean sind puudutama, või muidu lakkab mu süda tuksumast ja mu pea lõhkeb meeleheitest.

Mis iganes — kes sa iganes ka ei oleks, luba ma puudutan sind, või muidu ma suren!»

Ta haaras käega õhku. Ma võtsin ta otsiva käe oma mõlema käe vahele.

«Just needsamad käed!» hüüdis ta. «Tema väikesed haprad sõrmed! Aga — siis peab ta ka ise siin olema!»

Ta tugev käsi vabastas enda mu käte vangistusest ja haaras mul õlgade, siis kaela, siis piha ümbert kinni. Ta käed põimusid mu ümber, surudes mind tugevasti enda ligi.

«On see Jane? Mis see on? See on ju tema kuju, tema kasv . . .»

«Ja tema hääl,» lisasin ma. «Ta on täielikult siin — ka ta süda. Jumal õnnistagu teid, sir! Ma olen nii õnnelik, et jälle teie juures võin olla.»

«Jane Eyre! Jane Eyre!» oli kõik, mis ta ütelda suutis.

«Jah, mu kallis peremees,» vastasin ma, «ma olen Jane Eyre. Ma otsisin teid üles — ma tulin teie juurde tagasi.»

«Tõesti? Jane on elus?»

«Te ju puudutate mind, sir, ja hoiate mind küllaltki tugevasti. Olen ma siis külm nagu surnu? Või hajun ma õhus nagu nägemus? On see nii, sir?»

«Mu kallis elab! Need on siis tõepoolest tema käed ja tema nägu! Kuid ons nii suur õnn võimalik pärast nii paljusid kannatusi? Ei, see on unenägu. Kui sageli on mulle viirastunud, et surun Jane'i oma südame vastu ja suudlen teda, nagu teen seda praegu, ja siis olen uskunud, et ta armastab mind ega lahku mu juurest iialgi.»

«Tänasest päevast peale ei lahku ma teie juurest enam iialgi, sir.»

««Ei lahku iialgi,» ütleb nägemus. Kuid iga kord ärgates leidsin ma, et see kõik oli olnud pettekujutlus ja pilge. Ma olin jälle üksik ja kõikidest maha jäetud — mu elu oli kurb, üksildane, lootuseta, mu hing igatsusest haige, aga teda ei lohutatud, mu süda nälgis armastusepuudusest, kuid ta ei leidnud lohutust. Armas, habras nägemus, keda ma praegu nii õrnalt oma käte vahel hoian, ka sina lendad ära, nagu kadusid kõik su õed. Aga suudle mind enne, kui sa lahkud, emba mind, Jane!»

«Siia — ja siia!»

Ma surusin oma huuled ta kord nii säravatele, kuid nüüd kustunud silmadele, silusin ta juuksed otsaesiselt tagasi ja suudlesin ka seda. Äkki näis ta nagu ärkavat. Reaalsuse tajumine oli teda lõplikult veennud.

«See oled tõesti sina, Jane? Eks ole? Sa tulid mu juurde tagasi?»

«Jah.»

«Ja sa ei lama surnuna kusagil kraavi- või jõepõhjas? Ei rända kõikidest hüljatuna kusagil võõrsil?»

«Ei, sir. Nüüd olen ma iseseisev naine.»

«Iseseisev? Mis sa selle all mõtled, Jane?»

«Minu onu Madeiras suri ja pärandas mulle viis tuhat naela.»

«Ah! Kui praktiline — see kõlab juba reaalselt!» hüüdis ta. «Säärast asja ei näeks ma unes iialgi. Muide, nüüd tundsin ma ära su omapärase hääle, mis on nii reibas ja erutav, ent ühteaegu lõpmata hell. Ta rõõmustab mu piinatud südant ja annab mulle uut elujõudu. Mis, Janet! Sina oled siis iseseisev naine! Rikas naine?»

«Küllaltki rikas, sir. Kui te ei soovi, et ma teie juures elan, siis võin ma ise ehitada endale maja üsna teie läve kõrvale, ja te võite mu võõrastetuppa vestlema tulla igal õhtul, kui seltsilist vajate.»

«Aga kuna sa nüüd rikas oled, Jane, siis on sul kindlasti ka sõpru, kes su saatuse vastu huvi tunnevad ega luba seda, et sa oma elu minusugusele pimedale ja vigasele ohverdad.»

«Ma juba ütlesin teile, sir, et ma pole ainult rikas, vaid ka iseseisev. Olen iseenda peremees.»

«Ja sa tahad minu juurde jääda?»

«Kindlasti — kui teie sellega nõustute. Ma tahan olla te naabriks, põetajaks ja majapidajaks. Minu meelest olete te liiga üksik, ja ma tahan teile seltsiks olla. Tahan teile lugeda, teiega koos jalutada, teie juures istuda ja teie eest hoolitseda — ma tahan saada teie silmadeks ja käteks. Ärge olge kurb, mu kallis peremees, ma ei jäta teid enam eladeski maha.»

Mister Rochester ei vastanud; ta oli tõsine ja sügavasti mõttes. Ta ohkas. Suu avanes tal korraks, nagu tahaks ta kõnelda, kuid sulgus siis jälle. Ma olin kimbatuses. Võib-olla heitsin ma liiga julgelt kõik konventsionaalsused kõrvale, ja tema pidas mu ettepanekut ebasündsaks nagu St. Johngi. Tegelikult olin ma ettepaneku teinud kindlas veendumuses, et ta palub mind oma naiseks saada. Lootus, mida ma küll sõnades polnud väljendanud, kuid mis seetõttu polnud vähem kindel, oli mulle selleks julgust andnud.

Aga kuna mu sõnadele mingit vihjet ei järgnenud ja ta nägu üha süngestus, turgatas mulle pähe mõte, et olin arvatavasti eksinud ja oma teadmatuses üpris rumalasti käitunud. Hakkasin end tasahilju ta käte vahelt vabastama, kuid ta haaras minust uuesti kinni ja surus mind veelgi tugevamini enda ligi.

«Ei, ei, Jane, sa ei tohi ära minna. Nüüd, kus ma su häält olen kuulnud, su ligidusest tröösti leidnud ja su lohutavate sõnade leebus mind soojendanud, ei suuda ma enam nendest rõõmudest loobuda. Mulle on elust nii vähe jäänud — ma ei taha ka sind kaotada. Kogu maailm võib mu üle irvitada, võib mind meeletuks ja isekaks nimetada, aga mis see minule korda läheb! Minu hing igatseb sind ja see soov tuleb rahuldada — või ta maksab oma maisele kestale kätte surmaga.»

«Ma jään teie juurde, sir, ma ju tõotasin seda.»

«Jaa — kuid sina mõtled siiajäämise all hoopis midagi muud kui mina. Usun, et sa oleksid nõus alatiseks minu juurde jääma ja nagu lahke põetaja minu eest hoolitsema, sest sul on kaastundlik ja suuremeelne süda, mis on valmis nende heaks ohverduma, kellest sul kahju on. Kahtlemata peaksin ma sellega rahul olema. Minul ei tohiks sinu vastu midagi muud kui ainult isalikud tunded olla. Mõtled sa nii? Ütle mulle!»

«Mõtlen nii, nagu teie seda soovite, sir. Olen nõus teile ka ainult põetajaks olema, kui te seda paremaks peate.»

«Kuid sa ei või ju eluksajaks mulle põetajaks jääda, Janet, sa oled noor ja pead abielluma.»

«Ma ei kavatse abielluda.»

«Sa pead, Janet. Kui mina oleksin see, kes ma kord olin, teeksin ma selleks kõik, aga nüüd — pime inimesetomp!»

Uuesti valdas teda nukrameelsus. Mina aga, otse vastuoksa, muutusin rõõmsamaks ja mu süda täitus uue julgusega. Ta viimased sõnad selgitasid mulle, milles takistus seisis, ja kuna see minu silmis takistus ei olnud, vabanesin üsjasest ebamugavast piinlikkustundest ning jätkasin vestlust naljatleval toonil.

«On ülim aeg, et keegi teile inimese kuju uuesti tagasi annaks,» ütlesin ma ta tihedaid ja pikaks kasvanud juukseid siludes, «sest ma näen, et teid on kas lõviks või kellekski temataoliseks moondatud. Siin metsasügavuses elades on teil lausa Nebukadnetsarit* *faux air***; see on tõsi, te juuksed on nagu kotkasuled, ja kas ka te küüned linnuküünisteks on kasvanud, selles pole ma veel jõudnud veenduda.»

«Sellel käel ei ole ei sõrmi ega küüsi,» sõnas ta vigastatud kätt kuue hõlma vahelt välja tõmmates. «See on paljas kõnt — vastik vaadata! Eks ole, Jane?»

---

* Vastavalt piiblilegendile olevat Nebukadnetsar, Paabeli kuningas, elanud seitse aastat põlismetsade sügavuses. *Tlk.*

** meenutav välimus. *Tlk.*

«Mul on kahju teie käest ja silmadest, ja mul on kahju vaadata tulearmi otsaesisel. Ent halvim on ikkagi see, et ma kõigest hoolimata teid liialt armastan ja oma hellitamisega ära rikun.»

«Mina mõtlesin, et sa tunned vastikust, Jane, kui sa mu kätt ja armidega kaetud nägu näed.»

«Tõesti? Ärge enam sellest rääkige — või ma pean teie arvamise kohta midagi halvustavat ütlema. Nüüd aga lubage, et ma teid momendiks üksi jätan: ma tahan, et Mary kaminakolde ära puhastaks ja korraliku tule üles teeks. Kas te tunnete, kui tuli heledasti põleb?»

«Jah, parema silmaga näen ma hõõgust — punakat kuma.»

«Aga küünlaid?»

«Väga ähmaselt — kumbki neist on nagu valendav pilveke.»

«Kas te mind näete?»

«Ei, mu haldjas, aga ma olen nii tänulik, et võin su häält kuulda ja su ligidust tunda.»

«Millal te õhtust sööte?»

«Mitte iialgi.»

«Ent täna õhtul tuleb teil süüa. Mina tunnengi juba nälga ja ma arvan, et teie samuti — küllap olete vist ainult unustanud.»

Ma kutsusin Mary ja varsti oli toal palju rõõmsam ilme. Siis valmistasin ma mister Rochesterile maitsva õhtusöögi. Rõõmust elevil, vestlesin ma temaga lõbusalt ja sundimatult kogu õhtusöögi ajal ning veel kaua pärast seda. Temaga juteldes ei tundnud ma väsitavat pingutatust ega tarvitsenud oma loomulikku lõbusust ja elavust alla suruda, vaid tundsin end täiesti vabana, sest ma teadsin, et me sobime teineteisega. Mida ma iganes ka ei kõnelnud, kõik näis teda lohutavat ja elustavat. Rõõmustav teadmine! See otsekui puhus mu tunded lõkkele ja lisas mu loomusele uut sära: tema juuresolekul elasin ma täiuslikku elu ja sedasama tegi ka tema. Ehkki ta oli pime, mänglesid ta näos nüüd naeratus ja rõõm, ning sügav heldimus pehmendas ta karme näojooni.

Pärast õhtusööki külvas ta mind üle küsimustega, kus ma olin olnud, millega tegelnud ja kuidas tema üles leidnud. Mina omalt poolt vastasin väga poolikult, sest oli juba liiga hilja, et samal õhtul kõigest üksikasjaliselt jutustada. Pealegi ei soovinud ma ta hinges sügavat erutust esile kutsuda ega raskeid mälestusi elustada — mu ainuke eesmärk oli ta meeleolu tõsta, ja see mul õnnestus, kuigi ainult taoti. Niipea kui vestlus silmapilgukski katkes, läks ta rahutuks, puudutas mind ja nimetas mu nime.

«Sa oled siis ikkagi elusolend, Jane? Kas sa oled selles kindel?»

«Ma usun seda kindlasti, mister Rochester.»

«Aga kuidas sattusid sa äkki säärasel pimedal ja nukral õhtul mu üksildase kodukolde äärde? Ma sirutasin käe välja, et oma teenijalt veeklaasi vastu võtta — ja selle ulatasid mulle sina. Ma küsisin midagi, lootuses, et kuulen Johni naist vastamas, siis aga kostis mu kõrvu sinu hääl.»

«Sellepärast et mina tulin Mary asemel kandikuga tuppa.»

«Kui palju hurmavat veetlust on nüüd õhtutundidel, mis ma sinuga koos veedan! Kes küll suudaks sõnul väljendada, missugust troostitut, sünget ja lootusetut elu ma justkui edasi lohistasin nende möödunud kuude jooksul! Päevast päeva ei teinud ma midagi, ei lootnud enam midagi, tundsin ainult külma, kui tuli kaminas kustus, ja nälga, kui söömise unustasin. Tundsin lõputut kurbust ja vahetevahel otse meeletut igatsust veel kord oma Jane'i kohata. Jah, teda ihaldasin ma palju rohkem kui oma kaotatud nägemise tagasisaamist. Ons see võimalik, et Jane on minu juures ja ütleb, et ta mind armastab? Kas ta ei lahku niisama äkitselt, nagu ta tuli? Ma kardan, et juba homme polegi teda enam siin.»

Tema säärase meeleoluga arvestades mõtlesin, et parim viis, mis talle meelerahu tagasi annaks, oleks ta erutavad mõtted mõnele igapäevasele ja praktilisele teemale juhtida. Silitades käega üle ta kulmude, tähendasin, et need on tulekahjus ära kõrbenud ja et ma tahan mõnd ravivahendit kasutades need uuesti niisama tugevaks ja tumedaks kasvatada, nagu nad olid varem.

«Mis kasu on sellest, et sa mulle head teed, mu abivalmis vaim, kui sa ühel saatuslikul silmapilgul mu jälle hülgad ja nagu vari teadmata kuhu kaod, ning ma ei leia sind enam iial üles.»

«Kas teil on kammi käepärast, sir?»

«Milleks, Jane?»

«Ma tahan te sassis musta lakka kammida. Nüüd leian ma, et olete lausa kohutav, kui teid veidi ligemalt vaadata. Te nimetate mind haldjaks, aga minu arvates sarnanete teie hoopis metsavanaga.»

«Kas ma olen siis võigas, Jane?»

«Isegi väga, sir. Te olete seda küll alati olnud.»

«Hm! Kus sa ka iganes pole elanud, pole miski suutnud sinust õelust välja juurida.»

«Ja ometi elasin ma heade inimeste juures, kes olid kaugelt paremad kui teie — sada korda paremad kui teie. Nende mõtted ja vaated olid niivõrd puhtad ja õilsad, et teie neid eluilmaski omaks ei võtaks.»

«Kelle juures sa, pagan võtaks, siis elasid?»

«Kui te ennast niimoodi käänate, kisun ma teil paratamatult kõik juuksed peast välja, ja siis te enam minu tõelisuses ei kahtle.»

«Kelle juures sa elasid, Jane?»

«Täna õhtul te seda minult küll välja ei meelita; teil tuleb homseni oodata. Meelega pooleli jäetud jutustus olgu teile tagatiseks, et ma homme uuesti teie ette ilmun ja hommikusöögi ajal loo lõpuni jutustan. Muide, ma tahan ka selle eest hoolt kanda, et ma te kolde ette ainult klaasi veega ei astu, vaid teile vähemalt muna kaasa toon, praetud singist muidugi rääkimata.»

«Ah sind pilkajat paharetti — inimlast ja haldjat! Sinuga tunnen ma end nii hästi, nagu ma seda juba tervelt kakskeist pikka kuud pole tundnud. Kui sina Taaveti asemel oleksid olnud, oleks Saulist* küll kuri vaim ilma kandlegi abita välja aetud.»

«Nüüd siis on te juuksed kammitud, ja teil on sünnis välimus. Mina aga kavatsen teie juurest lahkuda, et puhkama heita. Olin kolm päeva järjest teel ja olen väga väsinud. Head ööd!»

«Veel üks sõna, Jane! Kas selles majas, kus sa elasid, olid ainult naised?»

Ma hakkasin naerma ja lipsasin toast välja. Trepist üles joostes ei suutnud ma veelgi naeru pidada. «Hea idee!» mõtlesin ma lõbusalt. «Nüüd on mul vähemalt mõneks ajaks vahend ta raskemeelsuse peletamiseks.»

Järgmisel hommikul üsna varakult kuulsin ma, et mister Rochester on juba tõusnud ja rändab rahutult ühest toast teise. Niipea kui Mary alla läks, küsis ta:

«Kas miss Eyre on veel siin?» Seejärel lisas: «Missugusesse tuppa te ta magama panite? Ega seal niiske ei ole? Ehk on ta juba üles tõusnud? Minge küsige, kas ta midagi soovib ja millal ta alla tuleb.»

Ma tulin alla niipea, kui arvasin hommikueineks paraja aja olevat. Astusin tasa tuppa ja vaatlesin teda, enne kui

---

* Vastavalt piiblile olevat Taavet, karjane, laulja ja psalmilooja, kuningas Saulile kannelt mänginud, et temast kurja vaimu välja ajada. *Tlk.*

tema mu juuresolekut märkas. Kurb oli näha, kuidas nii tugev hing kehalise puuduse tõttu ikestatud oli. Ta istus tugitoolis liikumatult, aga mitte rahulikult — oli ilmne, et ta ootas, sest ta energilistes näojoontes väljendus kurbus. Ta nägu meenutas kustunud lampi, mis ootab, et ta uuesti põlema süüdataks, — kuid, oh häda! tema ise polnud enam võimeline oma näoilmes elevussära esile kutsuma. Nüüd sõltus ta teisest inimesest. Olin otsustanud rõõmus ja muretu olla, aga selle tugeva inimese abitus puudutas mu südant valusasti. Sellest hoolimata püüdsin ma teda kõnetada nii reipalt kui suutsin:

«Täna on selge ja päikesepaisteline ilm,» sõnasin ma. «Vihm on üle; õhk on pärast sadu nii mahe ja päike ei kõrveta. Varsti läheme teiega jalutama.»

Temas süttis elevus, ta nägu lõi särama .

«Oo, sa oled siis tõepoolest siin, mu lõoke! Tule minu juurde. Sa ei läinud ära? Ei ole kadunud? Tunni aja eest kuulsin ühte su õdedest kõrgel metsa kohal lõõritamas, aga ta laulus puudus muusika, nagu tõusval päikesel puuduvad kiired minu jaoks. Kogu harmoonia ja ilu siin maa peal on minu kõrvus Jane'i häälde koondunud — olen rõõmus, et ta pole loomult vaikne —, tema lähedus on mu ainus päikesepaiste.»

Kui kuulsin teda oma abitust tunnistavat, valgusid mul pisarad silmi: ta meenutas mulle ahelaisse pandud kuninglikku kotkast, kes on sunnitud varblast paluma, et see talle toitu hangiks. Ent ma ei kavatsenud kauem silmi vesistada; pühkisin pisarad ära ja hakkasin hommikueinet valmistama.

Peaaegu kogu hommikupooliku veetsime värskes õhus. Viinud ta niiskest põlismetsast välja värvirikkale niidule, kirjeldasin talle, kuidas kõik ümberringi haljendab, kui värsked on lilled ning hekipõõsad ja kui säravsinine taevas. Selles kaunis ümbruses valisin ma talle varjulises kohas kännu istumiseks ja lubasin ennast sülle võtta, sest miks pidin ma keelduma, kui me mõlemad olime õnnelikumad teineteise juures kui teineteisest eemal? Pilot lamas meie kõrval rohus; kõikjal valitses vaikus. Haarates mind tugevasti oma embusse, hakkas mister Rochester kõnelema:

«Sa julm ja südametu inimene! Oo, Jane, sa ei kujutle, mida ma tundsin, kui selgus, et sa oled Thornfieldist põgenenud ja jäljetult kadunud! Kui olin su toa läbi otsinud, nägin, et sa polnud ei raha ega ehteid kaasa võtnud. Pärlikee, mille ma sulle kinkisin, lebas endiselt oma kastikeses ja kõik su sumadanid seisid lukustatult ning kinninööritult, just niisama nagu nad pulmareisiks valmis olid pandud. «Mis

hakkab mu kullake peale ilma rahata, ilma milletagi?» mõtlesin ma. Ja mida ta siis tegi? Nüüd jutusta mulle kõik!»

Kuna mind tungivalt paluti, hakkasin ma oma möödunud aasta läbielamustest jutustama. Ma pehmendasin tunduvalt kirjeldust kolme esimese päeva rännakutest ja nälgimisest, kartes teda liigselt kurvastada, sest seegi vähene, mida ma kõnelesin, puudutas ta ustava südame haavu sügavamalt kui ma seda oleksin tahtnud.

Ei oleks mul tarvitsenud tema juurest niiviisi ära minna. Oleksin pidanud talle oma kavatsusest teatama, teda usaldama, sest ta poleks mind ilmaski vastu minu tahtmist oma armukeseks teinud. Ehkki ta on meeleheites äge, armastab ta mind liiga palavalt selleks, et mulle türanniks saada. Pigem oleks ta valmis olnud poole oma varandusest mulle andma, nõudmata selle eest ainsatki suudlust, kui mind ihuüksi laia maailma lubama. Ta on veendunud, et ma palju rohkem olen kannatanud kui ma seda temale tunnistan.

«Ükskõik missugused mu kannatused ka ei olnud, ei kestnud nad kaua,» vastasin ma ja jätkasin jutustust sellest, kuidab mind Moor-house'is vastu võeti ning kuidas ma kooliõpetajakoha sain. Pärandusest ja sugulaste ülesleidmisest kõnelesin vastavas järjekorras. St. John Riversi nimi esines mu elukäigu kirjelduses küllaltki sageli. Kui ma olin lõpetanud, võeti see nimi viivitamatult uurimise alla.

«See St. John on siis sinu nõbu?»

«Jah.»

«Sa nimetasid ta nime sageli. Kas ta sulle meeldib?»

«Ta on väga hea inimene, sir. Ma ei saa sinna midagi parata, et ta mulle meeldib.»

«Hea inimene? Kas see tähendab, et ta on auväärne ja hea käitumisega mees viiekümnendais aastais?»

«St. John on alles kahekümne üheksa aastane, sir.»

«*Jeune encore*,* nagu prantslased ütlevad. On ta väikest kasvu, flegmaatiline ja inetu? Inimene, kelle headus seisneb pigem pattude puudumises kui vooruste olemasolus?»

«St. John on väsimatult aktiivne. Ta elumõtteks on suured ja üllad teod.»

«Aga mõistus? Arvatavasti üsna piiratud? Ta püüab midagi olla, aga teda kuuldes pead tahtmatult õlgu kehitama?»

«Ta kõneleb vähe, sir, aga kõik, mis ta ütleb, on põhjalikult läbi mõeldud. Tal on haruldane mõistus. Ma ei ütleks, et see niivõrd välise mulje jätab, kuivõrd ta on jõuline.»

«Siis on ta andekas inimene?»

* küllaltki noor (pr. k.). *Tlk.*

«Tõeliselt andekas.»

«Läbi ja läbi haritud mees?»

«St. John on mitmekülgselt haritud ja sügavate teadmistega teaduseinimene.»

«Sa nagu ütlesid, et ta käitumine ei olnud sinu maitse järgi — pedant ja pastorlik?»

«Ma ei öelnud ta käitumise kohta midagi. Ja kui ma seda oleksin teinud, annaks see ainult tunnistust mu halvast maitsest. Ta kombed on viisakad, soliidsed ja härrasmehelikud.»

«Aga välimuselt? Ma unustasin, millisena sa teda kirjeldasid, — arvatavasti mingisugune pigistava kõvakraega tahumatu abiõpetaja, kes kõmbib oma kohmakates säärsaabastes nagu karkudel?»

«St. John riietub hästi. Ta on ilus mees: pikk, blond, siniste silmade ja kreeka profiiliga.»

(Kõrvale.) «Kurat võtaks!» (Minu poole pöördudes.) «Ta meeldib sulle, Jane?»

«Jah, mister Rochester, ta meeldib mulle. Aga te korra juba küsisite seda.»

Märkasin väga hästi, kuhu mu kaasvestleja mõttekäik kaldus: temas ärkas armukadedus. Kiivusemao salvamine oli talle ainult kasuks, sest see juhtis ta närivad, melanhoolsed mõtted ajutiselt kõrvale. Seepärast ma tolle eluka hävitamisega ei rutanudki.

«Võib-olla te ei soovigi enam mu süles istuda, miss Eyre?» järgnes mõnevõrra ootamatu märkus.

«Miks siis mitte, mister Rochester?»

«Pilt, mille te äsja maalisite, on minule liiga tugevaks kontrastiks. Oma sõnadega joonistasite te ju suurepäraselt tõelise Apollo kuju: pikk, blond, sinisilmne ja kreeka profiiliga. Siin teie ees on aga mingi Vulcanus* — ehtne sepp, tõmmu ja laiaõlgne, pealekauba veel pime ning ühe käega.»

«Ma poleks ise iialgi sellele mõttele tulnud, aga te olete tõepoolest ehtne Vulcanus.»

«Niisiis — te võite minna, armuline preili! Aga enne kui lähete,» — ta surus mind veel tugevamini enda vastu — «suvatsege ainult mu paarile küsimusele vastata.»

Ta peatus.

«Millistele küsimustele, mister Rochester?»

Seepeale järgnes ristküsitlus.

«Kas St. John pani su Mortonisse koolipreiliks enne, kui ta teadis, et te sugulased olete?»

«Jah.»

* tulejumal kreeka mütoloogias. *Tlk.*

«Te nägite teineteist sageli? Ta tuli muidugi mõnikord kooli?»

«Iga päev.»

«Kas ta su tööd kiitis, Jane? Ma tean, et kõike, mida sa teed, teed sa hästi, sest sa oled andekas.»

«Jah, kiitis küll.»

«Ja ta avastas sinus palju omadusi, mida ta esimesel pilgul polnud lootnudki leida? Õige mitmed su oskustest pole just igapäevased.»

«Selle kohta ei tea ma midagi ütelda.»

«Sa ütlesid, et elasid kooli kõrval väikeses majas. Kas ta sul seal külas käis?»

«Vahetevahel käis.»

«Õhtul?»

«Kord või paar.»

Vaikus.

«Kui kaua sa nende juures elasid, pärast seda kui olite sugulussidemed avastanud?»

«Viis kuud.»

«Rivers viibis tihti teie seltsis?»

«Jah. Võõrastetuba oli ühtlasi nii tema kui ka meie õppetoaks. Tema istus akna all, meie laua ümber.»

«Õppis ta palju?»

«Küllaltki palju.»

«Mida?»

«Hindustani keelt.»

«Ja mida sina sel ajal tegid?»

«Algul õppisin saksa keelt.»

«Kas tema sind õpetas?»

«Tema saksa keelt ei osanud.»

«Kas ta siis sulle midagi ei õpetanud?»

«Veidi hindustani keelt.»

«Rivers õpetas sulle hindustani keelt?!»

«Jah, sir.»

«Oma õdedele muidugi ka?»

«Ei.»

«Ainult sulle?»

«Ainult mulle.»

«Kas sina palusid, et ta sind õpetaks?»

«Ei.»

«Tema ise tahtis sind õpetada?»

«Jah.»

Uus paus.

«Milleks ta seda tahtis? Milleks oli sinul hindustani keelt vaja?»

«Ta tahtis, et ma temaga Indiasse sõidaksin.»

«Ahaa! Siin on siis asja tuum. Ta tahtis sinuga abielluda?»

«Ta palus mind oma naiseks saada.»

«See on väljamõeldis — häbematu leiutis minu kiusamiseks.»

«Palun vabandust, aga see on sula tõsi: ta tegi mulle rohkem kui üks kord abiellumisettepaneku, ja sealjuures säärase kangekaelse visadusega, mida ainult teie omaga võrrelda võib.»

«Miss Eyre, ma kordan veel kord: te võite minna. Kui palju kordi pean ma seda veel ütlema? Miks te jonnakalt mu sülle istuma jääte, kui ma juba märku olen andnud, et võite lahkuda?»

«Sellepärast et mul on siin hea olla.»

«Ei, Jane, sul ei ole siin hea, su süda on kaugel — ta on oma nõo, selle St. Johni päralt. Kuni selle hetkeni ma mõtlesin, et mu väike Jane kuulub täielikult minule! Uskusin, et ta mind armastab, kuigi ta mu hülgas; see oli ainus kübeke rõõmu mu kibedusekarikas. Ehkki teineteisest eemal olime, ehkki valasin palavaid pisaraid meie lahusoleku pärast, ei tulnud mulle mõttessegi, et sellal kui mina teda leinan, armastab tema teist. Ent muretsemine on asjatu. Jäta mind, Jane, mine ja abiellu Riversiga!»

«Siis kukutage mind sülest maha, tõugake mind endast ära, sest vabatahtlikult ma teie juurest ei lahku.»

«Jane, kuidas ma su häält armastan! Ta äratab minus uut lootust, sest ta kõlab nii ustavalt. Seda kuuldes oleks kõik nii nagu aasta tagasi, ja ma unustan, et sa oled sidunud ennast uute sidemetega. Aga ma ei taha narr olla — mine...»

«Kuhu ma pean minema, sir?»

«Oma teed — mehega, kelle sa endale valisid.»

«Kes ta on?»

«Tead isegi — St. John Rivers.»

«Tema ei ole mu mees ega saa selleks ka iialgi. Ta ei armasta mind ja mina ei armasta teda. Tema armastab — kui ta üldse suudabki armastada, igal juhul mitte nii nagu teie — ilusat, noort daami, nimega Rosamond. St. John tahtis minuga abielluda ainult sellepärast, et ta nägi minus kohast misjonäri eluseltsilist, kelleks Rosamond kuidagi poleks sobinud. St. John on väärtuslik ja silmapaistev inimene, ent halastamatu — mind jätab ta külmaks nagu jäämägi. Ta ei ole hoopiski teiesugune, sir, — tema juures ei oleks ma õnnelik. Tal ei jätkunud minu jaoks ei südamesoojust ega õrnust. Ta ei näe minus midagi veetlevat, isegi noorust mitte; ta hindab minus ainult temale kasulikke vaimseid

omadusi. Ma pean siis teid maha jätma ja tema juurde minema?»

Tahtmatult läbis mind värin ja ma surusin end instinktiivselt oma pimeda, kuid südamest armastatud peremehe vastu. Ta naeratas.

«Ons see tõsi, Jane? Kas sinu ja Riversi vahekord on tõepoolest niisugune?»

«Täielikult. Oo, te ei tarvitse armukadetseda! Tahtsin teid ainult veidi kiusata, et teilt kurbi mõtteid eemale peletada. Ma mõtlesin, et vihastamine on teile kasulikum kui nukrutsemine. Ja kui te tahate, et ma teid armastan, siis peaksite vaid tundma, kui väga ma teid armastan, ja te oleksite uhke ning rahulik. Mu süda kuulub tervenisti teile! Ta on teie ja jääb teie omaks, kui saatus mind ka igaveseks teist lahutaks.»

Ta suudles mind, kuid siis tumestasid piinavad mõtted uuesti ta nägu.

«Olen pime ja sant,» pomises ta kahetsevalt.

Ma kallistasin teda lohutavalt. Ma teadsin, millele ta mõtles, ja tahtsin sellest kõnelda, kuid ma ei söandanud. Kui ta hetke pärast näo kõrvale pööras, nägin, kuidas ta suletud silmalau vahelt pisar poetus ja mööda mehelikku nägu alla veeres. Mu süda paisus hellusest.

«Mina olen nagu vana välgust purustatud kastanipuu Thornfieldi aias,» kõneles ta veidi aja pärast. «Mis õigus on säärasel vanal kännul tahta, et puhkev metsviinapuu ta kõdunemist oma värskete lehtedega varjaks?»

«Te ei ole mingi känd ega välgust purustatud kastan, te olete tugev ja elujõuline puu. Taimi tärkab te juurtel, kas te seda tahaksite või ei, sellepärast et nad teie rikkalikust varjust rõõmu tunnevad. Sirgudes naalduvad nad teie tüve vastu ja põimuvad te ümber, sest teie võimas tüvi pakub neile kindlat tuge.»

Mister Rochester naeratas jälle. Mu sõnad olid teda lohutanud.

«Sa kõneled meist kui sõpradest, Jane?» küsis ta.

«Jah, kui sõpradest,» vastasin kõhklevalt, sest kuigi ma mõtlesin rohkemat kui sõprust, ei leidnud ma sobivat sõna. Ta tuli mulle ise appi.

«Ah, Jane! Aga mina tahaksin naist.»

«Kas tõesti, sir?»

«Jah. On see sulle uudis?»

«Muidugi. Te ei rääkinud sellest enne sõnagi.»

«Ebameeldiv uudis?»

«Oleneb olukorrast — teie valikust.»

«Keda sina mulle valiksid, Jane? Ma alistun sinu otsusele.»

«Siis valige — see, kes teid üle kõige armastab.»

«Mina aga tahan valida — selle, keda mina üle kõige armastan. Jane, kas sa abiellud minuga?»

«Jah, sir.»

«Õnnetu pimedaga, keda sul tuleb kättpidi talutada?»

«Jah, sir.»

«Vigasega, kes on sinust kakskümmend aastat vanem ja keda sul tuleb abistada?»

«Jah, sir.»

«Tõsiselt, Jane?»

«Täiesti tõsiselt, sir.»

«Oo, mu kallis! Jumal õnnistagu sind ja tasugu sulle selle eest!»

«Mister Rochester, kui ma kordki oma elus heateo olen teinud, kui ma ainsagi õilsa mõtte olen mõelnud, kui kordki südamest ja siiralt palvetanud ning õiglaselt toiminud, siis nüüd on mulle selle eest tasutud. Olla teie naine tähendab mulle suurimat õnne maa peal.»

«Sellepärast, et sa eneseohverdamisest rõõmu tunned?»

«Eneseohverdamisest! Mida ma ohverdan? Nälja toidu eest, ootused soovide täitumise eest? Kas omada õigust põimida oma käsivarred inimese kaela ümber, kes on mulle kallis, suruda huuled selle huultele, keda ma armastan, toetuda sellele, keda usaldan, tähendab ennast ohverdada? Kui nii, siis ma tõepoolest tunnen rõõmu eneseohverdamisest.»

«Ja sa oled valmis mu abitust taluma, Jane? Mu puudusi mitte märkama?»

«Neil ei ole minu silmis mingit tähtsust. Nüüd, kus ma teile tõesti kasulik saan olla, armastan teid isegi rohkem kui varem, siis, kui te oma uhkes sõltumatuses aina kinkija ja kaitsja osa etendasite.»

«Seni vihkasin ma abistamist ja ma ei sallinud, et mind kättpidi talutati, — nüüd aga tunnen ma, et see mulle isegi meeldib. Ma ei tahtnud kätt teenri pihku panna, aga nüüd tunnen ma headmeelt, kui sellest kinni hoiavad Jane'i väikesed sõrmed. Eelistasin täielikku üksindust teenrite alalisele abistamisele, kuid Jane'i hell hoolitsus on mulle lakkamatuks rõõmuks. Jane on mulle nii omane — aga kuidas mina temale?»

«Kogu olemusega, sir.»

«Kui nii, siis ei ole meil enam midagi tarvis oodata. Me abiellume otsekohe.»

Mister Rochesteri jutustuse lõpuni kuulanud, ei lausunud ma sõnagi. Kokkusattumus rabas mind oma seletamatuse ja kohutavusega niivõrd, et ma ei suutnud sellest enam rääkida ega seda arutada. Minupoolne kinnitus oleks mu vestluskaaslase hinge sügava jälje jätnud, aga see hing, mis raskete kannatuste tõttu juba niigi nukrutsemisele kaldus, ei vajanud üliloomulikkuse süngestavat varju. Sestap jätsin selle enda teada ja talletasin ta oma südames.

«Nüüd sa enam ei imesta,» jätkas mu peremees, «miks ma eile õhtul, kui sa ootamatult mu ette ilmusid, kuidagi uskuda ei suutnud, et sa pole ainult nägemus ega hääl, mis samuti vaikuses hääbub, nagu hääbus tookord su sosin ja kaja. Nüüd, tänu jumalale, tean ma, et see kõik on teisiti. Ja ma tahan jumalat tänada.»

Ta paljastas hardalt pea, ja langetanud kustunud silmad, kummardus tummas palves. Ainult viimased sõnad lausus ta kuuldavalt:

«Ma tänan Loojat, et ta kohtumõistmisel mulle halastust on ilmutanud. Alandlikul meelel palun ma oma Päästjalt jõudu puhtamaks eluks kui ma seda seni elasin.»

Seejärel sirutas ta mulle käe, et ma teda juhiksin. Võtsin mulle nii kalli käe, surusin selle hetkeks oma huulte vastu ja lasin tal siis oma õlgade ümbert kinni võtta. Kasvult palju lühem, olin ma talle niihästi toeks kui ka teejuhiks. Astusime aeglaselt läbi metsa kodu poole.

EPILOOG

Lugeja, ma abiellusin temaga. Me laulatus toimus vaikselt: kohal olid ainult tema ja mina, pastor ja köster. Kui me kirikust tagasi jõudsime, läksin ma kööki, kus Mary lõunat valmistas ja John nuge puhastades istus, ning ütlesin:

«Mary, täna hommikul lasime end mister Rochesteriga laulatada.»

Nii majapidaja kui ka ta mees olid mõlemad tasakaalukad ja flegmaatilised inimesed, kellele võis rahulikult igal ajal kõige suuremaidki uudiseid teatada. Kunagi polnud nende kiledaid karjatusi, uimastavat sõnadevoolu või ahhetavaid imetlushüüdeid kuulda. Mary tõstis pead ja jäi mulle imestunult otsa vaatama: ta käsi kulbiga, mis kahte praetud kanapoega rasvaga üle valas, jäi mõneks hetkeks õhku peatuma. Samal ajal lakkas ka Johni nugadepuhastamisprotseduur. Uuesti prae kohale kummardudes sõnas Mary:

«Lasite endid laulatada? Ikka tõesti?» Ja lisas veidi aja pärast: «Nägin küll, kui te peremehega välja läksite, aga ma ei tulnud selle pealegi, et te kirikusse laulatusele lähete.» Ja ta jätkas prae kastmist.

Johni poole pöördudes nägin ma, et viimase nägu oli laial naerul.

«Ma ju ütlesin kohe Maryle, kuidas see asi lõpeb,» sõnas ta. «Aimasin juba ette, mis mister Edwardil mõttes on.» (John oli nende vana teener ja tundis peremeest sestsaadik, kui too veel laps oli; seepärast nimetas ta teda sageli eesnimepidi.) «Olin kindel, et ta kaua ei kärsi oodata. Ja õieti tegigi, nagu mulle paistab. Soovin teile õnne, preili!» ütles ta aupaklikult kummardades ja tervituseks kätt tõstes.

«Tänan, John. Mister Rochester palus teile ja Maryle selle üle anda.» Ma pistsin talle viienaelase rahatähe pihku, ja ära ootamata, mida nad selle peale kostavad, lahkusin köögist. Mõni aeg hiljem köögiuksest mööda minnes kuulsin ma järgmisi sõnu:

«Miss Eyre'ist saab talle palju parem naine kui mistahes uhkest leedist.» Ja seejärel: «Kuigi preili pole just kõige

ilusam, on tal väga hea süda ja ta pole kõrk. Mister Edwardi silmis aga on ta iludus, seda võib igaüks näha.»

Otsekohe kirjutasin ma Moor-house'i ja Cambridge'i ning teatasin, mis ma vahepeal ette olin võtnud. Muidugi lisasin ma täieliku seletuse, miks ma nõnda olin toiminud. Diana ja Mary kiitsid mu sammu üksmeelselt heaks. Diana kirjutas veel, et niipea, kui me mesinädalad möödas on, sõidab ta meile külla.

«Parem, kui ta seda ära ootama ei jääks, Jane,» ütles mister Rochester, kui ma talle kirja ette lugesin, «muidu ei saa ta siia iialgi sõita, sest meie mesinädalad kestavad eluaja. Meie õnn kustub alles sinu või minu haual.»

Kuidas St. John selle teate vastu võttis, ma ei tea, sest ta ei vastanud mu kirjale. Alles poole aasta möödudes kirjutas ta mulle, ilma et oleks mister Rochesteri nime või minu abielu maininud. Ta kiri oli rahulik, ja kuigi väga tõsine, oli see sõbralik. Sellest ajast peale kestis meie vahel harv, kuid regulaarne kirjavahetus. Ta loodab, et ma olen õnnelik, ja usub, et ma pole üks neidsinatseid, kes Jumala unustavad ja ainult maistele asjadele mõtlevad.

Lugeja, ega sa väikest Adèle'i veel päriselt unustanud ei ole? Minul seisis ta alati meeles. Peagi palusin mister Rochesterilt luba teda vaatama minna kooli, kuhu ta õppima oli saadetud. Tütarlapse ohjeldamatu rõõm jällenägemisel liigutas mind väga. Ta näis mulle kahvatuna ning kõhnana, ja ta kurtis, et on õnnetu. Ma leidsin, et selle kooli nõuded olid liiga ranged ja õpetamismeetodid liiga valjud tema vanuse lapse kohta. Seepärast viisin ta koju kaasa. Kuigi ma kavatsesin uuesti ta guvernandiks hakata, nägin ma varsti, et see on võimatu. Kõik mu aeg ja hool kulusid nüüd teisele — mu mees vajas neid tervenisti!

Niisiis valisin ma Adèle'ile meie lähikonnas kohasema kooli, kus teda sageli vaatamas käisin ja ta sealt vahetevahel koju tõin. Hoolitsesin selle eest, et tal millestki puudu ei oleks. Peagi kodunes ta uues kohas, tundis end seal hästi ning tegi õpinguis tublisid edusamme. Terve inglise kasvatus oli tütarlapses prantsusliku kergemeelsuse suurel määral välja juurinud, ja kui ta kooli lõpetas, leidsin temas meeldiva ning abivalmis seltsilise — sõnakuuleliku, heatujulise ja hästikasvatatud noore sõbra. Oma tänuliku suhtumisega minusse ja mu lähedastesse on ta juba ammu tasunud mu väikese heateo, mille ma talle olin osutanud.

Mu jutustus hakkab lõpule jõudma. Veel mõni sõna mu abielust ning nende saatusest, kelle nimed sageli koos minu omaga esinesid, — ja ma lõpetan.

Ma olen juba kümme aastat abielus olnud. Nüüd tean ma, mis tähendab elada jäägitult inimesele, keda üle kõige maailmas armastad. Olen ülimalt õnnelik — rohkem kui seda sõnades suudan väljendada. Ma olen oma mehele kõik ja tema on kogu mu elu. Ükski naine maailmas pole oma elukaaslase hingele nii lähedal seisnud kui mina, sest ma olen otsekui liha tema lihast ja veri tema verest. Me ei väsi iial teineteise seltskonnast, nii nagu ei väsi me südamed teineteisest, kuigi nad tuksuvad erinevas rinnas. Järelikult oleme alati üheskoos. Olla koos tähendab tunda end vabana nagu üksinduses ja rõõmsana nagu meeldivas seltskonnas. Kogu meie päev möödub vestluses ja meie vestlus pole midagi muud kui valjusti mõtlemine. Mina usaldan teda piiritult ja ka tema usaldus on pühendatud minule, meie iseloomud sobivad teineteisega ideaalselt — ideaalne on terve me elu.

Meie abielu kahel esimesel aastal oli mister Rochester pime. Võib-olla et see olukord lähendas meid veel eriti, sest sellal olin mina ta silmadeks, nagu ma praegugi olen ta paremaks käeks. Sõna tõsises mõttes olin ma tema silmatera, nagu ta mind sageli nimetas. Minu silmade varal nägi ta loodust ja luges raamatuid. Iialgi ei väsinud ma tema eest vaatamast ja talle kirjeldamast põlde, puid, linnu, jõgesid, pilvi, päikesekiiri, meid ümbritsevat maastikku ja ilma, andes talle edasi kuulmise kaudu seda, mida ta silmad näha ei suutnud. Iial ei väsinud ma talle ette lugemast, iial temaga sinna minemast, kuhu ta soovis, iialgi tegemast tema heaks seda, mida ta palus. Ja need teened valmistasid mulle veidi nukrat, ent täiuslikku rõõmu, sest mister Rochester palus neid ilma piinliku häbi ja rõhuva alandustundeta. Ta armastas mind nii siiralt, et talle polnud vastumeelt mu abi kasutada. Ta tundis, et ma teda piiritult armastan ja et ta minu hoolitsust vastu võttes mulle suurimat rõõmu valmistab.

Ühel hommikul, meie teise abieluaasta lõpul, kui ma tema dikteerimisel kirja kirjutasin, astus ta minu juurde, kummardus mu kohale ja ütles:

«Jane, kas sul on kaelas midagi säravat?»

See oli kullast kaelakett.

Ma vastasin:

«Jah.»

«Ja sul on seljas helesinine kleit?»

Oli. Siis rääkis ta, et juba mõnda aega tundub talle, nagu muutuks pimedus ta silme ees järjest läbipaistvamaks. Nüüd on ta selles aga täiesti veendunud.

Me sõitsime Londonisse. Pärast ravi kellegi tuntud silmaarsti juures sai mister Rochester ühest silmast nägemise tagasi. Ta ei näe küll täiesti selgesti ega tohi ka palju lugeda ega kirjutada, aga ta võib nüüd üksinda liikuda, ja taevas ei ole talle enam tühjus ega maa sünge lagendik. Kui me esimene laps ta kätele pandi, nägi ta, et poiss oli pärinud tema silmad — niisugused, nagu need tal varem olid: suured, säravad ja tumedad. Sügavas tänutundes tunnistas ta veel kord, et Jumal on oma kohtuotsust halastusega leevendanud.

Nõnda siis, mu Edward ja mina oleme õnnelikud, seda enam, et ka meie lähedased sõbrad õnnelikud on. Diana ja Mary Riversid on abiellunud. Kord aastas sõidavad nad meile külla ja ka meie ei jäta neile vastukülaskäiku tegemata. Diana mees on mereväekapten, galantne ohvitser ja suurepärane inimene. Mary abiellus vaimulikuga, venna kolledžisõbraga, kes oma teadmiste ja iseloomuomaduste poolest on hea elukaaslane. Kapten Fitzjamesi ja mister Whartoni perekonnas valitseb vastastikune armastus ja üksmeel. Mis St. Johni puutub, siis lahkus ta Inglismaalt ja sõitis Indiasse. Seal astus ta teele, mille ta ise endale oli valinud, ja jätkab seda kindlalt. Iial pole olnud väsimatumat teerajajat keset karisid ja ohtusid kui seda on St. John. Vankumatu, ustav ja andunud, tulvil jõudu, sihikindlust ja tõearmastust, töötab ta oma suguvendade heaks, sillutab kaaslastele teed paremuse poole, raiub nagu hiid maha teda tõkestavaid usu- ja kastikammitsaid. Ta võib olla karm, võib olla nõudlik, isegi auahne, aga ta karmus on ristisõdijate juhi oma, kes kaitseb palverändajate ridu paganatest vibuküttide kallaletungide eest, ta nõudlikkus apostli oma, kes jutlustab Kristusest, kuulutades: «Kes iganes tuleb pärast mind, salgab iseenda ja võtab oma risti ning käib minu järel.» Ta auahnus on vaimusuuruse oma, kes ihkab täita kohta esimeses reas nende hulgas, kes on lunastatud maa peal, kes patuta seisavad Kõigevägevama aujärje ees, kes osa saavad Talle viimaseist vägevaist võitudest, kes on kutsutud ja seatud ning Issandale meelepärased.

St. John ei ole abiellunud ega kavatse ka iialgi abielluda. Senini on ta ainuüksi oma ülesandele pühendunud ja see ülesanne läheneb täiuslikkusele: ta hiilgav elupäike kaldub loojangule. St. Johni viimane kiri tõi mulle pisarad silma ja täitis mu südant üleva rõõmuga: näib, et ta tunnetab oma lähedast surma ja tasu — igavest õndsust. Ma tean, et järgmises kirjas, mille on kirjutanud juba kellegi tundmatu käsi, teatatakse mulle, et lõpuks on Issand oma hea ja ustava sulase enda juurde kutsunud. Ja milleks sellepärast nutta! Ei tumesta St. Johni viimset tundi surmahirm, ta mõistus jääb selgeks, ta vaim kohkumatuks, ta lootus kindlaks, ta ustavus kõigutamatuks. Selle pandiks on ta enda sõnad. «Issand on mind ette hoiatanud,» ütleb ta. «Iga päev ilmutab ta ennast üha selgemini! — «Tõesti, ma tulen peagi!» ja tund-tunnilt üha innukamalt vastan ma: «Sündigu sinu tahtmine, Issand! Aamen.»»

AUTORIST

Charlotte Brontë sündis 21. apr. 1816. a. vaese külavaimuliku perekonnas Yorkshire'is. Charlotte isa oli vali ning karm inimene. Ema suri varakult, jättes järele kuus last. Charlotte kooliikka jõudes pandi ta koos teiste õdedega vaestekooli, mis käesolevas raamatus on aluseks olnud Lowoodi varjupaiga kirjeldamisel.

Õed Emily ja Anne olid samuti kirjanduslike kalduvustega. 1846. a. ilmus nende kolme ühine luuletuskogu, 1847. a. aga sai igaüks neist tuntuks romaanikirjanikuna: Charlotte andis trükki «Jane Eyre'i» (e. k. 1959), Emily «Vihurimäe» (e. k. 1974) ja Anne «Agnes Grey».

Kõige rohkem tähelepanu äratas õestest siiski Charlotte kui kõige andekam ja tema loomingust on ajahambale kõige paremini vastu pidanud just «Jane Eyre», mis lugejaskonnalt juba omal ajal sooja vastuvõttu leidis ja nüüdseks ka ekraniseeritud on. Teose nimitegelane, taibukas ja tarmukas kaunishing, on üks õnnestunumaid positiivseid kangelasi XIX sajandi romaanikirjanduses. Autor on ta eredalt vastandanud kõrgkihi puisele ja jäisele maailmale.

Ühiskondlikest probleemidest on kirjanikul eelkõige südamel kasvatusküsimused, mis peateemaks koonduvad ka ta algselt trükki pääsemata «Õpetajas» ja viimases romaanis «Villette» (1853).

Teiseks huvitab teda naise üheõiguslus mehega, mille propageerimisel ta on üks esimesi.

Tööliste rasket olukorda käsitleb ta oma 1849. a. ilmunud «Shirley's», mis kajastab Inglismaal tšartismile eelnenud stiihilist ludiidide liikumist.

Tuberkuloos viis kirjaniku enneaegselt hauda, nagu oli varem viinud ta venna ja õedki. Charlotte Brontë suri 31. märtsil 1855. a.

Brontë, Ch.

B 82 Jane Eyre. — Tln.: Eesti Raamat, 1981. 448 lk.

XIX sajandi inglise realisti Charlotte Brontë mõneti autobiograafiline «Jane Eyre» on ühiskonnakriitiline romaan südi ning aruka orvu elust.

B $\frac{70304—210}{M\ 901(16)—81}$ TL—11—9—80 4703000000 84.34 Ingl.

Charl
konnas
suri var
ta koos
seks oln
Õed
1846. a.
neist t
Eyre'i»
Grey».
Kõig
andeka
pidanu
vastuvõ
lane, ta
tiivseid
dalt va
Ühis
vatuski
pääsem
Teise
misel ta
Tööl
ley's»,
liikumi
Tube
nud ta

Шарлотта Бронте
ДЖЕН ЭЙР
2-е издание
На эстонском языке
Перевод с английского: Э. Киппасто
Художник-оформитель Ю. Эммус
Таллин, изд-во «Ээсти раамат»
ИБ № 3324
Toimetaja E. Valdna
Kunstiline toimetaja M. Torim
Tehniline toimetaja R. Lillema
Korrektorid I. Torm ja R. Saarik
Laduda antud 27. 11. 80. Trükkida antud 14. 04. 81. Formaat 84×108/32. Trükipaber nr. 3. Kiri: žurnalnaja. Kõrgtrükk. Trükipoognaid 14,0. Tingtrükipoognaid 23,52. Tingvärvitõmmiseid 23,77. Arvestuspoognaid 27,86. Trükiarv 60 000. Tellimus nr. 1799. Hind rbl. 2.40. Kirjastus «Eesti Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10. Trükikoda «Punane Täht», 200001, Tallinn, Pikk 56.